

**KAZAK HİKÂYESİ SAYIN MURATBEK'İN
KÖY HİKÂYESİ İLE SABAHATTİN ALİ'NİN
KONUSU KÖYDE GEÇEN HİKÂYESİ
ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA**

Kymbat KALİ

**Yüksek Lisans Tezi
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
2016
Her Hakkı Saklıdır**

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Kymbat KALİ

**KAZAK HİKÂYESİ SAYIN MURATBEK'İN KÖY HİKÂYESİ İLE
SABAHATTİN ALİ'NİN KONUSU KÖYDE GEÇEN HİKÂYESİ ÜZERİNE
BİR KARŞILAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof.Dr. Mehmet TÖRENEK

ERZURUM – 2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

10/08/2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**KAZAK HİKÂYESİ SAYIN MURATBEK’İN KÖY HİKÂYESİ İLE SABAHATTİN ALİ’NİN KONUSU KÖYDE GEÇEN HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA**” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

10/08/2016

Kymbat KALİ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK danışmanlığında, Kymbat KALİ tarafından hazırlanan bu çalışma 10/ 08/ 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Murat KACIROĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Yard. Doç. Dr. Servet TİKEN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ.....	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

SABAHATTİN ALİ’NİN HAYATI, HİKÂyecİLİĞİ VE HİKÂyelerİNİN İNCELENMESİ

1.1. HAYATI.....	1
1.2. ESERLERİ	4
1.3. HİKÂyecİLİĞİ	5
1.4. SABAHATTİN ALİ’NİN HİKÂyelerİNİN İNCELENMESİ.....	13
1.4.1. Değirmen.....	13
1.4.2. Bir Orman Hikâyesi	20
1.4.3. Kazlar	28
1.4.4. Bir Firar.....	34
1.4.5. Kanal	41
1.4.6. Candarma Bekir	48
1.4.7. Kağrı	54
1.4.8. Kamyon	58
1.4.9. Kafa Kağıdı	62
1.4.10. Köpek	68
1.4.11. Sıcak Su	77
1.4.12. Mehtaplı Bir Gece	82
1.4.13. Asfalt Yol.....	91
1.4.14. Ayran.....	98
1.4.15. Bir Konferans	105
1.4.16. Yeni Dünya	108
1.4.17. İki Kadın.....	115
1.4.18. Sulfata	120
1.4.19. Hasanboğuldu.....	128

1.4.20. Cankurtaran	139
1.4.21. Çirkince	147

İKİNCİ BÖLÜM

SAYIN MURATBEK'İN HAYATI, HİKÂyecİLİĞİ VE HİKÂyELERİNİN İNCELENMESİ

2.1. HAYATI.....	158
2.2. ESERLERİ	159
2.3. HİKÂyecİLİĞİ	162
2.4. SAYIN MURATBEK'İN HİKÂyELERİNİN İNCELENMESİ.....	173
2.4.1. Benim Bacım	173
2.4.2. Raygul	179
2.4.3. Canbolat	188
2.4.4. Dede	196
2.4.5. Şiir	203
2.4.6. Kıskançlık	210
2.4.7. Bahar Ekim Zamanında.....	221
2.4.8. Bulunmayan Mekân	231
2.4.9. Kış Akşamı.....	238
2.4.10. İlk Kar	246
2.4.11. Aşk	253
2.4.12. Beken'in Değişimi	263
2.4.13. Bozkır Kuşu Gökyüzünü Gezmeye Gitti	273
2.4.14. Kamentoğay	281
2.4.15. Sabah Çiyi	289
2.4.16. Kar Tanesi	295
2.4.17. Şiddetli Rüzgar.....	303
2.4.18. Ayrı Ev	316
2.4.19. Annenin Hayali	329
2.4.20. Kusen-Kuseke	336
2.4.21. Ultuğan	344
2.4.22. Hafif Rüzgar.....	355

III

2.4.23. İleri Geri Yol.....	361
2.4.24. Biri	368
2.4.25. Dünürün Hilesi	373
2.4.26. Yengecik	383
2.4.27. Sonbaharın Kıvrık Yolları.....	393
2.4.28. İnatçı Karakter	400
2.4.29. Derin Kar	410
2.4.30. Pelin Kokusu	418
2.4.31. Kim Tembel Olacak	429
2.4.32. Siyah Kilit	432
2.4.33. Kaz	436
2.4.34. Abla.....	438

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİ HİKÂYESİNİN VE HİKÂYELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. KURGU YÖNÜYLE.....	443
3.2. KİŞİLER AÇISINDAN	450
3.3. TEMA YÖNÜYLE.....	454
SONUÇ.....	458
KAYNAKÇA	463
EKLER.....	466
1 : Benim Bacım.....	466
2 : Raygul	473
3 : Kıskançlık.....	489
4 : Bulunmayan mekân.....	499
5 : Ayrı Ev	504
ÖZGEÇMİŞ.....	531

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAZAK HİKÂYESİ SAYIN MURATBEK'İN KÖY HİKÂYESİ İLE
SABAHATTİN ALİ'NİN KONUSU KÖYDE GEÇEN HİKÂYESİ ÜZERİNE
BİR KARŞILAŞTIRMA**

Kymbat KALİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

2016, 531 sayfa

Jury: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Assoc. Prof. Murat KACIROĞLU

Assist. Prof. Servet TİKEN

Bu çalışmada, Kazak hikâyesi Sayın Muratbek'in köy hikâyesi ile Sabahattin Ali'nin konusu köyde geçen hikâyesi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde, Türk Edebiyatında hikâyesi kimliğiyle ön plana çıkan; realist tarzda eser veren ilk isimlerden biri olan Sabahattin Ali'nin hayat hikâyesi ve hikâyeciliği ile ilgili bilgi verildikten sonra, yazarın köyde geçen tüm hikâyesi tema ve yapı (olay örgüsü, mekân, zaman, kişiler) bakımından incelenmiştir.

İkinci bölümde, Kazak tarih sahnesinde yazar, gazeteci, devlet adamı olarak tanınan; Kazak edebiyatına büyük katkıda bulunan Sayın Muratbek'in hayat hikâyesi ve hikâyeciliği hakkında bilgi verildikten sonra Sovyet döneminde Kazak köyünün yaşamını anlatan tüm hikâyelerin tanımı ile tahlilleri sunulmuştur. Yazarın hikâyesi, Sabahattin Ali'nin hikâyesi gibi, tema ve yapı (olay örgüsü, mekân, zaman, kişiler) bakımından incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Sabahattin Ali ve Sayın Muratbek'in hikâyesi incelenirken ortaya çıkarılan dikkatler ile değerlendirmeler ele alınarak, karşılaştırmalı bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Sonuç bölümünde ise ortaya çıkan dikkatler, benzerliklerle farklılıklardan söz edilmiştir.

Çalışmanın sonunda kullanılan kaynaklar verilmiştir. Ek olarak da Sayın Muratbek'in Türkçe'ye tarafımızdan çevirisi yapılan beş hikâyesine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, Karşılaştırmalı Edebiyat, Kıyaslama, Köy, Gerçekçilik, Tahlil, Sayın Muratbek, Sabahattin Ali

ABSTRACT**MASTER THESIS****A COMPARATIVE STUDY BETWEEN SHORT-STORIES ABOUT VILLAGE
OF KAZAKH SHORT-STORY AUTHOR SAYIN MURATBEK AND TURKISH
SHORT-STORY AUTHOR SABAHATTİN ALİ****Kymbat KALİ****Advisor: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK****2016, pages: 531****Jury: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK****Assoc. Prof. Murat KACIROĞLU****Assist. Prof. Servet TİKEN**

The main purpose of this paper is to compare short-stories which set in village or carry information about village life and villagers of short-story author Sabahattin Ali and Kazakh short-story author Sayin Muratbek. The aim is finding out the similarities and differences between those short stories and give possible explanation.

The first part of the paper is about Turkish short-story author Sabahattin Ali, which is very popular with his short stories written in realistic style. The life, all writings and short stories of the author are reviewed. To that end, thematic and structural characteristics of short stories which set in village or carry information about Turkish village life and villagers, their problems and solutions, their policies and results of these policies will be analyzed.

The second part of the paper is about Kazakh short-story author Sayin Muratbek which is well known as a writer, journalist, politician in the history of Kazakhstan and made a great contribution to the Kazakh literature. In this part, biographical notes about life of the Kazakh author, all his writings and short stories are reviewed. After that thematic and structural characteristics of short stories of the author will be analyzed and the analysis of each short story will be given separately.

In third part of a paper Kazakh and Turkish short stories will be compared in terms of theme and story structure and all similarities and differences between two writers' short stories will be identified.

In conclusion, the most significant similarities and differences between Kazakh and Turkish short stories are emphasized and explained.

At the end of the paper, detailed bibliography is provided. In addition, 5 short stories of Sayin Muratbek that were translated by the author of this thesis are given in the end of a paper.

Key Words: Short Story, Comparative Literature, Comparison, Village, Realism, Analysis, Sayin Muratbek, Sabahattin Ali

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Kazak hikâyecisi Sayın Muratbek'in köy hikâyeleri ile Sabahattin Ali'nin konusu köyde geçen hikâyeleri üzerine bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır. Karşılaştırmanın daha iyi yapılabilmesi için önce Sabahattin Ali üzerinde durulmuş, sonra da Sayın Muratbek ele alınmıştır.

Sabahattin Ali, Türk hikâyesinin önemli isimlerinden biridir. Özellikle hikâye türünde çok eser veren yazar, Anadolu'ya yönelerek hikâyelerinde Kurtuluş Savaşı sonrası dönemde köy ve köylü insanın yaşamını anlatmıştır. Sabahattin Ali, kendisi kasabada ve köylerde yaşayıp kırsal yaşamı yakından tanıdığı için kendinden önceki yazarların aksine çevreye dışarıdan bakarak değil, onun içinde yaşayarak olayları ve kişileri görüp eleştirir. Böylece de kendinden öncekilerin benimsediği gözlemci gerçekçilik yerine, eleştirel gerçekçilik hatta toplumcu gerçekçilik akımına öncülük etmiştir. Nitekim Sabahattin Ali, Anadolu'yu gerçekçi bir bakış açısıyla eserlerine yansıtır.

Sayın Muratbek, Kazak edebiyatının tanınan isimlerden biri olarak Kazak edebiyatına, özellikle hikâye türünün gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır. Sayın Muratbek, hemen her hikâyesinde İkinci Dünya Savaş sonrası Kazak awılı ve köylüsünün yaşamını yansıtmıştır. Kendisi awılda doğup büyüyen yazar, gazetecilik yaparken çok yer gezmiş, birçok insan tanıma fırsatını bulmuştur. İnsanın derin psikolojisini anlayan yazar hikâyelerini romantizm akımı etkisinde kaleme almıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Sabahattin Ali'nin hayat hikâyesi ile hikâyeciliği üzerinde durulmuştur. Bundan sonra yazarın olay örgüsü köyde geçen, ya da köyle ilgili dikkatleri taşıyan 21 hikâyesi üzerine muhteva ve yapı bakımından inceleme yapılarak ortaya bazı dikkatler çıkarılmaya çalışılmıştır. Her hikâyenin tanımı ve tahlili yapılmış, tanımda hikâyenin olay örgüsünün kısa özetiyle, anlatıcıya dair dikkatler verilmiştir. Hikâyenin tahlilinde ise önce her hikâyenin olay örgüsündeki olaylar giriş, gelişme, düğüm ve sonuç kısımlarına bölünerek dizilmiştir. Bundan sonra hikâyenin mekânı, zamanı, kişileri ve temleri ele alınarak incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Sayın Muratbek'in hayat hikâyesi ve hikâyeciliği hakkında bilgi verilmiştir. Bundan sonra Sabahattin Ali'nin hikâyelerinin incelendiği gibi aynı şekilde Sayın Muratbek'in köyde geçen 34 hikâyesi incelenerek tahlilleri sunulmuştur.

Üçüncü bölümde iki yazarın köy ve köyde geçen hikâyelerinin tema ve yapı bakımından incelenmesi sonucunda ortaya çıkan verilerin karşılaştırılması yapılmıştır. Sayın Muratbek ile Sabahattin Ali'nin köy konusunu ele alışı, kullandığı tekniklerle unsurları vs. kıyaslanarak iki yazarın hikâyeciliği arasındaki benzerliklerle farklılıklar ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç başlığını taşıyan bölümde ise çalışmanın ve yapılan işin özeti ile ortaya çıkan sonuçlar yer almıştır. Bu bölümü Kaynakça izlemektedir. Ek olarak da Sayın Muratbek'in Türkiye Türkçesine tarafımızdan çevirisi yapılan beş hikâyesine yer verilmiştir.

Bu çalışmada iki farklı coğrafyada yaşayan yazarın; biri Orta Asya'nın merkezinde yerleşen Kazak bozkırlarının kartalı Sayın Muratbek, diğeri Anadolu'da aydın sınıfını temsil eden Sabahattin Ali; köye bakış açısını gözlemlemek mümkündür. İki yazarın karşılaştırılan hikâyeleri aracılığıyla Kazak awılı ile Anadolu köyü kıyaslanarak sadece iki yazarın görüşleriyle izlenimlerinin değil, iki farklı milletin, iki farklı kültürün arasındaki benzerlikler ile farklılıklar da ortaya çıkarılmıştır.

Yüksek lisans tezimiz hazırlanırken genel olarak Sabahattin Ali'nin ve Sayın Muratbek'in hikâye kitapları esas alınmıştır. Bu çalışmada Sabahattin Ali'nin dört hikâye kitabı incelenmiştir. Yayın tarihine göre bunlar şöyledir: *Değirmen*, *Kağnı-Ses*, *Yeni Dünya ve Sırça Köşk*. Sayın Muratbek'in ise *Basında Uşkara'nın* (2010) hikâye kitabı ile yazarın tüm yapıtlarının toplamı olan *Şığarmalar* adlı 5 ciltlik kitabı ele alınarak, bunlardaki köy hikâyeleri incelenmiştir. Ayrıca iki yazar ve hikâyeleri ile ilgili Kazak ve Türk dillerinde yazılan kitaplar, makaleler, dergiler ve bazı derneklerden yararlanılmıştır. Kazakça kaynaklardan alınan bilgi, bunun dışında Kazakça hikâyelerin Türkçeye çevirileri tarafımızdan yapılmıştır.

Kardeş iki milletin edebiyatları arasındaki kaynaşma ve yakınlaşma yolunda karşılaştırmalı incelemeler çok büyük bir önem taşımaktadır. Kazakçadan Türkçeye, Türkçeden Kazakçaya aktarılan edebi eserlerin, yazılan bilimsel yazıların az olmasından dolayı bu tür çalışmaların daha büyük sayıda yapılması gerekmektedir.

Bu tezin oluşturulmasında manevi desteklerini ve ilgilerini üzerimden eksik etmeyen danışmanım Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK'e; çalışmamın en başından sonuna kadar bana her daim yol gösteren ve başarıma inanan Yard. Doç. Servet TİKEN'e sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca, her zaman beni seven ve destek veren aileme, yardımlarını esirgemeyen ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

SABAHATTİN ALİ’NİN HAYATI, HİKÂyecİLİĞİ VE HİKÂyelerİNİN İNCELENMESİ

1.1. HAYATI

Edebiyat sahasında şiir, hikâye, roman, oyun, makale gibi türlerde eserler vermekle birlikte daha çok hikâyeci kimliğiyle ön plana çıkan Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907’de Bulgaristan’ın Gümilcine Sancağı’na bağlı Eğridere (şimdiki adı Ardino) kazasında doğmuştur.¹ Sabahattin Ali, babası piyade yüzbaşı Cihangir’li Selâhattin Ali Bey’in görev yerinin sıkça değiştiğinden dolayı ilköğrenimini İstanbul, Çanakkale ve Edremit’in çeşitli okullarında tamamlamıştır. İlk olarak 1914 yılında Üsküdar Doğancılar’daki Füyuzat-ı Osmaniye Mektebi’nde okumaya başlamış, Çanakkale İbtidai Mektebi’nde devam etmiş, 1918-1921 yıllarda Edremit’teki İptidai Mektebi’nde bitirmiştir.

Sabahattin Ali’nin çocukluğu, savaşın en sıcak, en korkunç günlerinde geçmiştir. Çanakkale’de Ali, sürekli bombalarla mermilerin patladığını, insanların boğazlandığını, parçalandığını, köylerin, gemilerin bombardıman edildiğini görmüştür. Edremit’e göçüp geldiği zaman bölge Yunan işgalinde olduğundan dolayı babasına emekli aylığı ödenmemiştir. Bu yüzden ailesi çok zor günler geçirmiştir: ailesinin, çocuklarının ekmek parasını kazanmak için çırpınan baba, bir de ruhen hasta olan eşinin evde çıkardığı huzursuzluklar; intihar girişimleri ve diğer kaprisleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır.

1921 yılında ilkokulu bitirdikten sonra Sabahattin Ali parasız yatılı olarak Balıkesir Öğretmen Okulu’na girip beş yıl okumuştur. Burada okurken yazdığı ilk şiirleriyle hikâyelerini gazete ve dergilere göndermeye, arkadaşlarıyla okul gazetesi neşredip eserlerini orada farklı imzalar altında yayımlamaya başlamıştır. 1926 yılında İstanbul Muallim Mektebi’ne nakil aldirarak eğitimine orada devam etmiştir. 1927

¹ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali – İnsan ve Eser*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, 20.

yılında babası vefat ettiğinde derinden sarsılan yazar, tüm olumsuzluklara rağmen İstanbul Öğretmen Okulu'ndan mezun olabilmıştır.

Bundan sonra Sabahattin Ali Yozgat'a ilkokul öğretmeni olarak tayin edilmiştir. 1928 yılında Atatürk'ün emir doğrultusunda yabancı dil öğretmeni açığını gidermek üzere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen sınava Sabahattin Ali'nin de katılması istenmiştir. Bu sınavı kazanıp Almanya'ya gitmiş ve iki yıl orada okumuştur. 1930 yılında Türkiye'ye döndükten sonra Bursa'nın Orhaneli kazasına ilkokul öğretmeni olarak atanır.² Ancak 1930 yılının Eylül ayında, Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü'nde açılan Almanca yeterlilik sınavına girmiş ve bu sınavın ardından Aydın'daki bir ortaokulda Almanca öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır. İlk toplumsal gerçekçi hikâyelerini de bu sıralar *Resimli Ay*'da yayımlamaya başlamıştır. Fakat yazarın yazdığı hikâyelerin içeriği o dönem için “yıkıcı propaganda” olarak algılanmış; bu yüzden çok uzamadan göz altına alınarak bir ihbar sonucu tutuklanmıştır. Üç ay süren bu tutukluluğun sonrasında, 1931 yılında beraat etmiş ve Konya'ya atanmıştır. Fakat 1932 yılında Konya'da bir arkadaş toplantısında Atatürk'ü yeren bir şiir okuduğu iddiasıyla, “memleket büyüklerini ima yolu ile tahkir” ettiği gerekçesiyle gene tutuklanmış, 14 aya mahkum olmuş, Konya ve Sinop cezaevlerinde yatmıştır.³ Bu hapislerde oldukça sıkıntılı ve telaşlı bir ruh atmosferi içinde yaşayan Sabahattin Ali, buradan edindiği tecrübe ile gözlemleri hikâyelerinde kullanmıştır.

1933 yılında Cumhuriyetin onuncu kuruluş yıldönümü sebebiyle çıkarılan af yasasıyla 10 ay 7 gün kaldığı cezaevinden çıkınca, Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurarak yeniden göreve alınmasını istemeye Ankara'ya gitmiştir. Dönemin bakanı Hikmet Bayur'un, “eski zihniyet ve ruhi haletini değiştirdiğini” ispat etmesi, bir “Kaside” yazmasını istemesi üzerine 15 Ocak 1934 yılında *Varlık* dergisinde “Benim Aşkım” adlı şiirini yayımlamıştır. Yazar bu şiiriyle Atatürk'e bağlılığını göstermeye çalışmıştır. Bu şiirden sonra da uzun bir süre yine atama işlemleri gerçekleşmemiştir. Ancak 30 Eylül 1934 günü Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi mümeyyizliğine atanmıştır. 25 Haziran 1935 yılında ise Bakanlık Neşriyat Müdürlüğü'ne alınmış, ayrıca işine ek olarak Ankara İkinci Ortaokulu'nda Almanca öğretmeni olarak çalışmıştır.

² Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, Amaç Yayınları, İstanbul 1987, 31.

³ Korkmaz, 35.

Sabahattin Ali, 1932 yazında İstanbul'da Eczacı Salih Başotaç'ın evinde tanıştığı Aliye hanımla, iki yıl kadar bir zaman sonra 1935 yılında evlenmiştir. Artık 30 yaşına gelen yazar 1937 yılında askere alınmıştır. Askerlik süresince eşini de yanında götürmüş ve daha İstanbul'da yedek subay öğrencisi iken, 30 Eylül 1937 yılında kızı Filiz Ali dünyaya gelmiştir. Askerliğini Eskişehir'de tamamlayıp, 1938 yılında Musiki Muallim Mektebi'nde Türkçe öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Aynı yılın sonunda Ankara Devlet Konservatuvarı'na atanmıştır. Burada 1945 yılına kadar Almanca öğretmenliği, çevirmenlik ve de dramaturgluk yapmıştır; ayrıca Almanya'dan gelen yönetmen Karl Ebert'in asistanı olarak çalışmıştır.⁴ Bu seneler içinde edebi verimliliği artan yazarın yayımladığı eserlerinin arasında, 1939 yılında *Ulus* gazetesinde tefrika edilen *İçimizdeki Şeytan* romanı pek çok siyasi tartışmalara neden olmuştur. Bu roman, milliyetçi kesimde büyük tepki toplamıştır.

I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine 1939 yılı Kasım sonlarında seferberlik çağırısı ile yeniden askere alınmıştır. Dört ay süren askerlik döneminde yazar, *Kürk Mantolu Madonna*'yı kaleme almış, terhis olup Ankara'ya geldiğinde *Hakikat* gazetesinde yayımlamıştır. Yazar, 1 Nisan 1944 tarihinde Nihal Atsız'ın, *Orhun* dergisinde hakkında yazdığı hakaret dolu bir yazıya karşılık dava açmıştır. Sabahattin Ali, bu dava sırasında çok sıkıntı çekmiştir. 9 Mayıs 1944 yılında davayı kazanmıştır; fakat ona rağmen tepkilerden kurtulamamış ve bu davayı takiben yazarın kavgalı yılları başlamıştır. Aynı yılın eylülünde 1.5 aylık bir süre için üçüncü kez askere alınmıştır.

1945 yılında Cami Baykurt ile birlikte çıkarmak istedikleri *Yeni Dünya* adlı gazetenin bütün hazırlıklarını yapmışlardır. Ancak *Yeni Dünya*'nın matbaası Tan-Tanin kavgası sırasında yıkılınca Sabahattin Ali, gazeteci olarak işsiz kalmıştır. Bu olaydan kısa bir süre sonra Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz ve Mim Uykusuz ile *Marko Paşa* adlı siyasal mizah gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Fakat bu gazete de kapatılınca Malum Paşa, Merhum Paşa, Ali Baba gibi isimlerle yine de yayına devam edilmiştir. Mizahtan ayrılıp “siyasi sataşma”ya dönüşen bu gazetelerdeki bazı yazıları yüzünden açılan davalar sonucu yine hapse atılıp üç ay yatmıştır. 1947 yılında “Adalet Koridorlarında” adlı yazısı üzerine Sabahattin Ali'ye karşı “adaleti tahkir” davası açılmıştır.

⁴ Korkmaz, 42.

Memleketinde zor ve acılı zamanları geçiren yazar, yurt dışına gitmeye karar verip gidebilmek için pasaport almak istemiştir. Fakat pasaport alamayınca yasadışı yollardan Bulgaristan'a, oradan Avrupa'ya kaçmaya karar vermiştir. Fakat yazar, para ödeyip anlaştığı kaçakçı Ali Ertekin tarafından 1 Nisan 1948 yılında Bulgaristan sınırını geçmeden öldürülmüştür. Yazarın esrarengiz şartlarda ölümünden sonra eserleri uzun zaman yasaklanmış ve 1965'ten sonra tümüyle yayımlanmaya başlanmıştır.⁵

1.2. ESERLERİ

Sabahattin Ali edebiyat sahasında; şiir, hikâye, roman, oyun, makale gibi türlerde eserler vermiştir. Yazarın üç romanı vardır: *Kuyucaklı Yusuf* (1937), *İçimizdeki Şeytan* (1940) ve *Kürk Mantolu Madonna* (1943). Yazarın romanlarında toplumsal sorunlarla gerçekler bir aşk hikâyesi çerçevesinde işlenerek anlatılmaya çalışılmıştır. Sabahattin Ali, yaşadığı dönemin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısındaki bozuklukları, yozlaşan değerleri, bozulmuş insanları, anlattığı aşk hikâyelerinin arka planında okuyucuya sunmaktadır.

Romanları dışında yazar, çok sayıda şiir yazmıştır. Çoğunlukla halk şiiri edasında yazılan şiirleri *Dağlar ve Rüzgar* (1934), *Kurbağanın Serenadı* (1973) adlı kitaplarında toplanmıştır. Bu kitaplarında yer almayan on üç şiiri ise *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* adlı kitapta toplanmıştır. Şiirlerinin bazıları bestelenmiş, “Çakır”, “Çocuklar gibi”, “Dağlar”, “Eskisi Gibi”, vb. şiirleri halk ezgilerine karışmıştır. Bunun dışında yazarın *Esirler* adlı oyunu da vardır. Üç perdeden oluşan bu oyun *Kağrı, Ses, Esirler* adlı kitabında yer almıştır.

Bazı hikâyeleri (*Kağrı, Ses, Gramofon Avrat, Yeni Dünya, Hanende Melek, Düşman, Çilli, Hasanboğuldu*) ile *Kuyucaklı Yusuf* romanı sinema filmlerinin senaryolarına kaynaklık etmiştir. Bazı hikâyeleri, *Kürk Mantolu Madonna* romanı, “Benim Meskenim Dağlardır” şiiri, Sabahattin Ali'nin kendi yaşamı tiyatro oyunlarına kaynaklık etmiştir.

Sabahattin Ali, Hasan Ali Yücel'in kurmuş olduğu tercüme heyetinde Almanca çevirilerin editörü olarak görev yapmıştır. Çevirileri, 1940 yılında yayımlanmaya başlayan *Tercüme* dergisinde yayımlanmıştır (Ludwig Tieck, “Shakespeare'in

⁵ Filiz Ali; Atilla Özkırımlı, *Sabahattin Ali*, De Yayınevi, İstanbul, 1986, 15-19.

Almanca'ya Tercümesi Hakkında"; Rainer Maria Rilke, "Sancaktar Cristoph Rilke'nin Aşkına ve Ölümüne Dair", vb.). *Resimli Ay, Atsız Mecmua, Varlık, Yeni Anadolu, Çığır* dergilerinde de yaptığı çeviriler yayımlanmıştır. Max Kemmerich'ten *Tarihte Garp Vakalar*'ı, Sophokles'ten *Antigone*'u, Ignazio Silone'den *Fontamara*'yı ve pek çok eseri Türkçe'ye kazandırmıştır.

Yazarın yazdığı mektupları *İki Gözüüm Ayşe, Sabahattin Ali* (Atilla Özkırımlı, Filiz Ali Laslo), *Hep Genç Kalacağım* (Sevengül Sönmez) adlı kitaplarda toplanmıştır.

Türk edebiyatında daha çok hikâyeci kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Sanatçının *Değirmen* (1935), *Kağrı* (1936), *Ses* (1937), *Yeni Dünya* (1943) ve *Sırça Köşk* (1947) adlı 5 hikâye kitabı vardır.

1.3. HİKÂyecİLİĞİ

Sabahattin Ali, sanat hayatının ilk döneminde, 1926-1929 yılları arasında romantik tarzda yazdığı hikâyelerini *Değirmen* (1935) adlı ilk hikâye kitabında toplamıştır. Bu kitaptaki hikâyeler, çoğunlukla hayal ürünü birtakım olaylara dayanmaktadır. Bu hikâyelerde dil, nispeten sadedir; anlatım ise şairâne ve süslüdür; toplumsal ve gerçekçi bir eğilim henüz yoktur. Bu hikâyeler, daha çok bohem ve karamsar insanların ruhi dramlarını sergilemektedir (*Bir Cinayetin Sebebi, Bir Siyah Fanila İçin, Komik-i Şehir*). Bunun dışında bu hikâyeleri, Sabahattin Ali'nin okuduğu Batılı yazarlardan fazlasıyla etkilendiğini gösteren konu, tema ve imaj benzerliklerindeki yakınlıkları ile dikkati çekmektedir. Fakat *Değirmen*'in ikinci ve üçüncü kısmında bulunan hikâyeleri (*Değirmen, Kurtulamayan Şaheser, Viyolonsel, Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi, Bir Gemici Hikâyesi*) ile Sadri Ertem'le birlikte başlatılan "Toplumsal Gerçekçilik" in etkileri hissedilmektedir. Bu hikâyelerde hayalden gerçeğe, kişiselden toplumsala, olağanüstünden olağana doğru bir kayış görülür. Yazarın küçük insanların yaşamlarına ayna tutma eğilimi bu hikâyelerde kendini göstermeye başlar.⁶

Yazarın *Kağrı* (1936) ikinci hikâye dernemesi, 1932'de yayımlanan "Bir Skandal" haricinde 1935-1936 yılları arasında yazılmış hikâyeleri içerir. Bu hikâyelerde

⁶ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali: Yasamı, Kişiliği, Sanatı, Hikâyeleri, Romanları* (5. Basım), Evrensel Basım Yayınları, İstanbul 1997, 155-156.

yazar köylüler, mahpuslar ve işçileri konu edinmiştir. *Değirmen*'de başlayan realizm eğilimi *Kağnı*'da devam ederek gelişir. Hikâyelerde yalın bir anlatımla yoğun bir kuruluş ortaya çıkmaya başlar. Artık daha sade bir dil kullanılır. Hikâyeler duygu ve izlenimlere değil, olay ve gözlemlere dayanır.⁷ Dolayısıyla yazarın romantik tarzından realist tarzına doğru bir yönelişinden söz edilebilir.

Yazarın *Ses* (1937) adlı üçüncü hikâye kitabı, 1936-1937 yıllarında yazılmış hikâyeleri kapsar. *Kağnı*'daki özellikler burada da sürer. “Köstence Güzellik Kraliçesi” (1936) haricindeki dört hikâyede yazar işçiler, köylüler ve jandarmaları konu edinerek kaleme almıştır. “Ses” (1937), “Köpek” (1937), “Sıcak Su” (1936), “Mehtaplı Bir Gece” (1937) yazarın ustalık eserleri arasında yer alır.⁸

Dördüncü hikâye kitabı - *Yeni Dünya* (1943), 1936-1942 yılları arasında gazete ve dergilerde yayımlanmış on üç hikâyeyi içerir. Bu hikâyelerde kasaba ve köy yaşamının anlatımına düşkün kadınların yaşamının anlatımı ilave edilmektedir. Bu eser aynı zamanda, Sabahattin Ali'nin hikâye sahasında yetkinliğe eriştiğinin bir göstergesidir. Önceden gözlemci gerçekçilik tarzından yazan Sabahattin Ali, artık bu hikâyelerde yavaş yavaş eleştirel gerçekçiliğe yönelmeye başlar. “Asfalt Yol” (1936), “Bir Konferans” (1941) adlı hikâyeler bu yönelişe örnek olarak gösterilebilir.

1944-1947 yıllarında basılmış hikâyeleri “Sırça Köşk”(1947) adlı son kitabında toplanmıştır. Hikâyelerden on üçü klâsik biçimde, dördü ise masal biçiminde yazılmıştır. Klâsik biçimli hikâyelerde, “Çirkince” (1947) haricindeki hikâyelerinde yazar artık köy ve kasaba yaşamının yanında konuları içine şehir yaşamını da katar. Özellikle hastaneler ve doktorlar üzerinde önemle durduğu konular arasındadır.⁹

Sabahattin Ali'nin 5 hikâye kitabında toplam 64 hikâyesi vardır. 64 hikâyenin içinde 21 hikâyesinin olay örgüsü, ya mekân olarak köyde geçmekte, ya da köyle ilgili temleri işlemektedir. Çalışmamızda bu 21 hikâye ele alınarak yapı ve muhteva bakımından incelenmeye çalışılmıştır.

Bazı araştırmacılar, Sabahattin Ali'yi kendinden önce yaşamış ve kendi devrinde yaşayan hikâyecilerden ayıran en önemli farklılıkları, onun “masabaşı hikâyeciliği”¹⁰

⁷ Bezirci, 157.

⁸ Bezirci, 158, 159.

⁹ Bezirci, 161.

¹⁰ Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman – I*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1968, 175.

hatasına düşmemesi, ve kendi iç gelişimini aşamalı bir şekilde tamamlayarak “gözlemci gerçekçilik”ten “toplumsal ve eleştirel gerçekçilik”¹¹ anlayışına ulaşması gibi sebeplere bağlamaktadırlar.¹² Sabahattin Ali, Refik Halit, Yakup Kadri, Reşat Nuri gibi sanatçılar ile kıyasla kendisi kasabada ve köylerde yaşayıp kırsal yaşamı yakından tanımış ve diğer yazarların aksine çevreye dışarıdan bakarak değil, onun içinde yaşayarak olayları ve kişileri görüp eleştirmiştir. Böylece de kendinden önceki gözlemci gerçekçilik yerine eleştirel gerçekçilik hatta toplumcu gerçekçilik akımına öncülük etmiş sayılır.¹³

Sabahattin Ali, realist hikâyelerinde vakaya büyük bir önem vermektedir. Yazarın hikâyeleri, klâsik vaka düzenine sahiptir: her hikâyenin bir konusu vardır; her konu, bir olaya dayanır; her olay belli bir zaman mekân diliminde cereyan etmektedir. Maupassant tarzı bu hikâyelerde olaylar giriş, gelişme, düğüm ve çözüm esasına göre ele alınmıştır. Aynı yapıya sahip olan romantik ve gerçekçi karakterli hikâyelerindeki vaka seyri, işlenen temleri en iyi anlatılabilecek bir tarzda düzenlenmiştir. Yazar, bunun için bakış açıları değiştirerek farklı teknikler kullanmıştır. Yazar, hikâyelerinde tek bakış açılı anlatıcı dışında çift bakış açılı anlatıcı da kullanmıştır. Yazar anlatıcı ile kahraman anlatıcının birleştirildiği çift bakış açılı hikâyelerde, asıl vaka çerçeve vaka içerisine yerleştirilerek anlatılmaktadır. Çerçeve vakadaki olaylar, çoğunlukla asıl vakanın anlatımına zemin hazırlamaktadır.

Yazarın elimizde bulunan köyde geçen, ya da köyle ilgili dikkat olan toplam 21 hikâyesinde yaptığımız incelemede hikâyelerin neredeyse hepsinin tek zincirden oluşan olay örgüsüyle kaleme alındığını belirleyebiliriz. Sadece, 4 metin halkasından oluşarak kurgulanan “Kazlar” hikâyesi, ilk üç halkası iki ayrı zincirden oluşmakta; son halkada ise birleşmektedir. Sabahattin Ali’nin hikâyelerinin olay örgüsünün kuruluşuna genel olarak bakarsak, hikâyelerdeki olayların başlama şekli genellikle “halden başlatma” şeklinde kurgulanmıştır. Olay örgüsü, çoğunlukla halden başlayıp, geriye dönülerek asıl vakanın anlatımına geçilmektedir. Ayrıca, yazar hikâyelerini çoğunlukla olayla başlatmaktadır. Mesela, “Kazlar” hikâyesinde olay örgüsü, baş kahramanın öğretmenine gitmesiyle; “Bir Firar”da baş kahramanın candarmaların tarafından götürülmesiyle; “Sıcak Su”da iki jandarmanın köyün kenarına gelip, atlarından inip

¹¹ Mehmet H. Doğan, *Birikime Dayanmak*, Aydın Yayınevi, İzmir 1979, 82.

¹² Korkmaz, 79.

¹³ Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 3; Cumhuriyet Dönemi (1923-1959)*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004, 61.

kahveye doğru gitmeleriyle başlamaktadır. “Kanal”, “Köpek”, “Ayran” hikâyeleri ise mekân ve tabiat tasviri ile başlamaktadır.

Yazar, hikâyeleri sonlandırmada kendine özel bir tarzı uygulamakta, çoğunlukla şaşırtıcı bir haberi sunarak sonlandırmaktadır. Mesela, “Bir Orman Hikâyesi”nde ormanlarının kesilmesine karşı baş kaldıran köyün tüm kadınları ile erkeğinin iple bağlanarak tutuklanması; “Ayran” hikâyesinde baş kahraman olan küçük köylü çocuğun kurt saldırısına uğraması, “Kazlar” hikâyesinde baş kahramanın tutuklanması, kocasının ise ölmesi hikâyenin sonuç kısmında beklenmeksizin verilerek okuyucuyu şaşırtmaktadır. Hikâyeler genellikle sonlarıyla akılda kalmaktadır. Bu nedenle yazar, en etkili vurguyu sonda yaparak hikâyenin sonucunu şaşırtıcı bir olayla tamamlamaktadır. Yazar, olayları kesin bir sonuca bağlamadan okuyucuyu düşündürerek ve tahayyül ettirerek o boşlukları kendilerinin doldurması için boş bırakmaktadır.

Hikâyelerde genel olarak mekân tasvirlerine fazla yer verilmemektedir. Mekân olarak yazar çoğunlukla açık geniş mekânları seçmektedir. Ova, otlak, tarla, orman gibi açık mekânların anlatıldığı hikâyelerde tabiat tasvirleri ortaya çıkmaktadır. Dar ve kapalı mekânlar, genellikle fakirliği ile bakımsızlığı ile tasvir edilerek anlatılmaktadır. Yazar, insanı, kendisini çevreleyen maddi ve manevi imkanlarıyla birlikte verir ve bu imkanların insan üzerindeki etkilerini göstermeye çalışır. Eski, kirli, bakımsız evlerde yaşayan insanlar, kendileri de bakımsız, bitkin ve çaresizdirler; yani, mekân tasvirlerinden hareketle o mekânda yaşayan insanların sosyo-kültürel yapıları ve psişik durumları da ortaya konmaktadır. Yazarın sık kullandığı başka bir mekân, hapisanedir. Hayatında birkaç kere tutuklu kalan yazar, mahpuslarla hapisanede çalışan memurlarla gardiyanları 1. şahıstan tanıma fırsatını bulduğundan dolayı hikâyelerinde sık sık onları anlatmaktadır. Bunun dışında, yazarın kullandığı dar ve kapalı mekânlara ev, kahve, istasyonu da katabiliriz. Ayrıca, yazar Anadolu’yu ve köy yaşamını yakından tanıyan ve çok iyi bilen biri olarak, gözlemle hareket eder. Onun Anadolu peyzajında dağları çıplak, köyleri yolsuz, okulsuz ve susuz, evleri ise toprak damlı ve köhnedir.

Sabahattin Ali’nin hikâyelerini daha gerçekçi ve inandırıcı yapan özellik, tabiat tasvirlerine geniş bir yerin ayrılmasıdır. Realizmde gerçeği olduğu gibi ifade etmek için başvuru gözlem tekniği mekân unsuruna ve tasvir tarzı anlatıma da önem verilmesine sebep olmuştur. Diğer sebebi de, realist sanatçıların mekân ve çevrenin insan ruhu

üzerinde tesirli olduğuna inanmalarındır. Sabahattin Ali, olay örgüleri açık ve geniş mekânlarda geçen köy hikâyelerinde mekân tasvirlerine büyük önem göstererek geniş bir yer verir. Örneğin, “Bir Orman Hikâyesi”nde ormanın tasvirleri geniş bir yer alarak çeşitli renkleriyle, sesleriyle, kımıldamalarıyla, değişkenliğiyle çizilerek canlı bir varlık olarak dikkatlere sunulmaktadır. Sabahattin Ali’nin eserlerindeki tasvirler, o mekânda yaşayan kişinin karakterini, kültürünü, ekonomik durumunu, iç dünyasını yansıtmada önemli bir fonksiyon kazanmıştır. Yazar, mekânı, çevreyi veya dış dünyayı olduğu gibi ve gerçek çizgileriyle tasvir ederek Anadolu insanın kişiliğini daha iyi bir şekilde açıklar. “Kanal” hikâyesindeki kanalın, “Bir Orman Hikâyesi”ndeki ormanın tasvirleri olay örgüsünde anlatılmaya çalışılan temlerin açıklanmasında büyük rol oynayarak insanın toprağına bağlılığını, insanın toprak için cinayete varabileceğini, başkaldırıp kavga edebileceğini öne sürmektedir.

Hikâyelerin hiç birinde anlatılan olayların hangi tarihi zamanda cereyan ettiği belirtilmemektedir. Anlatım zamanı ile vaka zamanının hangi tarihi döneme ait olduğu belli değildir. Ancak yazarın 1927-1947 yılları Anadolu kırsal yaşamını çizmeye çalıştığından hareketle tarihi zamanın bu yılların arası olduğunu ifade edebiliriz. “Çirkince” hikâyesinde anlatılan olayların hangi senelerde cereyan ettiği tam olarak verilmese de; otuz sene sonra Çirkince köyünü ziyarete gelen kahraman anlatıcının geçmişe ait hatıralarında bu köyün Seferberlik, yani Kurtuluş Savaşı dönemindeki tasviri verilmektedir. Hikâyelerde vaka zamanı olarak çoğunlukla yaz ve ilkbahar mevsimleri kullanılmaktadır. Vaka süresi ise birkaç saatlik süreden başlayarak birkaç aylık süreye kadar varmaktadır.

Bunun dışında yazar çok sık başvurmasa da, kimi hikâyelerinde iç çözümleme, iç konuşma, iç çatışma gibi teknikleri de kullanmaya çalışmıştır. Mesela, “Kamyon” hikâyesinde köyünden şehre ulaşmak için kamyona binen, fakat parasını ödemediği için kaçmaya hazır oturan genç köylü baş kahramanın iç çatışması, insanın psikolojisine derin bir şekilde inerek, korku ve cesaret ile arasındaki ince ipin üzerinde dengesini korumaya çalışan çocuğun düşüncelerine girerek anlatılmaktadır. “Ayran” ve “Bir Firar” hikâyelerinde iç çözümleme, “Köpek” hikâyesinde iç konuşma teknikleri uygulanmaktadır.

Ayrıca, yazar hikâye anlatımını monoton bir şekilde nakletmektense daha farklı ve renkli anlatım yöntemleri ile teknikleri kullanmaya çalışmıştır. Yazar, çoğu hikâyelerinde olay örgüsünü sadece anlatıcı tarafından nakletmez; diyalog tarzı anlatımı da devreye sokmaya çalışmıştır. “Değirmen”, “Köpek”, “Sıcak Su”, “Sulfata”, “Cankurtaran”, vs. hikâyelerde yazar kahramanlarını kendi ağızlarından konuşturmuştur. Yazar kahramanları, kendilerine has şiveleriyle eğitim seviyelerine göre konuşturarak okuyucunun onları daha yakından tanıma ve daha iyi anlamasına imkan sağlamaktadır. Yazar diyalogların dışında hikâyelerinde folklor unsurları da kullanmaya çalışmıştır. “Hasanboğuldu” hikâyesi, folklor unsurunun başarılı bir şekilde kullanıldığını en aydın örneğidir. Bu hikâyede sözlü edebiyattan yararlanarak montaj tekniğiyle anlatıma derinlik katmak için Mustafa Seyit Sutüven’in şiiri verilmektedir. Sutüven’in şiirinin dışında hikâyede yazarı belli olmayan bir koşma da aktarılmaktadır. Yazar anlatıcı, folklorik öğelerden yararlanarak daha derin ve renkli bir anlatım tekniğini ortaya koymak çabasıdadır.

Sabahattin Ali, hikâyelerinde Anadolu’daki toplumsal, ekonomik ve siyasi problemleri, yaşamın katı gerçeklerini işleyerek yaşamın içindeki insanı; Kurtuluş Savaş sonrası döneminde Anadolu’nun halini, Anadolu insanının yaşamını tüm gerçekleriyle anlatmaya çalışmıştır. Hikâyelerinde hemen hemen her toplumsal tabakadan insanı anlatır. Yazar köylü, işçi, aydın, bürokrat gibi bazı toplumsal sınıflara mensup kahramanlar aracılığıyla toplumda yaşanan problemlerin eleştirisini yapar. Sabahattin Ali eserlerinde, bu hayatın her insanını (aristokratı, ruhbanı, köylüyü, işçiyi, bürokratı) ve onların yaşadığı tüm problemleri güzeli olduğu kadar çirkini de ön yargısız bir biçimde tasvir eder. Ayrıca ele aldığı insanları toplumdan soyutlamadan, onları toplumsal sorunların içinde gözlemci bir gerçekçilikle tasvir eder. Onun eserlerinde şahıs kadrosu Anadolu insanlarından oluşur. Bu insanlar çevreden gözlenen, gerçek hayata uyum sağlayan özellikleriyle dikkat çekerler. Sabahattin Ali’nin eserlerindeki şahıslar genellikle iradesiz ve kararsız özellik gösterirler, bu yüzden çevredeki olaylardan etkilenir ve kadere boyun eğler.

Hikâyelerinde büyük bir yekûn tutan köy insanını hapisanede tanıdığı kişilerden, bir de Anadolu’da gezip dolaşarak tanıştığı insanlardan öğrenmiştir. Kasaba ve şehir insanının yaşayışını da çeşitli zamanlarda içinde yaşadığı kasabalarda, küçük ve büyük şehirlerde (Edremit, Aydın, Balıkesir, Yozgat, Konya, Ankara, İstanbul) görmüş,

tanımış, incelemiştir. Çoğu hikâyelerinde genellikle tanıdığı insanların ve çevrenin gözlemlerinden yararlanır. Bu gözlemlerini kullanarak yazar kahramanlarını ortaya çıkarmaktadır. Yazarın baş kahramanları çoğunlukla köylü erkeklerdir; baş kahramanı kadın olan hikâyenin sayısı çok azdır (*Kazlar, İki Kadın, Yeni Dünya, Sıcak Su, Kağrı*). Kadın kahramanlar, daha çok erkeklerin gölgesinde, baskı altında kalarak çaresiz ve bahtsız kadınlardır. Ramazan Korkmaz'ın dediği gibi “*Kadınlar, Sabahattin Ali’de ‘varlıkları inkar edilemeyecek’ insanlardır. Onlar, hayatı ve erkeği tamamladıkları gibi, hikâyelerdeki olayların da daha iyi yorumlanmasına yardımcı olurlar.*”¹⁴ Erkek kahramanları ise Sabahattin Ali, genel olarak ele almadan belli sosyal gruplara ayırarak işlemektedir: doktorlar, aydınlar, bürokratlar, mahpuslar, işçiler, öğretmenler, köylüler, vs. Ele aldığımız köy hikâyelerinde erkek baş kahramanlar, genel olarak köylülerdir (*Kamyon, Ayran, Bir Firar, Kanal*, vs.).

Sabahattin Ali'nin hikâyeleri tema bakımından bakıldığında tabii olarak yazarın hayat öyküsüne önem verilmesi gerekiyordu, çünkü her yazarın eseri, kısmen onun hayatını yansıtır, onun kişiliğini anlatır, onun duygularını hissettirir. Sabahattin Ali, zor bir hayat yaşamıştır. Çocukluğundan itibaren çok sıkıntı çekmiştir. Ruhen hasta olan annesinin, küçük kardeşini daha çok severek onu dışlaması, annesinin kışkırtmasıyla sarhoş babasının dövmesi; okulda içine kapanarak kimseyle muhatap olmadığından dayak yemesi; yaşadığı tüm acılarla çektiği tüm sıkıntıların sonucu; karamsar, bedbin ve biraz da hayata, insanlara karşı gizli bir kin duyarak büyür; asabi bir mizacın insanı olur.¹⁵ Çocukluğunda cereyan eden bu olumsuzluklar, yazarın hikâyelerine de etki etmiştir. Bunun dışında yazarın hayatında yer alan Nahit hanıma karşı olan karşılıksız aşkı, daha sonra bir sürü tutuklanması, üç kere askerlik yapması sonucu edindiği gözlemleri ile tecrübesi eserlerinde yansıtılmıştır. Yazarın hayatında yaşadığı, gördüğü, duyduğu herşey izsiz geçmemiştir.

Köy hikâyelerinde Anadolu insanının cahilliği ile ezilmişliğini, fakirliği ile çaresizliğini, kısacası - köylü yaşamın portresini tüm gerçekleriyle çizerek okuyucusuna anlatmaya çalışmıştır. Sabahattin Ali'den önceki yazarlar köy konusuna pek değinmemişlerdi. Yazar kendisinden önceki yazarların Anadolu'ya, köye ve köylüye yaklaşımlarını şöyle eleştirir:

¹⁴ Korkmaz, 188.

¹⁵ Korkmaz, 24.

“Kitle için yazdıklarını zanneden muharrirlerimiz ise en gülünç olanlarıdır. Kitle ile beraber ıstırap çekmeyen, halkın sevinci ile yüzü gülüp onun isyanı ile şaha kalkmayan, nabzı kitlenin nabzıyla aynı tempoda atmayan adamın kitleye “sen” diye hitap etmesi hatta gülünçten de ileri bir şeydir. Hala köylüyü Amerikalı bir seyyah gözüyle seyredip onda ya mistik karanlık bir ruh veya iptidai bir hayvan gören büyük romancılarımız var. Halktan bahsediyorum diyen yabancı ve ucuz esprili hikâyelerle halkı maskaraya çeviren meşhur muharrirlerimiz var. Cinsi ihtiraslardan histeriye uğramış yarım tahsilli genç kızlar için yazdığı sulu romanın ciltlerine dayanarak kendisine ‘en çok okunan halk muharriri’ sıfatını takan şımarık şarlatanlar var. Edebiyatımızla okurlar kitlesi arasındaki boşluğu bunlar mı dolduracak?”¹⁶

Önceki yazarların aksine Sabahattin Ali, köylü insana ve onun yaşamına büyük önem vererek hikâyelerinde köylü hayatına has tüm dikkatleri ele alarak anlatmaya çalışmıştır. Hikâyelerinde en sık ele alarak işlediği temler, sosyal adaletsiz ile çaresizlik temleridir. Onun dışında aynı sıklıkla fakirlik, cahillik ve acıma temi ortaya çıkmaktadır. Köylü insanın karşısında hep sömüren ve istismar eden bürokratları ile devlet adamlarını bulmaktayız. Yazar, hikâyelerinde bürokrasiye yönelik eleştiriye üstünü hiç bir şekilde örtmeden tüm acı gerçekleriyle anlatmaktadır. Ayrıca, hikâyelerde köydeki ortaya çıkan ekonomi, sağlık, evlilik, eğitim meseleleri öne sürülmektedir. Köyde geçen, ya da köy dikkatleri ortaya çıkarılan hikâyelerde yazar genel olarak Anadolu köy yaşamının portresini çizmeye çalışmıştır.

Edebiyatın ve sanatın belirli bir misyonu olduğunu düşünen Sabahattin Ali, bu görevi; her zaman samimi olmak, toplumu ilgilendiren konularda, toplumun yararına olacak eserler ortaya koymak olarak belirtir. Yazara göre;

“Sanat bütün teferruatıyla hayatı ihtiva etmeli, insanda yaşamak, insan gibi yaşamak, daha iyiye, daha yükseğe, daha temize doğru koşarak yaşamak arzusunu, hatta ihtiyacını uyandırmalıdır. Hulâsa sanat gaye değil, vasıtaadır. Gaye hayattır.”¹⁷

Yani sanatçının gayesi bütün teferruatıyla insan hayatıdır.

¹⁶ Sevgül Sönmez, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, 190-191.

¹⁷ Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler*, (Haz. Hikmet Altınkaynak), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, 44.

1.4. SABAHATTİN ALİ’NİN HİKÂYELERİNİN İNCELENMESİ

1.4.1. Değirmen¹⁸

Tanımı- Sabahattin Ali’nin, “Değirmen” hikâyesi 1929 yılında yazılmıştır. “Değirmen”, bir çingene ile köylü kızın acılı aşk hikâyesini anlatmaktadır. Çingeneler bir köyün yakınlarında bulunan eski değirmenin yanında çergilerler. Çerginin içinden Atmaca adında genç delikanlı değirmencinin kızına aşık olur. Ama ne yazık ki bu aşkın sonu hiç mutlu olmaz. Kız sakatlığından dolayı genç çingenenin sevgisini kendisi için fazla görür. Fakat Atmaca da pes edecek değil, sevgilisine kavuşmak için onun vücudunda eksik olan bir şeyi “*kendisinde taşımaya tahammül etmeyerek onu koparıp atar*” (s.23). Böylece büyük ve gerçek bir aşkı anlatan “Değirmen” hikâyesi okuyucuda hayranlık ile beraber acıma hissini uyandırmaktadır. Ayrıca hikâyede ana konu aşk olmakla beraber köy ve köylüye dair da dikkatler verilmektedir.

Asıl vaka çerçeve bir vaka içerisine yerleştirilerek anlatılan “Değirmen” hikâyesinde gözlemci kahraman bakış açısı kullanılmaktadır. Hikâye çerçeve vakadan başlayarak burda çingene reisi müşahit konumundaki yazarla aşk, sevgi ve fedakarlık gibi konular üzerine konuşmaktadır. Fakat bu konuşma diyalog tarzında değil, 1. şahıstan nakledilerek monolog tarzında verilmektedir. “*Sevmeyi yalnız bizler biliriz... Bizler: Batı rüzgarı kadar serbest dolaşan ve kendimizden başka Allah tanımayan biz Çingene’ler.*” (s.14) ifadesinden hareketle anlatıcının çingene ve asıl vakada anlatılan olaylara şahit olduğunu anlayabiliriz. “*Adaşım*” diye hitap eden çingene reisi yazara eskiden gördüğü su değirmenini, gerçek aşk ile fedakarlığın ne olduğunu anlatmaktadır. Sonra “*Dinle adaşım sana bir Çingene’nin aşkını anlatayım...*” (s.14) diye asıl vakaya geçilir. Böylece çerçeve vaka gözlemci bir anlatıcı tarafından anlatılarak, asıl vakanın anlatımı için zemin hazırlanır. Çerçeve vaka 1. ve 2. ve son 11. metin halkalarını kapsamaktadır.

3-10. metin halkalarını asıl vaka kapsamaktadır. Asıl vaka “*Bir gün*” (s.15) diye geriye dönülerek anlatılmaktadır. Asıl vaka da 1. şahıstan, gözlemci kahraman bakış açılı anlatıcı – çingene reisi tarafından anlatılmaya devam etmektedir: “*Bir gün – karların erimeye başladığı mevsimdeydi – bütün çergii – otuza yakın kadın, erkek ve*

¹⁸ Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, 13-23 (Alıntılarda sayfa numarası metin içinde verilmiştir).

çocuk, dört beygir ve iki defa o kadar da eşek – Edremit tarafına doğru göçüyorduk.” (s.15). Asıl vakada çingene reisi, Atmaca adında genç çingenin köylü bir kıza aşık olduğunu anlatmaktadır. Anlatıcının gözlemci bakış açısına sahip olduğunu birkaç ifadeden anlayabiliriz. Değirmencinin kızını tasvir ederken anlatıcı kızın dış görünüşünü, köylülerden öğrenebileceği kızın geçmişine ait, sakatlığının nedenlerini anlattığında kahramanın iç dünyasına değinirken “*belli ki*” (s.17), “*alışmış görünüyordu*” (s.18) ifadelerini kullanmaktadır. Atmaca’yı da tasvir ederken “*Neler hisseder, neler düşünürdü? Onu bu dünyaya bağlayan şey neydi? Hiçbirimiz bilmezdik.*” (s.16) demektedir. Dolayısıyla hikâyenin anlatıcısı hakim bakış özelliğini kullanmamış olur.

Yazar anlatıcı, her şeyi kendisi nakletme yerine kahramanlarını konuşturmaktadır. Hikâyede az yer tutan diyaloglar hikâyenin kahraman anlatıcısı – çingene reisi ve baş kahraman olan Atmaca’nın arasında gerçekleşmektedir. Diyaloglardan Atmaca ile değirmencinin kızının arasındaki aşkın karşılıklı olduğunu, aynı zamanda bu aşka engel olan ne olduğunu da öğrenmekteyiz.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Hiç sen bir su değirmeninin içini dolaştın mı adaşım?*” (s.13) diye çingene reisinin sözleriyle başlamaktadır. Değirmenin tasviriyle devam etmektedir.

Giriş- Hikâye çerçeve vakada olaylara şahit olan çingene reisin yazarla konuşmasından başlar. 1. ve 2. metin halkalarında verilen çerçeve vakada çingene reisi yazara hitap ederek aşk konusu üzerine düşüncelerini aktarmaktadır. Sonra seven bir Çingene'nin hikâyesini anlatacağını söyler, böylece asıl vakaya geçiş yapılmaktadır.

Gelişme- 3. metin halkasında geriye dönülerek asıl vaka anlatılmaktadır. Müşahit konumundaki çingene reisi 1. şahıstan asıl vakayı nakletmeye başlamaktadır. Bir çingene çergisinin Edremit tarafına göç ederken bir değirmenin yanında çadırlarını kurup orda kalması ile asıl vakaya giriş yapılmaktadır. 4. metin halkasında asıl vakanın baş kahramanı olan genç delikanlı Atmaca'nın tasviri verilmektedir. 5. metin halkasında sakat köylü, değirmencinin kızı tasvir edilmektedir. 6. metin halkasında Atmaca'nın kıza aşık olması, (Ben) anlatıcının Atmaca'yla konuşması ve Atmaca'nın aşık olduğunu anlatması olay örgüsünü devam ettirmektedir. 7. metin halkasında günden güne solan

Atmaca'nın tasviri verilmektedir. 8. metin halkasında Atmaca, çingene reisine yani (Ben) anlatıcıya akşama değirmen içerisinde ahenk yapacağının haberini verir.

Düğüm- 9. metin halkası değirmenin içinde herkesin toplanması ile başlamaktadır. Sonra yağmurlu, rüzgarlı havada değirmenin aldığı hali ve Atmaca'nın çaldığı müzik anlatılmaktadır. 10. metin halkasında Atmaca ahenk çalmayı keser ve değirmencinin kızına bakar, sonra birden değirmenin çarkları ile kayışlarının döndükleri köşeye doğru atlar.

Sonuç- Herkes Atmaca'nın arkasından koşar, ama Atmaca sağ eli yerinde olmayarak insanlara doğru gelir. Kanı fışkırarak birkaç adım yapar ve düşer. 11. metin halkasında asıl vaka sonuna erip, çerçeve vakaya dönülür. Müşahit konumundaki (Ben) anlatıcı, yani çingene reisi tekrar ön plana çıkarak seven bir Çingene'nin hikâyesini anlattığını söyler ve aşk üzerine birkaç düşüncesini aktarır. Sonuç belirsizdir. Asıl vaka, Atmaca'nın kanı fışkırarak düşmesiyle sona erer.

Hikâye, yıldızla ayrılmış 11 metin halkasından oluşmaktadır. Hikâye, çerçeve vaka ve asıl vakadan oluşmaktadır. Asıl vaka, çerçeve vakanın içerisine yerleştirilmiştir. Müşahit konumundaki (Ben) anlatıcı - çingene reisi, çerçeve vakada asıl vakanın cereyan edeceği mekânı - değirmeni, asıl vakanın kahramanını tanıtmaktadır. Asıl vakada ise, (Ben) anlatıcının reisi olduğu çingene çergisinden Atmaca isimli delikanlının aşk hikâyesi okuyucuya nakledilmektedir. Asıl vaka da müşahit konumundaki (Ben) anlatıcı, yani çingene reisi tarafından nakledilmeye devam edilmektedir. Asıl vakaya geçilirken çerçeve vaka askıya alınmaktadır. Çerçeve vaka içerisinde geriye dönülerek asıl vakanın anlatımından dolayı hikâyenin hareket ögesi durgunlaşmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân, değirmendir. Baş kahraman olan Atmaca'nın, değirmencinin kızına aşık olması hikâyenin olay örgüsünü oluşturmaktadır. Atmaca'nın aşık olduğu kızla kavuşmasına engel olan kızın sakatlığı da değirmenle alakalıdır: *“küçükken sağ kolunu değirmenin çarklarından birine kaptırmıştı”*r (s.17). Hikâyenin düğüm noktasını oluşturan Atmaca'nın ahenk yapma sahnesi değirmenin içinde cereyan etmektedir. Acılı bir müzik çalma sonrasında değirmenin çarklarına bu sefer kendi kolunu kaptırmaktadır. Hikâyede değirmen, merkezi yer aldığı için tasvirleri geniş bir yer tutmaktadır. Hikâyenin ilk metin halkasında değirmen, güzelliği ile verilerek okuyucuyuca hayranlık hissi uyandırmaktadır. Mesela, *“Görülecek şeydir o...*

Yamulmuş duvarlar, tavana yakın ufacık pencereler ve kalın kalasların üstünde simsiyah bir çatı... Sonra bir sürü çarklar, kocaman taşlar, miller, sıçraya sıçraya dönen tozlu kayışlar... Ve bir köşede birbiri üstüne yığılmış buğday, mısır, çavdar, her çeşitten ekin çuvalları. Karşıda beyaz torbalara doldurulmuş unlar...” (s.13). Sonra kahraman anlatıcı da değirmeni ilk görünce şöyle tarif eder: “...siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar ve kavaklar gözüme ilişti. Burası küçük bir değirmendi. (...) İhtiyar çınarlar çukura gömülen eski değirmenin siyah kiremitli çatısını örtüyorlar ve ön tarafındaki geniş meydana gölgeliyorlardı” (s.15). Asıl vaka anlatılmaya başlayınca gerilim yükselmeye başlar. Gerilim yükseldikçe değirmenin tasviri de değişmektedir:

“Dışarıda fırtına gittikçe artıyor ve rüzgar ıslak kamçısını kerpiç duvarlarda gezdiriyordu. Yükselen sular tahta oluklardan taşıyor, haykıra haykıra yerlere dökülüyordu. İçeride taşlar nihayetsiz bir coşkunlukla homurdanıyor; çılgın gibi dönen kayışlar şaklıyor; birbirine geçen tahta çarkların dişleri ağlar gibi gıcırdıyordu.” (s.22).

Gerilimin en yüksek noktası da Atmaca’nın değirmenin çarkların üzerine atılmasıdır. Bu noktaya ulaşıncı değirmenin tasviri şöyle bir şekilde verilmektedir:

“O dakikayı ömrümde unutamam adaşım; dışarıda fırtına arttıkça artmıştı, duvarlar sarsılıyor, tepemizdeki kiremitler uçuyordu ve değirmen azgın bir hayvan gibi homurdanıyor ve dönüyordu.” (s.22).

Hikâyede mekân tasviri, sadece gerilimi değil, aynı zamanda baş kahramanın ruh halini de okuyucuya yansıtmaktadır.

Hikâyede ikinci planda yer alan mekân, köydür. Çingenelerin yerleştiği, değirmenin bulunduğu yerin yakınlarında *“bir kurşun atımı ötede beyaz minaresiyle”* (s.15) görünmektedir. Bu cümle köyü kısaca tanıtırken köylü insanı da tanıtmış oluyor. “Beyaz” ve “minare” kelimeleri sıcaklık ve sevecenliği çağrıştırmak köy insanlarına olan olumlu bakışı da sezdirmektedir. Hikâyede köyle ilgili tasvir hemen hiç bulunmamaktadır.

Zaman- Hikâyede anlatılan olayların hangi tarihi zamanda cereyan ettiği belirtilmemektedir. Anlatım zamanı ile vaka zamanı hangi tarihi döneme ait olduğu belli değildir. Ancak yazarın 1920-1930’lu yılların Anadolu kırsal yaşamını ele alarak

çizmeye çalıştığından hareketle tarihi zamanın bu yılların arası olduğunu ifade edebiliriz. Çerçeve vaka anlatım zamanına ait ise, asıl vaka vaka zamanına aittir. Hikâyenin vaka zamanına “*bir gün*” ifadesiyle geçiş yapıldıktan sonra vakanın cereyan ettiği zaman anlatılmaktadır. Asıl vakanın cereyan ettiği mevsim, ilkbahardır: “*karların erimeye başladığı mevsimdeydi. (...) Can sıkın ve bize hiç uymayan bir kıştan sonra ısıtıcı güneş ve yeni belirmeye başlayan yeşillikler hepimize tuhaf bir oynaklık vermişti.*” (s.15). “*İkindiye doğru*” (s.15) çingene çergisi değirmene ulaşmaktadır. Çingenelerin değirmenin yanında yerleştikten sonra zamanın ilerlemesi “*işler iyi gidiyordu*” (s.16) ifadesiyle belirtilmektedir. “*Hemen her akşam*” (s.17) çingeneler değirmenin önündeki meydanlıkta toplanıp ahenk yapıyorlardı. “*İşler gittikçe sarpa sarmıştı*”, “*Günler, kuvvetli bir rüzgarın sürüklediği beyaz bulut kümecikleri gibi birbirini arkasına geçip gidiyorlardı.*” (s.20) ifadesi zamanın ilerlemesini belirtmektedir. “*Bir gün*”, “*akşama doğru*” (s.21), “*alacakaranlıkta*” (s.22) Atmaca değirmende herkesi toplayarak ahenk yapar. Ahenk yaptıktan sonra değirmenin çarklarına atılarak elini kaptırması asıl vaka'yı tamamlamaktadır. Dolayısıyla vaka zamanı bir mevsim içinde, göçerlerin şartları da dikkate alınarak on onbeş günlük bir süre olarak belirtilebilir. Zaman atlamalarla ve özet ifadelerle belirginleştirilir.

Kişiler:

Atmaca - hikâyenin baş kahramanıdır. Hikâyede aşık olmadan önce *Atmaca*'nın tasviri şu şekilde verilmektedir: “*Bir kere heybetli delikanlıydı: Yağız derisi, yüzüne delice dökülen simsiyah saçları ve koyu gözleri... Sonra burnu... Uzun, sivri, ucu biraz aşağı kıvrık burnu... Onun için biz ona Atmaca derdik... Başı, geniş omuzlarının üstünde bir arapatındaki gibi dik dururdu ve bir arapatı ondan daha çevik değildi... Bütün çergilerde onun cesareti, onun güzelliği, onun çalgısı söylenirdi.*” (s.16). *Atmaca*'nın dış görünüşü yanı sıra onun muhteşem ahenk yapması tasvir edilmektedir: “*Başka Çingene'ler gibi çalmazdı o, adaşım: Bir kere nota bilirdi. Şehir mektebini okumuş, bitirmişti; sonra içliydi... Sanırdın ki, klarneti çalarken, havayı ciğerlerinden değil, doğrudan doğruya yüreğinden veriyor.*” (s.16). *Atmaca*'nın, çergisiyle geçtikleri hiç bir köyde sevgilisi olmamıştır. “*Çok konuşmaz, konuştuğu zaman da içindekilerden*” kimseye hiç bir şey sezdirmez. Değirmencinin sakat kızına aşık olan ve sevgisine kavuşamayan *Atmaca*'nın tasviri ise şöyle verilmektedir: “*Atmaca hiç kimseyle konuşmuyor, düğünlere gitmiyor, zeytinlerin altında tek başına çalışıyordu. (...)*

Atmaca'nın kanatları düşmüştü... Sarardıkça sararıyordu.” (s.18). Atmaca'nın sadece dış görünüşünde değil, çalışmada da değişiklikler görünüyordu: *“Onun çalışmada, bir ateş yığını etrafında haykıran ateşe tapanların, yahut batmakta olan bir gemiye çarpan dalgaların feryadı ve inleyişi vardı.”* (s.18). Hikâyede Atmaca, tutkulu ve fedakar tip olarak verilmektedir. Eli olmayan sakat sevgilisi için kendi elini de *“koparıp atmaya”* varan bir karakterdir.

Değirmencinin kızı - Atmaca'nın aşık olduğu ve onun için elini kaptırdığı kızdır. Değirmencinin kızının tasviri şöyle verilmektedir: *“Değirmencinin kızı tam bir köy güzeliydi. Yuvarlak bir yüzü, kalın dudakları, kalçalarına kadar uzanan ince örgülü saçları vardı. Ama yüzü hep soluktu. Etrafındaki şeylere, kendisiyle alışverişi yokmuş gibi, dümdüz bir bakışı ve dudaklarının kenarından dökülüymüş gibi, isteksiz bir gülüşü vardı.”* (s.17). Kız küçükken değirmenin çarklarına elini kaptırmış ve bu sakatlığı yüzünden hayatında birçok şeyden mahrum kalmıştır. *“Derenin üst başında çıpıl çıpıl yıkanan genç kızlarla da birleşemezdi, çünkü ne tef çalmak, ne de parmaklarının arasına tahta kaşıklar alarak oynamak elinden gelirdi...”* (s.17). Fakat böyle bir hayata alışmıştı; babasının yanında kalarak hayatını sürdürüyordu. Atmaca, sevdiğini itiraf ettiğinde kız: *“Ben senden noksanım, bana sadaka mı veriyorsun?..”* (s.19) der. Kız sakatlığı yüzünden aşklarının imkansız olduğunu düşünür: *“Olmaz” dedi, “düşün ki, her karşına çıktığımda senden utanacağım, başım yerde olacak...”* (s.19). Atmaca'yı sevdiği halde ona yük olacağını bilerek, birleşseler ikisi de azap çekeceklerini anlayarak aşkından vazgeçmeye hazırdır. Böylece, zavallı genç köylü kız, sakatlığına katlanan ve sevdiği kişi için aşkından vazgeçebilen güçlü ve cesur bir karakter olarak çizilmektedir.

Çingenelerin reisi - hikâyeyi anlatan kahraman anlatıcıdır. Atmaca, değirmencinin kızına olan aşkını itiraf ettiğinde şöyle der: *“Sen bizim çeribaşımızsın. (...) gezdiğin yerler benden çok, tecrübelerin fazla, aklın, dirayetin bütün Çingene'lerden üstündür. Sana açılmalıyım...”* (s.19).

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede merkezi yer tutan Atmaca ile değirmencinin kızı arasındaki aşk hikâyesidir. Kızın sakatlığından dolayı birbirine kavuşamayan gençler azap çekmektedirler. Fakat birleşirlerse de azap çekeceklerini düşünürler: *“Aramızda*

anlaşılmaz, boğucu bir havanın dolaştığını hissedeceğiz.” (s.19-20). Değirmencinin kızı, Atmaca'nın aşkını bir sadaka olarak görmekte; karşına her çıktığında utanacağını, başı yerde olacağını düşünmektedir. Atmaca ise kolunun yerine kalbini verdiğini ifade eder. Fakat, “Eğer o bana açılmaz, bana naz edemez, bana içinden geldiği gibi sarılamazsa, gözleri her zaman: ‘Ne diye gençliğini benim için nâra yaktın, sana yazık değil mi?’ demek isterse, ben ne yaparım? Her sözümünden, her tavrımdan alınır; kızsam ona dokunur, sevsem ona acıyormuş gibi gelir, kucaklasam boş olan kolunun yerinde bir sızı duyar ve bunlar hep böyle sürüp gider...” (s.20). Fakat Atmaca, sevdiğine kavuşmadan çok acı çeker. Günün birinde sevdiğine kavuşmak için herkesi değirmende toplayıp ahenk yaptıktan sonra bir elini değirmenin çarklarına kaptırır. “Sevgili bir vücutta bulunmayan bir şeyi kendisinde taşımaya tahammül etmeyerek onu koparıp atabilmek, işte adaşım, yalnız bu sevmektir.” (s.23) şeklinde hikâyeyi bitiren yazar, aşkın gücünü, tutkuyu böylece ifade etmektedir.

Acıma temi- Atmaca ile değirmencinin kızı arasındaki yaşanan aşk, tutku, fedakarlık okuyucuda hayranlık, aynı zamanda acıma hissi uyandırmaktadır. Çocukken elini kaybeden değirmencinin genç kızı, hayatı boyunca başka kızların yaptığı bir çok şeyden mahrum kalmıştır. “Belli ki onun çocukluğu bitmez tükenmez bir hasretle geçmiş; belli ki zeytin dallarına sincap gibi tırmanan, birbiriyle alt alta, üst üste güreşen, değirmenin önünde erkek çocuklarla su fişkırtmaca oynayan akranlarına bir duvara yaslanarak istek dolu gözlerle bakmıştı. Şimdi bütün bunlara alışmış görünüyordu. Başka insanların yaptığı birçok şeyleri yapmak hakkının kendisinde olmadığını biliyor ve hiçbir şey istemiyordu.” (s.17). Çocukluğundan beri çok şeyden mahrum kalan zavallı kız, sevmeyi de hakketmediğini düşünür. Onu sakatlığı ile birlikte seven Atmaca ise, o kadar sever ki kendi elini de feda etmekten çekinmez. Kahramanların sınır bilmeyen aşkı ve fedakarlığı, okuyucuda derin bir acıma hissi uyandırmaktadır.

Tabiat sevgisi- Hikâyede tabiat, önemli bir yer tutmaktadır. Çingene çergisi, hep yolda, hep gezerler, bu yüzden tabiata çok bağlılardır. Hikâyenin kahramanları tabiata sınırlar. Atmaca, “geceleri tek başına bir ağacın dibine çekilirdi...” (s.16), başka çingeneler ise “çadırların önüne çıkıp yüzükoyun yatar, çenelerini toprağa dayayarak onu dinlerdi” (s.16). Değirmenci de “kızıyla beraber büyük çınarın altına” bir hasır atıp oturarak çingenelerin çalgılarını dinlerlerdi. Tabiat tasvirleri, hikâyeye gereken

atmosferi sağlamaktadır. Hikâyenin başlangıcında çingene çergisinin değirmenin tarafına geleceği zaman, hava sakin ve güneşlidir: *“Can sıkın ve bize hiç uymayan bir kıştan sonra ısıtıcı güneş ve yeni belirlemeye başlayan yeşillikler hepimize tuhaf bir oynaklık vermişti.”* (s.15). Tabiat tasviri huzur dolu bir atmosferi sağlamaktadır. Atmaca'nın ahenk yapacağı gün ise *“Yağmur akşama doğru sahiden arttı. Karşı tepedeki palamut ormanına birbiri arkasına yıldırımlar düşüyor, iri damlalar zeytin ağaçlarının siyah yapraklarını garip tıptırlarla oynatıyordu.”* (s.15).

Ayrıca, hikâyede tabiat tasvirinin yanı sıra önemli bir fonksiyon sese yüklenmektedir. Atmacanın ahenk yapacağı ve elini kaptıracağı gün seslerin tasviri gereken gergin atmosferi, hikâyenin gerilim noktasını hissettirmektedir. *“Hepsinin birden çıkardığı yırtıcı gürültü yağmurun alçak tavandaki kesik hıçkırığine karışıyor, birbirini kovalayan gök gürültüleri bu korkunç ahengi tamamlıyordu.”* (s.21). *“Dışarıda fırtına nihayetsiz bir coşkunlukla homurdanıyor; çılgın gibi dönen kayışlar şaklıyor; birbirine geçen tahta çarkların dişleri ağlar gibi gıcırdıyordu. Ve bunların hepsini bastıran deli bir ses kâh yalvarıyor, kâh hiddetle kıvrıyor, susacak gibi olduktan sonra tekrar yükseliyordu.”* (s.22).

1.4.2. Bir Orman Hikâyesi¹⁹

Tanımı- Hikâye, önce 7 Eylül 1930 tarihli *Resimli Ay*'da ilk defa yayımlanmıştır. Hikâyede köylünün toprağına olan bağlılığı hikâyeleştirilmiştir. Çocukluklarından itibaren köyün yanındaki ormanda oyunlarını oynayan çocuklar, işlerini yapan köylü kadın ile erkek, yeni kurulan şirketin ormanlarını kesmeye başlamasıyla hayatları alt üst olur. Her zaman ezilen, devlete karşı sesini bile çıkartmayan köylü nihayetinde ayaklanarak ormanlarını korumaya çalışır. Böylece, “Bir Orman Hikâyesi” devletin adaletsizliğine karşı başkaldıran köylünün acılı hikâyesidir.

Yazar anlatıcı hikâye kahramanı ihtiyarın sözlerini doğrudan aktararak, yani kahramanı konuşturarak hikâyeye giriş yapmaktadır. Bundan sonra hikâye, hemen yazar anlatıcı tarafından anlatılan geniş bir parça tabiat tasviri ile devam etmektedir. Hikâyenin olayları ormanda başlamaktadır: atla gezen bir delikanlı yaşlı bir köylüye rastlar ve adam ona dertlerini dökmeye, geçmişini anlatmaya başlar.

¹⁹ Ali, *Değirmen*, 80-85.

Hikâye, yazar anlatıcının yansıtma metodu kullanarak çift bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Anlatım tekniği de ilgi çekmektedir: yaşanılmış olaylara katılmış, yani olayları kendisi yaşamış bir kahraman öne çıkarılmaktadır. Hikâyede önce çerçeve bir vaka hazırlanır. Çerçeve vakada olaylar 1. şahıstan yazar anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Yazar anlatıcı, kahraman olarak ortaya çıkmaktadır: “*Yanımdaki ihtiyar, dirseklerini dizlerine dayamış oturuyor ve sigara içiyordu.*” (s.81). Genç delikanlı, yazar anlatıcıdır; ormanda rastlayıp konuştuğu ihtiyarın hikâyesini kağıda aktarmaktadır. Çerçeve vaka anlatma zamanına ait olup asıl vakanın anlatımına zemin hazırlamaktadır.

Hikâyede, çerçeve vaka ile asıl vakanın ayrılması sebebiyle iki farklı vakada iki farklı anlatıcı ortaya çıkmaktadır. Çerçeve vaka yazar tarafından, asıl vaka ise hikâyenin birinci dercedeki kahramanı olan yaşlı köylü tarafından anlatılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Orman bizim her şeyimizdir delikanlı, anamız, babamız, evimiz...*” diye, yanımda oturan ihtiyar anlatmaya başladı” (s.80) cümlesiyle başlamaktadır. Bu cümlede hemen hikâyenin baş kahramanı, mekânı ve merkezi problemi belirtilmektedir.

Gelişme- İhtiyarın ormanın, köylüler için önemi ile geçmişte cereyan eden olayları nakletmesi: ormanın şirketin işçileri tarafından yıkılmaya başlaması, köylülerin karşı çıkması, köy halkının şirket tarafından basılması;

Düğüm- Köylülerin işçilere, şirkete, hükümete karşı başkaldırısının gerçekleşmesi, ormana gelip işçilere engel olması, hükümet memurunun gelmesi, köylülerin işçilerle memura saldırması, memurun kaçıp köydeki bir odaya saklanması, jandarmaların gelip memuru kurtarması.

Sonuç- Köylülerin tutuklanması ve çerçeve vakaya dönülerek yazarın ihtiyarla ayrılması.hikâyenin sonuç bölümübelirsizdir: ihtiyar ormanda yazara rastlayıp hikâyesini anlatır, sonra ikisi ayrılıp iki tarafa giderler.

Hikâye, ihtiyarın konuşması üzerine kurulmuştur. Çerçeve vakada yazar ihtiyara rastlayıp onun hikâyesini dinler ve okuyucuya o hikâyeyi ihtiyarın kendisini konuşturarak nakleder. Yazar kendisi sohbete dahil olmaz: diyalog şeklinde değil,

monolog şeklinde kurulmaktadır. Çerçeve vaka, ormanda cereyan ederse, ihtiyarın anlattığı asıl vaka, köy ve ormanda geçer. İhtiyar, önce ormanla ilgili bilgileri anlatarak geçmişle ilgili bilgiler verir. Çocuklukları ormanda geçtiğini, hayatlarının ormanla sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlatır. Sonra geçmişle ilgili bilgileri naklettikten sonra “*Bir gün*” diye geçmişte cereyan eden olaylara geçer. “*Bir gün*” ifadesi ihtiyarın hayatından bir olayı öne çıkarmak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla, olay örgüsünü oluşturan olayların akronik bir düzene sahip olduğunu ifade edebiliriz. Çerçeve vaka durgun bir niteliğe sahip iken, asıl vaka daha dinamiktir, fakat hikâyenin olay örgüsü tam olarak durgun bir niteliktedir.

Mekân- Hikâyede, Cumhuriyet ilk yıllarındaki Anadolu kırsal yaşamı, genel Anadolu taşrası ile köylerinin portresi çizilmeye çalışılmıştır. Hikâyede öne çıkan iki mekân bulunmaktadır: orman ile köy. Köyün betimlemelerine, köyle ilgili tahlillere yer verilmemektedir. Fakat, ormanla ilgili tasvirler geniş bir yer tutmaktadır. Hikâyenin hemen başlangıcında yazar anlatıcı tarafından gözlemci bakış açısıyla alacakaranlıkta orman ve ovaya dair tabiat tasviri okuyucuya sunulmaktadır: “*Alacakaranlık gittikçe artıyordu. (...) Buna karşılık orman canlanıyordu. Sabahtan beri ancak mırıltıları duyabilen ağaçlar konuşuyorlar, bağıryorlar, sallanıyor ve ellerini birbirine uzatıyorlardı. Yalnız ağaç değil, yerdeki otlar, kuru yapraklar, çalılar, ağaçların gövdesine sarılan sarmaşık soyundan nebatlar, hatta kahverengi mantarlarla koyu yeşil yosunlar bile canlanmıştı. (...)*” (s.80).

Orman, çeşitli renkleriyle, sesleriyle, kımıldamalarıyla, değişkenliğiyle çizilerek canlı bir varlık olarak dikkatlere sunulmaktadır: “*Ormandan hafif sesler geliyordu. Ağaçların üzerinde, uzun ve atlas bir etek dolaşıyormuş gibi fısıltılar vardı. Yapraklar, içerisinde piyano bulunan bir odada bağırdığı zaman piyano tellerinin çıkardığı hafif, ince uğultuya benzeyen karışık, birbirinden ayrılmaz, acayip mırıltılarla kımıldıyorlardı. Orman dev büyüklüğünde bir çocuk gibi mışıl mışıl uyuyordu ve bu sesler onun nefesleriydi*” (s.85). İhtiyarın hikâyesini anlatmasına orman eşlik ederek gereken atmosferi sağlamaktadır. Mesela, ihtiyar köylülerin başkaldırısını anlatmadan önce konuşmasına ara vererek biraz durur. Yazar anlatıcı, bu aralığı kullanarak tabiat tasvirine yer verir. “*Sert bir rüzgar çıkmıştı. Ormanın bütün dalları, bütün yaprakları ötüyor, haykırıyordu. Bu sesler fırtınalı bir denizin gürültüsüne benziyordu; ağaçlar büyük dalgalar gibi iniyor ve çıkıyorlardı. Ormanın üzerimize devrileceğini*

zannediyordum. Zaman zaman yükselip alçalan, mütemadiyen makamını değiştiren bu muazzam uğultu, ihtiyarın kelimelerini büyütüyor, kıvırıyor ve kendisiyle karıştırıyordu.” (s.84). Orman, ihtiyarın duygularını hissediyormuş gibi duygulanmış canlı bir varlık gibi çizilmektedir. Bu da, köylü ile ormanın arasındaki yoğun ve sıkı bağı dikkatlere sunulmak için yapılmaktadır. Mekânla ilgili başka bir dikkat ise, tabiat tasvirleri verilirken hep alacakaranlık ya da gece zamanlarında ormanın tasvirleri verilmektedir. Hikâyede karanlık, tabiat tasviri verilirken ormanın canlandığı vakit olarak verilerek hayat ve iyiliği, ama aynı zamanda hüznle kötülüğü çağırıştırılmaktadır.

Mekânla ilgili başka bir dikkat, hikâyede orman sadece olayların geçtiği mekân olarak verilmez, daha derin bir anlam ve önem katılmaktadır. Köyleri ormanın ortasında kalan köylüler için orman, ev, yemek, para, vs. herşeydir. Çocukluklarından itibaren ormanla iç içe büyüyen ve ihtiyarlaşan köylüler, nesilden nesile aktarılan tek servetleri, tek mirasları olan ormanlarını ölümden kurtarmak için devlet temsilcilerine karşı çıkarlar. Hiçbir zaman sesini çıkarmayan köylüler ilk defa ayağa kalkıp hakkını aramaya karar verir, onu da orman için yaparlar. Ormanın ve toprağın köylü için çok önemli olduğu öne çıkarılmaktadır. Köylülerin ormanda geçirdiği zamanı, yaptığı işleri anlatılarak köylü yaşamı çizilmeye çalışılmıştır.

Zaman- Vaka zamanı ve anlatma zamanının kesin tarihleri belirtilmemektedir. Fakat, anlatma zamanının vaka zamanından sonraya ait olduğu bazı ifadelerden çıkarılabilir. Ormanda oturarak yazara hikâyesini anlatan ihtiyar, asıl vaka olan başkaldırıcıyı anlatınca başkaldırıdan sonraki döneme ait bilgileri söyler: *“Sonra duydum ki, delikanlılarla kadınlar onun bulunduğu odayı sabaha kadar durmadan taşlamışlar.”* (s.85). Dolayısıyla anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında kesin bir ayırım vardır. Hikâyede asıl vakada zamanın geçtiği *“çok geçmeden”, “sonra”, “bir sabah”, “ertesi gün”* gibi genel ifadelerle belirtilmektedir. Hikâyede anlatılan asıl vakanın süresibelirtilmemektedir, fakat çerçeve vakada alacakaranlıkta başlayan yazarla ihtiyarın sohbeti *“zifiri karanlığa”* (s.85) kadar sürdüğüne göre vaka süresi birkaç saatliktir.

Çerçeve vaka zamanı akşamdır: *“Alacakaranlık gittikçe artıyordu. Güneş, aşağılarda uzanan ovoidan tamamen çekilmişti.”* (s.80). Asıl vakanın zamanı *“bir gün”* (s.82) ifadesiyle başlayarak *“çok geçmeden”* (s.82), *“nihayet”* (s.82), *“sonra”* (s.84),

“ertesi gün” (s.85), ifadeleriyle ilerlemektedir. “Bir sabah” (s.83) baltacılar koruya gelince, köylüler onlara mani olmaya çalışırlar ve akşama kadar ağaçların altına oturarak kasabadan hükümet memurunu “akşama kadar” (s.84) beklerler. “Hükümetin memuru geç vakit” (s.84) gelir ve köylüleri kovmaya çalışınca “ormanın akşamla koyulaşan alacakaranlığında” (s.85) köylüler yerlerinden fırlayıp işçilere, jandarmalarla memura saldırırlar.

Zamanla ilgili başka bir dikkat, ihtiyarın geçmişiyle ilgili bilgileri anı, hatıra şeklinde anlatmasıdır. Ayrıca, hikâyede zamanda atlamalar ve özetlemeler söz konusudur.

İhtiyar “Babalarımız dedelerimizden, biz de babalarımızdan ne gördükse onu yapıyor, tıpkı onlar gibi yaşıyorduk. Bundan memnunduk.” (s.82) şeklinde özetlemeden sonra hayatından bir olayı öne çıkarmak için “Bir gün” ifadesini kullanarak hükümetin bir şirkete ormanı işleme müsaadesi verdiğini duyduğunu söyler. “Fakat çok geçmeden” (s.82) ifadesiyle zamanda atlama öne çıkmaktadır: “Fakat çok geçmeden ormanın öbür ucunda birbiri arkasına” (s.82) ağaçlar devrilir. “Bir sabah, bizim koruya baltacıların girdiği haberi köyü dolaştı” (s.83) şeklindeki ifadeyle daha sonraki bir zamana atlama olur. Ormanda kasabadan gelecek memuru “bekleyiş akşama kadar sür”er (s.84). Köylüler “akşama kadar” (s.84) ağızlarını açmadan beklerler. Başkaldırının “ertesi gün”ü (s.85) imdat alıp gelen jandarmalar köy halkını tutuklar.

Kişiler:

Hikâyenin baş kahramanı - köylü ihtiyardır. Hikâyede ismi verilmemektedir. Yazara ormanda rastlayarak kendi acılı hikâyesini anlatan ihtiyar, ormanlarını kaybetmekten korkar. Ormanın ortasında yerleşik köyünde hayatını yaşayan, bütün hayatı ormanda geçen köylü, bir gün başka köylüler gibi ormanlarının kesileceğinin haberini alır. İhtiyar, başka köylüler de, hikâyede ezilmiş ve çaresiz durumda bırakılan insanlar olarak çizilmiştir. Ayrıca hakkını aramak için ellerinde sopa ve baltalarla toplananköylüler, cahil insanlar olarak çizilmektedir. Fakat köylüler kendi cahilliklerinin farkındalardır. İhtiyar sefaletini kendisi itiraf eder. Ayrıca, yazar anlatıcı tarafından ihtiyarın dış görünüşü gözlemlenerek anlatılmaktadır: “Buruşuk dudaklarının bir kenarından aşağı doğru sallanan bu küçük ateş, sakallarına tuhaf bir kırmızılık veriyordu. Sıkarak ufalttığı gözlerini ayaklarının ucuna, yahut yüzüne dikerek

kurpıştırıyordu.” (s.81). Ormanlarının ellerinden alınmasına karşı çaresiz bir durumda kalan köylü çok acı çeker: *“seyrek beyaz saçları”* (s.81) olan ihtiyarın *“yüzünden, ağzının kenarlarından, gözlerinden, hatta vücudunun her sarsıntısından dökülen bir acı”* (s.81) yazarı sarsar. Devlete, hükümete karşı sesini çıkarabilen köylü eninde sonundayenik düşer ve elinden gelen hiç bir şey olmadığı için hüznün ve acıyla insanlara hikâyesini anlatır, sitem eder.

Başka köylüler de ihtiyar köylüyle aynı özelliklerle öne çıkarılmaktadır: çaresiz, ezilmiş, hakkını koruyamayan fakir insanlar. Yazar köylüleri zayıf kişilikli insanlar olarak vermeden devlete karşı cesaretini toplayıp ayaklanan, başkaldıran insanlar olarak çizmektedir.

Hükümet memuru – bürokrat; aydın; hükümeti, devleti, kanunu, otoriteyi temsil eden insan; yozlaşmış ve dejenere olmuş kişiliğiyle çizilmiştir. Bencil, çıkarıcı ve aciz bürokratlar devlet gücünü ve zenginliğini kullanarak kendi menfaatini düşünmektedirler. Kendilerini aydın zanneden bu insanlar halkın yararına çalışmak, halkın huzuru ile geleceğini düşünmek yerine halktan kopuk sadece kendi istikbalini, kendi menfaatini düşünen tutarsız ve niteliksiz tipler olarak çizilmektedir.

Tema:

Sosyal adaletsizlik- Çocukluklarından beri hayatları ormanda geçen köylüler, ormanını kesilmekten kurtarmaya kalkınca, devlet adamları tarafından hemen tutuklanır. Köylü, sesini çıkarmayıp kendi hakını aramayan bir toplum kesimidir. İlk defa aramaya kalkınca da hemen kötü sonuçla karşılaşır. Köyün bütün erkekleri ile kadınlarının tutuklanması, hükümet memurunun köylülerin şikayetleri ile taleplerini dinlemeden hemen onları kovmaya kalkması, sosyal adaletsizliğin tezahürleridir. Hükümetin temsilcilerin köylülere karşı duyarsız ve aşağılayıcı davranışı da köylünün çaresizliği ile ezilmişliğini göstermektedir. Hikâyede şirket, devlet imkanlarını kendi çıkarları tarafında kullanmayı başarmışlarken, köylüler tek servetlerini kaybetmişlerdir.

Köylünün çaresizliği ile ezilmişliği- Köylüler için orman babalarından onlara verilen bir emanettir. Onlar da bu emaneti kendi çocuklarına vererek kendi vazifelerini yerine getirmiş olur. Ama tek serveti olan ormanları ellerinden alındığında ellerinden hiç bir şey gelmeyerek çaresiz bir durumda kalırlar: *“Bizim elimizden ormanımızı aldılar, bizi ormansız bıraktılar.”* (s.81). Hayatı boyunca ses çıkarmayan köylüler artık

katlanamadan ilk defa hakkını aramaya kalkarken yine de yenik düşüp tutuklanırlar. Köylüler, ayaklandığı zaman hükümet memurunun saklandığı odayı gece boyunca durmadan taşlarlar. *“Bir şey yapamamaktan, bir şey yapamayacağını bilmekten doğan bir şaşkınlıkla taşlamışlar. Tıpkı şeytan taşlar gibi... İçlerindeki hırsı böylece söndürmeye çabalamışlar... Zavallılar”* (s.85). İsyancıların hiç bir şey değiştiremeyeceğini bildiklerinden, çaresizliklerinden ve ellerinden beklemekten başka hiç bir şey gelmediğinden dolayı taşlamışlar.

Köylüler ormana yabancı bir baltanın girmemesi için elinden geleni yapar. Başlangıçta ne para, ne tehdit onları yolundan alabilir. *“Fakat şirket öyle dalavereler, dolaplar çevirdi ki, nihayet odunumuzu satamaz olduk. Kerestemiz elimizde kaldı, yok pahasına gene şirkete verdik”* (s.82). İhtiyar, kendi çaresizliklerini şöyle tarif eder: *“Hepimiz, bulunduğu siperde son kurşunu atacağını, sonra orada muhakkak öleceğini bilen bir nefer gibi sakindik. Tıpkı o nefer gibi, dudaklarımızın kenarında acı bir istihza vardı.”* (s.83-84). Yazara hikâyesini anlatan ihtiyarın ruh hali de anlatıcı tarafından tarif edilmeye çalışılmıştır. İhtiyar elleri titreyerek, gözleri dolu, bir şey söylemek istiyor, fakat *“tıkanır gibi oluyordu. Yüzünden, ağzının kenarlarından, gözlerinden, hatta vücudunun her sarsıntısından dökülen bir acı”* (s.81) yazarı sarsmaktadır. İhtiyar çaresizlik dolu *“bir haykırışa benzeyen bir sesle”* (s.81) hikâyesini anlatır.

İşsizlik- Köylüler çaresiz durumlarda bırakanbelirgin faktörlerden biri de işsizliktir. Köylülerin ormanlarını kaybetmek korkusu, yahut ormanlarını kurtarmak isteği yaşamalarının sürdürebilmek içindir. Parasızlık, fakirlik onları iş aramaya zorlar. Ancak köyde tek bir iş vardır, o da baltacıliktır. *“İşsizlikten bazı gençler şirkete baltacı girecek oldular, hepimiz olmaz dedik.”* (s.82). Ormanlarını yabancı baltalardan korurken kendi baltalarından korumaları gerekeceğini tahayyül edebilir miydi?

Sefalet- Sosyal adaletsizliğin yayılmasına ve yerleşmesine vesile olan köylülerin sefaletidir. İlkel insanlar gibi sopa ve baltaları yanlarına alarak hakkını aramaya çıkan köylü, cahilliğinden, aynı zamanda çaresizliğinden böylece hareket etmek zorunda kalmıştır. Köylükendi cahilliğinin farkındadır, hatta kendisi itiraf etmektedir: *“Biz köylü adamları. Akılımız çok ilerisine ermez.”* (s.82). Modernleşen şirketlerde de köylüye artık yer kalmamıştır: *“bu işteki gerilimiğizden istifade ederek bizi eli böğründe bırakmak revayihak mıydı? O bizim cahilliğimizi, zavallılığımızı kesesini doldurmak*

için bahane yaptı. Kendisiyle at yarıştıramayacağımızı biliyordu. Hiç insaf etmeden hepimizin canına okudu.” (s.82-83). Köylülerin sefaleti, köylerinden başka hiç bir şey görmediğinden onların yaşadığı hayattan farklı bir hayat olmadığı düşüncesiyle de öne çıkarılmaktadır: “Yeryüzünde başka bir şeyin de olabileceğini bilmiyorduk ki memnun olmayalım.” (s.82).

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede köylülerin ormanla çok yoğun ve sımsıkı bağı öne çıkarılmaktadır. “Orman bizim her şeyimizdir, delikanlı, anamız, babamız, evimiz...” (s.80); “her şeyimiz, varımız, yoğumuz ormandır bizim. (...) Ormanı evimizden iyi tanırız, her ağaç bizim kahrımızı anamızdan çok çekmiştir. Köyümüz bir ormanın ortasındaydı, etrafını ağaçlar bir duvar gibi sarmıştı. Biz onun dışında da dünya olduğunu bilmezdik bile” (s.81). Köylülerin hayatları nesillerce ormanla sıkı sıkıya bağlıdır, çocukluktan yaşlılığına kadar tüm hayatı ormanda geçer. Çocukken oyunlarını oynadığı ormanın asıl önemi ile değerini büyüyünce anlarlar: “Sırtımızı o giydiriyor, karnımızı o doyduruyor, evimizin kerestesini o veriyordu” (s.81). Köylüler için orman hayatlarının önemli bir parçasıdır ve onlar ormansız yaşamayı hiç akıllarına bile getirmezlerken böyle bir olayla karşılaşmışlardır. Nesillerce aynı monoton hayatını sürdüren köylüler babalarından, dedelerinden gördüklerini yaparak, tıpkı onlar gibi yaşıyordu. Geleneklerle adetleri değiştirmeden tıpkı babaları gibi kendilerine verilen emanetleri oğullarına vermeği vazifeleri sayıyorlardı.

Bürokrasiye yönelik eleştiri- Bürokratlar, devlet adamları, köylüye tepeden bakarak çok saygısız davranır. Elindeki devlet imkanlarını halka yardım etmek, halkın huzurunu, geleceğini, iyiliğini düşünmek için değil, sadece kendi menfaati ile çıkarını düşünerek kullanırlar. Devlet gücünü, kanunları hep kötüye kullanan bürokratlar, devlet adamları, kanunu, otoriteyi temsil eden insanlar, yozlaşmış, dejenere olmuştur. Bu insanlar kendilerini aydın sayar, fakat aslında insani değerlere yabancılaşmış, insana olan saygılarını yitirmiş tiplerdir. Hikâyede köylüler ormanlarını korumak için işçilerin işini engelleyerek kasabadan hükümet memurunu beklerler. Köylüler hakkını ararken onların yardımına gelecek, anlayacak kimsenin bulunacağına ummarlar. Fakat, hükümetin memuru çok geç vakitte gelip köylülere bakmadan, nazar vermeden bile yanlarından geçip gider. Sonra iki jandarmaya “Sürün bunları ormandan dışarı!” (s.84) diye emir verir. Hikâyede, hükümetin köylü halka karşı duyarsızlığı ile ilgisizliği vurgulanmaktadır.

Başkaldırı temi- Her zaman sesini çıkarmadan her şeye katlanan köylüler, içlerine attığı şeyler hep birden uyanıp hepsinin acısını birden duyunca ellerinde baltalar, sopalarla ‘bir kurt sürüsü’ gibi ormana dalmışlardır. Köylülerin hükümete, devlete karşı başkaldırısı, çaresizliktendir. Ormanlarına yabancı baltanın girmemesi için çabalarlar, ama şirket dalavereler ile dolaplar çevirince, köylüler geri çekilirler. Fakat dev büyüklüğünde olan ormandan küçük bi koru kalınca artık onu kaybetmek istemezler. Fakat şirket onu da eline geçirince hep birden yerlerinden fırlayıp ağaçların altına oturarak işçilerin işine engel olurlar. Hükümet memurunun bu sorunu çözeceğini umarlar, ama o da onlara yardım etmeyince *“bütün köylü, hiçbir işaret almadan, hiç kavillemeden, sanki bir elden idare ediliyormuş gibi, o anda yerlerinden fırladılar. Gözleri kapalı, karşılarında duranların hepsine saldırdılar. Odunlar, balta sapları inip kalkmaya başladı.”* (s.84-85). İşçileri durdurup, memuru köyün bir odasında kapatıp, *“artık her şeyin bittiğini, bunu yanlarına bırakmayacaklarını pekala biliyordu; artık yapacak bir şey yoktu.”* (s.85). Köylüler tutuklanırlar, sadece çocuklarla ihtiyarlar bırakılır köyde. Böylece çesaretle dolu köylülerin başkaldırısı başarısızla sonuçlanır.

1.4.3. Kazlar²⁰

Tanımı- “Kazlar” hikâyesi 1933 yılında yazılır. Bu eserde genç evli çift olan Dudu ile Seyit’in hikâyesi anlatılmaktadır. Seyit evlendikten sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan sonra bir düğünde silahla ateş edenler arasında bulunmuş. Bir kişinin öldürülmesi nedeniyle suç onun üzerine kalmış ve hapsedilmiş, hapisanede de şiddetli bir hastalığa yakalanmıştır. Seyit, köye karısına mektup yollar. Orda hapisanedeki memurlara rüşvet vererek koğuşundaki yerini değiştirmek istediğini, onun için bir-iki tane kaz gerektiğini söyler. Yazmayı okumayı bilmeyen zavallı Dudu kocasının mektubunu okutmak için köyün öğretmenine götürür. Elinde tek bir kazı olan kadın kocasının arzusunu yerine getirmek için gece yarısında komşu avludan bir kaz çalıp, iki kazı, bulgur torbasını ve oğlunu sırtına bağlayıp hemen yola çıkar. Hapisanedeki gardiyanlar, kocasını görmek isteyen kadının elindeki kazlarla bulgur torbalarını bıraktırıp kocasını anca haftaya görebileceğini söyleyince çaresiz Dudu şehirde bir hafta kalamadan köye döner. Köye gelir gelmez hemen yakalanır ve kaz çaldığı için üç aya mahkum olur. Kaza hapisanesinde yattığı için kocasının ölüm haberini sadece harman

²⁰ Ali, *Değirmen*, 86-90.

zamanında alır. Böylece yazar hikâyesinde hükümetin duyarsızlığı karşısında çaresiz köylünün ezilmiş durumunu hikâyeleştirmektedir..

Hikâye, yıldızlarla ayrılan 4 metin halkasından oluşarak hemen olaydan başlamakta ve yazar anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Yazar anlatıcı, hakim bakış açısına sahiptir. Mesela, hikâyede “*Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evine yorgan döşek koymaz, alır götürürdü...*” (s.87); “*Dudu şehirde bir hafta kalabilir mi hiç?*” (s.90) şeklinde kadının aklından geçen düşünceler anlatıcı tarafından aktarılmaktadır; “*Bu gece korkuyordu*” (s.87) cümlesi ise kadının duygularından haberdar etmektedir. Seyit’in de düşünceleri aktarılmaktadır: “*Dudu gelirse nasıl kalkıp kapıya gideceğini düşünüyor, “Sürüne sürüne bile olsa gene giderim” diyordu*” (s.89); “*artık bekleyemeyecekti galiba*” (s.89). Hikâyede Seyit tanıtılırken “*Dudu’nun kocası üç sene evvel düğün yerinde birisini vurmuş, on sene yemişti. Gerçi ölene kurşun atanlar sekiz kişiydi ve rastlayan kurşunun kimin silahından çıktığı belli değildi, fakat Seyit’le arkadaşı Durmuş’tan gayrisi kazadaki müstantiğe para yedirip men’i muhakeme kararı almışlardı. Vilayet ağır cezası da bu ikisine onar seneyi dayamıştı*” (s.86) hatıra türü bir yazı şeklinde halden geriye dönülür. Ayrıca, Seyit’in düşünceleri aktararak “*Evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan yirmi gün sonra hapsedilmişti.*” (s.89) şeklinde halden geriye dönülerek kahramanların geçmişiyle ilgili bilgi verilmektedir. Böylece, her şeyi bilen, duyan ve gören anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının geçmişinden de haberdar olarak düşünceleriyle duygularını da okuyucuya aktarmaktadır.

Sabahattin Ali, köyde geçen hikâyelerinde Anadoluyu anlatmaktadır, Anadolu peyzajını vererek dağları çıplak, köyleri yolsuz, okulsuz ve susuz, evleri toprak damlı ve köhne olarak çizmektedir. Esas mekân olarak köy ve hapishane ortaya çıkmaktadır. “Kazlar” hikâyesinde, mekân betimlemelerine az yer veriliyorsa, tabiat tasvirlerine hiç yer verilmemektedir. Ayrıca hapishanenin tarifleri, pisliği ve hastalığıyla ölümü çağırıştırılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, olayla “*Dudu, elinde mektupla hızlı hızlı öğretmenin evine gitti.*” (s.86) cümlesiyle başlaması nedeniyle hikâye, merak uyandırıcı bir atmosferle başlamaktadır.

Gelişme- Dudu'nun kocasının ağasının karısına gitmesi, ordan kovulması, oğluyla birlikte eve dönmesi, avlusunda kazı yakalaması, komşu avludan bir kazı çalması ile şehre doğru yola koyulması; Seyit'in köye mektup yazması, sonra bir köylüyle göndermesi, beklemesi;

Düğüm- Dudu'nun hapishaneye gelmesi, hapishanede ölü bir mahpusun eşyalarının çıkarılması, gardiyanlar tarafından Dudu'dan kazlarıyla torbalarının alınması, Dudu'nun köye dönmesidir

Sonuç- Hikâye, Dudu'nun köye gelir gelmez yakalanması ve kocasının ölüm haberi ile sona ermektedir. S. Ali'nin çoğu hikâyesinde görüldüğü öykü tarzı, bu hikâyede de ilgi çekmektedir. Hikâyenin sonuç bölümü, şaşırtıcı olayın habercisi olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu hikâyenin sonucu belirlidir: Seyit öldü, Dudu ise tutuklandı.

1. metin halkasında vaka zamanına ait olaylar cereyan etmektedir. Bu parçada Dudu anlatılmaktadır: kocasından mektubu alır, öğretmene okutarak kocasının ricasını öğrenince kazı çalarak hapishaneye doğru yola çıkar. 2. metin halkasında Seyit anlatılmaktadır: Seyit'in Dudu'ya mektubu yazıp cevabı beklediği zamana, yani asıl vaka zamanına kadar aşağı yukarı son 3 ayı özetlenir. Bu bilgiler 1. metin halkasında anlatılan olaylara daha çok ilgi çekmek için getirilmektedir. 3. metin halkasında yine asıl vakaya dönülür, yani vaka zamanında Dudu kocasının hapishanesine gelip, kazları gardiyanlara verip köye geri döner. Vakanın sonu olduğu için “*Köye döndüler*” (s.90) ifadesiyle vaka zamanı ve anlatma zamanı birleşmektedir. 4. metin halkası ise vakanın sonucunu bildirmek için anlatma zamanına bir ilave olarak getirilmektedir. Bu parçada Dudu'nun tutuklanması ile Seyit'in ölümünün haberi anlatılmaktadır.

Mekân- Hikâyede, Anadolu yaşamı anlatılarak, mekân olarak köy ve hapishane ele alınmaktadır. Köy açık-geniş mekânsa, hapishane ise kapalı-dar mekândır. “Kazlar” hikâyesinde, mekân betimlemelerine az, tabiat tasvirlerine ise hiç yer verilmemektedir. Köyle ilgili mekânlar, ağırlıklı olarak, evler: köy öğretmenin evi, kocasının ağasının karısının evi, kendi evi, evinin avlusu ve komşu avlusu.

Seyit'in yattığı hapishane ise, kirliliği ve pisliğiyle ortaya çıkmaktadır. Seyit, koğuşun en pis ve bit dolu tarafında, aptesliğin yanında yatmaktadır. Koğuşu da ıdıksız ve loş bir yer olarak öne çıkmaktadır: koğuşundaki pencereden “*bir avuç kadar gökyüzü görünürdü*” (s.88). Ayrıca, hikâyede hapishane, pisliği, hastalığı ve ölümü

çağırıştırmaktadır. Seyit tedavisi kabul olmayacak kadar ilerlemiş hastalığa yakalanmış, fakat o durumda bile hastaneye kabul edilmemiştir. Hapishanede ölüme terk edilmiştir, hikâyenin sonunda zaten ölümünün haberi ortaya çıkmaktadır. Dudu, hapishaneye geldiğinde bir sedye çıkarmakta, bir ölü mahpusun eşyalarına ait bir evrak imzalanmaktadır.

Zaman- Hikâyede tarihi zaman belirtilmemiştir; Fakat 1933 yılında yazıldığından hareketle 1920’li yılların Anadolu köylerinin kırsal yaşamı anlatılmaktadır. Babasını göremeyen Hüsnü üzümlünce Dudu oğluna *“Harmanda geldiğimizde görürüz”* (s.90) dediğine göre, olaylar bahar mevsiminde cereyan etmekte – bu vaka zamanıdır. Ayrıca hikâyenin sonuç bölümünde Dudu üç aya mahkum olup, cezasını kaza hapishanesinde yattığı için, harmana kadar kocasının ölümünden haberinin olmadığı söylenir. Zamanla ilgili başka bir unsur, Dudu’nun kazı çalması ile yola koyulmasının gece vaktinde gerçekleşmesidir. Hikâyede gece vakti, kötülüğü çağırıştırır ve hırsızlığın işlendiği zamanı gösterir.

Vaka süresine gelirse anlatılan olaylar iki-üç günlük süreyi kapsamaktadır: Dudu, Seyit’ten gelen mektubu aldığı günün gecesinde kazları alıp yola çıkar. *“Şehirle köyün arası yayan dokuz saatti”* (s.87). Ertesi gün hapishaneye gelip, kazları verip, köye döner. Köye gelir gelmez yakalanır ve mahkum olur.

Hikâyede Dudu’nun kocasından gelen mektubu köy öğretmenine okutmaya götürdüğünde, geriye dönüş tekniğiyle Dudu’nun kocası Seyit tanıtılır:

“Dudu’nun kocası üç sene evvel düğün yerinde birisini vurmuş, on sene yemişti. Gerçi ölene kurşun atanlar sekiz kişiydi ve rastlayan kurşunun kimin silahından çıktığı belli değildi, fakat Seyit’le arkadaşı Durmuş’tan gayrisi kazadaki müstantiğe para yedirip men’i muhakeme kararı almışlardı. Vilayet ağır cezası da bu ikisine onar dayamıştı.” (s.86).

Hikâyenin işaretli 2. metin halkasında geriye dönülerek, gene Seyit’in geçmişiyile ilgili bilgi verilmektedir: *“Evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan yirmi gün sonra hapsedilmişti”* (s.89).

Bunun dışında hikâyede zamanda atlama ve iç çözümleme teknikleri kullanılmaktadır. Mesela, *“Harman zamanına kadar Seyit’in ölümünden haberi*

olmadı” (s.90) şeklinde zamanda bir atlama söz konusudur. Harman zamanına kadar neler olduğu belirtilmemektedir.

Hikâyede anlatıcı tarafından nakledilen Dudu’nun iç konuşması “*Topu topu bir kaz vardı; onun da yumurtalarını bakkal İlyas Efendi’ye bağlamıştı. Kaz her gün yumurtlarsa, geçenlerde Hüsnü’ye içlik yapmak için aldığı bezin parasını bir ayda ödeyecekti. Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evinde yorgan döşek koymaz, alır götürürdü. Hem sonra bir kaz... Halbuki Seyit iki tane istiyordu*” (s.87) şeklinde yer almaktadır. Bu yüzden anlatma zamanı yavaşlar.

Zamanla ilgili başka bir dikkat, olayların ardı ardına sıralanmayışı; geriye dönüşler ve ileri atlamalarla kesilmesi kronolojik sırayı bozmaktadır, bu yüzden vaka dinamik değildir. Geriye dönülerek geçmişle ilgili bilgiler aktararak nakledilen hikâyenin anlatma ve vaka zamanı iç içedir, arasında belirgin bir süre yoktur. Ayrıca hikâye, yapı açısından durgun bir niteliktedir. Zamanla ilgili başka ilgi çekici bir unsur, Dudu’nun kazı çalması ve yola koyulması gece vaktinde gerçekleşmektedir.

Kişiler:

Dudu – baş kahraman, fakir köylü kadın, kocası Seyit adamı vurduğu için hapsedilmiştir, oğlu Hüsnü’yle tek kalan zavallı annedir. Hikâyede dış görünüşü ayrıntılı olarak verilmemektedir, ama evlendiğinden çok geçmediğine ve oğlunun dört yaşında olduğuna göre daha gençti. “*Kadının esmer teninde elbiselerinin hafifçe gölgelediği bir yol, öğretmeni yutkundurdu*” (s.86) cümlesine göre kadının güzel olduğunu da ifade edebiliriz. Dudu, merhametli ve iyi kalpli kişiliğiyle çizilmektedir. Kocasını da sevmiş olsa gerek, arzusunu yerine getirebilmek için hırsızlığa bile kalkar. Güçlü ve dayanıklı bir kadın olarak görünmektedir: kocası hapsedilince tek kazın yumurtalarını bir bakkala bağlayarak oğluyla geçinmeye çabalar. Şehre kadar dokuz saatlik yolculuğa yaya olarak sırtına oğlunu, kazları ve bulgur torbaları bağlayarak çıkar. Hükümet karşısında çaresiz kalan bir fakir köylü kadındır.

Seyit – Dudu’nun kocası; hapsedilen fakir köylü erkektir. Dış görünüşünün betimlemesi verilmemektedir. Hapishanede şiddetli hastalığa yakalanmış, zayıf kişiliğiyle öne çıkmaktadır. İşlediği suç aslında onun tarafından yapılmamıştır, ama parası olmadığı için başkaları gibi kazadaki müstantiğe rüşvet verip kurtulamamıştır. Hapishanedeki yerini değiştirmek için gardiyanla müdüre rüşvet verebilmek için

karısından kaz getirmesini ister, halbuki karısının zor durumunu bilmelidir ve fakirliklerinden haberdardır. Tedavisi kabul olmayacak kadar ilerlemiş hastalığıyla hastaneye yatırılmadığından sonra hapishanede vefat eder. Devletin sağlık güvencesinden mahrum kalan bir köylü olarak çizilmiştir.

Yardımcı kahramanlar olarak hikâyede öne çıkan:

Köy öğretmeni – aydın tipinin temsil eden köylüdür; hikâyede fesatlığıyla öne çıkmaktadır. “*Bekarlıktan canı çıkan*” (s.86) öğretmen evli Dudu’nun göğüslerine bakmaktan kaçınmaz.

Elti - Seyit’in ağasının karısı; Seyit’in yüzünden vurulan kocasının acısını çıkaramamaktadır. Dudu, yanına gelip yardım istediğinde kadın Dudu’yu kovar.

Hapishanedeki gardiyanlar – açgöz memurlar; Dudu’nun hapishaneye geldiğinde kocasını istediğinde yüzlerini buruşturan gardiyan, köylülere karşı saygısızlığıyla çizilmektedir. Kadını kocasıyla buluşturmadan, kadının elindeki kazlarla torbaları alırlar.

Tema:

Sosyal adaletsizlik- Seyit, üç sene evvel düğünde birisini vurmuş, on sene yemiştir. Aslında ölene sekiz kişi kurşun atmıştır ve rastlayan kurşunun kimin silahından çıktığı belli değildir. Fakat Seyitle arkadaşı Durmuş’tan gayrisi kazadaki müstantiğe rüşvet vererek kurtulmuşlardır.

Fakir-zengin çatışması- Hikâyenin merkezi temi olarak ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan tez ise, “ne yaparsan yap, zenginsen kurtulursun”. Seyit’in karısından kaz istemesi de hapishanenin başgardiyaniyla müdürüne rüşvet vererek yerini biti az, daha temizce bir yerle değiştirmek içindir. Bu da, rüşvet teminin devamı olarak ortaya çıkmaktadır.

Fakirlik- Hikâyenin belirgin temlerinden biridir. Tek kazın yumurtalarıyla geçinebilen kadın o kazı da kocasına yollarsa çok ezik durumda kalacaktır: “*Topu topu bir kaz vardı; onun da yumurtalarını bakkal İlyas Efendi’ye bağlamıştı. Kaz her gün yumurtlarsa, geçenlerde Hüsnü’ye içlik yapmak için aldığı bezin parasını bir ayda ödeyecekti. Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evinde yorgan döşek koymaz, alır götürürdü*” (s.87). Hapishanedeki kocasının da fakir olduğu için “hapishanelerin bu

gibi dalaverelerini bilen açığöz ve pişkin mahpusların da onunla meşgul oldukları yoktu” (s.88). Yediği yemeklerinin fakirliği öne vurgulanmaktadır. Yayan dokuz saatlik yolculuğa çıkarken oğlunun eline ufak bir çömlekte pekmez verir. Seyit de hapishanede *“biraz kuru tayınla biraz pekmez yiyor”* (s.89), ayrıca bir tayını üç günde yiyerek, kalan ikisini satıp katık yapmak istemektedir.

Acıma temi- Hapsedilen kocasının arzusunu yerine getirebilmek için çaresizliğinden hırsızlığa itilen zavallı kadın evliliğinin tadını çıkaramadan kocasını bir daha göremeden kaybeder. Dudu’nun kazı çalma olayı da okuyucuda negatif hisler uyandırmadan, tersine acıma hissini uyandırmaktadır.

Eğitimle ilgili meseleler- Dudu’nun mektubu köy öğretmenine okutmaya götürmesi köylülerin eğitimsizliği, geriliği, cahilliğini ortaya çıkarmaktadır. Aydın tipini temsil eden köy öğretmeni ise bozulmuş insan tipi olarak öne çıkarılmaktadır. *“Bekarlıktan canı çıkan”* (s.86) öğretmen, evine gelen Dudu’nun göğüslerine gözlerini diker.

Ulaşım problemi- Köy yolların şehre uzak, bozuk ve düzensiz olması, büyük bir problem teşkil etmektedir. Dudu, sırtına oğlunu ve bulgura torbaları bağlayıp hapishaneye kocasını ziyarete gider. *“Ama şehirle köyün arası yayan dokuz saatti”* (s.87). Fakat Dudu, bu uzaklığın mihnetine bile aldırılmaz, o kadar alışkındır.

Sağlıkla ilgili sorunlar- Seyit hapishanede üç aydan beri hastadır, hastaneye birkaç gün yatırılıp, *“daha ağır bir hasta gelince taburcu ediliyordu. En nihayet hiç kabul etmeyiverdiler”* (s.88). Hastalağı da tedavisi kabul olmayacak kadar ilerlemiştir, nihayetinde vefat eder. *“Tedavisi kabul olmayacak kadar ilerlemiş olan veremleri hastaneler kabul etmiyorlardı. Nizamnameleri böyleydi”* (s.88) cümlesiyle de devletin sağlık kurumuna eleştiri ortaya konmaktadır.

1.4.4. Bir Firar²¹

Tanımı- Sabahattin Ali’nin 1933 yılında yazdığı hikâyesidir. Jandarmaların baskısı yüzünden yapmadığı suçu kabullenen zavallı bir köylü olan İdris’in zor durumdayken çare bulmaya çalışması hikâyeleştirilmiştir. Camii soyduğunu itiraf

²¹ Ali, *Değirmen*, 91-93.

ettirmek için jandarmalarca ölercesine dövülen köylü İdris, yediği dayağa dayanamayınca sonunda hiç alakası olmadığı suçu kabullenir. Fakat jandarmalar bu itirafıyla yetinmeyip delil de istediklerinde İdris, sopa, dipçik ve tekmeden bunalınca aklına ilk gelen, hayatında kalan tek yakını olan Süleyman Ağa'nın ismini söyleyiverir. jandarmalar İdris'i önlerine katarak,sözde soyulan paralarla gümüşün saklandığı Süleyman Ağa'nın evine yönelirler. Hiç haberi olmayan ihtiyarın nedensiz dayak yiyeceğini anlayan İdris, kaçmaya çalışırken jandarmalarca vurulur. Fakat ölmeden önce jandarmalara Süleyman Ağa'sıyla kendisinin hiçbir suçu olmadığını itiraf etmeye yetiştir. Böylece “Bir Firar” hikâyesinde yazar, hükümetin duyarsızlığı ile adaletsizliği karşısında köylünün çaresizliği ile güçsüzlüğünü hikâyeleştirmiştir.

Hikâye, yazar anlatıcı tarafından nakledilmektedir: “götürüyorlardı”, “haldeydi”, “dövmüşlerdi”, “çalışıyordu”, vs. Yazar anlatıcının kahramanın düşüncelerini bilerek aktardığı için hakim bakış açısına sahip olduğu ifade edilebilir: “*Düşündüğü şey şuydu: İdris dayak yerken, köyü soyduğunu söylemişti. İş bu kadarla bitmiyordu. Deliller de lazımdı...*” (s.92); “*Fakat İmamköy'üne doğru yola çıkınca büsbütün başka şeyler düşünmeye başladı. 'Yandı garip Süleyman Ağa'*” (s.92). İdris'in düşüncelerinin dışında duyguları da anlatıcı tarafından aktarılmaktadır: “*Bu düşünce ona dayaktan ve hapisten daha acı geliyordu.*” (s.92).

Hikâyede İdris tanıtılırken halden geriye dönülerek kahramanın geçmişiyle ilgili bilgi verilmektedir. Geçmişe dönülerek anlatma ve vaka zamanına aktarılan bilgiler, kahramanları tanıtmaya, anlatıma derinlik kazandırmaya ve vakanın bireysel ve toplumsal yönünü açıklamaya yardımcı olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece, her şeyi bilen, duyan ve gören anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının geçmişinden de haberdar olarak düşünceleriyle duygularını okuyucuya aktarmaktadır.

Hikâye, klâsik bir vaka düzenine sahiptir, olay örgüsü birkaç olaydan oluşur; her olay belli bir zaman-mekân diliminde cereyan etmektedir. Hikâyedeki olaylar, ardı ardına sıralanmadığı için vaka akroniktir. Hikâyede kahramanlar tanıtılırken onların geçmişleriyle ilgili bilgiler geriye dönülerek anlatıldığı için vaka dinamik değildir. Söz konusu geriye dönüşler, kronojik süreyi bozmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “İki jandarma İdris’i aralarına almış götürüyorlardı” (s.91) cümlesiyle hemen olaydan başlamaktadır.

Gelişme- Jandarmaların İdris’e sigara verip yakması ile şehre doğru yola koyulması;

Düğüm- İdris’in kaçma teşebbüsü ve jandarmalarca vurulması;

Sonuç- Jandarmaların İdris’in yanına koşup gelmesi ile İdris’in suçsuzluğunu itiraf etmesi ve ölmesi. Hikâyenin sonuç bölümü şaşırtıcı bir ölümün habercisidir, ayrıca bu hikâyenin sonucu kısmen belirsizdir: İdris’in öldüğü kesindir, ama huzurunu hayat pahasına korumaya çalıştığı Süleyman Ağa’nın peşini jandarmaların bırakıp bırakmayacağı sorusu merak uyandırıcıdır. Yazarın olayları kesin bir sonuca bağlamaktan kaçınanöykü tarzı, okuyucunun kafasında bir ufuk açıp bırakmakta, okuyucunun düşünmesi ile tahayyül etmesini sağlamaktadır.

Hikâyedeki olaylar zincirini oluşturan halkalar ardı ardına sıralanmamaktadır, bu yüzden vaka akroniktir. Hikâyede kahramanlar tanıtılırken onların geçmişleriyle ilgili bilgiler geriye dönülerek anlatılmaktadır, bu yüzden vaka dinamik değildir. Söz konusu geriye dönüşler, kronojik süreyi bozmaktadır. Ayrıca hikâyenin anlatma zamanıyla vaka zamanı iç içedir, yani anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında belirgin bir süre yoktur.

Mekân- Anadolu peyzajını vermeye çalışarak dağları çıplak, köyleri yolsuz, okulsuz ve susuz, evleri toprak damlı ve köhne bir köy peyzajını çizmiştir. Esas mekân; iki köy arasındaki yol olarak ortaya çıkmaktadır. “Bir Fırar” hikâyesinde, mekân betimlemelerine ve tabiat tasvirlerine çok az yer verilmektedir: “*Karşıdan İmamköy görünmüştü... Evvela bir iki uyuz ağaç, sonra birkaç kerpiç ev... Beş on çıplak çocuk...*”; “*Şosenin sağ tarafı fundalıktı*” (s.93). Birkaç ağaçla çevrilmiş ve çıplak çocuklarıyla köy, fakirliğiyle öne çıkarılmaktadır.

Zaman- Hikâyede belirli bir tarih verilmemektedir, fakat 1920’li yılları Anadolu köylerinin kırsal yaşamının anlatıldığı bellidir. Hikâyede olayların hangi mevsimde, günün hangi saatinde cereyan ettiği de belli değildir. Dolayısıyla vaka zamanı belirtilmemektedir. Hikâyede anlatılan olaylar iki-üç saatlik süreyi kapsamaktadır, yani İdris’in jandarmalarla İmamköyü’ne doğru yolculuğu, İdris’in kaçmaya teşebbüsüne ve ölümüne kadar süren zaman, iki-üç saati kapsamaktadır. “*Şimdi İmamköyü’ne gidiyorlardı*” (s.92) ifadesiyle anlatma zamanı belirtilmektedir.

Hikâyede geriye dönüş ve iç çözümleme tekniği ortaya çıkmaktadır. İdris tanıtılırken geriye dönülerek geçmişle ilgili bilgiler verilmektedir. Bunların bir kısmı özet bilgilerdir. Mesela, “*İdris de zaten kaç senedir buralarda serseri serseri dolaşıyor, binbir türlü dalaverelere girip çıkıyordu... İlk zamanlarda babasının – babası köyün imamıydı – hatırını sayanlar bile onun bu hallerini görünce kaybolmasını istemeye başladılar...*” (s.91).

İdris’in jandarmalarla İmamköyüne giderken düşündükleri, az önce kendisiyle cereyan eden olaylardır. Yoldayken İdris’in düşünceleri hatıra şeklinde verilen bilgi olarak İdris’in nasıl dayak yediği, nasıl suçu itiraf ettiği, nasıl Süleyman Ağa’nın ismini söylediği anlatılmaktadır. “*Şimdi İmamköyü’ne gidiyorlardı. İdris düşünüyordu; adamakıllı dalmıştı. (...) Düşündüğü şey şuydu*” (s.92) diye İdrisin hatırdıkları, onun düşünceleri aktarılmaktadır: “*İdris dayak yerken, köyü soyduğunu söylemişti. İş bu kadarla bitmiyordu. Deliller de lazımdı. Bunun için paraları ve gümüş saatleri nereye koyduğunu söylemek icap ediyordu. Ne parası? Ne gümüş saati... Hatta ne soygunu?.. Fakat söylemek lazımdı... Sopa, dipçik ve tekme dayanılır gibi değildi*” (s.92).

“*Dayak kesilmişti. İdris’in de o zaman düşündüğü yalnız buydu. Fakat İmamköyü’ne doğru yola çıkınca büsbütün başka şeyler düşünmeye başladı*” (s.92) şeklinde İdris’in hatırlama süreci sona erip an’a dönülür. Anda ise İdris İmamköyü’ne giderken düşünmeye devam eder, ama geçenleri hatırlama yerine iç çözümleme gelir.

İdris’in hatırlayıp düşündükleri içinde iç çözümlemeyi da içermektedir: “*İmamköyü’nü ben soydum!*” demek kolay... *Fakat paralarla gümüş saatleri meydana çıkarmak zor... Hem çok zor...*” (s.92).

Suç attığı suçsuz masum Süleyman Ağa’nın yeyeceği dayacı düşünerek dayanamıyordu, vicdan azabını çekiyordu. Çünkü Süleyman Ağa’sı, “*ona hala yardım eden bir tek kişiydi. Kahvesinde yatacak yer verir, ona nasihat falan ederdi*” (s.92). İdris’in aklından geçen düşünceleri, iç çözümleme şeklinde verilir: “*Nerden aklına evvela bu zavallının ismi gelmişti?*” (s.93). İdris, göz önünde jandarmaların Süleyman Ağa’yı dövdüklerini görür gibi olur. “*Şimdi jandarmalar, hiçbir şeyden haberi olmayan ihtiyarı yatıracaklar ve döveceklerdi. Gebertinceye kadar döveceklerdi... Beyaz, gümrüklerin altında, feri kaçıp dışarı fırlayan iki gözün kendisine dikildiğini, ‘Beğendin mi ettiğini, İdris’ demek isteyerek baktığını görür gibi oldu*” (s.93) şeklinde İdris’in iç

çözümlemesi yavaş yavaş zirvesine yakınlaşıyor olmaktadır. Ne yapacağını şaşırarak, ne karar vereceğini bilemeyen İdris göz önünde hiç suçu olmayan ihtiyarın dövüldüğünü tahayyül edince “A-ah... Bunu yapamayacaktı...” (s.93) şeklinde iç çözümlemesi zirvesine ulaşarak İdris kaçmaya teşebbüs eder.

Kişiler:

İdris – hikâyenin baş kahramanı, fakir bir köylüdür. Hikâyede dış görünüşü verilmemektedir. İdris, merhametli ve iyi kalpli kişiliğiyle çizilmektedir, fakat dayanıksızlığı, korkaklığı ile zayıf karakteri de mevcuttur. Jandarmaların dayacağına dayanamadan işlemediği suçu kabullenir, hatta hiç suçu olmayan, tek yardımcısı olan ağasına da suç atar. Fakat Süleyman Ağa’sına kötü niyetle ve bilerek suç atmaz, sadece jandarmaların dipçikleriyle tekmelerinden kurtulmak için onun ismi ilk aklına geldiğinden söyler. İdris, “*Köyde serseri serseri dolaşüyor, binbir türlü dalaverelere girip çıkıyordu*” (s.91) diye tarif edilir. Geçmişinde birkaç kere sigara kağıdı ve çakmaktaşı satarken yakalanıp tutuklanmıştı. İmamın oğlu olduğu için “*ilk zamanlarda rehimetli babasının hatırını sayarak onu çekerlerdi, ama sonra kaybolmasını istemeye başladılar.*” (s.91). Bunun için köyün muhtarıyla bakkalı jandarmalar soruşturunca onu hemen ele verirler: “*İdris köyde kaldıkça jandarmaların ayağı kesilmeyecekti. Bunun için jandarmalar İdris’i yakalayınca, muhtarla köy bakkalı, İdris’i vakadan bir gün evvel İmamköy tarafına giderken gördüklerini söylediler...*” (s.92). Hikâye başında zayıf kişiliğiyle sunulan İdris’in, jandarmaların dayacağına dayanamayıp suçu kabullenmesi okuyucuda acıma hissini uyandırmaktadır. Çaldığı paranın sözde Süleyman Ağa’sında bulunduğunu itiraf edince tek düşündüğü, ak sakallı ihtiyarın hiç bir suçu yokken dayak yeyeceğidir. İdris, dayanıksızlığı ile çaresizliğinden öyle yapmak zorunda kalmıştır, ama vicdan azabı çeker: “*Nereden aklına bu zavallının ismi gelmişti? Şimdi jandarmalar, hiçbir şeyden haberi olmayan ihtiyarı yatırarak ve döveceklerdi*” (s.93). İhtiyarın dövüleceğini tahayyül ederek daha çok zorlanır: “*Ak sakallı ihtiyarın, sakallarından yaşlar akararak ağladığını görür gibi oldu. İhtiyarın iki kat olmuş beline tekmelerin, dipçiklerin indiğini görür gibi oldu. Beyaz, gür kaşların altında, feri kaçıp dışarı fırlayan iki gözün kendisine dikildiğini, ‘Beğendin mi ettiğini, İdris’ demek isteyerek baktığını görür gibi oldu*” (s.93). Hiç suçu olmayan ihtiyara bu acıyı çektiremezdi. Bu yüzden kaçmaya teşebbüs eder, ama ölümünü hazırlar. Hayatının son nefesinde ilk önce Süleyman Ağa’sının, sonra kendisinin de hiç bir suçu olmadığını

itiraf etmeye yetiştir. İdris'in kişiliği okuyucuda karışık duygular uyandırmaktadır. Korkusu ile çaresizliğinden suçu kabullenmesi acıma hissini uyandırmakta, ama ağasına suç atıp sonra dayaktan dayanamayıp kaçmaya çalışması olumsuz hisler uyandırmaktadır. Kaçmaya kalkması da ihtiyarın dövülmesini görmemek içindir. Kaçmayı başarabilseydi jandarmalar yine de Süleyman Ağa'sını bulurdu ve iki kat daha sert döverdi. İdris, kaçarken sadece kendisini düşünerek hareket etmiş gibi, ama yine de çaresizliğinden yapması, okuyucuda karışık hisler uyandırmaktadır: acıma hissiyle kınama hissini.

Jandarmalar – baş kahramana karşı güçleri temsil etmektedir. Hikâyede zalim, acımasız, adaletsiz, kötü insanlar olarak çizilir ve okuyucuda sadece negatif hisler uyandırmaktadır. Fakat aynı zamanda onların da, İdris gibi mağdur bir durumda kalarak hareket ettiği belirtilmektedir. İdris ayaklarına basamayacak haldedir, ayağı bir taşla takılıp sendeledikçe jandarmalar koluna yapışmakta, sonra sigara da vermektedirler. Yazarın değerlendirmesi şöyledir: *“Bunlar da aslında fena adamlar değildi... Fakat ne yapsınlar, vazife... Takibe çıkarken, ‘Faili bulmadan gelerseniz gözüme görünmeyin!’ diye yüzbaşı sıkı sıkı emirler vermişti. Köyü soyan çoktan kırıış kırmış olacağı için, ne yapıp yapıp fail bulmak lazımdı”* (s.91). Yüzbaşı tarafından sıkı sıkı uyarılmışlardır. Bunun için istemeyerek acımasız metodlara başvurmak zorunda kalırlar. jandarmalar İdris'e acımasaydı sigara verir miydi, acıdıysa o zaman çok kötü insan değiller.

Yardımcı kahramanlar olarak muhtarla köyün bakkalı ortaya çıkmaktadır. Bu ikisi, İdris'i soymadan bir gün evvel soyulan caminin bulunduğu İmamköy'ün tarafına gittiğini gördüklerini itiraf ederek İdris'i jandarmaların eline vermişlerdir. İdris köylerindeyken jandarmaların ayağının kesilmeyeceğini bilerek, İdris'ten kurtulmak için bunuyapmışlardır. Yozlaşmış, bozulmuş insan tipini temsil etmektedirler. Bencilliklerinden, kendi menfaatini düşünerek suçsuz insanı suçlayıp onun ölümüne neden olurlar.

Tema:

Acıma temi- İdris, jandarmaların dayağına dayanamayarak işlemediği suçu kabullenir. Jandarmalar o kadar dövmüşlerdir ki, ayaklarına basamayacak hale gelir. Sopa, dipçik ve tekmeye dayanamamış, camii bastığını itiraf etmiştir. Hatta delillerin de Süleyman Ağa'da bulunduğunu söyleyerek hiç bir suçu olmayan ihtiyarı tehlike altına

atmıştır. Halbuki Süleyman Ağa, “*kendi köyünde olsun, İmamköyü’nde olsun, ona hala yardım eden bir tek kişiydi. Kahvesinde yatacak yer verir, ona nasihat falan ederdi*” (s.92). Hikâyenin sonunda suçsuz olan Süleyman Ağa’sının dayak yiyeceğini tahayyül edince de ona katlanamadan kaçmaya çalışır. Kaçarken de jandarmalarla vurulur. Hayatının son nefesinde ilk önce Süleyman Ağa’nın, sonra da kendisinin işlediği hiç bir suçu olmadığını söylemeye çalışır. Hikâyenin başlangıcından sonuna kadar İdris’in yaşadıkları okuyucuda acıma hissini uyandırmaktadır. Zavallı fakir köylü, zorla geçinerek hayatını sürdürmeye çalışan İdris, hükümetin duyarsızlığından, insanların önemsemeyişinden ve acımazlığından hiç alakası olmadığı suçu kabullenmek zorunda kalır. Geçmişinde yasadışı ticaretle ilgilendiği için, birkaç köylünün suçlamalarıyla hemen şüphe altına alınarak eziyet ve işkence çeker. Halbuki onun sigara kağıdı ile çakmaktaşı satması köylünün hayatını sürdürmek için nasıl geçindiğini öne çıkarmaktadır. Bunun için okuyucuda da İdris olumsuz bir his uyandırmamaktadır, çünkü çaresiz ve kimsesiz köylü, sadece elinden geleni yaparak ekmek parasını kazanmaya çalışmıştır.

Sosyal adaletsizlik- Hikâyede, suçsuz bir köylünün jandarmalar tarafından ölürcesine dövülmesi sosyal adaletsizlik tezahürüdür. Bir insanın işlemediği suçu kabullendirmek için döven jandarmalar,devlet tarafından verilen gücünü aşmışlardır. Yüzbaşının jandarmalara takibe çıkarken “*Faili bulmadan gelerseniz gözüme görünmeyin*” (s.91) diye sıkı sıkı emirleri vermesi devletin verdiği gücü aşmasıdır. Fakat, jandarmalar da ezik (mağdur) bir durumdadır: belki yapmak istemediği işi yapmak zorundadırlar. İdris’e sigara vermeleri, öyle düşündürmektedir. Jandarmalar da vazifesini yapmak zorunda olduğu için istemeyerek zalim ve hoşnut olmayan metodlara başvurmaktadırlar. İdris’in jandarmalar hakkında, “*Bunlar aslında fena adamlar değildi... Fakat ne yapsınlar, vazife.*” (s.91) şeklinde düşünmesi, köylünün safiyetini vurgulamaktadır. İdris, kendisine işkence yapan jandarmaları bile mazur görebilecek kadar geniş ve kapsayıcı bir insan anlayışına sahiptir. Bu da, yazarın “*İnsan iyiydi, onun saflığını cemiyet hayatı bozmuştur*” diye benimsediği tezin işleyişidir. Jandarmaların yanı sıra İdris’in hakkında malumat vererek onu ele veren, onun yakalanmasına neden olan köylüler de bozulmuş, yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir. İdris’ten kurtulmak istiyorlardı, çünkü “*İdris köyde kaldıkça jandarmanın ayağı kesilmeyecekti.*” (s.91).

Devlet – köylü çatışması- Jandarmaların bir köylünün ortaya attığı iftiraya dayanarak, hiç bir ispatı yokken bir insanı yakalayıp ölercesine kadar dövmesi, insanı ayaklarına basamayacak hale getirmesi doğruluğa yaraşmaz. Kimsesiz, çaresiz ve güçsüz köylü dayanılmayacak kadar acımasızca dövülürken kurtulmak için suçu itiraf etmekten başka daha ne yapabilir ki?! Devletin, köylüyü istediği şekilde ezebileceği öne çıkarılmaktadır.

Fakirlik ve kimsesizlik- Fakir ve kimsesiz İdris, sigara kağıdı ile çakmaktaşı satarak ekmek parasını kazanmaya çalışmıştı, elinden geleni yaparak geçinmişti. O kadar fakir biri ki, “Süleyman Ağa, kahvesinde yatacak yer verir” (s.92) ifadesine göre yatacak bile yerin bulunmadığı belirtilmektedir. İdris’in *çaresizliği* de bir tem olarak işlenmektedir. Jandarmaların şiddeti, tehditleri altında kalarak işlemediği suçu kabullenmesi çaresizliğindendir.

1.4.5. Kanal²²

Tanımı- Sabahattin Ali’nin 15 Temmuz 1934 yılında yazdığı ve önce *Varlık*’ta yayımladığı hikâyesidir. Bu eserde çocukluklarından itibaren beraber büyüyen iki arkadaşın bir birine düşman olması hikâyeleştirmiştir. Böylece “Kanal” hikâyesi, su paylaşım meselesi yüzünden düşmanlığa dönüşen dostluğun acılı hikâyesidir.

Hikâye, yıldızlarla ayrılan işaretli 6 metin halkasından oluşmaktadır. Hikâyenin anlatıcısı hakim bakış açısına sahiptir. Ayrıca, hikâyenin 1. bölümünde yazar kendisini belli ederek hikâyeye giriş yapmaktadır. Okuyucusuyla “*Siz buna, ovanın kırmızı toprağının rengidir diyeceksiniz; ben, Dedemköylü Mehmet’le kardeşinin kanlarının rengidir diyeceğim.*” (s.94) şeklinde konuştuktan sonra 3. Şahıs anlatıcı arkasına gizlenir.

Anlatıcı hakim bakış açısına sahiptir, çünkü anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının çocukluklarından beri vaka zamanına kadar bütün hayat öyküsünü bilerek okuyucuya aktarmaktadır:

“*Dedemköylü Mehmet’le Zağar Mehmet kapı bir komşuydular. Aralarında yaş farkı da yoktu. Küçükken köyün harman yerinde beraber emeklemişler (...). Biraz daha*

²² Ali, *Değirmen*, 94-98.

büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler, hatta bunları beraber satarlar ve bazen acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık alırlardı.” (s.95).

Ayrıca, anlatıcı Zağar Mehmet’in aklından geçen düşüncelerinden haberdardır: *“Zağar Mehmet iki erkek kardeşle başa çıkamazdı. Bunun için evvela sulh olmak istedi. Böyle bir şeyin mümkün olamayacağını, suyun iki adamı kandırarak kadar çok olmadığını biliyordu.”* (s.96). Fakat, *“Bozkır köylüsünün ne düşündüğünü ve ne beklediğini kimse bilmez.”* (s.97) cümlesiyle her şeyi bilen ve gören anlatıcı hakim bakış açısından kaymış olur.

Sabahattin Ali, hikâyelerinde Anadolu’yu anlatmaya çaba göstermiştir. Anadolu peyzajını vermeye çalışarak hep fakir, çıplak ve köhne köy peyzajını çizmiştir.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu:“Çumra Kanal’ının suları Beyşehir Gölü’nden çıkarken su rengindedir; Konya Ovası’nda kan renginde...” (s.94) tasvir cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Yazar anlatıcı, tabiat tasvirleri ve geriye dönerekkahramanların geçmişiyle ilgili bilgi vermesiyle “giriş” yapılmakta;

Gelişme- Dedemköylü Mehmet’in kanalın suyunu önlemesi, Zağar Mehmet’in oğlunu göndermesi, oğlunun Mehmet’ten cevap alamadan geri dönmesi, iki Mehmet’in bakışmaları, Zağar Mehmet’in bekleme;

Düğüm- Zağar Mehmet’in mavzerini alıp tarlaya gitmesi, Dedemköylü Mehmet’le kardeşini vurması, Zağar Mehmet’in karısına kanalı açmasını ve son tembihleri söylemesi, Mehmet’i öldürdüğünü itiraf etmesi ve muhtarla jandarmayı bekleme;

Sonuç- Hapishanede bir Dedemköylü mahpusun köyünün şarkısını söylemesi ve Zağar Mehmet’in bu şarkıyı dinlemeye dayanamadığından susması ile hihaye tamamlanmaktadır. Hikâyenin sonucu belirlidir: Dedemköylü Mehmet ile kardeşi ölür, Zağar Mehmet ise tutuklanır.

1. ve 2. metin halkalarında bozkırın işlenmez topraklarının köylüye çektiği sıkıntılarla köylünün o topraktan bir lokma bir şey sökmeye gayreti, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. 1. metin halkasındaki tabiat tasviri, daha çok yazarın gözlemleri ile izlenimlerini taşımaktadır. 3. metin halkasında halden geriye dönülerek

kahramanların geçmişleriyle ilgili bilgi verilmektedir. 4. ve 5. metin halkalarında geçmişte cereyan eden asıl vaka anlatılmaktadır: iki Mehmet'in kanalın suyunun yüzünden bir birine düşman olmaları ile sonunda Zağar Mehmet'in çocukluk arkadaşını soğukkanlıca öldürmesi anlatılır. 6. metin halkasında anlatma zamanına dönülerek Zağar Mehmet'in hapisanede Dedemköylülerin şarkısını dinlemeye dayanamadığı anlatılır.

Hikâyedeki olaylar zincirini oluşturan halkalar ardı ardına sıralanmamakta; geriye dönüşler hikâyenin kronolojik sırasını bozmaktadır, dolayısıyla vaka akronik bir düzen sergilemektedir. Hikâyede kahramanları tanıtmak için onların geçmişleriyle ilgili bilgiler geriye dönülerek verilmektedir. Kahramanların hayatından geçmişe ait belirsiz bir kesiti, belirli bir olayı öne çıkarmak için “Bir gün” ifadesi kullanılmaktadır. Söz konusu tabiat tasvirleri, geçmişle ilgili tahlillerle bilgiler, zamanda atlamalar, kronojik süreyi bozmaktadır. Geçmişe dönülerek anlatma ve vaka zamanına aktarılan bilgiler, kahramanları tanıtmaya, anlatıma derinlik kazandırmaya ve vakanın bireysel ve toplumsal yönünü açıklamaya yardımcı olarak ortaya çıkmaktadır.

Hikâyede folklorik öğelerden yararlanarak sözlü geleneğin türkü türü kullanılmaktadır. Zağar Mehmet'in bulunduğu hapisanede, ağasından yıllığını almadan gitmediği için davar çaldı diye iftiraya uğrayarak iki seneye mahkum olan Dedemköylü bir çoban, Zağar Mehmet'in koğuşundan uzak bir yerde, etrafına toplanan hapsilere, gözlerini kapayıp başını biraz arkaya atarak, Dedemköylülerin türküsünü söyler:

Ecel gelir kapımızı dolaşır,

Kara haberimiz köye ulaşır,

Çifte gelin kuzu gibi meleşir.

Yuma hocam, yuma, kanımız aksın,

Dostumuz ağlasın, düşmanlar baksın...(s.98)

Mekân- Mekân olarak Konya Ovası, Çumra Kanalı, Dedemköy ve hapisane ortaya çıkmaktadır. Köy ve kanal açık mekân olarak ele alınmaktadır. 1. metin halkasında tabiat tasviri, yazarın okuyucusuyla konuşması içerisinde yer alarak daha çok yazara ait gözlemler ile izlenimler içermektedir:

“Çumra Kanalı’nın suları Beyşehir Gölü’nden çıkarken su rengindedir; Konya Ovası’nda kan renginde... Siz buna, ovanın kırmızı toprağının rengidir diyeceksiniz; ben, Dedemköylü Mehmet’le kardeşinin kanlarının rengidir diyeceğim. Konya Ovası’nın ufukları mavi değil, sarıdır, sapsarıdır... Siz bunun, rüzgarın kaldırdığı tozlardan böyle olduğunu söyleyeceksiniz; ben, Konya hapishanesinde yatan Zağar Mehmet’in benzinin sarılığından diyeceğim.” (s.94).

Hikâyede Çumra kanalına dair tasvir şu şekilde verilmektedir:

“İnsan ellerinin açtığı kanal, bu ovaların yalnız susuzluğunu artırır. Bulanık ve tembel, sanki buraya geldiklerine kızıyorlarmış gibi yüzlerini buruşturarak ağır ağır akan sular, biraz ötede çatlaklarını ‘Su’ diye bir karış alan toprakları doyurmak değil, buğuları ve serinlikleriyle olsun avutmazlar. Bir zeytinyağı ırmağı gibi koyu, sıkıntılı bir akışla sallana sallana geçip giderler.” (s.94).

“Sular Beyşehir Gölü’nden gelinceye kadar öyle azalır ki, değil dönüm tarlaları, üç karışlık bir bostanı bile doyuramazlar.” (s.95).

Konya ovası, yazar tarafından kırmızı topraklı ve mavi ufuklu olarak tarif edilir (s.94). “Sapan işlemez topraklar dededikeninden ve iki santimlik otlardan başka bir şeyi üzerlerinde yaşatmak istemezler, susuzluktan yanan göğüslerini, çırpıplak gökyüzüne açmak isterler.” (s.94).

Dedemköy, “kanalın yakınındadır” (s.95). “Uyuz ağaçlı, sapan işlemez inatçı topraklı, kül yığınınına benzeyen” köy olarak tarif edilir (s.94). Bozkırın bu “inatçı topraklarından köylüler bir lokma ekmek söküp almaya uğraşırlar” (s.95). Toprakların verimsizliği, büyük ölçüde havanın sıcaklığından ve kuraklığından kaynaklanır. “Güneş işini gücünü bırakıp bozkırların bu köşeyeğine dökülmeye başladı.” (s.97).

Konya Ovası’ndaki Çumru Kanalı ile Dedemköyü’nün manzaraları bir araya getirilerek genel Anadolu köyünün portresi çizilmiştir. Susuzluktan ve sıcaklıktan azap çeken tarlalar, inatçı topraklarla savaşıyor, bir lokma ekmek söküp almaya çalışan köylülerin çaresizlikleri Anadolu köylü insanlarının yaşamının bir parçası olarak verilmektedir.

Hikâyede mekânın olumsuzluğu, yani bozkır toprağının verimsizliği ile kanalın sularının azlığı, baş kahraman Zağar Mehmet’i cinayet işlemeye iten faktörler olarak

verilmektedir. Köylünün cinayet işleyebilecek kadar çaresiz kaldığı durumu anlatılmaktadır. Mekân, köylünün zor şartlı hayatını ortaya çıkarmak için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Zaman- Hikâyede anlatma zamanı ile vaka zamanının hangi tarihlere ait olduğu verilmemektedir. Fakat, hikâyenin yazılış tarihini anlatma zamanı olarak varsayarsak, vaka zamanının da 1920’li yılları olduğunu ifade edebiliriz. Asıl vakanın süresi de belirtilmemiştir, ayrıca zamanın geçtiği “ondan sonra”, “sonra” gibi ifadelerle belirtilmiştir. Hikâyenin zamanıyla ilgili diğer bir dikkatse, asıl vakanın ekin zamanında sulama ile ilgili olması, vaka zamanını da yaz mevsimi olarak düşündürür.

Anlatma zamanıyla vaka zamanı arasında kesin ve net bir zaman ayırımı vardır. 1. ve 2. bölümler anlatma zamanına aittir. Anlatma zamanında vaka tamamen olup bitmiştir. Anlatıcı hatırlama metoduyla anlatma zamanından vaka zamanına geri dönüşler yaparak hikâyesini nakletmektedir. Anlatıcı 3. metin halkasından itibaren vaka zamanına geri döner. Bundan sonraki olaylar kronolojik bir sıraya tabidir. 6. metin halkası ise yine hale, yani anlatma zamanına aittir. Vaka süresi ise belirtilmemiştir.

Hikâyede iki Mehmet tanıtılırken geriye dönülerek geçmişle ilgili bilgiler verilmektedir:

“Dedemköylü Mehmet’le Zağar Mehmet kapı bir komşuydular. Aralarında yaş farkı da yoktu. Küçükken köyün harman yerinde beraber emeklemişler (...). Biraz daha büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler, hatta bunları beraber satarlar ve bazen acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık alırlardı. (...)” (s.95-96) şeklinde iki arkadaşın dostluklarının çocukluktan itibaren vaka zamanına kadar nasıl gelişip nasıl bir duruma geldiği anlatılmaktadır. *“Dostluklar, hovardalıklar, kabadayılıklar, yalnız ekmek düşüncelerde yavaş yavaş yok olmaya başlayan bu hisler ve hareketler, bir hatıra bile olmayacak kadar kafalarda sislendi.”* (s.96).

Anlatıcı, 3. metin halkasından itibaren kahramanlarının hayatından belirli bir olayı öne çıkarmak için “Bir gün” diye söze başlar ve asıl vakanın cereyan ettiği zamanına geçer: *“Bir gün Zağar Mehmet, tarlasını kanaldan sularken, arkın yavaş yavaş boşaldığını, meydana sarı bir çamur tabakası çıktığını gördü. Başını kaldırıp evvela kanala, sonra biraz yukarıdaki Dedemköylü Mehmet’in tarlasına baktı. Suyu orada*

önlediklerini ve kendi tarlalarını suladıklarını gördü.” (s.96). Bundan sonraki olaylar kronolojik bir sıraya tabidir. 6. metin halkası ise yine anlatma zamanına aittir.

Hikâyede vaka esas alındığından zamanda ileri atlama tekniği de görülmektedir: *“Bir gün sabahleyin erkenden mavzerini alıp tarlaya gitti.”* (s.97).

Kişiler:

Zağar Mehmet – baş kahraman; tek tarlasının ekinleriyle geçinen fakir köylü erkek. Hikâyede dış görünüşü verilmemektedir. Asıl vakanın başlangıcında sakin ve iyi kalpli kişiliğiyle çizilmektedir, fakat korkaklığı ile zayıf karakteri de mevcuttur. Dedemköylü Mehmet’in kanalın suyunu önleyip kendi tarlasını sulayınca Zağar Mehmet’in tarlaları susuz kalarak ekinleri de kurumaya döner. Fakat Zağar Mehmet hiç bir harekete geçmez, önce oğlunu gönderir. Oğlu Mehmet’ten cevap alamadan döner. Dedemköylü Mehmet ve kardeşiyle tek başına başa çıkamayacağını bilerek sulholmak ister ve sessiz kalarak bekler. Zaman geçtikçe tarlası hiç büyümeyince harekete geçer ve köy yaşamın zor şartları onu cinayete iter. Dedemköylü Mehmet’le on sekiz yaşındaki kardeşini de öldürür. Adam öldürdükten hemen sonra çok sakin bir şekilde karısına kanalı açmasını, artık suyu kimsenin kesemeyeceğini, çünkü yukarı tarlanın artık erkekleri kalmadığını söyler. Ayrıca, karısına son tembihlerini söyleyince tarlanın kenarına oturarak jandarmayla muhtarı bekler. Su yüzünden eski arkadaşını ve onun genç kardeşini hiç acımadan vuran Zağar Mehmet önce acıma hissini uyandırırsa da, cinayeti işledikten sonra korku ve kınama hissini uyandırmaktadır. Eski arkadaşını bu kadar soğukkanlıca öldürmesi okuyucuyu şaşırtmaktadır. Hikâyenin sonunda ise hapisshanedeyken, Dedemköylülerin şarkısı söylenirken dinlemeye dayanamadığına göre, işlediği cinayet için pişmanlık duymakta ve vicdan azabını çekmektedir.

Dedemköylü Mehmet – baş kahramana karşı güç; köylü erkek; Zağar Mehmet’in eski arkadaşısıdır. Hikâyede dış görünüşü verilmemektedir. Hikâyede tek kendi iyiliğini düşünen ve başkalarına ilgisiz olan bencil bir insan olarak çizilir. Kanalın suyunu önleyip tek kendi tarlalarını sulayarak, Zağar Mehmet’in tarlasına hiç su geçirmez. Sonunda da kardeşiyle birlikte Zağar Mehmet tarafından vurulur ve ölür. Zağar Mehmet’in oğluna hiç bir cevap vermeyince, iki Mehmet, önce bakışırılar. Bu iki arkadaşın sessiz düşmanlığı içinde masum kardeşinin de ölümüne neden olur.

Yardımcı kahramanlar olarak Dedemköylü Mehmet'in kardeşi Mustafa, Zağar Mehmet'in karısıyla oğlu öne çıkmaktadır.

Tema:

Acıma temi- Zor hayat şartları, bilinçsizlik cinayete neden olur. Zağar Mehmet hapse düşer. Zağar Mehmet, dostunu Dedemköylü Mehmet'le kardeşini öldürür. Hapishanedeyken Zağar Mehmet, benzi sararmış ve Dedemköylülerin şarkısını dinlemeye yüreği dayanamamış biri olarak çizilir. Yaptığı cinayet için pişmanlık duymaktadır. Hikâyedeki hemen her kahramana acı duygusu hissettirilmektedir: Dedemköylü Mehmet'le kardeşine, Zağar Mehmet'le ailesine. Fakat dış şartlar Zağar Mehmet'i öylesine çevrelemiştir ki cinayet işlemek zorunda kalmıştır.

Bürokarasi- Hikâyede kanalın suyunu önleyip tek kendi tarlalarını sulayan Dedemköylü Mehmet'i kimse uyarmaz ve durdurmaz, yaptıklarına da engel olmaz. Zağar Mehmet'in haklarını da kimse savunmaz. Halbuki, "*Çumra'da sulama idaresi vardı, bu idarenin müdürü, muhasebecileri, memurları vardı, fakat kanal Dedemköylü Mehmet'in tarlasından öteye bir damla yaşlık bile geçmiyordu.*" (s.97). Bu sorunu çözme vazifesi aslında sulama idaresindeydi, onlar çözmeliydi. Belki vazifelerini yerine getirmiş olsaydılar, cinayete de yer kalmazdı. Fakat çözmediler, hatta karışmadı, ilgilenmediler ve sonucunda iki ölü, bir mahpus, üç başsız kalan aile, dul kalan iki karı, babasız kalan çocuklar.

Köy yaşamının portresi- Hikâyede anlatılan köy bozkır ortasındadır. Bozkırların topraklarının tarım için pek uygun olmadığı, verimsiz ve işlenmesi sıkıntılı olduğu vurgulanmaktadır. "*Bozkırlardan mahsul tırnakla kazıyarak alınır. Sapan işlemez topraklar devedikeninden ve iki santimlik otlardan başka bir şeyi üzerlerinde yaşatmak istemezler, susuzlukta yanan göğüslerini, çırpıplak gökyüzüne açmak isterler.*" (s.94). Köy, uyuz ağaçlı, kül yığınınına benzetilerek çizilmiştir. Köylüler ise "*parça parça elleri, yanık derili yüzleri, kenarları çok kırışık gözleriyle*" (s.94) çizilmiştir.

Su mücadelesi- Köy yaşamında büyük meselelerden biri de su meselesidir. Susuzluk ve sıcaklıktan yanan ve kuruyan çorak toprakları, tarım için işlemiş insanlar, ama bu tarlaları sulamak için bol bol suya ihtiyaç duyulur. Halbuki, "*insan ellerinin açtığı kanal, bu ovaların yalnız susuzluğunu artırır.*" (s.94). Köylü ile su arasında çok sıkı bir bağ vardır. Su köylü insanının moralini, hayatını etkiler: "*Yağmur yıllarında*

gülen yüzler, parlayan gözler kurak senelerde buruşur, kanalın sarı sularına dikilir, faydası olmayacağını bildiği halde bundan meden umar; yağmur yılları da ancak beş senede bir kendini gösterir” (s.95). Köy yaşamı o kadar zor olarak çizilmiştir ki, iki çocukluk arkadaş “çatlak tarladan bir avuç ekin çıkarabilmek için birbiriyle ölüme kadar dövüşürler.” (s.96). Köylünün tabiatla, toprakla arasında koparılmaz sınıksı bir bağ vardır. Zağar Mehmet’in tarlasında “bir karışken sararan ekinlerle beraber karısının, akşamlara kadar elinde çapa ile iki katçalısan altmışlık anasının ve altı yaşındaki oğlunun da sarardıklarını” (s.97) görmekteyiz. Hikâyede, köylü insanın toprağına ne kadar bağlı olduğunu ve tabiatla ne kadar etkilendiğı vurgulanmaktadır. Hatta su ve toprak meselesi yüzünden kavgalar da çok sık ortaya çıkardı. İki arkadaşın gözlerindeki “toprak ve su kavgasının gölgeleri, insanların içini kapkaranlık yapan gölgeler” (s.96) sonuçta Zağar Mehmet’i cinayet işlemeye iter.

Köydeki ekonomik durum- Zağar Mehmet için ekonomik sıkıntı yaratan kanal suyu paylaşılamaz. Kardeş gibi büyüyen iki arkadaş arasındaki dostluk, ‘topraktan ekmeğı dışıyla sökenlere mahsus ciddilik’ ile eski sıcaklığını kaybeder. Ekonomik sıkıntı yaratan su problemi, onları birbirine düşman eder. “Bu bakış birçok şeyler ve her şeyden evvel, o günden itibaren aralarında barışması olmayan bir dövüş başladığını söylüyordu. Bu bakışta kin yoktu, çünkü aralarında kin doğuracak bir şey geçmemiştii. Bu bakışta yalnız toprak ve su kavgasının gölgeleri, insanların içini kapkaranlık yapan gölgeleri vardı.” (s.96).

Köyde evlilikle ilgili meseleler- Köylerde evlilik, genellikle ekonomik amaçlar gözetilerek yapılır. “Nihayet evin içinde çalışan elleri artırmak için Dedemköyl Mehmet ile kardeşi Mustafa aynı günde evlendiler.” (s.96). Köyde evlenirken en çok ihtiyaç duyulan iş gücünü düşünürler. Ayrıca, düğüne çok masraf çıkmaması için de aynı günde evlenirler.

1.4.6. Candarma Bekir²³

Tanımı- “Candarma Bekir” hikâyesi, insanı suça iten toplumun katı kurallarını, sert şartları ile haksız düzeni elıştırılarak Çallı Halil Efe’nin işlediğı cinayeti konu edinmektedir. Hikâye, yıldızlarla ayrılmış 2 metin halkasından oluşur ve “Hapishanede

²³ Ali, *Değirmen*, 99-103.

Çallı Halil Efe'ye hep sorardım..." (s.99) cümlesiyle hemen yazar anlatıcının hatıra şeklinde kurgulanan kısa girişi ile başlamaktadır. Birinci metin halkası çerçeve vaka olup, ikinci metin halkası asıl vakadır. 1. metin halkası yazar anlatıcı, 2. metin halkası da kahraman anlatıcı tarafından anlatılmaktadır.

Yazar olayları hikâyenin kahramanı Halil Efe'den dinleyip, okuyucuya nakletmektedir. Yazar anlatıcı, *"Hapishanede Çallı Halil Efe'ye hep sorardım: "Sana ne diye yüz bir sene verdiler? Ne haltlar karıştırdın?"; "Asmadıklarına şükür, efendi!" diye cevap verir, sinsi sinsi gülerdi. (...) Halil Efe'yle de ahbaplığı ilerlettik, o zaman yaptığı vukuatları kısım kısım anlattı. Bunların her biri ayrı ayrı hikâyelere mevzu olabilirler; Ben şimdilik yalnız bir candarma, bir at ve bir mavzeri niçin Halil Efe'den sorduklarını anlatacağım"* (s.99) şeklinde okuyucuya Halil Efe'yi tanıtarak mekân, zaman ve asıl vakanın olaylarından söz etmiş olmaktadır. Bu bilgileri öğrenmiş okuyucu artık asıl kahramanı daha yakın tanımaya ve onunla cereyan eden asıl vakayı öğrenmeye hazır olmaktadır.

Çerçeve vakadan sonra asıl vakaya geçilir. Asıl vaka, kahraman anlatıcı tarafından anlatılırken onu okuyucuyla başbaşa bırakmaktadır.

"Candarma Bekir" hikâyesinde asıl vaka, acıma temi üzerine kurulmuştur. Adam vurduğu için hapsedilen Halil Efe, acıma hissini uyandırmasa da, toplu halkın önünde hakaret edilerek acımasızca dövülmesi hiç doğru değildir. Hükümeti temsil eden bir jandarmanın bir insana hakaret ederek, dövmesi, devlet gücünü aşmasının tezahürüdür. İkinci planda ise toplumsal baskılar teması anlatılmaktadır. Halil Efe, toplumun katı kuralları ile haksız düzenin yüzünden istemeyerek adamı vurur.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, çerçeve vakayla, *"Hapishanede Çallı Halil Efe'ye hep sorardım"* (s.99) cümlesiyle başlamaktadır. Çerçeve vakada yazar anlatıcı hatıra şeklindeki kısagirişte kendisini, bulundukları mekân, zaman ve asıl vakanın baş kahramanını tanıtmaktadır.

Giriş- Çerçeve vakaya ait anı türünde yazarın hatırası;

Gelişme- Asıl vakanın olaylarından oluşmaktadır: adam vurması, İzmir'e kaçması, hapsedilmesi, Çal Müddeiumumisi tarafından istenmesi, karakoldan karakola yayan

sevk olması, hemşerilerin tayin toplayıp vermeleri, yola çıkması, yolun boyundaki bir köye gelmesi, jandarma olmuş hemşerisi Bekir'e rastlaması, köyde geceleme, jandarma Bekir'in birkaç köyün ayanlarını toplaması, sabah jandarma Bekir tarafından dövülmesi ve Bekir'le yola çıkmasıdır.

Düğüm- Halil Efe'nin kelepçesinin vidası düşünce ellerinin serbest kalması, Halil'in ondan Bekir'i haberdar etmesi, Bekir'in aldırış etmemesi, Halil'in Bekir'e bütün tabakasını vermesi, Bekir'in tabakayı alıp cigara sarması, cigarayı ıslatmak için dudaklarına götürmesi, Halil'in bu sırada mavzeri kapması, öldüreceğini söylemesi, Bekir'in yalvarması, Halil'in Bekir'i vurması;

Sonuç- Bekir'in ölmesi, Bekir'in ölümüyle Halil Efe'nin tutuklanması.

Hikâye 2 metin halkasından ibarettir. Birinci metin halkası çerçeve vaka ise, ikinci metin halkası asıl vaka niteliğini taşımaktadır. Hikâyede çift bakış açısı kullanılmakta ve asıl vaka, çerçeve bir vaka içerisine yerleştirilerek anlatılmaktadır. 1. metin halkası yazar anlatıcı, 2. metin halkası da kahraman anlatıcı tarafından bize sunulur. 1. metin halkasında çerçeve vakada yazar, okuyucuya asıl vakayı sunmak için zemin hazırlamaktadır. 2. metin halkasında ise yazar aradan çekilerek asıl vaka, kahramanın ağzından, müdahalesiz nakledilmektedir. Hikâye anı türünde kurgulanmaktadır. Bu yüzden geriye dönülerek anlatılan geçmişe ait olaylar, geçmişle ilgili bilgiler kronolojik bir şekilde anlatılmaktadır. Hale ait olan ve çerçeve vakayla başlayan hikâyenin bütününde ise geriye dönülerek geçmişe ait olaylar anlatıldığı için hikâyenin kronojik düzeni bozulmaktadır. Olay örgüsü, hatıra şeklinde sunulduğundan ve vaka zamanına ait olaylar ardı ardına sıralandığından vaka hareketlidir.

Mekân- Hikâyede baş kahramanın bir hapishaneden diğerine sevk olmak için çıktığı yolculuk anlatılmaktadır; bu yüzden belirli bir mekân öne çıkmamaktadır: bazıları sadece isim olarak geçmekte, bazıları bir kaç olayın cereyan ettiği mekân olarak geçmektedir. Çerçeve vakada yazarın hatırasında Halil Efe'yle hapishanede tanıştıkları belirtilmektedir. Halil Efe'yle jandarma Bekir hemşeri olup Çal köyündendirler. Halil Efe geçmişini hatırlayarak, Çal'da adam vurduktan sonra İzmir'e katıldığını, ama yakalanıp Denizli Hapishanesine sevk olduğunu anlatır. Asıl vaka da Çal Müddeiumumi tarafından istenince başlar. Denizli'den Çal'a doğru yola çıkarlar. Yolculuk sırasında Baklan Ovası'nda tren boyunda Kaklık köyüne gelip geceyi köyün

misafir odasında geçirirler. Bu köyde, Halil Efe, jandarma Bekir’e rastlar ve halkın önünde dövülür. Yolculuğun devamında Halil Efe, jandarma Bekir’i vurur. Hikâyede, mekân sadece isim olarak belirtilerek mekânla ilgili betimlemeler, tabiat tasvirleri yer almamaktadır.

Zaman- Vaka zamanı ve anlatma zamanı belirtilmemektedir. Hikâyede, çerçeve vaka, hale ait zaman diliminde asıl vaka ise geçmişte olmaktadır. Anlatma zamanı ile vaka zamanı ayrıdır, asıl vaka çoktan geçip bitmiştir.

Çerçeve vakasında, geçmişte olduğu, geçmiş zaman kipini kullanması ortaya çıkarmaktadır: *“Hapishanede Çallı Halil Efe’ye hep sorardım: “Sana ne diye yüz bir sene verdiler? Ne haltlar karıştırdın?”; “Asmadıklarına şükür, efendi!” diye cevap verir, sinsi sinsi gülerdi. (...) Halil Efe’yle de ahbaplığı ilerlettik, o zaman yaptığı vukuatları kısım kısım anlattı. Bunların her biri ayrı ayrı hikâyelere mevzu olabilirler; Ben şimdilik yalnız bir candarma, bir at ve bir mavzeri niçin Halil Efe’den sorduklarını anlatacağım.”* (s.99).

Asıl vaka ise, geçmişe ait olayların anlatımıdır anı türünde geriye dönüşlüdür. Hapishanedeysen Halil Efe’nin yazara anlattıkları kahramanın hatırladığı geçmişte cereyan eden olaylardır. Kahraman, Denizli hapishanesindeysen *“günün birinde”* (s.99) hapishane müdürünün odasına çağrılıp sevk olacağını öğrenir. Burda *“günün birinde”* ifadesi kahramanın hayatından belli bir olayı öne çıkarmak için kullanılmaktadır. *“Temmuz ortasıydı. Sıcakta yol yedi sekiz saat alıyordu.”* (s.100) ifadesi, vaka zamanının yaz olduğunu belirtmektedir. *“Üçüncü günü akşama doğru”* (s.100) Kaklık köyüne gelip, geceler. *“Sabahleyin şafakla beraber”* (s.101) uyanır uyanmaz Candarma Bekir halkı toplayıp Halil Efe’yi döver. *“Bir saatten ziyade”* (s.102) Bekir, Halil’i döver. *“Az sonra”* (s.102) yine yola çıkarlar. *“İki saat kadar”* (s.102) yürüdükten sonra kelepçesinin vidası düşer. *“Daha yarım saat”* (s.102) gittikten sonra da Halil Bekiri vurur. Asıl vakanın süresi – üç günlüktür. Üç günlük yolculuğun üçüncü gününde cinayet işlenir.

Zamanla ilgili başka bir dikkat, Halil’in anlatım sırasında geçmişle ilgili bilgileri anı, hatıra şeklinde anlatmasıdır. Candarma Bekir’e rastlayışını anlatırken onunla aralarında olan ilişkilerine ışık vurmak için geçmişe ait bilgiler de verir. *“Bir mahalleliydik ama, küçükten beri hiç aramız barışmamıştı. Birbirimize diyivermesek*

bile, içten içe hasım gibiydik. Ben, şu bildiğin karı meselesinden Süleyman'ı vurunca, Bekir büsbütün kanıma yürür oldu” (s.100) şeklinde Halil Efe Bekir’le aralarındaki ilişkileri anlatmaktadır.

Kişiler:

Çallı Halil Efe - baş kahramanı; köylü bir mahpustur. Adam vurduğu için hapsedilmiş, Denizli hapishanesinde cezasını yatıyordu. Toplum baskısı altında kalarak cinayet işlemek zorunda kalır. Halkın önünde hakaret edilerek dövüldüğü için hesabını sormalıydı, sormak zorundaydı, çünkü eğer sormasa “*insan içine çıkamaz*” (s.103) olurdu. Bekir’e acır, ama vurmak zorunda kaldığı için vurur.

Candarma Bekir - baş kahramana karşı güç, Halil’in hemşerisi, jandarma olmuş bir köylüdür. Bozulmuş, yozlaşmış insan tipini temsil eden bir karakter olarak çizilmektedir. Jandarma olduktan sonra devlet gücünü aşan, kötüye kullanan, kinli bir insan olarak ortaya çıkmaktadır. Halil Efe’yi dövmek için bir kaç köyün ihtiyarları ile muhtarlarını toplaması da kötü yönünü öne çıkarmaktadır.

7 köyün ihtiyarları ile muhtarları, cahil insanlar olarak çizilmektedir, çünkü kültürlü, eğitilmiş ve görgülü bir insan başka bir insanın dövüldüğünü seyredip ondan haz duyamaz. “*Kapıdan yalak gibi ağzını açıp bakan muhtarlar*” (s.101) ise cahilliğiyle, yozlaşmış ve bozulmuş insan tipi olarak çizilmektedir.

Yozlaşmış ve bozulmuş insan tipini tamamlayan karakterler de kısa sürede ortaya çıkarlar. Kapıcı gardiyan Necip Efendi, Halil Efe’den hazzetmezdi. “*Hem efe, hem fakir olduğuma mı kızardı kim bilir...*”(s.100). Necip Efendi Halil’i götürecek jandarmayla konuştuktan sonra “*candarma kelepçeyi illa arkadan vuracağım diye tutturdu*” (s.100). Halil’i sevk eden jandarmalar da çabucak öbür karakola ulaştırıp geri döneyim diye onu koştururlardı. En kötüsü, güneş ortalığı kavurduğu zamanlar yanından geçtikleri harmanlara uğrar, jandarmalar göğsüne bağrına döke döke ayrı ayrı bakracını başına diker, köylüler verse bile Halil Efe’ye bir yudum içirmezdi.

Tema:

Toplumsal baskı ve acıma temi- Candarma Bekir’in tarafından acımasızca dövülen Halil Efe, Bekir’in yalvarışının karşısında acımadan duramaz. Halil Efe, “*Yüreğim acımadı değil, ne kadar aramız açık olsa, yine hemşerilik vardı. Bir mahalle*

delikanlısıydık” (s.103) diye düşünür. Fakat Halil kendi irade gücünü aşan sosyal baskının emrinde kalır: “Ama onun ettiği hakareti kandan başka bir şey temizlemezdi. Bekir sağ kaldıkça insan içine çıkamazdım.” (s.103). “İnsan içine çıkamam” sözleriyle ifade edilen toplumsal baskı altında kalan Halil, toplumun katı kurallarına uymak, “yetkisi ile itibarını” korumak için cinayet işler. Halil mavzeri kapıp Bekir’e doğrulttuğu zaman, Bekir Halil’i acıtmaya çalışır. Bu sahne, hikâyenin acıma temini teşvik eden ve gerilimi yükselten noktalardan biridir: “Bekir’in (..) yüzü sararıverdi, melil melil yüzüme bakmaya başladı: ‘Aman Halil Efe,’ dedi, ‘yavuklum var, bir garip anam var, canıma kıyma da ne yaparsan yap’” (s.103). Kurtuluşun olmadığını anlayan Bekir, sanki yardım bekleyerek yularını sürüyüp otlayan atına, gökyüzüne son kez bakar. Evli, ailesi, çocuğu olan bir gencin zamansız ölümü okuyucuda acıma hissini uyandırmaktadır. Toplumun katı kuralları ve haksız düzen yüzünden insanlar, topluma kendisini kabul ettirebilmek için insanlık yönünü yitirmektedirler. Hikâyede ortaya çıkan tez, insan kendiliğinden kötü değil, onu kötü yapan toplumdur, toplumsal yapıdır. Halil Efe, ‘insan içine çıkamayacağını’ düşünerek cinayet işlemek zorunda kalır. Oysa Bekir’i vurduğu anda bile, Bekir’e acır ve pişman olur.

Sosyal adaletsizlik- Candarma Bekir’in, devlet gücünü aşarak bir mahpusu halk önünde ona hakaret ederek dövmesi, sosyal adaletsizliğin tezahürüdür. Devleti, kanunu temsil eden jandarma insanın haklarını korumak yerine onları ezip aşağılar ve buna kimse karışmaz. Bir insanın acımasızca dövülmesini seyreden insanlar; kendilerini aydın sayan köylerin muhtarları ile ‘ayanları’, hikâyede bozulmuş ve yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir.

Bürokrasiye yönelik eleştiri- Hikâyede devleti temsil eden jandarmanın bir mahpusu “özel hesaplarını temizlemek” için dövmesi, devletin verdiği gücü aşmasıdır. Halkın huzurunu ve iyiliğini düşünceleri gereken devlet adamları, bürokratlar, jandarmalar, insanları, özellikle köylü halkı ezerek eziyet çektirirler. Devlet gücünü, kanunları hep kötüye kullanan insanlar, yozlaşmış, dejenere olmuştur.

1.4.7. Kağnı²⁴

Tanımı- Sabahattin Ali'nin 1935 yılında yazdığı bir hikâyedir. Hikâye “Bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin Arkbaşında Sarı Mehmet’i vurdu.” (s.9) cümlesiyle hemen cinayet olayından başlamakta ve 3. şahıs (O) anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Yazar anlatıcının, tanrısal bakış açısına sahip olduğu ifade edilebilir. Mesela, hikâyede “Mevlut Ağa’yı düşman etmekten de hayır çıkmazdı; sonra köyde öldü” (s.11) diye kadının aklından geçen düşünceleri anlatıcı tarafından aktarılmaktadır; “oğlunun acısı içinden çıkmazdı” (s.11) cümlesi ise kadının duygularından haberdar etmektedir. Kadının 30 senelik geçmişte yaşadığı olaylar ise her şeyi bilen yazar anlatıcı tarafından bilgi olarak verilmektedir: “Otuz sene evvel bir kere kasabanın pazarında köylülerden biri bir torba bulgur çaldırılmış ve bunu şahit göstermişti. O zaman tam altı ay mahkemeye gidip geldiğini ve tarlaların yüzüstü kaldığını düşünüyordu. Halbuki o zaman daha gençti de...” (s.11). Böylece, her şeyi bilen, duyan ve gören anlatıcı, baş kahraman olan kocakarının geçmişinden de haberdar olarak düşünceleriyle duygularını da okuyucuya aktarmaktadır.

Hikâyede köylülerle ilgili bir sürü temler işlenmektedir: devlet – köylü çatışması: devletin duyarsızlığı ve köylünün çaresizliği, yoksulluk, yalnızlık, çaresizlik, vs. Böylece, “Kağnı” hikâyesi, Sabahattin Ali'nin köy ile köylüyü, köyde yaşanan sıkıntılarla acıları, köylü yaşamı anlatan hikâyelerinden biridir. Hikâyede işlenmiş olan temalarda Sabahattin Ali'nin Sosyalist bir bakış açısı, Toplumcu Gerçekçilik akımına bağlılığının etkisi görünmektedir.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin Arkbaşında Sarı Mehmet’i vurdu” (s.9) cümlesiyle hemen cinayet olayı ile başlaması nedeniyle hikâye, gergin bir atmosferle başlamaktadır.

Giriş- Sarı Mehmet’in vurulması, kadının davacı olmaması için baskılanması ile tehdit edilmesi;

Gelişme- Köye jandarmaların gelmesi ve köylüleri soruşturmaları;

Düğüm- Ölünün mezarından çıkarılması, kadının kağnyı koşturması;

²⁴ Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler (Oyun)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, 9-12.

Sonuç- Kağının kaza yapması. Olaylar kesin bir sonuca bağlanmadan sonu belirsiz bırakılmaktadır: Kocakarı yere düşer, kağını ise üzerindeki ölüyü iki tarafa fırlatarak ağır ağır ilerlemeye devam eder.

Mekân- Hikâyede mekân betimlemelerine ve tabiat tasvirlerine yer verilmemektedir. Açık-geniş mekânlara yer verilmiştir. Esas mekân olarak – köy, köyle ilgili mekân olarak kahve, mezarlık ve yol ortaya çıkmaktadır. Hikâyede ne mezarlığa, ne de yola dair betimleme bulunmakta, fakat özellikle kahve mekân olarak ilgi çekmektedir. Ancak ona dair betimleme bulunmamaktadır. Köy ortamında köylülerin evin dışında bir araya gelip toplanabilecekleri tek mekân olan kahve ise, hikâyede bütün kötü olayların orda geçmesi nedeniyle kötülüğü çağrıştıran niteliktedir. Kahvede Mevlut ağa ile taraftarları: imam, muhtar, başka köylüler, toplanırlar ve kadının davacı olmaması için tehdit ederler. Aynı zamanda kahvenin bahçesinde ölü yatar ve etrafında sinekler uçuşurlar. Jandarmalar da köye gelince cinayeti işleyeni ararken ilk önce buraya uğrarlar. Böylece kahve, hikâye boyunca negatif duyguları uyandırarak kötülüğü çağrıştırmaktadır.

Zaman- Hikâyedeki olayların cereyan ettiği yıl belirtilmemektedir, yani tarihin hemen her devrinde geçebilecek olaylar anlatılmaktadır. Ayrıca, tarla meselesi yüzünden işlenen cinayetten hareketle olayların yaz mevsiminde cereyan ettiği ortaya çıkmaktadır. “*Ağustosun bu sığağında*” (s.11), “*yaz gecelerinin parlak ay ışığı altında*” (s.12) ifadeleri vaka zamanının yaz mevsimi olduğunu belirtmektedir.

Anlatılan olaylar bir aylık süreyi kapsamaktadır. Ayrıca sadece iki günün olayları anlatılmaktadır. Birinci gün Sarı Mehmet vurulunca annesi davacı olmaması için kahvede tehdit edilir; “*akşama doğru*” (s.10) ölü yıkanılıp gömülür. Bundan sonra “*bir ay kadar sonrası idi*” (s.10) diye zamanda olan atlama verilir. Sonra ikinci günün olayları: jandarmaların gelmesi ile köylüleri soruşturmaları; ölünün mezardan çıkarılması; kadının kağnıyı koştururken kaza yapması; anlatılmaktadır.

Zamanla ilgili diğer bir dikkat, olayların ardı ardına sıralanışı; tahlil ve tasvir gibi kopmalar ve ileri atlamalarla kesilmeden kronolojik sıraya göre anlatılmasıdır. Bu, vakanın dinamizmini, hareketliliğini sağlamaktadır. Kadının 30 senelik geçmişte yaşadığı olaylar her şeyi bilen ilahi anlatıcı tarafından bilgi olarak verilmesi ise vakanın hareketsiz, statik bir yapıya kaymasına yol açmaz.

Asıl vakanın geçtiği tarihe dönüş ve anlatımdaki zaman akışı, “*bir ay sonra*” gibi belirsiz ve klişe zaman birimleri kullanılarak sağlanır: “*Bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin, Arkbaşı’nda Sarı Mehmet’i vurdu* (s.9). *Bir ay kadar sonra idi, köye iki süvari candarma geldi..*” (s.10).

Kişiler:

Kocakarı – baş kahraman, vurulan Sarı Mehmet’in anası, fakir köylü. İsmi verilmemektedir. Oğlunun başucunda ağlayan ve “*budaklı bir dala benzeyen iri mafsalı, çatlak derili elleri ile, çapaklı ve ağlamaktan kızarmış gözlerini silen*” (s.10) talihsiz kadın, “*bütün Anadolu kadınları gibi ses çıkarmadan ve pek az çömelerek ağlayan*” (s.11) ifadeleriyle verilir. Kağnyı koşturan “*çıplak ayaklı*” (s.12) bu kadın hükümet karşısında çaresiz kalan bir fakir köylü kadındır.

Mevlut Ağa – baş kahramana karşı çıkan karakter, Sarı Mehmet’i vuran katilin babası, köyün zengin ağası. Dış görünüşünün betimlemesi verilmemektedir. “*Sarı Mehmet’in anasına iki tane sütü keçi ile bir torba un ve bir kesekağıdı şeker*” (s.10) yolladığına göre, büyük bir servete sahip olduğu, ondan hareketle kimseden korkusu olmadığı ortaya çıkmaktadır. O yüzden başta köy muhtarı ile imam olmak üzere köylüler onun tarafını tutmaktadırlar.

Sarı Mehmet – kocakarının vurulan oğlu, fakir köylü; “*tabanları ve topuğu tamamen delik kalın bir yün çorabının içinde..*” (s.10); “*üstüne eski ve pis bir keçe örtülmüş*” (s.10) ölüsüyle, fakir bir köylü manzarasını çizmektedir.

İmam – din adamı olmasına rağmen Allah’ın ismini kullanarak katilin tarafını tutan ve kadına davacı olmaması için en ilk baskı yapan karakterdir. Yozlaşmış ve bozulmuş insan tipinin temsilcisidir.

İki açığöz jandarma – devletin, hükümetin temsilcileri. Birinin kadının sırtına ayağıyla dokunması devlet adamlarının köylülere karşı kötü, aşağılayıcı davranışlarını ortaya çıkarmaktadır.

Köylü ihtiyarlar – kahvede kadına bağırان, tehdit edenler köylüler.

Tema:

Devlet – köylü çatışması- Devletin duyarsızlığı karşısında köylünün çaresizliği ele alınmaktadır. Tek oğlu vurulmuş kocakarı hakkını aramaya, davacı olmaya cesaret

edemez, çünkü *“hükümet kapısına düşmek ona oğlunun ölümünden çok daha korkunç gel”*mektedir. (s.11). Ayrıca, oğlunu mezarından çıkaran jandarmalar yaşlı ve zayıf kadının sırtına ayağıyla dokunarak, kağnıyı kendisine koştururlar. Devleti temsil eden güç köylüleri adam yerine koymayarak çok saygısız ve acımasızca davranır. Böylece, hikâyede bürokrasiye yönelik eleştiri yer almaktadır.

Sosyal adaletsizlik- Kocakarı, ‘devlet kapısına’ düşmemek için oğlunun katillerinden hesap sorulmasını isteyemez. Katilin babası Mevlüt Ağa çok zengindir ve şehirde onun dostları vardır. Hükümet kapısına düşmek, sürünmek, işleri yüz üstü bırakmak demektir. Ayrıca Mevlüt Ağa’nın düşmanlığını çekecek gücü de yoktur. Kocakarı çaresiz bir durumdadır:

“Oğlunun acısı daha içinden çıkmamıştı, fakat hükümet kapısına düşmek ona oğlunun ölümünden çok daha korkunç geliyordu. Otuz sene evvel bir kere kasabanın pazarında köylülerden biri bir torba bulgur çaldırılmış ve bunu şahit göstermişti. O zaman altı ay mahkemeye gidip geldiğini ve tarlaların yüzüstü kaldığını düşünüyordu. Halbuki o zaman daha gençti de..” (s.11).

Hikâyede kocakarı, oğlunun başucunda ağlayan, çapaklı ve ağlamaktan kızarmış gözlerini silen’ talihsiz bir kadın olarak çizilmiştir. Aynı zamanda, Anadolu kadının portresi sunulmaktadır: *“Yavrumu mezarda bile rahat komadılar!” diye iki yanını dövüyor ve bütün Anadolu kadınları gibi ses çıkarmadan ve pek az hıçkırarak ağlıyordu. Mütemadiyen sallanmakta ve çatlak kuru yumruklarını ağzına ve gözlerine götürmekte idi...”* (s.11).

Çaresizlik- Kadın çaresizliğinden şikayetçi olamaz. Şikayetçi olsa ne oğlu geri gelir, ne Mevlüt Ağa’yı düşman etmek fayda getirir. Köylünün sıkıntıları devleti de pek ilgilendirmez. Ayrıca, gençliğinde yolu bir kere devlet kapısına düşmüş ve o zaman epey vaktini almış ve işlerini aksatmıştır, onu hatırlar. Uzayan ve bir türlü sonuca varmayan mahkemeler, davalar köylü için bir eziyettir. Bunun yanı sıra en önemli nedeni de ekonomiktir. Daha doğrusu köylünün temel ihtiyaçlarına yöneliktir. Köylünün birkaç gün bile toprağından ayrılması işlerini aksatır. Ayrıca, birbiriyle çok iyi dost olan Savrukların Hüseyin ile Sarı Mehmet, geçim sıkıntısı ve ekonomik endişeler yüzünden düşman olurlar.

İkinci derece ağırlıklı olarak toprak meselesitemi işlenmektedir. Tarla meselesi yüzünden cinayet işlenir. Tarla geçim kapısıdır, varlıktır, güçtür. Onu sulamak, ürün almak, zengin olmak demektir.

1.4.8. Kamyon ²⁵

Tanımı- “Kamyon” hikâyesi 1935 yılında yazılarak *Ayda Bir* dergisinde yayımlanmıştır. “Kamyon”, devlet vergileri ödenmez hale gelince iş aramaya şehre gitmeye karar veren delikanlının hikâyesidir. Şehre giden kamyonu verecek yol parası olmayan delikanlı, şehre girmeden önce yol parasının toplanacağını düşündüğü bir anda arabadan atlayarak şehre yayan girmeyi planlar. Yol boyunca dayak yeme ve arabadan atılma korkusu ile atlama için uygun zamanı bekleyen delikanlının atlayışı hiç uygun olmayan bir zamanda gerçekleşir. Böylece hikâyede fakir köylü delikanlının ekmek parasını kazanmak, iş bulmak için köyü terk edip şehre gidişi ve şehre varmadan yaşadığı felaket anlatılarak köylünün ezilmiş durumu gösterilmektedir.

Hikâye, hakim bakış açılı yazar anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Her şeyi bilen, duyan ve gören anlatıcının varlığını hikâyede kahramanın iç çatışmasının, geçmişi ile ilgili bilgilerinin verilmesi ortaya çıkarmaktadır. Anlatıcı delikanlının şehre geçmesinin nedenleri bilmektedir: ailesinin devlet vergileri ödeyemez hale gelmesi, delikanlının iş aramaya şehre geçmesi için vesile olur. Bunu okuyucuya açıklamak için anlatma zamanından, yani halden geriye dönülerek delikanlının babasıyla konuşması ve muavinlik yapan arkadaşının akıl öğretmesi nakledilir. Anlatıcının hakim bakış açısına sahip olduğu, kahramanın iç çatışmasının aktarılmasıyla öne çıkmaktadır. Yol parasını veremeyeceğinden dolayı yol boyunca arabadan atılmaktan ve dövülmekten korkması olarak belirginleşen düşünceleri, iç çatışması şeklinde aktarılmaktadır. Böylece, her şeyi bilen, duyan ve gören anlatıcı, hikâyenin kahramanının düşünceleriyle duygularını, geçmişi ile ilgili bilgileri okuyucuya aktarmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Kamyon, Zincirli Han’ın dar ve basık kapısından, yan duvarlara sürtünüp sıvaları dökerek ve üzerine bağlanmış sepetlerle çuvalları dört tarafa fırlatarak ıkına sıkına çıktı” (s.13) cümlesiyle olaydan başlamaktadır.

²⁵ Ali, *Kağrı, Ses, Esirler (Oyun)*, 13-17.

Giriş- Kamyonun Zincirli Han'ın kapısından çıkması, durup yolcu olacak manifaturacıyı beklemesi;

Gelişme- Manifaturacıyı bekleyen kamyonu delikanlının gelmesi, binmesi, geriye dönülerek babası ve arkadaşıyla konuşması, yolculuk sırasında genç köylünün iç çatışması;

Düşüm- Delikanlının iç çatışmasının zirvesine ulaşması, yarı kenarından geçen yolun tehlikeli kısmında otomobilin yavaşlaması;

Sonuç- Kamyon yavaşlayınca para toplanacağını düşünen delikanlının kendini dışarıya fırlatıp yarıdan aşağıya yuvarlanması. Hikâyenin sonuç bölümü şaşırtıcı bir ölümün habercisi olarak okuyucunun önüne çıkmaktadır.

Hikâyenin olay örgüsü, akronik niteliktedir: olay örgüsünü oluşturan olaylar ardı ardına sıralanmayarak aralarında geri dönüş, baş kahramanın iç çatışması, yolcularla kamyonun tahlilleriyle ayrılmaktadır. İşte bu geri dönüş, tahlillerle iç çatışma yüzünden hikâyenin vaka kuruluşu hareketliliğini yitirmekte, kronolojik süre bozulmaktadır. Böylece, hikâyenin vaka kuruluşu akronik ve durgun yapıya sahiptir.

Mekân- Hikâyede belirli bir mekân öne çıkmadan, hikâyenin olayları yolculukta, Konya'dan İzmir'e kadar yolcuları taşıyan kamyonun içinde cereyan etmektedir. Seyahat Konya'da "Zincirli Han'ın dar ve basık kapılarından" (s.13) başlamaktadır. "Konya'ya bir saat ötedeki bir köyden olan bu delikanlı" (s.13) kamyonu binip İzmir'e gider. Hikâyede tabiat tasvirlerine yer verilmeden, yolcularla kamyonun tahlilleri öne çıkmaktadır. Araba tıklım tıklım doludur: "arabanın arka kapağını gevşeterek eğri bir şekle koyan ve üzerine çullarını seren öteki köylüleri sıkıştırıp, yeni gelene bir yer açtı. Dizleri üzerine çömelerek ancak sığılabilen yolcular (...) birbirlerini iterek yer açıyorlardı" (s.14). Sadece hikâyenin sonunda kısa bir mekân betimlemesine rastlanır: "Yolun sol tarafı sarp bir kesme idi ve sağ tarafta, iki minare boyunda bir yar, esner gibi ağzını açmıştı. Yol biddenbire darlaşıyordu. Motörün hafifleyen gürültüsü arasında aşağıdan doğru gelen bir su şırıltısı duyuluyordu." (s.17). Hikâyenin olayları belirli bir köyde değil, ancak Anadolu'da geçmektedir; ve baş kahraman olarak öne bir köylü çıkarılmaktadır. Köylü kahraman aracılığıyla Anadolu köylüsünün yaşadığı sıkıntıları ve çektiği zorlukları anlatılmaktadır.

Zaman- Hikâyede belirgin bir zaman ifadesi söz konusu değildir. Hikâyenin anlatma zamanı ile vaka zamanı farklı zaman boyutlarındadır ve belirtilmemektedir; fakat yazılış tarihinden hareketle hikâyenin yazıldığı yılları Anadolu köy yaşamı anlatılmaya çalışılmıştır. Hikâyenin vakasının kış mevsimi öncesinde cereyan etmesi, geriye dönülerek verilen köylü delikanlının babasıyla konuşmasından öne çıkmaktadır: *“Kışın burada kalıp yük olacağıma, gidip ekmeğimi ararım, harman zamanında gene gelir, tarlada çalışırım...”* (s.15). Hikâyede *“Yolculuğun ikinci günü akşamına doğru genç köylü”* (s.16) şeklinde bir ifade mevcuttur. Bu anahtar ifadede yolculuğun başladığı ilk gün hikâyenin başlangıcı kabul edilebilir, bundan hareketle hikâyenin vakası genç köylünün kamyonla binmesinden atlamasına kadar olan iki günlük süreyi kapsamaktadır. Genç köylünün babası ile konuşması ve arkadaşı ile ilgili kısımda ise geçmiş zamana bir dönüş söz konusudur. Geriye dönüşler genelde asıl vakaya zemin hazırlamak amacı taşır. Bu hikâyede ise geçmişle ilgili bilgiler hale getirelerek asıl vaka, hikâye bünyesinde yerleştirilmektedir.

Geriye dönüşte, *“Mahsuller para etmeyince, vergiler ödenmez hale gelince, evde tuz, gaz tükenip yerine yenisini koyamayınca oğul babasını bir kenara çekmiş: ‘Baba, ben gidip şehirlerde çalışayım’*” (s.15) şeklinde baş kahramanın babasıyla konuşması verilmektedir. Ayrıca, İzmir’e gidebilmek için yol parası tedarikine çıkması, bir zamanlar şoför muavinliğini yapan bakkalın oğlunun verdiği akılla önerileri anlatılır. Bu bilgiler, kahramanı tanıtmak, anlatmak, derinlik kazandırma ve vakanın bireysel ve toplumsal yönünü açıklama gibi fonksiyonları taşımaktadır. Geriye dönülerek verilen bilgilerden, baş kahraman olan genç köylünün ailesi devlet vergilerini ödeyemediğinden şehre çalışmak için gittiğini, yol parasını vermemek için de bakkalın oğlunun önerisine uyarak arabadan atlamaya karar aldığı öne çıkmaktadır.

Hikâyede kahramanın iç çatışması ortaya çıkmaktadır. Genç köylü, yol parası olmadan bindiği kamyonla yolculuk boyunca dayak yeme ve arabadan atılma korkusu ile oturur. Şoför muavinliği yapan köylü arkadaşının tavsiyeleri ile uyarıları delikanlıyı korku içinde tutar. Arabadan atlamak için en uygun zamanı bekler. *“Yolculuğun ikinci günü akşamına doğru genç köylü olduğu yerde oturamamaya başladı. Yola çıkalıdan beri açtı”* (s.16). Ancak açlığını unutturandan daha önemli düşünceleri vardır. Onlar da şöyle ifade edilir: *“İçinde, otomobil ilerledikçe büyüyen bir korku ona sıra açlığını unutturuyor, yahut açlıkla karışarak onu sersemletiyordu. İzmir’e yaklaştıklarını*

yolcuların konuşmalarından anlamıştı. Fakat ne kadar yaklaştılar? Atlayacak, kaçacak zaman geldi mi? Eğer daha çok varsa bu Allah'ın dağlarında gece yarısı yolu nasıl bulacak , buralarda nasıl geceleyecek? Ya candarmaların eline düşerse?.. Ya şoför parayı vermeden atlayıp kaçtığını karakola haber verirse?" (s.16). Baş kahramanın iç çatışmasının verilmesi hikâyeye psikolojik bir karakter kazandırmaktadır.

Kişiler:

Genç köylü - baş kahramandır. Ailesinin fakirliğinden ve devlete olan vergileri ödeyemediklerinden şehre iş için gitmeye karar alan daha 18 yaşındaki delikanlıdır. Babasına kararını *"Kışın burada kalıp yük olacağıma, gidip ekmeğimi ararım, harman zamanında gene gelir, tarlada çalışırım"*(s.15) şeklinde söyler. Arkadaşının tavsiyesiyle yol parası olmadan kamyonu bindiğinden endişe ve korku içindedir. Ayrıca *"Birçok defa gördüğü halde hiç içine binmediği bu acayip şey, çıkardığı gürültü ve insanı sersem eden hızıyla, ciğerlere ve beyne dolan sıcak benzin kokusu ile birdenbire korkunç bir kılık alan bu makine ona anlaşılabilir bi ürkeklik veriyordu"* (s.16). Arabadan atılma ve dayak yeme korkusu yol boyunca delikanlıyı rahat bırakmaz. Endişe adeta paranoya dönüşür: *"Gözleri alev alev olmuş, dört tarafına bakınıyor, etrafındaki köylülerin, ön sıralarda oturan efendilerin hep kendisine baktıklarını, biraz kımıldasa yakasına yapışacaklarını zannediordu"* (s.17). Suç işlemek zoruna giden, ama yapmak zorunda kalan delikanlının korkması onun safiyetini öne çıkarmaktadır. Genç köylü kişiliği aracılığıyla genel Anadolu köylünün portresi çizilmeye çalışılmıştır: fakir, işsiz ve çaresiz.

Kamyon şoförü, yamak, manifaturacı, genç köylünün babası ve arkadaşı ile kamyonadaki yolcular yardımcı kahramanlardır. Bu kahramanlar temanın verilmesinde ve olay örgüsünün akışında ana kahramana yardımcı kişilerdir.

Tema:

Fakirlik- Hikâyenin baş kahramanı, *"beş lira gibi mühim bir parayı köyde bir araya getirebilmek, bir hafta uğraştığı halde, mümkün olmadı"* (s.15), bu yüzden *"sırtında eski bir heybe ile"* (s.13) *"yanında beş parası bile"* (s.15) olmadan İzmir'e giden kamyonu binerek şehre ameleliğe gider. İki günlük yolculuk boyunca açtır. *"Yola çıkalıdan açtı. Köyden beraber aldığı azıcık yufkayı daha biner binmez yemişti. Yanı başında kuru ve siyah bir ekmeği ağır ağır geveleyen köylülere yutkunarak bakıyor,*

sanki başı dönüyormuş gibi gözlerini kapayarak kafasını kamyonun sarsılan tahtalarına dayıyordu.” (s.16). “Birbiri arkasına dizili tahta sıralarda oturmayıp yarım lira eksisine en arkada yere çömelen ve kamyonun şiddetle sarsılan bu kısmında ikide birde, başlamak üzere olan uykularından fırlatılan köylüler, cigara da içmeyerek, boş gözlerle bakışıyordu” (s.14) şeklinde fakirlikten dolayı köylülerin ezilmişliği çizilmektedir.

Çaresizlik- Fakirlik ve işsizlikten dolayı çaresiz durumda kalan köylüler çok sıkıntı çekmektedirler. Oğlu şehre para kazanmaya gideceğini söylediği zaman *“ihtiyar babası akli ermediği ve fakirlikten söz söyleyemez, fikir ortaya atamaz hale geldiği için peki dedi.” (s.15)* şeklinde ihtiyarın çaresizliği öne çıkarılmaktadır. Çaresiz durumda kalan delikanlının ailesi adına fedakarlığı hikâyeleştirilmektedir. Parası olmadan bindiği kamyonun atlamaktan ne kadar korkarsa da, dayak yemekten daha çok korkar. *“Acaba candarmaların dayağı mı daha kötü idi, şoförün dayağı mı?” (s.16).* Ayrıca, dövüp kıyafetlerini de alacaklarını bilir ve *“don gömlekle” (s.16)* kalmaktan da korkar. *“Fakat bu kadar adamın içinde rezil olmak vardı. (...) Bu kılıkta İzmir’e nasıl girer, hemşerilerini nasıl arardı?”* şeklinde düşünceleri *“Atlamaktan başka çare yoktu...” (s.16)* sonucuna gelir.

1.4.9. Kafa Kağıdı²⁶

Tanımı- Sabahattin Ali, “Kafa Kağıdı” hikâyesini 1936 yılında yazmış ve Ağaç’ta yayımlamıştır. “Kafa Kağıdı”, yoksul bir köylünün hikâyesidir. Tek oğlu topal kalmış, elindeki tek tarlası da elinden alınmış, mecbur devlet kapısına düşünce de mahkemede yenilerek tarlasını kaptırmıştır. Sonunda yol parasını veremediğinden hapse düşen ihtiyar köylünün çaresizliği, ezilmişliği, fakirliğini konu edinen hikâyede devletin duyarsızlığı ile ilgisizliği, bürokrasi eleştirilmektedir.

Asıl vaka çerçeve bir vaka içerisine yerleştirilerek anlatılan “Kafa Kağıdı” hikâyesinde çift bakış açısı kullanılmaktadır. Çerçeve vakadaki olaylar yazar anlatıcı tarafından anlatılarak, asıl vakanın anlatımı için zemin hazırlanmaktadır. Bu hikâyede yazar, gözlemci olarak olayları dinler ve okuyucusuna nakleder. Dolayısıyla, yazar anlatıcı gözlemci bakış açısına sahiptir; okuyucuya sadece gözlemlediği bilgileri vermekte ve 1. şahıstan nakletmektedir: *“Bu kalabalığı süngü takmamış iki*

²⁶ Ali, *Kağıdı, Ses, Esirler (Oyun)*, 18-21.

candarmanın arasında görünce yol parası borcundan buraya geldiklerini anladık” (s.18); *“Kılıkları perişandı. Poturları parça parça sarkıyordu ve çoğunun ayağında kunduraya benzer bir şey bile yoktu”* (s.18); *“Hakikaten, Tanımadıkları mahpuslardan ziyade hemşerilerinden utanıyor gibiydiler”* (s.19). Yazar hapishanede cereyan eden, şahit olduğu olayları seyreden bir kişinin, gördüklerini ve duyduklarını objektif şekilde hikâye etmektedir. Net bir şekilde okuyucuyu yönlendirmek çabasında bulunmasa da kahramana acıma ve anlayış hissi hissettirmektedir.

Çerçeve vakada yazar, bulundukları yer ve zamandan, orda bulunan kişilerden ve baş kahramandan bahsederek okuyucuyu asıl vakayla tanıştırmaya hazırlık yapmaktadır. Yazar anlatıcının baş kahramanla tanışincaya kadar çerçeve vaka devam etmektedir.

Çerçeve vakadan sonra asıl vakaya geçilir. Hikâyenin asıl çekirdek vakasını oluşturan ihtiyarın anlattığı kafa kağıdıyla ilgili hikâyesidir. Asıl vakada yazar okuyucuyu baş kahramanla başbaşa bırakmak istemektedir. Dolayısıyla yazar, asıl vakayı birinci derecedeki kahramanın ağzından nakletmeye başlar. Asıl vaka, kahraman anlatıcı tarafından nakledilmeye başlatıldığında, çerçeve vaka askıya alınır ve şu ifadeyle anlatıma geçilir: *“Yanlışlık değil oğul!” dedi (ihtiyar) ve anlattı.*” (s.20). Bu hikâyenin akışına yazar hemen hemen hiç müdahale etmez. *“Dört oğlum vardı”* (s.20) gibi giriş cümlesi, hem hikâyeye, hatırat türü niteliği vermekte, hem de yazarın aradan çekilerek okuyucu ile başbaşa kalmasını sağlamaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, *“Akşamüzeri hapishaneye bir sürü adam getirdiler.”* (s.13) cümlesiyle hemen olaydan başlamaktadır.

Giriş- Çerçeve vakayla, hapishaneye mahpusların getirilmesi verilir. Yazarın, mahpusların getirilme nedenleri, kılıkları ve davranışlarının betimlemesi.

Gelişme- Yazarın ihtiyara yaklaşması ve konuşması; asıl vakada, ihtiyarın çocuklarını kaybetmesi, tarlasının elinden alınması, hükümete başvurması, mahkemede yenilmesi;

Düğüm- Mahkemede istenen kendi kafa kağıdı yerine ölen torununun kafa kağıdını vermesi, yol parasını vermediği için hapishaneye getirilmesi;

Sonuç- Yazarın gülmesi ile ihtiyarın sözü ile hikâye sonuna erer. Hikâyenin sonuç bölümü belirsizdir. Hikâyenin baş kahramanının hapishaneye getirilmesi ile başlayan olay örgüsü, ihtiyarın cezasının bitişiyle sona erer. Hapishaneden sonra kafa kağıdı ile ilgili sıkıntısının çözülüp çözülmediğini okuyucuya açıklanmamaktadır.

Hikâye, olayların sıralanış düzenine göre düzensiz bir vaka kuruluşuna sahiptir. Hikâyenin olay örgüsü akroniktir; olaylar ardı ardına sıralanmayarak halden geçmişe geçilir, ve geri hale döner. Ayrıca, hikâyede geniş tahlil parçaları mevcuttur; olayların tahlilgibi tanıtım parçaları ile kesilmesi, birbirinden ayrılması, vakanın hareketsiz, statik bir yapıya kaymasına yol açmaktadır. Bunun dışında, hikâye anlatma-özetleme tekniği ile kaleme alınmıştır.

Mekân- Hikâyede iki mekân öne çıkmaktadır. Çerçeve vaka hapishanede; asıl vaka köyde geçmektedir. Kesin bir mekânın adı verilmemektedir. Hikâyede mekân tasvirlerine hiç yer verilmemektedir. Anlatma-özetleme tekniğine dayanan hikâyede vaka esas alındığından mekân üzerinde fazla durulmaz. Mekân sadece vakanın anlatımına yardım etmek, zemin hazırlamak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla hikâyenin kahramanları, zaman ve tema unsurları üzerinde fazla belirleyici bir işlevi bulunmamaktadır.

Zaman- Hikâyede aktuel zaman verilmemektedir. 1936 yılında yazılan hikâyede, 1920'li yılların Anadolu'daki köylü yaşamı anlatılmaya çalışılmıştır kaanatindeyiz. Çerçeve vakada anlatma zamanına ait olaylar cereyan etmekte; asıl vakada ise belirsiz geçmişe dönülerek anlatma zamanına kadar ihtiyarın hayatında olan olaylar özetlenmektedir. Çerçeve vakada anlatılan ve anlatma zamanına ait olan olaylar, yani mahpusların hapishaneye getirilmesi, yazarın ihtiyarla konuşması "*akşamüzeri*" (s.18) gerçekleşmektedir. Çerçeve vakada anlatılan olaylar çok kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır: vaka süresi mahpusların getirildiğinden yazarın ihtiyarla konuşmasının sonuna kadar, yaklaşık birkaç saat sürmektedir. Asıl vakada ise yaklaşık yirmi yıllık süreyi kapsayan olaylar özetlenmektedir. Ayrıca, hikâyede geri dönüş, zamanda atlama, zamanı askıya alan anlatıcının tahlilleri ile gözlemleri yer almaktadır.

Hikâyede özetleme, zamanda atlama, geriye dönüş gibi teknikleri kullanılmaktadır. Mesela, yazar, "(ihtiyarın torunu) *Öleli yirmi yılı aşkındır. O zamandan beri topal oğlumla otururuz. Benim kocakarı ile topalın karısı tarlayı sürer,*

ekerler, ben de harmana yardım ederim, topal da çardakta oturup bostanı bekler, kıt kanaat geçiniriz” (s.20) şeklinde özetleme yapmaktadır.

“Üç sene evvel bizim ağa dere boyundaki ufak tarlamıza sahip çıkar oldu” (s.20) diye başlayan ihtiyar, üç sene evvelki olayları; mahkemede yenilerek tarlasının ağa tarafından elinden alınışını anlatmaktadır. “Altı ay sonraydı, köye tahsildarlar geldi.” (s.20) gibi zamanda atlamaşar söz konusudur.

Yazar çerçeve vakada köylüleri anlatırken tahlile geniş yer vermektedir. Hikâyede *“Kılıkları pek perişandı. Poturları parça parça sarkıyordu ve çoğunun ayağında kunduraya benzer bir şey bile yoktu.” (s.18) şeklinde tahlil parçaları yer almaktadır*

Yazar, baş kahramanın dış görünüşünü tarif ederken *“Görünüşte altmış çoktan aşmış olan bu adamın artık yol parası vesaire ile alakası olmasa gerekti. Mavi damarları fırlamış ve kütükleşmiş ellerinde tuttuğu eğri ve kalın bir sopaya dayanarak kalkabiliyor ve iki kat olmuş belini hemen bir yere yaslamak için duvarın yanına gidiyordu.” (s.19) şeklinde tahlil vermektedir. Olaylar tahlillerle kesilerek, birbirinden ayrılmaktadır; dolayısıyla, vakanın hareketsiz, statik bir yapıya kaymasına yol açmaktadır.*

Kişiler:

İhtiyar – köylü; dört oğlundan hayatta tek oğlu kalmış, o da topaldır. Tek torunu da sıtmadan ölmüştür. Köyde karısı, topal oğlu ile gelini, dördü geçinmeye çalışırlar. Ağanın tarlalarına el koyması sonucu mahkemeye başvurur. Mahkeme iki sene sürer. Tarlasını yine de mahkeme kararıyla ağasına kaptırır. Yaşlı ve kimsesiz köylünün bir diğer derdi de; bir yanlışlık sonucu kaybettiği kendi kafa kağıdı yerine, yirmiyi aşkın sene evvel ölen ve kayıttan düşülmeyen torununun cüzdanını kullanmasından kaynaklanır. Seksen yaşında olan ihtiyarın kendisinin gibi kayıt ettirdiği kafa kağıdında yaşı yirmi dokuz olarak gözüktür. Dolayısıyla yol parasını vereceklerin arasında olur, halbuki sekseni aşan ihtiyar yirmi senedir yol parasından muaftır. Kafa kağıdını da değiştiremeyen ihtiyar, hakkını aramaya bile kalkmaz, çünkü “daha çok kurcalarsan başına iş açılır, dediler” (s.21). Böylece, devletin bilgisizliği ve ilgisizliği, bürokratların duyarsızlığı ile umarsamazlığı, köylülere karşı kötü davranışların yüzünden çaresiz duruma düşen ezilmiş köylü, ne hakkını arayabilir, ne devlet sistemini yenebilir; daha akıllısı, susmak ve dayanmaktır.

Hikâyede ihtiyarın dış görünüşü verilmektedir. “*Görünüşte altmışı çoktan aşmış olan*” (s.19) ihtiyar, “*mavi damarları fırlamış ve kütükleşmiş tuttuğu eğrive kalın bir sopaya dayanarak kalkabiliyor ve iki kat olmuş belini hemen bir yere yaslamak için duvarın yanına gidiyordu. Kupkuru ve uzun çenesinde birkaç tel sallanmakta, dökülerek adamakıllı seyrekleşen ak saçlarının altında lekeli ve pul olmuş bir deri parlamaktaydı. Üstü başı ötekiler kadar, hatta daha fazla perişandı. Belindeki meşin silahlık, belki altmış kahrını çekmiş olduğu için, tüylenmiş, çatlamış, taban astarı gibi incelmışti*” (s.19). İhtiyarlardan ufalmış gözlerle’ bakan dede, “*seferberlikten kalma*” teneke bir tütün tabakası taşır. İhtiyarın dış görünüşü, fakirlikle bakımsızlığın sonucu olarak öne çıkmaktadır. İhtiyar köylünün kişiliğiyle Anadolu’da yaşayan herhangi bir köylününtipik portresi çizilmektedir: cahil, fakir, işsiz, parasız, çaresiz ve ezilmiş kişilikleri....

Diğer kişiler: Hapishanede gergin atmosferi yaratan jandarmalar, fakir ve halsiz köylü mahpuslar, hikâyenin baş kahramanını direkt etkilememektedir, fakat yardımcı unsurlar olarak anlatıma bütünlük kazandırmaktadır. Ayrıca, yazar anlatıcı, gözlemci bakış açısıyla hikâyenin kahramanı olarak öne çıkmaktadır. Hikâyenin asıl vakasıyla hiç alakası olmayan anlatıcı, çerçeve vakada hapishanede kendisi şahit olduğu olayları ve ihtiyardan duyduğu öyküyü okuyucuya nakletmekte; böylece okuyucuda gerçekçi izlenim bırakmaktadır. Ama mahpusların dış görünüşünü tarif ederken köylülere karşı hiç bir antipati, nefret sezilmemektedir, ayrıca ihtiyara gidip konuşmaya başlaması, ona sigara yakıp vermesi tersine yoksullara acıma ve anlayış hissini sezdirmektedir. İhtiyara sevgi ve saygıyla “dede”, “babacığım” diye hitap etmektedir.

Tema:

Bürokrasi- Köylünün veya genel olarak vatandaşın sorunlarını çözmek, işlerini görmek ve onlara yardımcı olmak yerine onları ezmekte ve alay etmektedirler. Seksen yaşını aşmış ihtiyar, vilayete kendi nüfus cüzdanı yerine torunununkini getirdiğinde, devlet memurları ihtiyara yardım etmek, doğruyu göstermek yerine sanki alay ederek kaydederler. Nüfusta yirmi dokuz yaşında gözüken ihtiyar yirmi senedir muaf olduğu yol parasını ödemeye tabii tutulur. Yol parasını ödemeyince hapse düşer. Hikâyede devlet memurlarının, bürokratlarının köylüye karşı duyarsızlığı ile ilgisizliği eleştirilmektedir. “*Görünüşte altmışı çoktan aşmış olan*’ ihtiyarın yirmi dokuz yaşında

olmadığını anlayabilen memurlar, sonra candarmalar, tahsildarlar, ihtiyarla alay ederler, hatta ihtiyara ‘daha çok kurcalarsan başına iş açılır, dediler’ (s.21). Bürokratların aşırı vicdansızlığı, ilgisizliği, insanların insanlığını yitirdiğinden ve yozlaştığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla aynı zamanda yozlaşma temi de işlenmektedir. Hikâyede, yazar bürokrasiye yönelik çok keskin bir eleştiri vermektedir. “*Kafa Kağıdı*”nda asıl problem, kanunu, otoriteyi temsil eden insanların yozlaşmış, dejenere olmuş kişiliklerinden kaynaklanır. Hikâyedeki jandarmalar, tahsildarlar, muhtar, insana olan saygılarını yitirmiş tipler olarak verilmektedir.

Sosyal adaletsizlik- Bir ağanın, bir köylünün tarlasını elinden alması, toplumdaki sosyal adaletsizliğin tezahürüdür. Kendisi haklarını arayamadığı için istemeyerek devlet kapısına düşen ihtiyar köylü iki sene süren mahkemede yine de yenilir ve dedesinden kaldığı tarlayı kaybeder. “*Bizim tapumuz filan yoktu ama, bütün köylü o tarlanın bize dededen kaldığını bilirdi. Bunu soran olmadı, ağa yalancı şahit dinletti, mahkemeyi kazandı*” (s.20). Mahkeme, adaleti sağlamak yerine adaletsizliğe yol açan, bir makam olmuştur. Köylüler mahkemelerden, toplam devletten zaten hiç gerçekte adaleti beklemez. Devlete başvurmak, akıllarına en son gelir; istemeyerek başvururlar: “*mecbur olduk hükümet kapısına düşmeye*” (s.20).

Fakirlik- Köylü insanların fakirlikleri dış görünüşüyle öne çıkarılmaktadır. “*Kılık-ları pek perişandı. Poturları parça parça sarkıyordu ve çoğunun ayağında kunduraya benzer bir şey bile yoktu. Sırtlarında devetüyü çuldan kısa ve gebe parça parça cepkenler, bunun altında solmuş, lime lime yıpranmış ve yamadan görünmez olmuş mintanlar vardı. Siperini sağ veya sol yanaklarının üstüne getirdikleri kasketleri yağ içindeydi ve yırtık siperden koyu sarı mukavvalar fırlıyordu.*” (s.18). Köylülerin yanında bulunan yemekleri bile fakirliklerini göstermektedir: “*yan-larına koydukları çul heybelerin yan yatan ağız-larından birkaç somun kara ekmek, birkaç dürüm yufka ve bazılarının-kinden birkaç taze soğan yaprağı görünü-yordu*” (s.18). Baş kahraman, köyde tarlada çalışarak ailesini geçindirebilmektedir. Fakat ağası tarlasını da elinden alır. “*Altı lirayı bir denkleştirebilsem verir kurtulurdum ama, bu zamanda altı liranın yolu nerde?*” (s.21) şeklinde yol parasını veremeyen ihtiyar köylü, sonunda hapse düşer.

Ayrıca hikâyede köylü saf ve cahil olarak verilmektedir. “Hiç insan torununun nüfus kağıdını alır mı” (s.21) sorusuna “Ne olurmuş sanki? Hepsi devletin kağıdı değil mi?” (s.21) şeklinde cevap veren ihtiyar, iki farklı kişinin evraklarının arasında hiç bir fark olmadığına içten inanan bir kişi olarak çizilmektedir. Yanlış evrağın kaydedilmesi de, köylünün cehaleti ve saflığının kullanılmasının tezahürü olarak öne çıkmaktadır. Köylünün, insana inanmak, insana güvenmek gibi en saf, en masum yönleri istismar edilmektedir. Safiyetin bir başka da belirtisi, köylünün çekingenliği ile toplumsal baskından etkilenişidir. “Kendi köylerinden birkaç mahpus yanlarına sokulunca isteksiz ve çekingen tavırlarla onun suallerine cevap veriyorlar, ara sıra başlarını başka tarafa çevirip uzaklara bakarak bu konuşmaya devam etmekten pek hoşlanmadıklarını anlatıyorlardı” (s.18); çünkü hemşerilerinden utanıyorlardı. “Hakikaten, tanımadıkları mahpuslardan ziyade hemşerilerinden utanıyor gibiydiler. Katilden veya başka ağır cürümlerden yatan kendi köylülerinin karşısında, yol parası veremedikleri için hapse düşmüş olmak onlara pek ağır geliyordu” (s.19).

Acıma- Dört oğlunun üçünü kaybeden ihtiyarın tek kalan oğlu da total kalır. Bu kadar acı çeken yaşlı adamın torunu sekiz yaşında sıtmadan ölür. Bütün ailesini kaybeden karı koca oğulla geliniyle kalırlar. Tek değeri olan tarlayı sürerek, ekerek kıt kanaat geçinen bu ailenin son tarlası da ağası tarafından alınır. İhtiyar köylünün çektiği acılarının sonu görünmez. Kendi kafa kağıdını bulamadan torununun kafa kağıdını kaydedince yol parasını ödemeye tabii tutulur. Ancak, ödeyecek parası olmadığından hapse düşer. Hikâyedeki acılı dramlar ile üzüntü hissini uyandıran trajik olaylar okuru son derece etkilemekte ve derin acıma hissini uyandırmaktadır.

1.4.10. Köpek ²⁷

Tanımı- “Köpek” hikâyesi 1937 yılında yazılmış ve *Yedi Gün* dergisinin 224. sayısında (Haziran 1938) yayımlanmıştır. Hikâyede bir çobanın, hayatın zor şartları içinde geçinmeye ve hayatını sürdürmeye çalışması anlatılmaktadır. Gece gündüz ağanın sürüsünü güderek hayatını kazanmak zorunda olan ve yıllık on iki liralık maaşını bile alamayan genç köylü şehre geçip para kazanmayı düşünür. Ancak ondan önce giden köylülerin şehirdeki hayatlarını göze alarak, aynı zamanda yaşlı annesini de

²⁷ Ali, *Kağrı, Ses, Esirler (Oyun)*, 123-132.

bırakamayarak yaşı daha on sekize varmayan çocuk çoban, nasıl ve geçineceğini, geleceğini düşünmektedir. Çobanın iç konuşması okuyucuda anlayış ve acıma hissi uyandırmaktadır. Ayrıca, hikâyede genç köylünün şahsında köylünün çektiği acılarla sıkıntıları, fakirlik ve çaresizlik içinde yaşadığı hayatları anlatılmaktadır. Bunun dışında, hikâyede toplumda büyüyen sosyal adaletsizlik, insanların yozlaşması, köylülerin ise hep sömürülmesi gibi temler yer almaktadır.

Hikâye, yazar anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcının her şeyi bilir tavrıyla hakim bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Anlatıcının bakış açısını ispat eden şeylerden başında baş kahramanın iç konuşmasının aktarılmasıdır: *“Genç çoban, yan yana ve kıvrıla kıvrıla uzanan bu olukların zamanla ne kadar çoğalabileceğini düşünüyor (...) Kendi kendine: ‘O zaman ağa keçileri satar herhalde!’ dedi. (...) ‘Ağa koyunları satar, beni yolcu ederse, acaba yıllığı mı tam verir mi?’ dedi.”* (s.124).

Sonra baş kahramana karşılaşan ve karşı gücü temsil eden mühendisin de düşünceleri ile hisleri aktarılmaktadır: *“Suallerinin birçoğunun cevapsız kaldığını gören ve içini yavaş yavaş, ‘halkla, köylü ile temas’ cazibesi saran, daha doğrusu, çobanın kendinden emin tavrından ve ağırlığından sinirlendiği için, onu sıkıştırmak isteyen mühendis, kendisine hakim olmaya çalışan bir eda ile, fakat aşık bir sitemle karşısındakine: ‘Ne diye cevap vermiyorsun?’ dedi.”* (s.129).

Bunun dışında anlatıcının, kahramanların geçmişiyle ilgili bilgilere de sahip olduğunu görüyoruz. Mesela, mühendisi tanıtırken anlatıcı, *“Bu delikanlı, tahsilini kolejde ve sonra Amerika’da yapmış bir mühendis idi. Memlekete bir sene evvel dönmüştü.”* (s.126) şeklinde kahramanın geçmişiyle ilgili bilgileri aktarmaktadır.

Hikâyede baş kahramanın iç konuşması geniş yer tutmaktadır. *“Kendi kendine: ‘O zaman ağa keçileri satar herhalde!’ dedi”* (s.124) şeklinde çobanın iç konuşması verilmektedir. Yine, otomobil ingeçtiği tozlu yolların ovayı kaplaması durumunda keçilere ot kalmaması ihtimalini düşünürken aklına birçok şeyler daha gelir: *“Ağa koyunları satar, beni yolcu ederse, acaba yıllığı mı tam verir mi?’ dedi”* (s.124). *“İki seneliğimi birden alsam iyi olur emme!’ diye şüpheli bir tavırla başını salladı.”* (s.124) şeklinde baş kahramanın köydeki yaşamını, fakirliklerini, şehre gidip çalışmayı düşünmesi, çobanın iç konuşması olarak aktarılmaktadır. İç konuşmanın verilmesi hikâyenin zamanını askıya alarak yavaşlatmaktadır. Vaka hareketliliği de azalmaktadır.

Hikâyede kahramanların konuşmaları diyalog şeklinde verilmesi dikkat çekmektedir. Genelde yazarın hikâyelerini ya hakim ya da gözlemci bakış açılı anlatıcının aracılığıyla nakletmeyi tercih ettiğini göze alarsak, bu hikâyede başka hikâyelerle kıyasla kahramanların diyalogları geniş yer tutmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye “Çok sıcak bir yaz günü idi” (s.123) tasvir cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Tabiat tasviri ve ovada çobanın iki çoban köpeği ile keçileri otlatması ile hikâyeye giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Kahramanın iç konuşması, çobanın köpeğini yanına çağırması ve oynaması, köpeklerin yoldaki arabaya doğru koşması, arabanın durması, arabadan mühendis olan yolcunun inmesi, çobanı çağırması, mühendisin tarifi, mühendisin eşi ve kayınvalidesiyle konuşması, çobanın gelmesi, çobanla konuşmaları, çobanın kocakarıya bakması;

Düğüm- Yolcuların arabaya binip hareket etmesi, mühendisin eşinin çılgılığı, köpeklerin arabanın peşinden koşması, mühendisin köpeği vurması

Sonuç- Hikâye, Köpeğin yolun kenarına yuvarlanması, çobanın koşup gelmesi, köpeğin ölmesi ile sona ermektedir. Hikâyenin sonuç bölümü belirlidir: köpeğin ölümüyle sona ermektedir.

Hikâyenin yapısı, akronik düzene sahiptir: anlatım kahramanın iç konuşması ile tasvir ve tahlil parçaları ile ayrılmaktadır. Ondan dolayı olay örgüsünün olayları hemen ardı arda sıralanmamaktadır. İç konuşma ve tasvirlerle tahliller dolayısıyla olay örgüsünün hareketliliği de azalmaktadır.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı bozkırdır. Hikâyenin vakası baş kahraman olan çobanın keçi sürüsünü otlattığı ovada cereyan etmektedir. Bunun dışında mekân olarak ovanın boyundan geçen Ankara-Konya yolu öne çıkmaktadır. Hikâyede tabiat tasviri çok geniş yer almamaktadır. “*Vakit ikindiye yaklaştığı ve güneş biraz yana düştüğü halde, bozkırın sarı otlarında en ufak bir kıpırdanma bile yoktu: Her gün bu vakitlerde Koçhisar Gölü tarafından esmeye başlayan ve göz alabildiğine uzayan ovayı yer yer toz bulutlarına gömen rüzgardan henüz bir eser görünmüyordu.*” (s.123).

Mekân tasvirini “Kıvırcık tüylerini, diken midir, ot mudur pek fark edilmeyen bozkır nebatlarının üzerine sererek yan üstü uzanan tiftik keçileri uyku sersemi gözlerini yarı kapalı tutuyorlar ve çapar kirpiklerinin arasından, ufkun şark tarafında hareketsizce bekleyen, avuç içi büyüklüğündeki birkaç beyaz bulutu seyrediyorlardı.” (s.123) cümlesi ile baş kahraman olan çobanın otlattığı keçi sürüsünün betimlemesi tamamlamaktadır.

Çobanın kendisi “daha yüksek bir sırtta oturmuş” (s.123). İki çoban köpeği ise “uzakça ve sürüye hakim birer tepede mevki almışlar”dır (s.123). Otlama yerinden 'iki üç yüz adım kadar uzaktan Ankara-Konya yolunun' geçmesine göre, hikâyenin bu iki şehir arasında bulunan bir ovada cereyan ettiği söylenebilir.

Mekân unsuru olarak yola yakın bir noktada koyunlarını otlatan çobanın verilmesi ve yol üzerindeki karşılaşma sahnesi ile sınırlıdır. Yolda duran otomobil çobanı yanlarına çağırır ve orada bir müddet konuşulur.

Zaman- Hikâyede anlatma zamanı ile vaka zamanı birlikte verilmiştir ve kısa bir zaman diliminde cereyan etmektedir. Hikâye 1937 yılında yazılmış ve 1920-30'lu Cumhuriyetin ilk yıllarını anlatmaktadır.

Mevsim olarak vakanın yazın cereyan ettiği belirtilmektedir: “Çok sıcak yaz günü idi.” (s.123). Baş kahraman olan çobanın, keçi sürüsünü ovada otlattığı zamanın ikindi vakti olduğu “vakit ikindiye yaklaştığı ve güneş biraz yana düştüğü halde (...)” (s.123) cümlesiyle belirtilmektedir.

Zaman unsuru olarak çobanın ağasından maaşını alamadığı, iki senedir yanında çalıştığı, gibi geçmişe ait kısa bilgilerin yanında, çobanın hayalleri olarak geleceğe dönük, “Az buçuk mahsul verir bir tarla almak için on sene, bir çift öküz sahibi olmak için ise on beş sene çalışması lazımdı.” (s.125) şeklindeki cümlelerle bazı süreler verilmektedir.

Yine yolda duran otomobilin şoförü olan delikanlının Amerika'da tahsili yapıp “memlekete bir sene evvel” (s.126) döndüğü, “altı ay kadar evvel” (s.127) nişanlandığı ve “bugün de Konya'ya” (s.127) gittiği belirtilmektedir. Bunlar ek bilgiler şeklindedir ve anlatma zamanını değiştirmemektedir.

Kişiler:

Çoban - baş kahraman; fakir köylü delikanlıdır. Şöyle anlatılır: “Yaşı daha on sekiz ya var, ya yoktu. Buğday yüzü, açık kumral saçlı ve kahverengi gözlü idi. Biraz ileri fırlak dişleri ve gözlerinin üzerine çökmüş kaşlarıyla kendisine pek güzel denilemezdi, fakat duruşunda insanın hoşuna giden bir ağırbaşlılık, bir ciddilik vardı.” (s.124). Yaşlı annesi olmasa şehre gidip para kazanmayı düşünen genç köylü, şehre gidip üç dört sene kaldıktan sonra daha perişan, daha bitkin ve ümitsiz köye dönen birkaç kişiyi düşünerek ne yapacağını bilemiyor. “Anası tarlada çalışamaz olduğundan beri, genç çobanın aklında hep böyle şeyler dolaşıyordu.” (s.125). Daha çok gençken ailesini geçindirmeye çalışan köylü delikanlı ağanın keçi sürüsünü otlatarak para kazanma çabasıdadır; fakat “iki senedir on para aldığı yoktu.” (s.124). Köylü çoban, çok saf ve zayıf kişiliğiyle ortaya çıkmaktadır.

Köyde işsizlik varken, bulduğu çobanlık işini de kaybetmekten korkan; ama doğru düzgün çalıştığı halde maaşını alamayan; şehre gitmek isteyip de yaşlı annesini bırakamayan genç köylü, çaresiz durumda kalarak derin düşüncelere dalar, kendi kendisine konuşur. Hikâyede çobanın cahilliği, görgüsüzlüğü öne çıkarılmaktadır. Hayatı boyunca köyde yaşayan ve eğitim almayan çobanın “Türkçesinin biraz kıt oluşu” (s.131) onunla sohbet etmek isteyen şehirlilerle anlaşmasına engel olur. “Yavuklu” kelimesini anlamayan köylü çocuk, nezaketi umursamadan kocakarıya uzun uzun gözlerini ayırmadan bakar; konuşmadan sıkılınca başını çevirerek arkasına bakar; eliyle birkaç kere kısa ve ret manasına gelmek isteyen işaretler yapar. Aslında bilmeyerek yaptığı hareketleriyle karındakini kızdığını müphem bir şekilde fark ederek “Çok mi yabani durdum ki?” (s.131) diye düşünen genç köylünün o şekilde davranışı görgüsüzlüğü ile cahilliğinden kaynaklanır.

Şoför delikanlı - baş kahramana karşı olan gücü temsil eden karakter; şehirli bir gençtir. Nişanlısı ve kaynanası ile “Konya’ya, kendisi gibi Amerika’da okumuş bir mühendis arkadaşını ziyarete” (s.127) gitmektedir. Fakir ve eğitimsiz köylü çobana tam zıt olarak öne çıkarılmaktadır: zengin, aydın bir şehirlidir. “Bu delikanlı, tahsilini kolejde ve sonra Amerika’da yapmış bir mühendis idi.” (s.126). Memlekete bir sene evvel dönüp, iyi mevkili akrabaların aracılığıyla kısa zamanda bir işe girer ve o, “ne olduğunu pek anlayamadığı halde hiç hatasız yaptığı birtakım kırtasiye işlerini birkaç saatte bitirince, zamanını, İngilizce birkaç magazini - belki üçüncü defa - gözden geçirmek suretiyle öldürüyordu.” (s.126-127). Altı ay kadar önce çalıştığı bankanın

mühim adamlarından birinin kızıyla nişanlanır. Ankarada tek olan otomobiliyle nişanlısıyla gezintilere çıktığı zaman insanların gözünü kamaştırarak dikkatlerini çektiği belirtilir. İyi eğitim almış, yurt dışında tahsilini yapmış delikanlının dış görünüşü de çobanla kıyasla çok zarif ve incedir: *“Sırtına gri İskoç kumaşından bir spor elbise ve başına aynı renkte bir kasket giymişti. Golf pantolonunun altında, belki yirmi beş renkli, kareli çoraplar; yuvarlak burunlu ve derisi tüylü kalın iskarpinler vardı”* (s.127). Kişilik bakımından, şehirli delikanlı, yozlaşmış ve dejenere tip olarak çizilmeye çalışılmıştır. *“Sen bizim köylü kardeşimizsin. Biz de sizdeniz!”* (s.129) deyip de çobanla kendisi arasında büyük farkın olduğunu bilir, *“Adam olmaz bu sersemler!”* (s.131) der. Mühendis Delikanlının köpekleri otomobilin arkasından koştuğunda müthiş bir hiddete kapılır. Çobana olan öfkesini çobanın köpeğinden çıkarır, onu acımasızca silahıyla vurur.

Delikanlının nişanlısı - yolda çobanla konuşmak ve yavru keçileri okşamak için nişanlısına arabayı durdurtan şımarık şehirli genç bir kızdır. *“Her söz söyleyişinde, her hareketinde, hatta her bakışında muhakkak vücudunun birçok kısımları oynamaya başlayan ve yarısı isteyerek yapılıyorsa, yarısı da sinir bozukluğundan gelen bu cilveli kıpırdayışlarla, gülünç bir oyuncağı andıran genç kız”* (s.128) şeklinde tarif edilmektedir. Dış görünüşü de *“beyaz keten tayyörü ve alçak ökçeli iskarpinleriyle atladi”* (s.128) şeklinde kısaca verilmektedir.

Kaynana - kocakarı; çobanın 'gözlerini açmış, hayretle' baktığı şehirli bir kadındır. *“Boyalı sarı saçlarının sahte kıvrıntıları altında salkım salkım küpeler sarkan, gözlerinin etrafı mora, yanakları vişneçürüğüne yakın boyalarla örtülen bu kat kat gerdanlı ve dallı emprime elbiseli kadın”* (s.129) köylü çobanın dikkatini o kadar çeker, ki kadından gözlerini ayıramaz. Hikâyedeki kaynana, işi gücü pek olmayan, kendilerine bakmaktan ve süslenmekten başka yaptığı hiç bir şey olmayan tipik şehirli kadın olarak verilmektedir.

Tema:

Köy - şehir çatışması- Hikâyede köylü çobanın ve şehirli mühendisin dış görünüşü, eğitim seviyesi, hareketleri ile konuşma tarzları, aralarındaki farkı öne çıkarmaktadır. Hikâyede, ‘yi eğitim almış, Amerika'da tahsilini yapmış, zarif bir şekilde giyinmiş şehirli mühendis ile konuşurken hikâyelerde okuduğu kelimeleri kullanan,

şımarık ve nazlı nişanlısı, tarif edilirken köylü çobanın zıttını oluşturmaktadır. Çoban, eğitimsiz, cahildir; dış görünüşü de bakımsızlığını öne çıkarmaktadır. Ancak, çoban cahilliğine rağmen aslında saf ve temiz kişiliğe sahiptir, çok daha sevecen, insancıl, hoşgörülüdür; şehirli mühendis ise bencil, acizdir; dejenere ve yozlaşmış tipi temsil etmektedir. Hikâyede mühendis sahte köycü ilgisiyle öne çıkarılmaktadır. Çoban karşısında güçsüzlüğünü hissedince, acısını çobanın köpeğini öldürerek telafi eder.

Sosyal adaletsizlik- Genç çoban, gece gündüz dışarıda kalarak ağanın keçilerini otlatarak alın teriyle yıllık on iki lira maaş kazanırken, iyi eğitim almış, Amerika'da okumuş mühendis, iyi mevkili akrabaların sayesinde kısa zamanda mühendislikle hiç alakası olmayan bir bankada *“bilmem ne seksiyonu şefi”* olur ve ayda yüzlerce lira kazanır. Çobanla mühendisin maaşlarında müthiş bir fark vardır. Bunun dışında, torpil konusu da kısmen ele alınmaktadır. *“İyi mevkili akrabaları”* olan mühendis iyi ve kolay bir işi bulup çok büyük miktarda maaş kazanırken, köylü delikanlı, çoban olarak çalışarak yıllık maaşı olan on iki lirasını bile iki senedir ağadan alamaz. Ayrıca, bu ikisi eğer işini kaybederse, mühendis yine boşlukta kalmaz, çoban ise işsiz ve çaresiz kalır, çünkü devlet tarafından onu koruyacak sosyal güvencesi yoktur. Aynı durumda kalan bir akrabasının hikâyesi sunulur: Mesela, *“akrabalarından biri, birkaç sene evvel İzmir'e gidip bir fabrikaya amele yazılmıştı. (..) Ayağını makineye kaptırmış; eline kırk elli bangonot sıkıştırmışlar, kapı dışarı etmişler. Konya'ya dilenmeye gitti. Orada da belediye rahat vermiyormuş. Zavallının hali berbatmış”* (s.125) şeklinde ifadelerle köylünün sosyal ve sağlık güvencesinden mahrum kaldığı gösterilmektedir. Bunun dışında sosyal adaletsizliğin başka bir tezahürü de şehirli ve köylü yaşamlarının arasındaki farkta görünmektedir. Mesela, mühendis pahalı lüks arabayla nişanlısıyla gezerken, köylü çoban ise yavuklusu var mı sorusuna *“Ne gezer, beyim!” dedi. ‘Karnımızı zor doyuruyoruz.’* (s.129) şeklinde cevap verir. Kendi karnını doyuramayan köylü, yanında daha birini geçindiremez halindeyken evlenmeyi hiç düşünmez.

Fakirlik- Genç çoban, geleceğini düşünerek şehre göç etmeyi düşünse de yaşlı annesini bırakamaz, ona bakmak zorundadır. Köyde çoban olarak çalışır. Yıllık kazancı da 12 liradır, ama ağadan iki senedir hiç para alamamıştır. Ağanın toplam iki senelik maaşını vereceğine inanan çoban onun tarafından sömürülmektedir. Parayı alabileceğinden pek emin değildir; *“acaba yıllığımı tam verir mi?”* (s.124); *“Belki bir gün parasını da verecekti? Kim bilir”* (s.125) şeklinde ifadelerle göre parasını da

alamayan ve alacağından emin olmayan çoban, yine de ağasına çalışmaya devam etmektedir; çünkü *“ağa kıtlık senelerinde de onun ekmeğini ve katığını veriyordu.”* (s.125). Ayrıca işi bıraktığında onu kurtaracak hiçbir sosyal güvencesi de yoktur. Köylünün çaresizliği ile ezilmişliği, ağa tarafından sömürülme temaları kısmen işlenmektedir. Bunun dışında, fakirlik köylüyü şehirlere göç etmeye zorlar. Ancak, şehirde para kazanarak daha iyi hayatı yaşayabileceklerini düşünen köylüler *“şehre gidip üç dört sene kaldıktan sonra daha perişan, daha bitkin ve ümitsiz köye”* (s.124) dönerler. Köylüler şehirde *“hamallık, kara amelelikten başka bir iş bulamadıklarını, günde yirmi beş, otuz kuruş kazandıkları zaman kendilerini zengin saydıklarını çok aradıklarını anlatıyorlardı.”* (s.125).

Bilinçlenme- Köylüler hep kötü şartları içinde yaşamakta ve mücadele etmektedir. Bazı şartlarla da mücadele edemezken çaresiz kalırlar. Fakirlikten, çaresizlikten hiç bir şey yapamayan köylüler geleceğini düşünmeye başlar, çare bulmaya çalışırlar. Genç çoban hayatını, geleceğini düşünür: *“bu olukların zamanla ne kadar çoğalabileceğini düşünüyor, (...)”* (s.124); *“Bizim kocakarı olmasa, şehre gider, beş on kuruş yapardım”* (s.124). Çobanın düşünceleri, saf bir köylü mantığı ile monolog tarzındaki iç konuşma olarak verilmektedir. Çobanın iç konuşması, artık köylünün bilinçlenme sürecine girmesini, hayatın zor şartlarından çare bulmaya çalışmasını, sömürülmeye ve ezilmeye karşı baş kaldırmasının başlangıcını göstermektedir. Çoban, köylü mantığı ile geleceğini *“Köyde kalıp bir baltaya sap olmak büsbütün imkansızdı. Az buçuk mahsul verir bir tarla almak için on sene, bir çift öküz sahibi olmak için ise on beş sene çalışması lazımdı ve ondan sonra da hayatın daha tatlı bir şekil alacağı şüpheli idi. Bir tarlası ve bir çift öküzü olanların hali kendininkinden pek farklı değildi.”* (s.125) şeklinde düşünür.

Hayvan sevgisi- Sonsuz bozkırlarda ıssız ovalarda sürü otlatan genç çobanın en yakın arkadaşı Karabaş adlı köpeğidir. Hayvanla insanın arasında gözle görülmeyen, söze dökülmeyen bir dostluk vardır. Çoban köpeğini ismini bağırarak yanına çağırır. Köpek hemen başını silkip doğrularak sesin geldiği tarafa baktı, yavaş yavaş bacaklarını gerdi, süratli adımlarla çobanın yanına geldi. *“Çoban ve köpeği hiç ses çıkarmadan birbirlerinin gözüne bakıyorlardı. Ta içlerine, en derin yerlerine kadar anlaştıkları ve birbirlerine en iptidai, en köklü bir sevgi ile bağlı oldukları görüliyordu. Çobanın ileri fırlak beyaz dizlerinin arasından çıkan müsterih bir nefes, hayvanın yüzüne yayılıyor ve*

onun pembe dili bu nefesi emiyormuş gibi titriyordu.” (s.126). Çoban köpeğiyle hiç konuşmadan bile anlaşabilirken, mühendis ile aynı dili konuşarak bir birini anlayamazlar.

Yozlaşmış insan tipi- Hikâyede mühendisle temsil edilmektedir. Şehirli genç delikanlı, kolejde okumuş, tahsilini de Amerika'da yapmıştır. Aydın sınıfını temsil eden mühendis, memlekete döndükten sonra iyi mevkili akrabaların sayesinde kısa zamanda iş bulur, zengin bir ailenin kızıyla nişanlanır, pahalı lüks bir arabayla gezintilere çıkar, kısacası huzurlu ve sıkıntısız bir hayat yaşamaktadır. Aydın sınıfını temsil eden mühendis, hikâyede köylülere karşı sahte ilgisiyle okuyucuda sadece kötü hisler uyandırmaktadır. Mühendis çobana *“Sen bizim köylü kardeşimizsin. Biz de sizdeniz! (...) Biz de sizin gibi köylüyüz, aslımız köylüdür. Hepimiz biriz demek istiyorum.”* (s.130) der. Mühendis Konya'ya, kendisi gibi Amerika'da okumuş arkadaşını ziyarete giderken nişanlısı ovada otlayan keçilere ve *“hiç görmediği köylüyü”* merak ettiği için arabayı durdurur. Mühendis ise nişanlısının kaprisine *“Nereden aklına esti çobanla konuşmak!”* (s.127) şeklinde tepki gösterir. Ancak, çobanla konuşurken *“Siz daha çok gerisiniz. Bak! Biz, yerimizden, yurdumuzdan kalkıp sizinle konuşmak, derdinizi dinlemek için buralara geliyoruz; (...) Senin ihtiyaçların nedir? Sıkıntıların nedir? Bunları öğrenmek istiyorum, bana bütün kalbini açmalısın. Ben senin kardeşimim.”* (s.130) şeklinde dil döker. Ancak en başından her kelimenin sahte olduğu ve içten söylenmediği çok bellidir. Okuyucuda olumsuz hisler uyandırır. Hikâyenin sonunda köylünün karşısında güçsüzlüğü hissettiğinden hiddetlenerek *“Adam olmaz bu sersemler!”* (s.131) diyerek çobanın köpeğini öldürdüğünde gerçek yüzü öne çıkar.

Acıma temi- Hikâyenin sonunda çobanın en yakın arkadaşı olan Karabaş adlı köpeği mühendis tarafından vurulur ve ölür. Çobanın ölü köpeğinin cesedinin üzerinde ağlama sahnesi okuyucuda derin bir acıma hissi uyandırmaktadır. *“Çoban koşarak oraya geldi. Diz çökerek sevgili arkadaşının başını okşadı. Deminki teessürünün yerini daha hakiki, daha yerinde bir acı almıştı. Gidenlere hiçbir alakası, hiçbir yakınlığı olmadığını, bilakis onların kendisini en sevdiği bir şeyden ayırdıklarını apaçık görüyor ve yaşaran gözleriyle ölü köpeği okşuyordu.”* (s.132).

1.4.11. Sıcak Su ²⁸

Tanımı- 1937 yılında yazılmış “Sıcak Su” hikâyesi, *Ayda Bir* dergisinin 11.sayısında (Temmuz 1936) yayımlanmıştır. *Ses* hikâye kitabında 3. hikâyedir. Hikâyede, köylü yaşama has sıkıntılardan daha biri anlatılmaktadır. Köylü kadın Emine, ağanın oğlunu öldürmüş ve cezadan gizlenen kocası İsmail'i, evine gelen candarmalardan koruyabilir, ama kendisini koruyamaz. Kadının çılgınlıklarına imdada koşup gelen İsmail'i yakalayacaklarını düşünen candarmalar zavallı genç kadına tecavüz ederler. Ertesi sabah ormanda saklanan İsmail, evine gelince karısını bulamaz. Köylülerle birlikte aradığı karısı ise, gece yarısında candarmalar gidince onların arkalarından evi terketmiş ve o günden sonra zavallı kadına dair hiçbir haber çıkmadı. Böylece, hikâyede sadık ve fedakar köylü kadının kocasını koruyarak çektiği eziyet ve yozlaşmış, dejenere olmuş candarmaların cezasız kalarak zavallı kadına yaptığı haksızlık hikâyeleştirilmektedir.

Hikâye, hakim bakış açılı anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Hakim bakış açısına sahip olduğu, kahramanın düşünceleri aktarıldığından ortaya çıkmaktadır: “*Candarmalar Emine'yi götürdülerse n'eylemeli?’ diye düşünüyordu*” (s.136). Ancak, hikâyede anlatıcı kahramanlara dair bilgileri diyalog tekniğini kullanarak aktarmaktadır. Örneğin, İsmail'in adam vurduğu, kurbanın da ağanın oğlu olduğu, bu nedenle devlet tarafından arandığı Emine'yle ettiği diyalog sırasında candarmaların ağzından anlatılmaktadır: “*Ama diyeceksin ki, o keyfinden adam vurmadi, canını kurtarmak için vurdu. (..) Vurduğu uşak, ağa çocuğu diye onu yiyecek değiller a! Hakkı ne ise o kadar yatıp çıkacaktı..*” (s.134).

Hikâyede diyalog tarzı anlatıma başvurulmaktadır. Hikâyelerinde diyaloglara çok yer vermeyen yazar, bu hikâyesinde diyaloglara geniş bir yer ayırmaktadır. Ayrıca, yazar kahramanlarını konuşturarak onların konuştuğu ağız da doğrudan okuyucuya aktarmadır. Böylece, Sabahattin Ali'nin Anadolu kırsal yaşamı, köylülerin çektiği sıkıntıları ve acıları anlatan en başarılı hikâyelerinden biri, “Sıcak Su” hikâyesidir.

Hikâyenin Tahlili

²⁸ Ali, *Kağrı, Ses, Esirler (Oyun)*, 133-137.

Vaka kuruluşu: “İki candarma alacakaranlıkta köyün kenarına varınca, atlarından indiler ve dizginleri karşıdan koşup gelen kahveci çırağına vererek, bacaklarını gere gere yürümeye başladılar.” (s.133) cümlesiyle ve hemen olayla başlamaktadır.

Giriş- Olayla yapılmaktadır. Giriş kısmını oluşturan olaylar: iki candarmanın köy kenarındaki kahveye, ardından köyün kenarındaki eve gelmeleri;

Gelişme- Pencereden evdeki kadını görüp eve girmeleri, evi araştırmaları, kadını sorgulama ve küçük bir gusülhanede sıcak suyla tenekeyi bulmaları;

Düğüm- İki candarmanın kadına tecavüz etmesi, gitmesi, kadının ormana dalması;

Sonuç- Kadının kocasının eve dönmesi, karısını araması, kadının bulunmaması. Hikâyenin sonuç bölümü belirsizdir. Hikâyenin baş kahramanı olan kadının nereye gittiği ve sonunda ne olduğu belirtilmemektedir. Yazar, hikâyenin sonunu belirsiz bırakarak okuyucunun düşünmesini ve kendisinin tamamlamasını sağlamaktadır.

Hikâyede olaylar ard arda sıralanmaktadır; Dolayısıyla hikâyenin vaka kuruluşu kronolojik düzene sahiptir. Ayrıca hikâyede geri dönüş, iç konuşma, ya da geniş tahlil ve tasvir parçaları kullanmamaktadır; bu yüzden hikâyenin yapısı dinamik niteliktedir, olaylar ardı ardına sıralanarak olayların akışına hız kazandırmaktadır.

Mekân- Hikâyenin vakası köyde geçmektedir. Esas mekân, köyün kenarındaki bir evdir. Yardımcı mekân olarak köyün kenarındaki kahve vardır. Hikâyenin başında köye dair kısa bir tasvir verilmektedir. Hikâyenin vakası akşam vaktinde cereyan ettiği için “Evler büsbütün karanlığa dalmıştı...” (s.133) sözleriyle betimlenir. Köy, “Köyün sokaklarında kimse yoktu. Uzaktan yanık bir inek böğürmesi işitiliyordu. Rüzgar söğüt ağaçlarının dallarında hafif mırıltılarla dolaşıyordu. Köyün batı tarafındaki sırtları kaplayan orman, oraya çökmüş bir bulut yığını gibi kımıldıyordu.” (s.133) şeklinde ıssızlık ve karanlığı ile öne çıkarılmaktadır. Esas hikâye olan ev ise ayrıntılı olarak betimlenmemektedir. Ancak, “Tam köyün öbür ucunda, ormanın başladığı yerdeki ufak bir ev” (s.133) olduğu, evin etrafının çitle sarıldığı belirtilmektedir. Bunun dışında, hikâyenin olayları ilerledikçe mekânla ilgili başka bilgiler de öne çıkmaktadır. Candarmaların evi araştırmaları sırasında evin içerisiyle ilgili bilgi de verilir: “Ev bu bir tek odadan, bir de aralıktan ibaretti. Aralıktaki bir zeytinyağı testisi ile bir ekmek tahtası ve ne oldukları pek belli olmayan birtakım şeyler daha duruyordu. Biraz genişçe olan

odanın bir kenarında bir minder uzanıyor, onun bir köşesinde de, açık bir mushaf duruyordu.” (s.134). Hikâyenin gelişme kısmında candarmalar, kadına odanın bir köşesindeki küçük tahta kapıyı açtırır. Orası, “İçinde isli bir teneke ile küçük bir tahta iskemle görünen gusülhane”dir (s.135). Hikâyenin sonunda, baş kahraman olan kadın, kocasının sabaha kadar saklandığı ormana dalar ve geri dönmez. Mekânla ilgili başka bir dikkat, ormanın koruyucu olarak verilmesidir. İsmail, candarmalardan saklanmak için ormanda saklandığı gibi ırzına geçilen Emine de hikâyenin sonunda ormana dalar.

Zaman- Hikâyede anlatılan vaka yazın cereyan ettiğini baş kahraman olan Emine'nin candarmaların sorularına cevaplarından çıkarabiliriz. Kocasını arayan candarmalara İsmail'in evde olmadığını söyler ve “Bahardan beri İsmail gelmiyor. Dört ay mı oldu ki ne!..” (s.134) der. Bu ifadesinden hareketle bahardan dört ay geçtiyse o halde yaz mevsimi söz konusudur. Hikâyenin vakası iki candarmanın “alacakaranlıkta” (s.133) köye gelmeleriyle başlar. Etraf karanlıktır: “Köyün sokaklarında kimse yoktu. (..) Evler büsbütün karanlığa dalmıştı...” (s.133). Hikâyede bir sürü zaman unsurları verilmektedir. Emine candarmalara, İsmail'in bahardan beri gelmediğini söylese de, candarmalar onun iki gündür evde olduğuna dair haber aldıklarını belirtir. Ayrıca, Emine, İsmail'in vukuatı yaptıktan sonra gidip dönmediğini anlatır.

Hikâyede zamanın geçişi “sonra”, “bir müddet sonra” ifadeleriyle verilir. “Sabaha kadar çalılar arasında bekleyen” (s.136) İsmail, Emine'yi evde bulamadan köylü bir çocuğu kahveye yollar. “Yarım saate varmadan” (s.136) dönen oğlan, candarmaların “gece yarısına doğru” (s.137) atlarına binip gittiklerini söyler. Hikâyenin sonunda “Ne o gün, ne de ondan sonra..” (s.137) Emine'ye dair bir haberin olmadığı belirtilmektedir; dolayısıyla anlatım zamanı ile vaka zamanı aynıdır. Vaka süresi de, candarmaların alacakaranlıkta köye gelmelerinden İsmail'in sabah evine dönüp Emine'yi aramasına kadar geçen dönemi kapsayan yaklaşık yarım günlüktür.

Kişiler:

Emine - baş kahraman; genç köylü kadındır. Dış görünüşü ayrıntılı olarak betimlenmemektedir. Candarmaların Emine'nin evinin penceresine baktığında gördükleri şu şekilde anlatılmaktadır: “İçeride bir kadın diz çökmüş, çorba içiyordu. Birçok örgülere ayrılmış saçları arkasına bırakılmıştı. İkide birde pencereden dışarıya

da kaçamak bir göz atıyordu.” (s.133). Kapıya vurulunca “yerinden kalkan kadının üç etekli entarisinin yaklaşan hışırtısı duyul”ur. (s.134). Candarmaların kadına yaklaşımları ise “Kadın sapsarı kesilmişti ve titriyordu. Alt dudaklarını kanatacak kafar ısıırıyordu.” (s.136) cümlesiyle verilir. Candarmalar kadına tecavüz edip kocasının dayanamadan geleceklerini beklerler. Ancak, zavallı Emine çaresiz durumda kalarak kocasını candarmaların tuzağına düşürmemek için hiç ses çıkarmaz. “O, herşeye rağmen bir kere bile bağırmadı, yardıma kimseyi çağırmadı.” (s.136). Hikâyede Emine, çaresiz bir durumda kalan bir kadın olarak verilmektedir. Kocasını candarmaların eline vermemek için ırzına teşebbüs eden ahlaksız candarmalara karşılık gösteremez. Sevgiyle sadakatin mi tezahürü, ya da aptallıkla sefaletin mi? Okuyucuya göre fikir değişebilir. Neyse, kadın kocasını ırzı pahasına, hayat pahasına koruyarak okuyucuda acıma hissini uyandırmaktadır. Tecavüz edilen kadın dayanamadan evini terk eder ve hiç geri dönmez; sonu da ne olduğu belli değildir.

İsmail - baş kahraman olan Emine'nin kocası; köylüdür. Anlatıcı, İsmail'e dair hiç bir bilgi vermemekte; dış görünüşü hiç betimlenmemektedir. Sadece candarmaların kocasını ele vermesi için ikna etmeye çalıştığı Emine'ye söylediklerinden İsmail hakkında bilgi öğrenebiliriz. “Bu oğlandan gayrı sana hayır gelmeyeceğini anladın. Devlet onu sana bırakmaz. Ondan sorulacak hesabı var. Nesine acırsın yabanın katilinin? Ama diyeceksin ki, o keyfinden adam vurmadı, canını kurtarmak için vurdu. Peki, ne diye dağa çıktı öyleyse? Devletin mahkemesi yok mu? Vurduğu uşak, ağa çocuğu diye onu yiyecek değiller a! Hakkı ne ise o kadar yatıp çıkacaktı. Dedim ya, bırak sen onun arkasını da, nerede olduğunu, bu akşam nereye kaçtığını bize söyle. Bak gençliğin var. Kendine yazık etme...” (s.134). Sabaha kadar uzaktaki ağaçların arasında saklanan İsmail, eve dönünce karısını bulamaz. Hikâyede İsmail, zavallı ve çaresiz; canını kurtarmak için ağanın çocuğunu vurmuş ve cezadan kaçmış bir köylü olarak çizilmektedir. Candarmalarca yakalanmamak için evine karısının yanına arada bir gelen, candarmaların geldiğinde gene kaçmak ve ormanlarda saklanmak zorunda kalan bir gençtir.İsmail de, karısı gibi çaresiz durumda kalan bir insandır.

Candarmalar - baş kahramana karşı gücü temsil eden karakterlerdir. Devleti temsil eden candarmalar, halkın haklarını korumak yerine devlet gücünü kötüye kullanmaktadır. Aslında onlar da, baskı altında kalarak mecburen köylüleri sömürmektedir. “Biz de buraya keyfimizden gelmiyoruz, yüzbaşı söylemedik laf

komuyor; bu sefer de yakalamadan gidersek, iflahımızı keser. Kim bilir hangi dağ başındaki karakola gönderir.” (s.134-135) şeklinde Emine'ye sitem ederler. Vazifelerini yerine getirmek zorunda olduklarını belirtirler. Ancak candarmalar, karısının bağırmasına kocası gelir; onlar da hemen yakalarlar düşüncesiyle zavallı köylü kadına tecavüz ederler.

Hikâyede candarmalar, devleti temsil ederek devletin köylüleri nasıl sömürdüğünü, ezdiğini göstermektedir. Halkın iyiliği için çalışması gereken devlet adamları sadece kendi menfaati ile kendi iyiliğini düşünen insanlar olarak çizilmektedir. İnsanın hayatını, namusunu hiçe sayan candarmalar suçluyu yakalamak için kadına tecavüz edebilen ahlaksız, yozlaşmış insanlar olarak verilmektedir. İçerisinde yaşadığı toplumun baskısı altında yozlaşmış, dejenere olmuş devlet adamları, halkı korumak yerine sadece kendilerini koruyan insanlar olarak öne çıkmaktadır.

Hikâyede kahveci, köylü bir çocuk, başka köylüler, yardımcı kahramanlar olarak olayların akışına dahil olmaktadır. Hikâyede candarmalara İsmail'in iki gündür evinde bulunduğu dair haber veren kişinin kim olduğu belirtilmese de; o kişi, candarmaların köye gelince önce gelip konuştuğu kahveci olabilir. Ayrıca, İsmail'e candarmaların gece yarısında kasabaya döndüklerinde yanında kimseyi götürmediklerinin haberini getiren köylü çocuk ve sabah Emine'yi aramaya çıkan köylüler hikâyenin olay örgüsünde yer almaktadır.

Tema:

Sosyal adaletsizlik- Hikâyede candarmalar, görev ile keyfiliği birbirine karıştırır. Cinayeti işleyen kaçak köylüyü yakalamak için onun evine gidip karısına tecavüz ederler. Köylü kadın ise kocasını ele vermemek için ses çıkarmaz. Candarmaların köylü kadına yaptıkları, büyük bir haksızlıktır, adaletsizliktir. Köylü bir kadın candarmalara, onların temsil ettiği devlete karşı hiç bir şey yapamaz. Devletin karşısında köylüler, güçsüz ve çaresizlerdir. Suç işleyen insanları cezalandırması gereken candarmalar cezasız kalacaklarını bilerek kendileri suç işlerler. Devlet gücünü aşan devlet adamları, bürokratlar, candarmalar, vs., köylü halkı korumak ve destek vermek yerine sömürmekte ve ezmektedir. Köylü halk ise hep ezilip sömürülmektedir. Hikâyede sosyal adaletsizlik, ezen ve ezilenlere ayrılmış bir toplumda çok doğal bir öge olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Acıma temi- Hikâyenin en belirgin temidir. Candarmaların ırzına geçtiği Emine, okuyucuda derin bir acıma hissini uyandırmaktadır. Cinayet işleyen kocasını candarmalardan koruyarak kendisine acımayan bu cesur kadın, acıma hissi yanı sıra okuyucuda hayranlık da yaratır. ırzına teşebbüs eden candarmaların karşısında bağırsa kocasını ele vereceğini bilerek ses bile çıkarmaz. Kadının davranışı, kocasına olan büyük sevgisi ile sadakatini göstermektedir. Hikâyede Emine, olumlu, onurlu ve fedakar kadın tipi olarak çizilmektedir. Candarmalar gidince evini terk eden Emine, bir daha kocasının gözüne bakamayacağı düşüncesiyle evini terketmiştir. Emine'ye karşı yapılan haksızlık ve büyük adaletsizlik bozulmuş toplumun içinde yaygınlaşan bir olay olarak gösterilir. Candarmalar köylünün evine gidip suç işlemeye kalktıysa, artık toplum çürümeye başlamış demektir. Hikâyede anlatılan vaka köylülere karşı derin bir acıma hissini uyandırmaktaysa, hükümete karşı nefret uyandırmaktadır.

1.4.12. Mehtaplı Bir Gece²⁹

Tanımı- Sabahattin Ali, “Mehtaplı Bir Gece” hikâyesini 1937 yılında yazıp tamamlamıştır. Bu hikâyede para kazanmaya şehre göç eden köylü bir gencin, şehirde toplum tarafından sömürülmesi, istismar edilmesi hikâyeleştirilmiştir. Köylünün şahsında şehre gelip istismar edilen bütün köylü halkın çektikleri acılar ve sıkıntılar anlatılmaktadır. Şiddetli bir hastalığa yakalanınca işini kaybeden genç, parasız ve evsiz kalarak çaresizlikten dilenmeye ve sokaklarda çöp yemeye başlar. Toplum ve devlet tarafından yalnızlığa terk edilen genç, ölmekten başka yapacak bir şeyi kalmadığından ölecek bir yer arar. Beklenmedik bir şekilde hayatına giren sokak kadınından acıma hissi ve yardım görür.

Hikâye, hakim bakış acılı anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Hikâyede baş kahraman olan köylü gencin düşünceleri, korkuları, ruh hali ve geçmişle ilgili bilgiler 3. şahıs diliyle aktarılmaktadır. Ölümü sakın karşılayan genç, “*mümkün olduğu kadar sıkıntısız bir şekilde bu dünyayı bırakıp gitmek istiyordu.*” (s.141). Onunkalabalık bir yerde ölmekten ve hayvanların kargalarla çakalarca parçalandığı gibi, insanlarca parçalanmaktan korktuğu anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Hastalığından ağrılar çeken köylü düşünürken “*kafasından sis halinde birtakım şekiller geçtiler, kimisini*

²⁹ Ali, *Kağrı, Ses, Esirler (Oyun)*, 138-147.

köyüne, kimisini anasına benzetmek istedi, fakat hiçbir şeyi tamamıyla seçemedi.” (s.143). Ölümüne yaklaştığı an *“sebebinin anlayamadığı bir gevşekliğe düştüğünü hissetti”* (s.147) şeklinde kahramanın duyguları aktarılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

*Vaka kuruluşu:*Hikâye, *“Yüksek ve üzerinde yer yer otlar fışkıran bir duvara dayanıp yarı kapalı gözlerini yukarı kaldırınca etrafa alacakaranlığın çökmüş olduğunu gördü.”* (s.138) cümlesiyle hemen olayla başlamaktadır.

Giriş- Baş kahramanın, vaka zamanı ile mekânın tanıtılması, baş kahramanın ölebileceği bir yer araması

Gelişme- Öksürük nöbetinden dolayı bir evin önüne oturması, geçmişini hatırlaması, geçmişten hale kadar kahramanın hayat öyküsünün aktarılması, yürümeye devam etmesi, deniz sahiline gelmesi, tabiat tasviri, ölmek istemediğinin farkına varması, bir taşın üzerine oturması.

Düğüm- Bir kadının yanına gelmesi para istemesi, baş kahramanın kadını kovması, öksürük nöbetine tutulması, kadının erkeği 'evine' götürmesi, yatırması, su içirmesi, adamın öksürük nöbetleri geçirmesi ve sonra kendinden gitmesi.

Sonuç- Adamın kendine gelmesi, kadının adamın yanında ağlaması, erkeğin kadının elini tutması, uyukuya dalması. Hikâyenin sonucu belirsizdir. Hikâyenin sonunda baş kahraman olan köylünün *“senelerden beri ilk defa olarak, sakın ve tatlı bir uykuya”* (s.147) dalması belirtilmektedir. Ancak, *“uykuya dalma”* ifadesi doğru mu, mecaz mı, belli değildir. Baş kahraman sadece uykuya dalmış olabilir, ama ölmüş de olabilir. Böylece yazar, sonuç bölümünü belirsiz bırakarak okuyucuda merak uyandırmakta ve okuyucunun sonucu kendince düşünmesini sağlamaktadır. Biz ise baş kahramanın ölümünün, hikâyenin mantıklı sonucunu sağlayacağı kanaatindeyiz.

Hikâyenin vaka kuruluşu akroniktir, çünkü olaylar, geriye dönülerek baş kahramanın hatıralarıyla ayrılmaktadır. Ayrıca, hikâyede kahramanı tanıtan geniş tahlil parçaları ve tabiat tasvirleri yer almaktadır. Bu yüzden, zaman da askıya alınarak yavaşlamaktadır; dolayısıyla hikâyenin yapısı hareketliğini yitirmektedir.

Mekân- Hikâyede esas mekân - şehir, daha doğrusu şehrin sokaklarıdır. Hikâyede asıl vaka olarak kahramanın yolculuğu anlatılmaktadır, dolayısıyla mekânlar birkaç kere

değişmektedir. Hikâyede tabiat tasviri ile mekân betimlemeleri geniş bir yer tutar. Kahraman sokaklarda dolaşırken açık bir mekân, düşkün kadının evine getirilince kapalı bir mekân ortaya çıkmaktadır. Baş kahraman olan köylü, ölebileceği تنها bir yer arayarak şehrin sokaklarını dolaşır. *“Tenha ve kimsenin onu rahatsız etmeyeceği, kendisinin de kimseyi rahatsız etmeyeceği bir yer bulması lazımdı.”* (s.138) diye verilir. Onun için köprünün altına gider, oradan bir sokağa dalar, bir evin önünde oturur, sonra kendini deniz sahilinde bulur, oradan da kadının “evine” gider. Hikâyede geçen her mekâna dair bir betimleme, tasvir verilmektedir.

Örneğin, *“Demiryolu köprüsünün altından geçtikten sonra karanlık bir sokağa daldı. İki tarafta ahşap evler ve sokaklarda tek tük çocuklar ve kediler vardı. Bazı pencerelerin arkasından kadın bağırıışları, küfürler, çocuk ağlamaları geliyordu. Yer yer çirkef çukurlarıyla örtülü olan yolda, birkaç adımda bir durarak ilerledi.”* (s.139). Baş kahramanın deniz kenarına geldiğinde mekân, *“Her zamankinin iki misli kadar büyük görünen ay, yerinden fırlamış, toprağa ve denize adamakıllı yaklaşmış gibiydi. Duvar harabelerinin ve çöp yığınlarının üzerinde fışkıran arsız nebatlar bir masal bahçesinin çiçekleri gibi nazlı sallanıyorlardı. Sahili ara sıra yalayan dalgaların ıslattığı yosunlu çakıllar, türlü renk oyunları yapan kıymetli taşlar gibiydi.”* (s.143) şeklinde betimlenmektedir. Hikâyenin sonunda kahramanın geldiği evin tasviri bulunmaktadır: *“Önlerine yanmış bir evin dört duvarı geldi. Boş bir delikten ibaret olan kapının iki ayak merdivenini çıkararak içeri girdiler. Üstü açık olan ve etrafındaki kocaman taş pencerelerden deniz görünen bu duvar harabelerinin bir köşesine, bir metre kadar yükseklikte, bir çuval getirilmişti. Onun altında bir küçük testi, örtüye benzeyen bir paçavra yığını ve bir miktar otun üzerine serilmiş, yer yer yırtık bir keçe vardı. Duvarın taşları arasına sokulmuş bir tahtada ezik bir sepet asılı duruyordu.”* (s.145). Baş kahramanın ölebileceği bir yeri araması nedeniyle mekân unsurları karanlık, تنها ve loş olarak verilerek olumsuz hisler uyandırmakta. Kahramanın dolaştığı mekânlar, karanlığı, ıssızlığı ve kirliliği ile yalnızlığı, bakımsızlığı ve ölümü çağrıştırmaktadır. Ayrıca hikâyedeki mekân unsurlarının kahramanın ruh halini de belirtmek için verildiği düşüncesindeyiz. *“Tenha”* ve *“karanlık”* ifadeleri ölecek bir yer arayan kahramanın hayattan ve yalnızlıktan bıkmışlığını, ölümüne hazır olan zihniyetini öne çıkarmaktadır.

Zaman- Hikâyenin hangi tarihleri kapsadığı kesinleştirilmemektedir. Ancak, 1920-1930'lu yılların Anadolu kırsal yaşamı ele alınarak çizilmeye çalışıldığını ifade edebiliriz. Hikâyenin vaka zamanı - alacakaranlıktır, baş kahramanın ölecek bir yer aradığı süreyi kapsamaktadır. Hikâyede alacakaranlıktan sabaha kadar uzanan zaman diliminde cereyan eden olaylar anlatılmaktadır. “*Yarı kapalı gözlerini yukarı kaldırınca etrafa alacakaranlığın çökmüş olduğunu gördü*” şeklinde vakanın alacakaranlıkta başlaması belirtilmektedir. “*Kapısı kapalı bir evin*” (s.139) eşliğinden kalkıp deniz kenarına çıktığı zaman, “*adamakıllı gece olmuş*”tucümüsiyle verilir (s.142). Deniz kenarında düşkün bir kadına rastlar, onun evine gider, orada da yatarak “*sabaha kadar*” (s.146) öksürük nöbetleri geçirir. Sonra “*Dağların tepeleri hafif pembe bir ışığa gömülüydü.*” (s.146) cümlesinden günün sabaha yaklaşması, ama ortalığın hala karanlık olduğu “*alacakaranlıkta yüzü pek belli olmayan kadın, üzerine eğilmiş, (...)*” (147)şeklinde belirtilmektedir. Anlatma zamanının geçtiğini de “*sonra*”, “*ondan sonra*”, “*bir müddet sonra*” ifadelerinden anlamaktayız.

Hikâyedeki zaman unsurları olarak anı-hatırat, zamanda atlama, özetleme teknikleri belirtilmektedir. Hikâyede anı-hatırat şeklinde geriye dönülerek kahramanın hale kadar olan geçmişi anlatılmaktadır. Kahraman, “*tükenmez bir yolda giden bir adamı durup durup arkasına baktıran bir hisle, bir anda ve hızla, hafızasında geriye doğru kayd*” (s.139) cümlesiyle halden geriye gidilerek kahramanın geçmişi, hatıraları anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Baş kahraman köyünden şehre gittikten sonra başlayan ve hale kadar olan beş senelik süreyi hatırlar. “*Memleketinden ayrılalı beş seneyi geçmişti.*” (s.139) cümlesiyle başlayarak hale kadarolanlar anlatılmaktadır. Anı-hatırat şeklinde beş senelik bir süre anlatıldığı için hikâyede doğal olarak birçok özetleme ile zamanda atlama yer almaktadır.

Kişiler:

Baş kahraman - fakir köylüdür. Beş sene önce çocuk denecek bir yaşta şehre gitmiş, her türlü işe girmiş ve birçok şeyler öğrenmiştir. Ancak, çocukluğundan beri var olan rahatsızlığı ilerleyip yatağından kalkamayacak hale geldiğinde işine gitmeyince ordan atılır. Parası tükenince aç kalır, kovuluncaya kadar bir müddet dayısının evinde kalır, bir müddet kendisi gibi fakir olan hemşerilerinin evinde kalır, sonunda sokakta kalır, dilenmeye ve çöp tenekelerinden yemeye başlar. Ancak ilerleyen hastalığından

dolayı çöp yığınlarının başına üşüşen çocuklara karşı koyamaz hali gelir. Üç günden beri ise, midesi hiç yemek ve su istememektedir. Bu haliyle son yaklaştığını düşünen köylü, ölüme hazırdır, hatta kendisi artık ölmek istemektedir. Ölecek bir yer aramak ihtiyacı çoğalır. Kalabalık bir yerde ölmekten korkar, çünkü onu rahat can vermeye bırakmazlardı, ayrıca ölü hayvanların kargalarla çakallarca parçalandığı gibi insanlarca parçalanmaktan korkuyordu. Kimsesiz, işsiz, parasız ve hasta bir köylü, artık ölümü gayet sakin karşılıyor, çünkü ölmekten başka yapılacak şey kalmamıştır. Ayrıca, mümkün olduğu kadar sıkıntısız bir şekilde bu dünyayı bırakıp gitmek istediği belirtilir.

Hikâyenin başında baş kahraman, hayattan ve insanlardan bıkmış ve ümit kesmiş kişiliğiyle çizilmiştir. Sahilde denize bakarak ölmek ister. Orası onun tam istediği gibi tenha ve ıssız bir yerdir, fakat kadın onu eve götürdüğünde ölmek istemez. Ama ne yazık ki, kadın üzerine eğilip ağlarken sakin ve tatlı bir uykuya dalar.

Düşkün kadın - yardımcı karakterdir. Baş kahramana yani erkeğe sahilde yaklaşarak, kim olduğunu bilmeden parası olup olmadığını sorar. Baş kahraman kadının mesleğinin farkına varınca onu kovmak amacıyla şiddetli bir hareket yapınca eskilerinden daha berbat öksürük nöbeti geçirir. Kadın, erkeğin hasta olduğunu anlayınca onu evine getirip, sıcak şekerli su ve kuru ekmek verir. Baş kahramanın hasta halini, nöbetlerini görür, yanına oturarak ağlar. Kadının tarifi, “*iri elleri incecik kolların ucunda ağır bir cisim gibi sallanıyordu. Çıplak ayaklarında atkıları bağlanmamış ve topukları kırık iskarpinler, sırtında rengi belli olmayan, yalnız göğsü kirden ve lekelerden koyulaşan kısa bir entari vardı.*” (s.143) şeklinde verilmektedir. Ayrıca kadının yüzü çok ayrıntılı bir şekilde betimlenmektedir: “*Bu esmer ve yağlı çehrede çiçek belki en korkunç tahribatını yapmıştı. Derin çukurlar yer yer birleşmişler ve geniş sahaları kaplamışlardı. Dudakları ince ve beyaz iki çizgi halinde geriliyor ve yüzündeki çukurlarla birçok da kırışıklar ilave eden yılışık ve yalancı bir gülüş, gözlerinin altına kadar uzanıyordu... (..) Yalnız bir şey biraz tuhaftı: yaşının kaç olduğunun tahmin edilmesine imkan olmayan bu kadının koyu siyah gözleri, en genç parıltılarla hareket ediyor ve insanın üzerinde duruyordu. Bunların derinlerinde, yüzdeki korkunç tebessümle tam bir tezat teşkileden, bir hüznün saklı gibiydi.*” (s.143-144).

Ayrıca, kadının betimlemesi, kahramanın gözlemleri olarak anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Hikâyede düşkün kadın, baş kahramana merhametle davranır, hiçbir

çıkar gözetmeksizin kucak açar, dolayısıyla okuyucuda iğrenme yerine acıma hissini uyandırmaktadır. Hastayı evine getirip, yemekle içecek verip, gece boyunca erkek nöbet geçirirken onun yanında bulunarak oturup ağlar. Kendisi gibi toplumun badbaht ettiği genç köylüye karşı kadının merhameti, *“bir kardeş, bir ana, bir sevgili alakasının ifadesi”*(s.147) gibidir. Esmer, yağlı ve çiçekbozuğu yüzünü erkeğe öpülecek kadar güzel eder. *“Hiç tanımadığı, ne olduğunu, kim olduğunu bilmediği bir insanın üzerine eğilerek böyle perişan, böyle acı gözyaşları dökabilen bu kadın ona harikulade bir mahluk gibi görünüyordu.”* (s.147). Toplumdan çektiği zorluklarına rağmen duygulu, sevecen bir insan olarak çizilmektedir.

Tema:

Sosyal adaletsizlik- Hikâyede şehre para kazanmaya giden köylünün şehirde çektikleri, toplum içinde büyüyen sosyal adaletsizliğin aydın bir örneğidir. Hikâyenin baş kahramanı, köyünü *“çocuk denecek bir yaşta”* (s.139) terk ederek çalışmak için şehre gelir, *“her türlü işe girmiş ve birçok şeyler öğrenmişti”* (s.139). Son senelerde bir fabrikada çalışırken şiddetli bir hastalığa yakalanır. *“Küçükten beri zaman zaman kendisini yoklayan nefes darlığı, bu fabrikanın havasız, küçük motor dairesinde boğucu bir illet haline gel”*miştir (s.139). Zamanla çalışamaz hale gelir ve işini kaybeder. İşini kaybedince de parasız ve evsiz kalır. Bir müddet dayısının, bir müddet kendisi gibi fakir hemşerilerinin evlerinde barınarak idare eder, fakat nihayet sokakta kalarak dilenmeye ve çöp tenekelerinden yemek yemeye başlar. Bütün bu zaman boyunca açlıktan, sokakta kalmasından, bakımsızlıktan dolayı hastalığı daha da ilerler. Eninde sonunda öleceğini anlayan genç, ölecek تنها ve ıssız bir yer arar ve sokak kadının ellerinde ölür. Kendisine devlet tarafından herhangi bir yardım gösterilmeyen köylü genç, şehre daha güzel bir hayat aramaya gelirken ölümüne doğru gelir. Sağlık güvencesine mahrum kalan köylü, işsiz, parasız, evsiz, kimsesiz, çaresiz kalır.

Acıma temi- Kimsesiz kalan genç köylü, şiddetli bir hastalığa yakalanıp artık hayata ilgisini kaybetmiş, hayattan bıkmış, usanmış, dolayısıyla ölümden başka bir çare görmeyen ve artık ölmeye hazır olan insan olarak çizilmektedir. Köylü gencin bütün hayatı, tüm çektikleri, ölüş şekli, herşey okuyucuda derin bir acıma hissini uyandırmaktadır. İşten atılınca *“memleketten gelip şehirde yerleşmiş, oldukça hali vakti yerinde”* (s.140) olan bir dayısını *“korka korka”* (s.140) arar. Dayısının evinde

kaldığında onun çocukları, “sebebini anlayamadığı bir zülüm ihtiyacıyla canından bezdirir, uyurken başına su döker, hatta bazan öksürük nöbetiyle sarsılırken uzun değneklerle suratını ve vücudunu dürter.” (s.140). Sokaklara atılan fakir köylü, çöp tenekelerinden yiyecek bir şey toplayarak biraz olsun açlığını gidermeye çalışır. “Hastalığı bu işte bile onun ellerini bağlayan bir engel idi. Çöp yığınlarının başına üşüşen sekiz on yaşlarındaki çocuklar, onu kolayca bir kenara itiyorlar, hatta kendisinin bulduğu bir şeyi bile kolayca elinden alıveriyorlardı.” (s.141). Acıma temi, sadece okuyucunun kahramanlara karşı acıma hissiyle sınırlanmamaktadır. Hikâyede baş kahramanın fakir hemşerileri, sokak kadını ona acımaktadır. “Her biri kendisi kadar fakir olan bu adamlar (hemşerileri) ona ellerinden gelen yardımı yapmaya uğraştılar.” (s.140). Sokak kadını ise, hasta delikanlıyı kendisinin yaşadığı yanmış bir eve götürerek sıcak su içirir, elinde olan kuru ekmek parçalarını verir. Toplum tarafından istismar edilen ve sömürülen bu kadın, çektiği acılarına ve geldiği hayat tarzına rağmen insanlığını saklayabilmiş duygulu ve sevecen olarak çizilmektedir. Kendisi fakir olsa bile fakir hasta gence karşılıksız, hiç bir çıkarı düşünmeden yardım eder, elinde son ekmeğiyle suyunu verir. Genç köylü nöbetler geçirirken “her defasında kadın onun savrulan başını yakalıyor, eliyle terli alnını siliyor, hala ılıkliğini muhafaza eden şekerli sudan birkaç yudum içiriyor ve sonra, nöbet geçince, başını yavaşça paçavraların üzerine koyuyordu.” (s.146). Köylü gencin yanında oturarak üzerinde gözyaşlarını akıtır. “Bu yüzden, şimdiye kadar hiçbir insanda rastlamadığı bir alakanın izleri, bir kardeş, bir ana, bir sevgili alakasının ifadesi vardı. Hiç tanımadığı, ne olduğunu, kim olduğunu bilmediği bir insanın üzerine eğilerek böyle perişan, böyle acı gözyaşları dökabilen bu kadın ona harikulade bir mahluk gibi görünüyordu.” (s.147).

Fakirlik- Şehre para kazanmaya gelen köylü genç, hastalanınca işini kaybeder, parasız ve evsiz kalarak sokaklara dalar. Sabahattin Ali'nin tüm hikâyelerinde gibi fakir köylü yalın ayak yırtılmış eski kıyafetleriyle tarif edilir. “Çıplak ayaklarına geçirdiği tabanları delik pabuçları ağır birer zincir gibi sürüyerek ve öksürdükçe yırtılır gibi acıyan göğsüne eliyle bastırarak ilerlemeye başladı.” (s.138). Fakirlik yüzünden vücudunu satarak para kazanmak zorunda kalan düşkün kadının da fakirliğiyle öne çıkan dış görünüşü şöyle betimlenmektedir: “Çıplak ayaklarında atkıları bağlanmamış ve topukları kırık iskarpinler, sırtında rengi belli olmayan, yalnız göğsü kirden ve lekelerden koyulaşan kısa bir entari vardı.” (s.143). Fakir köylü, parasız ve evsiz

kalarak yiyeceği bir şey bulamayarak aç kalır. “Üç günden beri açtı ve belki üç aydır doyuncaya kadar yemek yememişti.” (s.138). “Sokaklardan ve mahalle aralarındaki çöp tenekelerinden ekmek parçası ve meyve kabukları” (s.140), “patlıcan ve soğan kabukları ile iki aşık kemiği” (s.139) toplayarak karnını doyurmaya uğraşır. “Ekşi ve yapışkan kokular neşreden bu yığınları karıştırırken eline geçen bir kavun kabuğunu, üzerinde birkaç çürük üzüm tanesi bulunan bir salkımı veya henüz içinde yağ bulaşığı görünen bir sardalya kutusunu yırtık gömleğinin altına telaş ve korku ile saklıyor, bir köşeye çekilip, etrafında sinekler gibi dolaşan aç çocuklara kaptırmadan, elleri titreyerek yemeye, sıyırmaya çalışıyordu.” (s.141).

Sağlık sorunları ve bakımsızlık- Baş kahraman, “küçükten beri zaman zaman kendisini yoklayan nefes darlığı, bu fabrikanın havasız, küçük motor dairesinde boğucu bir illet haline geldi. Bir müddet her şeye rağmen dayanmaya çalıştı. Baş aşağı giden bir cereyana bir kere yakasını kaptırdıktan sonra kurtuluş olmadığını seziyordu.” (s.139) şeklinde anlatılan hastalığı yüzünden işini kaybedip parasız kalınca sokaklara atılır, dilenmeye başlar, sonunda da yanmış bir evin içinde yerde kirli paçavraların üzerinde yatarak sokak kadının ellerinde ölümüne kavuşur. Devlet tarafından herhangi bir yardım yapılmayan, sağlık güvencesine mahrum kalan fakir köylü, aç, kimsesiz ve çaresizdir.

Kimsesizlik- Köylü gencin hayatının zor günlerini yaşadığında yanında kimsesi yoktur. “Hayatında yalnızlıktan başka bir şey görmediği için, müthiş yalnızlığının farkında bile değildi. Etrafından gelip geçenlere, herhangi ecnebi bir maddeye, bir duvara, bir ağaca, bir köpeğe bakar gibi düz, alakasız beşki biraz çekingen nazarlar fırlatıyordu.” (s.141). Tek başına şehrin sokaklarında yemek arayarak dolaşan genç, kimseden yardım beklemeyerek artık ölmekten başka yapılacak bir şey kalmadığını düşünür. “Kendisine herhangi bir şekilde yardım edilip kurtarılabileceği düşüncesi kafasından o kadar uzaktı ve dünyada kendisiyle meşgul olabilecek bir insan bulunabileceği ihtimali ona öyle yabancı idi ki, bu bitip tükenmez yürüyüşte onun kütleşen sinirlerini ne bir ümit, ne bir hiddet kıvılcımı harekete getirebiliyordu.” (s.141).

Ölüm- Hayatta hiç bir şeyi kalmamışbaş kahraman, hastalığı ilerledikçe “sonun yaklaştığını” (s.141) anlar. Ölümü de gayet sakin karşılar; “Ölüm ona hiçbir zaman fevkalade bir şey gibi görünmemiştir. Etrafında, küçükten beri, en çok gördüğü şey ölümdü.” (s.142). Ölüme korkusuz bakan delikanlının bir tek kalabalık bir yerde ölme

korkusu vardır. “*Kalabalık bir yerde, mesela bir sokak köşesinde düşüverirse, başına üşüşürler, ifade almaya, itip kakalamaya, götürmeye kalkarlar, onu rahat can vermeye bırakmazlardı.*” (s.141). Bu yüzden ölecek تنها bir yer arar. Köyde ölen hayvanlara kargalarla çakalların üşüşerek parçaladıklarını düşünerek “*kim olduklarını, ne olduklarını bilmediği ve kendisine bir çakal veya bir karga kadar yabancı bulduğu bu adamların ihtimal onu aynı şekilde dideceğini, tanınmaz hale sokacağını sanıyordu.*”(s.142). Hikâyede ölüm, hayattan bıkmış ve hayatta tutunacak hiç bir şeyi kalmamış fakir bir köylünün tek bir çaresi olarak verilir. Etrafındaki ölümlere alışmış genç, kendisi de ölümü korkusuz düşünür ve çok sakın karşılar. Ayrıca ölüm, çektikleri sıkıntılarla acılar sonrasında baş kahramana huzur sağlayan bir şey olarak verilmektedir. “*Gözlerini kapayarak, hala yüzüne damlayan sıcak yaşların altında, belki senelerden beri ilk defa olarak, sakın ve tatlı bir uykuya daldı.*” (s.147) şeklinde baş kahramanın hayatı da, hikâye de sonuna ermektedir.

Çaresizlik- Köylü genç, para kazanmaya şehre geçer ve iş arar. Son senelerde çalıştığı fabrikadan şiddetli hastalığından dolayı kovulunca çaresiz bir durumda kalır: parası, evi, hiçbir şeyi olmayan genç istemeden 'korka korka' dayısından yardım ister. Ordan kovulunca hemşerilerinin evinde barınır. Ancak eninde sonunda sokaklara düşer ve dilenmekten başka yapacak bir şeyi kalmaz. Çaresiz genç açlıktan çöp tenekelerinden yemek yemeye başlar. Çaresizlikten ölümü çare olarak görür ve geleceğini korkusuz kabul eder.

Yozlaşmış insan tipi- Hikâyede köylü gencin dayısıdır. Evsiz, aç, parasız ve çaresiz bir durumda kalarak “*celeplikten epeyce para kazanan ve eve geç gelip erkenden giden*” (s.140) dayısına yardım için başvurur. “*Memleketten gelip şehirde yerleşmiş, oldukça hali vakti yerinde' olan dayısının evinde 'ona birkaç gün için taşlığın bir kenarında yatacak yer verdiler ve önüne birkaç lokma koydular.*” (s.140). Dayısı evinde çok şiddetli hasta olan yeğenine bir yer ayırır, yeğeninin yanından geçerken bir kere bile halini sormaması, sonunda evinden kovması, insansızlığın, ilgisizliğin, yozlaşmışlığın tezahürüdür. Ayrıca dayısının beş çocuğu da köylü gence iğrenç denecek işkenceler çektirir. Yazar, toplumda insanların birbirine olan ilgisizliğin, insansızlığın, acımasızlığın, insanın yozlaşması ile dejenere olmasından kaynaklandığı kanaatindedir.

1.4.13. Asfalt Yol³⁰

Tanımı- “Asfalt Yol” hikâyesi 1936 yılında yazılmış, 1939 yılında *Oluş* dergisinde yayımlanmıştır (Ocak 1939). Yine köylü ve köylü yaşamı konu edinen bu hikâyede köylüyü medeniyete ve gelişmeye bağlamaya çalışan köy öğretmenin hikâyesi anlatılır.

Hikâye, öğretmenin notlarından oluşmaktadır. Günlük notlarında anlatılan olaylar genelde kronolojik bir şekilde ardı ardına sıralanmaktadır. Dolayısıyla hikâyenin yapısı da kronolojik bir düzene sahiptir. Günlük notları kahramanın düşünceleri ile duygularını içererek psikolojik ve ferdi bir nitelik taşımaktadır. Baş kahraman olan genç öğretmen idealist tipi temsil eder. Genç öğretmen, sadece köylü çocukları eğitmekle yetinmeyip, köylülerin sorunlarını da çözmeye uğraşır, özellikle yol meselesini kendisine iş edinir. Dilekçeler yazarak yeni bir asfalt yolun yapılması için uğraşır. Ancak asfalt yol, ne öğretmenin çabalarının sonucunda, ne de nihayet köylülerin iyiliği düşünüldüğünden yapılır. Yeni yol, Ankara'dan gelen yüksek düzeydeki bir bürokrata yaranmak için yapılır. Köylünün hastane tahsisatından kırpılarak, maarif kadrosu kısılarak bulunan parayla yol yapılır. Bu seferde köylülerin kağnılarla, tekerlekli arabalarıyla yoldan geçmeleri yasaklanır. Müteahhitin hileli malzemeden yaptığı yol bozulmaya başlayınca köylülerin kağnıları sebep bilinir. Bundan sonra köylülerin eski yola nazaran daha uzun ve daha berbat yoldan dağların arkasından geçmek zorunda kalırlar. Devlet tarafından ezilen ve sömürülen köylü de, öfkesini öğretmenden çıkarır. Köylülerce dışlanınca köyden ayrılmak zorunda kalır.

Hikâyede sosyal adaletsizlik temi merkeze alınarak köylünün çektiği sıkıntıları, aydın ve bürokrat kesimin mesleki ve ahlaki bakımından nasıl yozlaştığı anlatılmaktadır. Ayrıca, olması gereken ile olan arasındaki çatışma hikâyenin temel problemi olarak işlenmektedir. İdealist öğretmen, 'olması gereken' şeyleri hayata geçirmek ister, fakat gerçekte var 'olan' şeylere yenik düşer.

Hikâyenin anlatıcısı, baş kahraman olan genç öğretmendir (1. şahıs anlatıcı).

Hikâyenin Tahlili

³⁰ Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, 7-14.

Vaka kuruluşu: Hikâye, “İstasyondan kalkıp vilayet merkezine giden kamyon, iki saat kadar sarstıktan sonra, beni gideceğim köye ayrılan yolun başında bıraktı” (s.7) cümlesiyle hemen olayla başlamaktadır.

Giriş- Öğretmenin köye gitmesi;

Gelişme- Öğretmenin okul dışında köyün yol meselesiyle ilgilenmesi, yol sorunu hakkında vilayete müracat etmesi, vilayeti ziyaret eden valiyenin tekrar gelme ihtimaline karşı göstermelik asfalt bir yolun yapılması, köyün borçlanması, köylülerin hastane tahsisatının ve maarif kadrosunun kısılması;

Düğüm- Yolun bozulması sebebiyle nafia tarafından kağnıların, öküz arabalarının, diğer de arabaların asfaltı tahrip ettiği belirtilerek yola sokulmaması istenir, köylülerin yolunun daha da uzaması ve işlerinin bozulması;

Sonuç- Köylülerin öğretmeni suçlayarak ona karşı kin duymaları, öğretmenin köyden ayrılması.

Hikâye, köy öğretmenin notlarından oluşmaktave kahraman anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıma daha gerçekçi bir üslup verebilmek için hikâyenin başına, “Bir köy öğretmenin notlarından” (s.7) ibaresi koyulmuştur. Hikâye, yıldızlarla ayrılmış 8 metin halkasından ibarettir. Her metin halkasında, öğretmenin günlüğünden bir not anlatılmaktadır. Dolayısıyla hikâyede öğretmenin 8 notu aktarılmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân - köydür; açık ve geniş bir mekân olarak ortaya çıkmaktadır. Hikâyede, köye dair tabiat tasviri yer almaktadır. Baş kahraman köyü gösterme metoduyla şu şekilde anlatır: “burası (...) külrengi bir kerpiç yığını idi. Bir kenarda ince ince yükselen yine külrengi birkaç kavak, orada, ufacık da olsa, bir su bulunduğunu anlatıyordu.” (s.7). Baş kahraman köye geldiğinde akşam olmaya başlamıştı ve çevre farklı bir görünüş kazanmıştı: “köye yaklaşınca ortalığı büsbütün bir kızılık kapladı. Kırmızı bir deniz gibi parlayıp kımıldayan bu bir karış boyundaki kuru bozkır otlarının üzerinde upuzun gölgem yatıyor ve gölgemin başı, ileride, aralarından yer yer çekirgeler fırlayan bu otların arasında kayboluyordu.” (s.8). Baş kahramanın verdiği tabiat tasviri, Anadolu köyün genel portresi olarak öne çıkmaktadır. Köy yaşamı ile ilgili dikkatleri öne süren tabiat tasviri, hikâyenin mekânı olan köyü görünür, hissedilir hale getirerek, okuyucunun gözü önünde tecessüm ettirerek resmetmektedir. Mesela, köyün kokusu okuyucunun tahayyül edebileceği kadar

anlatılmaktadır: “Köyün kenarındaki birkaç evin önüne gelince burnuma yanmakta olan tezek kokusu geldi. Gözümün önünde, saç üzerinde yufka pişirilen bir ocak ve bekleyen yalınayak çocuklar canlandı. (...) Gîtide daha kuvvetlenen keskin bir gübre kokusu beni daha çok buraya yaklaştırdı. Köy yaşayan, çalışan bir mahluktur, ve bu koku onun ter kokusudur.” (s.8). Kokunun dışında sese de dikkat verilerek ineklerin böğürüşleri canlı bir şekilde anlatılmaktadır: “Sokaklarda daha evlerini bulamamış birkaç inek kuyruklarını kalçalarına çarparak yürüyor ve ara sıra böğürüyordu. Bu öyle bir böğürüşü ki, uzun uzun düşündükten sonra söylenen derin manalı bir söze benziyordu.” (s.8).

Hikâyede köyün dışında baş kahramanın maarif müdürüyle konuşmasının geçtiği şehir, çalışmaların geçtiği yol mekân olarak ortaya çıkmaktadır. Şehirle ve yolla ilgili tasvirler hikâyede yer almamaktadır; fakat baş kahramanın ilk geldiği gün kamyonda canını çıkaran yol, izlenimleri ile tecrübesi katılmış kahraman tarafından şöyle bir şekilde açıklanmaktadır: “(yol) meğer bütün vilayetin en büyük derdiymiş. Herkes mahsulünü, yolcusunu bunun üzerinden geçirmeye mecbur. Başka yol yok ve buna da yol demek için pek bol keseden atmak lazım. İşin garibi, vilayet merkezini altmış kilometre uzaktaki demiryoluna bağlayan yol da bu!..” (s.8). Ayrıca hikâyede vilayet, Ankara gibi mekân isimleri geçmektedirler.

Zaman- Hikâyede tarihi zaman belirtilmemektedir, 1920-1930'lu yılların Anadolu'su anlatıldığı tahmin edilebilir.

Hikâyenin 1. metin halkasında vaka zamanını belirten birkaç zaman unsuru öne çıkmaktadır. Mesela, “İstasyondan kalkıp vilayet merkezine giden kamyon, iki saat kadar sarstıktan sonra” (s.7) baş kahraman gideceği köyüne ayrılan yolun başında iner. “Belki bir saat” (s.7) oturduğu yerde kaldıktan sonra oturduğu yerden yarım saat kadar uzakta olan köye doğru gider. Köye yaklaşıncı “akşam olmaya başlamıştı. (...) ortalığı büsbütün bir kızılık kapladı.” (s.7). Hikâyede verilen bu zaman unsurlarından hareketle diyebiliriz ki, baş kahramanın köye akşam ulaşmasına göre istasyondan kalkıp vilayet merkezine giden kamyona üç buçuk saat önce yani gündüz binmiştir. Ayrıca, öğretmen köye geldiğinde içinde biri muhtar olan birkaç ihtiyarla konuşur. Muhtarın “Daha harmanların hepsi kaldırılmadı. Çocuklar okula falan gelmezler. Beş on gün oturup

beklersin!’” (s.8) sözlerinden ise hikâyedeki mevsimin yaz, daha doğrusu yazın sonu - sonbaharın başları olduğu çıkarılabilir.

Hikâye, kronolojik karakterli metin halkalarından oluşmaktadır. Hikâyedeki metin halkaları, sebep-sonuç ilişkisine bağlı olarak kronolojik düzende sıralanmaktadır. Ayrıca, hikâye yapısı, zamanı tamamen baş kahramanın günlüğünden alınan notlardan oluştuğu için ferdi ve psikolojik boyut kazanmaktadır.

Hikâyede vaka süresi yaklaşık dört-beş aylık bir dönemi kapsamaktadır.

Kişiler:

Köy öğretmeni - hikâyenin baş kahramanıdır; aslında köylü olan, sonradan köye göç etmiş ve yine köye öğretmenlik yapmaya gelen bir öğretmendir. Genç öğretmenin dış görünüşü verilmemektedir. Ancak, hikâye kahramanın notlarından kurgulandığı için öğretmenin iç dünyası öne çıkmaktadır. Kahramanın düşünceleriyle fikirlerini öğrenerek onun psikolojik portresini çizebiliriz. Hikâyenin baş kahramanı, idealist bir insan olarak çizilmektedir. Kahramanın idealist görüşleri şu sözlerinde çok net görülmektedir: *“Mesela vali çok alakadar olduğu bu yol meselesi için şimdilik vali konağı yaptırmaktan vazgeçebilir...”* (s.12). İdeal bir dünyada öyle olabilirdi, yani bir bürokrat kendi menfaatinden, zarıflık ve lüksten vazgeçerek kendini halkın iyiliği için bütün içtenlikle verebilirdi. Ancak, gerçek hayatta ideal bir dünya yoktur. Kahramanın idealist görüşleri saflığıyla karışmaktadır. Köy yolunun yapılmamasının sebebini safça şöyle düşünür: *“Herhalde daha mühim işler bunun yapılmasını bu kadar geri bırakmış.”* (s.8). Öğretmen, 'köylülerin dili' ile konuştuğu için, çocuklarla çabuk anlaşır. Böylece, öğretmenlikle yetinmez, köylüye de örnek ve rehber olur; köyü medeniyetle bağlayan tek yolun yapımı için uğraşır, köylünün ilgisiz tavrını yenerek onlara da merak uyandırır. Köylülerin bu yolda nasıl zorlandıklarını görerek onlara canı çok acır ve *“bürokratların öfkesine rağmen”* bütün engelleri aşarak yolun yapılmasına başlanmasını sağlar. Dolayısıyla, çok sevecen ve merhametli, dinamik ve azimli olarak çizilmektedir. Öğretmen, köydeki yol meselesinin çözümü için kendisini bütün içtenliğiyle heder eder. Hatta yazdığı dilekçelerinden bir sonuç çıkmayınca kendisi koşup yolu elleriyle yapmak ister. *“Bazan koşup avuçlarımla yolu düzeltmek, orada hiç olmazsa beş on metrelik bir yeri bir ‘yol’ haline koyarak kendi hisse düşen vazifeyi yapmış olmak istiyorum.”* (s.10). Ancak, kahramanın o kadar çok gayret ederek ulaştığı

hedefi, istediği şekilde olmaz. Yeni yolun bozulmasını engellemek için kağnılarla tekerlekli arabaların yola geçmesi yasaklanır. Köylülerin yolu, eski yola nazaran üç saat daha uzanır. Dolayısıyla, bundan sonra köylüler büyük ölçüde parası ile zamanı ziyan ederler. Bütün bunlar için baş kahraman suçlu tutulur. Toplumdan dışlanan ve kin duyulan öğretmen çareyi köyden ayrılmakta bulur.

Vali - bürokrattır. Halkın iyiliğini düşünerek değil, Ankara'daki yüksek düzeydeki bürokratlara yaranmak için çabalayan, yozlaşmış ve asalak, tek kendi menfaatini düşünen insan tipini temsil etmektedir. Göstermelik asfalt yolunun yapılmasından tek köylü zarar görür.

Muhtar - hikâyede yardımcı kahraman olarak öne çıkmaktadır. Öğretmenin köye ilk geldiği gün ilk konuştuğu insan odur. Köyden ayrılmadan önce son konuştuğu insan da muhtardır. Hatta bütün köy öğretmeni sevmezken muhtar yine de ona “oğlum” diyerek iyi davranışta bulunur. Öğretmene köylülerin ona karşı kinini anlatır. Aslında “biz senden şikayetçi değildik ama, bu yol meselesi işi değiştirdi” (s.14) cümlesinde kendisini de kinci köylülerin içine katarak “Birkaç keredir dövmeye, hatta daha ileri de senin düşmanların çoğalıyor. Bir tün başına bir iş gelir. İyisi mi, güzellikle buradan git. Darılma, gücenme, hakkını helal et!” (s.14) şeklinde öğretmenin iyiliğini düşünerek akıl vermektedir. Hikâyedeki muhtar, iyikalpli ve merhametli bir insan olarak çizilmektedir.

Bunun dışında hikâyede yardımcı kahramanlar olarak devlet memurları, köylüler verilmektedir.

Tema:

Sosyal adaletsizlik- Çaresiz köylüler mahsulünü, yolcusunu tek bozuk köy yolundan geçirmeye mecburdur. Asıl köylünün bu yola çok ihtiyacı varken, devlet ilgisiz kalıyor; fakat yüksek düzeydeki bir bürokrata yaranmak için hemen projelere başlayıp, şehre para istemeye gidiyor. Devletin köy halkına karşı ilgisiz kalması, köy halkının sorunlarına dikkat ve önem vermemesi, köylülere karşı büyük adaletsizliğin tezahürüdür. Yol yapımına amele yazılan köylülerin başlarına dikilen memur, onlara ekmek yemek için bile on dakika zor izin veriyor. Yolun açılış töreninde uzaktan seyreden köylüler yola yaklaşmak istediklerinde, jandarmalarca durdurulurlar. Asıl köylülerin ihtiyacı olan bu yolun yapılmasından köylüler sadece zarar görür ve bedbaht

olur. Yol yapımı için bankalardan para alınmıştır. *“Borç taksitlerine karşılık olmak üzere hastane tahsisatından biraz kırpılmış ve önümüzdeki sene maarif kadrosu biraz kısılacakmış.”* (s.12). Aslında köylülerin parasına geçilmeden *“Para bulmak isteyince maarıften önce akla gelecek çok şeyler var. Mesela vali çok alakadar olduğu bu yol meselesi için şimdilik vali konağı yaptırmaktan vazgeçebilir...”* (s.12). Köylülerin hakları devlet tarafından korunmaz, tam tersine köylüler devlet tarafından hep ezilmekte ve sömürölmektedir. İlk önce halkı düşünmek yerine, vali kendisine konak yaptırmaktadır. Köylüler fakirlik ve işsizlikle mücadele ederken vali halkın parasına kendi rahatını düşünmektedir. Hikâyede anlatılan olaylar, toplumda yayılan sosyal adaletsizliğı göstermektedir. Yazar, bu hikâyesinde sosyal adaletsizliğin yayılmasına yozlaşmış ve dejenere tipleri temsil eden bürokratların vesile olduğunu öne çıkarmak istemiştir.

Yolsuzluk- Hikâyede, köye doğru giden yol, *“dünyanın bu en bozuk yolu”* (s.7), *“yol demek için pek bol keseden atmak lazım.”* (s.8), *“dünyanın bu en iptidai yolu”* (s.10) şeklinde tarif edilmektedir. Baş kahraman, kamyonun içinde bu bozuk yolun üzerinden geçerken rahatsızlığını şu şekilde anlatmaktadır: *“Birdenbire duraklamalar, bir çukura yuvarlanır gibi sarsıntılar, bana nerede olduğumu bile unutturmuş ve beni karanlık bir rüya dünyasına atmıştı.”* (s.7). Öğretmenin canını çıkaran bu yol, *“meğer bütün vilayetin en büyük derdiymiş.”* (s.8). Baş kahramanın akşamları seyrettiğı üzücü manzara *“Bazan tozdan bembeyaz olmuş ve üstüne sepetlerle denkler sarılmış bir kamyon görünüyor, bir bataklıkta dizlerini kaldırıp indirerek yürüyen bir insan gibi ileri geri sallanarak, yıkılacak gibi olarak, ağır ağır ilerliyor.”* (s.10) şeklinde betimlenmektedir. İnsanın canını çıkaran bu yol sadece bir köy yolu olduğundan devlet tarafından önemsenmemekte, dolayısıyla tamir edilmemektedir. Ancak, Ankara'dan gelen yüksek düzeydeki bürokrat bu yoldan geçerken rahatsızlığını söyleyince hemen yolun yapılmasına başlanır. Bu örnek, köylülerin devlet tarafından nasıl ezildiğini, önemsenmediğini ve sömüröldüğünü göstermektedir. Yeni yapılan yolun köylülerin ettiğı ziyanlara rağmen onlara bir iyilik getireceğine daha çok zarar getirir. Müteahhidin hileli malzeme kullanmasından çok geçmeden bozulmaya başlayan yola kağınların ve tekerlekli arabaların geçmesi yasaklanınca köylüler eski yola nazaran dağın arkasından dolaşarak daha fazla süren ve daha berbat olan bir yoldan gitmek

zorunda kalır. Köyde yol meselesi, yeni yolun yapılmasıyla çözülecek değil, anca insanların yeniden yapılmasıyla çözülür.

Bürokrasi- Hikâyede en belirgin temlerdendir. Hikâyede bürokrasiye yönelik çok keskin eleştiriler yer almaktadır. Yeni yolun yüksek düzeydeki bir bürokrata yaranmak için yapılması, yolun bürokratlarca politik oyunlarında kullanılması, bürokratların köylülere karşı duyarsız ve ilgisiz olduğunu, köy halkın sorunlarını önemsemediğini göstermektedir. Tek kendi menfaatlerini düşünen bürokratlar uzun istidaları okumayacağını bilerek baş kahraman olan öğretmen, her fikrini ayrı bir istidaya yazarak onları ayrı ayrı köylerden veririr. Şehirdeki maarif müdürü ise, baş kahramanın “köylülere Teşkilatı Esasiye Kanunu’nu” (s.9) okutup anlattığı için ona kızar. Başka bir dikkat, baş kahraman, yol işini bırakmak ister, “çünkü hükümetteki, hele nafiadaki memurlar” onunla açıktan açığa alay ediyorlar. Hikâyenin en büyük eleştirisi de, valiye yöneliktir. Köylülerin ihtiyacı için değil, Ankara'dan bir bürokratin gözlerini boyamak için göstermelik asfalt yol yapar. Yol yapımı için gereken parayı da vali konağını yaptırmaktan vazgeçerek bulabilirken, vali, köylülerin hastane tahsisatından kırparak, maarif kadrosunu kısararak bankalardan senelerce ödenecek borçlar alır. Hikâyede ortaya çıkan bürokratlardan tek biri iyi kişiliğiyle öne çıkmaktadır. O da, muhtardır. Yeni yolun yapılmasından dolayı ortaya çıkan sorunları çeken köylülerin içinde muhtarın da olmasına rağmen başka köylüler gibi öğretmene kin duymaz. Başka köylüler gibi yeni yolun getirdiği sıkıntıların aynısını yaşayan Muhtar, insanlığını kaybetmeden, öğretmeni korumaya çalışır.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyedeki köylü yaşamla ilgili unsurları bir araya getirilince Anadolu kırsal yaşamı ve köylü portresi çizilebilir. Hikâyede köy, 'külrengi bir kerpiç yığını' olarak tasvir edilir. “Bir kenarda ince ince yükselen yine külrengi birkaç kavak, orada, ufacık da olsa, bir su bulunduğunu anlatıyordu.” (s.7). Hikâyede tezek ve gübre kokusu, ve inek böğürüşleriyle, genel köy portresi çizilmektedir. Gübre kokusunun da yazar, çalışan bir mahluk olan köyün ter kokusu olduğunu ifade etmektedir. Köylü de, kahramanın bakış açısından verildiği için subjektif bir şekilde çizilmektedir. Üstelik baş kahramanın idealist görüşleri de, onun köylülere dair değerlendirmelerini büyük ölçüde etkilemektedir. Baş kahraman, köylülerin ona yardım etmediği için onlara “Pek ölü mahluklar...” (s.10) der. Fakat hemen sonra “Belki de pek akıllı mahluklar da, boşuna yere uğraşmak istemiyorlar.” (s.10) der. Köylünün ilgisiz

olmasına akıllı olmasını tercih eder. Yol yapılmasına lakayt tavırları olan köylüler, baş kahramana karşı itibar duymaya başladığında, köylülerin insana muamele edişleri “*barometre gibi*” (s.11) olduğu ifade edilir. Hiç bir zaman asfalt görmemiş köylü, ona “*kocaman kazanlarda kaynatılıp sonra yerlere dökülen bu kara şey*” (s.12) der. Asfalt yolun üzerinde “*yürünebileceğini, hele kamyonların ve arabaların geçeceğini pek kabul edemiyorlar.*” (s.12). Burda köylünün geri kalmışlığı vurgulanmaktadır. Saf ve çekingen köylüler “*belki acemiliklerinden, belki de bir şey söylerler diye çekindikleri için, asfalta basmaya cesaret edemeyecek yolun iki kenarındaki toprak kısımda yürüyorlar ve büyük gözlerle ortaya, üzerinde taze otomobil lastiği izleri ıslak ıslak parlayan asfalta bakıyorlardı.*” (s.13). Hikâyenin sonunda, yeni yolun getirdiği sorunların sebebinin öğretmen olduğunu düşünerek ona kin duyarlar, birkaç keredir dövmeye, hatta daha ileri gitmeye kalkarlar. Devleti suçlamak yerine köylüye yardım etmek isteyen, onların iyiliğini düşünerek hareket eden, köyün gelişmesini amaç koyan öğretmeni suçlamakta çare bulurlar. Devlete olan öfkelerini öğretmenden çıkarırlar, onu dışlarlar, ve sonunda köyden ayrılmak zorunda bırakırlar.

Eğitimle ilgili meseleler- Köye öğretmenlik yapmaya gelen baş kahraman olan genç öğretmen kendisi de köylü olduğundan köydeki çocuklarla çabuk anlaşır, çünkü “*köylüler kendi dilleriyle konuşanları anlamakta gecikmiyorlar.*” (s.8). Ancak, köyde eğitimköy yaşamının şartlarına bağlı kalıyor. Öğretmenin köye ilk geldiğinde muhtarın sözleri “*Daha harmanların hepsi kaldırılmadı. Çocuklar okula falan gelmezler. Beş on gün oturup dinlenirsin!*” (s.8) köyde eğitimin çok önemsenmediği, köylü yaşamın şartlarına bağlı olduğu ve yerine köyün işleri tercih edildiği öne çıkarmaktadır.

1.4.14. Ayran³¹

Tanımı- Sabahattin Ali'nin 1938 yılında yazıp *Oluş* dergisinde (Ocak 1939) yayımladığı hikâyesidir. Her türlü sosyal güvenceden mahrum kalan küçük Hasanın acılı dramı anlatılmaktadır. İstasyonda ayran satarak 'iki aç mahluk' olan kardeşlerini geçindirmek için ekmek parasını kazanmak zorunda kalan Hasan'ın üzücü hikâyesi okuyucularda derin acıma ve hayret uyandırmaktadır. Okul çağında, okuması ve arkadaşlarıyla oynaması gereken küçük Hasan, yaz-kış yalınayak istasyona iki saatlik

³¹ Ali, *Yeni Dünya*, 32-39.

yolu geçerek ayran satmaya gider. Aç kardeşlerinin kinli bakışlarından korkarak eve eli boş dönmek istemediği için akşama kadar istasyonda kalır. Karanlıkta, rüzgarlı ve karlı havalarda tek başına eve dönüşünde kurtlar yolunu kestiğinde zavallı çocukcağızın tek bağırabildiği kelime “Ana....Anacığım...Ana!”dır. “Ayran” hikâyesi, Sabahattin Ali'nin köylü ile köy yaşamını anlatan en başarılı ve çok üzücü hikâyelerindendir.

Hikâye, hakim bakış açılı yazar anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcının hakim bakış açılı olduğunu, hikâyede geniş yer tutan küçük Hasan'ın iç çözümlemesi öne çıkarmaktadır.

Hikâyede küçük Hasan'ın iç çözümlemesi geniş yer tutmaktadır. Hikâyede, kahramanın duyguları, psikolojisi, ruh dünyası, iç çözümleme şeklinde anlatıcı tarafından nakledilmektedir. İç çözümlemeleri sayesinde Hasan'ın kardeşlerinin kinli bakışları ile annesinin bir çocuğu daha doğurabileceğinden korktuğunu öğrenmekteyiz. Başka bir örnek, karanlıkta tek başına eve dönüşünde verilen Hasan'ın iç çözümlemesidir: “Açlığı, sıska kardeşlerinin korkunç gözlerini, yorgunluğunu unutmuştu. Bir an evvel köye varmak, ocakta küllenen bir odun parçasıyla aydınlanan toprak dama girmek ve bir köşede saklanmak istiyordu. Ne yatmak, ne dinlenmek, sadece bir dört duvar arasında bulunmak... Bu geniş karanlıktan, bu seslerden kaçmak...”(s.38). Hasan'ın düşünceleri ve duyguları bize anlatıcı tarafından aktarılmaktadır: “Birkaç kere anası aklına geldi. Onun ağlamaklı yüzünü görür gibi oldu.(...) ...bu kadına karşı garip bir merhamet duyuyordu.”(s.37). Annesinin bir çocuk daha doğurabileceğini düşününce annesinin bu 'yeni misafiri' de ona bırakıp gideceğinden korkar: “bu yeni misafiri de doyurmak kendisine düşecekti. (...) Hayat eskisinden daha feci olarak devam edecek ve Hasan, günden güne sütü azalan ihtiyar keçinin yardımıyla bu müthiş mücadeleyi başarmaya çalışacaktı.”(s.37).

Böylece, hikâyede köy yaşamı kadarküçük Hasan'ın düşünceleri, duyguları ve korkuları anlatılır. “Ayran”, ailesini geçindirmek için çalışırken ölümle sonlanan zavallı küçük Hasan'ın acılı dramının hikâyesi olur.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye “Köyden istasyona giden yol, eriyen karlarla diz boyu çamurdu.”(s.32) cümlesiyle bir tabiat tasviri ile başlamaktadır.

Giriş-Hikâye baş kahraman olan küçük Hasan'ın köyünden istasyona doğru yürümesi ile başlamaktadır;

Gelişme- Küçük Hasan'ın istasyona ulaşip treni beklemesi, trenin boyunca yolculara ayrıntı teklif ederek koşması, bir yolcunun ayrıntı alıp küçük Hasan'ın para üstünü veremediği için hiç para vermeyip gitmesi, akşama diğer treni beklemesi;

Düşüm- Eli boş köyün yolunu tutması, tek başına karanlıkta ıssız yolda yürümesi;

Sonuç- Kurtlarla karşılaşması.Hikâyenin sonucu belirlidir. Küçük Hasan gece ıssız yolda kurtlarla karışır ve hayvanlara yem olur.

Hikâyede geniş tabiat ve mekân tasvirleri ile baş kahramanın iç çözümlemeleri, hikâyenin zamanını askıya alarak yavaşlatmaktadır. Dolayısıyla hikâyenin dinamizmi azalmaktadır.

Mekân- Hikâyede mekân olarak köy, istasyon ve bu ikisinin arasındaki yol verilir.Hikâyenin merkezi mekânı, yoldur, bu yüzden yolun tasviri daha geniş bir yer tutmaktadır. Hikâyeye giriş tabiat tasviriyle, daha doğrusu yol tasviriyle başlamaktadır: “Köyden istasyona giden yol, eriyen karlarla diz boyu çamurdu. İki mızrak boyu yükselen güneş, tarlaları hala örten karların üzerinde pırıltılarla ve göz kamaştırarak yanıyor, fakat yoldaki pis su birikintilerine vurunca donuk sarı bir renk alıp boğuluyordu.”(s.32). Hikâyenin vakası bu “iki saatlik” köy ve istasyon arasındaki yolda başlar. Hasan'ın senelerden beri yürüdüğü yolun boyunca dere, köprü, değirmen öne çıkmaktadır. Onların tasviri şu şekilde verilmektedir: “Kuru sazların arasında çorak ovayı oyarak geçen ve ta yanına gelmeden farkına varılmayan dört adım genişliğindeki küçük derenin, yan yana uzatılmış üç kalastan ibaret köprüsü artık çökecek kadar sallanmaya başlamıştı. Biraz daha yukarda, küçük bir sırtta dayanarak ovaya bakan değirmenin uğultusu duyulmuyordu. Bu kış günlerinde üç gün işlerse beş gün işlemiyor, kapısının önündeki, yaprakları dökülmüş, üç söğütle tamamen terk edilmiş bir viraneyi andırıyordu.”(s.32-33). Yol tasviri, ıssızlığı ve sessizliğiyle öne çıkmaktadır.Ancak, küçük Hasan'ın akşam köye dönüşünde ortalık karanlıktı. “Henüz karanlığa alışmayan gözlerine kar parçaları vuruyordu. (...) Karanlıktan, yüzünü kamçılayan kar ve rüzgardan, dizlerine sıçrayan çamurdan ve duyduğu seslerden korkuyordu. (...) Bu geniş karanlıktan, bu seslerden kaçmak...”(s.38).

Yoldan sonra hikâyede ikinci derecede önem kazanan mekân, istasyondur. İstasyonun tasviri de yolunki gibi sessiz ve ıssız nitelikleriyle öne çıkmaktadır. Köhne istasyon, çocukta korku ve yalnızlık hissini uyandıran özelliğiyle ortaya çıkar. *“İki tarafı çıplak dağlarla çevrilen bu upuzun ovanın tam orta yerinde yapayalnız duran ve etrafındaki yapraksız akasyalarla daha zavallı görünen bu soğuk bina, oraya rastgele atılmış bir taş parçasını andırıyordu.”*(s.33). İstasyon tasvirinde geçen *“upuzun ova”*, *“yapraksız akasyalar”*, *“çıplak dağ”* ifadeleri, istasyonun bulunduğu mekânın ıssızlığını vurgulamaktadır. İstasyon binasını niteleyen *“soğuk”*, *“zavallı”*, *“yapayalnız”* sözleri küçük Hasan'ın yalnızlığını daha da arttırmaktadır.

Hikâyede ortaya çıkan başka bir mekân, köydür. Küçük Hasan'ın annesi ve iki kardeşiyle oturduğu köyün tasviri verilmemektedir. Evle alakalı sadece birkaç dikkat verilmektedir. Mesela, küçük Hasan, *“basık tavanlı bir damdan ibaret olan evde”* işten dönünce *“eski bir pösteği üzerinde yatan kardeşlerinin yanına, delik deşik ve yağlı bir yorganın altına sokulurdu.”*(s.34-35). Köyün ve evin tasviri geniş bir yer tutmasa da, kahramanın fakirliğini vurgulamak için verilmektedir.

Zaman- Hikâyede tarihi zaman belirtilmemekte; olayların cereyan ettiği kesin tarih verilmemektedir. Fakat, 1920-1930'lu yılların Anadolu'sunun sosyal ve siyasi durumu gösterilmeye çalışıldığı kanaatindeyiz. Hikâyede olayların kış mevsiminde cereyan ettiği belirtilmektedir. Tabiat tasvirinde yolun *“eriyen karlarla diz boyu çamur”*(s.32) olduğuna ve *“bu kış günlerinde”*(s.33) ifadesine göre olaylar kışın sonu - ilkbaharın başında cereyan etmektedir. Vaka zamanı, kışın bir günüdür. Vaka zamanı *“bu sefer”*(s.32) ve *“bugün”*(s.33) zaman ifadeleriyle belirtilmektedir. İstasyona giden *“iki saatlik yol bu sefer daha uzamış gibiydi.”*(s.32); *“Bugün, kış armudunu satan köylü de ortada yoktu.”*(s.33).

Baş kahraman akşam trenini beklemek için akşama kadar istasyonda kalır. *“Akşam treni saat dört buçukta geldiği için yazın ortalık kararmadan köye dönebiliyordu. Fakat bugün daha trene yarım saat kala istasyon korkutucu bir alacakaranlığa gömülmüştü.”*(s.37). İstasyondan çıkıp köyün yolunu tuttuğunda ortalık karanlıktı: *“karanlıktan, yüzünü kamçılayan kar ve rüzgardan, dizlerine sıçrayan çamurdan ve duyduğu seslerden korkuyordu.”*(s.38) ifadeleri bunu göstermektedir.

Kişiler:

Küçük Hasan - baş kahramandır; Okul çağında ailesini geçindirmek için ekmek parasını kazanmak zorunda kalan köylü bir çocuktur. Annesi, uzak bir yerde hizmetçi olarak çalıştığı için haftada bir kere eve dönerek çocuklarına az yemek getirip tekrar gider. Bu yüzden iki küçük ve hep aç olan kardeşlerini beslemek Hasan'ın küçük çocuk omuzlarına düşer. Zavallı çocuk kışın yalınayak köyden istasyona ayran satmaya gider, ama kışın ayran pek içilmez. Bu yüzden işi iyi gitmez. Küçük Hasan, daha çocukken ekmek kavgası veren çaresiz bir çocuk olarak çizilmiştir. Hikâyede, kahramanın duyguları, psikolojisi, ruh dünyası, iç çözümleme şeklinde anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Böylece Hasan'ın kişiliğini öğrenmiş oluyoruz. *“Hayatı istasyonda ayran satmaktan ve küçük kardeşlerini beslemekten ibaret”*(s.37) olduğunu düşünen küçük çocuk, *“ihtiyar keçinin yardımıyla bu müthiş mücadeleyi başarmaya çalışacaktı.”*r. (s.37). Her çocuk gibi Hasan'ın da korkuları vardır. Hasan, eve yemek getirmediği günlerde kardeşlerinin kinli bakışlarından korkmaktadır. Bu korkusundan dolayı istasyonda bir şey satabileceğini umarak akşama kadar kalır ve dönüşünde kurtlara yem olur. Diğer korkusu da, annesinin daha bir çocuk doğurmasıdır: *“Ya anam yine günün birinde eve gelip birkaç gün yatar, inilteler içinde ve kendi kendine bir çocuk daha doğurur, beş on gün sonra onu da başıma bırakarak giderse, diyordu...Bu yeni misafiri de doyurmak kendisine düşecekti.”*(s.37). Öylece arkadaşlarla oyun oynamak yerine kardeşlerini nasıl geçindireceğini düşünür. Okulda okuması gereken çocuk, ayran satmadığı zamanlarda onları geçindiren keçiyi otlatır. Hasan'ın küçük yaşta anlayışlı ve fedakar kişiliği, okuyucuyu hayrete düşürmektedir. Hasan'ın fedakar kişiliğiyle beraber merhametli olduğu belirtilir, özellikle annesine karşı duyduğu merhamet öne çıkarılmaktadır. *“Üç küçük çocuğunu toprak bir damda bırakarak başka köylerde ve el yanında birkaç lokma için didinen bu kadına karşı garip bir merhamet duyuyordu.”*(s.37). Hasan için kardeşleri, *“iki sıska mahluk”*(s.35), *“aç mahluk”* tur (s.37), onlara karşı birağabeylik sevgisi söz konusu değildir. Annesine duyduğu merhametinde, *“kardeşlerine karşı anasıyla aynı vaziyette bulunmasının tesiri vardı.”*(s.37)

Hasan'ın kardeşleri– biri iki, öteki beş yaşında olan iki çocuktur. Hikâyede tasvirlerle pek yer verilmemektedir. Daha küçük ve akılsız çocuklar olarak çizilmektedir. *“Bu sıska çocukların bütün işleri, basık tavanlı bir damdan ibaret olan evde ellerine geçerse yemekten ibaret”*tir (s.34-35). Hikâyede çocuklar, Hasan'ın keçiyi

yiyeceklerinden korkacak kadar aç olarak çizilmektedir. Ancak, Hasan'ı korkutan kardeşlerinin *“bir kuyu gibi daima yutan ve hiç doymayan mideleri değildi”*r. (s.35). Eli boş döndüğü zaman, onların kendisine *“parlak ve büyümüş gözlerle”* (s.35) ve *“sonsuz bir kinle”* (s.35) bakışlarıdır. Kardeşleri haftada bir gelen annesine de o kin dolu bakışlarla karşılarlar. Çok akşamlar, koltuğunun altında getirdiği ekmeği kardeşleri ağabeylerine bırakmadan yediği için zavallı çocuk bir çanak ayran içip aç uyuduğu olur. Hasan daha kendisi çocuk olduğu için ağabeylik bir sevgi söz konusu değildir. *“İki sıska mahluk”* (s.35), *“aç mahluk”* (s.37) olan kardeşlerini, annesinin doğurabileceği *“yeni misafiri”* (s.37) doyurmayı, kendisine düşen bir iş, annesinin bıraktığı emanet gibi kabullenir.

Yolcu - istasyona gelen trenin yolcusudur; içtiği bir bardak ayranın parasını vermeden giden bu yolcu, sömürücü ve asalak tip olarak çizilmektedir. Hasan para bozdurmaya çalışırken, çocuğa *“Gelsene ulan”* (s.36) diye bağıırır. *“Yok çeyreğim, ne yapalım”*(s.36) diyerek çocuğa hakkını helal etmesini söyler ve para bırakmadan gider.

İstasyon memuru – *“Tren geldikçe rahatsız edilmiş bir suratla ortaya çıkan istasyon memuru, işi biter bitmez derhal odasına çekilir, bütün gününü, on senelik akümülatörlü radyosundan bir ses çıkarabilmek için asla yeis getirmeden uğraşmakla geçirirdi.”*(s.33) şeklinde tarif edilen yardımcı kahramandır. Hikâyede, para vermeyen yolcu gibi sömürücü ve asalak tip olarak çizilmektedir. Küçük Hasan parayı bozdurmak için yanına geldiğinde küçük çocuğa cevap vermek zahmetinde bulunmaz.

Hasan'ın Annesi - çocuklarını köyle yalnız bırakıp ekmek parasını kazanmak için şehirde hizmetçi olarak çalışan kadındır. Hizmetçi bulunduğu yerden haftada bir kere, birkaç saat için gelir, yanında çocuklarına biraz yemek getirir. Evdeki iki aç mahlukun kin dolu bakışlarıyla karşılanan kadıncağız, *“getirdiği bulgurdan yağsız bir çorba yaparken, kuru kuru hıçkırıklarla iktifa eder, evi bir parça düzeltmeye çalışır, akşama kadar kaldıktan sonra, bazen bir kelime bile konuşmadan çıkar giderdi.”* (s.37). Hikâyenin olay örgüsünde yer almayan kadın, küçük Hasan'ın iç çözümlemelerinde yer almaktadır. Çocuk annesine merhamet duymaktadır. *“Bunda, biraz da, kardeşlerine karşı anasıyla aynı vaziyette bulunmasının tesiri vardı.”* (s.37). Anne ve oğlu arasındaki bağlılıkla, küçük Hasan'ın bir yetişkin gibi ailesini geçindirmek zorunda kalmasına rağmen, daha çocuk oluşu öne çıkarılmaktadır.

Tema:

Acıma temi- Sosyal güvenceden mahrum ve ailesini geçindirmek için ekmek parasını kazanmak zorunda kalan küçük Hasan ve onun hikâyesi, okuyucudaki acıma hissini harekete geçirmektedir. Kışın yalınayak köyden istasyona ayran satmak için giden Hasan, okul çağında çalışmak zorunda kalmıştır. Delik deşik ayakkabılarla kışın ayazında uzun yola çıkan Hasan'ın elindeki güğümünün keskin kenarlı dibi ince bacaklarına çarpıp acıtmaktadır. Soğuktan elleri ayakları donan çocuğun çalışmaktan başka çaresi yoktur, çünkü evde iki aç ve hiç doymayan kardeşi onu beklemektedir. Bu iki kardeş, bazen ağabeylerin getirdiği ekmeği ona bir lokma bile bırakmadıklarında *“kendisi bir çanak ayran içer, açlığa alışmış olan midesinin hafif ezilmelerine kulak asmadan, eski bir pösteki üzerinde yatan kardeşlerinin yanına, delik deşik ve yağlı bir yorganın altına sokulurdu.”* (s.35). Hasan eli boş döndüğü zamanlarda ise iki kardeşi, ağabeylerine kin dolu gözlerle bakarlar. İşte kardeşlerinin bu kin dolu gözlerinden korkarak hiçbir şey satamayan Hasan, günün birinde akşama istasyonda kalmaya karar verip, kurtlara yem olarak hayatını kaybeder. Hayatı istasyonda ayran satmaktan ve küçük kardeşlerini beslemekten ibaret olduğunu sanan Hasan, hayatını kaybeder. Kurtlarla çevrilince karlar üzerine yığılıp *“Ana..Anacığım..Ana!”* diye bağırarak Hasan'ın güçsüzlüğü, yalnızlığı ve çaresizliği insandaki acıma hissini harekete geçirir. Küçük bir çocuğun ölümü, insanı daha çok etkilemektedir, daha ağır ve derin izlenim bırakmaktadır.

Sosyal adaletsizlik- Küçük varlığıyla Hasan'ın acımasız dünyanın insafsızlığı ile tek başına mücadele etmesi, köylünün herhangi bir sosyal güvenceden mahrum kalması demektir. Okul çağında ekmek kazanma mücadelesi veren köylü çocukların, ailesinin geçimini sağlamakiçin vücudunun elvermediği işlerde çalışması (Hasan'ın ayrana dolu ağır güğümü iki saatlik yolculukta yalınayak taşınması, trenlerin boyunca koşması), yozlaşmış ve dejenere tipler tarafından hep istismar edilmesi (içtiği ayranın parasını vermeyen yolcu, çocuğa cevap vermeyen istasyon memuru), sosyal adaletsizliğin aydın tezahürleridir.

Fakirlik- Baş kahraman olan küçük Hasan'ı çalışmak zorunda bırakan sebep, fakirliktir. Ekmek parasını kazanmak için kışın yalınayak ayran satmaya gider. Delik deşik kunduralarını çıplak ayaklarına giyerek ellerine güğümü ile maşrapayı alarak

köyden istasyona kadar yürüyerek gider. Hasan, hiç olmazsa dört bardak satabilirse, buna mukabil alacağı parayla eve bir kara ekmek götürebilir. Annesi de hizmetçi bulunduğu yerden haftada bir kere gelip, az yemek getirir ve hemen gider. Ama iki 'sıska mahluk' asla doymaz, hep açtır; ki Hasan, *“kendileriyle aynı çatı altında aynı açlığı çeken ihtiyar keçiyi bile yiyeceklerinden”*(s.35) korkmaktadır. Çok akşamlar, getirdiği *“balçık gibi ekmekten ortada bir şey kalmadığını dehşetle”* gören Hasan, bir çanak ayran içip, *“açlığa alışmış olan midesinin hafif ezilmelerine kulak asmadan, eski bir pösteği üzerinde yatan kardeşlerinin yanına, delik deşik ve yağlı bir yorganın altına sokulurdu.”*(s.35). Hiç doymayan *“iki aç mahluk”*ise, eli boş gelen annelerine, ağabeylerine kin dolu gözlerle bakarlar.

1.4.15. Bir Konferans ³²

Tanımı- Hikâyede, kendisini *“köycü”* sanan aslında köyü ve köylüyü hiç tanımayan ve anlamayan şehirli aydınlar eleştirilmektedir. Köyde yeni bir okulun açılışına şehirden gelen aydın-bürokratlar, köylüye faydalı olacağını düşünerek Paraguay modeli kooperatifçilik sistemini anlatmaya kalkarlar. Hikâyede öne çıkan aydının köylüye yabancılığı, köylünün ise kısa yoldan bulduğu çözümün esprili bir şekilde verilmesidir.

Hikâye, yazar anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Anlatıcı, hikâyenin kahramanlarını yansıtmalı bir tarzda anlatmaktadır. Şehirden gelen mühimce adamlar, *“Golf pantolonlu, kasketli, kara gözlüklü, boyunları fotoğraf makineli kalabalığı”* (s.75) olarak verilmektedir. Bu kalabalığın arkasında ise *“herhalde tahsil çağında oldukları için, köyün küçük yaşlı sakinleri birikmişti. Asıl köylüden, civarlardan bakan birkaç kadından başka, kimse görünmüyordu.”* (s.75) şeklinde hikâyenin kahramanları gözlemci bakış açısıyla verilmektedir. Hikâyede, kahramanların iç dünyası, düşünceleri ile duyguları hemen hemen hiç yer almamaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, *“Büyük şehirlerimizden birine yakın bir köyde yeni bir yatılı okul açılıyordu”* (s.73) cümlesiyle hikâyeye giriş yapılmaktadır.

³² Ali, Yeni Dünya, 75-78.

Giriş- Okulun açılış törenine şehirden bir sürü okumuş aydınların gelmesi;

Gelişme- Şehirden gelen misafirlerin okulu ve köyü dolaşması, köylülerle irtibata geçmeye çalışmaları, köylülere bir konferans vermeye karar almaları;

Düğüm- Konferansın verilmesi, iktisatçının köylülere anlayıp anlamadıkları sorması, köylülerin anladıklarını itiraf etmesi;

Sonuç- Gelenlerin arasından eski bir köy öğretmenin köylülere kendisinin bir şey anlamadığını itiraf etmesi, köylülerin de hiç bir şey anlamadıklarını itiraf etmesi Hikâyeyi tamamlamaktadır. Hikâyenin sonucu belirlidir. Köye gelen iktisatçı köylülere bir konferans anlattığında köylüler hiçbir şey anlamazken yine de anladıklarını söylerler. Fakat hikâye sonunda köy öğretmenin sorusuna karşı aslında hiçbir şey anlamadıklarını itiraf ederler.

Mekân- Hikâyenin vakası, “*Büyük şehirlerimizden birine yakın bir köyde*”(s.75) geçmektedir. Hikâyede mekân tasviri hiç yapılmamakta, ancak mekânla ilgili birkaç dikkat verilmektedir. Vaka, köyde yeni yatılı bir okulun açılışıyla başlamaktadır. Şehirden gelen misafirlerle köylüler okulun önünde toplanırlar. Okul, daha inşaatı tamamlanmamış şeklinde verilmektedir. Açılış töreni yapılan yerde “*Henüz kapatılmamış kireç kuyularının, inşaattan sökülmüş tahtaların, kum ve çakıl yığınlarının*” (s.75) bulunduğu belirtilmektedir. “*Henüz badana kokan*” (s.75) okul binasının içerisinde “*sıva dökükleri, çatlaklar*” (s.75) görülmektedir. Maarif müdürün misafirlere anlattıklarından ise, koridorlara döşenen parkelerin daha okul açılmadan yerinden oynamaya başladığı öne çıkmaktadır (s.75). Böylece okul, inşaatı tamamen bitirilmemiş özelliğiyle vardır. Köyle ilgili hemen hiç tasvir bulunmadığı gibi, şehirden gelen okumuş aydının köylüye ilgisinin göstermelik olduğu vurgulanmaktadır. Tahsilini Paraguay'da yapan “*köycü*”ler, köylüye daha faydalı olmak isteğiyle hareket eder, fakat aslında köylüyü hiç tanımadıkları, hiç anlamadıkları ima edilir.

Zaman- Tarihi zaman belirtilmemektedir. Hikâyede zaman unsurları çok az yer almaktadır: “*Misafirler köy ve civarını da beş on dakika içinde iyice gezip dolaştılar.*” (s.76). “*Bu aralık*” (s.76) ifadesiyle de bir iktisatçının konferans vermeyi akılettiği belirtilmektedir. Konferans veren iktisatçı, “*tam kırk beş dakika*” (s.76) sözüne devam eder. Hikâyenin vakasının hangi yıl, hangi mevsimde cereyan ettiği hiç belirtilmemektedir. Bununla birlikte, hikâyede çok kısa bir süre anlatılmaktadır;

yaklaşık 1-2 saattir. Vaka zamanı ile anlatma zamanı iç içedir; aralarında kesin ve net bir ayırım yoktur. Ayrıca, hikâyede hemen hiç özetleme ve zamanda ileri atlama tekniği kullanılmamaktadır.

Kişiler:

“Bir Konferans” hikâyesinin, Sabahattin Ali'nin köyü anlatan başka hikâyelerinden ayıran özelliği, hikâyede belirgin bir başka hramanın öne çıkmamasıdır. “*Açış törenine maarif müdürü, müfettişler, şehrin mühimce adamları ve 'köycü'ler, bir kafile halinde otomobillerle gittiler.*” (s.75) şeklinde belirtilir. Hikâyesinin şahıs kadrosunu iki gruba ayırabiliriz: “*şehirli aydınlar*” ve köylüler. Şehirli aydınların arasından köylülere konferans veren “*iktisatçı*” (s.76) öne çıkmaktadır. “*Köylüye daha faydalı olmak isteğiyle, kooperatifçilik alanındaki bilgilerini kullanmayı akilet*”miş, bunu gerçekleştirmiştir. (s.76). Konferans sonrası köylülere ne anladıklarını soran nahiye müdürü ile şehirden gelenler arasında bulunan eski bir köy öğretmeni de şehirlidir. Köy öğretmeni: “*Ülen, ne anladınız o efendinin dediklerinden?*” diye sormuş, Nahiye müdürü ise “*Hadi canım, doğrusunu söyleyin... Ben bile bir şey anlamadım da, siz ne anlayacaksınız?*” şeklinde tavrını ortaya koymuştur. Genel olarak köylü karakteri verilmeye çalışılmış ise de köylülerin arasından belirgin bir karakter öne çıkmamaktadır. Köylüyle ilgili bir dikkat, köylünün ağız kullanarak konuşmasıdır: “*(...) ne idelim...*” (s.77).

Tema:

Yozlaşma temi- Köycülük tahsili için Paraguay'a gidip senelerce kalmış, “köycü” olduklarını iddia eden okumuş aydın kısmı, aslında köyü ve köylüyü hemen hemen hiç tanımaz. Hikâyede şehirden gelen aydınlar, köylülere onların hiç anlamadığı bir dilde Paraguay modeli kooperatifçilik sistemini anlatmaya kalkar. “*Tam fırsattır, şunlara kooperatifçilik hakkında bir konferans vereyim!*” diyen “*iktisatçı*”, konferans vererek çok önemli iş başardığını düşünen tip olarak verilmektedir. “*Golf pantolonlu, kasketli, karagözlüklü, boyunları fotoğraf makineli*” (s.75) aydınların köylüye karşı sahte davranışı ve göstermelik köycü ilgisi eleştirilmektedir. “*Nutukçu*” aydınlar, köylü halkın sorunlarını anlamayarak, gerçeği görmeyerek, sloganlarla düşünürler. Köylülere olan ilgisi ise göstermeliktir.

Aydın-köylü çatışması- Köylülere nutuk vererek sürekli anlayıp anlamadıklarını soran iktisatçıya köylülerin anladıklarını itiraf etmekten başka ellerinden birşey gelmez. Konferans sonrası eski bir öğretmen, köylülere kendisinin bile bir şey anlamadığını söyler. Öğretmenin bu sözlerinin karşısında köylüler açılırlar: *“Aslını ararsan biz de birşey anlamadık amma... ne idelim, dinledik işte!..”* (s.78) derler. Öğretmenin, *“Peki ne diye anlamadık demediniz öyleyse? Adamcağız kaç defa sordu da!”* Sorusuna *“köylü, içindengelen bir gülüşü zaptetmek istiyormuş sandıracak kadar ciddi bir çehre ile: “Anlamadık diyelim de bir daha baştan mı anlatsın?”* (s.78-79) şeklinde cevap verir. Köylülerin, konferansta anlatılanlardan hiç bir şey anlamadığı halde anlamadığı şeyleri bir daha dinlememek için anladıklarını söylemesi ise, *“şehirli misafirlerden”* bir an önce kurtulmak isteğinden kaynaklanmaktadır.

1.4.16. Yeni Dünya ³³

Tanımı- Sabahattin Ali, “Yeni Dünya” hikâyesini 1942 yılında yazmış ilk önce *Yurt ve Dünya* dergisinde yayımlanmıştır (Eylül 1942). Hikâyede, “Yeni Dünya” adlı hayat kadının acılı hikâyesi anlatılmaktadır. Oturak alemi kadınları toplum tarafından ten zevklerinin bir aracı olarak görülür, her türlü istismar edilir. Bedenleri sömürüldüğü düşkün kadınlar, genç ve güzelken kullanılıp, gençliği ile güzelliği solunca kenara itilir. Herhangi sosyal ve sağlık güvenceden mahrum kalan kadın, oynadığı düğünde karanlık bir odada inleyerek, titreyerek, annesini çağırarak ölür. Hayatında toplum tarafından dışlanan Yeni Dünya'nın ölümünü de kimse umursamaz. Okuyucuda olumsuz duyguları hemen hemen hiç uyandırmadan, tam tersine insanda olumlu hisleri, özellikle de acıma hissini harekete geçiren “Yeni Dünya” hikâyesi, Sabahattin Ali'nin köyü ve köylüyü, köylü yaşamı ve köylünün yaşadığı sorunlarını konu edinen hikâyelerinden biridir.

“Yeni Dünya” hikâyesi, hakim bakış açılı yazar anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Hikâyede anlatıcı her şeyi görür, duyar ve bilir. Mesela, Yakup Ağa'yı tanıtırken onun köydeki büyük itibarının nedenini açıklama amacıyla anlatıcı şu bilgiyi vermektedir: *“Şehre inen herkes onun hanında kalır, ekinini, yününü satmakta onun aracılığından faydalanır, sıkışınca ondan para alır, hükümette işi olsa, yahut bir vukuat yapıp mahkemeye düşse ondan medet umardı.”* (s.80). Karakteri tanıtmaya dışında tabiat

³³ Ali, *Yeni Dünya*, 79-92.

tasvirleri de anlatıcı tarafından verilmektedir. Ancak, hikâyede yer yer anlatıcı gözlemci rölü üstlenir. “*Yeni Dünya önce ne söylendiğini anlamamış gibi yüzünü buruşturup sesin geldiği tarafa döndü... (...) Bu anda kafasından neler geçtiği, içinde nelerin olup bittiği bilinemezdi...*” (s.84) ifadelerine göre anlatıcı, kahramanların düşüncelerine hakim değil gibidir. “*İkisinin de yüzlerini yıkamadan geldikleri, birbirine karışmış boyalarından anlaşılıyordu.*” (s.87) cümlesine göre de anlatıcı gözlemlenen bilgiyi aktarmaktadır. Hikâyede kahramanların düşünceleri ise hemen hemen hiç aktarılmamaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâyeye giriş “*Bu civarda kendilerine ‘Aptal’ denilen Türkmenlerden iki davulcu, bembeyaz ve uzun şalvarlarını uçurup davullarını havada savurarak, toprak damlardan birinin üzerinde oynuyordu.*” (s.79) cümlesiyle hemen olayla yapılmaktadır.

Giriş- Hikâye iki davulcunun tasvirinden sonra, köyün kısa tarifi ve düğün evinde erkeklerin toplanmasıyla hikâyenin vakasına giriş yapılmaktadır. Yeni Dünya isminde bir kadının erkeklerin ortasına çıkıp oynaması giriş bölümünü kapatır;

Gelişme- Şehirden gelen itibarlı Yakup Ağa'nın oynayan kadını beğenmemesi ve şehre Deli Emine'yi getirmeye adam salması, Yeni Dünya'nın erkeklerin arasına oturarak onlarla tartışması, Yakup Ağa'nın şehirliyle köyü gezdirmesi, herkesin tekrar düğün evinde toplanması, Deli Emine gelince iki kadının birlikte oynaması, erkeklerin gece köy odasında alem yapmaları, Yeni Dünya ile Deli Emine'nin erkeklerle birlikte içmesi, eğlenmesi, gelinin köyüne doğru bir kafilenin yola çıkması;

Düğüm- Yeni Dünya'nın rahatsızlanması, ama ona rağmen köye ayakta oynayarak girmesi, Yeni Dünya'nın rahatsızlığından dolayı bir odada yatırılması, gece yeniden düğünün başlaması;

Sonuç- Ertesi sabah gelin alınıp geri köye doğru yola çıkılması, kafilenin arkasından çocukla kocakarının koşması, kocakarının Yeni Dünya'nın köyde unutulduğu ve öldüğü haberini getirmesi, ölünün halıya sarılıp bir arabaya yerleştirilerek köye götürülmesi Hikâyenin sonucunu tamamlamaktadır. Hikâyenin sonucu belirlidir.

Mekân- Hikâyede açık ve geniş mekân olarak ortaya çıkan köy, hikâyede esas mekân olarak işlenmektedir. “*Köy bir sırtın üzerine set set sıralanmış evlerden ibaretti ve alt taraftaki evin damı üst taraftakinin önünden geçen sokaktı.*” (s.79) şeklinde köyün yerleştiği yer tarif edilmektedir. Hikâyedeki köy, pis, kirli ve çamurlu olarak tasvir edilmektedir: “*karlar erimiş, köyün yolları, bazı çukur ve gün görmez yerlerde, pis kokulu bir çamur yığını haline gelmişti.*” (s.82). Şehre iki saat uzaklıktaki köyün yolları da bozuk ve çatlaktır, özellikle ilkbaharın başında karların erimesinden dolayı çamurlu olarak tasvir edilmektedir: “*Bazı yerlerde sadece bir araba izinden ibaret olan yollar bozuk, taşlık ve yer yer çamurlu idi.*” (s.88). Yolda çamura saplanan arabaların geçtiği yerler de, ıssız ve bomboş olarak tasvir edilmektedir: “*...arabalar, sabahtan beri, çıplak ve çakıllı bir sırttan inip çıplak ve çakıllı bir sırta turmanıyorlar, bomboş, bir tek ağaçsız, kirli ve soğuk tabiatın ortasında, arkalarında çamura çizilmiş bir sürü araba izi ve yer yer hayvan pisliği bırakarak, ilerliyordu.*” (s.88).

Hikâyede köyün dar ve karanlık evleri ile odaları, dar ve kapalı mekân olarak ortaya çıkmaktadır. “*Erkekler düğün evindeki bir odaya tıkmışlardı. Kapıdan başka hiçbir yerden ışık almayan, toprak tabanlı odanın*” (s.79) kenarlarına sıkışıp oturan yirmi beş otuz kişi kadar insan, “*ortada ancak bir buçuk adım eninde ve boyunda bir yeri açık bırakmışlardı.*” (s.80). Geceye genişçe olan köy odasında toplanmışlardı. Hikâyede, ev ve oda gibi kapalı ve dar mekânlar, yardımcı mekân unsurları olarak kullanılmıştır.

Zaman- Hikâyede tarihi zaman belirtilmemektedir. Hikâyenin 1942 yılında yazıldığından hareketle, hikâyede 1920-1930'lu yılların kırsal yaşamı anlatılmaya çalışıldığını ifade edebiliriz. Hikâyenin anlatma zamanı ile vaka zamanı ise çakışmaktadır, arasında kesin ve net ayırım yoktur. Hikâyenin vakası “*tarla işi olmadığı*” (s.87) bahar mevsiminde cereyan etmektedir, daha doğrusu mart ayında: “*Mevsim mart başlarıydı.*” (s.82). Düğün, gündüz türkmenlerden iki davulcunun önce damların üzerinde sonra da düğün evindeki bir odada Yeni Dünya'nın erkeklerin ortasında oyunu ile başlar. “*Akşama doğru*” (s.82) da şehirden çağırılan Deli Emine gelir. “*Gece, yemekten sonra*” (s.85) köy odasında hovardalar alem yaparlar. “*Köy odasındaki toplantı gece yarısına kadar sür*”er. (s.86). “*Ertesi gün erkenden*” (s.87) “*dokuz saatte*” (s.87) gidilecek gelin köyüne doğru yola çıkılır. “*İki üç saatte bir, azıcık mola veren arabalar*” (s.88) ancak “*akşam karanlığı çökmeye başladığı sırada gelinin*

köyüne”varırlar (s.89). “Gece yeniden düğün başla”r (s.90) ve herkes düğünde eğlenirken Yeni Dünya, “sabaha kadar inle”r. (s.90). “Ertesi sabah” (s.91) gelini alarak herkes köye geri döner. O sırada köyün dışına çıkmış kabile, arkasından koşup gelen kocakarı ile çocukla durdurulup Yeni Dünya'nın ölüm haberini verirler. Yukarıda verilenlerin dışında hikâyede daha birkaç zaman unsuru ortaya çıkmaktadır. Mesela, “oda adamakıllı kararmıştı” (s.85), “gece ilerleyip hava serinledikçe” (s.85) ifadeleri gibi... Hikâyede anlatılan vakalar üç günlük süreyi kapsamaktadır. Birinci gün geceye kadar erkek tarafında düğün olur, ikinci gün geceye kadar gelinin köyünde düğün olur ve o gecede Yeni Dünya vefat eder, ertesi gün sabah erkenden yola çıkılır ve Yeni Dünya'nın ölüm haberi alınır. Hikâye, kronolojik bir düzene sahiptir: anlatılan olaylar ardı ardına sıralanmaktadır. Ayrıca hikâyede, geriye dönüş, zamanda ileri atlama, özetleme teknikleri hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Dolayısıyla, hikâyenin zamanı askıya alınmadan ve yavaşlamadan, hikâyenin vaka kuruluşu dinamik bir nitelik kazanmaktadır.

Kişiler:

Yeni Dünya - baş kahraman; hayat kadınıdır. Her türlü sosyal güvenceden mahrum kalmış ve toplumca dışlanmış Yeni Dünya, genç ve güzelken kullanıldıktan sonra sokaklara atılan bütün oturak alemi kadınları temsil etmektedir. Hikâyede Yeni Dünya, “Zaten Yeni Dünya dedikleri bu kadının da yüzüne bakılır bir hali kalmamıştı. Üç-beş sene evvel ortaya çıkıp gençliği sayesinde biraz nam kazanmış, fakat çabuk kötülemişti.” (s.81) şeklinde tarif edilmektedir. Dış görünüşünün de tasviri şu şekilde verilmektedir: “Kadın boyalı ve dağınık saçlarını sinirli sinirli toplamaya çalışıyor ve sapsarı dişlerini göstererek, her ağzını açana laf yetiştiriyordu. Yüzü, yanaklarındaki şekilsiz ve morumsu allıkları görünmez edecek kadar kızarmıştı. Gözlerinin altındaki buruşuk deri ikide birde ürperiyor, sıska çehresinde ifadesiz birer nokta gibi duran siyah ve biraz kanlı gözleri zaman zaman parlayıveriyordu. Öksürüğü de artmış gibiydi ve her öksürüşünde yanakları daha çok kızarıyordu.” (s.81). Gördüğümüz gibi, Yeni Dünya, eski güzelliğini kaybetmiş, çökmüş, bakımsız, solgun ve hasta olarak çizilmektedir. Toplumca kullanılan, istismar edilen ve sonra terk edilen Yeni Dünya'nın ne hastalığı, ne ölümü kimseyi ilgilendirir.

Deli Emine - ikinci derecedeki kahraman, Yeni Dünya'ya karşı çıkan güç, aynı zamanda onunla aynı kaderi paylaşan hayat kadınıdır. Düğün evinde Yeni Dünya beğenilmediğinden Yakup Ağa tarafından şehirden çağırılır. Hikâyede Deli Emine'nin tasviri şöyle verilmektedir: *“Tombul vücuduna ve kırka yaklaştığı açıkça görülen yaşına rağmen çok hareketli, pek çevik, adeta sabırsız bir hali vardı.”* (s.83). Deli Emine oynarken Yeni Dünya'yı birlikte oynamaya çağırır. Yeni Dünya biraz tereddüt ettikten sonra çıkar ve *“kendisinden beklenmeyen bir çeviklikle harekete geç”*er (s.84). Ertesi gün Yeni Dünya kötüleşince"dünkü mağlubiyetin acısını iğneli sözlerle çıkarmak isteyen Deli Emine'ye fırsat vermiş olur. Emine: *“Madem yapamayacaktın, bu zanaata girmeseydin!”*(s.88). Ancak Deli Emine düşkün olmasına rağmen tamamen insanlığını yitirmemiştir, Yeni Dünya'ya acır: *“Bizim zanaata giren insan iki kadeh rakı içip iki oynayınca böyle yıkılmaz!” diye ona merhametle bak”*ar (s.88). Fakat gelinin köyüne gelince halsiz yatan Yeni Dünya'ya laf yetiştirmekten geri kalmaz.

Hüseyin - düğün sahibi, güveyin büyük kardeşi; köylüdür. Hep dört yana koşup ortalığı idare, misafirlere ikram eden Hüseyin, düğüne şehirden gelen misafirlere, özellikle Yakup Ağa'ya yaranmak için her şeyi yapar. Yakup Ağa, Yeni Dünya'yı beğenmeyince *“Hüseyin derhal dışarı fırlayıp iki saat uzaktaki şehre birini yolladı. (...) Bir kötü avrat için hatırını kırmak doğru olmayacaktı.”* (s.81). Düğünde şişeler boşalınca, yeni şişeler getirir, lambalarda gaz tükenince gaza adam salar. *“Hüseyin'in hali yorgun ve benzi sarıydı.Fakat sırtmaya çalışıyor ve misafirlere karşı bir kusur işlemekten korkan gözleri sanki herkesten bir işaret, bir emir bekliyordu.”* (s.86). Hüseyin'in şahsında bütün köylünün ezilmişliği ortaya çıkarılmaktadır. Köylü, hep şehirli bürokrat, okumuş aydın, ağa tarafından sömürülmektedir, onlara yaranmak için, hatırı kırmamak için uğraşır, elinden geleni yapar.

Yakup Ağa - şehirli bir hancı, ağadır. Köyde yerli bir hükümdar azametiyle yürüyen Yakup Ağa'ya karşı herkes saygıdan ziyade korku hisseder, o yüzden ona yaranmaya uğraşırlar. *“Yakup Ağa'nın itibarı köyde çok büyüktü. Şehre inen herkes onun hanında kalır, ekinini, yününü satmakta onun aracılığından faydalanır, sıkışınca ondan para alır, hükümette işi olsa, yahut bir vukuat yapıp mahkemeye düşse ondan medet umardı.”* (s.81). Düğün sahibi Hüseyin de, Yakup Ağa'ya yaranmak için herşeyi yapar; yorgun haline rağmen sabaha kadar ortalığı idare eder, misafirlere ikram eder.

Olay örgüsünde yardımcı karakter olarak saz çalan ihtiyar bir âşık, Türkmenlerden iki davulcu, şehirden gelen misafirler, karakol komutanı, iki jandarma da ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Acıma temi- Hikâyenin asıl vakası üzerine kurulan bir temadır. Hikâyenin baş kahramanı olan Yeni Dünya, hayat kadınıdır. Oturak alemi kadını, toplum tarafından ten zevklerinin bir aracı olarak görülür. Genç ve güzelken bu “zanaata” girip para kazanarak idare edebilen bu kadınlar yaşları ilerleyince ve güzellikleri solunca herkes yüz çevirir. Hikâyede Yeni Dünya düğüne çağırılır. Önünde oynadığı erkeklerin içinden Yakup Ağa, Yeni Dünya'ya “*kötü avrat*”, “*marazın biri*”(s.80) der. Başka erkekler de Yakup Ağa'ya katılarak Yeni Dünya'nın “*sıskalığını suratsızlığını*”(s.80) ileri sürerek onun yerine şehirden daha çevik ve güzel olan Deli Emine'yi getirirler. Yeni Dünya “*...senelerden beri savaştığı meydanı bu kadar kolay bırakıp çekilmek istemediği*”ni belli eder. (s.84). Bu yüzden beklenmeyen bir çeviklikle oynar, gece boyunca rakı içer, hasta halinde bile gelinin köyüne gider. Ancak dokuz saat uzaklıktaki köye giderken yolda kötüleşir: “*benzi ölü gibi sarar*”ır, bütün vücudu titremeye başlar, kusar (s.89). Fakat hastalığına rağmen “*İçinde hayat namına ne kalmışsa hepsini kamçılıyıp mesleğinin haysiyetini kurtarmak*”, gelinin köyündekilere de: “*Oğlan tarafı da amma karı bulmuş ha!*” dedirtmemek içinkendini zorlar. Çünkü “*bu “zanaata” girmiş birisi için bundan daha büyük ayıp olamazdı.*”(s.90). Çaresiz kadın yine kalkıp oynar, fakat vücudu daha fazla dayanamaz, gece yatırıldığı odada “*sabaha kadar*” inler, bir yandan bir yana döndükçe cayır cayır yanar, tir tir titrer (s.90), sabaha yakın da ölür. Sonra da Yeni Dünya köyde unutulup yola çıkılır. Fakat kocakarı, cenazenin başına kalması ihtimalini düşünerek kabileye yetişip cesedi eski bir kilime sarılmış Yeni Dünya'yı arabanın bir kenarına uzatır. Toplumun ilgisizliği ve acımasızlığı ile karşı karşıya kalan Yeni Dünya'nın ölümünü kimse umursamaz. “*Bir sürü çocuğun arasında, birkaç avuç kuru otun üstünde uzanan ölünün, sarsıntıyla kilimden dışarı fırlayan başı, tekerlekler taşlara çarptıkça arabanın yan tahtalarına vuruyor, saçları kuru otlara ve samanlara karışıyordu.*” (s.92). Toplumun kenara ittiği ve bedenini sömürdüğü, istismar ettiği Yeni Dünya'nın acılı hikâyesi, insanda acıma duygusunu harekete geçirmektedir. Hikâye okundukça düşkün kadın olmasına rağmen okuyucuda Yeni Dünya'ya karşı olumsuz hisler oluşmamakta, acıma hissi meydana gelmektedir.

Bürokrasi- Hikâyede bürokrasiye yönelik eleştiri yer almaktadır. Düğün için köye birkaç şehirli misafir gelir. “*Köye gelirken uzun bir seyahate çıkıyormuş gibi ayaklarına çizme, başlarına spor kasket ve gözlerine siyah gözlük geçiren efendiler*”(s.82), köyü dolaşırken Yakup Ağa'ya ecnebi seyyahlar gibi sorular sorarlar. “*Köye dair her öğrendikleri şeyden sonra yüzleri, bunu eskiden biliyorlarmış da yalnız bir kere daha duymak istemişler gibi, bilgiç bir ifade almaya çalışıyor, kaşları düşünceli bir kıvrıntı ile geriliyor ve başları: ‘Tabii, tabii, malum!’ der gibi sallanıyordu.*”(s.82). Eve gelince de köylerin medenileşmesi çarelerini konuşurlar, “*fakat on dakikadan fazla bu mevzuda duramadılar, şehir dedikodularına, maaş, ücret, barem meselelerine geçtiler ve biraz da uyuyuverdiler.*” (s.82). Yazar hikâyesinde bürokratların köylüye sahte tavırlarını, göstermelik ilgisini eleştirmektedir. Aslında bürokratlar, köylü insanına ve sorunlarına karşı çok yabancısıdır. Asıl köylüleri değil, tek kendi rahatını düşünen yozlaşmış ve asalak tipler olarak çizilmektedir. Çok içip kusan şehirli efendiler, gelinin köyünden giderken “*kendilerine rahat bir araba ve altlarına yumuşak minderler seç*”erler. (s.91). Bunun dışında hikâyede bürokrasiyi temsil eden karakol komutanı ile iki jandarma da yozlaşmış ve asalak tipler olarak ortaya çıkmaktadır. Karakol komutanı, köylüyü paylayıp küfürler savurur, iki jandarma ise düğünde bedava rakıyı içmeye fırsat bulurlar.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede köy, pis, kirli ve çamurlu olarak çizilmektedir. Mart ayında karların erimesinden dolayı köyün yolları, bozuk ve çatlaktır; İki köyün arası da ıssız bir bozkırdır. Hikâyede, yollar bozuk ve çamurlu olarak çizilerek köylerdeki yolsuzluk ve ulaşım sorunları da öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, köyün evlerinde apteshane olmadığı için, aptes bir duvar kenarına çömelip edilir. Köyün çocukları ise bakımsız olarak çizilir: “*on iki yaşlarında kadar görünen sarsak bir oğlan bir kapının eşiğine oturmuş, ağzından salyalar akarak, geçenlere sırıtıyordu.*” (s.82). Bununla birlikte, “*...yalınayak, birçoğunun elinde birer kara ekmek...*” (s.91) olan köylü çocuklar, köylünün fakirliğini vurgulamaktadır. Hikâyedeki köyün pis kokulu ve kirli sokakları, çamurlu yolları, çıplak, çakıllı ve ağaçsız sırtları, genel Anadolu köyünün portresini sunmaktadır.

1.4.17. İki Kadın³⁴

Tanımı- Hikâyede Anadolu kadının köylerinde, ailelerinde, evlerinde yaşadığı sıkıntıları ile acıları anlatılmaktadır. Kocaları hiçbir miras bırakmadan aniden ölünce iki kadın kimsesiz ve parasız kalır. Genç Esmâ, imam nikahıyla evlendiği için, oğluyla birlikte, kocasının mirasından ve her türlü sosyal güvenceden mahrum kalır. Hikâyede Anadolu kadınının, erkek tarafından sömürülmesi ve ezilmesi, emeğinin ve bedeninin kullanılması, toplumda büyüyen ve yayılan sosyal adaletsizliğin aydın bir tezahürüdür. Bu ve köyde yaşanan başka sıkıntılarla sorunlar hikâyede işlenerek eleştirilmektedir. Köyü ve köylüyü anlatan, köylünün sıkıntılarını konu edinen hikâyeye olarak okuyucu tarafından çok okunan ve sevilen bir hikâyedir.

“İki Kadın” hikâyesi, yazar anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Anlatıcı, hakim bakış açısıyla kahramanların hakkında tanıtma bilgilerle onların düşüncelerini aktarmaktadır. Mesela, “*Kerim Ağa, bir aralık: ‘Acaba vadem geldi mi ki?’ diyedüşündü.*” (s.94);

“*Odanın bir köşesinde yığılı duran yün şiltelere hasretle bakıyor, bunlarda ne kadar rahat yatılacağını düşünüyordu.*” (s.94);

Yukarıdaki örneklerde gördüğümüz gibi anlatıcı kahramanların aklından geçen düşüncelerine hakimdir. Dolayısıyla, her şeyi gören, duyan ve bilen anlatıcı, hakim bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz.

Hikâyede diyalog tarzı anlatım kullanılmaktadır. Yazar anlatıcı, her şeyi kendisi nakletmek yerine kahramanlarını konuşturmaktadır. Hikâyede geniş yer tutan diyaloglar Kerim Ağa ile Hacer, Kerim Ağa ile Esmâ, Hacer ile Esmâ arasında gerçekleşmektedir. Diyalog tarzı anlatımla hikâyede bazı önemli bilgiler ve dikkatler aktarılmaktadır. Mesela, Esmâ ile Hacer arasında gerçekleşen diyalogda Kerim Ağa'nın Hacer kadın öncesi merhum karısı ile çocukları hakkında, ayrıca Hacer kadının çocuğu hakkında bilgiler verilmektedir. Mesela, Hacer Kadın'ın “*Beni almadan ölen karısı iki oğul bırakmıştı, biri seferberlikte kaldı, birisi hapiste... Benim ilkim sağ olsaydı, şimdi kırkında olacaktı.*” (s.96) gibi ifadelerinden kahramanların geçmişinden bir çok bilgi almaktayız.

³⁴ Ali, *Yeni Dünya*, 93-100.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Kerim Ağa iki günden beri yataktan çıkamıyordu.*” (93) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyenin kahramanı Kerim Ağa'nın hale (vaka zamanına) kadar geçirdiği son günleri, ayrıca hastalığının akışı, özetleme şeklinde verilerek hikâyeye giriş yapılmaktadır;

Gelişme- Kerim Ağa'nın odada yatması, bir kızın vişne satın almaya gelmesi, Kerim Ağa'nın karısından pekmez yapmasını rica etmesi, dolaptan pekmez almak isteyen karısına anahtarı vermemesi, akşama kötüleşmesi;

Düğüm- Kerim Ağa'nın canını teslim etmesi, Hacer'in ölünün üstünden anahtarı çıkarması, iki kadının ihtiyarın sandığını, elbiselerini araştırması, kileri açıp yemek pişirmeleri ve doya doya yemeleri;

Sonuç- İki kadının köy halkına kocasının ölümünden haber vermeleri, Hikâyeyi tamamlamaktadır. Sonucu belirlidir. Kerim Ağa, iki karısıyla çocuklarına hiç bir miras bırakmadan vefat eder. İki kadın kocasız, reissiz kalır. İhtiyardan kalan para da kısa zaman içinde tükeneceğine göre iki kadın “*gayrı ölesiye kadar gene böyle tarlada bağda çalışacak.*”tır (s.99).

Mekân- Hikâyenin vakası köyde, Kerim Ağa'nın evinde cereyan etmektedir. “*Kerim Ağa iki günden beri*” (s.93) yataktan çıkamadığı için anlatılan olaylar dar kapalı mekân olarak işlenen odada geçmektedir. Kerim Ağa'nın evi, özellikle yattığı oda, karanlık ve kapalılık nitelikleriyle öne çıkmaktadır. Mesela, Kerim Ağa'nın odası, “*Pencerelerinin tahta kanatları sımsıkı kapalı olduğu için, yalnız kapıdan ışık alan odanın ortasında, incecik bir döşekte arka üstü uzanmış, gözlerini tavandaki direklerle bunların arasından götüren hasıra dikmiş...*” (s.93) şeklinde tasvir edilmektedir. Hikâyede mekâna ait tasvirlerle belirli bir imaj verilmeye çalışılmıştır. Bu imajı, “*tahta kanatları sımsıkı kapatılan pencereler*” (s.93), “*yufka yatak*” (s.94), “*anahtar*”, “*kapalı sandık*” (s.98), “*kilitli oda*” (s.99) gibi ifadeler oluşturmaktadır. Esas mekân, Kerim Ağa'nın bulunduğu odadır. İkinci derecedeki, yani yardımcı mekân olarak evin “*aşağısı*” işlenmektedir. İki kadın, yukarıda bulunan Kerim Ağa'nın odasından aşağı inerek karanlıkta oturup yemek yer; Esma aşağıdan Kerim Ağa'ya seslenir, vs.

Görüldüğü gibi, hikâyede mekân unsurları az sayıda bulunmakta; mekân tasvirlerine de çok yer verilmemektedir.

Zaman- Hikâyede anlatılan vakanın cereyan ettiği tarihler belirtilmemektedir. Anlatma zamanı ile vaka zamanı, arasında kesin bir ayırım olmadığı için çakışmaktadır. Hikâye başında Kerim Ağa'nın son günleri özetlemeyle verilir: *“iki günden beri”*– yataktan çıkmıyordu; *“on beş günden beri”*– ayakta duracak hali yoktu; *“bu sefer”*– hastalık yakasını kolay bırakmamıştı; *“senelerden beri”*– ilaç içtiği için onların faydası olmadığını biliyordu; *“iki gün evvel”*– leblebi yemişti (s.93). Özetlemeden hemen sonra *“bugün”* (s.94) ifadesiyle vaka zamanına geçilmektedir: *“Hacer kadın bugün yaprak yolmaya bağa gitmiş, genç karısı Esmâ da, üç yaşındaki çocuğunu alıp yunağa çamaşır götürmüştü.”*(s.94). Bu cümle sadece vaka zamanını belirtmekte değil, aynı zamanda hikâyenin şahıs kadrosunu da sunmaktadır: Kerim Ağa'nın büyük karısı Hacer, genç karısı Esmâ, çocuğu Necatî. Aynı günde *“gece yarısına doğru”* (s.96) Kerim Ağa yatağında ölü bulunur. Hikâye, bir gecelik vaka süresiyle sınırlı olduğu için zaman unsurları az sayıda bulunmaktadır. Zamanla ilgili başka bir dikkat, hikâyenin vakasının cereyan ettiği mevsimle ilgilidir. Mevsim anlatıcı tarafından direct söylenmez; fakat hikâyedeki bazı cümlelerden çıkarılabilmektedir. Mesela, Kerim Ağa hastalığına rağmen *“bağa kadar uzanıyor, henüz koruk halinde bulunan salkımların arasından çürük taneleri, vişne ağaçlarından sararmış yapraklarla kurumuş dalları ayıklıyor”*dur. (s.93); *“Hacer kadın bugün yaprak yolmaya bağa gitmiş”*ti gibi (s.95) cümlelerden hareketle hikâyede anlatılan mevsimin yaz, yahut yazın sonları olması gerek.

Kişiler:

Kerim Ağa - yetmiş yaşlarında olan ihtiyar köylüdür. İki eşi vardır. Hacer'le evlenmeden önce, *“ölen karısı iki oğul bırakmıştı, biri seferberlikte kaldı, birisi hapiste...”* (s.96). Okuyucuya cimri olarak tanıtılmaktadır. Pek zayıfladığından, yufka yataкта kemikleri ağrımaya rağmen, yün şiltelerine hasretle baka baka, yine de kirletirim diye onları serdirmez. Evine küçük bir kız bir sepet vişne almaya gelir; fakat parası yetmeyince *“Kerim Ağa sepetin ağzından biraz aşağıdaki bir yeri gösterdi: ‘Buraya kadar doldur da ver,’ dedi karısına”* (s.95). Cimriliğin daha bir ispatı şu örnekte ortaya çıkmaktadır: Kerim Ağa, Esmâ'nın ekşi pekmezden şerbet yapmasını ister. Ekşi pekmez kalmadığı için tatlı pekmez ister. İkisi de kalmadığı için Esmâ

pekmezin bulunduğu dolabın anahtarını ister, Kerim Ağa ise anahtarı vermeden pekmezden vazgeçer. Kerim Ağa'nın ölümünden sonra iki karısı ihtiyardan kalan değerli eşyaları aramaya koyulur. Fakat ufak tefek eşyalar ve on yedi liradan başka değerli hiç birşey bulamayınca: *“Gömmüş olacak! (...) Giderken paralarının yerini diyivermeden gitti. (...) Allahtan korkmadan paralarını yanına alıp gitti.”* (s.99) diye söylenirler. Kerim Ağa'nın cimriliği ile beraber cahilliği de öne çıkarılmaktadır. Hastalanırken hastaneye gitmeden, rahatsızlığının nedenini bilmeden, koruk, leblebi ve vişneyi ilaç şeklinde kullanır.

Hacer kadın - yaşlı kadın; köylüdür. Kırk beş seneden beri Kerim Ağa'nın beraber yaşadığı karısıdır. Çocuğu olmuş, ölmüştür: *“Benim ilkim sağ olsaydı, şimdi kırkında olacaktı.”* (s.96) diye ifade eder. Genel Anadolu kadını olarak çizilmektedir: kocası ne yaparsa her şeye katlanmış ve kabul etmiştir. Kerim Ağa, kuma getirdiğinde de ağzını açmamış, kocasının genç karısına da iyi davranan güçlü kadın kişiliğiyle çizilmektedir: Kerim Ağa'yla evleneli tarlada çalışan, genç kumaya katlanan, kocası öldüğünde sakin ve sabırlı kalan, kocasının cesedi üzerinden anahtarı arayabilen cesaretli bir kadın olarak ortaya çıkmaktadır.

Esmâ– Kerim Ağa'nın 24 yaşındaki genç eşi; köylüdür. Kerim Ağa'ya istemeyerek, resmi nikahı kıyılmadan, babası tarafından zorla verilir. Üç yaşında Necati isimde çocuğu vardır. Esmâ, gençliğinden tecrübesiz ve saf olarak çizilmektedir. *“Resmi nikah”, “imam nikahı”* gibi şeylerden haberi olmayan genç kadın, kocasının ölümünden sonra oğluyla mirastan yoksun, ortada kaldığında her şeyin farkına varır.

Tema:

Sosyal adaletsizlik– Hikâyede iki eşi olan Kerim Ağa, hastalanıp vefat eder. Kocasını ölünce iki kadın ortada kalır: parasız, kocasız. İki kadına da büyük haksızlık yapılmıştır. Hacer kadın kocasının getirdiği genç kumaya katlanmak zorunda kalmıştır. Esmâ ise genç kızken babasının zoruyla ihtiyar Kerim Ağa'ya verilmiştir. İki kadında bu hallere katlanmak zorunda kalmıştır. Kocasının ölümünden sonra Hacer kadın şu şekilde sitem eder: *“Kırk yıl evinde oturdum, koca öküz gibi çalıştım, bir gün doyunca yemek yemedim... Gene de sesimi çıkarmadım... Nasıl olsa bir gün ölür de, her şeyler bana kalır dedim... Allahtan korkmadan paralarını yanına alıp gitti.”* (s.99). Esmâ da, resmi nikahı olmadığı için üç yaşındaki oğlunun mirasını kimse tanımayacağını yeni

öğrenince endişeye düşer. Genç cahil köylü bir kadın olan Esmâ oğluyla birlikte mirastan ve her türlü güvenceden mahrum kalmıştır. Hacer kadının: *“Gençliğin var diye mi güveniyon? Kucağında piçinle seni kim alır? İl orağına gidince aklını başına devşirirsin!..”* (s.99) sözleri bir gerçektir. Kocasını hiçbir şey bırakmadığı için iki kadın da *“ölesiye kadar gene böyle tarlada bağda”* (s.99) çalışmaya devam etmek zorunda kalmıştır.

Evlilikle ilgili meseleler– Hikâyede yetmişlik Kerim Ağa'nın iki eşi vardır: resmi nikahlı olduğu ilk karısı Hacer'dir. Genç Esmâ ise imam nikahıyla getirilen ikinci karısıdır. Kerim Ağa Hacer'i almadan önce de evli imiş ve karısı vefat etmiştir. Kocasını eve kuma getirdiğinde Hacer kadın, tüm Anadolu kadınları gibi fedakar ve onurlu, kocasına bağlı ve sadık olarak kocasının kararına karşı çıkmadan kabul etmiştir. Esmâ'nın durumu ise, *“isteye isteye kuma gelmedi, babası zorla verdi”* (s.97) ifadeleriyle belirtilir. Genç kız iradesine karşı anne-babası tarafından yaşlı erkeğe zorla verilir. Anadolu kadınları cahil oldukları gibi kocalarına da büyük ölçüde bağlı olduğu için hayatlarında yemek pişirmek, çocukları yetiştirmek ve tarlada çalışmaktan başka ilgileri yoktur. Tabii olarak hükümet nikahı ile imam nikahından haberli değildirler. Bu özellik Esmâ'nın şahsında gösterilir. Yirmi dört yaşında imam nikahıyla Kerim Ağa'ya verilen Esmâ, anca kocasının ölümünden sonra üç yaşındaki oğluyla ortada kaldığının farkına varır. *“Esmâ birden bire canlandı: ‘Nasıl komazmış?’ ve eliyle minderdeki Necati'yi gösterdi: ‘bu çocuk onun değil mi?.. Onun hakkını kimsecikler alamaz.’ Hacer kadın merhametle güldü: ‘Senin de dünyadan haberin yok ya’ dedi. ‘Sen benim üstümekuma geldin... Hükümet nikahı olmadın... Necati'nin mirasını kimse tanımaz.”* (s.98).

Sağlık sorunu– Hikâyede sağlık sorunu Kerim Ağa'nın üzerinden verilir. *“İki günden beri yataktan çıkamıyordu. Zaten on beş günden beri ayakta duracak hali yoktu... (...) yolda ateş bastığı için gözleri kararıyor, eşiğin üstünde dalıp yuvarlanır gibi oluyor ve hayvanın boynuna sarılıp zor tutunuyordu.”* (s.93) şeklinde Kerim Ağa'nın sağlık durumu tarif edilmektedir. İhtiyar ateşlenip sancılanır, *“ishal yakasını bırakmamıştı”*r. (s.93). Hastaneye gitmeden yaşlı köylü kendi sınırlı imkanlarıyla tedavi olmayı tercih eder: *“koruk ezip içmiş”, “yarım fincan kuru kahveyi koruk suyuyla kararak yemiş”; “avuç avuç vişne”, “ham ekşi elma”, “leblebiler”* ilaç olarak kullanmıştır (s.93). Bu sırada, ihtiyarın hastalığı ilerlemiş, artık *“çok zayıflamış”,*

“aşağısı büsbütün tutmaz ol”muştur, “yataktan çıkamıyordu”r (s.93). Kerim Ağa, tıbbi yardımsız, yatakta inleyerek canını teslim eder. Karılarının onun ölü bedenini bulduğu sahne çok gerçekçi bir tarzda verilir. Esmâ korkudan bir feryat koparıırken okuyucu da heyecan içine düşer. “Ortadaki yatakta Kerim Ağa hiç kııldamadan yatıyordu. Yüzü o kadar beyazdı ki, gaz lambasının ışığı bile bu beyazlığı örtemiyordu. Hele aralık duran gözlerinin akı, loş odada, birer sedef düğme gibi donuk donuk parlıyordu. Seyrek sakallı çenesi biraz sola ve göğsüne doğru düşmüş, deliklerinden ağarmış kıllar fırlayan burnunun ucu sivrilivermişti.” (s.97).

1.4.18. Sulfata³⁵

Tanımı- Sabahattin Ali, “Sulfata” adlı hikâyesini 1942 yılında yazmıştır. *Yeni Dünya* öykü kitabında on ikinci hikâyedir. Köylünün sağlık sorunları ve köylüler ile köylülere yabancı kalan, köylünün sıkıntılarını anlamayan şehirli bürokratların arasındaki çatışmayı anlatan bir hikâyedir. “Sulfata”da daha çok küçükken evlenen, evlilikleri aileleri tarafından kabul olmayınca köylerini terk edip toplumdan kaçarak tabiata sığınan Mustafa ile Aliye'nin acılı hikâyesi anlatılmaktadır.

Hikâyede çift bakış açılı anlatıcı ortaya çıkmaktadır. Hikâye çerçeve ve asıl vakalardan oluştuğu için, iki farklı vaka iki farklı bakış açısından anlatılmaktadır. Çerçeve vaka, müşahit konumundaki yazar anlatıcı tarafından anlatılmakta; asıl vaka kahraman bakış açılı anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Asıl vaka çerçeve vaka içerisine yerleştirilmektedir. Çerçeve vaka asıl vakaya zemin hazırlamaktadır. Çerçeve vakada müşahit (Ben) anlatıcı, yahut yazar anlatıcı, ormanlık bir dağa çıkınca, yolu kaybeder. Ardıçlar, mazılar, dikenli dikensiz çalılar arasından zorla geçerek dolaşa dolaşa bir kulübeye rastlar. Yüksek dağlarda tek başına bulunan bu kulübenin sahiplerini yolda karşılar. Kadın yerde yatar, yanında da erkek var. Böylece yazar anlatıcı Mustafa ile tanışır. İşte bu Mustafa, kendi hikâyesini anlatır; toplumca anlaşılmayan, kenara itilen karı-koca köylü, ailelerini terk edip tabiata sığınır, dağlara çıkıp ev kururlar. Mustafa'nın anlattığı bu hikâye, hikâyenin asıl vakasını oluşturur, Mustafa ise kahraman (Ben) anlatıcısıdır. İki vaka da 1. şahıstan anlatılmaktadır. Asıl vaka, anlatılmaya başladığında çerçeve vaka askıya alınır ve asıl vakanın anlatımına

³⁵ Ali, *Yeni Dünya*, 101-109.

“başından anlatayım” (s.105) yardımıyla geçilir: “(...) delikanlı birdenbire içini dökmek isteğini duymuş gibi, yüzüne baktı. (...) “Bak başından anlatayım... Hilafım varsa, yerimden sağ kalkmayayım... Aliye sıtmayı bizim köyde almış. Ben askerdeydim, gelince öğrendim...” (s.105).

Hikâyede asıl vakanın anlatıcısı - hikâyenin kahramanı Mustafa adında bir köylüdür; çerçeve vakanın anlatıcısı - müşahit konumundaki yazardır. Müşahit konumundaki yazar yolda tanıştığı Mustafa'nın hikâyesini dinler ve müşahede etmekle yetinerek kamera tarafsızlığı ile okuyucuya nakleder. Müşahit bakış acılı anlatıcı kahramanların ruh hallerini, iç dünyasını bilmemektedir. Çerçeve vakada, anlatıcı zaman, mekân ve kahramanlar hakkında bilgi vermektedir.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Bulunduğum kasabanın hemen arkasındaki ormanlık bir dağa çıktım.” (s.101) cümlesiyle başlamaktadır. Hikâyenin ilk cümlesinde anlatıcı ve anlatıcının bakış açısı, vaka ve vakanın cereyan edecek mekânı belirtilmektedir.

Giriş- Hikâyeye olayla, aynı zamanda tabiat tasviriyle giriş yapılmaktadır. Yazar anlatıcının, dağa çıkıp orman içinde dolaşması ile hikâye başlamaktadır.

Gelişme- Yazar anlatıcının su içebileceği yer ararken uzaktan gördüğü zeytin dikmelerine doğru gitmesi, orda bahçeli kulübeyi bulup su içmesi, kulübenin sahiplerini karşılamak için yola çıkması, yazar anlatıcının kulübenin sahibi olan Mustafa adlı delikanlıyla konuşması, Mustafa'nın kendi öyküsünü anlatması; Geriye dönülerek anlatılan olaylar: Mustafa'nın karısının köyde sıtmaya yakalanması, doktorun kadının kan tahlilinde sıtma bulunmadığını, kadının hastalığının ispatı için kanın ateş geldiğinde alınması gerektiğini söylemesi, hasteneye geldiklerinde kadının ateşi olmadığı için kan verememeleri, kapıda doktoru geceye kadar beklemesi, sarhoş doktorun köylüleri kovması, tedavi için sulfata adlı ilacı alamaması, Mustafa'nın karısını sabah kasabaya götürmesi, geri dönerken kadının yolda nöbet geçirmesi;

Düğüm- Asıl vakadan çerçeve vakaya dönüş yapılır; yazar anlatıcının Mustafa'nın öyküsünü dinledikten sonra ona karısı nöbet geçirdiğinde kanını alıp cam parçasına sürüp doktora götürmesini tavsiye etmesi;

Sonuç- Mustafa'yla kahramanın sonradan görüşmesi, Mustafa'nın karısının kanını cama sürüp götürdüğünde yalan söylemekle suçlanması ve sulfatayı yine de alamaması.Sonucu belirsizdir. Mustafa, kaç defa karısını doktora götürdüyse, bir türlü sulfatayı alamadı.

Hikâyede vaka, kronolojik bir sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Geçmiş zamana ait asıl vaka, anlatma zamanına ait çerçeve vakaya yerleştirildiği için kronolojik sıra bozulmaktadır. Çerçeve vaka askıya alınarak asıl vakaya geçilir. Çerçeve vaka içerisinde geriye dönülerek asıl vakanın anlatımına geçildiğinden dolayı hikâyenin hareket ögesi durgunlaşmaktadır.

Mekân- Hikâyede açık ve geniş mekân işlenmektedir. Müşahit konumundaki yazar anlatıcı, hikâyeye mekân tasviriyle başlamaktadır. Hikâyede tabiat tasvirlerine geniş bir yer verilmektedir. Hikâyenin başında kahramanın ormanda dolaşması şöyle bir tabiat tasviriyle takip edilmektedir: *“Önce fundalıklar, sonra çamlar arasında, uzun uzun, hedefsiz ve maksatsız dolaştım. Dağın en yüksek yerinde saatlerce kalıp, güzel işlenmiş, çiçekli bir bahçe gibi önümde uzanan ovaya; dağın eteğinde, siyah kiremitli damları, beyaz minareleri, kırmızı tuğladan uzun fabrika bacalarıyla kabartma gibi duran kasabaya; gümüşü yapraklı kavak ağaçları arasında kaybolan köylere; ve güneşin altında mor bir sise gömülen karşı dağlara baktım.”* (s.101).

Kahramanın dolaştığı orman, tabiatın dokunulmamış yeri, insanın zorla geçebileceği bir labirent olarak verilmiştir: *“Bir aralık yolu da kaybettim... (...) Yabani zeytinler, ardıçlar, mazılar ve daha birçok dikenli dikensiz çalılar arasından kendime zorla bir yol açmaya çalıştım. Pek güç ilerleyebiliyor ve çok yoruluyordum. Elbisem her adımda bir yere takılıyor, şapkam düşüyor, gerilip gerilip kurtulan bir dal suratıma çarpıyor ve gözlüğümlü alıp gidiyordu”* (s.101-102). Hikâyenin kahramanları karı-koca Mustafa ile Aliye, toplumdan kaçarak bu tabiatın dokunulmamış yerine gelmişlerdir. İnsanlardan olabildiği kadar uzaklaşmak isteyen Mustafa ile Aliye, ormanlık arasından zor ulaşılan bir yer seçmişlerdir. Toplumdan kaçış, tabiata sığınma gibi temalar işlendiği bu hikâyede tabiat, koruyucu ve huzur verici nitelikleriyle ortaya çıkmaktadır. Tabiata sığınma temi, tabiatın güzel manzaralarıyla çizilmesini gerektirir. Toplumdan kaçış temi ise kahramanların sığındığı yerinin başka insanlarca bulunamaz ve ulaşılamaz bir yer olarak çizilmesini gerektirir.

Mustafa ile Aliye'nin yaşadıkları “evleri”, biraz dağınık olarak gözükür, ama yine de bahçeleriyle, kuyusuyla ev atmosferini hissettirir. “İlerde, ağaçsız bir bayırda, yeni biçilmiş bir tarla ile, bunun aşağı tarafında, çukurda, mısır ekili küçük bir bahçe, yanında bir kuyu, biraz ötede kerpiç bir kulübe vardı. (...) (İçerisinde) Bir köşede dürülmüş küçük bir yatak, ocağın kenarında birkaç toprak kap vardı.” (s.102). Bu ormanda bulunan kulübe uzun zamandan beri bırakılmış gibi durmuyor, ama sahipleri sürekli kasabaya gittiklerinden dolayı bir bozulma ve dağınıklık görünüyordu.

Hikâyede yardımcı mekân olarak kasaba ve oradaki Mustafa'nın Aliye'yi muayeneye götürdüğü Sıtma Mücadelesi geçmektedir.

Zaman- Hikâyenin yazılış tarihinden hareketle 1920'li-30'lu yılların Anadolu'su anlatıldığı ifade edilebilir. Vaka zamanı ile anlatma zamanının da hangi tarihlere ait olduğu belirtilmemektedir. Ancak vaka zamanı ile anlatma zamanının bir-birinden ayrı olduğu açıktır. Mustafa, günün birinde karısını kasabadan dağ evine yürüyerek sırtında götürürken rastladığı yazar anlatıcıya geçmişten itibaren hale kadar yaşadıklarını anlatır.

Yazar anlatıcı ise daha sonra Mustafa'dan duyduklarını okuyucuya nakleder. Çerçeve vaka, asıl vakanın anlatımıyla kesilerek kronolojik düzenini yitirmektedir. Asıl vakanın olayları ise kronolojik bir sıraya tabidir. Asıl vakada, Mustafa'nın Aliye'yle evlenmesinden başlayarak hale kadar tüm yaşadıkları anlatılmaktadır. Dolayısıyla asıl vaka zamanı geçmişe aittir. Çerçeve vaka: Mustafa'nın yazar anlatıcıya rastlamasıdır ve anlatma zamanına aittir. Anlatma zamanı - akşam, vaka zamanı - Mustafa ile Aliye'nin evlenmesinden itibaren anlatma zamanına kadar uzanan 3-4 yıllık zaman süresini kapsamaktadır. Hikâyede anlatma zamanına ait olup çerçeve vakada anlatılan olaylar, zamanda ileri atlama tekniği kullanılarak üç gecelik süreyi kapsamaktadır.

Çerçeve vakada kullanılan zaman unsurları:

Çerçeve vakada yazar anlatıcı, “sabahtan beri” (s.101) ormanlık bir dağda dolaşınca çok susayarak uzaktan bir kulübe görür. “Bir saat kadar sonra”(s.101) o yere ulaşınca o bahçeli kulübenin ocağının “haftalardır”(s.103) yakılmamışa olduğunu görür. Yazar anlatıcı uzaktan birilerinin geldiğini gördüğünde “güneş epeyden beri arkadaki bayırın arkasına girmiş...” (s.103), akşam iyice çökmüştür. Mustafa hikâyesini bitirdiğinde ise ortalık “büsbütün kararmış, yıldızlar gökyüzünü

doldurmuştu”r. (s.108). Yazar anlatıcının, daha sonra Mustafa'dan ayrılır. Yazar anlatıcının Mustafa'ya tekrar rastlayışı *“iki gün sonra akşamüzeri”* (s.109) gerçekleşir. Burada zamanda ileri atlama tekniği kullanılmıştır. Çerçeve vakada yazar anlatıcının Mustafa'yla konuşma sırasında Mustafanın *“iki sene evvel”*(s.105) askerden döndüğünü öğreniyoruz.

Asıl vakada kullanılan zaman unsurları:

Asıl vakada Mustafa, geçmişten başlayarak hale kadar yaşadıklarını anlatmaktadır. Asıl vakanın özelliği şudur: Mustafa'nın evlendiğinden başlayarak hale kadar yaşadıkları özetlenerek anlatılmaktadır: 3-4 senelik diliminde yaşanmış olaylar ayrıntılara girilmeden kısaca ifade edilmektedir. Anlatma zamanına yakın günler daha ayrıntılı anlatılmaktadır. Mustafa'nın kurası çıkmadan *“üç ay evvel”*(s.105) Aliye ona kaçır. Askerden dönüp tarlasını satıp, dağda yaşarken tarlanın parası *“bir sene”*(s.105) idare eder. *“Geçen yıl”*(s.106) kasabada nikah kıydırırlar. *“Bu yıl”* (s.106) da iki keçi ile beş on yumurtlar tavuk alacaktır, ama Aliye'nin sıtması teper. Mustafa'nın Aliye'yi kasabaya götürüp kan aldığında *“tam orak zamanıydı”* (s.106). *“İki gün sonra”* (s.106) hastaneye döndüklerinde Aliye'nin kanında sıtma bulunmadığı için geri gönderilirler. Aliye *“üç gün yattı”* (s.106) - özetleme, *“üçüncü günü”* (s.106) biraz canlanır, tekrar doktora giderler. Doktor, Aliye'yi ateşi geldiği zaman getirmelerini söyler. Mustafa ve Aliye, *“akşamacak”* doktorun kapısının dibinde ateşin gelmesini beklerler. *“Daha ortalık kararmadan”* (s.107) doktor çıkar. *“Gece yarısı”* (s.107) sarhoş olan doktor geri döner. *“Beş on gün”* (s.108) Aliye evde yatırılır. Zamanda ileri atlama tekniği *“Bir gün”* (s.108) ifadesiyle belirtilmiştir. *“Bir gün”* Aliye, sabahtan kasabaya inseler öğlenleri gelen sıtmanın ateşi basınca hemen doktora gireceklerini söyler. *“İşte bu sabah”* (s.108) ifadesi, vaka zamanını anlatma zamanına yaklaştırmaktadır: *“İşte bu sabah kalktık gittik...”* (s.108). Akşama kadar beklediği ateşi eve dönerken yolda gelir. Mustafa eşini sırtında taşıyarak dağa çıkarmaya çalıştığında yazar anlatıcıya rastlar ve hikâyesini anlatır.

Kişiler:

Mustafa - baş kahramandır; ovalı bir köylüdür. Yaşı küçükken dağlı Aliye'yi kaçırır, imam nikahı kıydırırlar. Mustafa askerdeyken babası Aliye'yi evden kovar. Askerden dönen Mustafa Aliye'yle birlikte ailesini, köyünü terk edip mutluluğu

dağlarda aramaya gider. Dağlarda çalışarak ekin ekerek karısıyla geçinebilmektedir, fakat karısı sıtmaya yakalanınca, dağda kurduğu küçük dünyası yıkılır. Mustafa, hikâyede sevecen duyarlı olarak çizilmektedir. Ayrıca, hikâyede küçük insan tipini temsil etmektedir. Köyünden, toplumdan kaçarak dağlarda saklanan, geçinmek için zorla para kazanarak yaşayan Mustafa, hikâyede şehirli doktor tarafından sömürölüp ezilmiştir. Bunun dışında, Mustafa tutkulu bir tip olarak çizilmiştir. Hikâyede, Mustafa Aliye'yi çok sever, o ölürse hayatı anlamını yitirir. *“Ölüp gidiverecek... Bu gittikten sonra ben tarlayı, zeytini n'ideyim? Ahdım olsun, evi kazmayla yıkar, kuyuyu yeniden doldurur, dikmeleri birer birer söker, başımı alıp giderim.”* (s.107). Sevgisi fedakarlıkla birlikte ortaya çıkmaktadır: Aliye hastalanınca onu sırtında eve götürür, köyünü, ailesini de Aliye için terk eder. Babası Aliye'yi evden kovunca, Mustafa: *“Gel kız, Aliye, kismetimizi dağda taşta arayalım!”* (s.105) der ve Aliye'yle dağa çıkar. İkisi de köylü olduğu için çalışkanlık özelliğiyle öne çıkmaktadır. Dağda ekinler eker, çalıları kökler, zeytinlere aşı vurur, kuyu açar, dikmeleri sular, kerpiç kesip bir odacık kurarlar. Ayrıca, onurlu köylüler olarak çizilerek kimseye muhtaçlık etmedikleri belirtilmektedir. Fakat Aliye'nin muayene edilmesi için doktorun kapısının önünde oturur, yalvarır. Bu da köylünün ezilmişliğini öne çıkarmaktadır.

Aliye - dağlı köylü bir kızıdır. Kocasını Mustafa'yla dağda yaşarlar. Sıtma hastalığından rahatsızlanır. Mustafa askerdeyken kocasının ovada yerleşen köyünde kalır. Sıtmaya orda yakalandığı düşünölür. Hikâyede yardımcı bir karakter olarak ortaya çıkmaktadır.

Doktor - baş kahramana karşı gücü temsil eden karakterdir. Hikâyede doktor şöyle tasvir edilmektedir: *“Doktor, tüyübozuk bir oğlandı. Kaytan bıyık bırakmış, kocaman bir gözlük takmıştı. Yüzüme bile bakmadı, akgömlekli bir hademeye 'al şunun kanını!’ dedi, bizi de “iki gün sonra gelin!” diye savdı.”* (s.106). Aliye'nin kan tahlillerinde sıtmanın belirtileri görünmediği için kızı geri gönderir. Mustafa'nın yalvarışlarına rağmen, Aliye'yi ne muayene eder, ne ilaç yazar. Hikâyede yozlaşmış ve asalak tip olarak çizilen doktorun, köylülere karşı ilgisizliği, duyarsızlığı, kaba ve sert davranışı eleştirilmektedir.

Tema:

Acıma temi- Hikâyede ovalı delikanlı ile dağlı Aliye, resmi nikahı kıydırma yaşına gelmeden evlenmek isteyerek imam nikahı kıydırırlar. Mustafa askere gittikten sonra babası dağlı bir kızı evinde görmek istemediğinden Aliye'yi kovar. Komşuların yanında çalışarak, orağa, çifte giderek geçinebilen Aliye, Mustafa'ya kavuşunca ikisi ailelerinin, toplumun kötülüklerinden kaçarak dağlara, ormanlara sığınır. Dağda sadece ikisinin kurduğu küçük dünyada yaşayarak mutludurlar. Fakat Aliye'nin hastalanmasıyla tekrar toplumla karşılaşmak zorunda kalırlar. Kasabadaki şehirli doktorla karşılaşması, karı-kocayı tekrar toplumun duyarsızlığı ve acımazlığı ile yüz yüze getirir. Toplumdan uzakta bulunarak mutlu olan köylüler, toplumla yüzleşmek zorunda kalınca mutsuzluklarla karşı karşıya gelirler. Sevgili eşini kaybetmekten korkan Mustafa, hayatının anlamını onda görür, eşi ölürse o dağdaki evini, bahçesini dağıtıp gideceğini söyler. Doktora karısının sıtmasını ispatlayamayan Mustafa, sulfatayı kendisi alıp içtirir, ama ona da zamanla para yetmez. Toplumca istismar edilen, kenara itilen iki genç köylü, kendi sorunlarıyla baş başa kalarak kendi sınırlı imkanlarıyla hayatlarını sürdürmeye devam etmek zorundadırlar. Hikâyede Mustafa ve Aliye'nin yaşadıkları mutsuzluklar ve çektiği sıkıntılar, okuyucuda derin acıma hissini uyandırmaktadır. Sosyal adaletsizliğin altında yıkılan iki gencin acılı dramı, insanda köylüye karşı merhamet, bürokrasiye karşı nefret hislerini harekete geçirmektedir.

Sosyal adaletsizlik- Toplum tarafından, aileleri ve köyleri tarafından itilen İki genç tek başına dağa çıkarak kendi küçük dünyalarını kururlar. İki genç köylü, ovalı Mustafa ve dağlı Aliye, sevecen ve onurlu iki çocuk, her türlü istismar karşısında ayakta kalabilen iki kahraman, zor çalışarak, alın teriyle kazandıklarıyla geçinebilirler. Fakat, Aliye'nin sıtmayla hastalanması karı-kocayı tekrar toplumla yüzleşmek zorunda bırakır. Dağ yoluyla yürüyerek kasabaya kadar üç saatlik yolculuğu yapan İki köylü, doktorlar tarafından da istismar edilir. Bir doktorun kapısından başka doktorun kapısına gönderilen zavallı kadın, hasta halinde onca mesafeleri yürüyerek aşar. Sıtmanın kanda bulunması için kanın ateş geldiğinde alınması gerektiğini söyleyen doktorun kapısında geceye kadar bekler. Ateşi gece yükseldiği kadın, sarhoş doktor tarafından küçümsenir, ezilir, muayene edilmeden kovulur. Eşine kendi parasıyla sulfata alıp veren Mustafa, her zaman para bulamadığından yine onları kovan doktora başvurmak zorunda kalır. Çare olarak camın üstüne karısının kanını sürüp getirmeyi düşünür. Fakat “sıtmalı kesildiğini” düşünen doktor tarafından tekrar kovulur. Böylece, fakir köylüler, okumuş

aydın kısmı, bürokrasinin tarafından istismar edilerek, ezilerek, hakları sömürülerek, kendi sorunlarına kendi sınırlı imkanlarıyla çözüm bulmaya çalışırlar. Ayrıca, köylülere ve onların sıkıntılarına yabancı olan doktorların ilgisizliği ve duyarsızlığı ile karşı karşıya kalan cahil ve bilgisiz köylüler, hastalıkları ile sağlıksız şartlarda ya sağlıksız yollarla mücadele etmeye çalışır, ya da pes ederek ölümünü bekler. Köylülerin istismar edilmesi, haklarının sömürülmesi, toplumda sosyal adaletsizliğin var olmasını ortaya çıkarmaktadır.

Bürokrasi- Halkı anlaması, koruması ve yardım etmesi gereken bürokrasinin temsilcileri, köylüleri ve onların yaşadığı sıkıntıları tanımadan ve anlamadan köylülere karşı ilgisiz ve duyarsız kalırlar. Sıtma Mücadelesi'ne başvuran Aliye, kanında sıtma bulunmadığı için belediye doktoruna gönderilir, ordan muayene edilmeden sıtma hastalığı olduğu söylenerek geri gönderilir. Sıtma Mücadelesi'ndeki doktor ise: *“Biz kan muayenesine bakarız... Kanı temiz çıktı, üst yanına karışmam!”* (s.106) diye Aliye'ye ilaç vermez. Doktor nöbeti geçirirken getirilsin diye zorlar. Fakat doktorun kapısına gelince Aliye'nin nöbeti kesilir. Bunu bir türlü anlatamayan zavallı köylüler birkaç defa böyle gelip gider. Köylülerin sıkıntılarına çok ilgisiz olmanın dışında, doktorlar köylülere çok kaba davranmaktadır: *“Ne laf anlamaz hödük şeylersiniz siz! (...) Kanun var, nizam var, size yol gösteriyoruz, daha da kafa tutuyorsunuz. Defolun şurdan!..”* (s.107). En sonunda karısının kanını cam üstüne sürüp getiren Mustafa'nın elinden camı alıp yere çalan doktor, Mustafa'nın arkasından: *“Dışarda kininin pahalı satıldığını duyunca hepsi sıtmalılı kesiliyorlar... Ben bilirim bu köylülerin ne yalancı mahluklar olduğunu...”* (s.109) diye kendini övmeye çalışır. Şehirli doktorun, köylülere olan ilgisizliği ve duyarsızlığı, bütün devlet adamları ile bürokratların köylüye karşı davranışı ile tavırlarını ortaya çıkarmaktadır. Hikâyede çizilen doktor karakteri, yozlaşmış ve dejenere olmuş bürokratları temsil etmektedir. Hasta kadını tedavi etmeden kapısından kovan doktor, kaba ve asalak insan tipi olarak çizilmiştir. Okumuş aydın kısmını, bilgisiz ve otoriter bürokrasisini temsil eden insanların köylüyü sömürmesi, ezmesi, aşağılaması öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Hikâyede devrin bürokratların, okumuş aydınların, memurların, halkın iyiliğini düşünmek yerine, tek kendi menfaatlerini düşünerek halkın sıkıntılarına duyarsız ve ilgisiz kaldıkları ileri sürülmektedir.

Sağlıkla ilgili meseleler- Hikâyede Mustafa'nın karısı dağlı kız Aliye, kocasının ovadaki köyünde kaldığında sıtmaya yakalanmıştır. Sıtma Mücadelesi'ne başvurup kan verirler, fakat kan muayenesinde kanı temiz çıkar. Sıtmayı bulmak için kanın ateşin yükseldiğinde verilmesi gerektiğinden Mustafa karısını sırtına alıp birkaç defa doktorun kapısına götürür, fakat doktorun kapısına gelince Aliye'nin nöbeti kesilir. Birkaç defa böyle gelip giden karı-koca, asalak ve kaba tip olan doktoru hiç bir şekilde Aliye'nin hasta olduğuna inandıramazlar. Böylece devlet tarafından bedava dağıtılan sulfatayı alamadığından, Mustafa, kendi parasıyla sulfata almaya çalışır.

Evlilikle ilgili meseleler- Yukarıda söylendiği gibi ovalı Mustafa ile dağlı Aliye, daha çok küçükken evlenmek isterler. Evlenmelerine çok şey engel olur: farklı mezhepler (ovalı-dağlı Kızılbaş), ailelerinin kabul etmemesi, küçük yaşları. Aliye'nin babası, “*laf dinlemez bir yörük*” (s.105) olduğu için Mustafa Aliye'yi kaçıır, fakat kaçırmayla iş bitmez. Yaşları küçük olduğu için kasabada resmi nikahlarını kıymazlar. Fakat iki genç pes etmeden bütün engelleri aşarak sonunda imam nikahı kıydırırlar. Mustafa askerden döndükten bir sene sonra devlet nikahı da kıydırırlar. Böylece, köylerde evliliğin bir sürü etkenlere bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.4.19. Hasanboğuldu³⁶

Tanımı- “Hasanboğuldu” hikâyesi, Sabahattin Ali'nin 1942 yılında yazdığı hikâyesidir. Hikâyede iki genç arasındaki acılı aşk hikâyesi anlatılmaktadır. Birbirini seven Hasan ile Emine, birlikte olamazlar. İki aşığın birleşemeyişinin nedeni ise birinin dağlı, ötekisinin ovalı olmasıdır. Hasan, ovada yerleşen Zeytinli köyünde; Emine, dağda yerleşen Yüksekoba'da yaşar. Yetiştikleri topraklarından ayrı yaşayamayacağını bilirler. Fakat Hasan yine de Emine'nin yanında dağda kalmaya, Emine'nin anne babasının uyguladığı güç denemesini geçmeye hazırdır; ama ne yazık ki başaramaz. Evine de dönemeyen, Emine'siz de kalmak istemeyen Hasan, kendini dağ yolundaki büvete atar ve boğulur. Hasan'ın arkasından fazla dayanamadan Emine de o büvetin yanındaki çınarın dalında asılır. O zamanlardan beri o yerin ismi Hasanboğuldu olmuştur. Efsaneye dönüşen Hasan'la Emine'nin hikâyesini Emine'nin hemşehrisi olan Hacer küçükken öğrenmiştir. Hacer, Yüksekoba'ya seyahat eden yazara, rehber olur. Emine ile

³⁶ Ali, *Yeni Dünya*, 110-124.

Hasan'ın geçtiği yoldan geçerek Hasanboğuldu büvetinin yanına gelirler. Büvetin ismini merak eden yazar, Hasanboğuldu büvetinin hikâyesini öğrenir ve okuyucuya nakleder.

Hikâye, asıl vaka ve çerçeve vakadan oluşmaktadır. Asıl vaka, çerçeve vakanın içerisine yerleştirilmiştir. Fakat, başka hikâyelere nazaran bu hikâyede, asıl vaka anlatımı ara sıra kesilerek, tekrar çerçeve vakaya dönülür. Müşahit konumundaki yazar anlatıcı çerçeve vakada kendisinin bulunduğu mekânı, yolculuk niyetini ve yol arkadaşını anlatır. Yolu bilmediği için yolda aynı obaya giden Hacer adlı kızın yanına katılarak yoluna devam eder. Yol boyunca karşılarına çıkan her büvetin ismini söyleyen Hacer, bir büveti ismini söylemeden geçer. Geçtiği büvetin ismini merak eden yazar, onun isminin Hasanboğuldu olduğunu öğrenir.

Yol sırasında ara verdiklerinde yazar, Hasanboğuldu büvetinin hikâyesini ona anlatmayı rica eder. Hacer'de yazara Hasan adlı bir bahçıvanla Emine adlı bir yörük kızın aşk maceralarını içine alan eski efsaneyi anlatmaya başlar. Yazar anlatıcı iç hikâyeyi Hacer'in ağzından nakleder, yani okuyucuyu Hacer'le baş başa bırakır. Hacer'in anlattığı hikâyenin olayları asıl vakayı oluşturmaktadır. Dolayısıyla hikâyede çift bakış açılı anlatıcı ortaya çıkmaktadır.

İki farklı vaka iki farklı bakış açısından anlatılmaktadır. Çerçeve vaka, müşahit konumundaki yazar anlatıcı tarafından; asıl vaka ise kahraman bakış açılı anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Ancak iki vaka da 1. şahıs tarafından anlatılmaktadır.

Çerçeve vakada anlatıcı:

“Kazdağı'nın Adalar Denizi'ne bakan yamaçlarından birindeki bir yörük obasına gidip dört beş gün kalcaktım. (...) Yüzlerce, belki binlerce senelik zeytin ağaçlarının arasında uzanan, çukur, iki yanı böğürtlen ve hayıtlarla örülü yolda ağır ağır yürüyordum.” (s.110).

Asıl vakada anlatıcı:

“Bu Hasan Zeytinli'de bahçıvanmış... Ufacık bir bahçesi varmış; yazın bostan, yeşillik eker, kışın el zeytini silkmeye gider, koca anasıyla yaşar dururmuş. (...) Bizim obadan onu bilenler var da onlar söylüyorlar... Anam daha şuncağız çocukmuş... İşte o zamanlar bizim Yüksekoba'dan Emine, Edremit pazarında bu Hasan'ı görmüş...” (s.116).

Hikâyede çift bakış açılı anlatıma başvurulmaktadır. Asıl vakanın anlatıcısı—müşahit konumundaki yazar anlatıcı kahramanların ruh hallerini, iç dünyasını bilmemektedir. Çerçeve vakada anlatıcı daha çok zaman, mekân ve kahramanlar hakkında bilgi vermektedir. Asıl vakanın anlatıcısı Hacer ise daha çok nakledicidir.

Hikâyede tabiat tasvir edilirken anlatıma derinlik katmak için Mustafa Seyit Sutüven'in şiiri verilmektedir. Çerçeve vakada yazar, Hacer'le bir yere geldiklerinde Hacer oranın isminin Sutüven olduğunu söyler: *“Boğazın biraz genişlediği bir yere yaklaştığımız zaman, kulaklarımı müthiş bir gürültü doldurmaya başladı. Hacer: “Sutüven'e geldik!” dedi.”* (s.112). Bu noktada, *“Bu çağlayandan bahseden bir şiirin ilk satırları hep dudaklarımda idi”* diyerek Sutüven'in şiirini aktarmaktadır:

*“Bir kayadan duman duman,
On yedi metre atlayan
Dağ kokusuyle yüklü su...
Akması tel tel ince saç,
Düştüğü yerde üç kulaç,
Mavi su, ak köpüklü su!..”* (s.113).

Sutüven'in şiirinin dışında hikâyede yazarı belli olmayan bir koşma da aktarılmaktadır. Yazar anlatıcı, folklorik öğelerden yararlanarak daha derin ve renkli bir anlatım tekniğini ortaya koymak çabasıdır. Asıl vakada Emine'nin Hasan'ın ölümünden sonra onunla son görüştüğü Gök Büvet'in yanındaki kayalara oturarak koşmalar söylediği anlatılır. Hacer'in hikâye sonunda, çerçeve vakada seslendirdiği koşma da, Emine'nin *“Hasan'ına kavuşmadan az önce”*(s.124), yani intiharından az önce söylediği koşmadır:

*“Uzaklardan sesin aldım;
Çevreni derede buldum;
Nereye gittiğin bildim,
Hadanım arkandan geldim.
Sarı kâhlili, dal boylum;*

*Saz benizli, ayva tüylüm;
 Tatlı sözlü, melek huylum,
 Hasanım ardından geldim.
 Köyden obadan koğulan,
 Duru sulara boğulan,
 Toz köpük olup dağılan
 Hasanım ardından geldim.(...)” (s.124).*

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Kazdağı'nın Adalar Denizi'ne bakan yamaçlarından birindeki bir yörük obasına gidip dört beş gün kalacaktım.” (s.110) cümlesiyle başlamaktadır. Hikâyenin ilk cümlesinde hemen yazar anlatıcı, kendini, mekânı ve zamanı belirtmektedir.

Giriş- Hikâyeye girişi müşahit konumundaki yazar anlatıcı yapmaktadır. Üzerine hikâyenin olay örgüsü kurulmuş olan yolculuğu hakkında bilgi vermektedir. İsmail Baba adında bir yörük tarafından davet edilen yazar anlatıcı, Yüksekoba adında yörük obasına gidip dört beş gün orda kalacaktır. İsmail Baba'ya bir daha kasabaya indiğinde yanında katılıp geleceğini söylediği halde günün birinde sabahleyin yalnız başına yola çıkar. Yol boyunca karşılaştığı tabiatın güzelliklerini tasvir eder. Böylece, yazar anlatıcının yolculuğa çıkması ve tabiat tasviri ile hikâyeye giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Yolculuğu sırasında bir kahvede çay içmesi ve yolun tarifini sorması, Yüksekoba'ya yol tutan Hacer'le yolculuğuna devam etmesi, Hacer'in yol boyunca rastlanan büvetleri tanıtması, Hasanboğuldu Büveti'ni geçmeleri, ara vererek yemek yemeleri, Hacer'in Hasan'la Emine'nin hikâyesini anlatması; Geriye dönülerek anlatılan olaylar: bahçıvan olan Hasan'la yörük kızı Emine'nin pazarda karşılaşması ve tanışması, yolda rastlaşarak birlikte Hasan'ın köyüne kadar yürümeleri, Hasan'ın Emine'ye evlenmeyi teklif etmesi, Emine'nin teklifi reddetmesi, Emine'nin Hasan'ı tuza dolu çuvalı dağa taşıtarak denemesi, Hasan'ın yarım yolda çuvalı bırakması, Emine'nin Hasan'ı bırakıp gitmesi;

Düğüm- Hasan'ın kayboluşu, Emine'nin sürekli Hasan'ın sesini duymuş gibi olması, Emine'nin intihar etmesi;

Sonuç- Hacer'in, Emine'nin Hasan'ın boğulduğu yerde söylediği koşmalarından birini söylemesi. Hikâyede müşahit konumundaki anlatıcı ile Hacer, Hasan'la Emine'nin macerasını okuyucuya nakletmek için çerçeve vakanın kahramanları olarak icad edilmiştir.

Mekân- Hikâyede açık geniş mekân işlenmektedir. Hikâyede mekânın fonksiyonel rolü büyük olduğu için mekân tasvirlerine çok geniş yer verilmektedir. Hikâyenin başından sonuna kadar tabiatın güzelliği anlatılmaktadır. Yazar anlatıcı Hasan ve Emine'nin yaşadığı topraklarda Hacer'le tanışıp, onu okuyucuya tanıtır; Hacer ise Hasan ile Emine'yi tanıtır. Yazar anlatıcı, Edremit kasabasının pazarına geldiği zamanlar ahabap olduğu ve devlet kapısında birkaç işine yardım ettiği İsmail Baba tarafından obasına davet edilir. Yüksekoba adlı oba, *“Kazdağı'nın Adalar Denizi'ne bakan yamaçlarından birindeki bir yörük oba”*sıdır (s.110). Yazar yalnız başına yola çıkıp *“yüzlerce, belki binlerce senelik zeytin ağaçlarının arasında uzanan, çukur, iki yanı böğürtlen ve hayıtlarla örülü yolda”* (s.110) ağır ağır yürümeye koyulur. *“Kazdağı'nın eteklerindeki Zeytinli köyünün, bahçesi salkım söğütlerle gölgelenmiş havuzlu kahvesinde bir çay içip, Yüksekoba'nın yolunu”* (s.110) sorduğunda kahveci onun Yüksekoba'lı olan Hacer'le birlikte gidebileceğini söyler. Böylece Hacer ile yazar, Zeytinli köyünden Yüksekoba'ya doğru birlikte yola çıkar. Hasan'la Emine'nin de aynı yolu geçmeleri dikkati çekmektedir. Böylece Hasan'la Emine'nin geçtiği yollardan Hacer'le yazar da geçer. Hikâyenin her iki vakasında da paralellik vardır. İki vakada da merkezi yeri olan yolculuk şu şekilde gerçekleşmektedir: Zeytinli'den sonra Beyobası, bir su değirmeni, Kızılkeçili Deresi ve onun boyunca Deli Büvet, Kunduzlu Büvet, Sutüven, Hasanboğuldu.

Asıl vakada da, çerçeve vakada da yolculuk aynı yerde sona ermektedir: Gök Büvet – yani Hasanboğuldu'da.

Hikâyede tabiat tasvirleri yazarın bakış açısından verilmektedir. Yazar anlatıcının tabiata bakış tarzı estetikdir, tabiatı güzel görmekte ve sadece güzelliklerini anlatmaktadır.

Güzellikleri verirken araya şiir katarak uzun uzun tasvir etmektedir. Sütüven'e geldiklerinde yazar anlatıcı orayı şöyle tasvir eder: *“İki-iki buçuk metre çapında bir borudan fırlıyormuş gibi bol ve coşkunun akan sular, bembeyaz bir kayaya varınca birdenbire boşlukla karşılaşılıyorlar, bir an, bir küçük an sanki duralıyorlar, sonra, geldiklerinden daha müthiş bir hızla derin bir çukura, sade köpük halinde dökülüyorlardı. (...) Bu çağlayanı bahseden bir şiirin ilk satırları hep dudaklarımda idi:*

Bir kayadan duman duman,

On yedi metre atlayan

Dağ kokusuyla yüklü su...” (s.113).

Hikâyede mekânın fonksiyonel rolü vardır. Hasan'la Emine'nin kaderlerini tayin eden mekândır. İki aşık gencin birleşemeyişinin sebebi, birinin ovalı, ötekisinin dağlı olmasıdır. Kahramanlar için mekân olumsuz nitelikte iken, yazar için değildir. Yazar, estetik bakış tarzıyla tabiatı gözlemlerken Edremit kasabasının yakınlarındaki yerleşen köylerle obaların, derelerin tasvirleri verilerek Anadolu peyzajı çizilmeye çalışılmıştır.

Kahramanlarla onların yetiştiği ve yaşadığı mekân arasında sıkı bir bağ görülmektedir. Kahramanın yaşadığı mekân, onun kişiliğini de yansıtmaktadır. Mesela, dağlı olan Hacer ve Emine ile ovalı olan yazar ve Hasan arasında çok büyük farklılıklar vardır. Bu farklılıkların onların yaşadığı tabiatın özelliklerinden kaynaklandığı kanaatindeyiz. Mesela, Emine'yi güçlü, dayanıklı, sağlıklı, çevik ve canlı, *“dağ gibi bir kız” (s.116)* olarak tanıyoruz. Bu nitelikleri dağda yaşamasından kaynaklanır. *“Dağın suları serindir ama, yolları sarptır, kışı çetindir... Kar altında odun kesmek, bahçeye bostan ekmeye benzemez.” (s.119)* şeklinde Emine'nin, dağdaki yaşayışı özetlenir. Emine 4 saatlik dağ yolunu ağır yüklerle aşar; *“Biz dağlıyız, sizin boş çıkamadığınız bayıra biz kırk okka yüklerle çıkarız!”* der Emine. Yani, dağda yaşayış, çok engeli aşmak, zorluklarla mücadele etmek demektir. Dağ insanı canlı ve dinamik olarak çizilmektedir. Dağ tasvirleri de canlı ve dinamik olarak verilmektedir: *“Kayadan kayaya atlayarak köpüren sular”, “fırlayan büyük çam ağaçları”, “toprağı oyan sular”, “daha müthiş bir hızla”, “kaynaşıyorlar ve çalkalana çalkalana sağa kıvrılıp”, “sekerek” (s.112)* gibi. Tabiat tasvirlerinde hep hareket fiilleri kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, su ve

Hacer için aynı filler kullanılmıştır: “*Taştan taşa atlayarak yürüyen*”, “*taşlarda seken*” Hacer ve; “*taşlar üzerinde sekerek*”, “*kayadan kayaya atlayarak köpüren sular*”.

Ovalı Hasan'ı ise, sakın, çekingen, güçsüz “*kız gibi bir oğlan*” (s.116) olarak görüyoruz. Ovadaki köyünün ufacık bahçesinde yazın bostan eker, kışın el zeytini silkmeye gider. Hayatında pek zorluk çekmez. Hayatı, çok sabit, huzurlu ve durgundur. Owayla ilgili mekân unsurları da durgunluğu ile öne çıkmaktadır: “*ufacık bahçe*”, “*bostan tarlaları*”, “*zeytin ağaçları*”, “*düz ova*” (s.116).

Dağ ile ova arasındaki bu büyük farklılıklar, Emine ile Hasan'ı ayırmaktadır. Hikâyede mekân, ayırıcı özelliği ile öne çıkmaktadır. Mekânın ve tabiatın insanın kaderine hükmetme, tayin etme gibi nitelikleri vurgulanmaktadır.

Zaman- Hikâyede tarihi zaman belirtilmemektedir; vaka zamanı ile anlatma zamanının hangi yıllara ait olduğu belirsizdir. Hikâyede geçmişe ait asıl vakanın anlatımı için anlatma zamanına ait bir çerçeve vaka yaratılmıştır. Çerçeve vakada yazar anlatıcı Hacer'le tanışır. Hacer çocukken efsaneye dönüşen bir olayı öğrenmiştir. İşte bu olayın anlatımı hikâyenin asıl vakasını oluşturmaktadır. Çerçeve vakada geçmiş zaman kipleri kullanılmaktadır: “*sordum*”, “*götürdü*”, “*yükseliyordu*”. Asıl vakada ise bu kipler rivayete dönüşmektedir: “*varmış*”, “*dururmuş*”, “*oğlanmış*”, “*görmüş*”.

Çerçeve vakadaki zaman unsurları:

Yazar anlatıcı, hikâyenin başında Yüksekoba'da “*dört beş gün kalacaktım*” (s.110) şeklinde seyahatinin ne kadar süreceğini belirtmektedir. Yolculuğa “*bir günün sabahında*” (s.110) çıkıp “*öğleye kadar*” (s.110) varacağını umar. Kahveden sonra Hacer'le birlikte yola çıkınca “*bir saat kadar*” (s.111) yürürler. “*Üç dört saatte*” (s.115) obaya varacağını düşünen yazar yanına yiyecek hiç bir şey almadığı için Hacer'in ekmeğini paylaşır. Hacer Hasan'la Emine'nin hikâyesini anlatıp bitirdiğinde “*güneş Sarıkız'ın arkasına girmiş*” (s.123), “*bir akşam başlamıştı*”r. (s.123). Böylece çerçeve vakada bir günlük zaman süresi anlatılmaktadır.

Asıl vakadaki zaman unsurları:

Emine Edremit pazarında Hasan'dan bostan alırken tanışılır. “*Ertesi Pazar*” (s.116) Emine yine Hasan'ın yanına gider. “*İkinci vakti*” (s.117) Hasan köyüne dönerken yolda Emine'ye rastlar. “*Güz yaklaştı*” (s.117) ifadesine göre hikâyenin

olayları yaz mevsiminde cereyan etmektedir. Emine Hasan'ı terk edince Hasan'ın halini anlatmak için, *“O günden sonra Hasan'ın yüzü gülmemiş. Gönlünü bir yerde eğlemez, ağzını açıp dünya kelamı eylemez olmuş. Pazarlara ayva, nar satmaya gider, ne alıp ne verdiğini bilmeden geri dönermiş.”* (s.119) şeklinde özetleme tekniği kullanılmıştır. Hemen özetlemeden sonra zamanda ileri atlama görüyoruz: *“En sonunda bir gün dayanamamış; Edremit pazar günü, akşam vakti Zeytinli'nin üst başında, Yüksekoba'ya giden yolun kıyısında oturup Emine'yi beklemiş.”* (s.119). Hasan, Emine onun köyüne inmesi, *“Al beni obana götür!”* (s.119) der. Emine cevabı *“haftaya”* (s.120) söyleyeceğini belirtir. *“Hafta sekiz gün”* (s.120) Hasan annesini ikna etmiş ve gelmiş, Emine'yi yolda beklemiş.

Asıl vakada ise anlatılan olayların kapsadığı zaman süresi belirtilmemektedir. Yazarla Hacer'in konuşmasından hareketle anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında yaklaşık 40-50 yıllık bir mesafe vardır, şöyle:

“Zeytinli'den... Bahçıvan Hasan!”

“Ne zaman boğulmuş?..”

“Çok olmuş... Kırk elli sene var...”(s.114).

Kişiler:

Hasan - asıl vakanın kahramanı; ovalı bir delikanlı, bahçıvandır. Düz ovada Zeytinli adlı köyde yaşar. Hasan'ın tasviri şöyle bir şekilde verilmektedir: *“Daha da pek genç imiş; hani bıyığı yeni terlemiş. Anasından başka kadına göz kaldırıp bakmaz, düğünde, bayramda öbür delikanlılar gibi rakıya, oyuna katılmaz, kız gibi bir oğlanmış...”* (s.116). Bu tasvire göre Hasan, sakin, çekingen, zayıf ve güçsüz, *“kız gibi bir oğlan”*(s.116) olarak çizilmektedir. Bahçesinde yazın bostan eker, bunları pazarda satıp, parasını annesine verir biridir. Hayatında pek zorluk çekmez. Hayatı, çok sabit, huzurlu ve durgundur. Hikâyede Hasan, fedakar bir tip olarak çizilmiştir. Dağlı kız Emine'ye aşık olunca, dağda onun yanında yaşamaya hazır olur: *“Deli gönlün bizim çukur köyümüze sığmazsa al beni obana götür! Ananı ana, babanı baba bileyim; ineğini sağıp davarını güdeyim; babanla tahta biçip keresteyi dağdan sırtımda indireyim. Tek beni buralarda garip koyup gitme!”* (s.119). Hasan sevdiği Emine'nin güç denemesine bile katlanır, ama denemesini başaramayınca eve dönmeyeceğine ant ettiği için büvette intihar eder. Hasan, Emine'ye göre daha hayalci, hayata çocuksu bir safiyetle

bakmaktadır. Emine'ye “*Sen bahçeye bakarsın, ben zeytine giderim, kimseye muhtaç olmayız...*” (s.118) şeklinde teklifte bulunur.

Emine – asıl vakanın kahramanı; yörük kızdır. Dağda Yüksekoba'da yaşar. Emine'nin tasviri şöyle verilmektedir: “*Sekiz yük balları varmış; babası ağaç devirip kereste yapar, anasıyla Emine de arılara bakarmış. Dağ gibi bir kızmış. Danaları, inekleri, boynuzundan tutunca şu yana savuruverirmiş. Bu geldiğimiz yolu iki saatte iner, üç saatte çıkarmış. Çocuklarla da pek oynar, obanın kızlarını ardına takınca ormanda koşturup terletir, sonra da hepsini bicik bicik yanaklarından öpermiş...*” (s.116). Hikâyede Emine, güçlü, dayanıklı, sağlıklı, çevik ve canlı, “*dağ gibi bir kız*” (s.116) olarak çizilmektedir. Dağda yaşayış, çok engeli aşmak, zorluklarla mücadele etmek demektir; bu yüzden dağda yaşayan insanlar güçlü ve dayanıklı insanlardır. Ayrıca, Emine, Hasan'a göre daha gerçekçidir. Hasan'ı sevdiği halde bile “*Ne ben senin köyünde edebilirim, ne sen benim obamda...(...) Ovada büyüyen dağda yapamaz...*” (s.118, 119) diye Hasan'ı kendinden itmeye çalışır. “*Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmemeli*” (s.118) diyerek hayatın reellerini anlamaktadır. Törelere, sosyal münasebetlerle baskılara karşı gelemeyen Emine, sevdiği Hasan'ı kaybedince onun için canını feda eder. Emine, Hasan'ın boğulduğu büvetin yanındaki çınarın dalında Hasan'ın çevresiyle asılır.

Hacer – çerçeve vakanın kahramanı, yörük kızıdır. Emine gibi Yüksekoba'da yaşar. Hikâyede, Hacer'in tasviri şu şekilde verilmektedir: “*yüzü güneşten yanmış, ince saç örgüleri sırtına dökülmüş, kanarya sarısı üçetekli giymiş bir yörük karısı*” (s.111). Yazar, Hacer'in yüzünü görünce “*henüz on sekiz yirmi yaşlarında bir kız olduğunu fark edip*” (s.111) şaşar. Yazar, Hacer'in arkasından gelerek onun dış görünüşünü şöyle tasvir eder: “*Hacer sarı entarisinin eteklerini toplayıp beline soktu; alçak topuklu, kalın rugan ayakkabılarını çıkarıp heybesine koydu; toprak üzerinde çıplak tabanlarının izini bırakarak yürümeye başladı. Başındaki ince, oyalı yazmanın altında küçük bir bal kutusu gibi kabaran altınlı fesi, her adımda hafifçe titriyor; uzun boyu, heybenin ağırlığı ile azıcık öne eğiliyordu.*” (s.111). Estetik bir bakış tarzı olan yazar, tabiatın güzelliğinin içinde Hacer'i de farklı görür: “*Dağınık siyah saçların altında düşünceli duran gözleri, sımsıkı kapalı ince dudakları, tozlu ve hala biraz terli yanakları çam dalları arasından sızan güneşte parlıyor; çocuk çizgilerini henüz kaybetmemiş olan yüzü garip bir olgunluk ifadesi alıyordu. (...) Saatlerce beraber geldiğimiz bu kızın ne*

kadar güzel, ne kadar ahenkli bir yürüyüşü olduğunu ilk defa fark ediyordum...” (s.119). Hacer, Emine gibi dağlıdır. Kayadan kayaya zıplayarak, eteklerini eline toplayıp yalınayak dolaşan Hacer, Emine gibi çevik, güçlü ve dinamik olarak çizilmiştir.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede asıl vaka, Hasan'la Emine arasındaki aşk hikâyesi üzerine kurulmuştur. Ovalı delikanlı Hasan ve obalı kız Emine, birbirini severler, fakat sosyal münasebetlerle baskılara karşı gelemmezler. Özellikle Emine, Hasan'a göre daha gerçekçi olduğu için, ikisinin birlikte olamayacağını ifade eder. Fakat Hasan'ın tutkusu köyünü bırakıp dağa çıkacak derecededir: *“Deli gönlün bizim çukur köyümüze sığmazsa al beni obana götür! Ananı ana, babanı baba bileyim; ineğini sağıp davarını güdeyim; babanla tahta biçip keresteyi dağdan sırtımda indireyim. Tek beni buralarda garip koyup gitme!..”* (s.119). Hasan, yetiştiği toprakları ve alıştığı hayattan vazgeçerek Emine'nin yanında olmak için dağda yaşamaya hazır olduğunu ifade eder. Emine, Hasan'ı sevdiği halde bile *“Ne ben senin köyünde edebilirim, ne sen benim obamda... (...) Ovada büyüyen dağda yapamaz...”* (s.118, 119) diyerek Hasan'ı kendinden itmeye çalışır. *“Köyünüzün eli kınalı kızlarına katışamam, senin içine dert olur... Kızılbaş kızı geldi de Hasan'ı elimizden aldı derler, benim içime dert olur...”* (s.118) sözlerinden Emine'nin *“kızılbaş”* oluşu da Hasan'la birlikte olmasına engel gösterilir. Fakat hikâyede bu farklılıktan daha fazla gençlerin birleşmesine engel olan Emine'nin dağlı, Hasan'ın ovalı olmasıdır. Aşk, geleneksel aşklar gibi kavuşma olmadan biter.

Tabiat sevgisi- Hikâyede tabiat şartları, kahramanların kaderini tayın eden ana unsur olarak verilmektedir. Hasan'la Emine, birisi dağlı, ötekisi ovalı olduğu için birleşemezler. Yetiştği toprak ve alıştığı hayattan ayrı yaşayamayacakları tabiatın gücüne ve etkisine yüklenir. Hikâyede iki aşığı ayıran unsur tabiatın olmasına rağmen, yazar tabiata estetik bir bakışla bakar. Tabiatın güzelliklerini bir ressam ustalığı ile tasvir eder. Hikâyede tabiat tasvirleri çok geniş bir yer almaktadır. Tabiat tasvirleri, uzun uzun ve ayrıntılı bir şekilde verilmektedir. Ayrıca, hikâyede tabiat, kahramanların kişiliklerini de yansıtmaktadır. Dağlarda fırlayan, köpüren, seken, çalkalanan suların tasviri, Hacer ve Emine'nin kişiliklerini yansıtmaktadır: çevik, canlı, dinamik, güçlü, vs. Dağ insanı sert ve zor şartlar içinde hayatta kalmak için hep harekettirir. Ovalı insane

ise tarlada ve bahçede pek zorluk çekmeden çalıştığından daha durgun bir niteliktedir. İnsan, yetiştiği toprağın tabiatına benzetilmektedir. Hikâyede bir yandan iki aşkın hayatını bedbaht eden insanın toprağına olan bağıllığı, diğer taraftan insanın tabiata olan sevgisi öne çıkarılmaktadır.

Toprağına bağıllık- Hikâyede Hasan'la Emine'nin birleşemeyişinin en baştaki sebebi, onların yetiştikleri topraktır. Biri dağda, ötekisi ovada yaşar. İkisi arasında yaşayışın, iklimin, örflerin, adetlerin, inançların çok büyük farklılıklar vardır. Dağlı Emine'nin sert ve ağırbaşlı bir karakteri, sağlıklı ve güçlü bir bedeni; Hasan'ın yumuşak ve hayalci bir karakteri, zayıf ve güçsüz bir bedeni vardır. Emine dağın serin suları, sarp yolları ve çetin kışları ile mücadele ederek, çok zorlukla engeli aşarak yaşar; *“kırk okka yükle”* (s.116) dağlara çıkar. Hasan hayalci kişiliğiyle yetiştiği köyünden ayrı yaşayabileceğini düşünerek Emine'nin yanına dağa gitmeye hazırlığını ifade eder. Fakat daha gerçekçi olan Emine, yetiştikleri topraktan ayrı yaşamının mümkün olmadığını söyler: *“Ne ben senin köyünde edebilirim, ne sen benim obamda... (...) Ama ben dağlıyım, bu çukur ovalarda kalamam. (...) Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmemeli...”* (s.118). Dağın ve ovanın arasındaki farklılığı da şöyle açıklar: *“Ovada büyüyen dağda yapamaz... Dağın suları serindir ama, yolları sarptır, kışı çetindir... Kar altında odun kesmek, bahçeye bostan ekmeye benzemez.”* (s.119). Ayrıca, dağlı delikanlıların Hasan'dan daha güçlü ve sağlıklı olduğunu da ifade eder: *“Benim erim diye götürdüğüm adamı obamızın yiğitleri kınamamalı!..”*(s.119). Tutkulu Hasan, Emine'nin anne-babasının söylediği denemeyi başarmak ister, fakat sırtındaki ağır yükle dağ yolunun sadece yarısına kadar dayanabilir. Sert karakterli dağlı kız ovalı çocuğu orda bırakıp hiç arkasına bakmadan yoluna devam eder.

Evlilikle ilgili meseleler- Hikâyede, Hasan Emine'ye *“bahar geçti, yaz geçti; leylekler yerine göçtü! Kış gelip dağları yolları kar örtmeden ya sen bana gel, ya ben sana geleyim!”* (s.117-118) şeklinde evlenme teklif eder. Fakat, iki aşık gencin evliliği birkaç nedenden dolayı imkansızdır. Emine'nin *“kızılbaş”* olması, evlenmelerine bir engeldir. Fakat birleşemeyişlerinin en baştaki nedeni, yetiştiği farklı topraklardır: dağ ve ova. Hasan'ın annesi oğlunun yörük kıızıyla evlenmesine karşı çıkmazken; Emine'nin anne-babası, kızlarını zayıf ve güçsüz bir ovalıya vermek istemezler. Hasan'ı sınamayı karar verirler. Eğer başarırsa haftaya düğünleri olacak, başaramazsa ayrılacaktır. Ağır

yükle dağ yolunun sadece yarısını geçebilen Hasan, sınavı kaybeder ve Emine'nin acımasızlığı ile yüzüstü bırakılmış olur. Evlilik gerçekleşmez.

1.4.20. Cankurtaran³⁷

Tanımı- Sabahattin Ali'nin 1947 yılında yazdığı en son hikâyelerinden biridir. Hikâyede köylü koca-karı İbrahim'le Asiye'nin acılı tragedyası anlatılmaktadır. Daha on beş yaşında kaçırılan Asiye, doğum sancılarını çeker. Bütün köylü kadınların, ebenin yardımına rağmen şehre götürülmesi gerektiği ortaya çıkar. Fakat şehirde köylü karı-koca doktorların ilgisizliği ile karşı karşıya kalır. Şehirli doktorlar, sadece kendi menfaatini ve çıkarını düşünen, para düşkünü, dejenere olmuş tiplerdir. Çıkarıcı doktorlar yüzünden zavallı İbrahim, hem çocuğunu, hem de karısını kaybeder. Böylece, şehirli doktorlar, zavallı, çaresiz köylülerin mutsuzluğuna, bedbaht olmasına sebep olurlar.

Hikâyenin anlatıcısı - yazar, yani 3. şahıs anlatıcıdır. Bakış açısı ise hakimdir. Anlatıcı hikâyenin kahramanları hakkında herhangi bilgiye sahiptir. Mesela, “*Babası, İbrahim küçükken rahmetlik olmuş, anası da bir sene evvel ölünce, kendini pek yalnız hissetmişti.*” (s.83) diye verilir. İbrahim'in düşünceleri ve duyguları şöyle aktarılmaktadır: “*Geçen yıl Asiye'yi nasıl kaçırdığına bile şimdi düşündükçe şaşıyordu. Daha çok Asiye ona asılmıştı ama, 'karı sözüne uyup bir halt işledim!' dememek için bunu aklına getirmek istemiyordu.*” (s.83); “*İbrahim, bu sıkışık dakikada Asiye için kendisine de yapacak bir iş düştüğüne memnun..*” (s.82). Böylece, hikâyede her şeyi gören, duyan ve bilen hakim bakış açılı anlatıcı ortaya çıkmaktadır.

Hikâyede diyalog anlatım tarzı ortaya çıkmaktadır. Hikâyede baş kahraman olan İbrahim ile başhekim ve doktor Cankurtaran arasında gerçekleşen diyaloglar önem kazanmaktadır. Diyaloglar, hikâyenin baş kahraman olan İbrahim'i, başhekimi, Cankurtaran'ı onların ağzından tanıma imkanını sunmaktadır.

“*Yazık ki sizi kapımdan çevireceğim, oğlum!*” dedi.

“*Amanım doktor, Asiye aşağıda. Köye varmadan arabada ölür.*”

“*Belki öyle olur. Ama sizi kapımdan çevireceğim.*”

³⁷ Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, 82-92.

“*Dabanının altını öpeyim doktor...*” (s.86).

Ayrıca, yazar hikâyeye köy rengini katmak için, İbrahim'in köylü olmasını vurgulamak için İbrahim'i köylü ağzıyla konuşturmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Asiye'nin sancıları ikindi vakti başladı, düveni bırakıp hemen eve döndü.*” (s.82) cümlesiyle hemen olayla başlamaktadır.

Giriş- Hikâye hemen olayla başlamaktadır: Baş kahraman İbrahim, harmandan eve dönünce karısının zor doğum yapmakta olduğunu öğrenir. Eve girmeye çalıştığında kadınlar onu bırakmazlar. Karısının durumu zorda olduğundan başka köyden ebeyi getirmeye yollarır;

Gelişme- Ebenin Asiye'nin yanına getirilmesi, ebenin Asiye'nin şehrin hastanesine götürülmesinin gerektiğini söylemesi, İbrahim'in karısını şehre götürmesi, hastanenin açılmasını beklemesi, doktorun İbrahimi kapısından çevirmesi, İbrahim'in doktoru ikna etmeye çalışması, doktorun hususi doğumevine gitmelerinin gerektiğini söylemesi, hususi doğumevinde ameliyat için öküzlerini satarak verdiği paranın yetersiz olması, ameliyat sonrasında Asiye'nin sağ kalıp, çocuğun ölmesi, ameliyat parası tam verilmediği için Asiye'nin hastaneden çıkarılamaması;

Düğüm- İbrahim'in sürekli hastaneye gidip doktoru ikna etmeye, olmayınca karısını kaçırmaya çalışması, son kez hastaneye gidip karısını geri alamayınca da ondan vazgeçerek doktora bırakması, Asiye'nin kocasının söylediklerini duyması..

Sonuç- Asiye'nin hastaneden kaçması, kocasının söylediklerini tekrarlayarak köyüne doğru yürümesi, köyüne gelir gelmez kocasının sözlerini yüzüne bağırması ve ölmesi. Hikâyenin sonucu çok açık ve nettir. Hikâyenin sonucu belirlidir: hikâye, Asiye'nin ölümüyle sona ermektedir.

Hikâye, yıldızla ayrılmış 3 metin halkasından oluşmaktadır. Hikâyede vaka, kronolojik bir sıra dahilinde anlatılmamaktadır, çünkü hikâyede kullanılan zamanda ileri atlamalar ve geniş yer tutan kişi tasvirleri kronolojik süreyi bozmaktadır. Hikâyede tabiat ve mekân tasvirleri hemen hiç bulunmamaktadır.

Mekân- Hikâyede köy ve şehir gibi mekânlar ortaya çıkmaktadır. Köy, açık geniş mekân olarak işlenmektedir. Şehir hastanesi ise kapalı bir mekân olarak vardır. Hikâye

köyde Asiye'nin yaşadığı zor doğumla birlikte başlar. Evin önündeki çocuklarla evin odasına dolmuş kadınların kalabalığı, eve gelen İbrahim'e evin içinde bir şey olduğu haberini vermektedir. “(...) evin önünde bir sürü çocuğun toplandığını gördü. Alçak tavanlı oda, kapının önüne kadar, köyün bütün kadınlarıyla dolmuştu.”(s.82). Hikâyede sadece ismi geçmiş mekân olarak Köprüköyü ortaya çıkmaktadır. Eve giremeyen İbrahim, Köprüköy'e ebeyi getirmeye gönderilir, fakat Köprüköy'ün ebesi yardım edemediği için İbrahim Asiye'yi şehre götürür. “Şehrin göbeğinden geçen büyük çayın üzerindeki köprüyü aşır hastanenin kapısına” (s.84) varıp üzerindeki Asiye'yle arabasını bir kenara çekip hastanenin açılmasını bekler. İbrahim'le birlikte başka köylü hastalar da orda bekler. Şehrin devlet hastanesi de önünde toplanan kalabalıkla öne çıkmaktadır: “Kimi at, kimi eşek üstünde, kimi bir araya uzanmış, yanlarında karıları, kocaları, anaları, oğulları, kimi baygın, kimi inlemekte, sokağı doldurdular.” (s.84). Yazar bu sahneyle, rahatsızlanan köylülerin tek bu devlet hastanesine başvurabildiğini öne çıkarmak istemiştir. Köylülerin, ücretsiz tıbbi yardım alabilmek için uzun süren sıralarda beklemesi, bütün hastalıklara bakan tek bir doktora muayene edilmesi, yani kaliteli bir sağlık güvencesinden mahrum kalmaları öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Kahramanlarımız, devlet hastanesinde bakılmadan özel doğumevine gönderilirler. Doğumevinde ise Asiye'nin hayatı kurtarılır, fakat ameliyatının parası ödenmediği için Asiye orda tutulur, bırakılmaz.

Hikâyede, mekân tasviri ile tabiat tasviri hemen hiç bulunmamaktadır. Mekân unsurları, somut özelliklerden ziyade daha çok soyut özellikleriyle verilmeye çalışılmıştır. Özellikle, kişi kalabalığı hikâyede hastalıkla özdeşleştirilerek okuyucuda olumsuz duyguları uyandırmaktadır. Hikâyede, İbrahim'in evinin önünde ve içindeki kalabalık, Asiye'nin rahatsızlığı ile birleştirilir. Devlet hastanenin önündeki kalabalığı ise tamamen doktoru bekleyen hastalar oluşturmaktadır. Ayrıca hikâyede köy ve şehir arasında bir çatışma işlenmektedir. Mekânın insana olan etkisi öne çıkarılarak şehir ve köy insanları kıyaslanmaktadır. Köyde rahatsızlanan Asiye'nin yanına yardım etmek için köyün bütün kadınları toplanır. Şehirdeki hastanelerde ise doktorlar kendi menfaatini düşünerek zavallı Asiye'ye yardım etmeden önce para meselesini çözmek isterler. Köy insanı merhametli, sevecen ve iyikalpli olarak çizilirken, şehirli menfaatçi, yozlaşmış ve asalak tipler olarak çizilmektedir. Mekânın insan üzerinde

bıraktığı etkiyi göstermek için yazar, mekân ve tabiat tasvirlerinden ziyade insan tasvirlerine önem ve ağırlık vermektedir.

Zaman- Hikâyede anlatılan olayların hangi tarihlerde cereyan ettiği belirtilmemektedir. Yazılış tarihinden hareketle 1920-30'lu yılların Anadolu yaşamı verilmeye çalışıldığı ifade edilebilir. Hikâyenin vaka zamanı ile anlatma zamanı arasında net ve kesin bir ayırım yoktur, ikisi iç içe olarak verilmektedir. Vaka zamanının yaz mevsimine ait olduğu İbrahim'in hikâyenin başında harmandan gelmesi, ve karısını hastaneden çıkarmaya çalışarak *“kaldırılması geç kalan harmanı”* (s.90) boşlamasından anlaşılmaktadır.

Hikâyede bir sürü zaman unsuru ortaya çıkmaktadır. Vaka zamanı hikâyenin ilk cümlesinde şu şekilde belirtilmektedir: *“Asiye'nin sancıları ikindi vakti başladı, düveni bırakıp hemen eve döndü.”* (s.82). İbrahim *“akşam karanlığında”* (s.82) harmandan döner. Köprüköy'ün ebesi Asiye'nin yanına geçtiği halde bile doğumu daha uzun sürer, *“yatsıyı filan çoktan geçmişti”* (s.83). Gece şehre doğru yola çıkar, *“üç saat kadar gittiler”* (s.84) şeklinde zamanda ileri atlama verilir. *“Şehir görüldüğü zaman şafak da sökmeye başlamıştı.”* (s.84) sözleriyle özetleme devam eder. Hastaneye ulaştıkları zaman da *“ortalık epeyce ağarmıştı”* (s.84). İbrahim, "bir saat kadar" doktorun kapısında bekler. Asiye, devlet hastanesinden sonra özel doğumevine götürülünce hastaneden taburcu edilemez. *“Bir hafta sonra tekrar doğumevine gelen delikanlıya (...)”* (s.89) ifadesiyle zamanda bir ileri atlama tekrar ortaya çıkar. İbrahim, *“kaldırılması geç kalan harmanı bir gün daha”* (s.90) boşlayarak karısını kurtarmaya çalışır. *“Ameliyattan beri on beş gün kadar”* (s.90) geçtiğinde Cankurtaran Asiye'yi hastanesinde çalıştırmaya başlar. *“Birkaç gün sonra analığı ile Makbule yenge Asiye'yi kaçırmak için yeni bir teşebbüste bulundular.”* (s.90) şeklinde yine zamanda bir ileri atlama ortaya olur. İhtiyar kadınların Asiye'yi kaçırma teşebbüsünden sonra *“ertesi gün”* (s.90) İbrahim, son kez hastaneye Asiye'yi geri istemeye gider. Olmayınca, Asiye, *“gece yarısına doğru”* (s.91) hastaneden kaçır. *“Karanlık söğütleri arasından”* (s.91), otlardan, çaydan açılan yarasından kanı sızlayarak geçip köyüne ulaşır. *“Fakat sabaha çıkmadı.”* (s.92) sözleriyle sonuç verilir.

Hikâyede anlatılan olaylar Asiye'nin sancılandığı günün ikindi vaktinden başlayarak öldüğü günün sabahına kadar 20 gün civarında bir süreyi kapsamaktadır.

Kişiler:

İbrahim - baş kahramandır; köylüdür. Hikâyede İbrahim'in dış görünüşünün tasviri verilmemektedir. İbrahim'in kişiliği şöyle anlatılmaktadır: *"Daha on dokuzunu bile tamamlamadığı için, askerliğini bitirip dönen ve köye ilk vardıkları akşam kafayı çekip kavga çıkaran öbür köylü delikanlılarının pişkinliği henüz onda yoktu. Geçen sene Asiye'yi nasıl kaçırdığına bile şimdi düşündükçe şaşıyordu."* (s.83). Anne-babasını kaybeden İbrahim, *"üç beş dönüm tarlada birlikte çalışacak, bulgur aşını birlikte yiyecek, sabahları ineği sağıp yoğurt çalacak"* (s.83) birine ihtiyaç duyarken Asiye önüne çıkar. Masraftan kaçınarak onu kaçırmaya karar verir ve bunun sonucu bir seneden beri yaşadığı evlilikten bir *"şikayeti yoktu"* (s.83). Hikâyede İbrahim, saf, çekingen ve sevecen kişiliğiyle verilmektedir. Mesela, kadınlar tarafından Köprüköy'den ebeyi götürmeye gönderildiğinde *"Asiye için kendisine de yapacak bir iş düştüğüne memnun"* (s.82) olur; Köprüköy'ün ebesi önüne geldiğinde *"bir kabahat işlemiş gibi yüzü kıpkırmızı, gözleri yerde"* (s.82); hastanenin kapısını çalmaya *"cesaret edemediği için, kendiliğinden açılacağını bekledi"* (s.82) şeklinde tasvir edilmektedir. Bunun dışında, İbrahim fedakar ve sabırlı bir karakter olarak çizilmektedir. Hasta karısı için elinden geleni yapar: ebeyi götürerek karısı için bir şey yapabileceğine memnun olur, ameliyat için köylünün en değerlisi olan öküzlerle arabasını satar. Doktorların ilgisiz ve çıkarıcı kişiliklerinin karşısında çok sabırlı kalır. Ayrıca, hikâyeye renk kalmak, anlatımı farklılaştırmak için yazar, İbrahim'i kendi ağzıyla konuşturur: *"Ne ideyim ben şincik, doktor bey?"*; *"Çocuğu da bir şey olmadan ne ideceksen et!"*; *"Ne istersen vireyim doktor"* gibi İbrahim'in ifadeleri ortaya çıkmaktadır.

Asiye - İbrahim'in karısı; köylüdür. *"On beş yaşında, parmak kadar kız"*dır. İbrahim'in düşüncelerinden onu geçen yıl kaçırdığını komşuları Kara Halillerin öksüzü olduğunu *"gelip geçtiğinde ona güler"* olmasıyla bu ilişkinin kurulduğunu öğreniriz (s.83). Bir seneden beri İbrahim'le evlidir, hamiledir. Daha çok genç olduğu için çok zor bir doğum yapmaktadır. Hikâyede kadın-erkek dengesi, söz konusudur. Asiye ve İbrahim, köylünün ezilmişliği, şehirli doktorların menfaatçi kişiliklerini ortaya çıkarma amacıyla icat edilen karakterlerdir. Hikâyede Asiye'nin dış görünüşü, kişiliği pek ele alınmamaktadır. Hikâyenin sonunda ise Asiye'nin yarasından kanı sızlarken hastaneden kaçıp köyüne doğru yürüme sahnesi hikâyeye trajik bir boyut kazandırmaktadır.

Devlet hastanenin başhekimini – “on beş seneden beri bu hastanenin başhekimini olan kırk beşlik, Tatar yüzlü operator”, hastanenin “her türlü mütehassısı”dır (s.84). Başhekim, idealist bir tip olarak verilmektedir: “başka doktorlara benzememek, kitaplarda okuduğu, “insanlara hizmet eden” soydan bir hekim olmak, onda bir inat haline gelmişti”r (s.85). Hastalara yardım eder, hastanede yaşar, tüm parasını yabancı dergilerle kitap için, hastanede bulunmayan bazı ilaçlar için harcar. İdealist bir tip olduğu için toplum tarafından anlaşılmamakta, diğer doktorlar tarafından dışlanmakta, istismar edilmekte, dedikodusu yapılmaktadır. Bunun dışında başhekime “pinti”, “hırsız”, “budala”, “ukala” gibi aşağılayıcı sıfatlar takıldığı belirtilmektedir. İdealist olmasına rağmen bütün yaptıklarını halkın iyiliği, hastaların sağlığını düşünerek yapmamakta; “başka türlü olanlara karşı, adeta hastalık halinde bir tiksinti duyduğundan yapar” (s.85) olmaktadır.

Mutena Cankurtaran - şehirdeki özel doğumevinin sahibidir; doktordur. Dış görünüşü ve kişiliği çok kısa bir şekilde “Otuz beşlik, sarı kıvrıkcık saçlı, altın gözlüklü, kibar halli biriydi. Tok ve tatlı bir sesi vardı.”; “gök gözlerini pencereye dikerek..” şeklinde verilmektedir. Sadece kendi menfaatini ve çıkarlarını düşünen doktor Cankurtaran, ismine tam ters olarak hastalara ilgisiz davranır, ayrıca hastayı tek para kaynağı olarak görmektedir. Doğum sancısı çeken Asiye'yi getiren İbrahim'den hemen ameliyat parasını ister. İbrahim, öküzlerini satar, yine de borcunu kapatamaz; fakat köylülerin sıkıntılarına yabancı olan doktor, zavallı kadını rahat bırakmaz, hastanesinde esir tutar, sonra da çalıştırır. Hikâyede doktor Cankurtaran, dejenere, asalak ve yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir. Ayrıca hikâyede, doktor şahsında bütün bürokratlara yönelik eleştiri mevcuttur. Doktor Cankurtaran, hikâyede İbrahim'le Asiye'nin mutsuzluğuna, Asiye'nin ölümüne sebep olmuştur.

Tema:

Sosyal adaletsizlik- Doğum sancısını çeken Asiye, her türlü sağlık güvencesinden mahrumdur. Devlet hastanesine alınmayan zavallı kadın özel hastaneye götürülür. Para sorunu çözülürken Asiye, dışarıda kağıt üzerinde sancılar çekerek, avaz avaz bağırmaktadır. İbrahim, köylü için en önemli ve değerli olan iki öküzü ile arabasını satarak doktorun istediği dört yüz lirayı denkleştirmeye çalışır fakat toplayamaz. Köyde en değerli ve önemli olan öküzlerle kağıt, şehirde bir ameliyatın fiyatını bile

karşılayamaz. Zaten çocuğunu kurtaramayan Cankurtaran, parasını alamayınca Asiye'yi hastaneden taburcu etmez, hatta hastanesinde çalıştırır, ailesiyle görüşmeye izin vermez; ki zavallı kadını eninde sonunda hastaneden gece yarısında kaçmaya mecbur bırakır. Böylece, doktor Cankurtaran, iki köylü gencin mutsuzluğuna ve zavallı kadının ölümüne sebebiyet verir.

Yozlaşma- Hikâyede sevecen ve onurlu köylülerin karşısına insanlığını yitirmiş, para düşkünü, çıkarını her şeyden önce düşünen bir doktor tipi çıkarılmaktadır. Aynı zamanda Hikâyede doktorlara yönelik bir eleştiri söz konusudur. Hikâyedeki doktor Mutena Cankurtaran, dejenere olmuş, yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir. Doktorlar, menfaatini ve çıkarını düşünerek sadece para kazanmak çabasıdadır. Hastaya ilgisiz olarak, onları sadece bir para kaynağı olarak görürler. Hikâyede doktorların temsil ettiği bürokrasiye yönelik çok net ve kesin bir eleştiri mevcuttur. Devlet hastanesinin başhekimisi, her türlü hastalıkları olan köylülere yardım eden biridir; *“her hastalığa deva bulmaya uğraşır, sırasına göre, trahom tedavisinden ebeliğe kadar her işi üstüne alırdı.”* (s.85). Fakat doğum sancıları çeken Asiye'ye yardım etmez; çünkü *“hastanede kadın hastalıkları doktoru bulunmadığı halde, ihtisası dışındaki vakalara müdahale ederek halkın canını tehlikeye düşürdüğü iddia edil”*diğinden bu sorumluluğu almaz. (s.87). Bunu ortaya çıkaran ise doktor Cankurtaran'dır. O da, *“vatandaşların sağlığını korumak için”* (s.87) değil, kendisi yeniden açtığı özel doğumevinin *“müşterilerini”* arttırmak için yapar. Böylece, doktor Cankurtaran hastaların iyiliği ile sağlığını hemen hiç düşünmemekte, sadece para, kazanç ve çıkarı düşünmektedir. Asiye sancılar çekerken Cankurtaran, zavallı kadına hemen yardım etmeyi, sancuları azaltmayı düşünmez, o an ilk düşündüğü şey paradır. İbrahim'den hemen ameliyat parasını ister, parasını alamayınca çocuğunu kurtaramadığı kadını hastanesinde esir olarak tutar. Hastaneden kaçmaya kalkışan zavallı kadın kocası tarafından terk edildiğini düşünerek yarasından kanı sızlayarak köyüne koşar, ama sabaha çıkmaz. Böylece asalak ve çıkarıcı doktorların yüzünden İbrahim, hem karısını, hem de çocuğunu kaybeder.

Sağlıkla ilgili meseleler- Köylüler, hastalanınca tek şehrin devlet hastanesine ücretsiz muayene olmak için başvururlar. Her sabah hastanenin önünde köylüler toplanırlar, ve bazen sayısı yüze varır. *“Kimi at, kimi eşek üstünde, kimi bir arabaya uzanmış, yanlarında karıları, kocaları, anaları, oğulları, kimi baygın, kimi inlemekte,*

sokağı doldurdular.” (s.84). Asiye doğum sancılarını çekerken onun yardımına köylü kadınlar koşar, diğer köyden bir ebe getirilir. Fakat çok küçük yaşta hamile olan Asiye'ye yardım edemezler. Asiye, kağı üzerine yatırılarak şehre götürülür. Hiç hijyenik ve steril olmayan şartlarda bulunan kadın, hastaneye getirilince yine de içeriye alınmaz, kapıda kağı üzerinde kalır. Doktor Cankurtaran da Asiye'yi sokakta, arabanın üstünde muayene eder. Hasta köylüler hastanelerde gereken yardımı ve servisi alamamaktadır. Devlet hastanesinde bütün hastalıklara bakan tek bir doktor vardır. “Bu hastanenin her türlü hastalığının mütehassısı” (s.84) başhekimidir. “Çünkü kadroda başka müstakil hekim yoktu. Hükümet doktoru ile asker hastanesinden iki mütehassıs sadece ay başlarında ve başka günlerde keyifleri istediği zaman gelirler, o zaman da başhekimle merhabalaşıp giderler. Ehemmiyetli bir hasta çıkar da yatırmaya, sonra da her gün viziteye gelmeye mecbur oluruz korkusuyla poliklinik filan yaptıkları yoktu.”rdur. (s.85). Böylece, köylüler her türlü sağlık ve sosyal güvenceden mahrum kalmaktadır. Doktorlar ise, kendi menfaatini ve çıkarını düşünen asalak ve yozlaşmış tipler olarak köylüleri istismar edilmekte, ezmektedir.

Evlilikle ilgili meseleler- Hikâyenin baş kahramanı olan İbrahim, genç 19 yaşındaki bir gençtir. “Babası, İbrahim küçükken rahmetlik olmuş, anası da bir sene evvel ölünce, kendini pek yalnız hissetmiştir. Üç beş dönüm tarlada birlikte çalışacak, bulgur aşını birlikte yiyecek, sabahları ineği sağıp yoğurt çalacak biri lazımdı.” (s.83). Bu parçadan, köylülerin evlenirken ilk başta iş gücünü artırma ve yalnızlıktan kurtulma fikri ile hareket ettikleri görülmektedir. Ayrıca büyük masraflardan kaçınarak kızı kaçıtır; “İstemeye kalksa, dünyanın masrafı. ‘Kaçıtırvereyim gitsin!’ dedi; öyle de yaptı.” (s.83). Ayrıca, Asiye, daha on beş yaşında kaçırlılır, ve senesine varmadan hamile olur. Bu kadar küçük yaşta zor bir doğum yapar, doğum sırasında çocuğu kaybeder. İbrahim, Cankurtaran'a ameliyatın parasını veremediğinden, karısını geri alamaz. Fakat, eninde sonunda İbrahim'in “Al öyle ise senin olsun. Köyde karı yok değil a!” şeklinde sözlerini Asiye duyunca o günün gecesinde hastaneden kaçar. Köyüne kadar yol boyunca yarasından kanı sızlayarak ulaşır, fakat sabaha çıkmaz.

Çaresizlik- Köylülerin yakınlarında sağlık ocağının olmayışı, hastalanırken şehre gitmek zorunda kalışları. Üç saatlik köy yolunu kağıyla geçerek ancak şehre ulaşabilmeleri, devlet hastanesinin önünde kapıların açılışını, sonra sırayı beklemek zorunda kalışları ile bu çaresizlik verilir. Bir başka çaresizlik, doğum sancısını çeken

karısı için hastanede istenen dört yüz liralık ameliyat parasıdır. Yazar bununla da yetinmez. İbrahim'i bir de parasını tam ödemediği için karısını hastaneden çıkaramama durumuyla karşı karşıya bırakır. En sonunda çaresiz kaldığını anlayınca karısından vazgeçmek zorunda kalır.

1.4.21. Çirkince³⁸

Tanımı- Sabahattin Ali'nin 1947 yılında yazdığı bir hikâyedir. Hikâyenin baş kahramanı, Seferberlik döneminde dokuz on yaşındayken Çanakkale'den Çivril'e savaştan saklanarak ailesiyle uzun bir yolculuk esnasında bir hafta Çirkince köyünde kalmak zorunda kalır. Fakat Çirkince'de geçirdiği bir haftayı, çocukluğunun en güzel günleri olarak hatırlayan baş kahramana, otuz sene sonra bu köyü yeniden ziyaret etmek fırsatı düşer. Çocukluğunda gittiği zaman Rumların yaşadığı köy, tertemiz sokaklarıyla, yemyeşil bahçeleriyle, sağlıklı insanlarıyla aklında kalmıştı. Hatta bu kadar güzel bir yere nasıl Çirkince ismi verildiğine çok şaşırıyordu. Fakat, otuz sene sonra gelip bulduğu Çirkince'de, çocukluğundaki güzel Çirkince'den hiçbir şey kalmamıştı. Ayrıca, baş kahramanın köyü görmeyeli otuz sene geçse çok sevmiş olduğu köyün ismi nihayetinde Çirkince'den Şirince'ye değiştirilmiştir... Fakat artık eski ismi köye daha çok yakıştırdı sanki...

Hikâyede insanların kayıtsızlığı ve ilgisizliği yüzünden tabiatın ve çevrenin harap oluşu işlenir, sakinleri değişen köyün yeni insanları, geldikleri toprakların ne tarihine, ne mirasına sahip çıkmamıştır. Eski Efesos harabelerinin örneğinde türklerin rumların topraklarına geldikten sonra eski rumların tarihlerine, miraslarına, servetlerine sahip çıkmadıkları, korumadıkları ve yıkıp bozdukları vurgulanmaktadır. Aynı zamanda hikâyede belirli bir köy portresi çizilmeye çalışılmıştır. Tabii olarak da köy ve köy insanı, fakir, çaresiz ve bakımsız olarak çizilmektedir. Ayrıca, hikâyede bürokrasiye de eleştiri bulunmaktadır.

Hikâye, 1. şahıs, kahraman anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcının bakış açısını hemen hikâyenin ilk cümlesinden anlayabiliriz: “Gece yarısını bir saat geçse Alsancak’tan kalkıp Ankara’ya gidecek olan tren için birkaç gün önce bilet almıştım.” (s.93). Kahraman anlatıcı, sadece kendi düşünceleri ile duygularını nakletmektedir.

³⁸ Ali, *Sırça Köşk*, 93-106.

Olay örgüsünde ortaya çıkan başka kahramanların iç dünyasına, yani düşünceleri ile duygularına hakim olmadığı için anlatmamaktadır.

Baş kahramanın Çirkince'deki kahveci ile konuşmasından, daha çok kahvecinin monoloğundan devlet adamların, bürokratların, ağalar ve oraların 'sahipleri'nin, tembelliklerinden, ilgisizliklerinden, kayıtsızlıklarından ve menfaatlerini düşündüklerinden dolayı köylerin çok bakımsız, kirli ve çirkin hale geldiğini öğrenmekteyiz.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Gece yarısını bir saat geçe Alsancak’tan kalkıp Ankara’ya gidecek olan tren için birkaç gün önce bilet almıştım.” (s.93) cümlesiyle başlamaktadır. Hikâyenin ilk cümlesinde hemen anlatıcı, bakış açısı, mekân ve zaman belirtilmektedir.

Giriş- Hikâyeye giriş kahraman anlatıcının yolculuğuna dair planların anlatılmasıyla yapılmaktadır.

Gelişme- Kahramanın Selçuk’a gelip çantalarını istasyonun kahvesine emanet ederek Efesos harabelerine gitmesi ile devam etmektedir. Harabeleri gezip bitirdiğinde zamanını nasıl değerlendireceğini düşünerek Çirkince köyünü ziyaret etmeye karar verdikten sonra kahraman anlatıcı otuz sene önce geldiği bu köyedair hatıralarını aktarır. Geriye dönüş tekniğini kullanarak anlatıcı anı-hatırat şeklinde geçmişe, çocukluğuna ait bilgileri, aynı zamanda Çirkince köyünün geçmişteki halini de anlatmaktadır. Kahraman anlatıcı bir buçuk – iki saatlik Çirkince’ye kadar olan yolu geçmek için at ararken eski tanıdığı bir ihtiyar öğretmene rastlar. İhtiyar öğretmen at bulmaya yardımcı olsa da Çirkince’ye gitmesini tavsiye etmez. Fakat kahraman anlatıcı yine de ata binip Çirkince’ye doğru yola çıkar.

Düğüm- Kahraman anlatıcının Çirkince’ye ulaşip otuz sene önce gördüğü güzel köyünün yerinde yıkılmış ve bozulmuş bir köyü bulması hikâyenin düğüm noktasını oluşturmaktadır.

Sonuç- Kahraman anlatıcı, Çirkince’yi terk edip istasyon kahvesine geri döndüğünde ihtiyar öğretmenle tekrar görüşür. İhtiyar öğretmenle kısa sohbetinde ondan Çirkince köyünün ismi çoktan beri Şirince olduğunu söyler. Hikâye, ihtiyar öğretmenin

kahramanı bütün ışıkları sönmüş istasyonda yalnız bırakarak gitmesiyle sonlanır. Hikâyenin sonu belirlidir. Hikâye, baş kahramanın treni beklerken istasyonda oturmasıyla sonlanmaktadır.

Mekân- Hikâyede merkezi yeri mekân anlatımı almaktadır. Hikâyede anlatılan mekânlar gerçek hayatta var olan tarihi yerlerdir. Hikâyede anlatılan yerlerin eski ve yeni isimleri, geçmişteki ve otuz sene sonraki halleri, mekân tasvirleri çok gerçekçi bir şekilde kahraman anlatıcı tarafından verilmektedir. Hikâyede mekânın fonksiyonel rolü büyük olduğu için mekân tasvirlerine çok geniş yer verilmektedir. Mekânın fonksiyonu ise, hikâyenin ana mesajını okuyucuya iletmektir. Ana mesaj ise: insanın dikkatsizliği, ilgisizliği ve tembelliği yüzünden doğal yerler, insanların yaşadığı topraklar, ormanlar, evler, köyler, bakımsız ve çirkin hale gelmektedir.

Hikâyenin baş mekânı - Çirkince köyüdür. Kahraman anlatıcı hikâyenin başında Efesos harabelerini dolaşırken ansızın otuz sene önce çocukken ziyaret ettiği Çirkince köyüne gitmeye karar verir. Seferberlik döneminde dokuz-on yaşındayken Çirkince'ye giden kahramanın hatıralarında köy güzel ve düzenli bir yer olarak kalmıştır.

“Hele Çirkince... Hele bu yedi, sekiz yüz hanelik dağ köyü... Daha uzaktan, çamların ve zeytinliklerin arkasından, hafif çivitli beyaz evlerinin camları parıldayan, meydanlarını iri çınarların gölgelediği küçük Rum kasabası... Bu kadar güzel bir yere nasıl olup da ‘Çirkince’ adını verdiklerine çocukluğumdan beri şaşar dururdum. Giritli bir kahveciden başka, köyün bütün halkı Rumdu. Hepsinin ovada incir bahçeleri, dağın sırtlarında zeytinlikleri vardı. (...). Ova köylerindeki sarı benizli, şiş karınlı insanları burada görmek mümkün değildi. (...). Koskocaman bir kiliseleri, dört tane ilkokulları, bir tane de gimnazları vardı.” (s.96).

Çirkince'nin evlerinin içi de zarıflığı ve güzelliği ile verilir: *“Çoğu Sakız biçimi tek katlı evlerin her zaman açık duran kapılarından içeri bakınca, güzel döşenmiş bir sofanın ortasında, üzeri dantel örtülü ceviz masalar, kenarında oyma çerçeveli konsol aynaları görünürdü.” (s.97).*

Kahraman anlatıcı, çocukluğunun *“bu sihirli köyüne”* çok gitmek ister. Fakat gittiğinde o eski önceki güzelliği bulamaz. *“Burası benim otuz sene önce gördüğüm, içinde en güzel günlerimi geçirdiğim yer değildi. Şu sağ tarafımda kapısız, penceresiz, çatısız yükselen dört duvar, bir zamanlar bahçesinde yüzlerce çocuğun oynadığı mektep*

olamazdı. Şu önümdeki ulu çınarın dibinde, öyle bataklık ortasında bir taş yığını değil, dört gözlü bir mermer çeşme olacaktı.” (s.101). Köyün sadece dış görünüşü değil, evlerin içi de çok korkunç hale gelmiştir: “Yıllardır boş duran evlerin ne kapıları, ne pencereleri, hatta ne döşemeleri kalmıştı. Sekiz on odalı koskoca evlerin sahipleri bile, pencerelerine tahta çiviledikleri bir yer odasına dolmuşlar, öteki odaların dolap kapılarına ve çerçevelerine kadar bütün tahta kısımları kışın söküp yakmışlardı.” (s.101). Böylece otuz sene içinde Rumların kaldığı güzel ve zengin bir köyden Türklerin kaldığı çirkin ve fakir köye dönüşmüştür.

Hikâyede ikinci derecedeki mekân: Efesos harabeleridir. Kahraman anlatıcının İzmir’e her gelişinde mutlaka uğradığı bu harabeler de tıpkı Çirkince köyü gibi zamanla değişime uğramıştır. “Sanki seneden seneye daha harap oluyor, binlerce yıl önce aralarında bazı insanların insanlar gibi yaşadığı mermerler bile, kendilerini asırlarca örtüp koruyan anlayışlı toprağın altından çıkarıldıklarına küsmüşçesine, kararıp kirleniyordu. (...). Çoşkun bayramların, spor bayramlarının kutlandığı Hypodrom’un göbeğine muhacirler tütün ekmişler, kenardaki kuru yapraklı bir çardağın altında sıtmadan titreşerek yatıyorlardı.” (s.93). Mekân tasvirlerinin aracılığıyla doğanın, köylerin, tarihi yerlerin insanlar tarafından bozulup yıkılması öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Yazarın hikâyede mekânın tasvirleriyle vermek istediği mesaj şudur: İnsanların tembelliğinden, menfaatini düşündüğünden köyler bakımsız, yolsuz, kirli hale gelmiştir.

Yardımcı mekânlar olarak Çirkince köyündeki kahve, Selçuk kasabasındaki istasyon ve kahve ortaya çıkmaktadır. Bu mekânların tasvirleri hemen hemen hiç verilmemektedir.

Kahraman anlatıcının Çirkince köyünde kaldığı zamandan beri saklanmış kahve şöyle verilir: “Eskiden dört beş gazonun süslediği geniş, çınarlı meydanın bir köşesinde küçük bir kahve ile, önünde iki teneke masa gözüme ilişti.” (s.103). Kahvecisi de o zamandan beri bu köyde kalmış biridir. Hikâyenin ana mesajını açıklayan önemli diyalog bu kahvede kahraman ile kahveci arasında gerçekleşmektedir.

Selçuk istasyonu ve istasyon kahvesi- hikâyenin başında kahraman anlatıcının Selçuk’a gelip çantasını emanet olarak bıraktığı ve Efesos harabelerine geçiş için kullandığı mekândır. Harabeleri gezdikten sonra tekrar istasyona dönüp at arar. Eskiden

tanıdığı ilkokul öğretmeni ile burada karşılaşır, biraz sohbet eder. Hikâyenin sonunda Çirkince'den dönen kahraman ile yaşlı öğretmen tekrar burada biraz sohbet ederler.

Hikâyede çok sayıda bulunan mekân ismi, detayları ve tasvirleri, hikâyenin otobiyografik olduğunu düşündürmektedir. Gerçek hayatta olan şehir, kasaba, köy, ova, göl, vs. gibi mekânlara dair çok büyük sayıda ve ayrıntılı bir şekilde verilen bilgiler hikâyenin yazarın bu yerleri bizzat gezdiğini düşündürmektedir.

Zaman- Hikâyede tarihi zaman belirtilmemektedir. Fakat hikâyede anlatılan olayların tam olarak hangi senelerde cereyan ettiğine dair bir bilgi verilmesi de; kahraman anlatıcının geçmişe ait hatıralarında Seferberlik, yani Kurtuluş Savaşı dönemindeki Çirkince köyü tasvir edilmektedir. *“Seferberlikte biz de burada oturmuştuk.”*- der kahraman anlatıcı, Çirkince'de otuz sene önce kaldığı evinin şimdiki sahibine. Savaş zamanında dokuz on yaşında olan kahraman anlatıcı, annesi ve kardeşiyle birlikte Çirkince köyüne getirilmiştir. Seferberlikten otuz sene geçince kahraman Çirkince'ye döner, yani 1940'lı yıllarda – bu vaka zamanıdır. Hikâyeye, bir günlük süreyi kapsamaktadır: kahramanın sabah Selçuk istasyonuna gelmesiyle başlayıp gece Selçuk istasyonunda treni beklemesiyle biter.

Hikâyede baş kahraman olan anlatıcı, çocukluğuna ait hatıralarını geriye dönerek nakletmektedir: *“otuz sene önce, dokuz on yaşında bir çocukken gelip birkaç gün kalmıştım. Annem ve beş yaşındaki erkek kardeşimle beraber, Çanakkale'de asker olan babamın yanından, Çivril'de asker olan dedemin yanına gidiyorduk.”* (s.95) diye anlatmaya başlamaktadır. Çirkince köyünde küçük kahraman *“bir hafta”* kalmıştır, ve bu bir haftanın *“çocukluğunun en unutulmaz günleri.”* olduğu ifade edilmektedir. Böylece, kahraman anlatıcı, otuz sene önce cereyan eden olayları anı-hatırat şeklinde okuyucuya nakletmektedir.

Geçmişe ait hatıralırandan *“şimdi”* ifadesiyle hale geri dönülür: *“Bütün bunlar şimdi gözlerimin önünde canlanıvermişti.”* (s.97).

Hikâyede tıpkı mekân unsurları gibi zaman unsurları da çoktur. Hikâyenin hemen giriş kısmında bir sürü zaman unsuru verilmektedir:

“Gece yarısını bir saat geçince Alsancak'tan kalkıp Ankara'ya gidecek olan tren için birkaç gün önce bilet almıştım. Nedense aklıma esti, son günü İzmir'de kalıp dolaşıyorsa sabah treniyle 'Selçuk'a gider, Efesos harabelerini gezer, akşamı

ederim; gece yarısı, nasıl olsa oradan geçecek olan Ankara trenine biner, yoluma koyulurum, dedim. Öyle de yaptım.” (s.93).

Sabahleyin Selçuk’a gelince “Güneş iyice yakmaya başlamadan bu kırk beş dakikalık yolu almak, ölü şehrin harabelerinde akşama kadar dolaşmak istiyordum.” (s.93). Harabeleri gezerken “Öğle sıcağı bastırmıştı”r (s.94). Kahraman anlatıcı acıkıp bir yerde yemek yemeye oturunca “Daha saat iki bile değildi. Bineceğim trene demek ki daha on iki saatten fazla vardı.” (s.94) ifadesi kesin bir zamanı belirtmektedir. Kahraman anlatıcı, öğleden sonra Çirkince’ye doğru yola düzülür. Çirkince’ye yol ’bir buçuk iki saat çekiyordu’ ve kahraman şöyle düşünüyordu: “gece onda düzülsem, on iki sıralarında gelirdim ki, geri kalan birkaç saat de nasıl olsa geçerdi” (s.95).

Çirkince’ye gitmek için at ararken Selçuk istasyonunda ihtiyar bir adama rast gelir. Bu adam da “üç sene evvel Efes harabelerinde” (s.98) karşılaştıklarını hatırlatır. Hikâyenin sonuna doğru kahraman anlatıcı Çirkince’den geri dönerken “Vakit epeyce ilerlemiş olacaktı.” (s.105) ifadesi yine zamanı belirtmektedir.

Kişiler:

Kahraman anlatıcı – hikâyenin baş kahramanıdır; hikâyenin 1.şahıs anlatıcısıdır. Hikâye, tarafından anlatıldığı için baş kahramanın dış görünüşüne dair hiçbir bilgi verilmemektedir. Hikâyenin en başında, Alsancak’tan Ankara’ya gidecek trene bilet almış olduğunu son günü İzmir’de geçirmek yerine Selçuk kasabasına gidip Efesos harabelerini gezmeye, oradan da gece yarısı Ankara trenine binmeye karar verdiğini öğreniriz. Efesos Harabelerini gezip bitirdiğinde de vakit erken olduğundan Çirkince köyüne gitmeye karar verir. Onun otuz sene önce, Seferberlikte annesi ve kardeşi ile birlikte Çirkince köyünde bir hafta kaldıklarını da biz naklettiği hatıralarından öğrenmekteyiz. Çanakkale’de asker olan babası onları bir gambotla Bandırma’ya kadar götürmüş, trene bindirip, İzmir’deki arkadaşına yazdığı mektubu da eşinin eline verip dönmüştür. Babasının bu arkadaşının İzmir’de evinde misafir olmuş, sonra Aydın treniyle Selçuk’a gelmişler, lokomotif bozulduğundan tren yoluna devam edemeyince de istasyondaki bir yüzbaşı onlara yardım etmiş. Çivril’e tren kaldırıncaya kadar sıtmalı Selçuk’ta bırakmadan Çirkince köyüne kendi ailesinin yanına götürmüştür. İşte orda geçirdiği bir hafta o günlerin hatırasıdır. Kahraman ilk defa Çirkince’ye geldiğinde

dokuz on yaşında olduğunu söylediğinden dolayı ve o zamandan beri 30 sene geçtiğine göre, kahraman vaka zamanında otuz dokuz kırk yaşlarında olduğunu çıkarabiliriz.

Kahveci – Çirkince köyündeki kahveci, baş kahramandan sonra hikâyenin önemli karakteridir. Baş kahraman, köye vardığında yarım saat olsun dinlenmek için karşısına çıkan kahvede bir müddet oturmaya karar verir. O sırada *“Uzun boylu, uzun kır bıyıklı, ihtiyarlıktan hafif kamburlaşmış bir adam, karanlık kahveden dışarı çıktı. Beni baştan aşağı süzdükten sonra, kocaman yumruklarını, “Burada ne işin var?” der gibi masaya dayayarak sordu...(…). İri pabuçlarını sürüyerek gitti, ...”* (s.103). Kahveci, kahramanın yanına oturup onunla konuşmaya başlayınca baş kahraman bu adamı tanıdığını anlar. Kahveciye köyde ne zamandan beri oturduğunu sorunca da 50 senedir oturduğunu öğrenir. Kahraman iyice hatırlar: *“Otuz sene önce bu köyde oturan tek Müslüman, bu Giritli kahveciydi. O da bizim misafir kaldığımız yüzbaşıyı, çocuklarını, hatta beni ve kardeşimi hatırladı.”* (s.103) der. Kahramanın *“Bizim elimize geçen her yer böyle mi olacak!”* ifadesine kızan kahveci, *“Bizim ne kabahatimiz var be?”* şeklinde cevabını verir. Köyün geldiği haline devleti, bürokratları, *“buraların sahibi olan beyler”i* (s.104) suçlu bulur. *“Sen sahipli memleketi sahipsiz eden beylerin yakasına yapış... Bird aha da öyle demin konuştuğun gibi konuşma... Bizim elimize geçen her yer neden böyle olsun?Burası bizim elimize geçti mi ki? Merak etme, milletin eline bir şey geçmedi; ovalar, dağlar üç beş fırsat düşkününün elinde toplandı... İşte o kadar...”* (s.105). Böylece, hikâyenin ana düşüncesi kahvecinin tarafından açıklanmıştır: Tabiat: ormanlar, ağaçlar; çevre güzelliği, insanların kayıtsızlığı, ilgisizliği ve sadece menfaatlerini düşünenler yüzünden tükenmektedir. Fakat tabiatı tüketince, insanlar kendileri de hastalıklı, yoksul, çirkin bir hale gelmektedirler.

İhtiyar öğretmen – baş kahramanın Selçuk istasyonunda rastladığı eski tanıdığı emekli bir yaşlı adamdır. Hikâyede ihtiyar öğretmenin tasviri şöyle verilmektedir: *“sakallı, kasketli,bir elinde eğri bir baston, öbüründe cam tespîh ile ihtiyar bir adam...”* (s.98). Baş kahramana üç sene önce Efes harabelerinde karşılaştıklarını hatırlatır. O zaman kahraman onu hatırlar: *“Emekli bir ilkokul öğretmeniydi. Senelerden beri buraya yerleşmiş, birkaç incir bahçesi edinmiş, kızlarını burada evlendirmişti. Lügatlı konuşmaya, sözleri arasına divan edebiyatından beyitler karıştırmaya ve eski Yunan tarihine meraklı bir zat olacaktı. Galiba beraber rakı da içmiştik. Ve o, bir sırasını getirip başvekilden kaza kaymakamına kadar, birçok makam sahipleri hakkında*

yazdığı, esprisi orta, fakat vezinleri düzgün hicviyelerini birer birer okumuştı. (...) Ak sakallarıyla cıgaradan sararmış bıyıklarının arasında tuhaf bir gülümseme geçer gibi oldu.” (s.98). Baş kahramana Çirkince’ye gitmesi için at veren ama gitmemesini isteyen köyü görüp büyük bir hayal kırıklığına uğramış baş kahraman geri Selçuk’a dönünce de istasyonda tekrar onunla konuşan kişidir.

Baş kahramanın annesi ile kardeşi – sadece baş kahramanın hatıralarında ortaya çıkan; hikâyenin olay örgüsünü hiçbir şekilde etkilemeyen yardımcı kahramanlardır.

Tema:

Tabiat ile insan ilişkisi- Hikâyenin ana fikri insanın tabiat ile ilişkisi üzerine kurulmuştur. Tabiat: ormanlar, ağaçlar; çevre güzelliği, insanların yaşadıkları topraklar, evler, insanların kayıtsızlığı, ilgisizliği ve sadece menfaatlerini düşündüklerinin yüzünden tükenmektedir. Fakat tabiatı tüketince, insanlar kendileri de hastalıklı, yoksul, çirkin bir hale gelmektedirler. Aynı zamanda, yeniden taşındıkları toprakların tarihine, mirasına sahip çıkmayan insanlar eleştirilmiştir. Eskiden rumların yaşadığı topraklar, asıl sahiplerinin elinden alınca zamanla çok bakımsız ve çirkin hale gelmiştir. Baş kahraman, her İzmir’e gelişinde uğradığı Efesos harabelerini gezdiğinde bu tarihi anıtların zamanla değiştiğini, bakımsız hale geldiğini şöyle ifade etmektedir: “...harabeler, sanki seneden seneye daha harap oluyor, binlerce yıl önce aralarında bazı insanların insanlar gibi yaşadığı mermerler bile, kendilerini asırlarca örtüp koruyan anlayışlı toprağın alından çıkarıldıklarına küsmüşçesine, kararır kirleniyordu. İçinde vücutları ve ruhları güzel insanların yetiştirildiği Gymnasium’un mozaikleri, şimdi birbirini kovalayan keçilerin turnakları altında dağılmaktaydı. (...)” (s.93). Bu şekilde de devam etmektedir. Eski Rumların zamanlarından kalan çok zengin tarihi anıtlar, paha biçilmez servetler, zamanla insanların kayıtsızlığı ile ilgisizliğinin yüzünden yıkılmış, bakımsız hale gelmiştir. Aynısı, Çirkince köyü için de söylenebilir. Rumların yaşadığı zamanlarda bakımlı, bahçeli, tertemiz sokaklı Çirkince köyü, kirli, bakımsız ve yıkılmış binalı bir yere dönüşmüştür. Hikâyede bir köyün Seferberlik döneminde Rumlara ait olduğu zamandaki hali ile otuz sene sonra türklere ait olduğu zamanındaki hali kıyaslanmaktadır.

Baş kahramanın hatıralarında Çirkince bütün bir çocukluktur: “*Hele Çirkince...* (...). *Muntazam kaldırımlı tertemiz sokaklarında, bizi misafir eden yüzbaşının kızları ve*

mahallenin Rum çocukları ile nasıl koşuşmuş, iğde ve ayva dallarından yaptığımız kağnıları katır tırnaklarıyla nasıl süslemiş, çam kabuğundan kayıkları her köşe başında şarıl şarıl akan çeşmelerin yalaklarında nasıl yüzdürmüş, karaağaçlara tırmanıp kopardığımız yaprakları kuzulara nasıl yedirmiş ve şık çalılar arasında topladığımız kuzukulaklarını dişlerimiz kamaşincaya kadar nasıl yemiş ve doymamıştık. (...). Hepsinin ovada incr bahçeleri, dağın sırtlarında zeytinlikleri vardı. (...). Ova köylerindeki sarı benizli, şiş karınlı insanları burada görmek mümkün değildi. Gündüzleri köy boşalınca geride kalan iki büklüm ihtiyarların bile yanakları al aldı. (...). Çoğu Sakız biçimi tek katlı evlerin her zaman açık duran kapılarından içeri bakınca, güzel döşenmiş bir sofanın ortasında, üzeri dantel örtülü ceviz masalar, kenarında oyna çerçeveli konsol aynaları görünürdü.” (s.96).

Çocukken kaldığı evini bulup onun yeni sahibiyle evi gezer ve gördükleri onu şaşırtır. “Evin eski eşyasından ortada bir tek şey: Büyük bir konsol aynası kalmıştı. Onun da çerçevesi kırılıp dağılmış, yer yer sırları dökülmüştü. Yukarı kata çıkan merdivenin trabzanları sökülmüştü. (...). Yukarı kattaki odalarında bütün kapıları, pencereleri sökülmüştü. Henüz döşemelere dokunulmamıştı ama, bütün duvarlar, hatta tavanlar bile, sanki kazma vurularak yıkılmış, delinmişti. (...). Yerler keçi, koyun pislikleriyle doluydu. (...).” (s.102).

Böylece, hikâyede Çirkince köyün örneğinde, önceden Rumlara ait olduğu zamanındaki hali ile sonradan türklere ait olduğu zamanındaki hali kıyaslanarak, zamanın ve insanın, tabiat üzerindeki hükmü vurgulanmaya çalışılmıştır.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede Çirkince köyünün sakinleri çok fakir olarak gösterilmektedir. Çirkince’ye doğru atla giderken kahraman anlatıcı şöyle bir dikkat vermektedir: “Yol kenarında, kirli beyaz gömlekli, donsuz çocuklar, ellerinde birer çomakla, hayvanın nallarından kalkan tozda kayboluverdiler.”(s.99). Sabahattin Ali’nin başka hikâyelerinde de köylü çocuklar çıplak, kirli ve yalınayak olarak çizilmektedir. “(...), bazan gözlerinin rengi bile anlaşılmayacak kadar kirli bir çocuk peyda oluyor, bir yabancının geçtiğini fark eder etmez, arkasından çekmeye çalıştıkları keçinin ipini bıraktığı gibi kayboluyordu.” (s.101). Bu sözlerden, köylü çocukların kirli ve bakımsız olması bir yana, çocuklar aynı zamanda asosyal, cahil ve korkak olması da ortaya çıkarılmaktadır. “Ben geçerken, kadınların kapandığı odanın kapısı azıcık aralandı,

dört beş yaşlarında, beyaza yakın sarı saçlı, kırmızı yüzlü, kara dişli bir çocuk üst dudağında tozlanmış ve kurumaya yüz tutmuş iki sümük çizgisiyle, sırtır gibi beni süzdü, sonra içeri kaçtı.” (s.102-103).

Fakirlik ve Çaresizlik- Baş kahraman, Çirkince köyüne dönüp otuz sene önce kaldığı eve gelip içeri girip gezerken köylülerin fakirliği ve çaresizliği ile karşı karşıya kalır. Evin yerleri keçi, koyun pislikleriyle doludur. Evin sahibi her şeyin tek nedeninin fakirlik olduğunu itiraf eder: “Kış günü yukarı katlar soğuk oluyor, biz aşağıda oturur, hayvanları burada kaparız. Pencerele de birer çuval asarız... Ne yapacaksın, fıkarcılık...” (s.102). Zeytinliklerinin de olmadığını söylerken tekrar fakirlikten söz eder: “Ne gezer... Bu köyde değil, Selçuk’ta bile ağacı olan kaç kişi var ki... Fukarcılık... Biz sattık, üç dört beyin elinde toplandı... Biz onlara işçi gideriz...” (s.102).

Cahillik- Fakirlikle beraber cahillikten de söz edilmektedir. Baş kahramanın “Bizim elimize geçen her yer böyle mi olacak?” ifadesine kızarak cevap veren Çirkince köyünün kahvecisi, şöyle konuşmaktadır: “bizim ne kabahatimiz var be? (...) Buraya getirip oturttukları mübadillerin de kabahati yoktu. İskeçe’nin, Kavala’nın tütüncüleri... zeytinden, incirden ne anlasınlar? Ağaç dediğin bakım ister, masraf ister... Kıymetini bilmeyene nimetini verir mi? Muhacirler iki sene üst üste mahsul alamayınca ya kestiler, ya sattılar... Cahillikle fakirlik bir olmuş, Sultan Süleyman’ın mülkü dağılmış...” (s.104).

Bürokrasi- Hikâyede devlete, hükümete, bürokrasiye de kısmen eleştiri getirilmektedir. Kahveci, baş kahramanla konuşurken şöyle bir şekilde söyler: “Rumeli’nde koca çiftlik bırakan adama yüz ağaç zeytin düşmedi de, köyünde bir baskısı olan burda üç fabrikaya sahip çıktı. Senin anlayacağın, hakkı olan alamadı, hakkı olmayan binlerce aldı.” (s.104). Bunun dışında, “Malımı satmam!” diye inat edenler de en sonunda boyun eğdi. Ne yapsın?... Para da, devlet de ağaların elinde. Bunlarla baş olur mu?”(s.104) ifadesi ağaların köylerde tüm hükümeti ellerine geçirip kafalarına göre istediklerini yaptıklarını belirtir. Ayrıca, eskiden köyde oturan herkes incirden, zeytinden aldıklarını “orda yer, orda bırakırdı.” (s.105). Fakat, sonra “buraların sahibi olan beyler, ne alıyorlarsa başka yere götürüyorlar. Apartman diyor, köşk alıyorlar. Otomobillere, karılara yatırıyorlar. İşçilik diye burada bıraktıkları, aldıklarının binde birini tutmaz. (...). Sen sahipli memleketi sahipsiz eden

beylerin yakasına yapış... (...). Bizim elimize geçen her yer neden böyle olsun? Burası bizim elimize geçti mi ki? Merak etme, milletin eline bir şey geçmedi; ovalar, dağlar üç beş fırsat düşününün elinde toplandı...” (s.105).

İKİNCİ BÖLÜM

SAYIN MURATBEK'İN HAYATI, HİKÂYECİLİĞİ VE HİKÂYELERİNİN İNCELENMESİ

2.1. HAYATI

Sayın Muratbekov, 15 Ekim 1936 yılında Taldıkorgan Eyaleti Qapal ilçesindeki Konır adlı köyde dünyaya gelmiştir. Çocukluğu 1941 yılında başlayıp dört yıl devam eden Alman-Sovyet Savaşı yıllarına denk gelen Sayın Muratbek'in babası Sapağali, cepheye gitmiş, annesi ise kolhozdaki zor çalışma şartları yüzünden vefat etmiştir.³⁹ Dedesi Muratbek'in yanında kalan yazarın çocukluğu çetin şartlar altında geçmiştir. Okuldan mezun olup 1954 yılından itibaren kendi köyünde işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda yerel ve bölgesel gazetelerde makaleleri ve notları yayımlanmıştır. Gazetecilikle ilgili işleriyle bütün ülkeyi gezmiştir. 1963 yılında Almatı şehrinde Kirov (şimdi El-Farabi) adındaki Kazak Milli Üniversitesinin Gazetecilik bölümünü bitirmiştir. 1971 yılında Moskova'da SSCB Yazarlar Birliğinin düzenlediği Yüksek Edebi Kurslara katılmıştır.

1977 yılında katıldığı Moskova'daki M. Gorki Edebiyat Enstitüsündeki Uluslararası Yazarlar Semineri Sayın Muratbek'in yazarlığına büyük bir katkı sağlamıştır. Kazakistan'dan bu kurslara üç yazar gitmiştir: Oljas Suleymenov, Vladislav Vladimirov ve Sayın Muratbek. Vladimirov, Muratbek hakkında yazdığı "Vozvratşeniye k İstokam" yazısında, yazarın ifade ettiği fikirlerini değerlendirerek onun seminerde Oljas Suleymenov ile en aktif katılımcıların biri olduğunu; seminerde ifade ettiği fikirlerinin uluslararası konularda yazan çok tecrübeli yazarları bile olgunluğu ve orijinalliği ile hayrete düşürdüğünü öne sürmüştür.⁴⁰ Yazar, kurslarda edindiği tecrübe ile potansiyali "Evraziya" uluslararası edebi örgütün başkan yardımcısı makamında çalıştığı dönemde de kullanmıştır.⁴¹

³⁹ Qarlıgaş Aysanqızı, "Sayın Dalanın Sayını", *Aq Jelken Dergisi*, 2010, 11. Sayı, 50-53.

⁴⁰ Vladislav Vladimirov, "Vozvratşeniye k İstokam: Pravdivoe Slovo o Prekrasnoy Jizni i Veçnıh Knigah Vernogo Druga i Pobratima Sayına Muratbekova", *Niva*, Sayı 12, 2008, 92-124.

⁴¹ <http://pushkinlibrary.kz/exhibitions/Muratbekov/index.html>, 15.06.2016.

Hayatı boyunca Sayın Muratbek birkaç iş yeri değiştirmiştir. 1962-1972 yılları arasında *Kazak Edebiyatı* gazetesinde ve *Yıldız* dergisinde bölüm başkanı, Kazakistan Yazarlar Birliği'nin kurgusal edebiyat propagandasını yöneten büronun da müdürü olarak çalışmıştır. Sayın Muratbek, 1973 yılında meşhur ve çok verimli 5. (Alma-Ata) Asya ve Afrika Ülkeleri Yazarları Konferansının düzenlenmesi ile yürütülmesine aktif katılım sağlamıştır. 1972-1977 yıllar arasında Kazakistan'ın Komünist Partisi'nin Merkezi Komitesinde sorumlu görevli olarak çalışmıştır.⁴² 25 yaşındayken iş tecrübesi çok geniş ve zengindi. Gazeteci, işçi, okul öğretmeni, devlet memuru, milletvekili olarak da çalışmıştır. Böylece, şehir ve köy hayatını yakından tanımıştır, gelecek yazarlık faaliyetleri için izlenimleri biriktirmiştir. 1977-1980 yılları arasında *Kazak Edebiyatı* gazetesinin bölüm başkanı, aynı zamanda baş editör olarak 1984 yılına kadar çalışmıştır ⁴³. “Kazakfilm” film stüdyosunda baş editör, 1980-1984 yılları arasında Kazakistan Yazarlar Birliğinin Yönetim Kurulu Sekreteri, 1984-1986 – *Jazuşıyayın* evinin müdürü, 1988-1991 - Kazakistan Yazarlar Birliğinin Yönetim Kurulunun 2. Sekreteri, 1992-1996 – *Halık kongresi* gazetesinin baş editörü olarak çalışmıştır.⁴⁴ 1989 yılından itibaren “Nevada – Semey” adlı nükleer denemelere karşı çıkan uluslararası hareketinin öncülerinin arasına girmiştir.⁴⁵ Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Yüksek Kurulunun 11. seçiminde de milletvekili olarak seçilmiştir.⁴⁶

2.2. ESERLERİ

Alman-Sovyet Savaşı sonrası dönemde Kazak edebiyatı, bir sonraki nesil – genç ve dinç güçlerin gelmesiyle hızlı ve sağlam bir gelişme gösterir. Bu neslin içerisinde yeteneğe sahip olanlar Ğafu Qayırbekov, Muqağali Maqatayev, Qadır Mırza-Ali, Tumanbay Moldağaliyev, Sayın Muratbekov, Zeynolla Şükirov, Aqan Nurmanov, Qalihan Isqaaq, Jaysanbek Moldağaliyev gibi sanatçılardır ve eserlerinde gösterdikleri ustalıklarıyla halk tarafından saygı ve itibar kazanmıştır. ⁴⁷

⁴² Ahmetjan Talaptan, *Qazaqstan Jazuşıları: Anıqtamalıq*, “An Arıs” Yay., Almatı 2009.

⁴³ Vladislav Vladimirov, “Svet I Teplo Ego Serdtsa: SayınıMuratbekovu–70 Let”, *Kazahstanskaya Pravda*, 24 Kasım, 2006.

⁴⁴ *Qarlıgaş Baygabulova, Literatura Kazahstana*, Ansiklopedik Rehber, “Aruna”, “Qazıgurt”, Almatı 2010.

⁴⁵ <http://lib.ukgu.kz/ru/component/content/article/811>, 15.06.2016.

⁴⁶ Nurgaliyev R., *Kazahskaya SSR. Kratkaya Entsiklopediya-IV*, Alma-Ata 1991.

⁴⁷ Tölen Qaupınbayulı, “Muratbekov Turalı Söz”, *Qazaq Adebıyeti*, 12 Ağustos, Sayı 32 (3248), 2011.

Bu neslin arasından çıkan Sayın Muratbek, edebiyat sahasında; povest (uzun hikâye), hikâye, çeviri, deneme gibi türlerde eserler vermiştir. Ancak daha çok hikâyeci kimliğiyle ön plana çıkar. Kazak hikâye türüne kendine has nazik lirizmini ve derin hissiliğini katan yazar olarak tanınmıştır.⁴⁸ Sayın Muratbek’in ilk hikâye kitabı “Menin Qarındasım” (“Benim bacım”) adıyla 1961 yılında yayımlanmıştır.⁴⁹ Yazar, bu ilk kitabı da dahil olmak üzere sonraki yıllarda basılan *Awıl Otı* (1964), *Kökoray* (1967), *Otaw Üy* (1968), *Jabayı Alma* (1972), *Dos İzdep Jurmin* (1973), *Kökoray* (1979), *Qalın Qar* (1989), *Öliara* (1995)⁵⁰ adlı povest ve hikâye kitaplarında savaş ve savaş sonrası döneminin köylü insanın üzerindeki tesirini, gündelik köy yaşamını çok başarılı bir şekilde okuyucuya sunmuştur. Sonraki senelerde Sayın Muratbek’in hikâyeleri farklı isimler altındaki kitaplarda toplanarak yayımlanmaya devam etmiştir. *Basında Uşkaranın...* (2010) adlı kitabında yazarın ilk hikâyeleri ile *Basında Uşkaranın* ve *Jusan İyısı* adında en tanınan povestleri yayımlanmıştır. 2013 yılında yazarın hikâyeleri, povestleri, çevirileri, söyleşileri olmak üzere tüm eserleri *Şığarmalar* adında 5 ciltte toplanmıştır. Bu kitabın birinci cildi içinde yazarı ilk ve tanınan hikâyelerini birleştirmiştir. İkinci ciltte ise savaş sonrası köy halkının yaşamını anlatan *Jabayı Alma* povesti yayımlanmıştır. Üçüncü ciltte ise yazarın *Basında Uşkaranın* ve *Kökoray* povestleri ile *Töl Ösken Ul* adlı sinema povesti yayımlanmıştır. Hemen ardından yazarın farklı yıllarda hikâye kitaplarında okuyucusuna kavuşan hikâyeleri yayımlanmıştır. *Şığarmalar*’ın dördüncü cildinde yazarın farklı yayınların gazetecileriyle yaptığı söyleşileri, zaman, toplum, edebiyat meseleleri hakkında oçerkleri ile çevirileri yayımlanmıştır. Eserin son beşinci cildinde yazarın çevirdiği Anuar Alimjanov’un *Ustazdın Oralı* adlı povesti ve Aleks La Guma’nın *Tas Ğalam* romanı verilmiştir.

Özellikle *Jusan İyısı*, *Jabayı Alma* gibi hikâye ile povestleri Kazak kurgusal edebiyatının ufuğunu genişleten eserlerdir. Eserlerini Sayın Muratbek sadece Kazak dilinde yazmıştır. Rusçaya çevirilen *Dikaya Yablonya*, *Na Verşine Uşkara*, *Zapah polini*, *U Tyoplogo Rodnika*, v.b. hikâye derlemeleri Rus dili vasıtasıyla dünyaya da açılmıştır. Geniş okuru da Rusça yayımlanan kitapları bulmuştur. Sonra *Ogni derevni* (1964), *Niva* (1967), *Dom molodih* (1968), *Dikaya Yablonya* (1972), *İwu druga* (1973),

⁴⁸ Nevzat Kösoğlu, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım)*, Kazak Edebiyatı-II, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2004, 285.

⁴⁹ Sayın Muratbekov, *QazaqAdebiyeti: Entsiklopediya*, Qazaqstan Damıw İnstitutı Yay., Almatı 1999, 489.

⁵⁰ S. Axmetov, D. Ekişev, *Sovettik Qazaqstan Jazuwşılari*, Jazuwşı Yay., Almatı 1987, 427.

Kamen tugay (1974). Farklı yıllarda *Na Verşine Uşkara*, *Zapah polini*, *U Tyoplogo Rodnika* vb kitapları Moskova yayın evlerinde yayımlanmıştır. Fakat eserleri sadece Rusçaya değil; SSCB halklarının dillerine ve başka yabancı dillere çevrilmiştir.⁵¹

Sayın Muratbek çevirmen olarak da ünlüdür. Anuar Alimjanov'un *Jawşı* romanı ile *Kögildir Tawlar* ve *Otırar'dan Jetken Sıy* povestlerini, G. Tolmaçov'un O. Suleymenov, N. Nazarbayev, D. Konayev hakkında yazılan *Elbası*, D. A. Konayevpen *kezdesken 50 sat* adlı belgesel eserlerini, Afrikalı yazar Aleks La Guma'nın *Tas galam* romanını, tacik klâsik yazar S. Ayni'nin *Vobkenttik Şukirbek* (1963), Rus yazar U. Kazakov'un *Kıru-Wıru* (1964), Ukrayın yazar O.Gonçar'ın *Kas-kakkanday bakıtuşın* (1966) eserini Kazak diline aktarmıştır. 100'den fazla filmi Kazak diline çevirmiştir.

Ayrıca Sayın Muratbek, bir sürü film senaryosu yazmıştır: *Sevgili* (1975), *Oğlunun dönüşü* (1976), *Ultugan*, *Sonbaharın Kıvrık Yolları* (1985), vb. 1990 yılında Kazakistan Yazarlar Birliği tarafından Muhtar Awezov ödülünü, "Kurmet" (1981) ve "Onur rozeti" ödüllerini, Devlet ödülünü, "Tarlan Bağımsız Ödülünü" kazanmıştır.

Kazak yazarı Sabit Mukanov, Abdijamal Nurpeisov, Veniamin Larin, Sovyet Edebiyatının klasiği Sergey Baruzdin ve Leonid Terakopyan gibi şahsiyetler Sayın Muratbek'in hakkında sıcak sözler söylemişlerdir, yazarlığını yüksek derecede değerlendirmişlerdir. Gabit Musrepov Sayın'ın yazarlığını şöyle ifade etmişti:

"Bizim çokuluslu edebiyatımızın çiçek açıp büyüyen bahçesinde Muratbek'in duyarlı nesrine genç ağacının emin adımlarla büyümesi ve uzaktan görülmesi nasipti."⁵²

Meşhur Rus yazarı Vasiliy Şukşin, Muratbek'i "benim öz kazak kardeşim" diye değerlendirmiştir. Yüksek derecede değerlendirilmesini sağlayan, geniş Rus okuruyla tanışmasına yol açan en önemli isim Georgiy Sadovnikov'dur. Genç Moskovalı romancı Sadovnikov genç Kazak yazarın hikâyelerini Rusçaya çevirmiştir. Sayın Muratbek'in edebiyata, yazarlığa ilgisini ve yeteneğini ilk olarak ünlü Kazak yazarları Hamza Esenjan ve Abu Sarsenbay farketmiş ve teşvik etmiştir.⁵³

⁵¹ Sayın Muratbekov, *Qazaq Adebietı: Entsiklopediya*, Qazaqstan Damıw İnstitutı Yayınları, Almatı 1999, 489.

⁵² Vladimirov, "Svet I Teplo Ego Serdtsa: Sayını Muratbekovu-70 Let", 92-124.

⁵³ Vladimirov, "Svet I Teplo Ego Serdtsa: Sayını Muratbekovu-70 Let", 92-124.

2014 yılında “Bir devlet – bir kitap” ismiyle düzenlenen Devlet Kampanya jürisinin kararıyla S. Muratbek’in *Zapah Polini* ve *Na Verşine Uşkara* kitapları, Akademik Kütüphane’nin ortak okumalar için baş kitaplar listesine seçilmiştir. 2007 yılından itibaren Kültür ve Bilgi Bakanlığı desteğiyle Milli Akademik Kütüphane ile Kütüphaneler Örgütü tarafından düzenlenen bu kampanyalar sırasında, her sene ortak okumalar için Abay Kunanbayev, Muhtar Awezov, Magjan Jumabayev, Juban Moldağaliyev, Jusipbek Aymaıtov, Oralhan Bokey, Fariza Onğarsınova gibi Kazak edebiyatın aydın temsilcilerinin en meşhür ve başarılı eserleri seçilmektedir.⁵⁴ Böylece bu sıraya Sayın Muratbek’in ismi de yazılarak hikâyecinin ustalığı vurgulanmıştır.

2.3. HİKÂyecİLİĞİ

Muratbek, hikâyeciliğinde çoğunlukla köyü yakından tanıyıp anlatan Şukşın, Nosov, Belov, Larin gibi yazarların temlerini takip etmiştir, fakat hayatında edindiği tecrübesiyle bilgisini kattığı eserleri sadece ona has özelliklerle ortaya çıkmıştır. Kazakistan’ın çokuluslu edebiyatında köy temini, kurgusal nesirde - İvan Şuhov, Dmitriy Snegin, İlyas Esenberlin, İvan Tşegolihin, Gerold Belger, Magzom Sundetov, Berdibek Sokpakbayev, Aleksandr Sergeyev, belgeselde – Veniamin Larin, Oleg Matskeviç, Genadiy Tolmaçev eserlerinde temelden ve tam olarak inceleyerek kaleme almışlardır. ⁵⁵ Muratbekov’un hikâyelerinin temleri, köy hakkında yazan başka Rus ve Kazak yazarların temlerini uzaktan çağırıştırıyordu, fakat o kendisine has bir üslupla yazarak usta yazarlardan ayrılıyordu. Yazar küçüklüğünde onun çocuk kalbini hayrete düşüren iyilik, onurluluk ve cesareti, insan ruhunun genişliği ile cömertliğini aklında tutup hayatı boyunca yanında taşır. İşte bu izlenimlerinden, ruhsal anlamda iyice öğrenip anladıklarından başlayarak eserlerinde ifade eder. En çok bu özelliklere sahip olan insanlar yazarın ilgisini çeker. Sayın Muratbek’te, insanda iyiliği görme, anlama, yükseltme ve bunu gösterişçiliksiz, belagatsız, derin ve samimi duygunun doğallığıyla yapma yeteneği vardır. Yazar, zalim savaş döneminin veya çağdaş günlerin sadece dış gerçeklerini değil; köy, kolhoz yaşamının ruhunu, köylü insanın ruhunun ince hareketlerini, işçinin düşünce dünyasını, aydın bir şekilde okuyucuya aktarma yeteneğiyle eserlerine taşımıştır.

⁵⁴ <http://pushkinlibrary.kz/exhibitions/Muratbekov/index.html>, 15.06.2016

⁵⁵ Vladimirov, “Vozvratşeniye k İstokam: Pravdivoe Slovo o Prekrasnoy Jizni i Veçnıh Knigah Vernogo Druga i Pobratima Sayına Muratbekova”, 92-134.

Yazar, kendisi de köyde doğup büyüüp kırsal yaşamı yakından tanıdığı için diğer yazarların aksine çevreye dışarıdan bakarak değil, onun içinde yaşayarak olayları ve kişileri görüp anlatır. Onun çocukluğu köyde geçip sonradan şehre gidip orda çalışmıştır. Hayatı boyunca köy öğretmeni, işçi, gazeteci, komsomol ile parti memuru olarak çalıştığından farklı sınıflara mensup olan insanların karakterleri ile derin hislerini çok iyi biliyor ve anlıyordu. Bu yüzden hikâyeleri okuyucuya daha inandırıcı ve yakın gelirler. Savaş dönemi zor çocukluğunun dramatik resimlerini canlandığı “Benim Bacım”, “Pelin Kokusu”, “Sonbaharın Kıvrık Yolları” gibi ve başka çok hikâyede, çetin şartlarıyla Kazak kolhoz yaşamının anlatıldığı “Sabah Çiyi”, “Kıskançlık”, “Hafif Rüzgar” gibi hikâyelerde yazarlığındaki güçlü Rus ve Sovyet çokuluslu hikâye okulunun; Kazak Sovyet edebiyatının kurucuları S. Seyfullin, B. Maylin, İ. Djansugurov, M. Awezov’un ustalığı ile birleşiminin iyi tesirini fark edebiliriz.

Sayın Muratbek’in hikâyelerinde köylü insanın toprağına bağlılığı ve sevgisi anlatılır. Yazarın en başarılı hikâyelerinden “Kusen-Kuseke”de yazarın değer verilmesi gereken vatanın “toprağı” ile “köken” hakkındaki görüşleri net bir şekilde tam olarak ifade edilmektedir. Ayrıca yazar bunu birşeye karşılık olarak itiraf etmeye çalışmadan sadece sevdiği ve cana yakın olan şeyleri anlatır. Çoban Kusen’in hayat öyküsü aracılığıyla yazar Kazak sonsuz bozkırının hayat akışını, orda yaşayan insanların sakin ve sağlam çalışkanlıklarını, günlük yaşamlarının asketizmini, bayramın genişliği ile büyüklüğünü da gösterebilmiştir. Yazar kahramanlarını sever, fakat hayranlıkla bakmaz. O bu görüntüleri belagatsız, acıklı tonlamasız, tam bir iç özgürlüğüyle yazar.

Muratbek’in hikâyelerinde baş kahramanın tek olmasını gerektiren kurala tamamen uymasına rağmen en iyi hikâyelerinin olay örgüsünde silik ve şahsiyetsiz kahraman neredeyse yok veya tamamen yoktur; ama sağlam, gerçekten Sovyet kolektivizmi ile ilgi çeken canlı insanlar vardır. Yeni devlet yapısında ortaya çıkan kolektivizmin tezahürleri farklı ve çokboyutludur. Bu tezahürler, yazarın kendisinin yaşayıp gördükleri sonucu ortaya çıktığından çok gerçekçi bir şekilde aktarılmıştır. Yazar, hikâyelerinde anlattıklarına karşılık pasif bir konumda kalmadan çizdiği kahramanları ile okuyucuları hayatın gerçek anlamı hakkında düşündürür. Bu yüzden

Muratbek'in çoğu hikâyeleri sadece Kazak ve Rus okuyucuya değil, yurtdışı, özellikle postsovyet, sosyalist birliği ülkelerin okuyucularına ruhsal anlamda çok yakındır.⁵⁶

Sayın Muratbek, en basit ve sıradan olan günlük hayatın akışına has düşüncelerin, davranışların, hareketlerin, duyguların birleşimini anlatır. O gerilim öyküleri aramaz, büyük ve önde gelen şahsiyetleri çizmez. Günlük hayattan alınan çok basit ve sıradan öyküleri anlatır. Fakat her öyküsünde şiirsel bir gözlem vardır. Yazar günlük hayatı şiirleştirmeyi, fakat onda hakiki şiiri bulabilir.

Yazar, hikâyelerinde zor durumlarda ortaya çıkan karakterin gücü ve doğasının bütünlüğü ile okuyucuyu hayrete düşüren sıradan insanları anlatıyor. Hikâyelerinin kahramanları – köylü aydınlar, çobanlar, okul öğrencileri, çocuklardır. Yazarın hikâyelerinde tamamen iyi veya tamamen kötü kahraman yoktur. Kahramanların kesinlikle iyi veya kesinlikle kötü olmaması – yazarın özelliklerinden biridir. “Kusen-Kuseke” hikâyesini okuyarak okuyucu, baş kahraman Kusen'in olumlu ya da olumsuz kahraman olup olmadığı hakkında düşünmez. Fakat düşünülse Kusen, büyük miktar parayı sağa-sola dağıtarak eğlenerek birkaç gündür akrabalarına misafirlığe gidip evine eli boş döner. Eşi ile beraber yaz boyunca çalışarak kazandığı maaşı birkaç günde yok etmesi, Kusen'i iyi taraftan göstermez, kahraman kesinlikle okuyucu tarafından kınanır. Fakat onunla beraber, Kusen'in misafirperverliği, cömertliği ve yardımseverliği, okuyucuda olumlu hisler uyandırarak kendini sevdirebilir. Parayı eşi ile beraber zorla kazansa da Kusen, para cezasını çeken dükkan işleticisi Bisultan'a para vererek yardım etmeye de hazırdır. Misafirperverliği ise sonsuzdur: insanlarla canlı görüşme ile irtibatta olmayı severek evinin her zaman misafirlere dolu olmasını ister.

Yazarın dürüst ve saf olan kahramanları bu zor ve karışık dünyada herşeyin farkındadır, herşeyi anlamaktadır; onların bakış açıları sadece köyle sınırlı değildir. Ancak kötülük, herhangi bir enkarnasyonunda, onların kişiliklerine aykırıdır. Belki onların sadece çağdaş köy hayatında değil, ondan önce gelen dönemin iyiliğinin temsilcileri olduğundandır. Önce gelen dönemin hatırlanması pek sevilmez, çünkü dünyadaki en büyük kötülüğü – yakınların ölümü – ile ilgilidir. Yine Kusen, savaşı geçen bir kahraman, savaştı, düşmanlardan çok şehri kurtardı, dünyanın büyüklüğünü anladı. Göz önünde hala arkadaşlarının, kazak ve rus delikanlıların ölümü duruyor. Ama

⁵⁶ Vladimirov, “Svet I Teplo Ego Serdtsa: Sayını Muratbekovu–70 Let”, 92-124.

tabancayı nasıl doldurulduğunu unutmuştur, artık hatırlamıyor.⁵⁷ Tabancanın nasıl doldurulduğunu unuttuğunu söyleyerek yazar, tabi ki ciddi değildir. Kusen hayatta herşeyi hatırlıyor, tabancanın nasıl doldurulduğunu da. Fakat onun hafızası ve gündelik davranışları ile yaptıkları için en önemlisi – savaşta kazanılan barışa değer verebilmek, tüm insanların değerlendirdiği büyük emeğe saygı duyabilmek, iyi bir insana yardım etmeye hazır olabilmektir. Böyle bir iyilik kötü insanı bile iyi yapar. İşte böyle bir iyilik anlayışı ile yazar okuyucusunu tek başına bırakır.

Sanatçılar, yeni eserini ele alırken klâsiklerin ya da güçlü sanatçıların eserlerine başvurarak moral alırlar. Bu eserleri tekrar okuyarak onların kıvılcımları ile kendi ilhamlarını ateşlendirmeyi umarlar. Ancak Sayın Muratbek, yeni eseri ele alırken başka yazarların eserlerine başvurmadan vazgeçer. “*Kendi yolumdan sapmaktan korkuyorum*” derdi yazar.⁵⁸ Edebi öncülerin geleneklerine yenilikçi tarzında yaklaşmaya çalışarak esasen yapmacık mutlu sonuçlar ile sevindirici resimlemeden kaçınır, fakat onun eserlerinde natüralizm ile gerçekleri analize etmeden, genelleme yapmadan anlatımın izi de yoktur. Anlattığı gerçek hayatın olayları, duygusal kaymalarsız, genelde gerçekçi ve bütünseldir.

Yazar, köy yaşamını hem de onun için çok zor savaş ve savaş sonrası döneminde, idealleştirmeye çalışmaz. Zaten bu günlerde zafer her zaman iyilik ile onurun arkasında değildir. Uzak geçmişten bu günlere uzanan manevi çirkinliğin elleri, çok güçlüdür. “Şiddetli Rüzgar”da genç ve onurlu Daneş ölüp, onun ebedi rakibi Qayraq yaşamaya devam eder. Dedelerinde başlayan, sonra babalarıyla devam ettirilen düşmanlık ile rakiplik Daneş ile Qayraq arasında da devam ederek sadece birinin ölümüyle sona erer. Hikâyenin böyle acılı sonucuyla yazar “Çok büyük bir feda değil mi?” diye soruyor sanki. Fakat okuyucunun, Qayraq’ın hayatı boyunca Daneş’te olan hakiki ruhsal onurunun aşılabilir bir gücünü düşünerek işkence çekeceğinden şüphesi olmaz.

Sayın Muratbek’in hikâyelerinin her okunuşunda önceden hiç görülmeyen, ya da çok net bir şekilde ortaya çıkmayan yeni bir şey görülebilir. Yazarın nesrinde kahramanların kalabalığında “belgesel” figürler aramamak gerekir, çünkü çoğunlukla kahramanların prototipleri yoktur. Bu durumu Vladimirov şöyle açıklamıştır:

⁵⁷ Sayın Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, Qazaqstan Yayın Evi, Almatı 2010, 273-274.

⁵⁸ Vladimirov, “Svet I Teplo Ego Serdtsa: Sayını Muratbekovu–70 Let”, 92-124.

*“Nesri iyi bir anlamda prototipsizdir. Edebi tipleşme seviyesinin, belirli karakterin üzerinden kişisel verilerin bakılmadığı yüksekliklere ulaştığında ortaya çıkan prototipsizliktir. Kişisel verilerin hiç gereği yoktur. Yazarın tarafından hikâyenin ya da povestin temeli olarak alınan verinin ya da hayattan alınan gerçek olayın, eylemin psikolojisinden üstün olan çıplak ya da hafif ‘süslenmiş’ gerçeklerin aktarılması, kurgusal nesir için hiç iyi gelmez”.*⁵⁹

Muratbek’in kahramanları, genci de, yaşlısı da hayattan bıkmamış, usanmamışlardır. Sofu değillerdir, fakat insanların ilişkilerinin temizliği ile adaleti adına maddi refahın kültünü kararlılıkla reddederler. Amansız bir şekilde geçen yıllarla yarınki günün korkusu onları hiç endişe ettirmez – ve bu Sovyet hayat tarzının ikna edici bir tezahürüdür. Yaşlı kahramanları ihtiyarlıklarına rağmen zamanın ve çok hızlı değişen hayatın baskısının karşısında tüm samimiyetiyle, minnetle sevinmeyi bilirler. Örneğin, “Bulunmayan Mekân” adlı hikâyenin baş kahramanı Uazipa ele alınabilir: *“Ne kadar çok traktör getiriyorlar buralara! – şaşırды Uazipa, - Bu kadar ağırlığın altında yeryüzü eğilmeden nasıl da dayanabiliyor!” İşte o an aklına “bakir topraklar”, “milyar pood” sözleri geldi... Bu kadar çok traktörü bu nedenle buraya getiriyormuş! Bakir topraklar herhalde buralardan uzak değildir...”*⁶⁰

Yazarın kahramanlarına hayatlarında yeterince fazla sevinçle üzüntüler, başarı ile başarısızlıklar, mutluluk verici olaylarla acı verici hayal kırıklıklar yaşatır. Bir şekilde gözüken herşey her zaman da gerçeğe uyuşmaz. Bazen göze görünür bir şekilde insana acı çektirerek şiddetli vuran eski önyargı ile örflerin kötü gücü canlanır. Beş para etmez insanlar akıllı gibi dolaşır, hak eden insanlara çoktan beklenen mutluluk gelmez, tüm gücüyle ortaya çıkması gerektiği yerde ruh gücü ortaya çıkmadan yetersiz kalır.

Hayatında ve eserlerinde bireycilik ile iki yüzlülüğü kınayan, manevi değerleri cesaretle ve açık bir şekilde ifade eden Sayın Muratbek’in, insanlara olan sonsuz ilgisinden söz edilebilir. Kendisi kolhoz işçisi, köy öğretmeni, bölge komitesinin (raykom) memuru olarak çalıştığından hayat ona toplumun önündeki sorumlulukla borcunun en doğru anlayışını öğretmiştir. En büyük hayali, ruhunda olan ve elinden gelen herşeyi kendi köyün insanlarına vermektir. *“Kendi köyün o kadar öz ve yakın ki, hayatında ne yapsan da, yine de kaçınılmaz bir şekilde ona dönüyorsun, önce geceleyin*

⁵⁹ Vladimirov, “Svet I Teplo Ego Serdtsa: Sayını Muratbekovu–70 Let”, 92-124.

⁶⁰ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 103.

*kağıda dökmeye acele ettiğin endişeli düşüncelerinde, sonra belki gerçek hayatta da dönersin.”*⁶¹ Yazarın doğduğu ve büyüdüğü köyüne bağlılığı ile sevgisi bu ifaden anlaşılmaktadır. Bazı hikâyeleri de köyde geçen çocukluğundan izler taşımaktadır. Haddizatında bu durum onun hemen hemen bütün hikâyeleri için geçerlidir. Mesela “Pelin Kokusu” adlı hikâyenin baş kahramanı küçük çocuk Ayan, annesi vefat edip, babası meydana gidince, akrabaların elinde kalarak devamlı masal anlatması Sayın Muratbek’e benzemektedir. Sayın Muratbek de annesini küçükken kaybetmiştir, babası meydana gitmiştir; onun da çocukluğu savaş dönemine denk gelmiştir. Ancak Ayan tipinin ilk örneği (prototipi) de köy hayatında vardır. Düşüp incittiği ayağını hafif içe basarak yürüyen Uzaqbay adlı çocuktur, Uzaqbay’ın ilk örneği.⁶² Çocukluğu savaş dönemine denk gelen yazar, hikâyelerinde savaşın insanların üzerinde bıraktığı tesirleri, insanların zor kaderleri ile savaş sonrası yaşamlarını da anlatmaktadır (*Pelin Kokusu, Sonbaharın Kıvrık Yolları, Yengelik*).

Bu yüzden, yazarın toplam 36 hikâyenin içinde 33 hikâyenin olay örgüsü köy, kolhoz, tarla gibi kırsal mekânlarda geçmekte; ve sadece 3 hikâyenin (*Arima, Zerkül, Dede*) olay örgüsü şehirde gerçekleşmektedir. Klâsik vaka düzenine sahip Maupassant tarzı bu hikâyelerde olaylar giriş, gelişme, düğüm ve çözüm esasına göre ele alınır.

Sayın Muratbek’in hikâyelerinde klâsik bir vaka düzeninin hakim olduğu söylenebilir. Yani her hikâyenin bir konusu vardır; her konu, bir olaya dayanır; her olay belli bir zaman mekân diliminde cereyan eder ve her hikâyenin olay örgüsü, ‘giriş-gelişme-düğüm ve çözüm’ sırasını izleyen karakteristik bir seyir takip eder. Dolayısıyla Muratbek’in hikâyeleri Maupassant tarzı klâsik vaka düzenine sahiptirler.

Sayın Muratbek’in hikâyelerinin olay örgülerine genel olarak bakacak olursak, hikâyelerdeki olayların başlama şekli genellikle “halden başlatma” şeklinde kurgulanmıştır. Olay örgüsü halde cereyan eden olaylardan başlayarak, geriye dönülerek ya hal ile ilgili bilgi, ya da asıl vakanın olayları verilmektedir. Hikâyeler bazen bir varlık tasviri veya bir tahlil, bazen de olayın verililişi ile başlar. Hikâyelerin başlangıç bölümlerinde sonuçta çözülmek için ana düğüm atılmış veya sonuçtan sebeplere varmak için ana düğümün çözümü verilmeye çalışılmıştır (*Şiir, Ayrı Ev, Dünürün Hilesi*).

⁶¹ Vladimirov, “Svet I Teplo Ego Serdtsa: Sayını Muratbekovu–70 Let”, 92-124.

⁶² Aşur Özdemir, *Kazak Edebiyatında Hikâye*, Ötüken, İstanbul 2014, 107.

Eserlerin bitirilişı çok önemlidir. Hikâyeler genellikle sonlarıyla akılda kalır. Bu nedenle yazar, en etkili vurguyu sonda yapar. “İnatçı karakter”, “İlk Kar”, “Aşk” gibi hikâyelerde ise metnin sonunda ana düğüm çözülür ve merak unsuru giderilmiş olur. Fakat yazar hikâyelerini belirsiz bir sonla da bitirmektedir. Yazar, hikâyesinde belirli bir probleme dikkat çekirmek amacıyla okuyucuya sunmakta, fakat sonucunu belirsiz bırakarak okuyucunun kendisinin düşünerek, hayal gücünü devreye sokarak tamamlamasını istemektedir (*Bahar Ekim Zamanında, Biri, Derin Kar*, vs.).

Hikâyelerin tamamında olay bütünlüğü oldukça sistemli bir şekilde verilir. Hikâyelerde yazar olayların anlatımını sebep-sonuç çerçevesinde aktarmaya çalışmıştır. Bu yönüyle metinlerde organik bütünlük oldukça sağlam bir şekilde kurulmuştur. Gerilim, olayların nereye varacağı, nasıl sonuçlanacağı konularında okuyucuyu merak, korku, heyecan ve sıkıntı içinde bırakarak eserin sürükleyici bir şekilde okunmasını sağlayan ruhsal gerginlik halidir. Bunların en önemlileri de çatışma ve düğümlerdir.⁶³ İncelemeye çalıştığımız hikâyelerde çatışma unsuru sıkça karşımıza çıkmaktadır. “Ayrı Ev” hikâyesinde baş kahraman eşiyle anne-babasının evinden ayrı ev taşınıp çok bakımsız ve çirkin evde kalarak sürekli doğru yapıp yapmadığını düşünerek kendisiyle iç çatışmaya düşer. Birçok hikâyede sosyal çatışmaya tanık oluruz. “Dede” hikâyesinde şehir-köy çatışması tem olarak dikkatlere sunulmaktadır. Oğlunu eğitim almaya şehre gönderen Beken, epeyce zaman habersiz bırakıp babasını görmeyen oğlunun yanına şehre gider. Fakat şehirde uzun zamandır yaşayıp “şehirleşmiş” oğlunun çok değiştiğini ve evinde kendisi için yerin olmadığını anlar. Hikâyede böylece baba ile oğlu arasındaki ilişkileri üzerinden köylü yaşamla şehirli yaşamın arasındaki çatışma verilmektedir.

Yazar, bazı hikâyelerinde numara vererek bölümlendirme yapmıştır, bazılarında ise metin halkaları işaretle (yıldız) ayrılmıştır. “Kusen-Kuseke”, “Pelin Kokusu”, vs. hikâyelerde numara vererek bölümlendirme yapılmıştır. “Bahar Ekim Zamanında”, “İlk Kar”, “İnatçı Karakter”, vs. hikâyelerde bölümlendirme yıldızlarla yapılmıştır. “Ayrı Ev”, “Şiddetli Rüzgar”, “Sabah Çiyi” gibi hikâyeler uzun hikâyeler olmasına rağmen bölümlendirmeye gerek duyulmamış, diğer hikâyelerin de küçük olması sebebiyle bölümlendirme yapılmamıştır.

⁶³ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 7. Basım, Öncü Basımevi, Ankara 2009, 201.

Hikâyeler; bir sanat eseri olmaları, kurmaca unsurlar ve sübjektif detaylar içermeleri yönüyle ‘gerçek dünya’dan ayrılırlar. Buna karşılık gerçek dünyanın esasını oluşturan insan yani kişiler hikâyelerin kurmaca dünyasının da vazgeçilmez unsurudur. “İtibari eserde nakledilen veya değişik şekillerde ifade edilen vakanın zuhuru için gerekli insan ve insan hüviyeti verilmiş diğer varlıklar ve kavramlar”⁶⁴ anlatma esasına dayalı metinlerin ana unsurlarından kişileri/şahıs kadrosunu oluşturur. Kişiler, Muratbek’in hikâyelerinin varoluşu ve anlaşılması bakımından çok önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü kısa metinlerden oluşan hikâyelerde yazar, anlatacağı birçok şeyi kişiler üzerinden kısa da olsa diyaloglar, davranışlar, jestler veya türlü insan tasvirleriyle anlatmak zorundadır. “Kış Akşamı”, “İlk Kar”, “İnatçı Karakter” gibi hikâyelerde diyalog tarzı anlatım ortaya çıkmaktadır. Verilen diyaloglar hikâyenin kahramanları ile temleri okuyucuya daha yakından tanıma ve anlama fırsatını sunmaktadır. Muratbek’in hikâyelerinde kişi sayısı çok olmakla beraber çoğunlukla çobanlar ve işçiler gibi sıradan insanlar (*Kusen-Kuseke*); daha az sayıda kolhoz yönetimindeki yöneticilerle memurlardır. Yazar hikâyelerinde çok sık olarak köylü kadınların ezilmişliği ile çaresizliklerini ele alarak sömürülen, zorla evlendirilen, şiddete uğrayan, vs. kadınları anlatmaktadır (*Raygül, Kıskaçlık, Derin Kar*, vs).

Yazar, hikâye kahramanı olarak çocukları da seçmiştir (*Siyah Kilit, Kaz*, vs). Yazar, Savaş sonrası Sosyalizm ideolojisinin etkisi altında yaşayan çocukların teşvik edici ve eğitici hikâyelerini (*Kim Tembel Olacak*), savaş dönemi tüm ailesini kaybedip, kendisi sakatlanıp çocuklara masallar anlatarak çetin hayat şartlarında hayatta kalmaya çalışan çocuğun acılı hikâyesini anlatmaktadır (*Pelin Kokusu*).

Yazarın hikâyelerin çoğu 3. şahıs anlatıcı tarafından, daha az sayıda hikâyeler 1. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bazı hikâyelerde 1. şahıs anlatıcı anlatılan olaylara karşı müşahit konumunda bulunuyorsa, diğerlerinde anlatıcı olay örgüsünün aktif bir kahramanı olarak verilmektedir. Böyle bir anlatıcı, tüm olay ve durumları yönlendiren etken kahraman durumunda ve daha çok bir karakter özelliği göstermektedir. “Karakter, olaylar, zaman, hayat, dünya, varlık, yokluk gibi unsurlar

⁶⁴ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay. , Ankara 2000, 133.

karşısında ferdîtavır alan kişidir".⁶⁵Merkezde bir karakterin bulunuşu hikâyeleri daha gerçekçi ve modern yapmaktadır.

Sayın Muratbek'in hikâyelerindeki tipler tasnif edildiğinde kadınların erkeklerden oldukça az olduğu dikkati çeker. Bunun dışında "genç kızlar" ve "kadınlar" genel adlandırmasıyla hikâyelere konu olan kadın tipler, en az erkekler kadar okumaya ve öğrenmeye istekli olmanın yanında; eski geleneklerle örflerin etkisi (*Raygül, Aşk*), toplum baskısı altında kalarak sömürülen (*Uluğan, Derin Kar*), şiddete uğrayan (*Kıskançlık*), fakat yine de hakkını aramaya çalışan kadınlar olarak ortaya çıkar. Erkekler ise dönemin sosyal yapısına uygun olarak ağırlıklı tercih edilen tiplerdir. Bazı erkekler romantik tarzda sakin, nazik ve temiz kalpli olarak çizilmiş ise, diğerleri alkol kullanan, eşlerini aldatan ve şiddet gösteren yozlaşmış tipler olarak çizilmiştir. Hikâyelerin kısa oluşunun bir sonucu olarak kişiler tek boyutlu tipler olarak ortaya çıkmaktadır.

Yazarın yaşamış olduğu coğrafya, metinlere direkt olarak sirayet etmiştir. Yazar, köyde doğup büyüdü; şehirde eğitim gördükten sonra gazeteci olarak çalışırken vatani olan Kazakistan'ı çok gezmişti; bu yüzden yazar hikâyelerinde mekân ve tabiat tasvirlerine önem vermiştir. Hikâyelerde geniş ya da dış mekân dediğimiz mekân tipi oldukça sık kullanılmıştır. Özellikle hareketin çok olduğu metinlerde dış mekân geniş yer tutar. Bu yüzden yazar tabiat tasvirlerine büyük önem vererek geniş bir yer ayırmaktadır. Mesela, "Biri", "Şiddetli Rüzgar", "Sabah Çiyi" gibi hikâyelerde olay örgüsü açık alanda cereyan etmekte; orman, dağlar, kırsal yollara dair tabiat tasvirler geniş yer tutarak fonksiyonel bir rol taşımaktadır. Bunun dışında yazar, hikâyelerinde daha gerçekçi bir nitelik kazandırarak verdiği mekânların gerçek coğrafi isimlerini de okuyucuya sunmaktadır. Mesela, Kızıl Tuw, Qostobe, Tastöbe kolhozları, Eşkiölmes dağı, vs. gibi gerçek coğrafi mekânlar, hikâyenin olay örgüsünün cereyan ettiği mekânlar olarak sunulmaktadır. Tabiat tasvirleri geniş bir yer tutuyorsa, mekân tasvirlerine az yer verilmektedir. Olay örgüsü dar ve kapalı mekânda geçen hikâyelerde zaman zaman eve, kolhoz konseyine, ahıra, dama dair kısa mekân tasvirleri verilmektedir. Çoğunlukla mekân tasvirleri fakirliği ve bakımsızlığı ile dikkatlere sunulmaktadır.

⁶⁵ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 158-159.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, olay ağırlıklı metinlerde geniş mekânlar tercih edilmiş (*Kusen-Kuseke*, *Sabah Çiyi*, *Şiddetli Rüzgar*); duygu ve düşüncenin ağırlıklı olduğu metinlerde dar mekânlar tercih edilmekle birlikte dar ve geniş mekânlar, metinlerde uyumlu bir şekilde kullanılmıştır (*Ultuğan*, *Dede*, *Ayrı Ev*). Bu yönüyle yazar, modern hikâyenin unsurlarını başarılı bir şekilde kullanmayı başarmıştır.

Sayın Muratbek, kahramanın karakterini iş üstünde göstermeyi tercih eder. Yazarın kendisine has bir hususiyeti de tabiat olaylarını ve görünüşlerini olay örgüsüne bağlayarak tasvir etmesidir.⁶⁶ Yazar peyzaja büyük vazife yükler. Bazen peyzajı renkten renge, şekilden şekile sokarak okuru gülümsetir.

Yazarın hikâyelerinde vaka süresi çok uzun değildir. Zaman unsurunda yazarın bilerek bıraktığı boşluklar belirsizliklere sebep olmakta ve olayın net olarak ne kadar sürdüğü anlaşılmamaktadır. Ancak hikâyede ortaya çıkan tasvirlerden ve verilen zaman unsurlarından hareketle zamanı tahmini olarak hesaplamak mümkündür. Zaman çoğunlukla kronolojik olarak ilerlerken kimi öykülerde geriye ve ileriye sıçramalarla bu akış bozulmaktadır. Mesela, “Dede” hikâyesinde kahraman olay zamanı olan şimdiki zamandan koparak geçmişe gider ve bulunduğu yere nasıl geldiğini özetleyerek anlatır.

Muhteva bakımından bakılırsa Sayın Muratbek, hikâyelerini romantik bir tarzla ele alarak sık olarak sevgi, aşk temine yer vermektedir. “Şiir”, “Aşk”, “İlk Kar”, “İnatçı Karakter”, vs. hikâyelerinde köylü genç kızla delikanlının arasında ortaya çıkan temiz ve saf bir sabah çiyi gibi berrak sevgisi anlatılmaktadır. “Ultuğan” hikâyesinde ise “evde kalmış” Ultuğan ile evli, çocuklu olan Maydan arasındaki yasak ve gizli aşk ele alınarak okuyucunun önüne serilmiştir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin savaş sonrası politikası ile ideolojisine uygun olarak işçilerle çobanların iş başında gündüz gece çalışmaları ve “sovyet insan”ın çalışkanlığı anlatılmaktadır. Çok sık olarak hikâyelerde ezilmiş ve sömürülmüş kadınlar ele alınmaktadır. Genel olarak kazak köyünde eski geleneklerle örflere bağlı kalarak, kadının yeri çok düşük ve önemsizdi. Genç kızların ailede neredeyse hakları yoktu, eğitim ve evlilik soruları ailesi tarafından karar edilmekteydi. Köylü kızlar, çoğunlukla eğitimini tamamlamadan veya hiç eğitim görmeden evlendirilirdi. Ayrıca, kimi kızlar yaşlıları veya kendilerinden az büyük erkeklerle evlendirilse (*Raygul*, *Aşk*), kimi kızlar

⁶⁶ Özdemir, *Kazak Edebiyatında Hikâye*, 108.

yaşlı ihtiyarlara verilirdi (*Derin Kar*). Kendi iradesi olmadan evlendirilen genç kızlar bazen kocaları tarafından istismar edilerek şiddete uğrardı. Kıskançlık hikâyesindeki Mağiya, güzel bir kız olarak köy yöneticisi Dawılbay’a verilmişti; on sene bile geçmeden yaşlı kadın haline gelip çirkin ve bakımsız bir görünüm kazanmıştı. Buna neden olan sarhoş kocasından yiyen dayağıdır. Sayın Muratbek, köylü kadının toplumdaki yeri ile durumuna, onların sorunlarına büyük önem vererek okuyucunun da dikkatini bu meseleye çektmeyi amaçlamıştır. “Derin Kar”daki on sekiz yaşına dolmadan yaşlı ihtiyara verilen Marua’nın acılı hikâyesi okuyucuda derin bir acıma hissini uyandırmakta, aynı zamanda kızını zengin bir damata “satan” annesi ile eşi öldükten sonra küsküncük kızı isteyen ihtiyar, okuyucu tarafından kınanmaktadır.

Sayın Muratbek’in hikâyeciliğinde savaş temi önemli bir yer almaktadır. “Pelin Kokusu” hikâyesi, annesi-babası olmayan uzak akrabaların eline bırakılan küçük engel çocuğun acılı hikâyesini anlatmaktadır. “Yengecik” hikâyesinde olay örgüsü savaştan 20 sene geçtikten sonra cereyen etmekle beraber savaş zamanlarına geriye dönüş yapılmaktadır. “Sonbaharın Kıvrık Yolları” hikâyesinde ise savaş temi, yardımcı tem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu hikâyelerde köyün savaş dönemindeki durumu ve gündelik köy yaşamı ile ilgili dikkatler sunulmaktadır. Savaş döneminde köyler genel olarak aç kalmıştır. “Pelin Kokusu”nda baş kahramana hastalandığında bile verilen yemek, bir avuç kavru lan buğdaydan ibarettir. Kahraman açlığından buğday tanelerini ateşe atıp, sonuna kadar pişirmeden yer. Komşu çocuk ona bir dilim ekmek getirdiğinde ekmeyi çok hızlı bir şekilde yiyip bitirip arkadaşından bir daha ister. “Yengecik” hikâyesinde senelerce savaşa giden kocasını bekleyen baş kahraman Qamar, savaş zamanında komşu çocukları kendi evine getirip onlara evindeki son ekmek dilimini verip, kendisi biraz tuz katıp siyah çay içer. Böylece açlık, savaşın tezahürlerinden biridir. Acı ise savaşın başka tezahürüdür. Savaş döneminde herkesin meydandan beklediği biri vardır. Kimi babalarını, kimi kardeşlerini, kimi çocuklarını bekler. Küçük çocuklar meydandaki akrabalarını kahraman bilerek, onlar için gurur duyar. Uzun bekleyiş sonunda çoğu, yakınlarının sadece ölüm haberlerini alır. “Pelin Kokusu”nda Ayan, meydandaki ağabeyini kendi kurtarıcısı olarak görerek onun dönüp beraber şehre gidip sakat ayağını tedavi edeceklerini hayal eder. Hayatında önüne gelen tüm acılarla denemelerin karşısında bir damla bile gözyaşını dökmeyen çocuk sonunda ağabeyinin ölüm haberini alınca ahırda gizlenerek acısını çıkarır. “Yengecik”te ise artık yirmi sene

geçtikten sonra savaştan dönmeyen kocasının hala dönebileceğine inanarak yaşayan Qamar, sonunda kocasının meydanda şehit olduğunu, ölüm haberi hemen savaş zamanında gelip kayınları tarafından gizlendiğini öğrenince kendisini kışın buz gibi nehrin içine atar. Yakın insanın kaybı dünyada hiçbir şeyle kıyaslanamaz ve her insan bu acıyı kendince atlatmaya çalışır. “Sonbaharın Kıvrık Yolları” hikâyesinde Qanatay adlı delikanlı, babasının meydanda öldüğünü düşünerek şehit olan babası için gurur duyarak elinde onun ismiyle dövme yaptırır. Ancak, sonra babasının savaşta ölmeden hayatta olup sadece evli ve ailesi olan erkek olduğunu öğrenir. Babası savaşta ölen çocuklar için bu her zaman gurur duyurucu bir şey olur, fakat Qanatay babasının savaşta ölmediğini öğrenince bu gerçeğe inanmak istemez. Ortaya çıkan bu dikkatler kazak köyü için savaş döneminin kolay geçmediğini göstermektedir. İnsanlar açlık ve acıdan çok yıpranırlar, fakat herkes ayakta dik durarak hayatlarına devam eder.

Sonuç olarak Sayın Muratbek’in hikâyelerinin hemen hepsi köy, kolhozda geçmektedir. Yazar, hikâyelerinde genel kazak köyün yaşamına dair birçok dikkat vermektedir. Sovyet hükümetinin kolhoz, sovhoz sistemine ve ideolojisine dair bilgiler, savaş sonrası dönemi köy yaşamı ile savaşın insanların üzerinde bıraktığı tesirleri, kazak köyü insanların gelenekleri ile örfleri, törenleri ile inançları, köylerde yaşanan evlilik, eğitim ve sağlıkla ilgili meseleler, vb. temler ele alınarak hikâyeci tarafından okuyuculara sunulmuştur.

2.4. SAYIN MURATBEK’İN HİKÂYELERİNİN İNCELENMESİ

2.4.1. Benim Bacım ⁶⁷

Tanımı- Sayın Muratbek’in “Benim Bacım” adlı hikâyesi, yazarın ilk hikâyesidir. *Benim Bacım* adlı ilk hikâye kitabında 1961 yılında yayımlanmıştır. Bu hikâyede yazar, çok duygusal ve ince bir aşk hikâyesini anlatmaktadır. Hikâyenin şehirde üniversitede okuyan baş kahramanı, kış tatilinde avılına⁶⁸ giderken yol boyunca küçük şımarık kardeşini hatırlayarak onunla buluşacağı anı dört gözle bekler. Fakat avıla geldiğinde o şımarık, çevik küçük kızı bulamaz. O şimdi çok olgun, sakın ve ciddi bir kız olmuştur. Eskisi gibi takılmaya çalıştığı kız kardeşi artık ağabeyine çok yabancı gelir. Kız

⁶⁷ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 12-19.

⁶⁸ Kelimenin Kazakça’da kullanılışı ‘aıl’ şeklindedir. Türkçe çevirilerde ‘avıl/avıl/avul’ kullanımları söz konusudur. Biz ‘avıl’ı tercih ettik.

kardeşinin aşık olup artık ciddi duyguları hissettiğini anlayınca baş kahraman kendisinin de bir zaman sevip sevildiğini hatırlar.

Hikâyenin olay örgüsü awılda gerçekleşmektedir. Bu yüzden kazak köyün yaşamı ortaya çıkmaktadır. Merkezi tem olarak aşk temi işlenmektedir. Bunun dışında, kazak köylerine artık modern bir hayatın gelmesi de belli oluyor. Özellikle eğitim konusunda büyük değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Mesela, köylülerin çocuklarını iyi eğitim almalarının gerektiğini anlayarak şehre okumaya göndermeleri; sovhoz, kolhoz gibi kurumların da köylü çocukları şehre farklı kurslara eğitim almaya göndermelerieğitimin öneminin ve gereğinin farkına varılmasının belgesidir.

“Benim Bacım” hikâyesi, kahraman anlatıcı yani 1. şahıs tarafından anlatılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Bu yıl kış tatilinde awıla geldiğimde kız kardeşimin ne kadar hızlı bir şekilde büyüyip değiştiği beni büyük bir hayrete düşürdü.” (s.12) cümlesiyle hikâyenin vaka zamanı ile kahramanın ruh hali belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye,baş kahraman olan kahraman anlatıcının kız kardeşinin çok çabuk büyüdüğüne şaşırması ve yoldayken kız kardeşini nasıl tahayyül ettiğini nakletmesi ile giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Baş kahramanın awıla gelip annesi ve kız kardeşiyle buluşması, kız kardeşinde büyük değişiklikler fark etmesi, kız kardeşiyle eskisi gibi konuşmaya çalışması, annesiyle konuşmasında Nurlan adlı bir çocuktan bahsin açılması, annesinin eğitimin gereksiz olduğunu söyleyerek kızması, annesinin kız kardeşine bulaşmamasını söylemesi, kız kardeşinin ertesi gün okuldan eve dönmesi, ksahramanın kardeşinin günlüğünü kontrol etmesi, kız kardeşinin gözlerinin yaşa dolması, günlükten fotoğrafın düşmesi, kız kardeşinin fotoğrafı göstermeden saklaması, eve kız kardeşinin kız arkadaşı ile Nurlan’ın gelmesi, baş kahramanın evin penceresinden karayol üzerinde kızıağı görünce kendisinin awıldan ilk gidişini hatırlaması hikâyeningelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, baş kahramanın pencereden dışarıda kızıağın yanında duran kız kardeşini ve Nurlan’ı görmesi ile başlamaktadır. Nurlan’ın kızıağa

binip gitmesi, kız kardeşinin giden kızağa el sallaması düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Kahramanın annesinin Nurlan'ın okumaya gittiğinin haberini vermesi, kız kardeşinin eve girip annesini kucaklaması, Nurlan'a güvendiğini söylemesiyle hikâye sona ermektedir. Hikâyenin sonucu, belirsiz olarak bırakılmaktadır.

Hikâye, olayların sıralanış düzenine göre düzenli bir vaka kuruluşuna sahip değildir. Hikâyenin olay örgüsü kronolojik bir şekilde kurgulanmamıştır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl'dır. Olayörgüsünün olayları baş kahramanın evinde, köyde cereyan etmektedir. Hikâyede mekâna dair tasvir ile dikkatler hemen hemen hiç verilmemektedir. Olay örgüsünün büyük kısmı evde geçmektedir. Mesela, mutfakta baş kahraman, masa üzerinde çay içerek annesi ile konuşur; iç odada kız kardeşinin günlüğüne bakarken bir delikanlının fotoğrafını düşürür. Fakat ev, hiç tasvir edilmemektedir. Evin dışında fonksiyonel yükü taşıyan bir mekân – yoldur. “...awılın batı tarafının bir kısmı ve istasyona doğru giden karayol net görünürdü. Bundan iki sene önce karayolun iki tarafına okul öğrencileri tarafından ekilmiş, şimdi ise bayağı uzamış kavaklar cana çok yakın geliyor.” (s.17). Baş kahraman, penceresinden evinin önünden geçen karayola bakarak kendisinin awıldan ilk gidişini hatırlar. O zaman bu yoldan kızağa binip giderken arkasından ona Saule adlı kız “*Hoşça kal*” diyerek el sallamıştır. Baş kahramanın kız kardeşi Alima, sevgilisini uğurlamak için bu yola çıkar. Nurlan da tıpkı baş kahraman gibi kızağa binip gider, Alima da tıpkı Saule gibi uzaklaşan kızağın arkasından el sallır. “*İşte o anda Saule beni uğurlayıp üzerinde veda ettiğimiz karayol, camın önünde hatırlatıcı anıt olarak kalmıştır*” (s.18). Hikâyede yol, ayrılığı çağrıştırmaktadır. Fakat, ayrılık nedeni olarak köylü çocukların şehre okumaya gitmeleri anlatılmak istenir. Hikâyede mekân olay örgüsünü etkilememektedir, dolayısıyla yazar mekân tasvirlerine hemen hemen hiç yer vermemektedir

Zaman- Vaka zamanı – kış olarak belirtilmektedir: “*Bu yıl kış tatilinde awıla geldiğimde kız kardeşimin ne kadar hızlı bir şekilde büyüyip değiştiği beni büyük bir hayrete düşürdü*” (s.12). Tarihi zaman belirtilmemektedir, fakat 1961 yılında yayımlanmasından hareketle 1950’li yıllarda yazıldığını ifade edebiliriz.

Hikâyede çok sayıda zaman unsurları ortaya çıkmaktadır. Baş kahraman “*sadece dün*” (s.12) dediği yakın geçmişte bambaşka tahayyül ettiği kız kardeşini, “*bugün*”

değişip, yabancılaşmış gibi hisseder (s.13). Kız kardeşiyle ilk buluşmasının evin dışında geçmesini kızın palto giydiğinden, sonra da eve geldiklerini söylediğinden anlamaktayız. Hikâyenin vaka süresi, kahramanın awıla geldiği günden başlamaktadır. “*Ertesi gün*” (s.15) Alima ile sohbet edip günlüğünden düşen fotoğrafını görür. Bundan sonra “*İki gün boyunca*” (s.16) kahraman kardeşini çözmeye çalışır. Kahramanın kardeşinin dışarda Nurlan’ı uğurladığını görmesi ile vaka süresi sona ermektedir. Böylece, vaka süresini yaklaşık 4-5 günlüktür diye belirleyebiliriz. Bundan sonra hikâyede geriye dönüş, zamanda atlama ve özetleme teknikleri kullanılmaktadır.

Hikâyede geçmiş özetleme, zamanda atlama ve özetleme gibi teknikler kullanılmaktadır. Mesela, başkahraman, şehre gitmeden önce kız kardeşinin halini, onunla tartışmalarını geriye dönerek nakletmektedir:

“Gerçeği söylersem, evdeki zamanımın çoğu kardeşimde kusur bularak ağabeylik aklı vererek geçirdi. Onda her zaman bir kıza layık olmayan kusur bulup suçlayarak veryansın ederdim. Kardeşime veryansın ettiğimde ise en ciddi yüz ifadesiyle her şeyi kabul ederek sessiz dinlerdi. Fakat benim sert yüzümde az olsun yumuşaklık görününce gülümsemeye başladılar. İşte böyle, alay edici davranışlarıyla beni kandırarak, dikkatlice kapıya doğru yavaş yavaş hareket ederdi.”(s.12).

Ayrıca, awıldan şehre ilk gidişini hatırlayarak arkadaşları ile Saule’nin onu uğurladıklarını nakletmektedir:

“Öteki tepenin gün doğumu tarafından yol dönüşünde arabaya binişimi hala hatırlıyorum. Herkesle birlikte okul sınıf arkadaşım Saule de beni yolcu etmeye (s. uğurlamaya) gelmişti. O an Saule’nin ‘Hoşça kal!... Hoşça kal!..’ diyerek arabanın arkasından uzun uzun bakışları hala göz önümdedir...”(s.17).

Bunun dışında, “*İki gün boyunca kardeşim benim için büyük bir sır oldu. Beni çok üzen durumu sorgulamaya hiç fırsat olmadı. Ben yanına yaklaşıncı, utanmış olması gerek, her şeyi bahane ederek yanımdan kaçır, hızla kaybolur. Onunla birlikte, bana gerçeği söylemeyeceğini de göstermiş oldu. Sıkı sıkıya kapanmış gibi. Uygun bir zamanı bekleyerek, istemesem de sabretmek zorunda kaldım*”(s.16) şeklinde bir günlük bir süre özetlenmektedir.

“*Eve gelip rahatlayınca*” (s.13) baş kahraman, birkaç kere kardeşiyle eskisi gibi konuşmaya çalışır.

“Akşam yemeğinden sonra” (s.14) baş kahraman annesi ile çay içerek sohbet eder.

“Ertesi gün gündüz”(s.15) kız kardeşi okuldan asık suratla eve döner.

Baş kahraman iki gün boyunca ne yaptıklarını özetleyerek verdikten sonra da “İç odada tek başıma kitap okuyordum. Zaman öğlene yakındı.”(s.16) şeklinde atlama ortaya çıkmaktadır.

Kişiler:

Kahraman anlatıcı – hikâyenin baş kahramanı; üniversitede okumak için şehre giden köylü bir delikanlıdır. Kış tatilinde awılına geldiğinde şımarık ve çevik olan kız kardeşinin artık olgun ve ciddi bir kıza dönüştüğünü fark eder. O, sevgilisi Nurlan’ı uğurladığında kendisinin de awıldan ilk gidişinde arkadaşları ve sonradan sevdiğini anladığı Saule tarafından uğurlanışını hatırlar. Baş kahraman olan kahraman anlatıcı hakkında çok bilgi verilmemektedir. Okuldan mezun olunca şehre üniversitede okumak için giden genç bir delikanlıdır.

Alima – baş kahramanın kız kardeşi; okulun son sınıfında okuyan köylü bir kızdır. Hikâyede Alima’nın aşk hikâyesi anlatıldığından onu da baş kahraman olarak ele alabiliriz. Hikâyede Alima’nın dış görünüşü ve karakterinin tasvirleri geniş bir yer tutmaktadır. Çocukken hali ile büyümüş hali kıyaslanmaktadır. “Orta boylu, biraz tombul, esmer yüzlü, hep şımarık olan, benimle tartışmaya hazır olan çok çevik kız. Küçük sevimli burnu, her an gülecebileceğini belirterek konuştuğu zaman çırpınıp dururdu. İkiye ayırılarak örülen kalın siyah saçlarının alnındaki çemberi, örgüsüne eklenmeden kıvrılanarak parlardı. O da bazen çırpınarak gözüne düşerdi.”(s.12) şeklinde Alima’nın küçükken hali anlatılmaktadır. “İşte böyle şımarık huylu davranışlarıyla özleten o çevik kardeşim bugün bir türlü değişip, yabancılaşmış sanki.” (s.13) ifadesi Alima’nındağıştığını ortaya çıkarmaktadır. “Kardeşimin şimdiki hareketleri, konuşması, hatta gülümsemesi bile bambaşkadır. Vücudu narin olmuş, esmer şımarık yüzü zayıflamış, görünüşünde olgunluk var, hep oynayan ateşli gözleri de dengeli, düşünceli bir hal almıştır. Küçük burnunun ucu üçgen şeklini almış, keskinleşmiştir. Yeniden diktirilmiş kırmızı yünlü paltosu da görünüşüne huzur ve uyum sağlamıştır. Tek kelimeyle, kardeşim muhteşem güzel bir kız olmuştur.”(s.13) şeklinde Alima’nın şimdiki hali verilmektedir. “Bir düşünüp bakarsam, kardeşim erginliğe

erişecek yaşa da ulaşmış, artık bir ay sonra on yedinci doğum gününü kutlayacakmış. Orta okulu da bu sene bitirmek üzere.”(s.13) şeklinde Alima’nın on altı yaşında olup okulda okuduğunu öğrenmekteyiz. Alima, Nurlan adlı delikanlıyı sevmekte, onu şehre okumaya uğurlamaktadır. Nurlan’ı uğurlarken ağlaması ve el sallaması, eve gelip annesine, güveniyorum *“Siz ne derseniz fark etmez, ben ona güveniyorum...”* (s.19) ifadesi, aralarındaki temiz ve güçlü duygunun tezahürüdür.

Nurlan – Alima’nın sevgilisi; köylü, şehre okumaya giden bir delikanlıdır. Baş kahramanın hatıralarından, “Sadece bazı büyüklerin bu annemin bahsini açtığı Nurlan’ı övdüklerini hatırlıyorum. Duyduklarıma göre geçen sene orta okuldan mezun olunca bizim avılımızdaki elektrik istasyonunda işe başlamıştır. Yaklaşık üç aydır montörün yardımcısı olarak, ondan sonra montör olarak çalıştığını demişlerdi”(s.14) şeklinde bilgi ortaya çıkmaktadır. Annelerin de sözlerinden *“İstasyonda teknikerin mi ne, nasıl denirdi, işte onun yardımcısı. İyi bir iş yapıyor, maaşı da bol, bir evin tek çocuğu, kolhoz şimdi kalkıp da üç yıllık okula göndermeye karar verdi.”(s.14)* şeklinde şehre gideceği bildirilmektedir. Nurlan’ındışgörünüşi de, Alima’ya veda etmeye geldiğinde şöyle bir şekilde verilmektedir: *“Sporcuların kısa kürkünü giyen uzun boylu, esmer delikanlı bir suç işlemiş gibi aşağıya bakarak duruyor.”(s.16).*

Anne – baş kahraman ve Alima’nın annesi; köylü bir kadındır. Hikâyede çok büyük rolü olmayan yardımcı bir kahramandır. Köylü çocukların şehre gidip okumalarına karşı olan kadın bu konuda hep sitem etmektedir: “Boşuna sürekli okumanın ne iyiliği var ki, - kaşlarını çatarak dedi annem.”(s.14) şeklinde Nurlan’ındışinerazi olmaz. *“Anneme göre, benim avıla nadir gelmem, geçen yazın pratiğimi başka kolhozda geçirmem – dışarıda fazla dolaşarak doğduğu topraklara, akrabalarına yabancılaşmış olmamın sonuçlarındandır.”(s.14)* şeklinde baş kahraman tarafından annesinin düşünceleri aktarılmaktadır. Dış görünüşü hiç tasvir edilmemektedir.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede baş tem olarak aşk temi ortaya çıkmaktadır. Alima ile Nurlan, bir birini seven iki köylü gençtir. Fakat Nurlan, kolhoz tarafından şehre üç yıllık eğitim almaya gönderilmektedir. Alima, sevgilisinden ayrılacağına çok üzülür, delikanlının fotoğrafını parçalar, hep üzgün ve hüznü dolaşır, gözleri yaşlarla dolar;

fakat Nurlan'ı uğurlarken uzaklaşan kızağın arkasından el sallar ve annesine ona güvendiğini söyleyen kız, temiz ve güçlü bir duyguyla sevdiğini anlamaktayız.

Eğitimle ilgili meseleler- savaş sonrası dönemde eğitim artık çok büyük bir önem kazanmaya başlar. Köylüler çocuklarını, çoğunlukla oğlanları şehre eğitim almaya göndermeye başlar. Kolhoz tarafından da okul mezunları dar alanlarda özel eğitim almak için gönderilirdi: *“..awılın bir sürü orta okul mezunları, kolhoz tarafından awıl faaliyetlerinin farklı alanlar uzmanlarını hazırlayan teknik kurslarına, yüksek eğitim kurumlarına girmek için hazırlık kurslarına gönderiliyormuş.”*(s.14). Fakat çocuklarının şehirde uzun zamandır kalıp okumalarına herkes razı değildir. Baş kahramanın annesi çocukların evin dışında fazla dolaşmalarının taraftarı değildir: *“Anneme göre, benim awıla nadir gelmem, geçen yazın pratiğimi başka kolhozda geçirmem – dışarıda fazla dolaşarak doğduğu topraklara, akrabalarına yabancılaşmış olmamın sonuçlarındandır.”* (s.14). Ayrıca, köyde baskı yapan ve kıskırtan eski neslin temsilcileri, “eskici” kocakarılar bulunur: *“Komşu kocakarılar muhabbet ederken: Hey, komşu-u! “Annenin aklı çocukta, çocuğun aklı ise dışarıda” diye eskiden boşuna söylenmemiş, - diye içini çekerek sık sık konuşmalarını hatırlıyorum.”*(s.15).

2.4.2. Raygul ⁶⁹

Tanımı- Sayın Muratbek'in “Raygul” adlı hikâyesi, yazarın ilk hikâyelerinden biridir. “Benim Bacım” adlı ilk yayımlanan hikâye kitabına girmiştir. Yazar, bu hikâyesinde genel olarak kazak köy yaşamını anlatmaya çalışmıştır. Köylü ailelerin çocuklarını evlendirme konusunda hala eski geleneklere sadık kalmaları sebebiyle büyüklerin kararlarına karşı çıkmaya cesaret edemeyen çocukların yaşadığı hayal kırıklıkları ve bu durumlarda kalırken hissettiği duyguları anlatılmaktadır.

Hikâyede baş kahraman, şehirde okuduğu üniversitesinden yaz pratiğine kendi awılına gönderilir. Babasının mektubundan onu istasyondan arabayla gelip almayacağını; ayrıca istasyondan kendi awılına geçmeden önce yol üstünde olan Kızıl Tuw kolhozundaki babasının eski bir arkadaşına uğramasının gerektiğini öğrenir. İlçenin küçük istasyonunda inince Kızıl Tuw kolhozuna ulaşmak için bir kızın

⁶⁹ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 20-35.

koşturduğu arabaya biner. Kolhoza kadar birlikte yolculuk ettiği sürücü kızı çok beğenir, fakat kolhoza ulaşınca ikisi ayrılırlar. Babasının eski arkadaşı Jaralğap'ın evine gidince o sürücü kızı tekrar görür. O kız, Jaralğap'ın kızı Raygul'dur. Jaralğap'ın evinde misafir olup köyüne dönen baş kahraman, anne babasının Raygul'u onun için istediklerini öğrenir. Genelde kendisiyle danışılmadan yerine karar alınmasına kızan baş kahraman, Raygul'u beğendiği için anne babasının yaptıklarına kızmaz. Fakat Raygul'u görmeye bir daha Kızıl Tuw kolhozuna gittiğinde, Raygul'un başka birini sevdiğini öğrenince kızla vedalaşamadan awılı terk eder ve şehre döner.

Hikâyede anlatılan olaylar köyde cereyan etmektedir. Bu yüzden kazak köyü hakkında çok bilgi ve dikkatler ortaya çıkmaktadır. Merkezi tem olarak geleneksel evlilik temi işlenmektedir. Bunun dışında savaş sonrası köylerin bakımsız ve yolsuz hali anlatılmaktadır. Ayrıca, kazak köylerine artık modern bir hayatın gelmesi de belli oluyor. Mesela, köylülerin çocuklarını şehre göndererek iyi eğitim almalarının gerektiğini anlamaları; sovhoz, kolhoz gibi kurumlarda çalışmak için yaşlı eğitimsiz insanların yerine dinamik ve eğitilmiş gençlerin gelmeleri gibi yenilikler, savaş sonrası döneminde modernleşme sürecinin köye ulaşmasını ortaya çıkarıyor.

“Raygul” hikâyesi, kahraman anlatıcı tarafından ve 1. şahıstan anlatılmaktadır. *“Dört gözle beklediğim son günler de geldi. Yaz pratiğini kendi ilçemizde geçirecektim. Bu da benim için sevinç verici bir durum idi”* (s.20).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, *“Yaz sınavları sonuna ermiş zamanlar idi”* (s.20) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, baş kahraman olan kahraman anlatıcının awıldaki babasından mektup alması ile giriş yapılmaktadır. Mektupta babası oğlunu köye geldiğinde karşılamayacağını haber eder. Ayrıca, “Kızıl tuw” awıla gidip ordaki eski arkadaşını ziyaret etmesini rica eder.

Gelişme- Baş kahramanın awıla gitmeden önce profesörü ile karşılaşması, ikisinin muhabbeti, profesörünün onun gideceği awılda oturan Raygul adlı bir kıza mektubu teslim etmesini rica etmesi, kahramanın istasyona gelip Kızıl Tuw'a kadar yolun tarifini sorması, sorduğu kızın onu arabasına yolcu olarak alması, baş kahramanın bir kızın sürdüğü arabada kolhozun merkezine gelip inmesi, babasının söylediği Jaralğap isimli

arkadaşının evine gitmesi, Jaralğap ile Ultuğan adlı karısıyla tanışması, Ultuğan teyzenin misafiri ağırlaması, Ultuğan teyzenin tek kızından bahsederek sürekli onu övmesi, baş kahramanın Ultuğan teyze ile kızının komşu odada konuşmalarını duyması, Jaralğap'ın dönmesi, kahramanın Jaralğap ile konuşması, herkesin beraber masada yemek yerken konuşması, kızın dışarıdan arkadaşlarının çağırması, babasının kızına çıkmaya izin vermemesi, Juman'ın gelmesi ve masaya geçmesi, Juman'ın Jaralğap'a sitem ederek kızından şikayet etmesi, Jaralğap kızı Raygul'u çağırırken kahramanın tanıdık ismi duyunca profesörün verdiği mektubu hatırlaması, Raygul'a mektubu vermesi, Raygul'un mektubu okuyup sevinmesi ve dışarı çıkması, döndüğünde Raygul'un kahramana bir demet çiçek hediye edip teşekkür etmesi, baş kahramanın evine dönmesi hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, baş kahramanın anne babasının Raygul'u gelin olarak istediklerini söylemesi ile başlamaktadır. Bunun üzerine baş kahramanın Kızıl Tuw kolhozuna gitmesi, baş kahramanın Raygul'un bir delikanlıyla konuşmasına kulak misafiri olması, kahramanın Raygul'un sevgilisinin olduğunu öğrenmesi ile düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Kahramanın Raygul'un sevgilisinin olduğunu öğrenip awılına dönmesi ve bölge merkezine uğradığında bölge öncülerinin fotoğrafların arasında Raygul'un fotoğrafını görmesi hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Hikâye, olayların sıralanış düzenine göre düzenli bir vaka kuruluşuna sahiptir. Hikâyenin olayları ardı ardına sıralanarak anlatılmakta; dolayısıyla olay örgüsü kronolojik bir şekilde kurgulandığını ifade edebiliriz. Hikâyede sadece zamanda atlama tekniği kullanılmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân –Kızıl Tuw kolhozu'dur. Olayların çoğu Kızıl Tuw kolhozunda, ordaki Raygul'un evinde, çiftlikte cereyan etmektedir. Çok az sayıda olaylar şehirdeki profesörün odasında, baş kahramanın kendi awılında ve bölgesel merkezde gerçekleşmektedir. Hikâyede tasviri verilen mekânlar ise sadece Kızıl Tuw kolhozu ve Raygul'ların evidir.

Esas mekân olan Kızıl Tuw kolhozunun tasvirleri çok geniş bir yer tutmamaktadır. Raygul, baş kahramanı kolhoza tamamen düzleştirilmeyen kara yol üzerinden gider. “Önümüzde dümdüz bozkır başlıyor. Yolun iki tarafı da hala

biçilmeyen kalın bir çayırdır. Kararan günün kırmızımsı alevli ışınlarına dalarak etraftaki sulu otların yeşil rengi koyu kırmızıya dönüşüyor. Uzaktan tıpkı göğe kadar uzanan kavakları olan, ayrı ayrı grup olarak karışarak büyüyen sık ağaçlı kolhoz merkezi de göründü” (s.22). Kolhoz merkezinde yerleşen beyaz bir ev, awıl yönetimidir. Awıl’ın tasviri verilirken tabiatın doğal özellikleri kullanılarak tabiatın ve çevrenin resmi çizilmeye çalışılmıştır. Mesela, “Durgun bir akşam. Az önce awıl evlerinin arası net görünüp ayırt edilebildiğine göre bugünkü gece ziyadesiyle karanlık olacak gibi” (s.24). Hikâyede köy manzarası çok güzel olarak, insanda sıcak duygular uyandıracak bir şekilde verilmektedir. Mesela, baş kahraman geceleyin hava almaya dışarı çıktığında şöyle bir manzara izlemektedir: “Yaz ayının o kadar karanlık gecesi ki, göz gözü görmüyor. Öyle gecelerde gökyüzünde yıldız da pek görünmez. Hafif, serin bir esinti var. Bozkırın serin havası. Bu manzaraya baktığında derin nefes alarak gözler nereye bakarsa oraya gitmek isteği geliyor. Awıl dışından, uzak bir yerden müzik sesleri duyuluyor. Zifiri karanlıkta müzik sesleri ne güzel geliyor! Sadece uykulu bozkır değil de, gökyüzü dünyası da müzik ritmine katılmış gibidir. Bazı yıldızlar müzik etkisi altında bayılıp kayarak tam yere yaklaştığında kayboluyorlar. Şimdi ise delikanlılarla kızların neşeli sesleri, gülüş yankıları çok net duyuluyor” (s.31).

Hikâyenin sonunda baş kahraman, Raygul’u ararken Kızıl Tuw’un çiftliğine gider. Orda “*bir kenarda yerleşen küçük, beyaz bir eve*” (s.34) giden baş kahraman, Raygul’un sevgiliyle sohbetine kulak misafiri olur.

Hikâyede başta yer alan mekân olan Jaralğap’ın evi de çok kısa bir şekilde tasvir edilmektedir. “*Sigarayı içerek çatısı arduazla kaplanan küçük eve doğru yaklaşıyordum*” (s.24). Evin içi kahraman anlatıcının gözlemleri şeklinde verilmektedir. Baş kahramana ön odayı çok sade ve fakir bulur, fakat evin başka odaları Jaralğap’ın çok zengin, ama fakir de olmamasını göstermektedir. Evin tasviri şöyle verilmektedir: “*Ön oda biraz fakir göründü. Kapısına perde asılan konuk odasına geçtim. Odanın en onursal mevkindeki beyaz yatağın kenarına nakışlar asılmış. Girişten sonra hemen sol taraftaki köşede ise üstünde kitap, parfüm, ayna bulunan küçük masa varmış. Onursal mevkiine serilen gri renkli tekemetin⁷⁰ üzerine desenli kırmızı alaşa⁷¹serilmiş. Ultuğan teyze çeşitli quraqlardan ⁷² güzel bir şekilde dikilen, sadece*

⁷⁰ Nakışlarla, büyük yünlü halı.

⁷¹ Elden yapılan kaba yünlü halı.

misafirlere verilen yorganı serdi” (s.25). Jaralğap’ın evinde geçen olayların çoğu dastarhan⁷³ üzerinde geçmektedir.

Zaman- Vaka zamanı ilkbahar sonu ve yazın başlangıcı olarak belirtilmektedir: *“Yaz sınavları sonlanmış idi”* (s.20). *“Dört gözle beklediğim son günler de geldi. Yaz pratiğini kendi ilçemizde geçirecektim”* (s.20). Baş kahraman kendi ilçesine gitmeye hazırlanır ve gidiş gününün *“bir gün öncesi”* (s.20) üniversitesinde profesör hocasını ziyarete gider.

Baş kahraman, trenden küçük bir istasyonda indiğinde *“Bu zaman güneş tam batmıştı”* (s.21) şeklinde vaka zamanı belirtilmiştir. Baş kahraman, arabaya binip Kızıl Tuw kolhozuna doğru yolculuğa çıkar. *“Kolhoz sokağına girdiğimizde güneş yuvasına konup malın otlaktan döndüğü zaman idi”* (s.23). Kahraman, arabadan inip Jaralğap’ın evini ararken akşam olur. *“Yavaş yavaş karanlık çökmeye başladı. Sakin bir akşam”* (s.24). Jaralğap’ın evini bulup, evin sahibi ve karısıyla tanışıp, masa üzerinde sohbetlerden sonra evin içi biraz sakinleşince gece olur. *“Yaz ayının o kadar karanlık gecesi ki göz gözü görmüyor. Öyle geceler gökyüzünde yıldız da çok görünmez”* (s.31). Bundan sonraki olayların anlatımında *“Ertesi gün”*, *“bir hafta sonra”* gibi zaman unsurlarının yardımıyla zamanda atlama tekniği kullanılmaktadır. Hikâyenin sonunda baş kahramanın *“Yaz pratiğim sonuna erip dönüşümde bölgesel merkezine uğradım. Serinleşmeye başlayan yazın son ayının bir günü idi”* (s.35) şeklindeki ifadesinden vaka zamanın ağustos ayında sona ermesi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu veriden hareketle olaylar yaz aylarında cereyan etmekte; hikâyenin vaka süresi de 2 aylık süreyi kapsamaktadır.

Kişiler:

Kahraman anlatıcı – hikâyenin baş kahramanı; üniversitede okumak için şehre giden köylü bir delikanlıdır. Yaz pratiğini kendi avılinda yapacaktır. Fakat babasının ricasına karşılık Kızıl Tuw kolhozuna babasının eski arkadaşının evine misafir olmaya gider. Yolculuk esnasında bir kızla tanışır. Daha sonra gittiği evde o kızla tekrar karşılaşır. Baş kahraman, abasının mektubunda oğlunun ziyaret etmesinin gerektiği eski arkadaşı Jaralğap’ın kolhozuna ulaşmak için arabay biner. Sonradan arabanın sürücüsü

⁷² Karmaşık desenlerle süslenen yorgan.

⁷³ Sofra.

olan kız, Jaralğap'ın kızı ve profesörün mektubu gönderdiği kız olan Raygul, hemen kahramanın hoşuna gider. Evine dönünce anne babasının Raygul'u onun için istediklerini öğrenince sevinir. Fakat daha sonra Raygul'un bu evliliğe karşı olduğunu ve başka birini sevdiğini öğrenir. Baş kahramanın tarafından anlatılan hikâyede kendisi hakkında az bilgi verilmektedir. Fakat beğendiği kızın kendisini sevmediğini öğrenince evlilikten vazgeçip onu rahat bıraktığından hareketle iyi kalpli olduğunu söyleyebiliriz.

Raygul – hikâyenin baş kahramanı; köylü, sağıcı olarak çalışan bir kızdır. Raygul'un dış görünüşü, kahraman anlatıcının bakış açısından verilerek bir hayli detaylı bir şekilde tasvir edilmektedir. Mesela, baş kahraman Raygul'u ilk defa araba sürerek gördüğünde *“Araba sürücüsü kısa kollu sarı elbise giyen bir kızmış, duruverdi. Saçların sadece dağılmaması için toplamış olması gerek, başında beyaz ipekli örtüsü var”* (s.22) şeklinde tarif eder. Parıldayarak *“dik dik bakan büyük siyah gözleri”* (s.22) ile kahramanı ayağından tepesine kadar inceler. *“Hafif çilli zayıf”* (s.23) yüzündeki *“iki avurtunun üstünde berrak suyun yüzünde yayılmış gibi sevimli kasırgalar ortaya çıktı”* (s.24). Raygul'un annesi Ultuğan teyze ise baş kahramana *“Aramızda şımartılarak yetiştirilen yalnız çocuğumuz, geçen sene on sınıflık okuldan mezun olup şimdi de sağıcı olarak çalışıyor. Awıl halkı tarafından seviliyor benim kızım...”* (s.25) şeklinde bahseder. Baş kahraman Raygul'u ikinci kere evinde gördüğünde farklı giyinmiştir: *“...odaya kız girdi. Geçenlerde arabada olduğu gibi değil, üzerine pileli kahverengi elbise, ayaklarına da bot giymiş. Görünüşü artık eskisinden daha güzel olmuş. Gevşek bir şekilde örülen kalın örgülerini arkasına doğru atmış”* (s.27). Baş kahraman, ilk karşılaştığında inatçı olduğunu düşündüğü Raygul'un, hocasından mektubu getirdiği için teşekkür etmek amacıyla bir demet çiçek toplayıp hediye etmesi üzerine kanaati değişir. *“Onun yüzünde artık ilk zamanlarda olan patavatsız (nezaketsiz) inatçılığının izi bile kalmamıştı. Üzerinden kırdaki misk çiçekleri koktuğu gibi bir koku geliyor. Neşeyle parlayarak çok güzelleşmiş yüzünde yanaklarındaki üzerinde ortaya çıkıveren güzel gamzelerine bakıp duruyorum. O çekinmiş olması gerek birden kaşlarını çattı”* (s.31). Hikâyede Raygul, genel köylü kızı temsil etmektedir. Hikâyenin sonunda Raygul'un, bölgenin öncüleri arasında yer aldığını öğrenmekteyiz. Raygul, döneminin dinamik ve hedefli gençlerin temsilcisi olarak çizilmektedir.

Jaralğap – baş kahraman olan Raygul'un babasıdır; köylü, yaşlı bir adamdır. Jaralğap da kişiliği ve dış görünüşü ile genel kazak köylü adamı temsil etmektedir.

Hikâyede dış görünüşü şöyle verilmektedir: “Çitin önünde ata binecek keçe başlıklı ihtiyar beni görüp oyalandı. Selam vererek yanına geldim. İhtiyar sağ elindeki kalın kurbacını gri renkli beşpetinin⁷⁴ üzerinden sıkı sıkıya bağlanan gümüşten geniş kemerine takıp bana gözlerini dikerek iyice baktı. Çok da sert bir adam gibi gözüküyor. Kuvveti ile enerjisi de tükenmemiş olması gerek. Sol koluna astığı kayın ağacından qurıq’ı⁷⁵ da ister istemez göze çarpıyor. Kocaman atan devesini öldürebilecek kadar uzun ve kalındır. Abay’ın yaşadığı zamanlardaki Abılğazi’nin qurıq’ı gibidir” (s.24). Güçlü ve hala dinç kalan ihtiyar, sert karakteri ile öne çıkmaktadır. Kızına karşı sert davranan Jaralğap, Raygul’un fikrini, onun bu evliliği isteyip istemediğini sormadan kızını isteyen ailenin teklifini kabul eder. Fakat kızını verecek delikanlının hakkında da bilgi edinmeye çalışır. Baş kahraman geldiğinde onu sorgu sual eder: “İhtiyar benim okuyup okumadığımı, mezun olduktan sonra kim olarak çalışacağımı detaylı bir şekilde sorgu-sual etti. Her fırsatta da sohbetimize kolhozu dahil ediyor. Bugünlerde kolhoz yönetiminde sadece iyi eğitim görenlerin çalışabileceklerini kızına ispatlamaya çalışıyordu” (s.27). Eski geleneklere ve örflere sadık olan ihtiyar, aile konusunda eskici olsa bile, devlet ve iş yönetimi konusunda yeniliklerin, modernleşmenin yararlarının farkına varmaya başlar: “Artık her şey eğitime bağlı ki... (...) Eğitimden daha iyisi yokmuş” (s.27).

Uluğan – Raygul’un annesi; köylü, yaşlı bir kadındır. Genel kazak köylü kadını temsil etmektedir. Çok konuksever ve güleryüzlü bir kadın olarak çizilmektedir: “Evden sabırlı bir şekilde hareket ederek kafasına karkara⁷⁶ gibi yapıp beyaz örtüye sarılan uzun sarı kocakarı çıktı” (s.24). Baş kahraman evlerine geldiğinde Uluğan teyze, “çoktan tanıdığı biri gibi çok samimi olarak selamlaş”ır (s.24). Konukseverliği ise şöyle çizilmektedir: “Uluğan teyze ağırbaşlı ve konuksever insanmış. Bana çok sıcak ve merhametli davrandı. Yıkanmak için su hazırlayıp, havlu getirip bana verdi. (...)...çeşitli quraqlardan güzel bir şekilde dikilen, sadece misafirlere verilen yorganı serdi” (s.25). Çocuğunu seven her anne gibi kızını da hep övmektedir.

⁷⁴ Cepken.

⁷⁵ Atları yakalamakta kullanılan, ucuna ip bağlanmış uzun sırık.

⁷⁶ Genç kızlar ile gelinlerin özel günlerde başlarına giydikleri uzun, konik şapka, baş giyim.

Baş kahraman olan anlatıcının anne babası, hikâyede yardımcı kahramanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Onların dış görünüşü ve kişilikleri hakkında bilgi hemen hemen hiç verilmemektedir.

Juman – kolhoz yönetimin eski başkanı; köylü, orta yaşlı bir adamdır. Hakkında çok az bilgi verilmektedir. Dış görünüşünden yüksek mevki sahibi olduğu öne çıkmaktadır: *“Uzun boylu, göğsüyle değil, karnıyla ağır ağır nefes alan şişman adam. (...) Üzerine giydiği kıyafetlerin pahalılığına bakarak eğitim görmüş biri olduğu hemen anlaşılabilir”* (s.28).

Tema:

Geleneksel evlilik- Hikâyenin merkezi temi, yazarın sık sık başvurduğu temdir. Kendi aralarında anlaşarak bir birini hiç tanımayan, bazen hiç bir görmeyen çocuklarını evlendirmeye çalışan ailelerin ve bu durumun kurbanları olan çocukların hikâyesi anlatılmaktadır. Raygul’un şahsında gördüğümüz gibi köy toplumunda kızların durumu çok zordur. Kazak köylerinde eski geleneklerle adetlere çok önem verirlerdi. Eski adetlere sadık kalan aileler genelde genç kızlarını sevdiği delikanlılarla değil, kendilerin seçtikleri biriyle evlendirirlerdi. Genç kızlar, kendi hayatlarına ve kaderlerine karar veremezlerdi. Hikâyenin baş kahramanı Raygul, genç, dinamik bir neslin temsilcisi olarak ortaya çıkmaktadır. Yenilikler taraftarı Raygul, kolhozun yönetimine karışarak kendi fikirlerini sunmaktadır.

Kazak geleneksel yaşantısında büyüklerin sözü, her şeydir, yasadır; asla tartışılmaz ve karşılık verilmez. Hikâyede eski geleneklere sadık olan ihtiyarlar, şehre eğitim almaya gönderdikleri oğullarını eski adetlere uyarak evlendirmeye çalışırlar. Baş kahraman anne babasını sorgu sual edince şöyle cevap vermektedir: *“Geçmişteki adetlere göre çocuğu için hayat yoldaşı anne-babası tarafından aranırdı. Bugünlerde ise o eski adet hala yaşamını sürdürüyor. Ancak, irade sahibi sensin, ya katılırsın, ya katılmazsın... Okulu iki sene sonra bitireceksin diye biz annenle birlikte hani o Jarılğap’ın kızını senin için istedik. Kızı iyi biridir. Anne-babasının kadirini de biliyor. Yalnız ikisini düşünmüş olması gerek...”* (s.33). Çocuklarının iyiliğini düşünerek yaptığı bu hareketleri baş kahramanı Raygul’u beğendiği için kızdırmaz. *“Eğer babamla annem farklı bir durumda tam bu şekilde söyleseydi, ben onları suçlayarak azarlardım. Şimdi ise tam bu sözleri tekrar tekrar dinlemek istiyorum. Sakıncası yok ki, ben Raygul’u çok*

beğendim. ‘Raygul, - diyorum tek başımayken fısıldayarak, Raygul önümde duruyormuş gibi, - izin ver, ben de sana ‘şımarığım’ deyim” (s.33). Ancak, eski adetlere sadık kalan ihtiyarlar yine de oğullarına karar verme hakkını vermektedir. “İrade sahibi sensin” (s.33) diyen anne babanın çocuklarını nasıl sevdikleri öne çıkmaktadır.

Büyüklerin sözünü kabullenmek çocuklar için anne babalarının önünde vazgeçemediği vazifedir. Büyüklere saygı, kazakların eskiden bugüne kadar süren önemli geleneklerinden biridir. Baş kahramanın babası oğluna yazdığı mektupta şöyle der: “Uyarırım – büyükler önünde ters huyu göstermeden saygı göstererek davranırsın” (s.20). Jaralğap’ın önünde sigara içen baş kahraman “Büyük adamın önünde dumanlatarak durduğumu sadece şimdi fark edip uygunsuz bularak sigara izmalitini ayağımın altına atıverdim” (s.25) şeklinde gençlerin büyüklere karşı saygısını öne çıkarmaktadır.

Yolsuzluk- Hikâyede köye giden yolların bakımsız, düzensiz olduğu ortaya çıkarılmaktadır. “Anında istasyonun rastgele, düzensiz katlanmış sokaklarını arkada bırakıp tamamen düzleştirilmeyen karayola geçtik. (...) eğri-büğrü kara yolda bazen zıplaya zıplaya, bazen sarsıla sarsıla giden arabanın gürültülü yürüyüşü de çok nahoş” (s.22). Baş kahraman arabayı sürmek istediğinde Raygul tarafından reddedilir. Reddin nedenini Raygul böyle açıklar: “Yolu tanımadığınızdan çukurlarla girintilerini bilmiyorsunuz...” (s.24). Böylece, köy yolların pürüzlü, düzensiz ve çukurlarla kaplı olduğunu öğrenmekteyiz.

Modernleşme- Hikâyede köy hayatına da yeniliklerin girmeye başlaması anlatılmaktadır. Köy halkı artık eğitimin önemini anlamaya başlamıştır. Çocuklarını şehre eğitim almaları için üniversiteler ve kolejlere göndermektedir. Bu da Jaralğap’ın sözlerinde öne çıkarılmaktadır: “Artık her şey eğitime bağlı ki... (...) Geçen sonbaharda biz kolhozun yeni yönetim kurulu başkanını seçtik. (...) Kimi seçtik? Okuldan mezun olup buraya geldiğine bir sene olmuş, kendin gibi çok genç bilimsel tarım uzmanı olan bir çocuğu seçtik. Kolhoz mahvoldu artık demiştik. Ancak, hayır, öyle olmadı. Eğitimden daha iyisi yokmuş. Kendisi de maceraperest biriydi. Sanki kolhozumuzun bahtı açılmış gibi işler iyileşmeye başladı... Gördün mü?.. Babandan senin de öyle bir okulda okuduğunu duyunca çok sevindim” (s.27). Kolhoz yönetiminden eski memurlar, eğitimsiz işçiler çıkarılmaktadır. Eski yönetim kurul başkanına “Eğitimin yok, hayvan

yetiştirici meslek sahibi değilsin, çiftliği yönetemezsin” (s.29) derler ve işinden çıkarırlar. Onun yerine genç biri seçilir. Köylüler memnun olmazlar: “Biz tabii olarak önceden önce eski başkanımızın iş yerinden çıkarılmasına karşı çıktık. Fakat komunistler ile komsomollar birinin arkasından biri söyleyip, sonunda, ne olursa olsun, hani Juman varya (eski başkanımızı diyorum) gelişen ekonomiyi yönetemez, eğitim görmemiş diye, onu rahat bırakmadan ısrar ederek işten çıkardılar” (s.27). Eski neslin ihtiyarları alıştığı düzene devam etmek isterler, fakat zamanla eğitimin önemini de anlamaya başlarlar. Gençler de yeni neslin genç ve dinamik temsilcileri olarak ileriye bakmaktadırlar. Kolhoz yönetimine değişiklikler getirmeye çalışan Raygul de kendi fikirlerini eski yöneticiye kabul ettiremez. Raygul’e göre ineklerin geceleyin otlatılması gerektir. Böylece, köy yaşamı da ister istemez modernleşme sürecine katılmaktadır.

2.4.3. Canbolat⁷⁷

Tanımı- Sayın Muratbek, “Canbolat”adlı hikâyesinde köylü bir çocuğun hayat hikâyesini anlatmaktadır. Canbolat, küçükken anne-babasını kaybedip amcası ile halasının elinde kalan bir çocuktur. Amcası ile halası, Canbolat’ı şehre yatılı bir okula gönderirler. Ancak, Canbolat bir senenin içinde üç defa kaçıp awıla gelir. Awılda kalıp çalışmak isteğine rağmen, halası ısrarlı onu tekrar tekrar şehre gönderir. Oturduğu evleri Canbolat’ın anne-babasına ait olduğundan yeğenin evi eline geçirmek isteyeceğinden korkan halası, çocuğu bela olarak görür ve kocasına sürekli onu söyler.

“Canbolat” hikâyesinde baş kahraman olan Canbolat’ın şahsında insanın doğduğu toprağa bağlılığı, merkezi bir tem olarak işlenmektedir.

“Canbolat” hikâyesi, kahraman anlatıcı, yahut 1. şahıs anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Anlatıcı, hikâyede anlatılan olayların şahidi ve gözlemcidir. Baş kahraman olan Canbolat’ın hikâyesini müşahit olarak öğrenip okuyucuya aktarmaktadır. Dolayısıyla, anlatıcı gözlemci bakış açısına sahiptir. Anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının düşüncelerine, ruh hallerine, duygularına hakim değildir; sadece duyup gördüklerini anlatmaktadır. Ayrıca, hikâyeyi kahramanlarını konuşturarak, yani diyalog tarzı anlatım tekniğiyle nakletmektedir.

⁷⁷ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 36-51.

Aynı zamanda köylü kahramanların şehirden uzak kalınca modernleşme sürecinden de uzak kalmalarını vurgulamaktadır. Özellikle halanın “bisiklet” (“velosiped” yerine “belesapet”), “fotoğraf makinesi” (“fotoapparat” yerine “potaparat”) gibi kazakçaya giren yeni rusça kelimelerini yanlış söylemesinden köylü insanların eğitimsizliği, aynı zamanda gelişimlerinin ne kadar geride kaldığı öne çıkarılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Ben kendim geceleyin ulaştım*” (s.36) cümlesiyle hikâyenin vaka zamanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, kahraman anlatıcının kolhoza gelmesi ve yoluna ilk çıkan eve bir gece kalmayı rica etmesiyle giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Kahraman anlatıcının geldiği evin tasviri ile hikâyenin gelişme kısmı başlamaktadır. Evin sahipleri olan orta yaşlarındaki evli çiftin misafir için sobayı yakması ile yemek hazırlaması, eve sahiplerin yeğeni olan Canbolatın gelmesi, Canbolat’ın amcası ve halası ile sohbet etmesi, kahraman anlatıcının ve Canbolatın isteklerine göre dışarda yatak hazırlanarak yatmaları, Canbolat’ın kalkıp dışarı gitmesi, halasının Canbolat’ın gittiğini öğrenince ona kızarak sövmesi, Canbolat’ın geri gelmesi, kahraman anlatıcının ve Canbolat’ın sohbet etmesi, halasının çıkması, Canbolat’ın uyumuş gibi taklit etmesi, kahraman anlatıcının sabah uyanması, Canbolat’ın amcasının yeğenin dönmesinin gerektiğini söylemesi, amcasının işe gitmesi, kahraman anlatıcının kolhoz başkanına gelmesi, işçiler ekibinin başı Ösembay’ın ve Canbolat’ın başkana gelmesi, Ösembay ve Canbolat’ın sohbeti, Canbolat’ın halasıyla vedalaşması, Canbolat’la kahraman anlatıcıyla birlikte arabaya binip yola çıkması, awılın çıkışında birinin atla arabanın peşinden koşması, Canbolat’ın arabayı durdurması, atla arabanın peşinden koşan Camilya’nın Ösembay’ın ricasını iletmesi, Canbolat’ın arabayı gönderip kendisinin kalması, yaklaşık bir ay sonra kahraman anlatıcının kolhoza tekrar gelmesi, yolcuyla yolun kenarında indirilip kolhoza doğru yaya gitmesi, kahraman anlatıcı ile gazetecinin yanında bir arabanın durması, Canbolat’ın kolhoza kadar bırakmayı teklif etmesi, kahraman anlatıcının ve gazeteci çocuğun arabaya binmesi ve bu üçünün sohbet etmesi, Canbolat’ın kolhozda kaldıktan sonraki hayatını anlatması, gazetecinin Canbolat’a işi hakkında sorular sorarak not tutması, hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, yoldan geçemeyen arabayı iten kolhoz başkanı ile Ösemba'ya rastlaması ile başlamaktadır. Canbolat'ın başkanın arabasını geçirmeye yardım etmesi, başkanın Canbolat'ı övmesi ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Akşam kahraman anlatıcının kolhoz kulübünde verilen derse, peşinden olacak konsere gelmesi, Canbolat'ın da amcası ve halasıyla gelmesi, Canbolat'ın dışarı çıkması ve Camilya'yla konuşması hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Hikâye, olayların sıralanış düzenine göre düzenli ve kronolojik bir vaka kuruluşuna sahiptir.

Mekân- Hikâyede esas mekân – Kızıl Tuw kolhozu'dur. Olayların hepsi Kızıl Tuw kolhozunda geçmektedir. Canbolat'ın evinde, kolhoz başkanın odasında, kolhoza doğru yolculuğu sırasında arabada cereyan etmektedir. Hikâyede tabiat ve mekân tasvirleri geniş bir yer tutmaktadır.

Hikâyenin başlangıcında kahraman anlatıcı hemen zamanla mekânı vermektedir. *“Ben kendim geceleyin ulaştım. Kolhozda konuk evi yokmuş, birinin evinde gecelemeden başka çare yok”* (s.36) cümlelerinden zamanın gece, mekânın ise kolhoz olduğunu öğrenmekteyiz. Sonra kahramanın döndüğü evin tasviri verilmektedir: *“Benim döndüğüm ev – küçücük avlusununun etrafı deniz topalığı ile çevrilmiş, tıpkı kibritin kutusu gibi eğilerek girelecek kapısı olan, iki odalı kısa boylu (küçük) bir kerpiçten yapılmış dam”* (s.36). Evin içi de tasvir edilmektedir: *“Ev içi bir hayli gönülsüzdü (sakindi). Sineklerin oturduğu ve alacalı yaptığı yirmi beş vatlı gaz lambasının ışığı çok zayıftı. Alt tarafları gölgelenerek karanlığa bürünmüştü. Duvar tamamen alaşa, renkli keçi yünlü halılarla döşenmiş. Sağ taraftaki soveyi evin sonuna kadar uzanarak kurulmuş kocaman ocak çok yakılsa bile evin içi hafif serin. Üst taraflardan rutubet kokusu geliyor”* (s.36).

Kahraman anlatıcının gecelediği evin avlusunda yatağı hazırlanarak uzandığında etrafını saran tabiatın tasvirini şöyle vermektedir: *“Uyuklayan zifiri karanlık bir gece. Gökte ağır ağır bulutlar. Dolunay o bulutların arkasına sık sık gizleniyor. Etrafa bir karanlık çökerse, bir süt gibi aydınlanır. Avluyu çevreyen deniz topalığının içinden arıktaki suya birşeyin cup diye düşüvermiş sesi, peşinden de kurbağanın tam yakından çıkan şaduman sesi kulaklara geliyor”* (s.39).

Hikayede baş kahraman sürekli şehirden kaçarak geldiği öz köyünü şöyle tasvir etmektedir: *“Ben onları değil, awılı, halkını özliyorum. Kışın bir hafta boyunca esen kar fırtınası, evleri basan kalın karı, yazın ise etraf yem-yeşil çayır: içinde saklambaç oynanan çayırılığın, başaklanıp sararmaya başlayan tahılı, uçsuz bucaksız geniş bozkırı, hepsini... hepsini özliyorum”* (s.41).

Kahraman anlatıcı Kızıl Tuw kolhozuna ikinci defa şehirden arabayla geldiğinde awıla on kilometre kala yolun kenarında indirilir. Yanında şehirden gelen gazeteci çocukla beraber kolhoza doğru yaya yürürken tabiat tasviri şöyle verilmektedir: *“Eski patikada yürüyoruz. Etraf yeşil çayır. Ot bittiğinde çiçeklerin açılıp, çayırılığın olgunlaşıp erdiği zamanlarıymış. Bozkırın hafif rüzgarı nefesini hoş kokuya sarıp, ara sıra esiverir de, güçsüzleştirince diniverir. O zamanda bunaltan sıcaklık basıp, tembelliğin tutup yürüyesin gelmiyor. Adım attıkça ayak altından ufak çekirgeler kırılıp saçılan cam gibi her tarafa sıcıyor. Onların çınlayan sesleri hiç bir zaman dinmez bozkırın nefesi gibi duyuluyor. Sadece demin gökte nereye gideceğini bilmeyerek boşuna dolaşan beyazımsı bulutlar yavaş yavaş acele etmeden, bu sefer başımızın tam üstüne gelip bizimle aynı sıraya gelip, siyah boya damlamış gibi süt rengi bozulmaya başladı.*

İkinci tepeyi geçtiğimizde o bulut acele koyu kahverengiye çalıp, alelacele göğü birleştirip tamamen kapattı. Ansızın kalın bir sağanak yağmurun yağacağı artık görünüyordu. Arada bir şimşek her taraftan parıldayıverir de, sonrası uzaktan göğün tam altından çıkmış gibi müphem şimşek çaktığı duyuluyor. Bulutlar göğü örtmüş esintisiz havada sağanak yağmuru bekleyen bozkır kuşları: bildircinin su altından çıkıvermiş gibi her yerden bir duyulan güzel sesi, şahane ipe asılmış bakır zil gibi tam tepede cıvılayıp duran çalı kuşu, önceden kendim görmediğim epeyce bozkır kuşlarının bir birine seslendiği ne gibi güzel sesleri kulaklara geliyor.

İlk çivelediğin çive gibi büyük damlalar damlamaya başladığında apışıp kaldık. Sağanaklı yağmur yağıverdi” (s.46).

Yağmurun dindiğinde tabiatın tasviri şöyle verilmektedir: *“Sağanak yağmur dinip, gökteki tümsek tümsek siyah bulutlar doğuya doğru yönelip göç etmeye başladı. Sağanak yağmurdan sonra bir an için ışıldayıveren güneşin akşam ışığı etrafı kırmızı ince ipek kumaşla yelleyiverdi. Dünya tamamen kırmızı boyaya sokulmuş gibi çıkıverdi.*

Uzaktaki beyaz başlıklı dağların tepelerine kadar kırmızı ışıık alevlenip, tabiat çok güzel bir görünüş edindi. Çimenin uçlarındaki berrak yağmur damlaları ayağını yere uzatsan botlarını yıkıyor” (s.50).

Zaman- Vaka zamanı, hikâyede tam olarak belirtilmemektedir; fakat hikâyede ortaya çıkan bazı dikkatlerden vaka zamanını çıkarabiliriz. Canbolat, şehirden sekizinci sınıfı bitirip geldiğini söylediğine, kahraman anlatıcı ile Canbolat’ın dışarıda uyumak istediğine göre hikâyenin vaka zamanın ya ilkbahar sonu, ya da yaz mevsimi olduğunu ifade edebiliriz.

Vaka zamanı kahraman anlatıcının Kızıl Tuw kolhozuna geceleyin gelmesiyle başlamaktadır: *“Ben kendim geceleyin ulaştım”* (s.36). Canbolat’ın halasının ağzından Canbolat’ın awıla *“geçen sonbaharda”* (s.40) geldiğinde keçiyi bisikletle değiştirdiğini, *“kışın”* geldiğinde fotoğraf makinesi aldığını öğreniyoruz. Vaka zamanı anlatıcının *“yaklaşık bir ay sonra”* (s.45) awıla ikinci defa gelmesiyle sona ermektedir. Dolayısıyla, vaka süresi yaklaşık bir aydır diyebiliriz. Bu zaman içerisinde anlatılan olaylarda zaman zaman atlamalarla karşılaşmaktayız.

“Araya yaklaşık bir ay girip Kızıl Tuw kolhozuna ikinci defa gittiğim zamanım” (s.45) şeklinde ise bir ay süresi atlanıp geçildiği belirtilir.

Canbolat’ın başkanla karşılaşmasından da hemen akşama atlanmaktadır: *“Akşam kolhoz kulübünde “Gök dünyası” adlı konuda ders, peşinden kolhoz sanatkarlarının konseri olacakmış. Ders başlayacağı zamanda ben de gidip kapı önünde duruyordum”* (s.51).

Kişiler:

Canbolat – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir delikanlıdır. Dış görünüşüne gelirse: *“Okul formasını giymiş, on beş – on altı civarındaki zayıf, sevimli, beyaz tenli delikanlı”* şeklinde tarif edilmektedir (s.37). Başındaki *“kepin altından çıkıvermiş alınının sağ tarafındaki kahkülü”*nü okşar. Canbolat küçükken anne-babasını kaybedince amcası ve halasıyla kalır. Canbolat’ın anne-babasına ait evde hep beraber otururlar. Geçen sene yatılı okula gönderilmiştir. Sekizinci sınıfı tamamlayıp dokuza geçmiştir. Ancak yatılı okuldan birkaç kere kaçarak awılına döndüğünde amcası ve halası onu hiç bir zaman sevinerek karşılamazlar, özellikle halası Canbolat’ın çok şey istediği için, bir

de evlerine hakkını itiraf edeceğinden korktuğu için her zaman kocasına şikayet eder. Amcası yeğenini çok sevse de karısına söz geçiremez.

Canbolat, geçen sene sonbaharda eve geldiğinde, anne-babasından kalmış sarı keçiye kendisine ait olduğunu diyerek izinsiz bisiklete değiştirmiştir. Kışın geldiğinde ise amcası ona fotoğraf makinesini almak istemiş. Halası ise fotoğraf makinesini yeğeninin istediğini düşünerek büyük eşiği satmak zorunda kaldıkları için onu sorumlu görmektedir. Bu yüzden tekrar geldiğinde bu sefer ne isteyeceğini düşünür. Ancak, Canbolat, awılı sevmekte ve özlemektedir. Rüyalarına awılın halkı, çocukları girer. Awılda sevdiği kız da vardır, bu yüzden şehirde okulda okumak yerine awılda kalıp çalışmak ister. En son geldiğinde de okulundan onlara yazın kampta dinlenme izni verildiğini söyler, fakat o dinlenmek yerine awıla çalışmak için döner. Canbolat, amcasına “*bazen öfkelense de, bazen acıyor*” ve “*kardeşin adı kardeştir*” (s.41) diyerek iyi bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Canbolat, iyikalpli ve çalışkan bir delikanlıdır. Awılda doğmuş, büyümüş bir çocuk olarak sürekli kaçarak awılına döner. Awıla üçüncü defa geldiğinde şehre dönmez, kolhozda tahıl toplayan arabanın şoförü olarak çalışmaya başlar. Amcası ile halası başında kavga ederler, ama sonunda kabul edince hep beraber yaşamaya başlarlar.

Canbolat'ın amcası – baş kahramanın amcası; köylü bir erkektir. Dış görünüşü şöyle tasvir edilmektedir: “*Evin sahibi – kel, kalkık burunlu, esmer, yüzü pürüzlü olan bir kişi. (...) Yaşı yaklaşık kırkı aşmış gibi... (...) Hakiki sevinçli rahat bir gülüşten pürüzlü yüzünü kalın kalın kırışıklık kaplamış, küçücük gözleri tamamen görünmüyordu*” (s.36). Amcası, karısından korkan ve ona sözünü geçiremeyen, bir erkektir. Canbolat'ı “*arkamdan gelen tek akrabam*” (s.40) sayarak bazen karısına karşılık vererek yeğenini savunur. Aslında amcası Canbolat'ı sever, sadece karısına sözünü geçiremediğinden yeğenini her gelişinde şehre göndermek zorunda kalır. Canbolat bir geldiğinde ona fotoğraf makinesi hediye eder, en son geldiğinde ise ona karısından sakladığı parasını verir.

Canbolat'ın halası – köylü bir kadındır. Hikâyede tasviri şöyle verilmektedir: “*Eşi ise otuzun üzerine yeni çıkmış, fîziği düzgün, bir baktığında çok güzel, sarı bir kadın*” (s.37). Kişiliğine gelirsek, sert karakterli, cimri, açgöz ve nankördür.

Canbolat'ın yaşadıkları evi eline geçireceğinden korkarak çocuğu şehre yatılı okula gönderir. Canbolat şehirden kaçarak awıla döndüğünde onun uzun zaman kalmasına izin vermeyerek geri gönderir. Hikâyede her zaman ya kocasına, ya yeğenine bağırıp duruyor, ayrıca Canbolat'ın geceleyin evden çıkıp gitmesine karşılık yeğenini lanetler, söyler. Kocasına *“Bu belandan o zamanda uzak duralım diye bayağı söyledim. ‘Oyboy, arkamdan gelen tek neslimdi’ diye bingıldayarak bırakmadı. Şimdi ise kurtulamadığımız bir belaya girdik. (...) Sana hala küçücük, çocuk gibi geliyor. Yarın bile görürsün, şu Sağıla'nın balık etli esmer kızı ile evlenip, “anne babamdan kalmış idi” diye sığındığın evin ile ineği isteyerek geldiğinde...”* (s.40). Bununla beraber, hikâyede Canbolat'ın halası, ikiyüzlü olarak çizilmektedir. Kocasına yeğeni hakkında yukarıda belirttiğimiz kötü şeyleri söyledikten sonra çocuğun şehre giderken uğurladığında bam-başka şeyler söyler: *“Pekala, yavrum, iyice dinlen. Elimize az olsa da para gelse biz göndeririz, biliyorsun, değil mi?! Senden başka kimimiz var, - diye hızlı konuşan halasının elini öptü.”* (s.44).

Hikâyede, yardımcı kahramanlar olarak Camilya, işçiler ekibinin şefi, kolhoz başkanı ve şehirden gelen gazeteci ortaya çıkmaktadırlar.

Tema:

Doğduk Toprağa Bağlılık- Hikâyenin merkezi temi, insanın doğduğu toprağa bağlılığıdır. Hikâyenin baş kahramanı Canbolat, şehre okula gönderilmiştir, fakat doğduğu topraklarına olan özleminden dolayı sürekli awılına kaçmaktadır.

Canbolat okumak istemeyen tembel bir tip olarak çizilmemekte; okulu bırakıp awılında çalışmak isteği öne çıkarılmaktadır. Awıla dönmek isteğinin nedeni, sadece çalışmak istemesi değil, en başta doğduğu toprakları özlemesidir. Kahraman, awılı özler, awılın tabiatını özler; rüyalarına awılın halkı, çocukları girer. *“Ben onları (not: amcası ile halası) değil, awılı, halkını özliyorum. Kışın bir hafta boyunca esen kar fırtınası, evleri basan kalın karı, yazın ise etraf yem-yeşil çayır: içinde saklambaç oynanan çayırılığın, başaklanıp sararmaya başlayan tahılı, uçsuz bucaksız geniş bozkırı, hepsini... hepsini özliyorum”* (s.41) şeklinde anlatıcı kahramana awılına olan özlemini ifade etmektedir.

Bürokrasi- Kahraman anlatıcı, kolhoz başkanın odasında oturduğu zaman işçiler ekibinin başkanı Ösimbay girer girmez ekibindeki işçilerin az olduğunu, başkanın ise

kolhozdaki ilave işleri sadece onun ekibine verdiğini söyleyerek, bağırmaya başlar. Başkan ise onu dinlemeden:

- *Ağlama, sana verildi, yaparsın, - dedi keserek.*

- *Tabi, tabi, oturup emir vermeyi biliyorsunuz, yapılmamış iş ise yeterince çoktur* (s.44) şeklinde yüksek makamlarda oturan memurların işçilere onların kaldıramayacağı çok iş verip onların yapıp yapamadıklarına duyarsızlık gösterdikleri öne çıkarılmaktadır.

Yine şehirden kolhoza gelen gazeteci Canbolat'a işi hakkında sorular sorar.

- *Günlük oranının yüzde kaçını yerine getiriyorsun? – diye sorduğunda Canbolat tereddüt etti.*

- *Şimdilik övünecek bir şeyim yok, ağabey, - dedi sonunda, - yüzde doksandan yukarı getiremiyorum. Ot durumunu iyi bilmediğimden tırpanlardan sık sık geçiremiyorum. Siz sadece kimseye söylemeyin, eğer başkan duyarsa... – dedi Canbolat bize dönüp, fısıldayarak, - benim bu arabayı sürdüğüme az gün geçti. Ben yakında daha iyi bir şekilde öğrenirim. Üstelik bu seneki ot da kalın ya...*

Gazeteci şaşakaldı. Canbolat'a doğru tüm vücuduyla dönüp dik dik bakarak yavaş bir şekilde:

- *Nasıl yani, başkan senin nasıl çalıştığını bilmiyor mu? – diye sordu* (s.48). Böylece yüksek makamlardaki memurlar, işçilerinin işini umursamadıkları öne çıkarılmaktadır.

Köylü yaşamın portresi- Canbolat'ın amcası ile halasının yaşadığı evin tasvirinden evin bakımsızlığı ve yoksulluğu ortaya çıkmaktadır. Köylü insanların günlük işleri de öne çıkarılmaktadır. Kahraman anlatıcı geldiğinde Canbolat'ın amcası sobaya kuru ot atarak ateş yakmaya, karısı ise hamur açmaya başlar. Bunu yuvarlak kısa boylu masada yapar: *“Sol tarafına eğilerek dirseğine abanarak, kısa boylu yuvarlak masaya tüm vücuduyla yatıverdi. Bundan sonra erişte kesmeye hazırlanarak bıçağı kaldırdığı halde kapıya dikilerek bakakaldı”* (s.37). Bunun dışında köylerde toplum baskısı çok güçlüdür ve köylü her zaman halkın dedikodusundan, sözünden korkar. Canbolat'ın halası, her zaman halkın dedikodusundan korkar, kendi tarafına yeğenin sayesinde bir laf söyleneceğinden korkar. Yeğeni geceleyin evden çıkıp gittiğinde *“Halk nerden bilsin, suçlasa bildiğin bizi suçlarlar”* (s.40) şeklinde korkusunu ifade eder.

Yolsuzluk- Köy yaşamın portresini tamamlayan başka bir dikkattir. Kahraman anlatıcı, kolhoza ikinci defa geldiğinde kolhoza on kilometre kala eski patikaya ulaştığında arabadan inip yolculuğunu yürüyerek devam eder. Dolayısıyla, kolhoza kadar yol diye bir şey yoktur. On kilometre uzaklıktaki kolhoza kadar sadece “*eski bir patika*” gider. Yağmur yağınca o eski patika geçilmez hale gelmektedir: “*Adım attıkça ekinlerin ezilmiş kara çamuru botlarımıza yapışıp, ağırlaşıyor*” (s.47). Yağmurdan ezilen yol sadece insan için geçilmez hale gelmiyor, arabalar bile geçemiyordur. Mesela, Canbolat, kolhoz başkanına çamurdan geçememiş arabasını iterken rastlar.

2.4.4. Dede⁷⁸

Tanımı- “Dede” hikâyesi, yazarın şehirli ve köylü insanların arasındaki çatışmayı ele aldığı ve okuyucuya naklettiği hikâyesidir. *Benim Bacım* adlı ilk hikâye kitabında yer almıştır. Bu hikâyede yazar, köylü insanın şehre gidip kökenlerini unutup yozlaşmasını bir baba ile oğlunun arasındaki ilişkileri naklederek anlatmaya çalışmıştır. Hikâyenin baş kahramanı yaşlı köylü adam Beken, şehre okumaya giden oğlunun evli, çocuklu olduğunu dört sene sonra şehirden gelen yabancı insanlardan öğrenip oğluna mektupta bunu yazar. Cevabını çok geç yazan oğlu babasını evine şehre davet eder. Şehre gelip uzun zamandır görmediği oğlu ile görüşüp mutlu olan Beken, oğlunun evine gittiğinde gelininin ve başka insanların sorularından oğlunun etrafındakilere babasının olmadığını söylediğini anlar. Bir hafta tek başına evde kapalı oturan, torunuyla bile adamakıllı zaman geçiremeyen Beken’e gelini, ne zaman awıla döneceğini sorunca da hemen o gün oğluna bilet aldırtan Beken, küsünü, kızgınlığını ifade etmeden awılına döner.

“Dede” hikâyesinin “*Her istasyon ile durakta trenin sürekli durması Beken’i çok bıktırdı*” (s.52) şeklindeki ilk cümlesinden 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatıldığı anlaşılmaktadır. Anlatıcının bakış açısını belirlemek için hikâyenin anlatımı sırasında ortaya çıkan baş kahramanın düşünceleri ile ruh halinin, duygularının aktarılmasına baktığımızda hikâyenin anlatısının tanrısal bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz. Örneğin, arabada gelirken oğlunun akraba-arkadaşlar hakkında sorularına cevap

⁷⁸ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 52-60.

vermeye hazırlanır, fakat oğlu hiç bir şey merak edip sormadığında baş kahramanın “*Belki eğitilmiş insanlar karşılaştığı yerde hemen sorular sormaz*” (s.55) şeklindeki düşüncesi anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Ayrıca, oğlunun evine ilk geldiğinde kapıda karşılayan gelininin “*Senin baban var mıydı*” (s.55) şeklindeki sorusunu oğlunu azarlamak amacıyla söylediğini düşünerek “*Aferin sana’ dedi Beken gelininin oğlunu sözle sıkıştırdığına içinden razı olup*” (s.55) cümlelerinde baş kahramanın düşüncesi ile beraber duyguları da aktarılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Her istasyon ile durakta trenin sürekli durması Beken’i çok bıktırdı*” (s.52) cümlesiyle hikâyenin mekânı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, baş kahraman olan Beken’in trende yolculuğu ile giriş yapılmaktadır. Bununla beraber, baş kahramanın yolculuğunun birkaç gün sürdüğü, vaka zamanına kadar trende yaptıkları özetlenerek verilmektedir.

Gelişme- Baş kahramanın trenin sık sık durduğundan yanındaki komşu kadına şikayet etmesi, komşu kadınla konuşması, baş kahramanın oğlu ile küçük torununu uzun zamandır görmediğini itiraf etmesi, komşu kadının Beken’i azarlaması, Beken’in tepki vermemesi ile hikâyenin gelişme kısmı devam etmektedir. Geriye dönülerek Beken’in oğlunun şehirden awıla dönmesi, lisansüstü okuluna şehirde devam edeceğini söylemesi, Beken’in kabul etmesi, oğlundan mektupların gelmesi, oğlunun Beken’i şehre davet etmesi anlatılmaktadır. Hale dönülerek Beken’in trenin penceresine bakması, büyük istasyonda perona çıkması, komşu kadının gitmeye hazırlanması, Beken’in kalabalığın içinde oğlunu araması, komşu kadının Beken’i yanına çağırıp istasyonun önüne çıkarması, Beken’in yanından bir arabanın çok hızlı geçmesi, Beken’in komşu kadına abanırıp kızması, arabanın içinden delikanlının çıkması, Beken’in oğluna seslenmesi, oğlu Bağan’ın babasına soğuk bir selam vermesi, babasını arabay bindirip hareket etmesi, hal-hatır sorup sessizlikte yola devam etmeleri, ikisinin Bağan’ın evine gelip kapı çalması, genç bir kadının kapıyı açması, kadının Beken’i tanıyamadan şaşırarak bakması, gelinin Beken’i evin salonuna davet etmesi, Beken’in nasıbay’ı ağzına atıp salonda oturması, Bağan ile eşinin salona gelmesi, Bağan’ın sigara içmesi, Beken’in oğluna kızarak konuşması, oğlunun sessiz kabullenmesi, Bağan’ın eşi Saniya’yi çay hazırlamaya göndermesi, Saniya’nın salondan çıkması, babası ile oğlunun

konusması, üçünün sessizlik içinden çay içmesi, herkesin uykuya geçmesi, Beken'in uyanması, hapşuran gelinin bir şeyi sürükleyerek dışarıya çıkarması, Beken'in onun nasıbayı olduğunu anlayarak çekinmesi, ağzındaki nasıbay'ı gazetenin üstüne tükürmesi, Beken'in evde tek kalması, nasıbay'ı tükürmek için bir şişe bulması, Beken'in pencerenin önünde oturup dışarıyı izlemesi, telefonun çalması, arayan insanların onu tanımayıp gülmeleri, Beken'in kızması, pencerenin önüne geçip dışarıyı izlemesi, ikinci gün gene tek kalması, Bağan ile Saniya'nın çocuğunu eve getirmesi, çocuğun dedesine doğru koşması, Beken'in torunuyla oynaması, Beken'in torununu çok sıkı kucaklayarak öpmesi, gelininin gelip çocuğunu eline alması, Bağan'ın söylenmesi, eşi Saniya'nın onu susturması, Beken'in oğluyla az sohbet etmesi ile gelişme kısmı tamamlanmaktadır.

Düğüm- Dördüncü gün Beken'in gelini ile evde kalması, Beken'in gelini Saniya ile sohbet etmesi, gelinin kayınbabasının ne zaman awılına döneceğini sorması, öğle yemeğine gelen Bağan'a yol bileti alması için para vermesi hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Bağan'ın eşi ve çocuğuyla Beken'i uğurlamaya tren garına gelmesi, herkesin trenin hareket etmesini beklemesi, Bağan'ın elindeki çocuğun dedesine uzanıp gülmesi, Beken'in trene binip pencerenin önüne oturması, Beken'in oğlu ile ailesinin hareket eden trenin arkasında kalması ile hikâye sona ermektedir.

Hikâye, olayların sıralanış düzenine göre düzenli bir vaka kuruluşuna sahip değildir. Hikâyenin olay örgüsü kronolojik bir şekilde kurgulanmamıştır. Olay örgüsü anlatımına geriye dönüş ile zamanda atlama gibi zaman unsurları girmektedir.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı – şehirdir. Hikâyenin olay örgüsü baş kahramanın trende awıldan şehre yolculuğundan başlamaktadır. Baş kahramanın hatıralarında mekân olarak olaylar awılda cereyan etmektedir. Hikâyenin baş kahramanları köylüler, işlenen temler köyle ilgili olduğundan dolayı incelenmeye tabi tutulmuştur.

Olay örgüsünün olayları baş kahramanın trende pencerenin önünde dışarıya bakıp oturmasıyla başlamaktadır. Tren büyük istasyonlarla kısa molalı duraklarda durdukça baş kahraman rahatsızlanmaya başlar. *“Büyük istasyona yaklaştıkça tren yavaş yavaş hızını azaltıp, sık sık kornoya çalmaya başladı. Vagonda kalabalık koşuşturdu. (...) Akşam soğuşunda kırağı tutmuş vagonun penceresini sıcak nefesiyle üfleyerek küçücük*

bir göz açtı. Fakat ne kadar baksa da o parlayan çok ışıktan başka hiçbirşey göremedi. Her yerde görünen çok pencereyi yüksek binaları birbirinden ayırt edemedi gözleri yaşarıp duruyordu” (s.53).

Başka bir mekân unsuru şehrin tren istasyonu. *“Direklerin başında gözle bakılamayacak kadar parlak ışıklar peron gündüzki gibi. Tren durur durmaz kapıya toplanan yolcuların en sonunda çıkmıştı. Yoğun gürültüde başı ağrıyıp nereye gideceğini bilmeyerek şaşırıp bir durdu” (s.53)* şeklinde istasyondaki kalabalık ile gürültülü ortamı tasvir edilmektedir. Çitten geçip istasyonun önünde çıktığında arabaların kalabalığı içinden oğlu çıkıp baş kahramanı evine götürür. İstasyona dair başka bir tasvir verilmemektedir. Arabasıyla eve giderken “ayna gibi parlayan sokaktan hızlı geçse de araba titreyip kımıldamaz.

Bir sonraki mekân unsuru ise baş kahramanın oğlu Bağan’ın evidir. *“Üç katlı evin önüne” (s.55)* gelip *“ilk kapının zilini çal”*dıktan (s.55) sonra Bağan’ın eşi Saniya, Beken’i büyük bir odaya davet eder. Mavi abajurlu lambanın ışığına bürünmüş geniş bir odadır! Kapıdan adım atan Beken birden duraksar. Oda, pahalı mobilyalarla döşenmiştir. Hatta Beken’in önceden hiç görmediği eşyalar var. Bağan ile eşi salona gelip; Bağan, ihtiyarın yanına kanepeye, eşi ise köşedeki aynanın yanından geçip piyanonun üzerine dirsekleri ile abanarak durur.

Olay örgüsünün büyük kısmı dar, kapalı mekânda - evde geçtiğinden hikâyede mekâna dair tasvir ile dikkatler çok az sayıda verilip; tabiat tasvirleri ise hiç verilmemektedir. Hikâyede mekân olay örgüsünü etkilemeyeceğinden yazar mekân tasvirlerine çok az yer verip, önemli bir rol yüklememiştir.

Zaman- Hikâyede olayların kışın cereyan ettiği birkaç dikkatten çıkarılabilmektedir. Örneğin, baş kahramanın yolculuğu sırasında önünde oturup baktığı pencereyi akşam kırağı tutmuştur. Başka bir dikkat, baş kahraman şehrin istasyonunda oğlunu ararken onun awıldan gittiğinde giydiği kışlık kıyafetleriyle hatırlayarak bakar. Dolayısıyla vaka zamanı, kış olarak belirtilmektedir. Olay örgüsü baş kahramanın trenle uzun yolculuğunun son gününde başlamaktadır: *“...o uzak yolun bugünkü son gününü pencere önünde oturarak geçiriyor” (s.52).* O günün akşamında karanlıkta artık hiç birşey göremeyen Beken, şehrin istasyonuna ulaşır. Oğlunun evinde kaldığı iki günü anlatılıp, aradan 3 gün atlanıp *“dördüncü gün”ünde oğluna bilet almasını rica eder.*

Olay örgüsü Beken'in "sabahın köründe" (s.60) hareket eden trene binip gitmesiyle sona ermektedir.

Hikâyede Beken'in oğlundan ayrı kaldığı dört yıllık süre geriye dönülerek,o zamandan beri çocuğundan sağlığını bildirdiği mektuplar geliyordu. Ne yaptığını, nerde yaşadığını hiç yazıp anlatmamıştı. (...). Sadece demin şehre gidip gelen insanlardan oğlunun evli olduğunu duyduktan sonra, Beken herşeyi netleştirerek sorarak mektup yamıştı. Cevabı çok geç geldi... Çocuğu misaafirliğe davet etmiş" (s.53) ve özetlenerek anlatılmaktadır.

"Sabah erkenden beri dışarı hiç çıkmadı. Güneşte yanmış mavi kadifeyle kaplı şapkasını bastırıp giyip, nasıbay koyduğu alt dudağını şişirerek büküp susarak oturdu. Pencerenin önündeki ekranda gibi kayıp akan yolun boyundaki her türlü enteresan görüntüler de ihtiyarı ilk gün gibi meraklandırmadı. Kendi kendine düşüncelere daldı" (s.52) gibi..

"Beken sabahtan akşama kadar evden çıkmamıştı. Perdeyi çekip sandalyeye oturup büyük pencerenin önüne yerleşti. Hava kapalı idi. Dışarıda ileri-geri geçen insanların kıyafetlerine bakıp, dışarıda havanın serin olduğunu anladı" (s.57) şeklinde baş kahramanın sabahtan akşama kadar evde tek kalarak yaptıkları özetlenmektedir.

Kişiler:

Beken – hikâyenin baş kahramanı; köylü bir ihtiyardır. Oğlunu şehre eğitim almaya gönderen şefkatli ve iyi niyetli bir baba olarak çizilen Beken, oğlu eğitime devam etmek istediğinde de karşılık göstermeden oğlunun gidişini destekler. Halbuki o oğlunun enstitüden mezun olduktan sonra awıla dönüp evlenmesini ve ona torun vereceği günleri hayal etmekte ihtiyarlığını tek başına geçireceğini düşünmektedir. Hikâyede Beken, mutevazı ve çekingen olarak çizilmektedir. Örneğin, oğlunu çok özlemesine rağmen kendisine sadece elini uzatan oğluna Beken el sıkışmakla yetinmeyip oğlunu eğip alnından öper. Oğlunun evindeyken oğluna kızgın olup bağırmak istese de çekindiğinden yapmaz; ya da gelini sabahın köründe onun tükürdüğü nasıbayı dışarıya sürüklediğinde çok çekinip, ertesi gün tükürmek için bir şişe alır. Bunun dışında, oğlunun bilerek babasının olmadığını, yetim olduğunu söylediğini anlayınca yine de kalkıp oğluna hiç bir şey demez. Sadece gelini onun dönüş tarihini sorunca hemen dönmeye kalkışır ve sonuna kadar sessiz kalarak awıla döner. Beken'in

sakin, mutevazı, çekingen kişiliği, genel awıl insanına has bir karakter olup genel kazak köylüsünün temsilcisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bağan – baş kahramanın oğludur, köylü bir erkektir. Dış görünüşü şu şekilde verilmektedir: “*güzel giyinmiş yakışıklı delikanlı çıktı. Şapkası kalkık giyinmiş, geniş omuzlu paltosunun altına taktığı beyaz ipek boyunluğı varmış. Beken’lerin tarafına döndüğünde yandan vuran ışık delikanlının beyazımsı yüzünü net gösterdi. Yüzü kabarıp şişmeye başlayan, çengel burunlu, etrafına suratını biraz asıp bakan biriymiş*” (s.54). Daha sonra evdeyken Beken, yakından Bağan’ı izlediğinde şunu fark eder: “*yüzü kırışıklıklarla kaplanmıştı. Alnının çizgileri çoğalıp, derinleşmişlerdir*” (s.57). Awıldan şehre eğitim almaya gitmiş eğitimine devam ettiği dört sene boyunca tek başına awılda bıraktığı babasını ziyaret etmemiş, hatta evlenmiş, çocuğunun doğduğunun haberini bile vermemiştir. Bağan, şehre gidip, kökenlerini, awılını, ailesini, geçmişini unutan, yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir. Ayrıca, hikâyede eşinin zengin ve yüksek makamdaki babasının sayesinde kariyerinde yükselebilen Beken, eşine söz geçiremeyen, zayıf bir karakteri de öne çıkmaktadır.

Saniya – baş kahramanın gelini, Bağan’ın eşi; zengin aileye mensup olan şehirli bir kadındır. Babası büyük bir bilim adamı olup Bağan’ı enstitüden mezun olduğunda oraya devam etmesi için ısrar etmiş ve sonradan bilim adamı unvanı kazanmasında yardımcı olmuştur. Saniya, dik bakan siyah gözleri olan güzel genç kadındır. “*Gelinin kısa, kıvırdığı siyah saçları dağılıp, yuvarlak küçük oynak yüzüne çok güzel bir görünüş sağlıyor. Vücuduna çok uygun olarak dikilmiş elbisesi lambanın ışığına göre rengini değiştiriyor. ‘Fakir aileden değildir, - diye düşündü gelini değerlendirerek bakan Beken. – Sadece şımartılarak yetiştirilmiş olması gerek. Benim önümde başını örtse iyi olurdu*” (s.56). Saniya, güzel şehirli kadın olmakla beraber kocasına saygısızlık gösteren, kayınbabasını da çekemeyen bir kadın tipini temsil etmektedir. Ayrıca Saniya, çocuğunu hafta boyunca kreşte bırakıp, sadece hafta sonları bir-iki gün için yanlarına alan anne tipinin bir örneğidir. Kocasını gibi bilim adamı unvanı kazanmayı, kariyerini düşünen şehirli bir kadındır.

Hikâyede baş kahramanın yolculuk sırasında trende komşusu olan kadın, yardımcı karakter olarak ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Awıl – şehir çatışması- Şehre oğlunun yanına giden Beken’in alışmamışlığı şehrin görüntüsü ve ışıklar üzerinden verilir. Yaklaştıkça trenin penceresinden *“parlayan çok ışıktan başka hiçbirşey göremedi. Her yerde görünen çok pencerele yüksek binaları birbirinden ayırt edemedi gözleri yaşarıp duruyordu”* (s.53). Şehrin istasyonunda indiğinde ilk andan beri şehrin ışıkları ile gürültüsü, insan ile araba kalabalığı Beken’e rahatsızlık verir. İstasyonun önünde az kalsın araba çarpacaktır. Şehrin insanları, daha umursamaz, sert ve soğuktur. Beken’in oğlu Bağan ise, köylü olmasına rağmen, şehirde uzun zamandır yaşadığı için artık değişmiş ve bir şehirli gibi olmuştur. Dört senedir görüşmediği babası ile selamlaşarak sadece el uzatır. Babasının hareketleri için etraftaki insanlardan çekinen Bağan, babasının sözlerine önem vermeden onu çarçabuk arabanın içine sokmaya çalışır. Arabada iken oğlunun awılın halkı, akraba ve arkadaşları hakkında sorularına cevap vermeye hazırlanır, fakat oğlu hiç bir şey merak edip sormaz. *“Belki eğitilmiş insanlar karşılaştığı yerde hemen sorular sormaz”* (s.55) diye düşünür köylü baş kahraman. Sonra oğlunun evinde geliniyle tanışırken o kayınbabasının yanına başını örtmeden çıkar. Köylü bir gelinin başını örtmesi şart olup, şehirli eğitilmiş kadınların böyle endişesi olmadığını bilmeyen ihtiyar, gelinini daha sonra uyaracağını düşünerek birşey demez. Yine kreşe bırakılan torunu ancak Pazar günleri evde olmaktadır. İlk defa torununu gördüğü zaman onunla oynayarak az zaman geçirmek isteyen Beken, onu da yapamaz. Sakalı ile oynamaya başlayan torununu ihtiyarın nasıbay otunu kullanması nedeniyle gelini alerji olabileceğini ifade ederek dedesinden uzaklaştırır. Buna karşı çıkmaya çalışan Bağan’ı ise susturur. Birkaç gün sonra da gelini Beken’e ne zaman döneceğini sorarak onun dönmesinin gerektiğini ima etmeye çalışır. *“Yaşlı bir insana bakım yapmak...”* (s.59) herhalde zor olduğunu söylemek isteyen gelini, kayınbabasından kurtulma yolunu arar. Bu da şehirli insanların, insani değerlerin yitirdiğini, büyüklere saygı göstermediklerini, ön plana karyerle parayı koyduklarını göstermektedir.

Yozlaşmış insan tipi- Hikâyede baş kahramanın oğlu Bağan, yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir. Şehirde enstitüde okuyup mezun olduktan sonra eğitimine devam etmek için daha da şehirde kalır. Şehirde evlenip, aile kurup hayatına devam eder. Beken, oğlunun evli çocuklu olduğunu yabancı insanlardan öğrenir. Oğlunun ziyaretine gider. Fakat istasyonda karşıladığından itibaren Bağan, babasından çekinir. Köylü insanın davranışlarından rahatsız olarak hep etrafına bakınarak babasını çabuk arabaya

sokmaya çalışır. Bundan sonra da babası şehirdeki tüm günleri evde kapalı geçirir, çünkü oğlu da, gelini de işine gidip onunla kimse ilgilenemez. Fakat, herşeyin yanında Bağan'ın yaptığı en büyük suç, onun şehirde herkese yetim olduğunu söyleyip, diri babasını hayatından silmesidir. Gelini ile dünürlerinden başlayarak herkes Bağan'ın babasının olmadığını bildiğinden Saniya, örneğin, Beken'e kocasının gerçek babası olup olmadığını sorar. Eşinin babası büyük bir bilim adamı olduğundan onun karşısına kendi eğitimsiz, cahil babasını çıkarmaktansa yetim olduğunu söylemeyi tercih eden Bağan, köklerinden vazgeçip şehir kültürünün baskısı altında kendi kimliğini kaybeden bir insan tipini temsil etmektedir.

2.4.5. Şiir⁷⁹

Tanımı- “Şiir” hikâyesinde ise köylü bir delikanlı ile şehirli bir kızın aşk hikâyesi anlatılmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı Rayimbek, tahıl toplamaya yardım etmek için iehirden kolhoza gelen kız Dariğa'ya ilk bakışta aşık olur. Kız da delikanlının bakışlarını fark edince onunla cilveli cilveli konuşur, onu şaire benzeterek şiir söylemesini ister. Ancak, ciddi bir şekilde kıza vurulan Rayimbek, akşam kolhoz kulübünde dansa davet eden Dariğa'yla dans ettikten sonra, onu yurduna bırakır ve evine geldiğinde ona adadığı bir şiir yazar. Şiiri Dariğa'ya vermek için cebine atan Rayimbek, diğer cebindeki kolhoz gazetesinde yayımı için hazırladığı makalesi yerine şiirini “*makaleler kutusuna*” atar. Sadece birkaç gün sonra yaptığı hatanın farkına varan Rayimbek, Dariğa'ya yazdığı şiiri artık yayımlanmış ve harmanın başındaki ilan tagtasına asılmış halinde görür. Tüm halkın şiiri okuyarak Rayimbek'in Dariğa'ya yazdıklarını duyan Dariğa, şiiri okumadan Rayimbek'e ağır kelimeler söyler, bağırır. Fakat şiiri okuduktan sonra delikanlıya bağırıldığı için çok pişman olur. Şehirden beraber geldiği Dilda'yla konuşurken köylü delikanlılara aşık olan iki kız awıla geri dönmeye söz verirler. Sonunda Dariğa da, köylülerin sevgisi gerçek, hakiki sevgi olduğunu anlayıp Rayimbek'i için şehirden awıla taşınmaya karar verir.

Merkezi temi sevgi temi olan “Şiir” hikâyesi, tanrısal anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz anlatıcının baş kahramanının ruh hali ile düşüncelerini aktardığından anlamaktayız. “*Arkadaşlarının söylediğine göre güldüğünde ağzının torba*

⁷⁹ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 61-72.

gibi çok uzandığını biliyordu. Fakat şimdi böyle bir kız onu övdüğü zaman nasıl gülmesin, nasıl kızarmasın...” (s.62) şeklinde Rayimbek’in düşünceleri ile hisleri nakledilmektedir. Rayimbek Dariğa’yla dans ederken, “*onun tek hissettiği avucundaki küs-kücücük yumuşak avuç ile gülümseyen sempatik bir kız yüzü idi. Kızın inci gibi beyaz dişlerinin seyrek olduğunu sadece şimdi fark etti. Fakat o bile ayrı bir güzellik katmış gibi*” (s.64) şeklinde Rayimbek’in duyguları anlatıcı tarafından aktarılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vakakuruluşu: Hikâye, “*Hayatında Rayimbek ilk defa şiir yazmıştı*” (s.61) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, Rayimbek’in şiirinin nasıl yazıldığına dair bilginin verilmesiyle giriş yapılmaktadır. Şiir yazmasına vesile olan olayın anlatımıyla hikâyenin gelişme kısmı devam etmektedir.

Gelişme- Baş kahramanın şehre gidip kolhozda tahıl toplamaya yardım edecek kızları getirmesiyle gelişme kısmı başlamaktadır. Rayimbek’in şehirli kızların arasında birini beğenmesi, o kızın onunla konuşmaya başlaması, kızın Rayimbek’in yanına oturması, Rayimbek ile Dariğa adlı kızın sohbet etmesi, Dariğa’nın Rayimbek’i şairlere benzetmesi ve ondan bir şiir söylemesini rica etmesi, Rayimbek’in bir şiiri söylemeye başlaması, Rayimbek’in eve gelip takım elbisesini giyip awıl kulübüne gitmesi, dans edenlerin arasında oyun organize eden Nurmaş’ın sorular sorması, Rayimbek’in Dariğa’yı beklemesi, Dariğa’nın gelmesi, Rayimbek’in Dariğa ile dans etmesi, Rayimbek’in Dariğa’yı yurduna kadar bırakması, Rayimbek’in eve döndüğünde sabaha kadar oturup şiir yazması, awıl gazetesine yazdığı makalesi yerine yanlışlıkla şiirini “makale kutusuna” atması, Rayimbek’in birkaç gün harmanda çalışması, Dariğa’ya rastlaması, Dariğa’ya yazdığı şiirini vermek istediğinde kağıtları karıştırdığının farkına varması, gazetede Rayimbek’in şiirinin yayımlanması, Dariğa’nın Rayimbek’e öfkelenerek bağırması, Rayimbek’in gazeteden şiirinin kaldırılmasını istemesi, Dariğa’nın şiiri okuması ve Rayimbek’e bağırduğu için pişman olması, Dariğa’nın tek başına oturması, yanına kızların en büyüğü olan Dilda’nın gelmesi, Dariğa’nın ağlaması, Dilda’nın kendisinin de aşık olduğunu anlatması, günün birinde Dariğa’nın Nurmaş’ın şiirle gazeteyi vermesini rica etmesi, kızların hep beraber yağmurlu havada

harmandan dönmesi, Dariğa ile Dilda'nın bu awıla bir daha dönmek için anlaşmaları hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, tahılın toplanıp kızların şehre döndüklerinin haberi ile başlamaktadır. Kolhoz başkanının Rayimbek'i çağırıp şehirden kolhoza taşınacak insanlara yardım etmesini istemesi, şehre gelince yayı evine gelmesi, Dariğa ve Dilda ile karşılaşması, Dariğa'nın Rayimbek'e kolhoza taşınacağını haber etmesi, kolhoza doğru yola çıktıklarında arabada ikisinin sohbet etmesi ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Awıla ulaştıklarında Rayimbek'in Dariğa'ya akşam kulübe geleceğini sorması ve Dariğa'nın gülmseyerek kafasını sallaması hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır. Hikâyenin sonuç bölümü belirlidir. Baş kahraman aşık olduğu ve şiir yazdığı Dariğa'ya kavuşur.

Hikâye, dört metin halkasından oluşmaktadır. Olayların sıralanış düzenine göre olay örgüsü düzenli değildir, yani akroniktir. Hikâyenin başlangıcında anlatma zamanına ait bir giriş yapılmaktadır. Sonra geriye dönülerek geçmiş zamanına ait olaylar anlatılmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – köydür, kolhoz'dur. Olay örgüsünün olayların hepsi kolhozda geçmektedir: Rayimbek'in evinde, kolhoza doğru yolculuğu sırasında arabada, awıl kulübünde ve harmanda cereyan etmektedir. Hikâyede mekân tasvirleri hemen hiç bulunmamaktadır, fakat tabiat tasvirleri az sayıda yer almaktadır.

Hikâyede ortaya çıkan mekânların tasvirleri hemen hiç bulunmamaktadır. Ancak, vaka anlatımı ara sıra tabiat tasvirleriyle bölünmektedir. Rayimbek'in Dariğa'yla dans edip onu eve bıraktığından sonra tabiata bakışının değiştiğini öğrenmekteyiz. Etrafında gördüğü tabiat ona çok farklı görünür. Awılın sabahki yaşamını Rayimbek önce hiç fark etmemiş, hissetmemiştir. Tabiat tasviri şu şekilde verilmektedir: *“Yıldızlar da suyun dibinde akan gümüş gibi özel bir şekilde parlayıp, hepsi batıya doğru yönelip, karaya düşmüş gibi hepsi bir yere toplanmaya başladılar. Rüzgarsız bir hava olsa da, nehir tarafından rüzgarın harekete getirdiği kamışın uğultusu geliyor. Sokak boyundaki kavakların yaprakları hışırdayıp, başından – dalların arasından uyanmaya başlayan sabah kuşlar, kanatları çıtırlayarak uykulu uykulu ötüşüyorlar. Tam böyle bir sabah yaşamını Rayimbek önce hiç bir zaman sezip, fark etmemiş idi”* (s.65).

Zaman- Vaka zamanı, hikâyede tam olarak belirtilmemektedir; fakat hikâyede ortaya çıkan bazı dikkatlerden vaka zamanını çıkarabiliriz. Hikâyenin baş kahramanı harmanda çalışır, Dariğa ile başka kızlar kolhoza tahıl toplamaya gelirler; Dolayısıyla hikâyede olayların cereyan ettiği mevsim sonbaharın başıdır.

Hikâye anlatma zamanına ait girişle başlamaktadır. Bu girişte baş kahraman olan Rayimbek ile tanışarak, onun ilk defa şiir yazdığını öğreniyoruz. Şiir yazan bazı delikanlıların yaptığı gibi önceden düşünüp, kafiyeleri arayıp, hazırlanıp yazmaz. Ansızın şiir yazası geldiğinde oturup bir gece içinde yazıp bitirir. Şiir yazmasına bir olayın vesile olmasını öğrenmekteyiz: *“Hayal da değil, şiirin yazılışını böyle bir etkileyen durum vardı”* (s.61).

Girişten sonra geriye dönülerek geçmişe ait vaka zamanında cereyan eden olaylar nakledilmektedir. Böylece, hikâyenin giriş kısmı, okuyucuyu baş kahramanla, söz konusu olan şiirle tanıştırmak için asıl vaka anlatımına zemin hazırlamaktadır. Vaka zamanı, baş kahramanın şehirden kolhoza tahıl toplamaya gelen kızları arabayla almasıyla başlamaktadır. Aynı günde awıl kulübünde dans gecesinden sonra Rayimbek, Dariğa’yı yurduna kadar bırakır. Rayimbek evine döndüğünde zaman *“horoz ikinci çağırıp sabah karanlığının koyulaştığı zaman idi”* (s.65) cümlesiyle belirtilir. Sabahında Rayimbek şiirini yanlışlıkla “makaleler kutusuna” atınca, birkaç gün harmanda çalışır. Sadece üçüncü gün Dariğa’ya rastlar, *“aynı gün”* (s.66) şehre tahıl götürmüş, öğlen döndüğünde ise gazetenin yeni sayısında şiirinin yayımlandığını öğrenmiştir. Hikâyede zamanın ilerlediği *“günler geçiyordu”* (s.69) ifadesiyle belirtilmektedir. Dolayısıyla, vaka süresini de çıkaramamaktayız.

Hikâyede olaylar bu şekilde kurgulanırken başta geriye dönüş, sonra da özetleme ve *“Günün birinde”*(s.69), *“O günün akşamında”*(s.70) gibi atlama teknikleri kullanılmıştır.

Kişiler:

Rayimbek – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir delikanlıdır. Hikâyede Rayimbek’in dış görünüşü tasvir edilmemektedir. Fakat, Rayimbek’in tarifini Dariğa’nın perspektifinden değerlendirebiliyoruz. Dariğa, Rayimbek’le ilk tanıştığı zaman arabada yanında otururken onu şaire benzettiği dış görünüşü ile karakterini şu şekilde tarif eder: *“Siz şaire benziyorsunuz. Bilen insanlardan duyduğuma göre*

ozanların çoğunun saçları kıvrıcık, keyfi bir anda kaçar, bir anda yerine gelir, gözleri ise neşeli gülen gözler, fakat düşünceli, huyları ise... huyları birden kaba, cesur, birden ise çekingen, utangaç, özellikle hoşuna giden kızlara direkt bakamıyor, bozarıp duruyor diye. Siz ise... tam böylesiniz. Siz çekinmeyin, ben duyduğumu söylüyorum” (s.62). Hikâyede, anlatıcı tarafından da şöyle bir dikkat verilmektedir: “Arkadaşlarının söylediğine göre güldüğünde ağzının torba gibi çok uzandığını biliyordu” (s.62). Böylece baş kahramanın kendi hakkında düşüncesi tanrısal anlatıcı tarafından verilmektedir.

Hikâyede Rayimbek, çok çekingen, saf ve temiz biri olarak ortaya çıkmaktadır. Dariğa’yı ilk defa gördüğünde çok beğenir ve arabadayken aynada kızın kendisine baktığını farkedince “elle ayakları buz gibi katılaşıp donakaldı. Hiç hareket edemez. (...) Şimdi karşısından araba çıkıverse yoldan dönemez idi” (s.62). Dariğa, ondan bir şiir okumasını rica ettiğinde ise Rayimbek, söylemeye başladığı şiirin devamını unuttuğunda çok sıkılır. İlk defa aşık olan Rayimbek etrafındaki tabiatı, awıl yaşamını farklı görmeye, güzellikleri fark etmeye başlar: “Sokak boyundaki kavakların yaprakları hışırdayıp, başından – dalların arasından uyanmaya başlayan sabah kuşlar, kanatları çıtırlayarak uykulu uykulu ötüşüyorlar. Tam böyle bir sabah yaşamını Rayimbek önce hiç bir zaman sezip, fark etmemiş idi” (s.65). İlk defa aşık olup şiir yazan Rayimbek, şiiri Dariğa’ya vermek için saklamış, fakat yanlışlıkla makale yerine gazeteye göndermiş, orada yayımlanınca da Dariğa tarafından azarlanmıştır. Böylece, hikâyenin baş kahramanı okuyucu önüne saf ve temiz bir çocuk olarak çıkmaktadır.

Dariğa – baş kahramanın aşık olduğu şehirli kızdır. Dariğa, şehirden başka kızlarla beraber kolhoza tahıl toplamaya gelmiştir. Dış görünüşü Rayimbek’in bakış açısından tanrısal anlatıcı tarafından nakledilmektedir: “Onun omzuna inmiş yassı samandan kalpağı var, eşofman giymiş, orta boylu çok sevimli esmer kıza düştü. Güldüğü zaman kapanan minicik gözlerini oynatarak hızlı hızlı kırparak kurnazca bakan, şımarık bir kızmış” (s.61). Arabada otururken karşısındaki aynayı kendine çevirip hızla kendine baktığında, “alnına doğru kıvrılarak düşen saçlarını tarayarak düzeltti” (s.62) ifadesinden kızın kıvrıcık saçlı olduğunu ifade edebiliriz. Dariğa, şehirden onları arabayla alan Rayimbek’in kendisine bakıp gözlerini sakladığını, bozardığını fark edince bilerek cilveleşir. Rayimbek’in yanına oturarak onu konuşturmaya çalışır, şaire benzetir, şiir okumasını ister, yani tam şehirli bir kız gibi

çok cesaretli ve özgüvenlidir. Kolhoz kulübüne gelen Dariğa'nın tasviri şu şekilde verilmektedir: *“Kızaran yüzü gülümsüyor, hafif ince svitinin göğsü gözleri kamaştırıp, özellikle kabarıvermiş. Kızdan esen parfüm kokusu sarhoş ediyormuş gibi. Biraz eğilip delikanlıyı dansa davet etti”* (s.64). Rayimbek Dariğa'yla dans ederken onun tek hissettiği *“avucundaki küs-kücücük yumuşak avuç ile gülümseyen sempatik bir kız yüzü idi. Kızın inci gibi beyaz dişlerinin seyrek olduğunu sadece şimdi fark etti. Fakat o bile ayrı bir güzellik katmış gibi.”* (s.64). Dariğa, aynaya bakarken *“büyüyüp olgunlaştığını yeni sezmiş gibi kaykılmış kirpiklerine, boyanmış gibi görünen dudaklarına uzun uzun baktı”* (s.68) ifadesinden Dariğa'nın olgun ve güzel bir kız olduğunu anlıyoruz.

Dariğa, hikâyenin başında okuyucuda olumlu bir his uyandırmasa da, hikâyenin sonuna doğru acıma hissini uyandırmaktadır. Rayimbek'e bağırıp, azarlayan. Dariğa aşık olduğunun farkına varınca çok pişman olur. Rayimbek'in şiirini yanında şehre götürüp, çalıştığı yayım evinin gazetesinde yayımlar. Rayimbek için kolhoza taşınmaya karar verir; çünkü *“bunlarınki hakiki, gerçek aşktır, bizimki ne, çocuğun oyunu gibi”* (s.69) diye düşünür Dariğa.

Hikâyede, yardımcı kahramanlar olarak şehirden gelen kızların en büyüğü Dilda, awılın etkinliklerini düzenleyen ve kolhoz gazetesine bakan Nurmaş, Dariğa'nın şehirde çalıştığı yayım evinin editörü ortaya çıkmaktadırlar.

Tema:

Sevgi Temi- Hikâyenin merkezi temi, sevgi temidir. Hikâyenin baş kahramanı Rayimbek, awıla şehirden tahıl toplamaya yardım etmek için gelen kızları arabayla alır. Kızların arasından bir kız onun çok hoşuna gider. Rayimbek'in bakışlarını fark eden kız kendisi onun yanına oturup onunla konuşmaya başlar, onu şaire benzeterek şiir söylemesini ister. Çok çekingen Rayimbek, çok iyi bildiği şiiri bile kızın bakışları altında unuttur. Akşam awıl kulübüne çok şık giyinen ve kendisi de çok güzel olan Dariğa onu dans etmeye davet edince Rayimbek çok etkilenir. Diskodan sonra kızı yurduna kadar uğurlamayı rica eder, eve dönünce de ilham gelip sabaha kadar oturup şiir yazar. Şiirin adını da “Dariğa'ya” koyar. Şiiri yazığı kağıdı bükerek Dariğa'ya vermek için cebine atar, diğer cebinde ise awıl gazetesini için yazdığı makalesi vardır. Harmana giderken makale yerine şiirini gazeteye atmıştır.

Birkaç gün sonra Dariğa'ya rastlayan Rayimbek ona şiiri vermek isterken cebindeki makalesini görünce yaptığının farkına varır, fakat artık yapacak bir şey yoktu. Dariğa ise, ilan tahtasındaki şiiri okumadan önce insanların tepkilerinden dolayı Rayimbek'i azarlar, ona bağırarak çok kötü şeyler söyler. Üzülen Rayimbek şiirini gazeteden kaldırmaya çalışır, fakat sadece şiirin ismini kaldırabilir. Daha sonra sakın bir şekilde şiiri okuyan Dariğa, Rayimbek'in şiirinde aslında aşktan, sevgiden, dostluktan bahsettiğini anlar ve ona bağırduğu için çok pişman olur. Günler geçtikçe de delikanlıyı sevdiğini anlar ve kızların arasındaki en büyük ve sert olan Dilda'ya açılır.

Awıla taşınmaya karar veren Dariğa, tekrar arabada Rayimbek'in yanına oturur ve bugün şiir yazıp yazmayacağını sorar. Awıl gazetesinin parçasını çıkarıp gösterir, o gün yazdığı şiiri sakladığını belirtir. *“Şiir yazan ozanı tüm halkın sevmesi gerek...”* (s.72) diye uykulu Dariğa'nın sözlerine Rayimbek içinden şöyle cevap verir: *“Ama ben hiç ozan değilim ki, o şiir rastlege yazılmıştır. Onu yazdıran sensin işte...”* (s.72).

Hikâyede anlatılan aşk hikâyesi, çok temiz ve saf bir köylü delikanlı ile şehirli kızın arasındaki ilişkileri anlatır. Hikâyede iki gencin arasındaki temiz ve saf bir sevgi anlatılır. Herşeyi bırakıp şehirden awıla taşınan Dariğa, Rayimbek için yapar bunu, çünkü *“Bunları hakiki, gerçek aşktır işte...”* (s.69).

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede köy yaşamına dair birkaç dikkatler öne çıkmaktadır. Awıla her sene tahıl toplamaya yardım etmek için şehirden gençler gelir. *“Onlar kendileri ile beraber awıla ayrı bir duman getiriyordu. Her gün akşamleyin kolhoz kulübünde eğlenceleri geçip, danslar edilip, oyunlar düzenlenmişti. Gün boyunca çalıştıktan sonra akşam yemeklerini yer yemez yıkanıp, temiz kıyafetlerini giyip, kulübe hazırlanan şehirli delikanlılar ile kızlarının alışkanlığı kolhoz gençlerine de bulaşmış (geçmiş)tir”* (s.63). Zaten awıl kulübü, awıl gençleri için tek bir sosyal faaliyettir, tek bir eğlenmeye gidilebilecek yerdir. Dans eden gençler için kolhozdaki etkinliklerin organizasyonundan sorumlu olan Nurmaş, soru oyunu hazırlamıştır. Köy gençlerinin akşamları böyle bir şekilde geçmektedir.

Rayimbek de, awıl kulübüne *“sadece bayram günlerinde giydiği takım elbisesini giyip”* (s.63) geçer. Genelde köylü insanların sadece bayramlarda ve özel günlerde giydiği bir adet temiz ve süslü kıyafet bulunur. İşte bu kıyafetini Rayimbek hoşuna

giden şehirli kız Dariğa'nın da olacağı awıl kulübüne giderken giyer, Dariğa'yla görüşmek onun için bayram gibidir.

2.4.6. Kıskançlık⁸⁰

Tanımı- Sayın Muratbek'in ilk hikâyelerinden “Kıskançlık” hikâyesi, köylü yaşamın bir parçasını baş kahramanı olan Bağila'nın acılı hikâyesini anlatmaktadır. İki çocuğunu tek başına yetiştirmek zorunda kalan Bağila, iletişim bölümüne şef olmak için yeni awıla taşınır. Evini, işini düzene getirip iki çocuğuyla mutlu ve huzurlu bir hayata başlayacaktır. Fakat beklemediği taraftan başına bela gelir. Yeni taşındığı awılın yöneticisi, güzel ve genç Bağila'ya karşı fesat niyetlerle duygular besler. Bağila, ona yüz vermeyince awıl yöneticisi, temiz ve saf kadının hakkında yalanlar söyler, iftira atar. Yalanlara kanan yöneticinin eşi Mağiya ise kıskançlığının etkisi altında Bağila'nın tek serveti, tek yemek kaynağı olan ineğini öldürür. Yargısız infaz etmeye kadını kıskançlık duygusu iter. Fakat kocasını mı kıskanır, Bağila'nı güzelliğini mi...

Hikâyede yazar köylü yaşamına dair bir sürü tema işlemektedir. Bağila örneğinde gösterilen ve en başta gelen temalar, yoksulluk ve çaresizlik temalarıdır. Hikâyenin belirgin ve önemli temalarından biri de kadının ezilmişliği. Köy toplumunda kadının yeri ve rolü çok büyük ve önemli olmasına rağmen, köyde kadın erkek tarafından hep istismar edilmekte ve ezilmektedir. Çok sık köy kadınları kocaları tarafından dövülmekte, şiddete uğramaktadır. Bunun dışında hikâyede geleneksel evlilik ve eğitimsizlik, ayrıca terk etme temi işlenmektedir. Nihayet köyü anlatan hikâye olduğu için awılın yaşamına dair birkaç dikkatler de verilmektedir.

“Kıskançlık” hikâyesi, tanrısal bakış açılı 3.şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcının bakış açısının tanrısal olduğunu da kahramanların iç dünyasına ve düşüncelerine, geçmişlerine ve hatıralarına hakim olarak okuyucuya nakletmesinden hareketle ifade ediyoruz. Mesela, Mağiya'nın geçmişinden çok uzun ve detaylı bilgi şöyle verilmektedir:

“Mağiya, çobanın kızıydı. Çocukken beşinci sınıfı bitirince anne-babası ondan sonra eğitimine devam ettirmeden yanlarına alarak otlaklara götürdü. Eski örflere sadık olan ihtiyarlar yegane kızlarını üzerine titreyerek özenle bakarak yetiştirdiler. On

⁸⁰ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 73-84.

yedi yaşına geldiğinde aile kuracak zamanında, yakında eşi ölüp, karı arayan, Mağiya'dan on altı yaş büyük kolhozun zooteknisyeni Dawılbay'a verildi”(s.75).

Awıl yöneticisi Dawılbay, gece yarısında Bağıla'nın evine gelip kapısıyla pencerelerini tıklattığında Bağıla, unutmaya başladığı kocasını hatırlar. Bağıla'nın hatıraları da anlatıcı tarafından şöyle bir şekilde nakledilmektedir:

“Son aylarda tamamen unutulmaya başlayan, kadınlara düşkün olan, müzisyen kocası aklına geldi: ilçedeki yüzü parlayan kız-kadınların peşine düşüp düşüncesiz yürüyordu. O zamanlar onun o hareketlerine yüz veren kadınları kurşuna dizerdi de ateş edecek okları yoktu. Kocasından da, kadınlardan da ölercesine nefret ederdi, iğrenirdi. O her yeni bir şarkıyı bir kere dinledikten hemen sonra nasıl çabuk, kolayca ezberlese, Bağıla'dan o kadar kolayca, çabuk ayrılmıştı...” (s.81).

Hikâyede yazarın diyalog tarzı anlatımına başvurduğunu görmekteyiz. Kahramanların diyalogları geniş bir yer tutmamaktadır, fakat kahramanların kişiliklerini, hikâyenin olay örgüsünü kavramakta yardımcı olarak ortaya çıkmaktadır. Hikâyede Bağıla ile Polya teyze, Bağıla ile awıl yöneticisi, Bağıla ile Mağiya, Bağıla ile çocukları arasında kısa diyaloglar şeklinde kahramanların konuşmaların konuşmaları nakledilmektedir. Mesela, Bağıla ile yönetici arasında gerçekleşen kısa diyalogu:

- Komşu, ineğim açtır, - dedi selam verdikten sonra Bağıla.

- Eee, alın, alın. Kaldırabileceğiniz kadar alın. – Bu sefer de yönetici konseyde olduğu gibi kurnazca gülümsedi. Ondan sonra otu indiren delikanlıya kızakta kalan otu postaya götürüp orda indirmesini emretti.

Ev işleriyle uğraşarak girip çıkan Mağiya:

- Kendimize de yetmeyecek, - diye karışmak istedi. Dawılbay ona dik dik bakarak kesti. Bağıla, teşekkür edip kızak peşini takip ederek gittiğinde:

- Bu ot kaç güne yetecek? – diye sordu yönetici. Kendisi de bakıp ölçebiliyorsa da koruyuculuk göstermek istemiştir.

- Birkaç güne...(s.80).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Güz idi”(s.73) cümlesiyle hikâyenin zamanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyenin 1.metin halkasında baş kahraman olan Bağıla’nınawıla yeni taşınması,yeni evinde yerleşmesi ve Polya teyze ile konuşması ile yapılmaktadır. İletişim bölümüne şef olmaya gelen Bağıla’nın hakkında da bilgiler verilmektedir: dış görünüşü, aile durumu, vs.;

Gelişme- Awıl yöneticisi Dawılbay’ın evinin yanında oturarak dinlenmesi, karısının yanına gelip durması, yöneticinin, evinin yanından geçen Bağıla’yı görmesi ve imrenmesi, karısının buna şahit olması, o günden sonra Dawılbay’ın evinin yanında oturarak posta kapılarını izlemek alışkanlığının oluşması, Mağıya’nın posta evine gitmeye hazırlanması, aynadaki görünüşüne üzülmesi, posta evine gidip Bağıla’yı incelemesi, olumsuz şeyi bahane edip Bağıla’yla konuşması, hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca, bu kısımda Dawılbay, Mağıya ve onların geçmişlerinden bilgi verilmektedir. Sonra Bağıla’nın eski yerinden ineği getirilmesi, Bağıla’nın çocuklarıyla sevinmesi, Polyateyze’nin kış için ot getirtmesinin gerektiğini söylemesi, kışın gelmesi, ineğin buzağılaması, ineği beslemek için otun tükenmesi, Bağıla’nınawıl yöneticisinden ot vermesini rica etmek için konseye gitmesi, ama konseye gidip ot soramaması, yöneticinin eşiyle karşılaşması ile hikâyenin gelişme kısmı devam etmektedir. İneğinin aç kalmasına dayanamayan Bağıla’nın yöneticinin evine gidip ot vermesini rica etmesi, yöneticinin kendisi için indirilen otun yarısını Bağıla’nın evine indirilmesini emretmesi, ayrıca ineğini serbest bırakıp bol bol ot bulunan kendi evinin ahırına göndermesini söylemesi, Dawılbay’ın gece ortasında Bağıla’nın evinin kapısı ile penceresini tıklatması, Bağıla’nın açmadan ışıkları kapatıp uyuması, Dawılbay’ın kızgın halinde eve dönüp hemen uyuması, Dawılbayın ertesi gün evine konseyin muhasebecisini getirip onunla içmesi, ona Bağıla ile ilgili iftiralar söylemesi, Mağıya’nın her şeyi duyması olay örgüsünün olaylarının gelişimini sağlamaktadır. Bağıla’nın ineğini yöneticinin ahırına gönderip geri almaya giderken Mağıya’ya rastlaması, yöneticinin eşinin sözlerine kızarak ineğini onların ahırına bırakmaması, ama sonunda aç ineği için ot sormaya konseye gitmesi hikâyenin gelişme kısmını devam ettirmektedir.

Düğüm- Konseye doğru giden Bağıla’yı gören Mağıya’nın çileden çıkarak konseye doğru giderken yolunu Bağıla’nın ineği kapattığında hayvana doğru baltayı

atması, konseye gelen Bağıla'nın yöneticiden ot istemesi, Mağiya'nın da gelip Bağıla'ya bağırması hikâyenin düğüm noktasını oluşturmaktadır.

Sonuç- Konseye ineklerinin ölümünün haberini veren iki çocuğunun gelmesi, Bağıla'nın evine dönüp avlusunda ineğin cesedini bulması ile hikâye sonuna erer. Hikâyenin sonuç bölümü belirlidir. Aslında kocasını bile değil, Bağıla'nın güzelliğini kıskanan Mağiya, kırgınlık anında bilinçsizce attığı baltayla iki çocuklu annenin tek serveti olan ineğini öldürür. Akan kan da kıskançlığın izi gibi yöneticinin evinden Bağıla'nın evine doğru uzanmaktadır. Her şey ortada: suçu işleyen de, kurban da, suçun nedeni de.

Hikâye, 7 metin halkasından oluşmaktadır. Hikâye, olayların sıralanış düzenine göre düzenli bir vaka kuruluşuna sahiptir. Hikâyenin olay örgüsü kronolojiktir; olaylar ardı ardına sıralanmaktadır. Kahramanların geçmişi anlatılırken halden geçmişe geçilmeden tanrısal anlatıcı tarafından kahraman tanıtılmaktadır. Hikâyede anlatma – özetleme, zamanda atlama ve genişleme gibi teknikleri kullanmaktadır. Dolayısıyla hikâyede olayların akışı hareketlilik kazanmaktadır. Hikâyede zaman unsurlarıyla kıyasla mekân üzerinde fazla durulmaz. Dolayısıyla, mekân hikâyedeki kişilerle vakanın akışını fazla etkilemez.

Mekân- Hikâyede esas mekân – kolhoz, awıl'dır. Olay örgüsünün cereyan ettiği kapalı mekânlardan ise konsey, posta evi, Dawılbay ile Bağıla'nın evlerini sıralayabiliriz. Hikâyede mekân tasvirlerine geniş yer ve fonksiyonel yük verilmemektedir, yani mekân olay örgüsünü büyük ölçüde etkilememektedir. Anlatma-özetleme tekniğine dayanan hikâyede vaka esas alındığından mekân üzerinde fazla durulmaz. Mekân sadece vakanın anlatımına yardım etmek, zemin hazırlamak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla hikâyenin kahramanları, zaman ve tema unsurları üzerinde fazla belirleyici bir işlevi bulunmamaktadır.

Zaman- Hikâyede aktuel zaman verilmemektedir. “Ulu Otan Soğısı” (Ulu Vatan Savaşı; Alman-Sovyet Savaşı) sonrası, yani savaş sonrası kazak köy yaşamı anlatılmaya çalışılmıştır kanaatindeyiz. Vaka zamanı – sonbaharda başlamaktadır: “*Güz idi*”(s.73). Hikâyenin sonunda anlatılan olaylar kışın, şubat ayında cereyan etmektedir. Dolayısıyla hikâye, iki mevsimlik bir süreyi kapsamaktadır. Ayrıca, yukarıda dediğimiz gibi,

hikâyede atlama-özetleme tekniği kullanılmaktadır. Ayrıca, hikâyede zamanda atlama, özetleme ve genişleme gibi zaman unsurları yer almaktadır.

Hikâyede yazar özetleme ve zamanda atlamam tekniklerine başvurmuştur. Mesela, yazar, özellikle Mağiya'yı tanıtırken bu tekniğe geniş şekilde başvurur. *“Mağiya, çobanın kızıydı. (...) Eski örflere sadık olan ihtiyarlar yegane kızlarını üzerine titreyerek özenle bakarak yetiştirdiler. On yedi yaşına geldiğinde aile kuracak zamanında, yakında eşi ölüp, karı arayan, Mağiya'dan on altı yaş büyük kolhozun zooteknisyeni Dawılbay'a verildi. (...) Genç eşinin güzel görünüşünü tüm halktan kıskanan Dawılbay, Mağiya'nın birine bakarak gülümsediğini gördüğünde dövüyordu. Böylece en ufak şey için karısını dövmeyi bir alışkanlığa dönüştüren herif, on cevarında yılın içinde genç karısını yaşlı bir kadının haline getirmiştir”* şeklinde halden dört sene önceki döneme kadar Mağiya'nın hayatında olan olaylar özetlenmektedir. *“Bundan dört sene önce Dawılbay kolhozun yöneticisi olarak seçildi. Morali iyileşip, havalara girmeye başladı. Artık o, eşini beğenmeyip awıldaki genç bayan-kızlara bakarak ivedi dolaşmalara daldı. Kuru ağaç gibi donmuş, azap ile vurmalar katlanmaya alışmış Mağiya zamanla dili çözülüp kocasını takip ediyordu. Fakat tüm çabası boştu”* (s.75).

Hikâyede yazar, birkaç kere zamanda atlama tekniği kullanmaktadır. Mesela, onlardan birkaç örnek: *“İki-üç gün sonra Mağiya, tam uzaklara misafirliğe gidecek biri gibi en güzel kıyafetlerine giyinip postaya uğramaya toparlanmıştır.”* (s.75); *“Soğumaya başlayan güzün bulutlu günlerinin birinde al don (kırmızı sarı) ata binen yuvarlak ihtiyar, büyük, ay şeklinde boynuzlu kahverengi ineği önüne katıp götürüyordu.”* (s.76-77) şeklinde zamanda atlamalar söz konusudur.

Bunun dışında hikâyede kahramanın anı-hatırat tekniğiyle hatıraları aktarılmaktadır. Awıl yöneticisi, gece yarısında Bağıla'nın kapısı ve penceresini tıklattığında Bağıla çoktan ayrıldığı kocasını hatırlar. Bağıla'nın hatıraları, tanrısal anlatıcı tarafından verilmektedir:

“Son aylarda tamamen unutulmaya başlayan, kadınlara düşkün olan, müzisyen kocası aklına geldi: ilçedeki yüzü parlayan kız-kadınların peşine düşüp düşüncesiz yürüyordu. O zamanlar onun o hareketlerine yüz veren kadınları kurşuna dizerdi de ateş edecek okları yoktu. Kocasından da, kadınlardan da ölercesine nefret ederdi,

iğrenirdi. O her yeni bir şarkıyı bir kere dinledikten hemen sonra nasıl çabuk, kolayca ezberlese, Bağila'dan o kadar kolayca, çabuk ayrılmıştı..." (s.81).

Kişiler:

Bağila – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü, iki çocuğu olan dul kadındır. Hikâyenin başında, "*Awıldaki iletişim bölümüne şef olmaya iki çocuğu olan dul kadın Bağila taşınıp geldi*" (s.73) cümlesinde yazar Bağila'yı okuyucuya dul olarak tanıtmaktadır. Fakat, Bağila kocasını hatırlarken "*O her yeni bir şarkıyı bir kere dinledikten hemen sonra nasıl çabuk, kolayca ezberlese, Bağila'dan o kadar kolayca, çabuk ayrılmıştı...*" ifadesi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, Bağila dul değil, terk edilen, iki çocuğu yalnız yetiştiren bir kadındır. Fakat Bağila, iki çocuğunun olmasına rağmen daha genç ve güzel bir kadındır. Şef olarak geldiği yeni taşındığı köyde herkes onun güzelliğine hayran kalarak postaya sadece ona bakmaya geliyordu. "*Kadının düşünceli bakan, uzun kirpikli büyük zeytin gözleri, nar gibi kırmızı dudakları, dik tuttuğu zarif vücudu onların çok hoşuna gitti*" (s.74). Yöneticinin karısı ona bakmaya geldiğinde Bağila'nın güzelliğini görür: "*El övüyorsa hakikaten hakke diyor muş. Yazarak oturduğu halinde bile hafifçe hareket eden gerdanı, birazcık sol tarafa döndürdüğü beyaz boynu, gözleri büyüleyerek iradesiz baktırır*" (s.76). Güzelliğinin yanısıra Bağila, çok saf ve temiz bir kadındır. Mesela, eski köyünden ineği getirildiğinde çocuk gibi sevinir: "*İneğin baş ipini ele aldığı zaman ovup okşayarak çok sevindi*" (s.77). Ayrıca, konseye ineği için ot istemeye ilk geldiğinde yöneticiye ricasını söylemekten çekinerek hiç bir şey demeden gider. Başka sefer yöneticinin evine gittiğinde, yönetici, ona ineğini serbest bırakıp onların ahırına göndermesini söylediğinde Bağila, adamın sırtarak söylediği sözlerini beğenmez ve ineğini de bırakmaz. Fakat aç ineğine ot bulması lazımdır ve artık dayanamadan "*bununla namusum temiz olup da niye çekiniyorum?*" (s.82) der kendi kendine ve sonuçta konseye ot istemeye gider. Gece yarısında yönetici evine gelip kapısını çaldığında yönetici geldiğinde Bağila, çok üzülür ve kendisini horlanmış gibi hisseder. "*Tüm erkeklerin tek bildiği bu mu acaba?*" (s.81) sorusunu kendi kendine sorarak ağlar. Bunlar hepsi Bağila'nın temiz ve iyikalpli biri olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, çocuklarına da çok bağlı olan, çok seven bir annedir. "*Çocuklarını soyundurup sırayla alınlarından öpüp yatırdıktan sonra...*" (s.73) gibi ifadelerden Bağila'nın çocuklarına çok iyi baktığı ve sevdiği görülmektedir. Hikâyenin baş kahramanın Bağila

olmasına rağmen hakkında çok az bilgi verilmektedir. Mesela, Bağıla'nın ailesi, anne-babası, çocukluğu hakkında bilgi hiç verilmemektedir. Hikâyede anlatılan elinde iki çocukla tek başına kalan Bağıla'nın öyküsü okuyucuda derin acıma hissini uyandırmaktadır.

Mağiya– baş kahramana karşı olan güç; köylü, awıl yöneticisinin eşidir. Hikâyede, Mağiya hakkında daha ayrıntılı bilgi verilmektedir. Mağiya, daha 27 yaşında olan genç bir kadındır, fakat acımasız kocasının yüzünden çirkin hale gelmiştir. Dış görünüşü şöyle tarif edilmektedir: “Anlaşılmayan şekilde birbiriyle çakışarak çıkmış dört ön dişini göstererek gülümsedi” (s.74). “Yüz görünüşü yirmi yedi yaşına yeniden gelmiş bir kadının gibi değil, yassı ve yaşlı görünüyor. Zamanından erken ortaya çıkan gözlerinin çevresindeki, ağzının etrafında yayılan ufak kırışıklıklar, geçen seneki düşüğün izi olarak kalan siyah lekeler de sağlıklı görünümünü bozup çok sevimsizleştiriyordu” (s.75). Mağiya'nın dış görünüşünün dışında geçmişi, ailesi, kocasıyla yaşamı hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir: “Mağiya, çobanın kızıydı. Çocukken beşinci sınıfı bitirince anne-babası ondan sonra eğitimine devam ettirmeden yanlarına alarak otlaklara götürdü. Eski örflere sadık olan ihtiyarlar yegane kızlarını üzerine titreyerek özenle bakarak yetiştirdiler. On yedi yaşına geldiğinde aile kuracak zamanında, yakında eşi ölüp, karı arayan, Mağiya'dan on altı yaş büyük kolhozun zooteknisyeni Dawılbay'a verildi. Anne-babanın kararını kabullenmeyi kendisinin vazgeçilmez borcu olarak düşünen kız; aşk, sevgi gibi şeylerin ne olduğunu bilmeden orta yaşlı erkeğe eş olarak verildi. Utangaç, yumuşak karakterli genç gelin, ilk günlerden başlayarak inatçı, kabadayı kocasından çok çekiniyordu. Genç eşinin güzel görünüşünü tüm halktan kıskanan Dawılbay, Mağiya'nın birine bakarak gülümsediğini gördüğünde dövüyordu. Böylece en ufak şey için karısını dövmeyi bir alışkanlığa dönüştüren herif, on cevarında yılın içinde genç karısını yaşlı bir kadının haline getirmiştir. Bir şaşırtıcı özelliği de, Mağiya kocasının cebir-cefasını hiçbir zaman hiç kimseye anlatarak yakınmıyordu. Tüm eziyeti sessiz kabullenip, sessiz katlanıyordu. Bundan dört sene önce Dawılbay kolhozun yöneticisi olarak seçildi. Morali iyileşip, havalara girmeye başladı. Artık o, eşini beğenmeyip awıldaki genç bayan-kızlara bakarak ivedi dolaşmalara daldı. Kuru ağaç gibi donmuş, azap ile vurmalara katlanmaya alışmış Mağiya zamanla dili çözülüp kocasını takip ediyordu. Fakat tüm çabası boştu. Bundan utanan kaçınan kocası da yok. İçtiği günler yere sererek döverdi.

Fakat awıl halkı evin içindeki bu durumlardan habersiz olacaktı...” (s.75-76). Mağiya’nın içinde yaşadığı zor hayat şartları onu suça iter. Kocasının awıla yeni taşınan posta şefi olan Bağıla’ya bakıp güzelliğine hayran olduğuna kızar, kocasının sarhoşken arkadaşlarına anlattığı yalanlarla kuru iftiraya inanarak onların birlikte olduklarını düşünür. Ancak, Mağiya’nın kızgınlığı, kocasını kıskandığını dan değildir; çünkü acımasızca davranan kocasına sevgisi kalmamıştır. “Dawılбай’ın evinin yanına oturup posta tarafına gözlerini dikerek baktığı zamanlarda o: ‘Hayırsız, hiçbir şey görmemiş gibi gözlerini ayırmadan bakmanı senin...” – diye müteessir oluyordu, ama korktuğundan hiçbir şey diyemiyordu” (s.74). Mağiya, Bağıla’nın güzelliğini kıskanır: “Hey, dünya, bütün mutlulukları, tüm nimetleri vermesen de, güzel olarak niye yaratmadın acaba” diye içini çekti kadıncağz” (s.76). “Bir kadının mutluluğu – güzelliymiş” – diye düşündü Mağiya, gözleri yaşlara dolarak” (s.75). Yeni, süslü ve şık kıyafetlere bürünerek kocasının dikkatini geri çekmek ister: “Bağıla döndüğünde arkasında tepeden tırnağa kadar yeni giysiler giymiş, pelüş paltolu yöneticinin eşini gördü” (s.79). Fakat kıskançlığından kurtulamadan istemeyerek Bağıla’nın ineğini kızgınlık anında öldürür.

Dawılбай – baş kahramana karşı olan güç; köylü, awıl yöneticisidir. Hikâyede Dawılбай’ın dış görünüşüne dair bilgi verilmemektedir. Mağiya’nın tarifi ve geçmişine dair bilgi verilirken Dawılбай’ın hakkında bilgiler de ortaya çıkmaktadır. Mağiya’dan önce evli olan Dawılбай’ın eşi vefat ettikten sonra yeni kız aradığında on yedi yaşındaki Mağiya’la evlenir. Kendisi ondan on altı yaş büyüktür. Genç ve güzel karısının güzelliğini herkesten kıskandığında eşine evden çıkmayı, insanlarla konuşmayı yasaklar. Bunun dışında, eşini döverek güzel ve genç kadını, yaşlı ve çirkin hale getirir. Awılın yöneticisi olduktan sonra havalara girip karısına bakmadan awıldaki genç kızlara bakmaya başlar. Awıla posta şefi olmaya gelen Bağıla’ya da bakar, ona ineği için ot verir, ineğini kendi evinin ahırına göndermesini söyler. Bağıla’nın yüz vermesini umarak yardım eder. Fakat Dawılбай’ın yaptıkları eşinin gözünden kaçmaz. Gecenin birinde Bağıla’nın evine gider, fakat Bağıla onu içeri almaz. İstedikini elde edemeyen Dawılбай, evine misafir getirip ona şefle birlikte olduğunu anlatarak yalan söyler. Kocasının yalanlarını duyup gerçek olarak kabul eden eşi Mağiya, kızdığından ve kıskandığından Bağıla’nın ineğini öldürür. Hikâyede, Dawılбай, yozlaşmış, bozulmuş insan tipini temsil etmektedir.

Polya teyze, Bağıla'nın çocukları, hikâyede yardımcı kahramanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Olay örgüsünün akışına etkisi olmamaktadır. Polya teyze, yaşlı köylü bir kadındır; hem gazete dağıtıcı, hem de süpürücü olarak çalışan Polya teyze, Bağıla'nın evini temizlemeye yardımcı olur. Bağıla'nın çocukları, iki küçük erkek çocuktur.

Tema:

Fakirlik- Hikâyede baş kahraman olan Bağıla'nın başına gelen belanın baştaki nedeni, yoksulluktur. Hikâyede yoksulluk konusu Bağıla'nın aracılığıyla anlatılmaktadır. Bağıla, kocası tarafından terk edilen, iki çocuğu tek başına yetiştirmeye çalışan, hayatın zor şartlarıyla mücadele eden bir kadındır. Kazak awıllarındaki eskiden ataerkil olan toplumda erkek, eve para getiren, ailesinin her şeyini sağlayandır. Kadın ise evi, ocağı saklayan, çocuklara hayat verip onları yetiştiren, evin işlerini yapandır. Fakat Bağıla, çocuklarına hem anne, hem de baba olmayı beceriyordur. Şef olarak çalışmaya başlayan Bağıla, iki çocuğuyla yeni awıla taşınır. Tek malı, tek serveti olan biricik ineğini beslemek için elinde yeterli ot olmaz, para da olmaz. Komşulardan az az ot rica etse yine de kış boyunca ineğini beslemek için yeterli olmaz. Sonunda *çaresizlikten* awıl yöneticisine rica etmek zorunda kalır. Fesat düşünceleri olan awıl yöneticisi, kadına yardım eder, fakat bu yardımın kadına sadece zararları olur: hem namusu lekelenir, hem de ineğini kaybeder. Aslında, Bağıla'nın yoksulluğu aşırı bir seviyede değildir. Kadın ineğini besleyememekte, ama kendisi ve iki çocuğu açlık çekmemektedirler. Evleri de sade olsa da, bakımsız ve bom boş değildir. “...Polya teyze ile Bağıla sadece o gece içerisinde küçük küçük dört odayı badana edip, yıkayıp, temizleyip bitirdiler. Evin yeni sahibi, yaşanılacak ev olarak tahsis edilen iki odaya büyük beyaz bir karyolasını (sedir), kaldırıldığında zorlanarak gıcırdayan masasını içeri alıp başka da eşyalarını toparladı” (s.73). Bağıla'nın işi de var, ayrıca awıl için güzel bir iştir: posta şefi. Dolayısıyla, Bağıla, iki çocuğuyla tek başına kalan bir kadın olarak hayatın zor şartlarına karşı ayakta dik durmaya çalışan güçlü ve sabırlı bir kadındır.

Kadının çaresizliği, ezilmişliği ve kıskançlık- Yukarıda da sözü geçtiği gibi kazak köylerindeki eskiden ataerkil olan toplumda kadının yeri ve toplumdaki rolü çok büyük ve önemli olmasına rağmen, kadınlar erkekler tarafından saygısız davranışlarla istismar

edilmektedirler. Hikâyede kadın kahramanlardan, Bağıla ve Mağiya, ikisi de erkekler yüzünden acı ve azap, cefa ve zülüm çeken iki kadındır.

Baş kahraman Bağıla'nın kocası eşine saygı duymaz, eşinin çok güzel ve genç olmasına rağmen başka kadınların peşinden koşan biridir. *“Son aylarda tamamen unutulmaya başlayan, kadınlara düşkün olan, müzisyen kocası aklına geldi: ilçedeki yüzü parlayan kız-kadınların peşine düşüp düşüncesiz yürüyordu. O zamanlar onun o hareketlerine yüz veren kadınları kurşuna dizerdi de ateş edecek okları yoktu. Kocasından da, kadınlardan da ölercesine nefret ederdi, iğrenirdi. O her yeni bir şarkıyı bir kere dinledikten hemen sonra nasıl çabuk, kolayca ezberlese, Bağıla'dan o kadar kolayca, çabuk ayrılmıştı...”* (s.81) şeklinde hatırladığı kocası zavallı kadını iki çocukla terk edip gider. Fakat, iki çocukla tek başına hayatın zor şartlarına mücadele veren Bağıla, özgürlüğünden memnundur. *“Pekala, dul olsam da böyle özgürlüğümün kendisi de bana fazladır”, - diye düşündü konseye yaklaştığında”* (s.78). Böylece, kocasından nefret etmeye başlayan kadın, hayatın erkeksiz zor olmasına rağmen, özgürlüğüne sevinmektedir.

Mağiya ise kocası awılın yöneticisi olan, zenginlik içinde yaşayan bir kadın olmasına rağmen çok mutsuzdur. Daha on yedi yaşındayken anne babası tarafından eşi ölmüş orta yaşlı Dawılbay'a verilir. *“On yedi yaşına geldiğinde aile kuracak zamanında, yakında eşi ölüp, karı arayan, Mağiya'dan on altı yaş büyük kolhozun zooteknisyeni Dawılbay'a verildi. Anne-babanın kararını kabullenmeyi kendisinin vazgeçilmez borcu olarak düşünen kız; aşk, sevgi gibi şeylerin ne olduğunu bilmeden orta yaşlı erkeğe eş olarak verildi”* (s.75). Dawılbay güzel ve genç Mağiya'yı bütün halktan kıskanınca, o yüzden eşine dışarı çıkmayı, insanlarla konuşmayı yasaklar. Onun dışında eşini sık sık çok döver: *“İçtiği günler yere sererek döverdi”* (s.76). Böylece kocası tarafından hep dövülen kadın, on yılın içinde genç kızıdan yaşlı bir kadın haline gelir. *“Bir şaşırtıcı özelliği de, Mağiya kocasının cebir-cefasını hiçbir zaman hiç kimseye anlatarak yakınmıyordu. Tüm eziyeti sessiz kabullenip, sessiz katlanıyordu”* (s.75) şeklinde köylü kadının başka bir özelliği verilmektedir. Ne acılar ve eziyetler çekse de köylü kadın sessiz kalır, ne kocasından gider, ne başkalarına anlatır. Awılın yöneticisi olduktan sonra kocasının *“Morali iyileşip, havalara girmeye başladı. Artık o, eşini beğenmeyip awıldaki genç bayan-kızlara bakarak ivedi dolaşmalara daldı. Kuru ağaç gibi donmuş, azap ile vurmalara katlanmaya alışmış Mağiya zamanla dili çözülüp*

kocasını takip ediyordu. Fakat tüm çabası boştu. Bundan utanan kaçınan kocası da yok” (s.75-76). Kocasının dikkatini çekemeyen Mağiya, güzelliğini de kaybedince kocasının ilgisizliği yüzünden güzel olmadığını düşünmeye başlar: “Hey, dünya, bütün mutlulukları, tüm nimetleri vermesende, güzel olarak niye yaratmadın acaba” (s.76). Böylece, her türlü eziyetle azabı çeken Mağiya, köylü kadınları temsil ederek onların yaşamlarını göstermektedir.

Terk etme- Baş kahraman olan Bağıla, kocası tarafından terk edilmiştir. Hikâyenin başında anlatıcı tarafından Bağıla’nın dul olduğu nakledilmektedir. Fakat, Bağıla’nın hatıralarında kocasının ailesinden ayrıldığı söylenmektedir: “...kadınlara düşkün olan, müzisyen kocası aklına geldi: ilçedeki yüzü parlayan kız-kadınların peşine düşüp düşüncesiz yürüyordu.O zamanlar onun o hareketlerine yüz veren kadınları kurşuna dizerdi de ateş edecek okları yoktu. Kocasından da, kadınlardan da ölercesine nefret ederdi, iğrenirdi. O her yeni bir şarkıyı bir kere dinledikten hemen sonra nasıl çabuk, kolaycaezberlese, Bağıla’dan o kadar kolayca, çabuk ayrılmıştı...” (s.81). Bağıla’nın kocası eşinin genç ve güzel olmasına, iki küçük çocuğu bulunmasına rağmen ailesini terk etmiştir. Fakat Bağıla, kocasının terkedişinden fazla üzülmez: “Pekala, dul olsam da böyle özgürlüğümün kendisi de bana fazladır” (s.78) şeklinde düşünür. Çocuklarını tek başına yetiştirme çabasıdadır. Posta şefi olarak çalışmak için yeni awıla taşınır. Tek ineği ile bir şekilde idare edebilmekteler. Hayatlarına fesat düşünceli erkekler ile kıskanç ve kinci kadınlar girmeseydi belki mutlu bir hayata devam ederlerdi.

Geleneksel evlilik ve kadınların eğitimsizliği- Mağiya’nın şahsında gördüğümüz gibi köy toplumundaki kadınların durumu çok zordur. Kazak köylerinde eski geleneklerle adetlere çok önem verirlerdi. Eski adetlerin yüzünden genç kızlar eğitimden mahrum kalırdı, kendileri sevip sevdiği delikanlılarla evlenemezlerdi, kendi hayatları kendi ellerinde değildi. Geleneklerden en yaygın ve müthiş olanı da gencecik kızların yaşlı adamlarla evlendirilmesidir. “Mağiya, çobanın kızıydı. Çocukken beşinci sınıfı bitirince anne-babası ondan sonra eğitimine devam ettirmeden yanlarına alarakotlaklara götürdü. Eski örflere sadık olan ihtiyarlar yegane kızlarını üzerine titreyerek özenle bakarak yetiştirdiler. On yedi yaşına geldiğinde aile kuracak zamanında, yakında eşi ölüp, karı arayan, Mağiya’dan on altı yaş büyük kolhozun zooteknisyeni Dawılbay’a verildi. Anne-babanın kararını kabullenmeyi kendisinin vazgeçilmez borcu olarak düşünen kız; aşk, sevgi gibi şeylerin ne olduğunu bilmeden

orta yaşlı erkeğe eş olarak verildi” (s.75). Zavallı genç kız, aşkı sevgi duygularını keşfedemeden yaşlı birine evlendirilir. Tabii olarak çok erken yaşlarında kocaya verilen kızlar eğitimi de tamamlayamazdı. Mağiya, beşinci sınıftan sonra okuldan alınıp otlaklara götürülür. Böylece, köylü kadınların eğitimsiz ve cahil olmaları da doğaldır.

2.4.7. Bahar Ekim Zamanında⁸¹

Tanımı-“Bahar Ekim Zamanında” hikâyesinde harmandaki traktör şoförlerine yağ dağıtan Kobegen’in hikâyesi anlatılmaktadır. Her sene bahar ekim başlayınca aksak Kobegen’in işi yağlı hırkasını ve yağlı pantolonunu giyerek ve kolhozun ona verdiği iki al don atını küp yerleştirilmiş uzun arabaya koşarak ikinci ekim ekibine yağ dağıtmaktı. Ancak, artık herşey değişmiştir. İnsanlar artık elektrik olduğu için ondan kerosin istememekte, ayrıca yeni gelen traktör şoförleri hep genç çocuklar olduğundan, artık eskisi gibi ona saygı duymamaktadırlar. İşte o sene benzer işleri yaparken yeni gelen traktör şoförlerinden gencecik bir kız olan Nuripa’yı tanır. Kendisine verilen eski traktörü sürekli bozulan ve sürekli sıkıntı çeken kız yaşlı Kobegen’le iyi arkadaş olurlar. Kobegen, Nuripa’yı kolhoz yönetimi önünde savunmaya çalışır, günde birkaç defa harmanda yanına uğrar, sakalı onu daha sert gösterdiğini söylediğinde sakalını keser, kolhoz yönetiminden Nuripa’ya yeni traktörün verilmesini rica eder. Nuripa geldiğinden beri Kobegen’in de morali iyileşip işini gene severek yapmaya başlar.

“Bahar Ekim Zamanında” hikâyesi, tanrısal bakış açılı anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcının bakış açısının tanrısal olduğunu, kahramanların düşünceleri ile duygularını aktardığından ortaya çıkarabiliriz. Mesela, *“Kobegen’in kendisi gençliğinde kreş deneni duymuş değil. Kırk ikinci yılı yaşı gelip, askere alınmadan önce herkesin elinde kalarak yetim olarak yetişti. Çok da dışlanmıştı. Bu yüzden de olabilir, eşinin sözlerine karşı hiç bir şey söyleyememişti” (s.89)* yine Kobegen’in geçmişi ile ilgili bilgi vermektedir. *“Bu gün de evden morali bozulup çıkan Kobegen inatlaşarak kime bulaşacağını bilmeyerek geliyordu...” (s.89)* gibi. Dolayısıyla, hikâyeyi nakleden anlatıcı kahramanların geçmişine, duygularına ve düşüncelerine hakimdir.

Hikâyede yazar, anlatımı farklılaştırarak diyalog tarzı anlatıma başvurmaktadır. Hikâyede diyalog tarzı anlatım, kahramanların arasında gerçekleşen kısa kısa

⁸¹ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 85-98.

diyaloglarından ibarettir. Hikâyede farklı kahramanların arasında kısa kısa diyaloglar gerçekleşmektedir.

Mesela, baş kahraman olan Kobegen ile eşi Şınar aralarında gerçekleşen diyalog:

- *Oy, araban nerde? Yoksa benim işten çıktığımı duyunca sen de mi çıkmayı düşündün?* – dedi o gülerek.

- *İşten çıkması ne demek?*

- *Demin bildiğin kolhoz başkana girip küçük çocuklarım var, kocam ise gündüz-gece yağ dağıtıyor, bana awıldan evimin cevarında kolay hafif bir iş verseydiniz keşke. Biraz zorlanarak oturdu da sonunda günde iki-üç kere konsey ile kulübü süpürmeye görevlendirdi* (s.89)

Bunun dışında hikâyede ortaya çıkan kahramanın iç konuşması dikkat çekmektedir. Kobegen, ilk defa Nuripa ile tanıştığında, baş makine uzmanı genç kızdan şikayet ettikten sonra böyle kızların da fazla olmadığını itiraf eder. Bu an Kobegen şu şekilde içinden konuşmaktadır: “*Ne, omuzlu erkekler yetmemiş gibi bildircin gibi küs küçücük kızı traktöre bindirip, - dedi o içinden hoşnut olmayarak. – Nasıl ben ona yağ getirecekmişim. Hayır, olmaz... Olmaz. Çalığışu artık başka işe başlar*” (s.88) şeklinde baş kahramanın iç konuşması aktarılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Bu yıl bahar ekimi Kobegen için her sene olduğu gibi iyi başlamadı*” (s.85) cümlesiyle hikâyenin baş kahramanı, vaka zamanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, baş kahramanın vaka zamanından önceki üç günü özetlenerek giriş yapılmaktadır. Üç günden beri hiç kimseye kerosin satamadığını öğrenmekteyiz.

Gelişme- Karısının bağırması, Kobegen’in karısına kırılarak at arabasına binip yola çıkması, yol boyuncadüşünmesi. Sonra geriye dönülerek başkahramanın işlerinin her sene nasıl gittiği özetlenir. Hale dönülerek bu senede ortaya çıkan değişiklikler anlatılmaktadır. Kobegen’in onun kerosin sattığı ekibine yeniden gelen traktör şoförüyle tanışmaya gitmesi, şoförün kız olduğunu görünce gitmeye çalışması, makine uzmanının onu durdurması, makine uzmanının şoför kızı azarlaması, Kobegen’in eve dönmesi, evde çıplak çocuklarını görüp onları yıkaması, giyindirmesi, onlara süt verip oturması,

Kobegen'in kerosin sattığı bir genç şoförle kavga etmesi, kızgın halde konseye gitmesi, ekip başına işini artık yapmayacağını söylemesi, Kobegen'in eve gitmesi, evde karısını görmesi, ikisinin de işten ayrıldıklarını bir birine haber etmesi, şoför kız Nuripa'nın Kobegen'in at arbasını evine kadar getirmesi, Kobegen'den onu ekimlere götürmesini rica etmesi, Kobegen'in Nuripa'yı ekimlere götürmesi, yolda Kobegen'in kavga ettiği şoförü görmesi, şoförün at arabasının peşinden Nuripa'ya seslenerek koşması, Nuripa'nın Kobegen'in arabasının durmadığı için küsmesi, kavga ettiği şoförün Kobegen'den özür dilemesi ve onunla Nuripa'ya bir demet çiçek göndermesi, Nuripa ile romör birleştiren çocuk Naukan'ın bozulmuş traktörün parçalarını karıştırması, Kobegen'in kendi arabasını vererek Naukan'ı baş makine uzmanını bulmaya göndermesi, baş makine uzmanının gelip Nuripa'yı azarlaması, Kobegen'in Nuripa'yı savunarak baş makine uzmanı ile tartışması, baş makine uzmanının traktörü tamir edip gitmesi, Nuripa'nın Kobegen'in hırkasına yüzünü saklayarak ağlaması, Nuripa'nın Kobegen'e sakalını kesse daha iyi olacağını söylemesi, Kobegen'in eve gelip eski ustarasını çıkarıp traş olması, karısının onun sakalını kestiğine alay ederek gülmesi, karıkocanın kısa sohbeti, Kobegen'in geceleyin at arabasına binerek ekimlere gitmesi, sahada tarktorun peşinden gezmesi, Nuripa ile Naukan'ın bozulmuş traktörü bizzat kendilerinin tamir ettiğini anlatması, kolhoz ekip başı Eren'in gelip Nuripa'yı azarlaması, Kobegen'in kolhoz parti uyumunun sekreterinde Nuripa için yeni traktörün verilmesini istemesi, eve dönerken yolda Naukan'ı arabasına bindirmesi hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Kobegen'in traktör sesini duyması, evinin yanına gelip duran traktörden Nuripa'nın başını çıkararak awılı terk ettiğini ve başka bir yerde çalışacağını haber etmesi, sonra el sallayıp gitmesi, Kobegen'in uzaklaşan traktörün peşinden bakakalması düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Kobegen'in karısının arkasından gelip nereye baktığını sorması, cevap vermeyen Kobegen'in döndüğünde yüzünü gören karısının korkudan donakalması ile hikâye sona ermektedir. Hikâyenin sonuç bölümü belirsizdir. Kobegen'in karısının niye donakladığı ve korktuğu açıklanmamaktadır.

Hikâye, yıldızla ayrılmış 4 metin halkasından oluşmaktadır. Hikâyede vaka, kronolojik bir sıra dahilinde anlatılmamaktadır, çünkü hikâyede kullanılan geri dönüş,

zamanda ileri atlama, geniş yer tutan tabiat tasvirleri ve kahramanın iç konuşmaları zamanı askıya alarak kronolojik süreyi bozmaktadır. Dolayısıyla hikâyenin olay örgüsünün hareketliliği azalmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân: kolhoz, awıldır. Hikâyenin olay örgüsü ismi verilmeyen bir kolhozda ve ekimlerde (harmanda) cereyan etmektedir. Kapalı ve dar mekân olarak baş kahramanın evi ortaya çıkmaktadır.

Hikâyenin olay örgüsünün başladığı mekân, Kobegen'in evidir. Kobegen'in karısı Şınar ve iki oğulları ile birlikte oturduğu evin tasviri verilmemektedir.

Geniş ve açık mekân olarak kolhoz ile harman ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan tabiat tasvirleri kolhoz ve harmanın tasvirleri olarak da ele alınabilir. Nuripa ile Kobegen'in birlikte evden çıktıkları an anlatılırken şöyle bir tasvir yapılır. *“Awıldan uzaklaşınca kadar ikisi sessiz oturdu. Durgun bir bahar günü. Çimen bir hayli yükselip artık eğilmeye başlamıştır. Yolun kenarındaki nazik çiçekler hafif bir rüzgar bile esse sevinen bir çocuk gibi her tarafa sallanıyor”* (s.90) şeklinde tabiat tasvirli verilmektedir.

Kobegen, bir gece evinde uyku tutmayınca kalkıp dışarı çıkar. Burda awılın ve gecenin tasviri şu şekilde verilmektedir: *“Fakat sadece bir uğultu dinecek değil. Bozkırın geceye doğru şumarık rüzgarının ahengi (ezgisi) geliyordu. Birde, uzaktan yavaş ve ağır bir şekilde değirmenin zır zır şeklinde çıkan sesi...”* (s.94). Uzaktan gelen traktörün sesinin tasviri de köy portresini çizen bir dikkat olarak ele alınabilir. Sabaha doğru bozkırda at arabasıyla dolaşan Kobegen, bir yerde durarak *“çiy kaplamış nemli yeşilliğe yatıverdi”* (s.94)ve *“bahar suyunun sevimli kokusu tüm vücudunu rahatlatı”* (s.94). Başka bir tabiat tasviri Kobegen'in, Naukan'ı arabasına bindirerek awıla döndüklerinde verilmektedir. *“Gün batımına az kalmıştı. Çevre derin kırmızıya bürünmüştü. İlerideki sürülmüş tepeler de dağ silsesi olarak kırmızı renge bürünerek kabarıyorlar. Üzerinden tükenmez seraplar hiç bir şeye ulaştırmayacak gibi olarak bir yöne göç ederek akıyorlar. Durmaya iradesi yok gibidir. (...) Gün boyunca olan güneşli havanın sıcaklığından sonra baharın akşamki nemli esintisi vücudu dondurarak ürpertmeye başladı”* (s.96).

Nuripa'nın Kobegen'in evine gelip awılı terk edeceğini söylediğinde ise tabiatın tasviri şöyle verilmektedir: *“Karanlık açılmaya başladı. Gökyüzü tamamen maviye*

boyanıp, o kadar uzaklıkta, o kadar yükseklikte her yerden bir parlayıveren yıldızlar da göründü” (s.97).

Zaman- Hikâyede anlatılan olayların bahar ekim zamanında cereyan ettiği belirtilmektedir. Hikâyenin vaka zamanı: *“bu sene bahar ekimi” (s.85)* diye verilir. Geriye dönülerek baş kahraman Kobegen'in yağ satmaya çıktığına *“üç günden fazla geçse de” (s.85)*, henüz kimsenin onu durdurarak kerosin sormadığına dikkat çekilir. Böylece üç gün özetlenerek verilince *“Bugün sabah ise” (s.85)* ifadesiyle vaka zamanına dönülür: *“Bugün sabah ise bulaşık gerektiği zaman karısı Şınar suratını asıp erkeğinki gibi kalın sesiyle: 'Getirme. Elektrik varken, kerosini biriktirerek ne yaparsın,' - diye bağırıverdi” (s.85).*

Hikâyede zaman hep belirsiz ibarelerle belirtilmektedir: *“o gün” (s.87)*, *“bu gün” (s.89)*, dolayısıyla hikâyede anlatılan vaka süresi belli değildir. Zamanın ilerlediğini de gene yukarıda belirttiğimiz belirsiz ibarelerden, ayrıca *“bundan sonra” (s.92)*, *“birazdan sonra” (s.97)*, vs ibarelerden anlamaktayız.

Hikâyede kullanılan zaman unsurların arasında geriye dönüş, zamanda atlama ve özetlemeyi belirtebiliriz. Geriye dönülerek baş kahraman Kobegen'in her sene kerosin satma işini nasıl gerçekleştirdiği anlatılmaktadır: *“Her sene bahar ekim başlayınca aksak Kobegen de dikildiğinden beri on sene dolan eski yağlı hırkası (fufayka) ile pamuklu kalın pantolonunu giyerdi ve ona verilen kolhozun iki al don atını küp yerleştirilmiş uzun arabaya koşup ikinci ekim ekibine yağ dağıtmaya çıkardı.”(s.85).*

Bunun dışında hikâyenin başında Kobegen'in her sene bahar ekim zamanında yaptıkları özetlenerek anlatılmaktadır: *“Her sene bahar ekim başlayınca aksak Kobegen de..”(s.85)* şeklinde başlayarak baş kahramanın hep giydiği eski kıyafetlerini giyinip, kerosinle küpleri arabasına yerleştirip, ona verilen ekipleri gezerek yağ dağıtması, her zaman sözlerini değiştirerek bir şarkıyı söylemesi, kolhozdaki yengelerin ikramlarını alıp eve dönmesi gibi her sene yaptığı hareketleri özetlenerek anlatılmaktadır.

Kobegen'in, ekipe gelen yeni şoförle tanışmalarında baş makine uzmanının Nuripa'dan şikayet etmesi üzerine ikisi sigara yakıp içerler. Sonra *“bu gün Kobegen hiçbir yere dönmeden evine erken geldi” (s.88)* şeklinde zamanda bir atlama olur.

Başka örnek, Kobegen gece çocuklarını yıkadıktan sonra oturup düşünceye dalar. Sonra *“Bu gün de evden morali bozulup çıkmıştı”* (s.89) şeklinde zamanda atlama tekniği ortaya çıkmaktadır.

Kişiler:

Kobegen – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir erkektir. Hikâyede Kobegen’in dış görünüşü şöyle tasvir edilmektedir: *“Her sene bahar ekim başlayınca aksak Kobegen de dikildiğine on gibi sene dolan eski yağlı yağlı hırkası ile pamuklu kalın pantolonunu giyerdi ve ona verilen kolhozun iki al don atını küp yerleştirilmiş uzun arabaya koşup ikinci ekim ekibine yağ dağıtmaya çıkardı. Bir zamanlarda beyaz kuzu derisinden dikilse de bu günlerde yağlanıp koyulaşmış eski kışlık şapkasının bir kulağın içeri doğru katlayarak giyip bütün güne iki al don atı orta hızla koşturarak kendisi sevdiği şarkıyı ‘Çalı kuşuyu’ mırıldanarak söylerdi”* (s.85). Kobegen’in geçmişi ile ilgili tek bilgi verilmektedir: *“Kobegen’in kendisi gençliğinde kreş deneni duymuş değil. Kırk ikinci yılı yaşı gelip, askere alınmadan önce herkesin elinde kalarak yetim olarak yetişti. Çok da dışlanmıştı. Bu yüzden de olabilir, eşinin sözlerine karşı hiç bir şey söyleyememişti”* (s.89). Dolayısıyla baş kahramanın yetim olarak yetiştiğini öğrenmekteyiz. Ayrıca baş kahramanın bir ayağının olmadığını, onun yerine ağaç ayak taktığı söylenmektedir: *“Baharı dört gözle bekleyerek başkasına yol vermeden ağaç ayağını bahane olarak kullanarak ekip başından isteyerek aldığı işi – yağ dağıtmanın artık hiç bir güzelliği kalmadığı onu çok üzdü”* (s.85). Kobegen’in ayağını savaşta kaybetmiş olabilir, çünkü 1942 yılında askere alındığı söylenmektedir, ayrıca *“savaş zamanlarından beri”* (s.93) ihtiyatla sakladığı usturasını çıkarıp sakalını kestiği söylenmektedir. Kendi işini çok sever ve her zaman sorunsuz olaysız yapardı: *“Kendisine verilen bütün traktörlere yağı zamanında ulaştırdığından hiç kimsenin onda, onun hiç kimsede işi olmazdı. Sadece akşamları karanlık çökünce o awıla döndüğü zaman kapılarının önünde onu izleyerek bekleyen yengelerin: ‘Çalı kuşu musun? Buraya gel,’ - diye söyleyen sesleri onu durdururdu”* (s.86). Yengeleri de Kobegen’den kerosini alıp ona yüz gram votka ikram ederdi de Kobegen gün boyunca emeğinin maaşı ödenmiş gibi yorgunluğunu da, ayağının aksaklığını da unutarak arabasına binip karanlık awılın sokaklarından gürültüyle geçerdi. Kafası iyi olan Kobegen’in sesi duyulurdu: *“Ey, Çalı kuşu, Ötüyorsun, ne güzel...”* (s.86). Onu duyanlar kafalarını

sallayarak gülümserdi, fakat hiç kimse bir şey demezdi. Fakat artık her seneki “Çalı kuşu” ünvanı da unutulmuş gibidir.

Ayrıca bu sene ikinci ekipteki traktör şoförlerinin tümü okulu geçen sene bitirmiş gençlerdir. Ufak tefek konular için birbirleriyle kavga edince Kobegen kendi kendine çok kızarır ve işini değiştirmeyi düşünür. Üstelik, Kobegen çok iyi bir baba olarak çizilmektedir. İşinden akşama doğru yorgun olarak döndüğünde evinde tek başına çıplak ve bakımsız koşan çocuklarını gördüğünde onları kendisi yıkayıp, temiz kıyafetlerini giyindirip, onlara süt verip yanına otururdu. Eşi tüm köylülerin yaptığı gibi çocukları kreşe vermek istemeyerek çocuklarının gün boyunca dışarıda kendi kendilerine böyle bakımsız kalmalarını tercih etmektedir. Çocuklarının kreşte, daha büyük olan çocuklar tarafından dışlanarak çekingen büyümelerinden endişe duyar, karısına Kobegen, kendisi de çocukken fazla dışlandığından hiç bir cevap verememektedir. Ancak karısına cevap veremeyen Kobegen’in aslında çok ağır bir karakter sahibi olduğu söylenmektedir. Yeni gelen genç traktör şoförleri ters bir davranışta bulunduğu anda “*Bana senin baban yaşında traktör şoförleri de saygı duyardı*” (s.89) diye küplere binerek hemen kolhoz konseyine yönelip işinden çıktığını bildirir, arabasını bırakıp gider.

Bu kadar kızgın ve anında patlayıveren karakterine rağmen duygusal yanı da ortaya çıkmaktadır. Nuripa’nın ona sakalının onu daha soğuk, sert gösterdiğini söylediğinde evine gelip savaş zamanlarından beri ihtiyatla sakladığı ve sadece bayramlarda kullandığı ustarasını çıkarıp sakalını keser. Bir gece sabaha doğru evinden çıkıp at arabasına binerek harmana gider ve orda yüz metre gibi bir uzaklıkta kalarak traktörün peşine takılır. Böyle arabayla gezerek Nuripa’yı ve onun hep bozulan traktörünü düşünür. Birden traktörün peşine takılıp geldiğinin farkına varınca kendine gelen Kobegen, onu kimsenin görüp görmediğini kontrol ederek etrafına bakınır. “*Ey, aptal, - dedi kendi kendini suçlayarak, - bu hareketin ne? Halk öğrenirse, felakettir*” (s.94) der. Sonra yakındaki tepeye ulaşır arabadan inerek yeşilliğin üzerine uzanır. Bahar sabahının nemli havası vücudunu rahatlatır. Böylece, Kobegen’in romantik bir ruha sahip olduğu öne çıkarılmaktadır. Bununla beraber, kendisine alay eden karısına da “*Senin hiç işini severek yaptığın zamanlar oldu mu? (...) Neyse, sana dedin demedin, hepsi bir, anlamazsın!*” (s.93) şeklinde cevap verir. Hatta bir sefer sadece yorulup yorulmadığını soran karısına kızarak cevap verdiğinde “*Nasıl birlikte yaşıyorduk, nasıl*

yaşayacağız?” (s.97) diye düşünür. Genç traktör şoförü olan Nuripa’yı tanıdıktan sonra hep ona yardım eder, hep onu savunur, onun için nadir kestiği sakalını keser, o awılı terk ettiğinde de çok üzülür. Aynı zamanda hiç bir şey yapmayan karısına hep atar yapar. Nuripa’ya aşık mıdır hikâyede belirtilmemektedir; fakat onu çok sevdiği davranışlarından bellidir.

*Nuripa – baş kahramanın yağ dağıttığı ekibe yeni gelen traktör şoförüdür; köylü bir kızdır. Ekibine yeni gelen traktör şoförünün tanıdık olabilir diye tanışmaya gelen Kobegen, traktörden “üstüne kombez giyen ince vücudu olan” (s.87) çocuğun indiğini görür. Kobegen, “Aman, bu beşinci sınıf öğrenciymiş yahu” (s.87) diye düşünür. Traktörün yanına geldiğinde ise “kulaklı şapkasının altından toplanan kalın siyah saç örgüsünü” (s.87) görür. “Parlak siyah gözleri masumca bakarak çamur ile oynayan çocuk gibi yüzü yağlı yağlı olan yaklaşık on yedi yaşındaki gencecik bir kız”dır (s.88). Kobegen bir şoförle kavga edip işini bıraktığında Nuripa, onun evine gelir. O anda Kobegen’in içinden geçenler onun fiziğine ait bazı dikkatleri verir. *Kız esmer güzelliğinin ta kendisiydi: iki yanağı kıp kırmızı olmuş, kulaklı şapkanın altından çıkan saçını çevirip okşayıp duruyordu. Sol tarafındaki ağzının üstündeki beni ne kadar yakışıyordu” (s.90).**

Kolhozun baş makine uzmanı Nuripa hakkında şöyle der: “*Bu bir kız için tüm halkı kendimden nefret ettirdim, - dedi o zarar görmüş gibi. – Kışın kendim eğittim. En çok emeğimi sarfettiğim bu kızdı. İsteği çoktu da, maşallah. Çare ne, yaratılışından zayıf” (s.88). Nuripa, şoför eğitimini alıp görevine başlar ama kolhoz tarafından çok eski bir traktör verilince hep bozulan traktörü yüzünden ona yüklenen görevini yerine getirememektedir. Sonuç olarak da baş makine uzmanı, kolhoz ekibinin başı tarafından hep azarlanmaktadır. Makine uzmanının azarlamasını hep başını eğerek kızarak sessiz dinleyen Nuripa, günün birinde kolhoz ekibinin başı Eren’in komsomol üyesi olarak işinde çok sorumsuz davrandığını, hükümetin yüklediği görevleri yerine getirmeyerek ülkeye katkıda bulunmadığını söylediğinde Nuripa, “Siz amca, - dedi Nuripa sözünü keserek, - ezberlediklerinizi sonra bir zaman anlatırsınız, şimdi dinlemeye zamanım yok” (s.95) şeklinde cevap verir. Böylece kendisini savunabilen Nuripa’nın da güçlü bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Köylü kızların eğitim görüp erkeklerin işini yapmaları yeni gelen bir uygulamadır. Bu yüzden Nuripa’nın traktör şoförü eğitimini alıp hep erkeklerin arasında bulunması bile cesaret ve dayanaklı bir karakter olduğunu*

gösterir. Eski traktörü hep bozulduğu için azarlansa da pes etmez. Kobegen'in awılında görevi sonuna erince de Kobegen'le vedalaşp uzakta bulunan başka bir kolhozda görevine başlamak için awıldan ayrılır.

Hikâyede, yardımcı kahramanlar olarak bürokrasiyi temsil eden baş makine uzmanı ve kolhoz ekibin başı Eren, Kobegen'in eşi Şınar, Nuripa'nın yanında romör birleştiren çocuk Naukan ortaya çıkmaktadırlar.

Tema:

Bürokrasi- Hikâyede bürokrasiyi temsil eden birkaç karakter ortaya çıkmaktadır. Kobegen, Nuripa'yı ilk gördüğünde baş makine uzmanı onu azarlayarak Kobegen'e şikayet eder: *“Gördün mü bu bacının öğrendiklerini kavrayamadığını. (...) Bu bir kız için tüm halkı kendimden nefret ettirdim, - dedi o zarar görmüş gibi. – Kışın kendim eğittim. En çok emeğimi sarfettiğim bu kızdı. İsteği çoktu da, maşallah. Çare ne, yaratılışından zayıf”* (s.88). Ancak, sürekli genç kıza azarlayan ve şikayet eden baş makine uzmanı kıza ne yardımcı olur, ne de destekte bulunur. Traktörü bozulduğunda Nuripa baş makine uzmanını bir türlü bulamaz. *“Baş makine uzmanı de artık Nuripa'nın traktörünü tekrar tekrar tamir etmekten bıkmış gibi kaçınmaya başladı. Bütün harmanda onu bulmak çok zordu. Eğer bulunsa Nuripa'nın traktörüne suratını asarak gelmeye alışkanlığını edinmiştir”* (s.91).

Nuripa'nın traktörü bozulduğunda, Nuripa Naukan ile birlikte, kendileri tamir etmeye çalışırlar. Kobegen şöyle der: *“Başka traktörlerden gözünü ayırmayan ekip başı ile makine uzmanları da buraya kendileri gelseydi”* (s.92). Makine uzmanı geldiğinde ise her zamanki gibi *“Yapıyorsan doğru düzgün yap da, yoksa...”* (s.92) diye kıza bağırır. Kobegen de Nuripa'yı savunarak *“Gencecik kıza kırk yıllık eski traktörü verip de şimdi azarlamaktan utanmıyor musunuz”* (s.92) sözlerine baş makine uzmanı cevap vermez. Kız olduğu için ayrımcılık yapan, aynı zamanda eski traktörü verip sürekli bozulmasına yol açan baş makine uzmanı bürokrasiyi temsil ederek kendine yüklenen görevi yerine getirmez. Baş makine uzmanının dışında hikâyede bürokrasiyi temsil eden diğer karakter kolhoz ekibinin başı Eren'dir. Eren, Nuripa'yı *“Kötü çalışıyorsunuz, (...) Geldiğimize bir haftadan fazla oldu, henüz bir kere günlük işini (görevini) yerine getirmediniz. (...) Kendiniz komsomol üyesisiniz herhalde. Gep-genç halinizle görevinizi bu kadar sorumsuzca yaptığınız ayıp değil mi? (...) Şimdi tarım makinelerini*

kullananlara ne kadar büyük görevler yüklendiğini iyi anlamamız lazım. Bu sene Kazakistanın vereceği milyara sizin katkınız ne kadar olmak üzere...” (s.95) şeklinde azarlaması verilmektedir. Bu örnekte, bürokratların yüce lafları söylemeyi sevdikleri, kendilerinin ise gerçekte çok da bir şey yapmadıkları gösterilmektedir. Kolhozun ekib başı Eren, eski traktör verilen Nuripa’ya destekçi ve yardımcı olmak yerine azarlamaya kalkar. Nuripa’nın Eren’e cevap olarak söylediği *“Ezberlediklerinizi sonra bir zamanlar anlatırsınız”* (s.95) şeklindeki sözleri bürokratların daha çok ezberlenmiş ifadeleri kullanarak söylemeleri vurgulanmak istenmiştir.

Sevgi temi- Hikâyede Nuripa’nın yanındaki romör birleştiren çocuk Naukan’ın Nuripa’ya karşı hissettiği sevgi ortaya çıkmaktadır. Traktörü bozulduğunda Nuripa’nın yanında makine uzmanını bulamadıklarından kendileri tamir etmeye çalışırlar. Kobegen geldiğinde ikisi beraber kimseden yardım istemeden traktörü tamir ettiklerini övünerek anlatırlar. *İkisi arasında oluşan sevginin varlığını ise* Kobegen’in, Naukan’ı arabasına bindirdiğinde o zaman on beş yaşlarında olan Naukan, Kobegen’e *“Amca, insan kendinden büyüğü sevse aşk olur mu?” diye sormasından çıkarırız. “Delikanlı utansa da ondan gerçekten de cevap beklemekteydi”* (s.96). Kobegen sorusunu anlamadığını düşünerek tekrar *“Örnek olarak söyleyim: kız on dokuzda, delikanlı ise on beşte. Hayır, hiç olmadı on altıda olsa... Siz gülmeyin...”* (s.96) şeklinde sorar. *“Hayır, hayır, ben o kadar aptal değilim”* (s.96) diye hemen cevap veren Kobegen, biraz daha düşündükten sonra *“Bu zor bir soruymuş, kardeşim”* (s.96) der. Böylece, daha on beş yaşında olan Naukan’ın on dokuz yaşında olan Nuripa’yı sevdiği anlatılmaktadır. Hikâyenin sonunda başka awıla çalışmaya giden Nuripa’nın Naukan’ın hislerinden haberi olup olmadığı belirtilmemektedir. Dolayısıyla, hikâyede sevgi temi, karşılıksız bir aşk olarak işlenmektedir.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede köy yaşamına dair birkaç dikkat öne çıkmaktadır. Hikâyede köylünün portresi çizilirken daha çok kendilerine önem vermeyişleri öne çıkarılmaktadır. Mesela, baş kahraman olan Kobegen’in dış görünüşü tasvir edilirken here sene baharla birlikte yağlı elbiselerini giyerek işe başlamasından söz eder. Bu ifadelerden köylü insanın eski kıyafetlerini senelerce giydiği, kendilerine pek bakmadıkları çıkarılmaktadır. Başka bir örnek, Nuripa, Kobegen’e sakalının onu soğuk gösterdiğini söylemesiyle savaş zamanından beri saklanmış ve kullanılmamış usturasını çıkararak sakalını kesmesini verebiliriz. Yetişkin insanlar böyle olduğu gibi

çocuklar da ister istemez bakımsız kalmaktadır. Örneğin, Kobegen işten evine döndüğünde eşi daha gelmemiştir. *“Toz topraktan sadece gözleri parlayan çocukları karşısına çıkıp koştu. Küçük çocuğunun üstünde tek ucu ıslak elbisesi kalmıştır. - Oy, kıyafetleriniz nerde? Soğuk geçecek, - dedi çocuğunun buz gibi soğuk yüzünü koklayarak”* (s.88) şeklinde Kobegen’in çocuklarının hali öne çıkarılmaktadır. İki küçük çocuk evde tek başına bırakılarak çıplak çıplak dışarıda dolaşmaktadırlar. Kolhozcuların çoğunluğu çocukların kreşe bıraktıkları halde Kobegen’in eşi ise endişe ederek çocuklarını oraya götürmemektedir.

2.4.8. Bulunmayan Mekân⁸²

Tanımı- Sayın Muratbek’in “Bulunmayan Mekân” adlı hikâyesi, bazı kitaplarda *Tembel* olarak isimlendirilmektedir. Yazar, bu hikâyesinde genel olarak kazak köy yaşamını, köylü bir ailenin yaşamını anlatmaya çalışmıştır. Köylü erkek Omirbay, Uazipa ile evleneli on üç sene olmuş ve bu süre içinde sürekli işini değiştirip durduğundan Uazipa, kocası ile beraber göç etmek zorunda kalmıştır.

Hikâyede, en başta olarak tembellik konusu işlenmektedir. Omirbay, işinden şikayet ederek sürekli işten çıkar; işten çıkınca başka işi de farklı yerlerde bulunca sürekli taşınırlar, sürekli evi, mekânı değiştirirler. Bundan bıkan kadın, kocasına direkt diyemediği için kocasının işinden memnun olmasını sağlamaya çalışır.

Hikâyede anlatılan olaylar köyde gerçekleşmektedir. Bu yüzden kazak köyü, köylü yaşam, savaş sonrası kazak köylerin sakinlerinin durumları hakkında çok bilgi ve dikkatler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kazak köylerine artık modern bir hayatın gelmesi de belli oluyor. Mesela, Uazipa gece köyün ortasından yeni traktörler yüklü treni görünce aklına *“bakir topraklar”, “milyar put buğday”* (s.103) kelimeleri gelir. Yazar, hikâyesinde savaş sonrası Sovyet hükümet kazak bakir topraklarını işlemeye, ekinler ekmeye yönelik hareketlerinin başladığı zamandan bahsetmiştir.

“Bulunmayan Mekân” hikâyesinin anlatıcısı ve onun bakış açısı *“Ya Rabbim, - dedi o içinden, - Bu yerde kalmamıza yardım et!”* (s.99) ifadesinden hemen ortaya çıkmaktadır: hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Anlatıcının kahramanların iç dünyasını, duyguları ile düşüncelerini, bunun dışında geçmişlerini

⁸² Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 99-105.

aktardığı için tanrısal bakış açısına sahip olduğunu diyebiliriz. Mesela, “*Maşallah, bu kadar da traktör olabilirmiş, - diye düşündü hayrete düşen Uazipa, - bunların ağırlığını bükülmeden kaldırabilecek bir yer mi var acaba?*” (s.103) şeklinde Uazipa’nın düşünceleri aktarılmaktadır. Uazipa’nın kocasına karşı hissettiği duyguları da şöyle aktarılmaktadır: “*Kendisi kocasına içinden acıyordu*” (s.102). Kahramanların geçmişi de anlatıcı tarafından şöyle nakledilmektedir: “*İkisinin bir birine ilk kavuştuğu gün hala Uazipa’nın göz önünde. O zamanlar kırık yaşlarında olsa da, çocuklarının olmadığından o çok genç ve güzel görünüyordu*” (s.99).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Yeni mekân - demir yolun boyunda bulunan küçük köye taşındığı günün ertesi gün Uazipa, hayatında ilk defa batıl inanca göre komşularına yedi tane şelp⁸³ dağıttı.” (s.99) cümlesiyle hikâyenin vaka zamanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, baş kahraman Uazipa’nın, yeni ağıla taşınınca eski örflere göre yedi tane yiyecek dağıtmasıyla giriş yapılmaktadır. Sonra Uazipa ve onun kocası Omirbay hakkında, özellikle ikisinin bir birine nasıl kavuştuğuna dair geçmişe dönülerek kısa bir bilgi verilmektedir.

Gelişme- Uazipa ile Omirbay’ın hayatları anlatılmaya devam etmektedir. İkisi evlendikten sonra Omirbay hep işini değiştirdiğinden hep kolhozdan kolhoza göçleri hale dönülerek yeni taşındığı ağılda aldığı görev – dükkanı gözetlemek - anlatılmaktadır. Omirbay’ın işe başlaması, ilk zamanlar düzenli işe devam ettiği, daha sonralar geceler eve uğramaya başlaması, zamanla evde oturarak pencereden bakarak görevini yapması, geceler yanında Uazipa’yı da oturtması, Uazipa’yı geceler dükkana bakmaya göndermesi, Uazipa’nın kocasını uyutup onun görevini tamamen kendisinin yapması, hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Uazipa’nın tüm çabalarına rağmen günün birinde Omirbay’ın yine de görevinden memnunsuzluğunu söylemesi ile başlamaktadır. Uazipa, hayatında ilk defa kocasına karşı çıkar, böylece geçici olarak bu konu kapanır. Düğüm kısmı günün birinde dükkanın mührü bozulduğundan Omirbay’ın tutuklanması, kontrol ve sorgulamaların gerçekleşmesi ile tamamlanmaktadır.

⁸³ Kazak milli yiyecek.

Sonuç- Kontrol ve sorgulama sonucunda Omirbay'ın suçsuz olduğunun ortaya çıkması, eve gelip Uazipa'ya taşınacaklarını söylemesi ile hikâye sona ermektedir. Hikâyenin sonuç bölümü belirsizdir; çünkü baş kahraman Uazipa ve kocası Omirbay'ın taşınacakları yeni mekân belirtilmemektedir. Ayrıca daha ne kadar mekân değiştirecekleri de belli değildir. Hikâyenin kahramanlarının kaderleri hiç bir şekilde bilinmiyor. Yazar, sonucu belirsiz bırakarak okuyucunun hikâyeyi tamamlamasına imkan sunmaktadır.

Hikâye, olayların sıralanış düzenine göre düzensiz bir vaka kuruluşuna sahiptir. Hikâyenin olay örgüsünde geriye dönülerek anlatılan bilgiler söz konusudur. Geriye dönüşten sonra anlatılan olaylar kronolojik bir şekilde anlatılmaktadır. Hikâyenin hareketliliği başında verilen geçmişe ait bilgilerden dolayı azalmakta ise de, sonra vaka zamanında cereyan eden olaylar atlamalarla anlatılarak olayların akışına hareketlilik kazandırmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – köydür; demir yolu boyunda bulunan küçük awıldır. Olay örgüsünün olayları “*dağları delip, taşları yarıp geçen*” demir yolu boyundaki derin kanyon”un (s.101) içinde yerleşen küçük awılda geçmektedir. Awıl, yaklaşık on evden ibarettir. Awılın yerleştiği yer şöyle tasvir edilmektedir: “*Demir yolu tüm kanyonun boyuna uzanarak serilmiştir. Ağır tren geçerken kanyonu dolduran yankılar kulakları yarıyor. Ancak tren geçtikten hemen sonra dünyadan ayrı kalmış gibi, küçük awılı gene derin bir sessizlik kaplar*” (s.101). Hikâyede mekâna dair çok fazla tasvirler yer almamaktadır.

Hikâyede birkaç tabiat tasviri söz konusudur. Günün birinde Uazipa, dükkanın etrafını dolaşırken traktör yüklü tren geçtiği gece tasviri şöyle verilmektedir: “*Gece yarısında on dördünde doğan ay tam tepede durarak etrafı süt gibi beyaz ışıklara büründürmüştür*” (s.103).

Bahar geldiğinde kanyonun tabiatının tasviri şöyle verilmektedir: “*Bahar geldi. Dağdan çağılayan kar suları akmaya başladı. Yer farklı renklere bürünerek kanyondaki korku veren kayalara bile kendi güzel boyasını sürmüştü. Geceleri de ne güzel! Ev etrafındaki bahar suyu ile çıkan yeşilliklerde otlayan hayvanların farklı sesleri, uzaktan kesik kesik “uyu-uyu” diyor gibi baykuşun sesleri, pencere camından düşen damlaların sesleri, bunların hepsi Omirbay'ı sık sık esnettiyordu*” (s.103).

Zaman- Baş kahraman olan Uazipa' ile kocası Omirbay'ın yeni awıla taşındığından başlamaktadır. Hikâye, vaka zamanında Uazipa'nın şelpik dağıtması ile başlayıp, halden geriye dönülerek geçmişe ait bilgiler verilir, sonra gene vaka zamanına dönülür. Olay örgüsünü başlatan olayların güzün sonunda cereyan ettiğini biz “*Güzün soğuk fırtınaları esip hava da soğudu*” (s.101)ifadesinden anlamaktayız. Ayrıca kahramanların giyecekleri ve havanın tarifleri de mevsimi açıklamaktadır: Omirbay, yeni iş yerine sarı don ve keçi çizme (pima) giyip çıkar. Hikâyenin olay örgüsü, yaz mevsiminde sona ermektedir: “*Yaz geceleri de geldi*”ğinde “*taşınıp geldiklerinden beri bir sene bile dolmadan günün birinde*” (s.104) Omirbay, işinden memnunsuzluk belirterek awıldan taşınmayı düşünür. Dolayısıyla hikâye, güzden yaza kadar süren, bir seneye yakın bir süreyi kapsamaktadır. Ayrıca, hikâyede özetleme, geriye dönüş ve zamanda atlama gibi zaman unsurları kullanılmaktadır.

Hikâyenin en başında ortaya çıkan geriye dönüş tekniğinin kullanımı, olay örgüsünün hareketliliğini azaltmaktadır. Fakat, zamanda atlama ile özetleme tekniklerinin kullanımı hikâyenin gelişme, düğüm kısımlarının hareketliliğinin artmasını sağlamaktadır. Ayrıca, geriye dönüş tekniğinin kullanımından dolayı hikâyenin olay örgüsü, kronolojik düzeni yitirse de geriye dönülerek kahramanların geçmişine dair bilgiler verildikten sonra vaka zamanına geri dönülünce vaka zamanına ait olaylar ard arda anlatılmaktadır.

Hikâyede yazar tarafından geriye dönüş, özetleme ve zamanda atlama teknikleri kullanılmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı Uazipa ile Omirbayın geçmişine ait bilgiler geriye dönülerek verildikten sonra ikisinin bir biriyle nasıl karşılaştığı ve evlendiği anlatılmaktadır. Omirbay, Uazipa'nın üçüncü kocası, Uazipa ise Omirbay'ın dördüncü eşi olduğu belirtildikten sonra “*İkisinin bir birine ilk kavuştuğu gün hala Uazipa'nın göz önünde*” (s.99) ifadesiyle şöyle halden geriye dönülmektedir. “*O zamanlar kırık yaşlarında olsa da, çocuklarının olmadığından o çok genç ve güzel görünüyordu. Genç kızken evlendiği ilk kocası, savaşa gidip habersiz kayboldu, ondan sonra Uazipa eski adete uygun olarak bir ayakla tabutta olan ihtiyarla evlendi. Omirbay ise savaş bitince awıla dönüp kolhozda ekip (brigada) başı olarak çalıştı. Ekibine aşçı olarak Uazipa'yi aldı*”(s.99).

“*O zamandan beri göçebe hayatları başladı*” (s.100) ifadesiyle vaka zamanına dönülmektedir. “*Uazipa’nın Omirbay’la beraber olduğu on üç senenin içindeki on yedinci mekânı idi*” (s.99) ifadesinden vaka zamanından geriye dönülerek anlatılan zamanın on üç sene önce olduğunu çıkarabiliriz.

Hikâyede özetleme tekniği birkaç örnekle ortaya çıkmaktadır:

Mesela, Uazipa ile Omirbay’ın evlendiği zamandan itibaren hikâyenin vaka zamanına kadar geçen süre “*O zamandan beri göçebe hayatları başladı. O zamandan beri nereye göç edip, nerede kalmadı. Hangi kolhozda olmadı ki*” (s.100) şeklinde özetlenmektedir.

Başka bir örnek, Omirbay’ın yeni awıldaki ilk günleri şöyle özetlenmektedir: “*İlk günleri Omirbay gün batar batmaz giyinip tüfeğini arkasına asıp dükkanın etrafında daireler çizerek sabahlıyordu*” (s.101).

Hikâyede büyük sayıda zamanda atlama tekniği ortaya çıkmaktadır. Birkaç örneği şunlardır:

“*İlkbahar geldi, ekin ekmeye çıktı, sadece 2 günden sonra “Hayır, kocakarı, gün boyunca toprakla uğraşmakla hayat olmaz” – dedi*” (s.100).

“*Otun biçilme zamanında, ot biçmeye gitmişti. Fakat birkaç gün çalıştıktan sonra yine öyle bir hayat olmaz diye işten ayrıldı*” (s.100).

“*Günün birinde Omirbay, gece yarısında eve girip sobanın yanına yerleşip ısınarak oturdu*” (s.101).

Kişiler:

Uazipa – hikâyenin baş kahramanı; köylü bir kadındır. Uazipa’nın gençken güzel olduğu verilmekte; fakat vaka zamanında, yani Omirbay’la evleneli on üç sene geçince dış görünüşünün nasıl olduğu hemen hiç tasvir edilmemektedir. Kocasını Omirbay’la on üç senedir evlidir. Omirbay, Uazipa’nın üçüncü kocasıdır, Uazipa ise Omirbay’ın dördüncü eşi idi. “*Genç kızken evlendiği ilk kocası, savaşa gidip habersiz kayboldu, ondan sonra Uazipa eski adete uygun olarak bir ayakla tabutta olan ihtiyarla evlendi*” (s.99). Omirbay’la tanıştıklarında “*O zamanlar kırık yaşlarında olsa da, çocuklarının olmadığından o çok genç ve güzel görünüyordu*” (s.99). Omirbay, ekip başı olarak çalıştığından Uazipa’yı aşçı olarak işe alır, sonra da aralarında bir yakınlık doğar.

Günün birinde de Omirbay, eşini evinden kovduğunu söyleyip Uazipa'ya “*Gel, benim evime sahip ol*” (s.99) diye evlenmeyi teklif eder. İkisi evlendikten sonra çok geçmeden Omirbay, işinden çıkarılır. O zamandan beri göçebe hayatları başladı. “*Uazipa'nın Omirbay'la beraber olduğu on üç senenin içindeki on yedinci mekânı idi*” (s.99). Uazipa, kazak köylü kadının temsilcisi olarak öne çıkmaktadır. Genel kazak kadını, kocasına bağlı ve sadıktır. Kocasını on üç senedir on yedi mekân değiştirirken Uazipa, kocasına hiç bir zaman karşılık göstermeden hep onun yanında bulunur.

Çok sabırlı ve sakin kişiliğine sahip olan bir kadın olarak çizilmektedir. Artık mekânları sürekli değiştirmekten bıkan kadın “*hayatında ilk defa batıl inanca uygun olarak komşularına yedi tane şelpek⁸⁴ dağıt*”ır(s.99). Son yerleştiği köyde artık uzun zamana kalmayı dilese de, kocası yeni köyde bir sene bile daha dolmadan işinden memnunsuzluk göstermeye başlar. Uazipa, kocasını taşınmak fikrinden alıkoymak için onun yerine işe çıkmayı bile göze alır. Gece boyunca dükkanı gözetlemesi gereken Omirbay, geceleri tek başına sıkıldığı için eşinden uyumadan onun yanında oturmasını istediğinde kadın hiç karşılık göstermez. Daha sonra kendisi gitmeden eline tüfeği tutturarak Uazipa'yı dükkanın etrafını dolaşmaya gönderdiğinde de yine kadın sessiz kalarak karşılık göstermez. Bir kaç aydır Omirbay, sakin ve rahat bir şekilde evde uyurken, Uazipa bu şekilde, tamamen kocasının yerine işi yapar. Fakat, kadının kocasının her istediğini yerine getirmesi, onun yerine bir kadın için zor olan işi yapması, kocasından korktuğu için yapmadığı belirtilmelidir. Çünkü Omirbay, karısına karşı şiddet göstermez; Uazipa'nın korkmasının hiç bir nedeni yoktur. O, hep bir yerden yere göç etmekten bıktığı için, yerleştikleri avılın son olmasını isteyerek bu işi yapar. Uazipa, güçlü, dayanaklı ve zeki bir kadın olarak çizilmektedir. Fakat, kadının tüm çabalarına rağmen sonunda Omirbay, yine de taşınacaklarını söyler.

Omirbay – baş kahramanın kocası; köylü bir erkektir. Omirbay, Uazipa'nın üçüncü kocasıdır. Omirbay savaş bitince avıla dönüp kolhozda ekip (brigada) başı olarak çalışır. Ekibine aşçı olarak Uazipa'yı alır. “*Bir günün sabahında öfkeden gözleri dönerek suratı asık Omirbay barakanın alçak kapısına kafasını çarpmamak için eğilerek zorla girdi. Elindeki kalın kızılıcıktan yapılmış saplı kamçısını çevirerek biraz durdu da: Uazipa, ben eşimi kovdum. Gel, benim evime sahip ol, - diye en kısa yoldan*

⁸⁴ Kazak milli yiyecek.

hemen söyledi” (s.99) şeklinde Uazipa’ya evlenmeyi teklif eder. İkisi evlendikten sonra çok geçmeden Omirbay, işinden çıkarılır.

İşini sıkça değiştirdiğinden kolhozdan kolhoza taşınan Omirbay’ın *“yapmadığı iş herhalde kalmadı”* (s.100):ekin de ekti, ot da biçti, awıl hayvanlarını otlattı, vs. Her işten de *“Böyle hayat olmaz”* (s.100) diye ayrılır. Köylülerin tarafından sevilen bir kişiliğe de sahip değildir. Bir awıldan ya da kolhozdan ayrılırken Omirbay’ın *“ayrılmasına karşı çıkararak kalmasını isteyen kimse olmadı. Her yerde ona iş de bulunurdu, fakat gitmeye kararlıysa kimse de onu tutmazdı”* (s.100). Omirbay, hep zorluklardan kaçan ve kolay yolları arayan tembel bir tip olarak verilmektedir. Yeni göç edip yerleştiği awılda *“İşi de kolhozdaki gibi değil, rahattır. Görevi, yaklaşık on evin ortasındaki ağaçtan yapılan dükkkanı (mağazayı) gözetlemek”*(s.100). Fakat sadece ilk günleri görevini tam yerine getirmiş, sonraları dükkkanı pencereden gözetler, daha sonra da kendisi uyuyup eşini göndermeye başlamıştır. Aynı zamanda Omirbay’yı biz sadece tembel olarak değil, aşırı utanmaz bir insan olarak tanıyoruz. Dükkkanı evden pencereden gözetlemeye başladığında tek başına oturmaktan sıkıldığından Uazipa’yı da geceleri uyumadan ona eşlik etmesini ister. Kocasına karşılık gösteremeyen kadın, kocasının istediğini yapar. Sonraları eşinin eşliğine yetinmeden kendi yerine dışarı çıkarıp dükkkanın etrafını baktırmaya başlar. Karakersiz ve zayıf kişiliğe sahip bir insan olarak çizilmektedir.

Tema:

Tembellik- Hikâyenin merkezi temi, tembelliktir. Omirbay, köylü bir erkektir. Savaştan sonra ekip başı olarak çalışır. Fakat bu işten çıkarılınca hiç bir işe tutunamaz. Hikâyede Omirbay’ın her zaman işten şikayet ederek çıkması, sürekli iş değiştirmesi; sonuç olarak sürekli köyden köye taşınması anlatılmaktadır. Her yaptığı işi zor bularak çıkan Omirbay’ın kullandığı ifadeler de şöyledir: sonra *“Hayır, kocakarı, gün boyunca toprakla uğraşmakla hayat olmaz”*; *“Hayır, kocakarı, evsiz barksız hep böyle göçe göçe hayat olmazmış”* (s.100). En son yerleştikleri awılda on evin ortasında bulunan dükkkanı gece boyunca gözetlemesi lazımdır. İlk günleri çok sevdiği işinden birkaç ay sonra gene şikayet etmeye başlar: *“Hayır, kocakarı, - dedi o ansızın kafasını sallayarak, - hayat boyunca geceleri uykusuz geçirmek, hiç düzenli değildir”* (s.104). Sürekli mekân değiştirmekten bıkan kadın, yeter ki kocası gene taşınalım demesin diye kocasının

yerine görevini yapar. Geceleyin dükkanı gözetler, kocası ise sıcak evde uyur. İnsanın tembelliği, zorluklardan kaçınarak kolay yolları arayışı eleştirilmektedir.

Fedakarlık- Hikâyenin baş kahramanı Uazipa, kocasının yerine geceleyin köyün ortasında yerleşen dükkanı gözetlemeye hazır olan kadındır. Sürekli işini değiştirdiği için sürekli de awıldan awıla taşınmak zorunda bırakan kocasına direkt yüzüne taşınmaktan artık bıktığını söyleyemediğinden kocasının işinden memnun olmasını sağlamak için elinden geleni yapar. Kocası geceleri dükkanı evinde, penceresinin önünde oturarak gözetlemekten sıkılınca Uazipa'dan uyumadan yanında oturmasını istediğinde kadın ses çıkarmadan kocasının isteğini yerine getirir. Daha sonra Omirbay, eşinin eline tüfeği tutturarak kendi yerine dükkanın etrafını kontrol etmeye gönderir. Zamanla Omirbay, pencereden de gözetlemeyi bırakır ve tamamen görevini Uazipa yapmaya başlar. Omirbay, sıcak evde uyurken zavallı kadın gece boyunca küçük köyün ortasında yerleşen dükkanı gözetler. Uazipa, bütün bunları sürekli taşınmaktan bıktığı ve artık bir yerde kalmak istediği için yapmaktadır. Fakat, kocasına hiç bir zaman karşı çıkmaması, kocasına bakarak ona acıması, kocasının her taşındığı yere onunla beraber geçmesi ve hiç bir zaman şikayet etmemesi iki köylünün arasındaki aşkın tezahürleri olabilir.

Geleneksel evlilik- Genç kızken evlendiği ilk kocası, savaşa gidip habersiz kaybolmuş, ondan sonra Uazipa eski adete uygun olarak bir ayakla tabutta olan ihtiyarla evlendi.

Modernleşme- Bakir toprakları işlemek için yeni traktörlerin trenle geçmesi.

2.4.9. Kış Akşamı⁸⁵

Tanımı- Sayın Muratbek, “Kış Akşamı”, bazı derneklerde “Gece Ateşi” olarak adlandırılan hikâyesinde gene aşk hikâyesi anlatmaktadır. Bu hikâye, “Gece Ateşi” ismi altında da yayımlanmıştır. Köylü delikanlı Jolbay, kolhoz ahırının gece bekçisidir ve orta okulda beraber okuduğu güzel Asila’ya aşık olmuştur. Her gece ahırda otun içine gömülerek Asila’nın evinin penceresine bakıp durmaktadır.

⁸⁵ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 106-114.

Merkezi temi sevgi olan “Kış Akşamı” hikâyesi, tanrısal anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz anlatıcının baş kahramanın ruh halini ve düşüncelerini aktarmasından anlamaktayız. Mesela, *“Aferin sana, Asila. Gereği yok, onun toplayan otunun, - diye Jolbay kadına içinden rıza oldu. – Tabi, senin böyle karakterin vardı ya”* (s.108) şeklinde baş kahramanın düşünceleri anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Asila’nın ahıra ot istemeye geldiğinde dış görünüşünü şöyle tarif etmektedir: *“Tabi ki, kocasından boşanmak ona kolay gelmemiş, - diye düşündü Jolbay. – Demekle beraber, doğurduğundan beri yüzü önceden de güzelleşmiştir galiba”* (s.107-108). Ayrıca, anlatıcı baş kahramanın hisleri ile hayallerine de hakim olmaktadır. Mesela, Asila ahıra Jolbay’ın yanına ot istemeye geldiğinde *“Gerçekten onun kendisi mi? Böyle bir fırsatı, Jolbay geceler boyunca çok hayal etmişti. “Ben böyle oturduğumda Asila çıkıp gelseydi” diye dilemişti. Şimdi ise çok çekindi. Kalbi çok hızlı vurarak yerinden atlayarak ayağa kalktı. Ne yapacağını bilmeyerek yerinde duramadan oraya buraya yürümeye başladı”* (s.107) şeklinde Jolbay’ın hayalleri ile hissettiği duyguları aktarılmaktadır. Dolayısıyla, hikâyenin anlatıcısı tanrısal bakış açısına sahip olduğu ortaya çıkarılmaktadır.

Hikâyede, yazar zaman zaman kahramanlarını kendi ağzıyla konuşturmaktadır. Böylece, kahramanların karakterini, duygularını onların kendi söylediklerinden çıkarabiliriz. Hikâyede en büyük önem taşıyan diyalog, baş kahraman Jolbay ile aşık olduğu Asila’nın arasında gerçekleşmektedir. *Git, seni çağırıyorlar.*

- Asila, ben sadece seni seviyorum.

- Eee, şimdi ne yap diyorsun, sevmeye devam et...

- Asila benim kazancım Junis’tan az olmayacak. Ne gerekse her şeyi bulurum. Yeni ev inşa ederiz, malımız mülkümüz... – diye Jolbay ard arda sıralayarak söyledi.

- Ey, Jolbay, bu sözleri ben senden mi duyuyorum? – diye Asila küskün bir sesle onun sözünü kesti. – Hayır, Jolbay öyle deme. Demin sen niye kocamdan boşandığımı sormuştun ya, işte budur nedeni... Onun aşırı çalışkanlığı (hamaratlığı, becerikliliği) benim gururuma dokunuyordu. Şimdi anladın mı?(s.114).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Kış gelmeden önce inşa edilen yeni ahır büyük tepeciğin üstünde” (s.106) cümlesiyle hikâyenin mekânı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, baş kahramanın Jolbay'ın ahırda oturarak Asila'nın evinin penceresine bakması ve mekânın tasviri ile giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Asila'nın Jolbay'ın yanına ahıra gelmesi, Asila'nın Jolbay'dan ot istemesi: Jolbay'ın Asila'ya ot hazırlarken sohbet etmesi, geriye dönülerek Asila'nın kocası ile ilgili bilgi verilmesi, Asila'nın evine dönmesi, ahırın yanına kolhoz başkanı ile komşu kolhoz başkanının, ot biçen erkeklerin gelmesi, Jolbay'ın kolhoz başkanından Asila için ot istemesi, kolhoz başkanının Jolbay ve ot biçen Manar'a Asila'nın ahırına bir kızak ot indirmesini söylemesi hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Jolbay ile Manar'ın Asila'nın evine gitmesi ile başlamaktadır. Asila'nın otu kabul etmek istememesi, Jolbay'ın otu indirmesi, Manar'ın gitmesi, Jolbay'ın Asila'nın evinin kapısına gelip konuşması ve hislerini açıklaması ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Asila'nın Jolbay'ın hislerine karşılık göstermemesi, Asila'nın Jolbay'ın alnından öpüp kapısını kapatması, Jolbay'ın ahıra dönüp Asila'nın penceresine bakması hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır. Hikâyenin sonuç bölümü belirlidir. Hikâyenin baş kahramanı Jolbay, aşık olduğu Asila'ya hislerini açıklar, fakat kocasından boşanmış Asila, onun hislerine karşılık göstermez.

Hikâye, yıldızlaayrılanikimetinhalkasındanoluşmaktadır. Olayların sıralanış düzenine göre olay örgüsü kronolojik sıraya sahiptir: yani olaylar ardı ardına sıralanarak anlatılmaktadır. Hikâyenin anlatımı tabiat ve kişi tasviri ile ayrılmaktadır. Ayrıca, hikâyede geriye dönülerek geçmiş zamanına ait bilgiler özetlenmektedir.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl, kolhoz'dur. Olayların hepsi kolhozda baş kahramanın gözetlediği ahır ile Asila'nın evinin yanında cereyan etmektedir. Hikâyede mekân ve tabiat tasvirleri yer almaktadır.

Hikâyenin olay örgüsü baş kahramanın gözetlediği ahırda başlamaktadır: “*Kış gelmeden önce inşa edilen yeni ahır büyük tepeciğin üstünde. Çukur yerdeki awıl merkezi bu yerden çok iyi görünüyor. Hayvan ahırının gece bekçisi Jolbay her gün yaptığı alışkanlığına uyarak siyah kuzu derisinden dona sarılıp ahırın kapı tarafındaki otun içine girip oturuyor*” (s.106). Kuru ot kokusu Jolbay'ın burnuna gelip hapşırıyor. “*Ot kokusu yalnız Jolbay için değil, bütün awıl için alışılmış bir şeydi. Kışın aşırı soğuduğunda ahır çatısında oluşan yeşil safran rengine ot gözleri sıcak yazı, geniş*

bozkırdaki dalgalanan yeşil çimenleri hatırlatıyor. Özellikle, doğu tarafından çok soğuk karlı fırtınalar estiği günlerde kurumuş otun kuru kokusu bütün awılı esnetiyor. Herkes şımarık yazı hayal ediyor. Hayvanlar ahırın bulunduğu tarafa bakarak burunlarını kaldırıp uzun süre duruyorlar” (s.106). Böylece awıldaki kuru otun kokusunun sadece insanları değil, hayvanları da heyecana getirdiği hissettirilir. Kuru ot kokusu, awıl portresini çizen dikkatlerden biridir.

Yukarıdaki mekân tasvirinden hemen sonra tabiat tasviri şu şekilde verilmektedir: *“Şurada, ateşe atılan bakır gibi kızaran güneş yuvasına kondu. Gün batımı uzun müddettir beyaz yorganlı yer yüzüne özel koyu kırmızı renk vererek donup kaldı. Hava soğuk ve esintisizdir. Awıl evlerinin bacalarından yarışarak çıkan duman, karanlıkta uzanarak dim dik göğe kadar yükseliyor”* (s.106). Ahırın yanındaki ortak duvarla bitişik bekçinin kulübesi vardır. *“Jolbay ahırın sağ tarafındaki yapıştırılmış ağaçtan kulübenin kapısını açtı. İçerideki sıcak alev dışarıya pat diye çıkıverdi. Isınmış demirin, yanan kerpiçin, çam ağacın birleşen kokuları burnu yarıvermiş gibi”* (s.111) şeklinde tasvir edilen bekçi kulübesi Jolbay’ın pek oturmadığı işyeridir. O, buz gibi soğuk havada bile beline kadar otun içine girerek dışarıda oturmayı severdi. Burdan Asila’nın evinin penceresine bakardı. Asila’nın evi de hikâyenin ikinci önemli vaka mekânıdır. *“İki gözü de bu kenarlarda yerleşen evin dumanında. Başka evlerininkine göre daha koyu çıkıyor. (...) O Asila’nın evi. Şimdi ev sahipleri dışarıda, hayvanları topluyor. Şimdi birazdan sonra gaz lambası yakılacak, pencerenin perdesi indirilecek. Jolbay pencerenin perdelerini annesi değil, asila’nın kendisi indireceğinden de hiç şüphelenmiyor. Ondan sonra gece boyunca onların lambası sönmeyecek”* (s.106-107).

Bu mekânlar arası gidiş gelişler ise Asila’nın ot istemek için ahıra gelişi, daha sonra Asila’nın evinin önüne ot indirildiğinde Jolbay’ın onun evine kadar gidişi şeklindedir. Hikâyeci bu anlardaki duyguları da tasvirler üzerinden hissettirmeye çalışmaktadır.

Örneğin Asila, Jolbay’dan ot isteyip geri evine döndüğünde şöyle tabiat tasviri verilmektedir: *“Batı tarafı hala da koyu kırmızı renge bürünmüştü. Gökyüzündeki yıldızlar alay ederek yarılarak kahkaha atıyor gibi parlıyordu”* (s.110).

Hikâyenin sonunda ise son cümle şöyledir: *“Daha da fazla soğuyan ayazlı gecede aydınlanan awıl ateşleri : “Vay, bizim awıl o kadar güzel ki...”* (s.114).

Zaman- Hikâyede vaka zamanı kış olarak belirtilmektedir.

Olay örgüsünün başladığı zaman akşamdır: “*Şurada, ateşe atılan bakır gibi zorla kızarıp güneş yuvasına kondu. Gün batımı uzun müddettir beyaz yorganlı yer yüzüne özel koyu kırmızı renk vererek donup kaldı*” (s.106). Baş kahraman Jolbay, ahırın gece bekçisi olduğundan işi akşam başlamakta gözetlediği ahırın içinde kuru otun üzerine oturarak Asila’nın penceresini izlemektedir.

Asila, Jolbay’dan ot isteyip, Jolbay’ın otu bağlamaya çalıştığı zaman da akşamdır. “*Batı tarafı hala da koyu kırmızı renge bürünmüştü. Gökyüzündeki yıldızlar alay ederek yarılarak kahkaha atıyor gibi parlıyordu*” (s.110).

Hikâyenin sonunda ise “*Daha da fazla soğuyan ayazlı gecede*”n söz edilir. Dolayısıyla, hikâyenin vaka süresi, bir geceliktir.

Hikâyede geriye dönüş, özetleme ve anı-htırata başvurulmaktadır.

“*Orta okulu bitirdikten sonra sınıfça kolhozda kaldık. Asila kızlardan kurulan mısır yetiştiriciler grubuna baş oldu. Jolbay hayvan otlatarak çalıştı. İkisi de çok nadir görüşürdü*” (s.109) şeklinde geriye dönülerek baş kahraman Jolbay ile Asila’nın geçmişinden bilgiler verilmektedir.

“*Bundan iki sene önce*” (s.109)ibaresiyle halden geriye dönülerek Jolbay’ın Asila’nın evlendiğinin haberini aldığı zaman belirtilmektedir.

Asila’nın kocasıyla evlendiklerinden itibaren boşandığı zamanına kadar süre özetlenerek verilmektedir. “*Kocası – awıldaki yağ fabrikanın ustası, kısa boylu Junıs denen esmer delikanlı idi. O çok cesur idi. İki-üç kişinin beraber toplandığı yerde Junıs güçlü siyah saçlarını arkaya doğru yatırıp: “Göğsümde canım varken beni kimse geçemez”, - deyip göğüsüne vururdu. Gerçekten de Junıs çok muvaffak idi. İnsanları birbirne kışkırtarak kazandığı parası cebinde çok olurdu. (...) Bundan yaklaşık bir ay önce beklenmedik bir kararla Asila bölgeye gidip kocasından boşanacağına dair belgeyi verdiğinde bütün awılda buna şaşırmayan can olmadı*” (s.109) şeklinde bir özetleme ortaya çıkmaktadır.

Jolbay, Asila’nın üzerindeki eski paltoyu gördüğünde o paltoyu giyip Asila’nın orta okuldayken ilk defa sınıfa geldiğini hatırlar: “*Sınıfa ilk defa bu paltoyu giyip geldiği gün Jolbay ona sürekli dönerek baktığı için bir dersten kovularak çıkarılmıştı.*

Vay, Asila o zamanlar ne kadar çok güzeldi. Çok delikanlının kendisinden hoşlandığını iyi bilirdi. Bu yüzden onlara kolaylıkla burnunu kıvrarak (beğenmeyerek) bakarak, istediğiyle alay ederek geçerdi. Jolbay da onunla her karşılaştığında gözünü dikerek bakardı. O durumlarda Asila kasıtlı olarak gözünü kırparak bunu kulağına kadar kızartarak utandırırda da, o yaptığına kendisi de gülerdi. Ne kadar mağrur, kibirli idi o zamanlar. O Asila, bak şimdi ne olmuş. Uysal kederlenmiş halde önünde duruyor” (s.108) şeklinde anı-hatırat tekniği ortaya çıkmaktadır.

Kişiler:

Jolbay – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir delikanlıdır. Hikâyede Rayımbek Jolbay’ın dış görünüşü şöyle tasvir edilmektedir: “yirmi beşe gelen, uzun boylu, çekik gözlü, şişmiş yassı burunlu, zayıf sarı delikanlı. Soğuk havadan üşümüş yüzü çimdiklenmiş gibi kıpkırmızı” (s.106). Jolbay hayvan ahırının gece bekçisidir. Ahırın hemen yanındaki bekçi kulübesi onun iş yeridir. Ama o çoğunlukla dışarda buz gibi soğuk havada bile beline kadar otun içine girerek dışarıda oturmayı sever. Burdan aşık olduğu Asila’nın evinin penceresini gözler: “İki gözü de bu kenarlarda yerleşen evin dumanında. Başka evlerinininkine göre daha koyu çıkıyor” (s.106). Onun hikâyede verilen işi genelde budur: “Jolbay, yorulmadan bakardı. Gece boyunca kendi yalnızlığını da unuturdu. Hayallerinde Asila ile konuşarak, beraber oturmuş gibi oluyor. Asila’nın çocuğunun altını kurutmaya, emzirmeye kalktığı zamanlarını da aklında tahmin ediyor” (s.107). O, geceler boyunca Asila’nın evinden çıkıp yanına gelmesini hayal etmektedir. Bir kez de ot istemek için yanına geldiğinde heyecanlanır, kalbi hızlı vurarak yerinden kalkıp oraya buraya yürümeye başlar. Ot isteyen Asila’ya otu iple bağlamaya çalışırken elleri üşüse de belli etmeden bağlamaya devam eder. O, bir aşık karakterdir.

Asila – baş kahramanın aşık olduğu kadın; köylü bir kadındır. Asila, kocasından boşanmış, bir çocuğu vardır. Asila’nın dış görünüşü şöyle tasvir edilmektedir: “Uzun boylu, güzel yapılı gep-genç bir kadın. Son zamanlarda biraz zayıflamıştır. Jolbay bunu hemen fark etti. Zayıf yüzü kıpkırmızı göründü. Masumca bakan gözleri yorulmuş gibi üzgünce korkuyla bakıyor” (s.107). Jolbay’ın perspektifinden verilen tarif ise şöyledir: “Tabi ki, kocasından boşanmak ona kolay gelmemiş, - diye düşündü Jolbay. – Demekle beraber, doğurduğundan beri yüzü daha da güzelleşmiş galiba” (s.107-108).

Asila, Jolbay'ın yanına ahıra geldiğinde üstünde çok eski paltosu vardır: bu palto Asila'dan çok Jolbay için bir geçmiştir. Okul yıllarının ilgisi ve aşkıdır. *“Ne kadar mağrur, kibirli idi o zamanlar”* (s.108). Orta okuldayken kibirli olan Asila, *“bak şimdi ne olmuş”* (s.108) diye verilir. Asila, Junis ile evlenmiş, o tarihten sonra kolhoz işlerine de katılmamıştır. Ama birden bundan yaklaşık bir ay önce beklenmedik bir şekilde bölgeye gidip kocasından boşanacağına dair belge vermiş, buna bütün awılda şaşırmayan kalmamıştır.

Kocasından boşanan Asila, kocasından kalan otları kullanmak istemez ve evinde sobayı yakacak otu Jolbay'dan az mikatırda rica eder. Kolhoz başkanından ot istemekten çekinir, çünkü yıl boyunca kolhoz işlerine hiç katılmamıştır. Jolbay'ın *“Sen bu günlerde evden çıkmayı da uygunsuz görüyorsun. Fakat olacak oldu. Belki o suçlu, belki sen suçlusun. Karakterlerin uymamış, ne var ki onda...”* (s.108) ifadesinden Asila'nın kocasından boşanması nedeniyle awıl halkı tarafından terslendiği ve dedikodusu yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Jolbay'la beraber Asila'nın evine ot indirmeye gelen ot biçen delikanlı Manar'ın annesi de oğlunun bu eve ot indirmesini istemez: *“Bu eve niye senden başka insan ot indirmiyor, sen niye indiriyorsun?..”* (s.112). Annesini susturmaya çalışan Manar'a karşılık o zaman ihtiyar kadın *“Tabi, tabi, sen ne bilirsin. Halkın dedikodusu...”* (s.112) şeklinde cevap verir. İhtiyar kadının bu ifadesinden de Asila'nın boşandığı awılın halkı tarafından hoş görülmeden dedikodusu edildiği anlaşılmaktadır. Jolbay, kocası gibi yeterli para kazandığını söyleyerek ona beraber olma teklifi yaptığında Asila kocasından tam o nedenle boşandığını söyler: *“Onun çalışkanlığı benim gururuma dokunuyordu”* (s.114). Böylece, Asila'nın gururlu bir kadın olduğunu anlamaktayız. Kendisi çalışmak, para kazanmak isteyen, kocasına bağlı olarak yaşamak istemeyen özgür bir kadındır.

Hikâyede, yardımcı kahramanlar olarak kolhoz başkanı, ot biçen delikanlı Manar ve annesi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, hikâyenin olay örgüsünde yer almayan fakat sözü geçen Asila'nın kocası da yardımcı karakter olarak verilmektedir.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyenin merkezi temi, sevgidir. Bu baş kahramanı Jolbay, üzerinden verilmekte, onun Asila'ya olan ilgisi ve bütün zamanını ona ayırması şeklinde yansıtılmaktadır. Her gece ahırın içinde Asila'nın en azından gölgesini bile

görme umuduyla evinin penceresine bakarak oturmaktadır. Asila ile beraber oturarak konuştuklarını hayal ederken kendi yalnızlığını da unuttur. Günün Asila'nın ona doğru geldiğini görünce hayal ettiği gerçekleşmişçesine sevinir. Asila ondan ot ister. Jolbay, elleri çok üşüse bile belli etmeden Asila için iple otu bağlamaya çalışır. Jolbay, kendisi kolhoz başkanından Asila için ot ister. Bir kızak ot getirip evine indirmek istediğinde Asila gururuna dokunarak otu kabul etmek istemez. Fakat, kolhoz başkanının kendisinin gönderdiğini söyleyince kabul eder. Jolbay, Asila'yı sevdiğini itiraf eder. Fakat Asila, kendisinin boşanmış ve çocuğu olan kadın olduğunu Jolbay'ın kendisine bir kız bulmasını söyler. Hikâyede çocukluğundan beri bir birini tanıyan ama bir türlü bir birine kavuşamayan iki gencin aşk hikâyesi anlatılmaktadır. Çocukken çekingen çocuk Jolbay, havalı kız Asila'ya nasıl imrenerek baktıysa, şimdi de artık olgun Jolbay kederli ve masumca bakan Asila'nın evinin penceresine bakıp durmaktadır. Hikâyede, karşılıksız sevgi işlenmektedir.

Kadının ezilmişliği- Geçmişe dönük olarak verilen hikâyede ezilmişlik, Asila'nın evliliği sonrasında ortaya çıkan işten el çektirilme durumudur. Evlendikten bir ay sonra Asila'nın kocası onu kolhoz işine bırakmaz, gitmesine izin vermez. Asila, aktif sosyal pozisyonu olan bir kadındır. Orta okulu bitirdikten hemen sonra kolhozda kalarak hemen işe başlamış; kızlardan kurulan mısır yetiştiriciler grubunun başı olarak çalışmıştır. Böylesine çalışmaya hevesi olan kadını evde oturmaya zorlayan kocası, mutsuzluğunun nedeni olmuş. Asila kocasının hareketlerini gururuna yedirememiştir. Bu da, awılda kadının haklarının aşağılandığının, kadınların istekleri ile fikirleri önemsenmediğinin aydın bir örneğidir.

Köylü yaşamın portresi- Awılın portresini çizen dikkatlerden biri kuru otun kokusu. Tüm awılın halkı, her evin ahırın üstüne yığılmış kuru otun kokusunu alırken hemen sıcak yazı anımsar: “*Ot kokusu yalnız Jolbay için değil, bütün awıl için alışılmış bir şeydi*” (s.106). Awıldaki gençler için tek sosyal faaliyet, awıl kulübüdür. Kolhozun etkinlik organizatörleri tarafından düzenlenen dans geceleri, farklı oyunlar, vs. awıl kulübünde yapılmaktadır. Hikâyede, Jolbay ahırında otururken etrafın ıssızlığına dikkat çekilir: “*Geceye doğru yakın bir yerden kimse görünür gibi değil*” (s.107). Sonra uzaklardaki sesler verilirken bu durum açıklığa kavuşturulur. “*Sadece merkezdeki kulübe önünde bir sürü insan geziyor. Awılın ucundaki küçük sokak tarafından birleşerek söyleyen kızların şarkıları duyuluyor. Kısık sesle söylese de soğuk ayazlı*

havada onların içine çektikleri nefesine kadar, seslerindeki olumsuz üzüntüye kadar net bir şekilde duyuluyor: Her gün görüşüyoruz böylece, Sır paylaşarak, tanışmadığım dostum...” (s.107) cümlelerinden awıl gençlerinin kulübenin etrafında toplanarak eğlendiklerini görüyoruz.

Köy yaşamın portresini çizen diğer bir dikkat, fakirliktir. Asila'nın şahsında işlenen fakirlik temi, Asila'nın orta okulda giydiği eski paltosunu hala giydiğinden, ayrıca sobayı yakacak otu ile odununun olmamasından çıkarılmaktadır. Yukarıda da söz ettiğimiz, awıl halkının boşanmış bir kadını terslemesi, awıl portresine katkı sağlayan bir unsurdur. Asila, kocasından boşandığı için awıl insanları tarafından terslenir, dedikodusu edilir; dolayısıyla kadının durumu da çok kötüye gider. Çünkü awılda halkın baskısı çoktur.

2.4.10. İlk Kar⁸⁶

Tanımı- “İlk Kar” hikâyesi, Sayın Muratbek'in aşk hikâyelerinden biridir. Hikâyenin baş kahramanları Qülipa ile Sultan, iki köylü gençtir. Qülipa, kolhozun çiftliğinde Sultan ise, kolhoz konseyinde traktörün şoförü olarak çalışmaktadır. Onları bir araya getiren kış için hazırlanan otu çiftliğe getirmek için birlikte çalışmalarındır. Başlangıçta birbirlerine ilgisiz ve sadece işlerini düşünen gençler, başlarına gelen sıkıntılar, kar yağışı, yollarını şaşımaları ve bir tehlike atlattıkları sonrasında birbirleri ile yakınlaşırlar. Geceyi otların arasında geçirmek zorunda kalırlar. Bu süreç onların birbirlerine karşı sevgi hissetmelerine neden olur.

Hikâyenin merkezi temi, kuşkusuz sevgi, aşk temidir. Sayın Muratbek, aromantik tarzında yazdığı aşk hikâyeleri ile her zaman okuyucunun ilgisini çeker. Çünkü yazar aşk hikâyelerini derin bir lirizmle yazmıştır.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmakta ve anlatıcı hikâyenin kahramanlarının ruh hallerine, düşüncelerine hakim olarak okuyucuya nakletmektedir. Hikâyede çoğunlukla Qülipa'nın düşünceleri aktarılmaktadır. Örneğin, “*sevimsiz insanın su içmesi de sevimsiz oluyormuş. Mal olmazsa suyu hangi insan böyle içer?*” (s.119) şeklinde Qülipa'nın hem düşüncesi, hem de ruh hali, duyguları nakledilmektedir. Ayrıca, Qülipa arabada uykuya daldığında gördüğü rüyayı da anlatıcı tarafından

⁸⁶ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 115-132.

okuyucuya anlatılmaktadır. “*Rüyasında Sultan'la ikisi el ele tutuşarak dolaşarak kaybolmuşlar. Etraf bembeyaz kar*” (s.130). Dolayısıyla, hikâyenin anlatıcısının bakış açısının tanrısal olduğunu ifade edebiliriz.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Akşam yaklaşıyordu*” (s.110) cümlesiyle hikâyenin zamanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye giriş baş kahraman olan Qülipa'nın düşünceleriyle yapılmaktadır. Sağıcıları toplayıp süt hesaplarını yazmayı onların birine emanet edip kendisinin ot getirmeye gitmesi ile hikâyenin olay örgüsü başlamaktadır.

Gelişme- Qülipa'nın çiftlikten çıkıp yola koyulması traktörün içinde Qülipa'nın midesinin bulanıp başını pencereden dışarı çıkarması, geriye dönülerek Qülipa'nın sabahtan akşama kadar yaptıklarının özetlenmesi, Qülipa'nın traktörün şoförü Sultan'a dair düşüncelerinin aktarılması, sessizlikten bıkan Qülipa'nın Sultan'la birkaç defa konuşmaya çalışması, bir müddet sonra Sultan'ın cevap vermesi, Sultan'ın Qülipa'ya bakarak gülümsemesi, Qülipa'nın Sultan'a dair düşüncelerinin aktarılması, Sultan'ın tabiat ve Qülipa'ya dair düşüncelerinin aktarılması, ikisinin tartışması, Sultan'ın arabayı durdurup radyatöre su koyması, Qülipa'nın onu acele ettirmesi, Sultan'ın arabaya binip yola devam etmeleri, yağması ve etrafın sisli ve karanlık olması, ot yığınının ulaşmaları, otu demir halatla dibinden sararak bağlayıp kazıyıcıya yerleştirmesi, Qülipa'nın otun üstünde oturması, yağmurdan dolayı Qülipa'nın ıslanması, yağmurla beraber karın yağması ve Qülipa'nın üşümesi, Sultan'ın arabayı durdurup Qülipa'yi içeri çağırması, yolu şaşırmaları, gidecekleri yöne karar verip arabaya binmeleri, Qülipa'nın otun üstüne binmeye çalışması, Sultan'ın Qülipa'yı koltuk altından tutarak arabanın içine sokması, yamaçtan geçerken arabanın arkaya doğru eğilmesi, Qülipa'nın korkudan çığlık atması, Sultan'ın arabayı zorla durdurması, Sultan'ın Qülipa'yı arabanın direksiyona geçirip kendisinin arabanın arkasına geçip otu desteklemesi, Qülipa'nın arabanın tekerleklerinin arkasına taşları koyup traktörü harekete getirmesi, Sultan'ın yar başında dinlenerek oturması, ikisinin arabaya dönmesi, yola devam etmeleri, arabanın yağı bittiğinden durması, Sultan'ın üstündeki ceketini çıkarıp Qülipa'ya vermesi, Sultan'ın arabadan inmesi, Qülipa'nın üzerini değiştirmesi, ayakları üşüyerek titremesi, Qülipa'nın otun arasına girerek yatması, Sultan'ın da gelip otun içine girerek yatması, Qülipa'nın Sultan'ı

düşünerek uyuyakalması, Qülipa'nın Sultan'ı rüyasında görmesi, sabah olunca ikisinin çiftliğe doğru yürüyerek yola çıkması, Qülipa'nın bir avuç karı Sultan'ın ensesine koyması, Sultan'ın kaçan Qülipa'yı kovalaması, çiftliğe ulaşıp üzerini temizlemeleri hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Sultan'ın Qülipa'ya mektup uzatması, Qülipa'nın mektubunu reddetmesi; Sultan'ın kızarıp mektubu cebine geri koyması, pişman olan Qülipa'nın Sultan'ın cebinden çıkarıp alması hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Qülipa Sultan'a gidebileceğini söyleyince Sultan'ın gitmesi, Qülipa'nın kareli defter kağıdına yazılı “Qülipa” diye başlayan mektubu eline alması ile hikâye sona ermektedir.

Yıldızla ayrılan 8 metin halkasından kurulmuş hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Vaka anlatımı sırasında araya geri dönüşler, birkaç özetleme ile zamanda atlama girmektedir. Ayrıca, vaka anlatımında geniş yer alan tabiat tasvirleri ortaya çıkmaktadır. Sayılan zaman unsurların yüzünden hikâyenin hareketliliği de azalmaktadır.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı - awıl, kolhozdur. Hikâyenin olay örgüsünün başladığı mekân, çiftliktir. Hikâyenin tüm olay örgüsü traktörün içinde geçmektedir. Traktöre dair tasvir verilmemektedir. Olay örgüsünün anlatımı sırasında birkaç dikkat ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Qülipa ilk bindiğinde “*kabin içi boğucudur. Akaryakıtın yanık kokusu nefesini zorlaştırdı*” (s.115) şeklinde arabanın içindeki koku belirtilmiştir. Qülipa, otun üzerinde otururken yağmur altında kalınca arabanın kabinine girdiğinde “*Kabinin içi ılık idi*” (s.124). Arabanın yağı tükenip de araba durduğunda kahramanlar artık gecelemeğe hazırlanırken “*Kabinin içi karanlıktır. Sessizdir*” (s.127).

Hikâyenin olay örgüsü baş kahramanların yolculukları üzerinde kurgulandığı için hikâyede tabiat tasvirleri geniş bir yer tutmaktadır. Baş kahramanların yolculukları hikâyenin merkezindedir, yaşadıkları bu serüvenleri de doğal olayların sayesinde yaşarlar. Dolayısıyla tabiat tasvirleri sık sık ortaya çıkmaktadır. “*Sabah erkenden beri hava kapalı idi. Akşama doğru batı tarafı alaca karanlığa bürünüp, göğü bulutlar kapamaya başladı*” (s.115). Devamında dikkat yola yönelir. “*Yolun iki kenarında yğün duman vardır. Kuray otunun soluk renginde tozlu, dereli tepeli bozkır sonbaharı nefesini içine çekip solmuştur. Tepeden kanatları hışırdayarak iki ördek uçarak geçti.*”

Baş kahraman olan Qûlipa'nın, awıldan uzakta kalan ot yığınına akşam akşam getirmeye kalkmasının nedeni havanın bozulma olasılığıdır.

Bir sonraki tabiat tasviri de geniş yer tutmaktadır: “*Güneş epey önce koyu bulutların arasında kaybolup görünmüyordu. Etraf is basmış gibi loşlaşarak karanlığa bürünüyor. Rüzgar epey şiddetli esiyor. Gökyüzünün batı tarafını sımsıkı kapatıp derin siyah bulutlar yeniden boyanmış siyah tahta gibi yoğun olup kararmaya başlıyor. Bir an siyah bulutların tam ortasından taşı yarıp çıkmış çam ağacı gibi bir parça beyaz bulut ortaya çıktı. Kar gibi bembeyaz, hem de hafif, rüzgar kaldıran pamuk gibi dalgalanıyor. Her dakika değişerek, kâh sallanarak uçan kanatlı ördeğe, kâh hareket eden traktöre benziyor*” (s.118). Bu tabiat tasvirinde artık karanlık basıp rüzgar şiddetlenir ve hava bozulmaya başlar. “*Etraftaki karanlık koyulaşmaya başladı. Göz önünde herşey bulanık olmaya başladı. Yoğun siyah bulutlar tüm gökyüzünü sımsıkı kapatmıştır*” (s.119-120) şeklinde havanın bozulmaya devam ettiği belirtilmektedir. Sonra “Yağmurun sesi artarak aşağıdaki uçurumun tarafından çevikçe hızlı bir şekilde sis çıkıverdi. Anında etrafı kaplayıverdi. Artık etraf kararıp, zifiri bir karanlık oldu” (s.120) şeklinde değişen durum verilir. Arada bir traktörün ışıklarına yakalanan serçeler arabanın tam altından neredeyse arabaya çarpacak şekilde uçup gecenin karanlığında kaybolmaktadırlar. Otun üstünde oturarak giden Qûlipa, yağmurun kara dönüştüğünü farkeder: “*Ufak kar taneleri yüze kum gibi değip sızlatmaya başladı. Hava soğuyuvermişti. Biraz sonra yavaşlayıp dindi. Artık kar lapa lapa yağıyordu. Kararan zifiri karanlık biraz dağılmış gibi oldu. Etraf yavaş yavaş beyaza büründü*” (s.121). Sultan yolu şaşırdığında ikisi arabadan inip etrafa baktıklarında “*ufacık kar taneleri kasırganın uçurduğu kuş tüyü gibi uçuyor. Artık ayak önünü kapatacak kadar yağmıştır. (...) Etraf bembeyaz, sessizdir. Göze takılacak hiç birşey görünmüyor, kulağa gelecek hiç bir ses duyulmuyor*” (s.123). Bu ve bunun gibi tabiat tasvirleri olay örgüsünün gelişimi için fonksiyonel olduğundan geniş bir yer tutmaktadır.

Zaman- Hikâyenin vaka zamanı, “*tozlu, dereli tepeli sonbahar bozkırı*” şeklinde verilen bilgiden hareketle - sonbahar mevsimidir. Hikâye baş kahraman Qûlipa'nın “*akşama doğru*” (s.115) traktöre binip awıldan uzak bir yerde kalan ot yığınına çiftliğe getirmek için yola çıkmasıyla başlamaktadır. Yolculuk başladığında “*Güneş ufuğa çok yakınlaşmıştır. Göğü kapayan bulutların arasına girip, koyu kırmızı pas rengine bürünüp, üzgün bir yüzle batıyor*” (s.115). Olay örgüsü, “*Tan bembeyaz olarak ağarmış.*

Gökyüzü açık” (s.130) şeklinde belirtilen zamanda, yani ertesi günün sabahında sona ermektedir. Dolayısıyla vaka süresi, bir günün akşamından başlayarak ertesi günün sabahına kadar sürmektedir.

Hikâyede birkaç geriye dönüş ortaya çıkmaktadır. Geriye dönülerek baş kahraman Qülipa'nın o günün sabahından itibaren cereyan eden olaylar özetlenip anlatılmaktadır: *“Bugün o tan görüneli hiç rahat edemedi. Tavuk öttüğü zaman atlayarak kalktı da, saçlarını yürüyerek tarayıp dışarı çıktı”* (s.116). Sonra awıldaki kızlar ile aralarında geçen bazı konuşmalar hatırlanır.

Daha sonra bir sene geriye dönülerek Sultan'ın anne-babasının Qülipa'yı oğlu için istediği şu şekilde anlatılmaktadır: *“geçen sene bölge merkezindeki iki yıllık kursta okuyarak birkaç günlüğüne tatile geldiğinde Sultan'ın anne-babası bunu isteyip, nişanlamaya gelmişti. Tabi ki, o zamanlar Qülipa Sultan'ın nasıl bir delikanlı olduğunu pek bilmiyordu”* (s.117).

Hikâyede özetleme tekniği kullanılarak olay örgüsünün başladığı günün sabahından itibaren Qülipa'nın günü şu şekilde özetlenmektedir: *“Bugün o tan görüneli hiç rahat edemedi. Tavuk öttüğü zaman atlayarak kalktı da, saçlarını yürüyerek tarayıp dışarı çıktı. Çoban yıldızı parıldayarak doğmuştu. Tan yavaş yavaş ağarmaya başlıyordu. Qülipa, koşarak awılın o ucu ile bu ucundaki sağıcılarının penceresine vurup, herkesi uyandırdı. Onların uykusunu alamadan homurdandıklarını dikkate almadan sabah sağımasını başlattı. İnatçı al don ata töğeltiyi örtüp binip, kolhoz konseyine gitti. Yönetici de yeni kalkmış, yüzünü daha yıkamamıştı. Qülipa onunla karşılaştığı andan peşini bırakmadan takip ederek bu traktörü bir günlük rica edip aldı. Kendisi yöneterek akşama kadar sağıcılara etraftaki otları taşıttırdı”* (s.116).

Hikâyede *“Biraz yürüdükten sonra”* (s.117), *“Ondan sonra”* (s.119), *“Biraz yürüdükten sonra”* (s.124) şeklinde zamanda atlamalarla da karşılaşmaktayız.

Kişiler:

Qülipa - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir genç kızdır. Qülipa, kolhozun çiftliğinde çalışmaktadır. Geçmişinden bölge merkezinde iki yıllık kursta eğitim almış çalışkan bir kızdır. olarak çizilmektedir. Sonbaharın sonunda hayvanların kışın yiyeceği olarak hazırlanan ot yığınlarını hava bozulmadan awıla götürmek için can atar ve konseyden traktörü bir gün için rica edip alır ve akşam güneş batmasına rağmen uzakta

kalan son ot yığınının getirmek için yola koyulur. O gün sabah erkenden akşama kadar da hiç ara vermeden sağıcıları yöneterek bir sürü işi halletmişti. Sadece traktöre binip ot yığınının getirmeye giderken yorgunluğunu hisseder.

Hikâyede Sultan'ın düşüncelerinden hareketle Qülipa'nın awılda itibarlı, övülen biri ve boyunun kısa, esmer, ama al yanaklı olduğu belirtilir. Dolayısıyla, Qülipa'nın güzel bir kız olduğunu ifade edebiliriz. Qülipa, çalışkan olmakla beraber işte düzenin olmasını isteyen biridir. Her sene olduğu gibi kışın otu getirmeyi düşünmemek için kış başlamadan tüm otu awıla getirmek isteyen Qülipa, sütün artmasını talep ederek hesapları yapar. Ayrıca, Qülipa'nın çok inatçı bir karakterini de öne sürebiliriz. Traktör şoförü Sultan'a karşı ön yargılı davranarak onu sevmediğinden dolayı gün boyunca ona gıcık davranır. Ot yığını artık arabaya yüklenip awıla dönülürken Qülipa arabanın kabinine geçmek istemeden otun üstüne oturur. Fakat yağmur, sonra kar yağınca Sultan birkaç defa arabanın içine girmesini söyler, Qülipa ise inatla arabaya girmekten vazgeçer. Çok üşüse bile otun üstünde oturarak awıla dönmeyi düşünür. Sonunda Sultan, onu zorla arabaya girdirmeye çalışır. Böylece, hikâyede Qülipa, çalışkan ve inatçı bir karaktere sahip genç ve güzel bir kız olarak çizilmiştir.

Sultan - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir erkektir. Sultan, kolhoz konseyinden alınan traktör şoförüdür. Hikâyede sakin ve suskun biri olarak çizilmiştir. Başlangıçta işini yapan, Qulipa'ya ilgisiz biri olarak verilir. Güçlü, kuvvetlidir. *“Çok büyük elleri manivelaları oyuncak gibi tutuyor. Manivelalar bunun elinde - kökü çürümüş ağaç gibi ileri-geri hareket ediyor. Buna bakarak Qülipa traktör sürmenini kolay olduğunu düşündü”* (s.116) şeklinde Qülipa'nın perspektifinden tasvir edilmektedir. Anne-babası son iki-üç seneden beri sürekli evlenme yaşı dolan kızları oğlu için istemeye gittiğinden awılın kızların tarafından hiç sevilmez. Aslında çok saftır ve yanlış anlaşılmalardan dolayı yanlış tanınmıştır. Sultan, Qülipa'ya karşı olan duyguları nedeniyle onunla beraber çalışacağını öğrendiği günün sabahında aceleyle bir mektup yazıp yanına alır. Fakat ona sert çıkışan kıza mektubu vermekten vazgeçer. Fakat bozkırda kaybolarak arabada beraber geceleme zorunda kaldıklarından ona mektubu uzattığında reddedilince gözü yaşarır. Bu da Sultan'ın ne kadar duygusal ve alıngan bir insan olduğunu göstermektedir. Yağmur altında ıslanan Qülipa'yı ısındırmak için de üzerindeki ceketini çıkarıp ona verir, onun üzerindeki ıslak eşyalarını çıkarması için arabadan iner. Qülipa'nın ıslak botlarında ayakları üşüdüğünde Sultan, ayaklarını

avuçlarına alıp sıvayarak ısındırmaya çalışır. Ayrıca, anne-babasına karşı davranışları da onun yumuşak karakterli olduğunu göstermektedir. Anne-babası için *“Yaşlandıklarında şimdi onları küstürmek istemiyorum, karşı çıkmıyorum. Bana kimse varmayacağını biliyorum da, gitmek istiyorlarsa gitsinler diyorum”*(s.128). Böylece Sultan, iyi kaplı ve çok temiz bir karakter olarak çizilmektedir.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede Sultan ile Qülipa'nın aşk hiksyesi anlatılmaktadır. Sultan'la Qülipa kış için hazırlanan otun awıla taşındığı gün bir araya gelirler. Qülipa, konseyden traktör rica eder, tarktörün şoförü de Sultan olur. Gün boyunca traktörde beraber çalışan iki genç pek konuşmazlar; Qülipa, konuşmaya çalışsa da Sultan çok suskundur. Akşama doğru awıldan uzakta kalan son bir yığınını getirmek için yola koyulurlar. Ancak ot yığınını alıp geri dönerken önce yağmura, şiddetli rüzgara ve kara yakalanırlar. Otun üstünde oturarak yolculuk etmek isteyen Qülipa, ıslanır fakat inatla arabanın kabinine geçmez. Sonunda birkaç defa arabanın içine girmesini söyleyen Sultan, artık kızarak Qülipa'yı kaldırıp arabanın kabininin içine sokar. Üşüyen Qülipa'yı ısındırmak için kendi ceketini çıkarıp ona verir. Üstündeki ıslak kıyafetlerini çıkarıp giymesi için arabadan iner. Kendisinden daha çok Qülipa'yı düşünen Sultan'ın Qülipa'ya karşı bu ilgisi sabahleyin yazdığı halde kendisine veremediği mektup için bir yakınlaşma yolu olur. Sonra yollarını şaşımaları, traktörün uçuruma yuvarlanma durumu arabayı uçurumun ucundan ıkarabildikten sonra ikisi arabaya binince bir birine bakarak gülmeleri onları birbirine iyice yakınlaştırır. Arabanın yağı tükenip arabada geceleme zorunda kalınca ot yığının içine girerek yatan gençler bu serüvenleri sırasında sohbet ederek bir birini daha yakın tanıma fırsatı bulurlar. Aralarında oluşan sevgi, ertesı gün awıla beraber yürüyerek geçerken birbirlerine kar atışları ile eğlenmeleri üzerinden verilir. Awıla ulaşınca da Sultan dün sabahtan beri cebinde sakladığı mektubu Qülipa'ya uzatınca önce şaşakalıp mektubu almaz. Sonra da yaptığına pişman olup hızlı adımlarla yürüyen Sultan'ı yakalayıp kendisi cebindeki mektubu çıkarıp alır. “Qülipa” diye başlayan mektubu okumaya başlar. Bu şekilde güzel bir duygunun başlangıcını seyretmiş oluruz.

Çalışkanlık- Hikâyede Qülipa, çok alışkan biri olarak çizilmektedir. O sabah erkenden kalkıp sağıcıları uyandırır. Sonra” *kolhoz konseyine gider. Traktör alarak*

akşama kadar sağıcılara etraftaki otları taşıttırır” (s.116). Awıldan uzakta kalan tek ot yığınının da hava bozulmadan getirmek için can atan Qülipa, güneş batıp akşam gelmesine rağmen yola çıkar. Bu son ot da çiftliğe getirirse bu sene kış için hazırlanan ot tamamen çiftliğe toplanmış olacaktır. “Tüm kış boyunca sağıcılar her sene olduğu gibi otu getireceğiz diye uğraşlara girmez. Qülipa ise sütün artmasını isteyerek hesabını yapar. Bir de sağıcılar bahane ederek buna suç atamaz artık. Yem lazım mı, buyurun, depodan ne kadar lazımsa al, ot lazım mı, şurda, avludan al da koy. Aslında, işte sert düzeninin olmasını sever Qülipa” (s.119) şeklinde verilen kısımdan Qülipa'nın ne kadar çalışkan ve disiplinli olduğu anlatılmaktadır. Çiftliğin süt sağımını artmak isteyerek bu kadar çabalar.

Gündelik köy yaşamı- Hikâyenin olay örgüsü kolhozun çiftliğinde başlayıp kırsal bir alanda geçmektedir. Köye dair birkaç dikkatler ortaya çıkmaktadır. Kolхозlarda kışın hayvanları beslemek için ot sonbaharda hazırlanır. Tarlalarda biçilip ot yığınlarına toplanır. Sonra tüm otu awıla getirmek isteğiyle Qulipa ile Sultan'ın onları getirmeye gidişleri verilir. Yine sabah sağımı için sağıcıların sabahın köründe kalkmaları Qülipa'nın tan ağarmadan gidip awılın bir ucundan öbür ucuna kadar koşarak sağıcıları pencerelerine vurarak uyandırması awıl yaşantısına ait dikkatlerdir. Sağıcılar uykularını alamadan sabah sağımına çıkarlar.

2.4.11. Aşk⁸⁷

Tanımı- Çoğunlukla romantik tarzda hikâyeler yazan Sayın Muratbek, “Aşk” hikâyesinde gene köylü gençlerin arasındaki aşk hikâyesini anlatmaktadır. Babası tarafından sevmediği biriyle evlendirmeye çalışılan Asiya'nın, babasına karşı çıkışı ve sonrasında birlikte çalıştığı gence aşkını itirafı hikâyenin ana temasıdır.

“Aşk” hikâyesi, tanrısal anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz anlatıcının kahramanlarının ruh hali ile düşüncelerini aktardığından anlamaktayız. Mesela, “Neden belli değil, Asiya'nın kederli yüzüne bakarak Noyan'ın onu hiç üzesi, küstüresi gelmedi” (s.136) şeklinde Noyan'ın duyguları anlatılmaktadır. Yine Otar'ın kendisinin gençliğinde yaşadığı bir tutku da, “O zamandan beri ne kadar zaman geçse de Otar, hala arada bir o zamanları hatırlar” (s.141) şeklinde verilişi, yazar anlatıcının tanrısal

⁸⁷ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 133-141.

bakışının eseridir. Böylece, hikâyenin anlatıcısı kahramanların düşünceleri, hatıraları, duyguları ile ruh hallerine hakim olduğundan dolayı tanrısal bakış açısına sahip olduğu ifade edilebilir.

Hikâyede az da olsadiyalog tarzı anlatıma da hikâyeci yer vermektedir. Böylece, kahramanların karakterini de, duygularını da onların kendi söylediklerinden çıkarabilmekteyiz. Hikâyede büyük önem taşıyan bir diyalog, baş kahraman Asiya ile sevgilisi Noyan'ın arasında gerçekleşmektedir. Mesela,

- Asiya!

- Efendim.

- Traktörde kalanlar ikimizin bu gidişimizi yarın halka yetiştirir, dedikodu yaparlar.

- Nasıl isterseler.

- Senin babanın kulağına ulaşırsa nasıl olacak? O adam beni sevmiyor ya.

- Sen kendin demiştin, dünyada aşka karşı hiç bir şey duramaz. Onun gibi benim babam da bizim aşkımıza hiç bir şey yapamaz, - dedi Asiya eminli bir sesle.

- Noyan, ey Noyan! Seni ilk defa evimize grdiğinde kalbim kendi kendine titreyiverdi de çok hızlı vurmaya başladı. Bir türlü, korktuğumu da, sevindiğimi de bilmedim. Bizim evde gecelediğin gece sabaha doğru sen rüyama girdin. Babam uyandırdı tam o anda. Ondan hemen sonra seni sevmeye başladım... Senin traktörüne gece seferlere kendim çıkmaya istedim...

- Güneş nurum benim... – delikanlının sesi titreyerek çıktı. – Asiya.

- Efendim.

- Artık ikimiz sonsuza dek birlikte oluruz. Ben hayat boyunca seninim.

- Ben de... (s.139-140).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, "Son zamanlarda anne-babası ile arası soğumuştur" (s.118)

Giriş- Hikâyeye, baş kahraman olan Asiya ile anne-babasının arası soğuk olması ile giriş yapılmaktadır. Babasının Asiya'ya her zaman ters baktığı, Asiya'nın ise evde yabancı biri gibi her zaman sessiz olduğu belirtilmektedir.

Gelişme- Geriye dönülerek ihtiyar Jakıp'ın Asiya'yı oğlu için istemeğe gelmesi ile gelişme kısmı başlamaktadır. İhtiyar Jakıp Asiya'yı babasından oğlu için ister. Asiya'nın babası Otar'ın Jakıp'ı sevmesi, Asiya'ya evlenmesinin gerektiğini söylemesi, Asiya'nın üzülmeye ağlaması ve sevmediği insanla evlemek istemediğini belirtmesi, babasının geleneksel evlilikte sevginin yeri olmadığını söyleyerek kızını ikna etmeye çalışması, Asiya'nın babasının sözlerine karşı sessiz kalması, babasının kızına hayatın sonuna kadar onun sırtından geçineceğini söylemesi, Asiya'nın babasının sözüne küsmesi. Geriye dönülerek anlatılan andan itibaren vaka zamanına kadar Asiya'nın hayatının özetlenmesi, Otar'ın evine kolhoz merkezinden gönderilen Noyan'ın gelmesi, Noyan'ın kendini tanıtmaması, Otar'ın Noyan'ı sevmeyerek terslemesi, eve giren Noyan'ın Asiya'yla tanışması, Noyan'ın Otar'a kendini beğendirmeye çalışarak konuşmaya çalışması, Otar'ın konuşmadan ters dönüp uyması, ertesi sabah Otar'ın Noyan'ı uyandırması, Noyan'ın pencereden Asiya'yı görmesi, Otar'ın pencereye vurarak kızını uyandırması, çay içerken Noyan'ın Otar'ın ailesini onu evinde ağırladıkları için teşekkür etmesi, bahar ekim zamanıyla Asiya'nın gece tohum ekme makinesi (mibzer) ile çalışmaya çıkması, gece traktörlerin sesinin Otar'ı rahatsız etmesi, Otar'ın gece uykusuz kalarak kızını düşünmesi, Asiya'nın değişerek şarkılar söylemesi, Asiya'nın annesinin Otar'a kızlarının evden gideceğini söylediğini haber etmesi, Otar'ın kızın gidişini umursamamış gibi davranması gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Otar'ın gece uykusuz kalarak evin avlusunda dolaşırken evinin yakınında ekimlerde çalışan Asiya'nın ve Noyan'ın seslerini duyması ile başlamaktadır. Sonra yağmur yağmaya başlayınca Otar kızının eve gelmesini bekler, Asiya gelmeyince onun için yağmurluk götürdüğünde ot yığının arkasından Asiya ile Noyan'ın tek başına konuşmalarını duyması, Asiya'nın Noyan'ı ilk tanıştıklarından beri sevdiğinin itiraf etmesi, Otar'ın bir şey söylemeden aşkın anlamını düşünerek uzaklaşırken geçmişinde awıla gelen genç doktoru hatırlaması, Otar'ın yağmur altında yürüyerek düşünmesi düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Otar'ın yağmur altında dalgın gezişi hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Hikâyenin olay örgüsü, olayların sıralanış düzenine göre kronolojik değildir; çünkü olaylar arasında geriye dönüşler ile tabiat tasvirleri söz konusudur. Dolayısıyla hikâyenin hareketliği de azalmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl, kolhoz’dur. Olayların hepsi kolhozda baş kahraman olan Asiya’nın evinde ve çalıştığı ekim sahasında cereyan etmektedir. Hikâyede mekân tasvirleri ile tabiat tasvirleri de yer almaktadır.

Hikâyenin olay örgüsü baş kahramanın evinde başlamaktadır. Geriye dönülerek Jakıp’ın gelip oğlu için Otar’dan kızını istemesi Asiya’nın evinde cereyan etmektedir. Evin tasviri hiç verilmemektedir. Sadece “*awılın en kenarında*” (s.138) olduğu verilmektedir. Ayrıca, “*Geçen sonbaharda sabanlanan sahanın bir ucu bu evin yanından başlıyordu*” (s.138) şeklinde sahanın hakkında bilgi verilerek, bu sabanlanan sahaya gece traktörler çalışmaya çıktığında Otar’ın gürültüden dolayı uykusuz kalması söylenmektedir.

Mekân olarak Asiya’nın çalıştığı sahanın kenarındaki geçen seneden kalmış ot yığını da ortaya çıkmaktadır. Otar, Asiya ile Noyan’ın konuşmalarını ve aralarındaki sevgiyi bu ot yığının yanında öğrenir.

Hikâyede tabiat tasvirleri de yer almaktadır. Asiya’nın istenmesi anlatıldıktan sonra vaka zamanına dönüldüğünde, asıl vaka tabiat tasviriyle birlikte verilir. “*Bu sene bahar ansızın uğultulu olarak geldi. Üç gün ard arda çoşan (güçlenen) fırtınalı rüzgar esti de, soğuktan donmuş kalın kar bir gecenin içinde gizlice göç etmiş gibi kayboluverdi. Yeryüzü, beyaz elbisesini çıkarmış güzel kız gibi süslenip tertemiz oluverdi. Bahar manzarası gözü kamaştırarak gönle (akla) her türlü düşünceler getiren en iyi bir zaman idi. Kuşlar da çoğalmıştı. Sabah erkenden akşama kadar uğuldayarak ağaçtan ağaca zıplamakta, şamata yaparak neşeli neşeli ötmekteydiler. Kışın kaygısız ve rahat kolhoz hayatında da apar-topar telaş başladı*” (s.134) şeklinde verilen tabiat tasviri asıl vakayı anlatmak için zemin hazırlamaktadır.

Noyan’ın Otar’ın evinde gecelediği günün ertesinden Otar erken kalkıp hayvanları otlamaya gönderir. “*Dışarıda hava açık idi. Uzaktan dağ tepeleri yarıp geçerek yükselen güneşin keskin ışığı (nuru) yer yüzüne uzanarak dökülmeye başladı. Yeni basılmış ince keçi halısı gibi uzanan bembeyaz çiy parıldayarak anında eridi*” (s.136) şeklinde awılda sabah vakti tabiatın tasviri verilmektedir.

Hikâyenin düğüm noktası olan olaylar geceleyin cereyan etmektedir. Otar'ın uykusuz kalarak dışarıda dolaştığı gece ise, *“Gece zifiri karanlıktı. Gökyüzünü bulutlar kaplamıştır. Bahar havası nemliydi”* (s.138) şeklinde verilmektedir.

Zaman- Hikâye, *“Son zamanlarda anne-babası ile Asiya'nın arası soğumuştur. Özellikle babası Otar, kızı kalksa da, otursa da her zaman ters bakarak memnun olmayarak oturuyor. Asiya ise yabancı biri gibi ev içinden ayrı kalarak, çoğu zaman sessiz oturuyor”* (s.133) şeklinde baş kahraman olan Asiya'nın anne babasıyla birlikteliği anlatılarak vaka zamanıyla başlamaktadır

Vaka zamanında mevsimin bahar olduğunu şu cümleden çıkarmaktayız: *“Bu sene bahar ansızın uğultulu olarak geldi. Üç gün ard arda çoşan (güçlenen) fırtınalı rüzgar esti de, soğuktan donmuş kalın kar bir gecenin içinde gizlice göç etmiş gibi kayboluverdi”* (s.134). Baş kahraman Asiya'nın da bu bahar değiştiği söylenmektedir: *“Bu baharla beraber Asiya'ya da belirsiz bir büyük sezi (duygu) geldi”* (s.135). *“Böyle günlerin birinde”* (s.135) belirsiz ibaresiyle vaka anlatımına geçilerek Otar'ın evine bir geceye kolhoz merkezinden gönderilen delikanlı Noyan'ın gelmesi belirtilmektedir. Noyan bir gece kalıp ertesi sabah gider. Hikâyede kullanılan zamanda atlama ile özetlemelerden zamanın ilerlediği belirtilmektedir. *“Bugün”* (s.138) zaman unsuruyla ise, Asiya'nın annesinin Otar'a kızlarının ekim işlerin bitiminden sonra gideceğinin haber etmesi ve Otar'ın umursamamış gibi davranması ile belirtilir. Olay örgüsünün düğüm noktası olan olaylar aynı gün ve onun gecesi cereyan etmektedir: *“Gece zifiri karanlıkmış. Gökyüzünü bulutlar kaplamıştır. Bahar havası nemlidir”* (s.138). Vaka süresi verilen zaman unsurlardan hareketle çıkarılmamaktadır.

Hikâyede geriye dönüş, özetleme ve zamanda atlama tekniklerine başvurulmaktadır. Asiya ile babasının arasının bozulduğunun nedenini açıklama amacıyla vaka zamanından geriye dönülerek geçen yaz ihtiyar Jakıp'ın Otar'dan Asiya'yı oğlu için istemeye gelmesi ve Asiya'nın teklifi reddetmesi anlatılır: *“Bu soğukluk eve geçen yaz girmiştir. Bu awılda oturan ihtiyar Jakıp, kendi küçük oğlunu evlendirmek için Asiya'yı istemeye gelmiştir. Belagatlı ihtiyar konuşmasının konusunu atasözlerle süsleyerek uzaktan başlayıp, sonunda kendisinin de, Otar'ın da çocuklu çoluklu olduklarını, çocuklarının da yaştaş, bir birine eşit olduklarını, söyleyip yalvarışlı dileğini belirtti. Öncelerinde de çok kişi kızını istemeye geldiklerinde:*

“çocuğun kendisi bilir, gençler kendileri anlaşınsın”, - diye cevap veren Otar’ın bu sefer kızını isteyen dünürü çok hoşuna” (s.133) gider. Asiya, teklifi reddedince babası kızına kızarak hayatının sonuna kadar onun sırtında geçineceğini söyleyince Asiya’nın kalbinde babasına karşı küsü taş gibi donup kalır.

Geriye dönülerek Asiya ile babasının arasında yaşanan kavganın anlatımından sonra o zamandan vaka zamanına kadar Asiya’nın hayatı özetlenmektedir: *“O zamandan beri Asiya çok değişti. Zayıfladı. Gözlerinin etrafını ufak kırışıklıklar kaplayarak, yüzü kederli ve düşünceli bakardı. Awılda gençler toplanarak eğlenebileceği bir kulüp yoktu, merkeze ise Asiya uzaklığından dolayı gitmezdi. Bu yüzden işten sonraki boş zamanında hep evde otururdu ” (s.134).*

“Bu baharla beraber Asiya’ya da belirsiz bir sezgi geldi. Nereden belli olmadığı yerden, uzaktan özel bir haber bekliyormuş gibi sessizliği dinliyormuş gibi otururdu. Uçar kuş gibi ürkererek, etrafına sürekli heyecanla bakıp dururdu. Gece boyunca perdeyi biraz açarak gözlerini ayırmadan pencereye bakardı” (s.135) şeklinde Asiya’nın vaka zamanı olan baharın gelmesiyle nasıl değiştiği anlatılarak neler yaptıkları özetlenmektedir.

Asiya’nın vaka zamanında nasıl değişip neler yaptıkları özetlendikten sonra *“böyle günlerin birinde”* ibaresiyle zamanda atlama tekniği ile Noyan’ın Otar’ın evine geldiği ilk gün anlatılmaktadır: *“Böyle günlerin birinde yeri sarsarak geçen traktör awılın küçük sokağınidan hızla geçerek tam Otar’ın evin önüne gelip durmuştur. Ondan sonra çitin önünde duran Raş kocakarıya yakınlaşıp elini uzatarak gülümseyerek selamlaştı. Hiç susacağı yok. – Adım – Noyan. Merkezden geldim. Ekip başı beni göndermişti, yurt hazır oluncaya kadar bu evde kal diye...” (s.135).*

Bunun dışında hikâyede anı-hatırat tekniği ortaya çıkmaktadır. Kızı Asiya ile Noyan’ın konuştuklarını duyan Otar, aşkın ne olduğunu anlamaya çalışır. Otar hayatta aşkı hiç bir zaman düşünmemiştir ama kızının söylediği onun *“aklına geçmişinde cereyan eden bir olay”ı getirir (s.140).* Sonra Otar’ın hatırladığı anısı nakledilmektedir: *“Otar on dokuz yaşına gelip, ilk oğlu Basar doğduğunda, bunlar ilk kurulan gruba üye olarak girmişti. O senede – kazak kızlarının arasında çok nadir karşılaşılan hal – Makira adlı bayan bir doktor kolhoza gelmişti. Otar onu gördüğü yerden çok beğenmişti. Birde bahara doğru soğuk su içip boğazı ağrıdı. O zaman Makira’ya*

gitmişti. Beyaz önlük giyen zarif genç kız çekingen delikanlının dilini demir kaşığın ucuyla basarak baktı. O zaman yumşacık kızı elinin sadece izi hastalıktan iyileştirmiş gibiydi. Otur iyileşip gittikten sonra da boğazını bahane ederek doktor kıza gelmeye devam ediyordu ” (s.141).

Kişiler:

Asiya – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir kızdır. Asiya’nın babası kızını evliliğe ikna etmeye çalışırken şöyle der: *“Yavrum, senin herkesten farklı olduğunu annenle ikimiz daha doğduğunda anlamıştık. Yaşının dolduğunu (evlenme zamanın geldiğini) kendin de anlarsın. Eskiden denirdi: “evde kalmış kız ayıptır” diye. Artık bundan sonra evde kalmış olursan en çok bize dokunur” (s.133).* Önceleri babası, kendisinin karar vermesini istediğindene istemeye gelenleri geri gönderirken en son gelen Jakıp, hoşuna gidince bu sefer kızını ikna etmeye çalışır. Ancak, Asiya, sevmediği insanla evlenmek istemediğini belirtince babası evlilik konusunda hiç bir zaman sevginin yeri olmadığını söyleyerek çok kızar. Asiya, yaşlı adamın gevşekliği diye babasının kızgınlığını sessiz kalarak geçiştirmek ister. Ancak, *“O zaman yaşlanıncaya kadar böyle benim sırtımdan geçin” (s.134)* şeklindeki babasının sözleri, kızının kalbinde taş gibi donmuş bir küs yaratır. Babasıyla arası açıldıktan sonra Asiya, şöyle tasvir edilmektedir: *“O zamandan beri Asiya çok değişti. Zayıfladı. Gözlerinin etrafını ufak kırışıklıklar kaplayarak, yüzü kederli ve düşünceli bakardı. Awılda gençlerin toplanarak eğlenebileceği bir kulüp yoktu, merkeze ise Asiya uzaklığından dolayı gitmezdi. Bu yüzden işten sonraki boş zamanında hep evde otururdu ” (s.134).* Böylece içine kapanan Asiya, vaka zamanı olan bu senenin baharında farklılaşmıştır: *“Bu baharla beraber Asiya’ya da belirsiz bir sezgi geldi. Uzaktan özel bir haber bekliyormuş gibi sessizliği dinliyormuş gibi otururdu. Uçar kuş gibi ürker, etrafına sürekli heyecanla bakıp dururdu. Gece boyunca perdeyi biraz açarak gözlerini ayırmadan pencereye bakardı” (s.135).*

Asiya, Noyan’la tanıştığında *“göğsüne düşen kalın örgülerinin birini yavaş yavaş açıp, tekrardan ördü. Şimdi ikinci örgüsünü açmaya başladı. Neden belli değil, Asiya’nın kederli yüzüne bakarak Noyan onu hiç küstürmek istemedi” (s.136)* şeklinde tasvir edilmektedir. Hikâyede Asiya, romantik bir kız olarak çizilmektedir. Geleneksel evliliğe rağmen severek evlenmek ister. Aşık olduğu delikanlı Noyan’a şöyle der: *“Sen*

kendin demiştin, dünyada aşka karşı hiç bir şey duramaz. Onun gibi benim babam da bizim aşkımıza hiç bir şey yapamaz” (s.140). Romantik kişiliği Noyan’a bulunduğu itiraftan da ortaya çıkmaktadır: *“Noyan! Seni ilk defa evimize girdiğinde kalbim kendi kendine titreyiverdi de çok hızlı vurmaya başladı. Bir türlü, korktuğumu da, sevindiğimi de bilmedim. Bizim evde gecelediğin gece sabaha doğru sen rüyama girdin. Babam uyandırdı tam o anda. Ondan hemen sonra seni sevmeye başladım... Senin traktörüne gece seferlere kendim çıkmak istedim...”* (s.140). Annesine ekim işleri bittikten sonra evden gideceğini söylemesi de, sevgi için her şeye; anne babasına karşı çıkmaya bile hazır olduğunu göstermektedir.

Otar – baş kahramanın babası; köylü bir erkektir. Otar’ın dış görünüşü ile ilgili tek bir dikkat ortaya çıkmaktadır: *“alışkanlığına uyarak aşağıya bakarak oturup, onsuz da kıvıra kıvıra deve tüyünden ip gibi olmuş incecik bıyığını tükürüğü ile ıslatıp tekrardan okşamaya başladı”* (s.136). Otar, kızını isteyen ihtiyar Jakıp’ı kendisi sevdiğinden kızını onun oğluyla evlenmeye ikna etmeye çalışır. Fakat, Jakıp çok hoşuna gittiğinden teklifi reddeden kızına kızarak geleneksel evlilikten bahsetmeye başlar. Eskiden evlenirken hiç bir zaman çocuklara sevip sevmediklerinin sorulmadığını, dedeleri, nineleri, anneleri, babaları, anne babası tarafından alınan kararlar evlendirilip uzun ve huzurlu bir hayat yaşadıklarını söyleyerek kızını ikna etmeye çalışan Otar, yine de başarılı olamaz. Bunun üzerine kızarak *“O zaman yaşlanıncaya kadar böyle benim sırtımdan geçin”* (s.134) şeklinde bir söz sarfeder ve kızıyla arasını soğutur.

Aslında Otar kızını çok sever, gece uykusuz kalarak dışarıda dolaşırken onun boş odasının penceresinden hep onu arardı. Ancak Asiya, işinde gece seferlere çıkarak babasıyla yüz yüze çoktan beridir görüşmemiştir. O sabah hayvanları otlatmaya çıktığında, kızı üstü toz toprak ve çok yorgun bir şekilde eve dönmekte, yemek yemeye bile gücü yetmeden düşüp akşama kadar hiç uyanmadan uyumaktadır. O hayvanları otlamadan getirdiğinde ise kızı kızaran gözlerle gece seferine gitmektedir. Otar, Asiya’ya çok acısa da inatçı bir karaktere sahip olduğundan: *“Kendisinin suçu” der. “Canı huzur bulacağı yere varmadı. Şimdi kalsın böyle...”* (s.138) diye söylenir. Kızına olan sevgisi sonsuzdur, ama kırgınlığı da bir türlü geçmez. Böylece Otar, sert ve acımasız bir baba değil de, sadece kendi hayatında hissetmediği duyguyu anlayamayan bir baba olarak çizilmektedir.

Noyan – Asiya’nın sevgilisi; köylü bir delikanlıdır. Noyan, *“kısa boylu, şapkasını bir yana çevirerek giymiş, kazan gibi büyük kafalı, hoppa, esmer bir delikanlı”*dır (s.135). Noyan, Otar’ın evine geldiğinde çok konuşkan ve çevik biri olarak tarif edilmektedir. *“Saygın aksakalın evi bu mudur? Biz misafiriz, - dedi sanki bir sürü insan gelmiş gibi bağırarak. Ondan sonra çitin önünde duran Raş kocakarıya yakınlaşıp elini uzatarak gülümseyerek selamlaştı. Susacağı yok. – Adım – Noyan....”* (s.135) şeklinde ilk defa okuyucunun önüne çıkan Noyan, alçakgönüllü ve saf köylü bir delikanlı olarak verilir. Şakalaşmayı ve gülmeyi çok seven Noyan, Otar’ın hoşuna hiç gitmez. Fakat şakacı Noyan, Otar’ın evinde gecelediği günün ertesi sabahında pencereden uyuyan Asiya’yı görünce kıza bakıp durur. Hikâyenin sonuna doğru Noyan’la Asiya’nın bir birine aşık olduklarını öğrenmekteyiz. Hikâyenin başında okuyucunun önüne şakacı, ciddi olmayan biri olarak çıkan Noyan, hikâyenin sonuna doğru ciddi biri olarak gösterilmektedir. Asiya, Noyan’ı ilk gördüğünden itibaren sevmeye başladığını itiraf edince Noyan’ın *“Güneş nurum benim... – delikanlının sesi titreyerek çıktı. – Asiya. (...) Artık ikimiz sonsuza dek birlikte oluruz. Ben hayat boyunca seninim”* (s.140) demesi, onun romantik kişiliğe sahip olmasını öne çıkarmaktadır.

Hikâyede, yardımcı kahramanlar olarak Asiya’nın annesi, bir de Asiya’yı istemeye gelen ihtiyar Jakıp ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyenin merkezi temi, sevgidir. Hikâyenin baş kahramanı Asiya, sevdiği insanla evlenmek isteyen bir köylü kızdır. Babası tarafından evlendirilmeye karşı çıkar ve kolhoz merkezine çalışmak için gelen Noyan adında delikanlı ile birlikte çalışırlarken ona aşık olur. Bir gece Noyan’la ot yığınlarının yanında konuştuklarını babası da duyar. Noyan bu konuşmalarının awıl halkı tarafından duyulacağından endişe eder ve bunu ona bildirir. Ancak Asiya, şöyle cevap verir: *“Sen kendin demiştin, dünyada aşka karşı hiç bir şey duramaz. Onun gibi benim babam da bizim aşkımıza hiç bir şey yapamaz”* (s.140). Aşklarının her şeye karşı ayakta kalabileceğine inanan Asiya, sevdiği Noyan’a duygularını şöyle itiraf eder: *“Noyan! Seni ilk defa evimize grdiğinde kalbim kendi kendine titreyiverdi de çok hızlı vurmaya başladı. Bir türlü, korktuğumu da, sevdiğimi de bilmedim. Bizim evde gecelediğin gecesabah doğru sen rüyama girdin. Babam uyandırdı tam o anda. Ondan hemen sonra seni sevmeye başladım...*

Senin traktörüne gece seferlere kendim çıkmaya istedim...”(s.140). Daha sonra annesine de ekim işleri bittikten sonra evden gideceğini söyleyen Asiya, aşkını babasından korumak için her şeyi hazır olduğu çok açıktır.

Geleneksel evlilik- Hikâyede ihtiyar Jakıp, baş kahraman olan Asiya’yı oğlu için babasından istemeye gelir. Jakıp, Otar’ın çok hoşuna gittiğinden Asiya’yı bu evliliğe ikna etmeye çalışır. Kızını ikna etmeye çalışırken şöyle akıl verir: *“Yaşının dolduğunu (evlenme zamanının geldiğini) kendin de anlarsın. Eskiden denirdi: “evde kalmış kız ayıptır” diye. Artık bundan sonra evde kalmış olursan en çok bize dokunur”* (s.133). Ancak, Asiya sevdiği insanla evlenmek istediğini, Jakıp’ın oğluyla evlenmek istemediğini söyledikten sonra Otar küplere biner. Kızına geleneksel evliliği savunan şöyle bir monologu sunar: *“Sevmiyorum dediğin nasıl bir huymuş böyle, bilmiyorum. Bizim babalarımız sevmek denen belayı hiç bilmeden de hayatlarını yaşamıştı. Ayrıca, ona rağmen yine de sülaleri çoğalıp güzel yaşadılar. Bizim annemizin de babamızla severek evlendim dediğini duymamıştık, fakat merhum bu dünyadan dileceğim yok diyordu. Annenle ikimize de zamanında birbirinizi seviyor musunuz diye soran yoktu. Deseler de evlendiğimiz güne kadar bir birimizin nasıl olduğumuzu da adamakıllı bilmiyorduk. Babalarımız kendi aralarında anlaştı da, üç-dört günün içinde töreni, kutlamayı düzenleyerek bizi evlendirdi. Bak işte kendisi burda ya, yalan söylettirmez. Biz evleneli kırk seneyi aşmış. Çok şükür, mutlu, huzurlu bir hayat yaşıyoruz. Hatta bir birimizi seviyoruz diye düşünmemiştik bile”* (s.134). Böylece, awıllarda eski geleneklere göre ailelerin çocuklarını onların fikirlerini sormayarak, evlendirdikleri söylenerek bir karşıtlık oluşturulur.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede çok az sayıda dikkatler bulunmaktadır. Bunlardan biri awıla çalışmaya gelen Noyan’la birlikte Asiya’nın yani gençlerin geceleri traktörle çalışmalarıdır. Ekim işleri gece yapılmakta, Asiya gündüzleri gelip evde uyumaktadır. Bu nedenle hikâyenin bir yerinde gece çalışan traktörlerin sesinin insanları uyutmadığı verilir. Yine Otar’ın hayvanları sabahları otlatmak için evden çıkarıp akşam olunca eve dönüşü köy yaşamına ait ayrıntılardır.

2.4.12. Beken'in Değişimi⁸⁸

Tanımı- “Beken'in değişimi” hikâyesi, kazak halkının zengin kültürünün eskiden süregelen gelenekleri ile adetlerinin inanışlarının hikâyesidir. Hikâyenin baş kahramanı olan yaşlı adam Beken'in evinde şelppek pişirtmesi gene fatiha ile al-ihlas okunarak yenmesi, ilkbaharın ilk gök gürültüsünde eve bolluk dilemek için kepçeye vurarak dolaşması, vs. Ayrıca Beken, her senenin baharında atalarının mezarlarına gidip fatiha ve al-ihlas surelerini okuyarak onların ruhlarını rahmetle anmaktadır. Fakat son gittiğinde mezarları yerinde bulmaz. Mezarların bulunduğu yerin toprağı tamamen sürülmüştür. Gözlerine inanamayan Beken, küçüklüğünden beri dualarını okuyup, destek bulup sığındığı atalarının mezarlarının yıkılışında kolhozun tarım uzmanı Sabira'yı suçlar. Çok geçmeden Sabira'nın sevgilisi, yakında evleneceği delikanlı Serik'in bozkırda hayvanları otlatırken yıldırımla çarpılıp ölmesi üzerine bu olayın kökünde atalarının ruhlarının olduğunu düşünür. Ancak Beken, atalarının ruhlarının Sabira'ya gönderdiği cezayı çok acımasız bulur, fakat ruhları yorumlamaktan da kaçınır. Hikâyenin sonunda ise mezarların bulunduğu toprakları Sabira değil, traktör şoförü olan Samat'ın hiç kimseden izin almadan bir gece içinde sürüverdiği ortaya çıkar.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmakta ve anlatıcı hikâyenin kahramanlarının ruh hallerine, düşüncelerine hakim olarak okuyucuya nakletmektedir. Örneğin, “*Ruhlarda acımasız mıydı böyle. Aslan gibi bir yiğidin gençken hayatını almaları da nedir böyle. Daha hafif başka bir ceza bulunmadığından mı*” diye üzülen ve düşünüyör. Peşinden: “*Estağfrullah, neyi düşünüyorum... Ruhun işinde ne alakam var, hey'-diye korktu*” (s.151) şeklinde Beken'in aklından geçen düşünceleri anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Başka bir örnek, “*Kararan gözlerini kapattı. Hiç bir düşünce yok başında. Sersem*” (s.146) şeklinde gene baş kahramanın düşünceleri anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Dolayısıyla, hikâyenin anlatıcısının bakış açısının tanrısal olduğunu ifade edebiliriz.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Sabahtan önce şimşek çaktı*” (s.110) cümlesiyle hikâyenin zamanı belirtilerek başlamaktadır.

⁸⁸ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 142-161.

Giriş- Hikâyeye giriş tabiat tasviriyle yapılmaktadır. Giriş kısmında okuyucu hikâyenin baş kahramanı Beken ile tanışmaktadır. Şimşekler sesinden uyanıp dışarı bakması hikâyenin giriş kısmını tamamlamaktadır.

Gelişme- Hikâyenin gelişme kısmı ihtiyarın eşini uyandırması, eşinin uyanması, kalkıp ön odadan kepçe getirip bütün evi dolaşarak kepçeye vurması, Beken ve eşinin çay içmesi, Beken'in atalarının kabirine doğru yola çıkması, yolculuğu sırasında atının dayanaklığını düşünmesi, geriye dönülerek dünkü toplantıda Beken'in yönetici tarafından övülmesi, Beken'in memnun olması, Beken'in söz alarak uzun konuşması, yöneticiden atı istemesi, hale geri dönülerek istediği atın üstünde düşünerek yolculuk etmesi, Üyjıgılğan'a gelince şaşırması, atalarının kabirlerini yerinde bulamaması, kabirlerin tahminen bulunduğu yere gelip oturarak fatiha okuması, kabirleri yıkanları lanetlemesi, geriye dönülerek Beken'in küçükken ataları hakkında efsaneleri dinlediğinin anlatılması, hale dönülerek Beken'in kalkıp atına binmeye çalışması, ata binememesi, ata binmeden derin arığın içine atı yerleştirip yara oturması, Beken'in yanına Sabira'nın gelmesi, Beken'in Sabira'yı tersleyip ata binip gitmesi, Beken'in atı kamçılıyarak sinirini çıkarması, yoluna çıkan traktörün içindeki Samat'ın Beken'i yanına çağırıp enfiye kutusunu istemesi, nasıbayı dilinin altına atması, Samat'ın Beken'e hiç ağzını açtırmadan birşeyler anlatması, kabirler etrafındaki topraklara ekinin ekilmesi, Beken'in ziraatçı kız Sabira'ya çok küs olarak iki gündür evden çıkmaması, eşinin rüyalar görmesi; sağanak yağmur yağmaya başlayınca tüm kolhozcuların sahanın başındaki barakaya koşması, sahayı dolaşan Beken'in barakaya gelmesi, barakada Sabira'nın yabani soğanı gümbürtü çıkartarak yemesi, Beken'in dik dikilip bakmasından Sabira'nın çekinmesi, bir kadının Beken'e Sabira'nın muhtemelen hamile olduğunu söylemesi, Beken'in iki kadını da sevmeyerek onlara ters dönüp oturması, yağmur dinince herkesin dışarı çıkması, sahanın öbür ucundan Samat'ın koşarak barakaya doğru koşması, Samat'ın Serik'in yıldırımla çarpılmasını söylemesi, barakanın yanındaki herkesin ağlayarak Samat'ın peşinden gelmesi, Beken'in atla herkesten önce gelip Serik'in ve atının cesedini ayrı ayrı yerde bulması, Beken'in tam dua okurken ölünün gözünün hareket etmesi, Beken'in korkması, kalan insanların ağlayarak gelmesi, en son Sabira'nın gelip Serik'in cesedini kucaklayarak ağlaması, cesedin kolhoz merkezine getirilip gömüldüğünde Sabira'nın çığlık atarak ağlaması, Beken'in Sabira'ya olan küsünün geçmesi, Beken'in Sabira'nın atalarının ruhları tarafından cezalandırılmasını

düşünmesi, Beken'in eşine cuma şelppek yapmasını rica etmesi, şelppek üzerine koran okuyup yemesi, Beken'in ekin sahasını sürekli dolaşması, sahanın yanındaki hayvan ahırın yanından geçerken ahırın içindeki üç-dört yabancı atı görmesi, Beken'in konseye gitmesi, konseyin önünde Üyjıǵılǵan'daki gür çıkan ekinlerden örnekler getiren ve ekinleri basan yabancı atları ahıra kapayanın Sabira'nın olduğunu öğrenmesi, Beken'in Üyjıǵılǵan'a doğru gitmesi, Üyjıǵılǵandaki ekinlerin gür çıktığını görmesi, Beken'in yanına kayıp hayvanlarını arayan ihtiyarın gelmesi, Beken'in tüm öfkesini ihtiyardan çıkararak onu azarlaması, ihtiyarın da onu yıkılan kabirler için azarlaması, iki ihtiyarın awıla dönmesi, Beken'in Üyjıǵılǵan'a gelmesi, orada ekinleri görmeye gelen komşu kolhozun tarım uzmanıyla karşılaşması, sohbet etmesi, ekin biçme zamanı gelmesi, Beken'in Üyjıǵılǵan'a gitmesi, kombaynın içinde Samat'la konuşması;

Düǵüm- Beken'in kabirleri Samat'ın yıktığını öğrenip Samat'ı azarlaması, Samat'ın traktörüne gitmesi, Sabira'nın Beken'e ona hala kızgın olup olmadığını sorması, Beken'le Sabira'nın sohbeti;

Sonuç- Sabira'nın kabirler hakkında soru sorması, Beken'le Sabira'nın konuşmaları ve Beken'in kabirleri yıkanın Sabira değil, traktör şoförü Samat olduğunu öğrenmesi Sabira'nın suçsuz olduğunu Beken'in anlaması.

Yıldızla ayrılmış 7 metin halkasından kurulmuş hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı - awıl, kolhozdur. Hikâyenin olay örgüsünün başladığı mekân, baş kahramanın awılındaki evidir. Kapalı dar mekân olarak ortaya çıkan evinde uyuyan baş kahraman gök gürültüsünden ürpererek uyanır eşini de uyandırır. Hikâyede eve dair hiçbir tasvir bulunmamaktadır.

Hikâyede ortaya çıkan açık geniş bir mekân unsuru, Üyjıǵılǵan adlı ovadır. “*Eski zamanlarda şiddetli rüzgar altı kanatlı çadırı devirince Üyjıǵılǵan (Ev devirilen) adlandırılmış, bu bir avuç genişliğindeki ova kalın tüy çimli idi. Rüzgar estiğinde o tüy çim şişman hayvanın tüyü gibi parlayarak güneşte dalgalanmaktadır. O ataların zamanından beri hiç değişime uğramadan gelen ova, şimdi darmadağın siyah nadasa bırakılmış toprak olup kalmış. (...) Sürülen toprağın kenarı yara kadar uzanmıştır*” (s.145) şeklinde tasvir edilen Üyjıǵılǵan'da Beken'in atalarının mezarları bulunmaktadır. Ancak vaka zamanında oraya kuran okumaya gelen baş kahraman, onları yerinde

bulamaz: *“Hatta her yıl baharda mahsus gelip üzerine fatiha okuduğu mezarın hangi tarafta olduğunu Beken hemen çıkaramadı. (...) Derin sürülen siyah toprağın tam ortasından geçip mezar şu yerdeydi herhalde dediği tarafa geldi”* (s.145). Mezarların kesin yerini bulmak zordur; çünkü *“Nemli siyah toprak yağdan şişmiş gibi kırışık buruşuk olarak devrilmiştir. Kırışıklar da tek düze uzanıp gidiyorlar. Eski mezardan hiç bir iz bile kalmamıştır”* (s.145). Baş kahramanın aradığı kabirler onun için çok büyük bir önem taşımaktadır; çünkü *“Bu mezarlar çok eski zamanlarda yaşamış atalarınıninki idi. Belirsiz nedenle sonraki nesilden bu yere hiç kimse defnedilmemişti”* (s.146). İşte bu *“mezarların etrafındaki önceden hiç sabanın dokunmadığı yaklaşık yirmi hektar yerde”* (s.148) ekinler vardır.

Hikâyenin başka bir mekân unsuru da ekinlerin bulunduğu tarlanın başındaki barakadır. Kapalı dar bir mekân olarak ortaya çıkan barakaya dair şöyle bir tasvir bulunmaktadır: *“Aydınlığı tek kapıdan gelen, penceresiz alacakaranlık barakanın içinde kimlerin olduğunu doğru düzgün çıkaramadı. Çapar yabani soğanın nefesi ağırlaştıran ağır kokusu midesini bulandırdı. Birazdan sonra karanlığa alışıp içeridekilere göz attı”* (s.149).

Mekân olarak Beken'e ait hayvan ahır da ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kolhoz konseyi, awılın yanındaki tarlalardan da söz edilir. Ancak, onlara dair hiç bir tasvir verilmemektedir.

Hikâyede, tabiat tasvirleri çok geniş bir yer tutmaktadır. Genellikle hava değişimine bağlı olarak tabiatın farklı tezahürleri tasvir edilmektedir. Giriş kısmındaki ilk tabiat tasvirinde baharın ilk gök gürültülü günü anlatılmaktadır. *“Sabah öncesinde şimşek çaktı. İlk önce leğenin dibini basmış gibi kıtırdayıp durdu. Sonra sacı kaplanan çatıyı biri tekmeleyerek oynuyormuş gibi oldu. Şimdi bir anda çatırtı çıkaran gök bölünüp yeryüzü sarsıldı. Pencerenin camları çınlamaya başladı.”* (s.142). Bundan sonra *“Tan tamamen ağarmış. Bir araya getirilen siyah bulutlar yan yana bölünüp dalaşan darmadağın köpekler gibi üst ste gelerek düzensiz hareket ediyorlar. Yıldırım çakıverip gök gürüldedi de yağmur bardaktan boşanırcasına yağdı”* (s.143) şeklinde hikâyenin girişinde verilen tasvirin devamı nakledilmektedir.

Baş kahraman tarla başına gittiğinde yağmur yağmaya başlar ve şöyle bir tabiat tasviri verilmektedir: *“Tozu dumana katarak yığıp şiddetli bir kasırga esip geçti.”*

Parıldayarak şimşek çakıp, gök gürüldedi. Gök gürültü patırtı ederek, çatır çutur çatırdayarak sağanak yağmur da nara atarak saldırıp yağdı. Bir sonraki tabiat tasvirinde yağmurun dindiği şu şekilde verilmektedir: “Birazdan sonra bardaktan boşanırcasına yağan sağanak yağmur dindi. Delinmiş bulutun tepesinden gülümseyerek güneş göründü. Serin hafif yel esti. Barakadakiler dışarıya çıktılar. Ekinler üzerine boncuk boncuk olarak berrak damlalar duruyor. Yüzükteki yakut taşı gibi parıldıyorlar. Yel estiğinde kopup yuvarlanıp düşüyor. Toprak ısınıyor. Demin çağılayan arıkların yerinde çamurlar kaldı” (s.150).

Hikâyede vaka zaman ilerlediği, mevsimlerin değiştiği tabiat tasvirleriyle belirtilmektedir. Sonbaharın geldiği de şu tabiat tasvirinden anlaşılmaktadır: *“Tahıl bozardı. Başakları şingirdayarak toplama zamanı da geldi. Ekin biçme zamanı (orak) başlayıp çiftçinin gündüz-gece rahat göremeyecek dönemi başladı” (s.158).*

Zaman- Hikâyenin olay örgüsünün başladığı zaman, anlatıcı tarafından *“Bu şu baharın ilk gök gürültüsüydü” (s.143)* şeklinde verilen bilgiden hareketle - bahar mevsimidir. Baş kahramanın sabahın köründe gök gürültüsünden dolayı uyanmasıyla hikâyenin olay örgüsü başlamaktadır. *“Tan tamamen ağarmış”ı (s.143).* Baş kahramanın *“Üyjıılğan'a gidip saygılı (merhum) atalarımızın başında fatiha okuyayım” (s.143)* sözleriyle daha sonra yola çıkışı ve yol boyu düşündükleri anlatılmaktadır. Vaka zamanı askıya alınarak araya zamanda atlama, özetleme ve geriye dönüşler girmektedir. Ardından baş kahraman tarladayken sağanak yağmurun başlamasından söz edilir. *“Birazdan sonra”(s.150)* yağmur bitince Samat Serik'in ölüm haberini getirir. *“Aynı günü” (s.151)* Serik'in cesedi kolhoz merkezine götürülüp defnedilir.

Araya giren atlamalar ve özetlemelerle vaka zamanı yaz mevsimine gelir. *“Bugün” (s.152)* de ata binen Beken sabah erkenden avılın yakınındaki tarlalara bakmak için yola koyulur. Yolun üstünde olan kendisine ait ahırda başka kolhozun atlarını kapalı bulunca onları soruşturmak için konseye gider, ondan sonra da kolhoz yöneticisinin verdiği vazifeye Üyjıılğan'a gider. *“Akşamleyin” (s.155)* evinde eşine Üyjıılğan'dan getirdiği çok övülen ekinleri gösterir. Gene araya zamanda atlamalar girerek vaka zamanı tahılın *“toplama zamanı”na (s.158)* gelir. Vaka zamanı belirlenmek üzere *“bugün” (s.158)* ibaresi kullanılarak baş kahramanın tarlaya erkenden gittiği

verilmektedir. “*Sonbaharın boz gökyüzünde saçakbulutlar var*” (s.161) şeklinde tabiat tasviriyle biten hikâyenin olay örgüsü baharda başlayıp sonbaharda bitmektedir. Dolayısıyla hikâyenin vaka süresi, bahar-sonbahar arası birkaç aylık süreyi kapsamaktadır.

Vaka anlatımı sırasında araya geri dönüşler girmektedir. Ayrıca, vaka anlatımında birkaç özetleme ile zamanda atlama yer almaktadır. Mesela, “*Haziranın ayının ilk yarısında*”(s.152) şeklinde bahar mevsiminden hemen haziranın ilk yarısına, “*temmuz ayında*” (s.152) ibaresiyle yaklaşık yarım ay sonrasına atlanmaktadır.

Ayrıca hikâyede anı-hatırat tekniği ortaya çıkmaktadır. Hikâyede baş kahramanın birkaç hatırası nakledilmektedir. Tanrısal anlatıcı tarafından “*Tam şimdi Beken çocukken büyüklerden duyduğu o efsaneleri duygulanarak hatırladı...*”(s.146) cümlesiyle baş kahramanın hatırasının anlatımı için zemin hazırlanmaktadır. Üç noktayla başlayarak hatıranın kendisi de şu şekilde nakledilmektedir: “*...Gün boyunca keçileri otlatıp yorgun dönerdi. Akşamları ocak yanındaki ateşin sıcaklığına ulaştığında yarılıp, diken girip, nasırlı ayakları sızlayarak kaşınırdı. Kaşındıkça koza düşerdi. Birde vücudu ısındıktan sonra tatlı bir uykuya daldı. (...) Böyle anlarda evin tör'inde bir dirseğine abanarak yan yatan aksakallı ihtiyar: ‘saygıdeğer, eskilerde falan adlı atamız...’ - diye uzun hikâyesini başlardı*” (s.146).

Kişiler:

Beken - hikâyenin baş kahramanı, yaşlı bir adam; köylü bir erkektir. Beken, altmış yaşını aşmış, zayıf bir insandır. Awılda eşi Balsarı ile beraber bir evde oturur, ekin tarlalarını hayvanlardan korumaya çalışır. Kolhoz yönetimi tarafından “*bölgedeki tecrübesi bol olan bekçi*” (s.143) şeklinde övülen Beken övülmeyi de sever. Yönetici Beken'in ismini söylediğinde “*Dik duran kapitonedan kalpağını çıkarıp cebinden bükülmüş takkesini aldı. Göz bebekleri genelde geniş açılan çekik gözleri gülerek parıldayıp, kırışıklıklı yüzü seğirip durdu. Ağzının iki ucu kulaklarına kadar uzanarak gülümseyerek gülüşünü toparlayamadı. Etrafında oturanları yeni görüyormuş gibi: Evet, ne var, ne yok?*” diyor. Şimdi birde kendisine söz verildiğinde: “*ay, ben ne deyeceğim*” diye şaşakaldı” (s.144) şeklinde verilen baş kahramanın davranışının tasviri onun bireysel karakterini en iyi bir şekilde göstermektedir. Beken aslında iyi kalpli

biridir. Gün boyunca at üstünde tarlada dolaşarak ekinlerin hayvanlarca basılmamasına dikkat eder. Hikâyede Beken, çalışkan biri olarak çizilmiştir.

Hikâyede Beken, eski inanışlara uyarak farklı adetlerle gelenekleri hala sürdürmektedir. Örneğin, ilkbaharın ilk gök gürültüsü olduğunda bolluk dileyerek tüm evi kepçeye vurarak dolaşır. Ayrıca, her senenin baharında bayağı uzak bir yerde bulunan çok eski atalarının mezarlarına ruhlarını anımsayarak gidip fatiha okur. Atalarının kabirlerinin yıkıldığını öğrenince Beken çok şaşırır, aynı zamanda çok korkarak “*O, cezayı Tanrı'dan alası, hangisi acaba bu toprakları süren...*” (s.145) der. Kabirlerin yıkılmasından suçlu tuttuğu Sabira'nın sevgilisi yıldırımla çarpılınca Beken bunu atalarının ruhlarının gönderdikleri ceza olarak düşünür: “*Ruhlar da acımasız mıydı böyle. Aslan gibi bir yiğidin gençken hayatını almaları da nedir böyle. Daha hafif başka bir ceza bulunmadığından mı. (...) Estağfrullah, neyi düşünüyorum... Ruhun işinde ne alakam var, hey*” (s.151) şeklinde inancı verilir.

Beken, çocukluğundan itibaren kendi dedesinden ataları hakkında efsaneleri dinleyerek yetişmiştir. Bu yüzden hiç tanımadığı dedelerinin mezarlarına da çocukluğundan beri bağlanmış, her zaman saygı duymuş ve değer vermişti. Kendisi de 60 yaşını aşınca başkalarına çocukluğunda duyduğu efsaneleri anlatarak büyük bir şeref duymaktadır. Hikâyede, Beken, iyi kalpli biri olarak okuyucunun önüne çıkar.

Sabira - awıla iki yıl önce eğitimini tamamlayıp gelen kolhozun tarım uzmanı genç bir kadındır. Dış görünüşü, şu şekilde tasvir edilmektedir: “*At üstünde oturuyor. Erkek gibi giyinmiştir. Yoğun işler zamanında giydiği kıyafetleri: pantolon, pamuklu ceket (mont), ayaklarında - bot. Sadece kafasına kırmızı alaca yazma takmıştır. Doğadan kendisi esmer bir kız, bahar günlerinde ondan daha fazla kararıyor. İri gözleri pırıl pırıl parlıyor. Dudaklarını kırmızı edip boyamıştır*” (s.147). Bundan sonraki değerlendirme baş kahramanın Sabira'ya karşı duygularından ortaya çıkarılmaktadır: “*Önceden Beken iş konusunda Sabira'nın erkeklerle yan yana yürüdüğüne imrenirdi. Kolhozun ekin tarlalarında bu genç kızın âmiri ayrı idi. Onun için değer veriyordu ona Beken*” (s.147). Dolayısıyla, Sabira'nın çalışkan ve güçlü bir kadın olduğunu ifade edebiliriz. Hikâyede Sabira, Serik adlı delikanlı ile yakında evlenmeyi planlıyor; fakat, Serik yıldırımla çarpılıp ölünce Sabira, çok az günün içinde zayıflayıp solar. Sabira'nın barakadayken yabani soğanı kırıltılarak yediğinde,

yanındaki kadın Beken'e kızın herhalde hamile olduğunu söyler. Dolayısıyla, Serik'in çocuğunu taşıyan Sabira, sevgilisini kaybettiğinden çok geçmeden orak zamanında gene tarlada arabayla işçilerin işini kontrol ederek yeni görevler dağıtır. Hikâyenin sonunda Beken ona birşey anlatırken derin düşüncelere dalan Sabira *“gelecek sene bu tohum toprağın kucağına girecek. Ne tuhaftır bu hayat... Yere gömülüyor, sonra çoğalarak çıkıyor...”* (s.161) der. Demin sevgilisini bu toprağın kucağına veren Sabira bu sözlerinde tohumun topraktan çoğalıp çıkarken insanların bir daha topraktan çıkamayacağına üzülerken hayatın tuhaf olduğundan bahseder. Sevgilisi Serik yıldırımla çarpılınca evli olmadığı halde cesedinin üzerine yatarak bağırarak ve çığlık atarak ağlayan Sabira kimseden utanmadan kocası ölmüş yastaki kadın gibi davranır.

Samat - traktör soförü olarak çalışan köylü bir delikanlıdır. Samat, hikâyede şu şekilde tasvir edilmektedir: *“kışın-yazın şapka giymezdi. Taranmayan kalın al don saçları dikleşip duruyordu. Karakteri de afacan bir delikanlı, büyük demeden, küçük demeden ‘sen’ diye konuşurdu. Bu zamana kadar daha kimsenin kafasını yarığ, gözünü çıkarmış değil.fakat bu Samat'tan awıldakiletin hepsi korkardı”* (s.147). Baş kahramanın da Samat'a karşı hissettikleri de şöyle nakledilmektedir: *“Bu delikanlı ile karşılaştığımda Beken'in de yüreği her zaman titrerdi”* (s.147). Hikâyede Samat, çalışan biri olarak çizilmektedir. İki gündür uyumadan arkasına mibzer bağlanan tarktörünü sürer ve *“Tohum ekmeyi kendi ellerimle bitirmezsem huzur bulacak değilim. Bir emek kahraman ünvanı almadan da gönlüm kabul etmiyor”* şeklindeki sözleri önüne koyduğu amaçları da belirtmektedir. Ayrıca, Sovyet ideolojisinin etkisinin altında kalarak hükümetin belirlediği normları aşmak hırsı, rekor kırma isteği ortaya çıkmaktadır. *‘Bu sene rekorluk tahıl yetiştirsem diye düşünüyorum’* (s.147) diyen Samat, baş kahramanın atalarının mezarları bulunduğu yeri sürüp oraya ekinler eker. Baharda kimsenin emri olmadan sırf rekoru kırmak hırsıyla ekinler eker.

Hikâyede olay örgüsünün gelişimi için kullanılan yardımcı karakterler olarak Beken'in eşi Balsarı, Sabira'nın yıldırımla çarpılıp zamansız vefat eden sevgilisi Serik, kolhoz yöneticisi, komşu kolhozun tarım uzmanı, barakada Sabira'nın yanındaki kadın ortaya çıkmaktadır.

Tema:

İnanışlar- Baş kahraman Beken, çok dindar biri olarak çizilmektedir. Hikâyenin başında gök gürültüsü sesinden ürkererek uyanan Beken, eşini kaldırır, o ise kepçeye vurarak evi dolaşır. Bu inanın anlamı şudur: eski zamanlardan beri ilkbaharın ilk gök gürültüsünde "süt bol, kömür az" sözleriyle kepçeye vurarak evi dolaşırsan bolluk, bereket olur. Beken'in derin bir inanca sahip olduğu onun söylediklerinden de ortaya çıkmaktadır. Mesela, temmuz ayının yakıcı, boğucu havasında sinekler yüzünü yeyip, güneş yakıp gündüz-gece gezerken *"Bu sıcaklık bolluğa doğru bir başlangıçtır"* (s.152) der. Ayrıca, baş kahraman çocukluğundan itibaren kanına sinmiş, her zaman gönlünün temiz niyetiyle zorluk çektiğinde medet dileyerek sığındığı mezarlarla sık sık fatiha, al-ihlas okur. Hikâyede de ilkbaharın ilk gürültüsünde hemen atalarının mezarına süre okumaya gider. Bunun dışında, Sabira'nın sevgilisi Serik yıldırımla çarpılınca Beken bunun ruhların cezası olduğuna inanır. Birde cuma günü üzerine dua etmek için eşine yedi tane şelpek⁸⁹ yapmasını söyler. Bu da kazak halkının eski zamanlardan süregelen önemli inanışlardan biridir. Özellikle müslümanlar için kutsal olan cuma günü şelpek pişirilir ve evin en büyüğü fatiha ile üç kez al-ihlas sürelerini okur. Ondan sonra herkes şelpekten tatmalıdır. Bu da Allah'a şükrederek Allah'ın ölenlerin ruhlarını bağışlamasını dileyerek okunan bir duadır. Beken'in ruhlara olan inancı çok güçlüdür. Serik'in ölümünü ataların ruhlarının gönderdiği bir ceza olarak görür. Mesela, *"kutsal, güçlü ruh kendi intikamını kaçırmazmış. (...) Aslan gibi bir delikanlıyı yatırdı, kolay mı?"* (s.151) der Beken. Kazak halkının eskiden süregelen çok önemli bir geleneği, atalara saygı göstermektir. Ayrıca, sadece hayatta olan büyüklere değil, artık öbür dünyaya giden atalara da hürmet gösterilmektedir. Bu gelenekle bağlı olarak "yedi ata" geleneği bugünlerde hala kazaklar için aktüeldir. Her kazak, çocukluğundan itibaren babasından başlayarak kendi 7 atasını bilmelidir. Bu gelenek eskilerden ataların ruhlarına inancından ve büyüklere saygıdan kaynaklanmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı atalarının kabirleri yıkılınca onların bunu yapanları cezalandırdığını düşünür, fakat hikâyenin sonuna doğru kabirleri yıkanın yıldırımla çarpılan Serik değil, traktör şoförü Samat olduğunu öğrenince çocukluğundan beri çokinandığı ruhların hiç olmadığını farkına varır.

Çalışkanlık- Hikâyede kırsal alanlarda insanların hayatında en geniş ve önemli yer alan tarım anlatılmaktadır. Hikâyenin bütün kahramanlarına has olan tek özellik,

⁸⁹ Kazak milli yiyecek.

çalışkanlıktır. Baş kahraman Beken, tarlaları hayvandan koruyarak iş yapmaktadır. Kolhoz yönetimi tarafından bölgedeki tecrübesi en bol olan bekçi olarak övülür. Altmış yaşını aşsa bile hala yazın yakıcı sıcaklığına, ağzını-burnunu yiyen sineklere, yakan güneşe dayanarak gündüz-gece at üstünden inmeyerek tarlaları dolaşır. Sabira, erkek giysilerini giyerek erkeklerle yan yana tarlada çalışan genç bir kadındır. Güneşte yanarak, at üstüne binerek her gün awıllarda sadece erkeklerin değil, kadınların da awılın işlerine katkısı olduğunu, kadınların erkeklerin gölgesinde kalmadan ailelerin, kocaların tarafından kısıtlanmadan çalıştıklarını gösteren bir karakterdir. Sevgilisi Serik'i baharda kaybeden Sabira, yazın orak zamanında gene tarlada iş başında ortaya çıkar. Samat adlı traktör şoförü, rekor kırmak hırsıyla eskiden el dokunmayan üzerinde eski mezarları bulunduran toprağı sürüp oraya tohumları eker, gerçekten de rekor kırarak ekinleri yetiştiren Samat, rekoru kırıp istediğı Emek Kahramanı ödülünü kazanır, fakat bu kazancın acı pahasını Beken öder.

İdeoloji- Hikâyedeki Samat karakterinin çalışkanlığı, ideolojik çalışkanlığı temsil etmektedir. Sovyet siyaseti, kolhoz, awıllara ayrı bir vaziyet yüklemiştir. Hükümetin belirlediğı normlara göre her kolhoz bu normları en azından yerine getirmek çabasıdadır, bazıları da bu normları aşarak rekor kırmayı hayal eder; çünkü böylece awıldaki itibar yükselip, kolhoz yönetimi tarafından övölüp, belki ödüllendir, ama en önemlisi, vatanına, memleketine katkıda bulunur.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyenin olay örgüsü kolhozda geçtiğı için önümüze bir sürü gündelik köy yaşamına dair dikkatler sürölmektedir. İnanç, temini açıkladığımız için tekrar bu konuya girmeden inancın köylü insan için ayrı bir değer taşıdığını vurgulamaktayız. Eski kültürün, geleneklerle adetlerin en az değıştiğı en çok korunarak sürdüröldüğü yer, şüphesiz kırsal alanlar, kolhoz, awıllardır. Gündüz-gece dışarıda kalan insan doğaya, toprağı, göğ, çok bağılı olarak yaşamaktadır. Bu yüzden köylü insanın bazı inanışları da eski zamanlardan süregelerek doğayla ilgilidir. Mesela, Beken'in baharın ilk gök gürölüsünde kepçeye vurarak evi dolaşıp “süt bol, kömür az” diyerek eve bolluk dilemesi, böyle bir inanışın örneğidir.

Köye dair başka bir dikkat ise doğal afetin sonucunda ölmelerdir. Kazak toprakları çoğunlukla uzun uzadıya serilen bozkırlardır. Yağmur, sağanak, sel, fırtına, deprem, yıldırım ve başka doğal olaylarda insanların sığınabilecekleri hiç bir yer

bulunmaz. Bu yüzden, kırsal alanlarda doğal afetten dolayı insanın, hayvanın, herhangi canlı yaratığın ölümü bayağı bir olaydır. Hikâyede, Sabira'nın sevgilisi Serik sağanak yağmur başladığında sığınan hayvanları geri getirdiği zaman yıldırımla çarpılıp hayatını yitirir. Hikâyenin baş kahramanı, tarlaları hayvanın geçip basmasından koruma işini yapar. Bu nedenle Beken, işinin zorluklarından bahseder. Awılda hayvanı olan herkes, bekçileri sevmez. Yine awıdaki herhangi iş kolay sayılmaz. Tarlada çalışanlar gündüz-gece yazın yakıcı sıcaklığında, sineklerden rahatsız olarak güneşte yanarak çalışmaktalar. Yine kadınlar erkeklerle yan yana aynı işi yaparlar. Traktör şoförü olarak çalışan Samat, iki gündür uyumadan traktörü sürer. Böylece köylü insanın uğraşları hiç bitmez, dolayısıyla köylü insan, erkeği de, kadını da, hep güçlü, dayanıklı, çalışkan olmaktadır.

2.4.13. Bozkır Kuşu Gökyüzünü Gezmeye Gitti ⁹⁰

Tanımı- “Bozkır Kuşu Gökyüzünü gezmeye gitti” hikâyesi, Sayın Muratbek'in kazak ulu yazarı Muhtar Awezov hakkında yazdığı otobiyografik bir hikâyesidir. Hikâye, başlığı altında “*Ürmiz ihtiyarın hikâyesi*” olarak adlandırılmıştır. Yazar anlatıcı, bizzat Ürmiz'in kendisinden dinlediği hikâyeyi okuyucuya aktarmaktadır. 1961 yılın Nisan ayının ilk gününde Ürmiz ihtiyarın evine bir misafir gelir. Ürmiz, misafirini tam olarak tanıyamadan evinde ağırladıktan sonra onlar tam kalkıp giderken bir misafirinin kazak steplerin en ünlü ve saygıdeğer yazarlarından biri olan Muhtar Awezov olduğunu anlar. “Abay” romanı için çok müteşekkir olup gördüğünde ayağına eğilip teşekkür etmeyi hayal ettiği yazarı tanıyamadığı için üzülen ve utanan Ürmiz, ona demin avdan getirdiği kartal yavrularından birini hediye eder. O yolculuğuna alamadığı kuşu yazın ihtiyarın kendisinin şehre getirip bizzat yazara vermesi şeklinde anlaştıktan sonra Ürmiz, özellikle Muhan'ın kuşuna daha dikkatli bakar. Ancak Haziran'ın son günlerinin birinde eşi Zeyneple beraber radyodan Muhtar Awezov'un ölümünü öğrenirler. Ulu yazarın ölümüne tüm bozkır ağlar. Ürmiz de bunun üzerine Muhan'ın kuşunu bakarak yetiştirdiği artık bayağı büyüyen kartalı gökyüzüne yüzmeye gönderir.

Hikâye, asıl vaka ve çerçeve vakadan oluşmaktadır. Asıl vaka, çerçeve vakanın içerisine yerleştirilmiştir. 1. ve 3. metin halkasında çerçeve vaka. 2. metin halkada asıl

⁹⁰ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 162-171.

vaka anlatılmaktadır. Müşahit konumundaki yazar anlatıcı, 1.Şahıstan çerçeve vakada kendisinin bulunduğu mekânı ve zamanı belirtmektedir. Yazar anlatıcı birkaç kişiyle daha beraber İrgejal adlı büyük tepenin dibinde yerleşen üçüncü çiftliğin merkezine gelir. Burda da yazar anlatıcı okuyucuyu asıl vakanın baş kahramanı Ürmiz ihtiyarla tanıştırmak için asıl vakanın anlatımı için zemin hazırlamaktadır. Çerçeve vaka askıya alınarak asıl vakaya geçildiğinde, o da tanrısal bakış açısıyla yazar anlatıcı tarafından anlatılır. Anlatıcı, kahramanlarının düşüncelerine de, duygularına da hakimdir. Muhtar Awezov'un düşüncelerini de aktarabilen anlatıcının bakış açısı kesin tanrısalıdır. Mesela, Ürmiz ihtiyar yazara kartalın yavrusunu hediye ettiğinde *“Muhan almayacağım diye söyleyemedi. Bu koşuşturan ihtiyarın gönlüne az olsun kızgınlık getirmek istemedi”* (s.168) şeklinde Muhtar Awezov'un Ürmiz'i hediyesini almayarak küstürmek istemediği anlatılmaktadır. Böylece, hikâyede çift bakış açılı anlatıcı ortaya çıkmaktadır: çerçeve vaka müşahit konumundaki yazar anlatıcı tarafından, asıl vaka ise tanrısal anlatıcı tarafından anlatılmaktadır.

Dolayısıyla hikâyede çift bakış açılı anlatıcı ortaya çıkmaktadır: müşahit konumundaki yazar anlatıcı ve tanrısal bakış açılı anlatıcı.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, *“İrgejal denen yüksek bir tepenin dibinde üçüncü çiftliğin merkezi bulunuyor”* (s.110) cümlesiyle mekân belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye giriş tabiat tasvirinin ardından müşahit konumundaki yazar anlatıcının, yanında daha birkaç kişiyle merkeze gelişle olur. Bu merkezde onların arabasının bir ihtiyar tarafından karşılanmasıyla hikâyenin giriş kısmı tamamlamaktadır.

Gelişme- İhtiyarın misafirleri tercihlerine göre damın ve çadırın içerisine davet etmesi ile başlar. Misafirlerin çadıra girip oturması, duvarda dombra ile kobızı görmeleri, çayla sameverin gelmesi, misafirlerin evin sahibi ihtiyara kobız çalmasını rica etmeleri, ihtiyarın kobızı alıp derin düşüncelere dalarak kobız çalması, ihtiyar çalmayı bitirince bir delikanlının ona çaldığı küyin önceden Muhan'a çaldığı küy olup olmadığını sorması, ihtiyarın başını sallayıp iki sene önce olan olayları anlatmaya başlaması.. Bir delikanlının Muhan denenin Muhtar Awezov olduğunu belirtmesi ile çerçeve vakadan asıl vakaya geçiş yapılmaktadır. Asıl vaka da kısa tabiat tasviri ile başlamaktadır. Ürmiz ihtiyarın sabah erkenden ava çıkıp gündüze kadar hiçbir şey

avlayamaması, öndeki tepeye çıkıp etrafı son defa gözlemlemeyi düşünürken atının birden yan tarafa dönüvermesi, sağ tarafında koşan geyiği görmesi, Ürmiz'in tüfeğiyle hedef alması, geyiğin hem yaralı, hem yavrusunun olduğunu görünce atmaması, geyiği yavrusuyla görünce başının uğuldaması, geriye dönülerek ihtiyarın küçükkken at üstünde kobız çalması, ünlü ve halkça sevilen “Aksak Geyiğ”in küyinin, ünlü kobızcı arkadaşı Jappas’ın hatırlanması, Ürmiz'in ilgisinin avcılığa dönmesinin anlatılması, hedef almış tüfeği aşağıya bırakmadan avlayacak kuşu arayarak göğe bakması, kartalı görmesi, Burkitkıya'ya kartalın yuvasını aramaya doğru gitmesi, yorularak, susayarak kartalın yuvasına gelip iki kartal yavrusunu bulması, ihtiyarın evine dönmesi, kartal yavrularını damın içinde kutuya yerleştirmesi, Ürmiz'in eşiyle ev işleriyle uğraşırken bir arabanın gelip evlerinin yanında durması, misafirlerin çoğunluğunun bir adamın etrafında yoğunlaşmaları, misafirlerin eve girmeleri, Ürmiz'in tanıyamadığı, misafir adamın duvarda kobızla dombrayı görüp Ürmiz'e sıcak bakışla bakması, Ürmiz'in eşi çay hazırlarken adamın ayran istemesi, adamın Ürmiz'in eşinin getirdiği ayranı zevkle içmesi, Ürmiz'in kobız çalması, Ürmiz'in kobız çalmayı bitirince adamın sanatçılar hakkındaki fikirlerini anlatması, misafirlerin dışarı çıkıp arabalarına doğru yönelmesi, Ürmiz ihtiyarın adamın kim olduğunu birine sormak istemesi, adamın arabaya binerken damın içerisinden kartal yavrularının cırtlısını duyup arabadan inmesi, Ürmiz'le beraber dama girip yavruları görmesi, Ürmiz ihtiyar ile adamın kuşlar hakkında sohbeti, adamın Ürmiz'le vedalaşması, ihtiyara sevimli bir bakışla bakan adamın Muhtar Awevoz olduğunu anlaması, Ürmiz'in hemen tanıyamadığına üzülmeye Muhtar Awezov'a kartal yavrularının birini hediye ederek onu arabaya yerleştirmeye çalışması, kuşun yolda ölebileceğini düşünerek adamın kuşu almaması, misafirlerin gitmesi, Ürmiz'in kartal yavrularını yazın adama vermek üzere yetiştirmesi, Ürmiz'in eşinin iki yavrudan birisinin öldüğünü söylemesi, Ürmiz'in dama gidip yavrulara bakması, Ürmiz'in adamın kuşunun ölmediğine sevinmesi, ağaçtan kulübe yaparak yalnız kalan yavruyu oraya yerleştirmesi, şehre gitmek için bölgeden davet haberini beklemesi ile hikâyenin gelişme kısmı tamamlanmaktadır.

Düğüm- Ürmiz'le eşinin radio dinleyerek çay içmeleri, radiodan adamın ölümünün haberini duyması ile hikâyenin düğüm kısmı başlamaktadır. Ürmiz'le eşinin birbirine dik dik bakarak ağlamaları, Ürmiz ihtiyarın sandıktan "Abay" romanının kitabını alıp ilk

sayfadaki adamın fotoğrafını açması, Ürmiz'in adamın kuşunu serbest bırakması, kuşun göğe yükselip uçuşması hikâyesinin düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- İhtiyarın Muhan hakkında hikâyesini anlatmayı bitirmesi, herkesin dışarı çıkması, gökte uzak yükseklikte siyah noktayı görmesi ile hikâye sona ermektedir.

Yıldızla ayrılmış 3 metin halkasından kurulmuş hikâye, 1. ve 3. metin halkalarında çerçeve vaka ve 2. metin halkada asıl vaka anlatılarak nakledilmektedir. Hikâyenin asıl vakası çerçeve vaka içerisine yerleştirilerek anlatılmaktadır. Hikâyede vaka, kronolojik bir sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Geçmiş zamanına ait asıl vaka ve anlatma zamanına ait çerçeve vaka sırayla öne çıkarılarak anlatılmaktadır. Çerçeve vaka askıya alınarak asıl vaka ön plana çıkar, ama asıl vaka anlatımı bitince tekrar çerçeve vakaya dönülür. Dolayısıyla hikâyenin olaylarının hareketliği de azalmaktadır.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı - kırsal alan. Hikâye otobiyografik olduğu için verilen mekân isimleri gerçek tarihi yerlerdir. Hikâyenin hem çerçeve vakasının hem de asıl vakasının cereyan ettiği mekân hikâyenin ilk cümlesindeki “*İrgejal denen yüksek tepenin dibindeki üçüncü çiftliktir*” (s.162). Mekân belirtildikten hemen sonra tabiat tasviri şu şekilde verilmektedir: “*Bahara doğru buralar özel güzelliğe sarılan yerlerdir. Etraftaki kumlu yerde çıkan sekseviller tomurcuklarını yardığında nereye baksan yemyeşil olarak gözleri kamaştırıyor. Hatta kum arasında durduğuna inanasın da gelmiyor, ormanlı yere rastlamış haline geliyor.*” (s.162). Anlatıcı ile birkaç kişinin bindiği araba “*kumu daha kıvrılmamış nemli yolla sallanarak*” (s.162) bu merkeze ulaşmıştır.

Açık mekânın tasvirinden sonra baş kahraman olan Ürmiz ihtiyarın damı çıkmaktadır. Ürmiz evine gelince misafirlere ya “*üç odalı kerpiç yapılmış*” (s.162) dama, ya da “*damın yanında*”ki (s.162) keçi yününden dikilmiş çadıra girmeye teklif eder. Anlatıcı misafirlerle çadıra girer. Çadıra dair kısa bir tasvir verilmektedir: “*çadırın içi sade döşenmiş. Kapıdan evin onurlu yerine kadar yorganlar serilmiştir. Girdiğinde birden göze çarpanı: duvara asılmış kırmızı boyalı dombıra ile el yapımı kobuz oldu*” (s.162).

Asıl vakanın anlatımı ise baş kahraman Ürmiz ihtiyarın ava çıkması ile başlamaktadır. Ürmiz, hiç birşey avlayamadan çok yeri gezip dolaşır. “*Kum ısınmaya*

başladığından kaçıp Betpak bozkırına doğru gitsek gerek” (s.136) şeklinde Betpak stepi mekân unsuru olarak öne çıkmaktadır.

Başka bir mekân unsuru olarak Burkitkiya öne çıkmaktadır. Ürmiz kartalın üzerinde uçtuğu yeri Burkitkiya olarak belirleyerek oraya doğru gider. *“İlerledikçe ufak çalılar nadirleşerek hışırdayan kuma at dizine kadar batarak geliyor. Bürkitkiya. Bu - bu etraftaki başka tepelerden sırtı daha yüksek olarak kabaran, kıvrılmış kumu kalın tepelik. Her yerde sadece bozarmış eski sekseviller yetişiyorlar. Büyük sekseviller. Bütün Moyıncum'daki seksevinin desteği bu yer dense olur. Bunların üstüne kartallar yuva kurar” (s.165).* Ürmiz ihtiyar nisan güneşinin yakıcı sıcaklığında zorla bu kayalara tırmanırüçüncü vaka halkasında ise Ürmiz ihtiyarın Muhtar Awezov'un ölüm haberini radyodan öğrenmesi sonrası geniş bir tabiat tasviri verilmektedir: *“Çadırın bükülmüş kapısından kumlu civarın bu çok yeri görünüyor. Ağır kazayı duymuş gibi sessiz tepelerin beli bükülmüştür. Kalın seksevinin tomurcukları ihtiyar ananın saçları gibi beyazımcı olarak bütün kum üstünü kaplayarak çıkmıştır.” (s.170).* Bu tabiat tasviri ile ulu yazarın ölümünün sadece insanlara değil, tabiata bile hüznün verdiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Vaka zamanı sonbahara gelince tabiat tasviri şu şekilde verilmektedir: *“Kum arasında sonbaharın serinliğinin nemi belli olmaya başladı. Hava serinleştikçe kuş da büyüyüp güzelleşip canlanıverdi” (s.170).*

Zaman- Hikâye çerçeve vaka ve asıl vakadan oluşmaktadır. Geçmişe ait asıl vakanın anlatımı için anlatma zamanına ait bir çerçeve vaka yaratılmıştır. Çerçeve vakada yazar anlatıcı, okuyucuyu baş kahraman Ürmiz ihtiyarla tanıştırmaktadır. Ürmiz ihtiyar ulu kazak yazarı Muhtar Awezov ile *“iki sene once” (s.163)* tanıştığını anlatmaya başlar. Geriye dönülerek anlatılan olaylar asıl vakayı oluşturmaktadır. Çerçeve vakada geçmiş zaman kipleri kullanılmaktadır: *“durdu”, “karşıladı”, “oturdu”, “baktı”.* Asıl vaka ise *“olmuştu”, “dolaşmıştı” (s.163)* şeklinde geçmiş zamanın rivayeti ile anlatılmaya başlayıp geçmiş zaman kipleri ile devam etmektedir.

Çerçeve vakadaki olaylarının cereyan ettiği zaman *“bahara doğru” (s.162)* *“Güneş doğmak üzereydi. Gece çiyi hala kurumamıştı. Kum arasındaki havanın da serin zamanı. Tabiatın uykuya dalmış çok güzel dönemi idi” (s.162)* şeklinde belirtilmektedir. Baş kahramanın anlattığı hikâyenin iki sene önce cereyan ettiğini ifade

etmesinden ve asıl vakadaki olayların “1961 Nisan ayının ilk günü”nde (s.163) cereyan ettiği anlatıcı tarafından nakletmesinden zamanı 1963 yılın baharı olarak netleştirebiliriz. Çerçeve vakada zamanın ilerlediği “çay içtikten sonra” (s.162), “dinledikten sonra” (s.171) ifadesi ile belirtilmektedir. İhtiyar hikâyesini anlattıktan sonra herkes dışarı çıktığında “hava ısınmaya başlamış” (s.171) ve gökte herkesin kartalı görmesi ile hikâye sona ermiştir. Dolayısıyla çerçeve vakanın süresi birkaç saatlik, yaklaşık sabahdan gündüze kadar uzanan bir süredir.

Asıl vakada Ürmiz'in Muhtar Awezov ile tanışması anlatılmaktadır. Ürmiz'in ava çıkması, avdan kartalın yavrularını alarak geç vakit evine gelmesi, bu olaydan üç gün sonra Muhtar Awezov ile bir sürü sovhoz yöneticilerinin Ürmiz'in evine gelmesi, Ürmiz ile eşinin ikramlarını tattıktan sonra gitmeye hazırlanırken damın içerisinden kartalın yavrularının cırtlısını duyması anlatılır. Bir takım atlamalarla vaka zamanı, yaza gelir. “Haziran'ın en son günlerinin biri”nde (s.170) Ürmiz'in Muhan'ın ölümünün haberini öğrendiği anlatılmaktadır. Bundan sonra Ürmiz ihtiyar, Muhan'a hediye etmek üzere yetiştirdiği kartalı ona veremedi “sonbahara kadar” (s.170) bakmaya devam eder. “Günlerin bir gününde” (s.170) ihtiyar büyümüş kartalı serbest bırakır. Böylece asıl vakanın anlatımı sona ermektedir. Dolayısıyla asıl vaka süresi, 1961 Nisan ayından başlayarak aynı yılın sonbaharına kadar zaman dilimini kapsamaktadır.

Hikâyede geriye dönüşün yanında atlamalar ve özetlemeler de görülmektedir.

Kişiler:

Ürmiz - hikâyenin baş kahramanı; köylü yaşlı bir erkektir. Hikâyede anlatıcı tarafından “Ürmiz ihtiyar” diye adlandırılan baş kahramanın dış görünüşü çerçeve vakada onu gören anlatıcının perspektifinden verilmektedir: “Sadece çenesinde çok az kül gibi sakalı var, dikkatli bakan gri gözleri olan, sıcak yüzlü yaşlı adam karşıladı” (s.162). Ürmiz, derin düşünceli bir adamdır, ayrıca kopuz çalmayı da çocukluğundan beri bilirmiş. Genç delikanlı olduğu zaman kopuzu çalmada arkadaşı Jappas'la sürekli iddaya girerek, yarışıklarını da öğreniriz. Ayrıca, kuş yetiştirmeyi de çok iyi bilir. Hayatı boyunca bir sürü kuş yetiştirmiş ve onların iyi-kötüsünü tanıyarak ayırt etmeyi öğrenmiştir. Ürmiz, hikâyede iyi kalpli, alçakgönüllü kişiliğiyle çizilmiştir. Evine gelen misafirin kim olduğunu çıkaramadığı zaman çok utanır, birine sormanın ayıp olacağını anlayarak sormaz. Sonunda misafirin ünlü yazar Muhtar Awezov olduğunu hatırlayınca

daha çok utanır. Onun gönlünü almak için ona kartal yavrusunu hediye eder. Çünkü Ürmiz ihtiyar, Muhtar Awezov'un ulu Abay Kunanbayulu hakkında yazdığı romanı bir gülüp, bir üzülüp, bir gözyaşları akıtarak okuduğu zaman bu eseri yazan adamı görürse ayağına eğilip teşekkür edeceğini kendince kararlaştırmıştır.

MuhtarAwezov - ünlü kazak yazarıdır; baş kahramanın misafiridir. Hikâyede Ürmiz ihtiyar, Muhtar Awezov'u Muhan olarak adlandırır. M. Awezov - kazak edebiyatın en güçlü ve meşhür yazarlarından biridir. Tüm dünyaya ünlü kazak yazarı Abay Kunanbayulu hakkında “*Abay yolu*” romanı yazan Muhtar Awezov, tüm kazak steplerine ismini tanıtmıştır. Hikâyede Ürmiz'in perspektifinden verilen dış görünüşü şöyledir: “*geniş alınlı, kel... (...) Kızıl kahve rengine düşünceli yüzü, herşeyi sezip anlayan derin ışıklı nurlu kara gözleri, parlayan büyük alnı, şakaklarından arka tarafına doğru kıvrılanarak çıkan beyazlaşmaya başlayan saçları Ürmiz ihtiyarı çok etkiledi*” (s.166). Muhtar Awezov, Ürmiz kopuz çaldıktan sonra sanatçıların değerlendirilip saygı duyulmasının gerektiği hakkında fikirlerini paylaşır. Ürmiz ihtiyar ise “*Böyle sadece söz ustaların ustası söyler*” (s.167) şeklinde imrenir. Ayrıca, Muhtar Awezov'un kuşlara olan büyük ilgisi de belirtilmektedir. Ürmiz ihtiyarın damından gelen seslerin hemen kartal yavrularının olduğunu anlar ve ihtiyarı alıp dama gider. Kuşlara bakıp yetiştirmeyi sevdiğini söyleyip yavruların hakkında çok soru sorar.

Tema:

MuhtarAwezov- Hikâyede ünlü kazak yazarı Muhtar Awezov'un son senelerinden bir kare anlatılmaktadır. 1961 yılın Nisan ayının ilk gününde Muhtar Awezov, İrgejal adlı büyük tepenin dibinde yerleşen 3. Çiftliğin merkezine bölge, sovhoz yöneticileriyle beraber gelir. Genelde ünlü kişilerin bölgeye ziyaretle geldiklerinde bölge yönetimi onları bölgenin ve yakındaki sovhozlarla kolhozların en ünlü ve enteresan yerlerini gezdirirlerdi. İşte böyle bi ziyaretin sırasında Muhtar Awezov, Ürmiz ihtiyarın mekânına gelir. Ürmiz ihtiyar, misafirlerinin arasındaki ünlü yazarı tanıyamaz, fakat yine de güzel bir şekilde ağırlar. Misafirler tam giderken Ürmiz, misafirini nihayetinde tanır. Çok sevdiği ve saygı duyduğu yazarın gönlünü almak için onun kuşlara olan ilgisini görünce ona kartal yavrusunu hediye eder. Yolculuğun uzun olacağı için kuşu alamayan yazar, yaza kadar Ürmiz'de kalmasını ister. Yaza kadar kuşa bakıp yazarın yanına şehre getirecek olan Ürmiz, gitmesine az kala Muhtar Awezov'un vefat ettiğini

öğrenir. Yazar için yetiştirdiği kuşa daha sonbahara kadar bakıp serbest bırakarak gökyüzüne doğru uçturur. Muhtar Awezov, bozkır kuşu gibi nasıl gökyüzünü gezmeye gittiyse, onun kartalı da gökyüzüne uçup gider.

Köylü yaşamın portresi- Kazak halkın misafirperverliği, eskiden süregelen bir gelenektir. Sovyet döneminde eski geleneklerle adetlerin en çok korunduğu yer, kazak köyleri idi. Hikâyenin baş kahramanı, yaşlı bir ihtiyar Ürmiz, köylü insanın misafirperverliğinin en aydın örneğidir. Çerçeve vakada yazar anlatıcı ile birkaç kişi daha Ürmiz'in evine gelirler. Ürmiz ihtiyar, misafirlerine çadırda mı, damda mı oturmak istediklerini sorar. Misafirleri çadırda oturmayı tercih edince çok geçmeden çadıra bir semaverle çay getirilir. Çaydan sonra misafirlerin ricasına karşılık “Çocukların dileğini yerine getirmeden olmaz” diye Ürmiz kopuz çalar. Aynı misafirperverliğini iki sene önce de asıl vakada da görmekteyiz. Ürmiz'in evine bölge, sovhoz yöneticileri ile beraber ünlü kazak yazarı Muhtar Awezov gelir. Ürmiz, misafiri ne kadar tanıdık gelse de hemen tanıyamaz. Tüm misafirler çadıra geçip Zeynep ana çay hazırlarken Muhtar Awezov, çay yerine ayran rica eder. Zeynep ananın sunduğu bir tahta kase ayranı överek içer. Bundan sonra misafirin ricasına karşılık kopuz çalar. Gitmek için kalkan misafir, kartal yavruların sesini duyup onları bakmaya gider. Misafirleri artık giderken nihayet ünlü yazarı tanıyınca Ürmiz ihtiyar, ona kartal yavrularının birini hediye eder. Böylece, hikâyede Ürmiz ihtiyarın şahsında köylü insanın misafirperverliği gösterilmeye çalışılmıştır.

Kuşçılık- Kazak bozkırlarında popüler ve çok yaygın faaliyetlerden biridir. Hobbi olarak da yaygınlık kazanan bu faaliyet, yabani kuşların insanın elinde yetiştirilmesinden ibarettir.genelde kartal yavruları, yuvalarından küçükken alınarak insan elinde yetiştirilir. Hikâyenin baş kahramanı Ürmiz ihtiyar, kuşçuluktan iyi anlayan biridir; evine iki kartal yavrusunu getirir. Bu yavrular için o gün avlayabildiği tek tavşanları bile yem olarak verir.

Avcılık- Hikâyenin baş kahramanı Ürmiz ihtiyar, avcılıkla uğraşmaktadır. Gençken sanata tercih ettiği avcılığı çok sever. Ekenden kalkıp ava çıkan Ürmiz hiç bir şey avlayamadan gündüze kadar gezer. Sonra bir geyiği görüp tüfeğini ona yöneldirirken hayvanın aksak, ayrıca yanında yavrusunun olduğunu fark edince hayvanı öldürmez. Bu da ihtiyarın avcılığa olan davranışını, saygısını göstermektedir. Köylü

insanların arasında yaygınlık kazanan avcılık bazıları için sadece hobi ise, bazıları için yenilmek için etin kaynağıdır.

Çadır (Yurt)- Baş kahramanın oturduğu damın yanında çadır kurulmuştur. Çadır - kazak halkının geleneksel evidir. Köylerde genelde misafirler için, ya da bayramlarda kurulurdu. Ürmiz ihtiyarın eşi Zeynep, misafirlere çayı semaverle getirir. Kazak evlerinde genellikle çay ateşin üzerinde kaynatılıp semaverlerle getirilir. Ayrıca, misafilere tostağan⁹¹ içinde taze ayran verilir (s.166).

Muhtar Awezov ile misafirlerin geldiği gün, Ürmiz ihtiyar ile eşinin gündelik sabah uğraşları tarif edilmektedir: “*sabah erkenden Zeynep semaverinin ateşini yakıp, Ürmiz atına su verip yem yediriyordu*” (s.166). Bunun dışında yazın gelmesiyle köydeki ortaya çıkan uğraşlar da verilmektedir: “*Yaza doğru merkezdeki işler çoğaldı. Sovhozdan işçiler gelip ahır tamir etmek, hayvanların yemi için otu biçmek gibi çok sayıda olan uğraşlar...*” (s.169).

2.4.14. Kamentoğay⁹²

Tanımı- Sayın Muratbek, “Kamentoğay”adlı hikâyesinde merkezi tem sevgi ve çalışkanlıktır. Hikâyeye, kahraman anlatıcının tarafından Kamentoğay adında derin bir vadinin tanıtmasıyla giriş yapılmaktadır. Bu vadinin kısa tarihi ve eskiden durumu verildikten sonra vadinin yanında ev inşa ederek taşınan Kamen adlı kahramanın awıla taşındığından itibaren vaka zamanına kadar hayat hikâyesi özetlenerek verilmektedir. Geniş bir girişten sonra vaka anlatımına geçilir. Kamen, çok çocuklu bir ailenin reisidir. Sabahtan akşama kadar çalışıp, sonra ev işleriyle uğraşır.

“Kamentoğay” hikâyesi, 1. şahıs (Ben) anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz hikâyenin hemen ilk cümlesinden anlayabiliriz: “*Bizim awılın güney ucunda Kamentoğay denen derin vadi vardır*” (s.172). “Kamentoğay” hikâyesi Kamen adlı köylü erkeğin hayat hikâyesidir denebilir. Anlatıcı, hikâyenin olay örgüsünün içinde yer alan kahramandır, baş kahraman olan Kamen’le beraber çalışan bir delikanlıdır, hikâyede adı geçmemektedir. Anlatıcının hikâyenin olay örgüsünün bir kahramanı olmasına rağmen tanrısal bakış açısına sahip olmaktadır; çünkü Kamen’in awıla taşınalı

⁹¹ Ağaçtan yapılan kase.

⁹² Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 172-182.

vaka zamanına kadar hayat öyküsü özetlenerek anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Kahraman anlatıcı Kamen'in eşiyle yaşamlarını, duygularını bilerek aktarmaktadır: *"Kamen ile eşi olsa kendi yaşamlarından çok razıdırlar. Bir kere bile suratını asıp üzülen insanlar değil."* (s.174). Anlatıcı, baş kahramanı kendi ağzıyla konuşturarak iç dünyası ile hayallerini, ayrıca geçmişini okuyucuya sunmaktadır.

- Biz bir babadan on beş kardeştik, - dedi ne başlangıç var, ne de son. Ondan hiç ara vermeden anlatıyor. Sesi bozularak çok acıklı çıktı. - Ne gerek, paramparça olmuştuk. Birileri erken açlıktan öldü, birileri hastalanıp öldü, birileri ise savaştan dönmedi. Ondan bir tek ben kaldım. Maşallah, ne kadar babayığitlerdi, hiçbirinin arkasından nesil kalmadı ya... Şükür, benim peşimden gelen az yavrularım var, dil-nazardan onlar uzak kalsın diye dua ediyorum... Herşeyden de savaş denen bela olmasın. Sen gazeteleri sürekli kaçırmadan okuyorsun ya. Siyasetin durumu nasıl?.."

- İyi olur, Kameke. Güç dediğin kimi akıllandırmaz ki? – diye ben kendim okuyup bildiğim biraz durumları anlatmaya başlarım.

- Güç dediğin iyi de, fakat her taraf aynı şekilde güçlenmeye devam etse onun nesi iyi dersin, - dedi Kamen benim sözümü keserek. – Benim fikrime göre o savaş denen belayı aileleri olmayan aşağılıklar başlatıyor olması gerek.(s.178).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, *"Bizim awılın güney ucunda Kamentoğay denen derin vadi vardır"* (s.172) cümlesiyle mekân belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, Kamentoğay vadinin tasviriyle giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Geriye dönülerek Kamen'in komşu kolhozdan taşınmasından itibaren vaka zamanına kadar cereyan eden olaylarıyla anlatılır. Kamen'in taşınınca vadinin yakınında ev inşa etmesi, vadinin toprağını temizleyip yeni filizleri ekmesi, herkesin Kamen'in bu hareketine gülmesi, vadinin genişleyerek güzelleşmesi, Kamen'in çocuklarının çoğalması, Kamen'in çocuklarını çok şımartması, kahraman anlatıcının Kamen'e gelmesi, Kamen'in büyük kızının babasının boynuna binmesi, Kamen'in eşinin kocası ile kızını azarlaması, Kamen'in karısıyla tartışması, Kamen'in büyük kızının kaçırılması, Kamen'in herkesi kızını aramaya kaldırması, kızı bulunmadığında Kamen'in üç gün yatması, awılın ihtiyaçlarının Kamen'i avutması, Kamen'in oğullarının askere gitmesi, kızı Mayken'in evlenmesi, bu sene kışın hayvanların yemesi

için otun biçilmesinde kahraman anlatıcının Kamen’le çalışması vaka zamanına kadar özetlenerek anlatılır. Bugün olarak belirtilen vaka zamanında Kamen’in işe morali yerinde olmadan gelmesi, ekip başı tarafından bir günlük izni alması, kahraman anlatıcı ile Kamen’in eve giderken yolda sohbet etmesi, Kamen’in eve gelince çocukları ile torunları tarafından karşılanması, Kamen’in karısının büyük kızları Ayken’in çocuk doğurduğunun haberini vermesi, Kamen’in sevinmesi, kızından gelen mektubu okuması, Kamen’in eşiyle Ayken’in çocukları hakkında sohbet etmesi, kahraman anlatıcının gitmek için kalkması, Kamen’in ona buğday çorbası ikram etmesi, Kamen’in eşine askerdeki çocuklarından mektupların gelip gelmediğini sorması, büyük oğlu ile küs olduklarını anlatması, kahraman anlatıcının gitmesi hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, kahraman anlatıcının Kamentoğay vadisinde kitap okuyarak yatması ile başlamaktadır. Kahraman anlatıcının ayak seslerini duyması, yakın bir yerde Kamen’i görmesi, Kamen’e nereye gittiğini sorması, Kamen’in işe geçtiğini söylemesi ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Kamen’in artık rahatsızlığı geçip çalışmaya hazır olduğunu söylemesi, Kamen’in hızlı bir şekilde iş yeri tarafına doğru gitmesi de hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Hikâyedeki olayların kronolojik sıraya sahip olduğunu ifade edebiliriz. Vaka zamanına ait olaylar ardı ardına sıralanarak anlatılmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl, kolhoz’dur. Olay örgüsünün geçmişten başlayarak vaka zamanına kadar özetlenen olaylar, kolhozda baş kahramanın evinde ve Kamentoğay vadisinde cereyan etmektedir. Vaka zamanına ait olaylar ise, baş kahraman olan Kamen’in çalıştığı yerinde başlayıp, Kamentoğay vadisinde devam ederek, Kamen’in evinde cereyan ederek, gene vadide sona ermektedir.

Kamentoğay adlı vadi, hikâyenin esas mekânıdır. Hikâyede “*bizim awılımızın guney kenarında Kamentoğay denen derin vadi var. Vadinin içi balta değmemiş kalın orman olarak büyüyen, yoğun ağaçla kaplanan: gümüş yapraklı mavi kavaktan başlayarak kayın (huş), akçaağaç, karaağacın birkaç türü, kuşburnu, en sonunda yabani yetişen çalı ağaçları bile var, yem-yeşil olarak gözleri kamaştırıyor*” (s.172) şeklinde vadinin insan geçemez hali ile içinde yetişen ağaçların türleri anlatılarak

görünüşünün tasviri verilmektedir. Bu tasvirden hemen sonra vadinin ortaya çıkışı ile daha önceki durumu verilir: *“Bu vadi savaştan sonraki 50-li yıllarda ortaya çıktı. Ondan önce vadi içinde sadece siyah saz ile kamış yetişiyordu, dibi deve düşse çıkamayacak şekilde kaynayan bataklı, çamurlu ve sulak bir yerdi. İnsan ile hayvan hiç yanına yaklaşmadan uzak bir yerden dönüp geçerdi”* (s.172). Hikâyenin baş kahramanı Kamen, komşu kolhozdan taşınıp vadiye bakan *“dik eğimli inişin üzerinde iki odalı kerpiçten dam inşa etmiştir”* (s.172). Bundan sonra Kamen *“vadiyi siyah saz ile kamıştan temizleyip bataklığın kıyısı boyunca dolaşan filizleri dikti”* (s.172) şeklinde vadiyi güzelleştirmeye başlaması anlatılmaktadır.

“Kamentoğay” adı da awıl insanları tarafından verilmiştir. Aslında awıl halkı, bu ismi Kamen’e gülerek, dalga geçerek onun yaptıklarını çok saçma ve gereksiz görerek vermiştir. Ancak, zamanla vadi güzelleşerek genişleyince, awıl insanları gülmesini kesti. Hikâyede vadini geniş tasvir parçaları bulunmaktadır: *“Kamen her ilkbahar pes etmek istemeden çıkan kamış ile sazı tekrardan koparıp, bataklık çamurunu kuruyan alanı genişletti, ayrıca boşalmış yere hep filiz üstüne filiz dikip durdu. (...) vadiyi delerek yükselerek sallanan genç ormanın alanı yıl geçtikçe kalın ormana dönüşerek genişliyordu. Yavaş yavaş yükselen genç filizler gözü kamaştıran güzel sümbül kavaklara dönüştü. Biraz rüzgar esse yaprakları fıırtı çıkararak etraf seslere doluyor. Temmuzun boğucu sıcağında gölge arayan insan artık bu ormana gitmeye heveslenir. Bazen ağaçların arasındaki serin gölgesinde istirahat etmek isteyen awıl insanları artık müsait oluyorsa düşünmeden direkt Kamentoğay’a doğru gider. Kuşların sarayı olan genç ormanın içi gerçekten de cana rahat verici, keyifli idi. Sadece insan değil, herhalde, bütün tabiatın kendisi avuç gibi yerdeki genç ormana iradesiz dönüşecek gibi idi. Serin rüzgar esse sadece Kamentoğay’ın üstünden hışırdayarak eser oldu, öten kuş gelse Kamentoğay’a yuva kurar oldu. Hatta önceden bizim awılın hiç duymadığı bilmediği meçhul güzel kuşlar ortaya çıkmaya başladı”* (s.173). Böylece vadinin güzel ve geniş bir orman haline değişme süreci tarif edilmektedir.

Baş kahramanın awıla yeni taşındığından itibaren vaka zamanına kadar olan dönemin özetlemesinde mekân unsurları olarak çoğunlukla evi ortaya çıkmaktadır. Vaka zamanına ait olayların da bazıları evde cereyan etmektedir. Ancak, Kamen’in evine dair *“bu derin vadiye dik eğimli inişin üzerinde iki odalı kerpiçten dam”* (s.172) şeklindeki kısa bir bilgiden başka tasvir bulunmamaktadır.

Bunun dışında hikâyede geniş bir tabiat tasviri bulunmaktadır. Baş kahraman ile anlatıcı iş yerinden çıkıp eve doğru ormanı geçerek giderken “*Gündüz kuşluk vakti gelmiş idi. Hava çok sıcaktı. Bele kadar yükselen yemyeşil çimenliğin ortasında geliyoruz. Sarmaşıklar ayağımıza dolanıp, çınlayan sineklerle sivri sinekler, kriketler, adım attıkça yırtılarak ötüyorlar. Ciğerotu ile inek yoncasının ufak çiçekleri sütleniyor, yabani arılar onların birinden birine uçarak tutkala konmuş gibi yapışıyor. Etrafa saçılan mis gibi kokudan baş dönüyormuş gibi. Kavurucu sıcakta aşırı yorgunluk duyarak uyuklar gibi ağır hareket ediyoruz. Bu zaman gökyüzünde yolunu şaşırmış kaz gibi her taraftan süzülen beyaz bulutların biri gelip tam tepemizde duruyor, gölge düşünce birden pat diye uyanmış gibi oluyoruz, alnımızdan hafif serin rüzgar alnımızı okşayarak esiyor, vücudumuz rahatlayıp, bulutun arkasındaki boyanmış gibi duran mavi gökyüzüne bakıyoruz*” (s.178).

Zaman- Hikâyede vaka zamanı tam olarak verilme de bazı dikkatlerden yaz olduğunu ifade edebiliriz. “*Bu sene kışın hayvanların yemesi için otun biçilmesi başlayalı*” (s.177) ifadesi ve “*Hava çok sıcaktır. Bele kadar yükselen yem yeşil çimenlerin ortasında geliyoruz.*” (s.178) şeklindeki tabiat tasvirinden hareketle zamanın yaz olduğu anlaşılmaktadır. Baş kahramanın awıla taşındıklarından itibaren yaptıkları özetlenerek anlatılmaktadır. Bu özetleme, “*Bugün her zamanki gibi değil*” (s.177) şeklinde anlatma zamanına geçilerek sona ermektedir. “*Kamen sabahtan beri işe neşesiz başladı*” (s.177) cümlesiyle o gün özetlenmekte, “*Gündüz kuşluk vakti gelmiş idi*” (s.178) cümlesiyle baş kahramanın anlatıcıyla beraber işten izin alıp eve doğru vadinin içinden gitmesi sonra da evinden geri işe vadinin içinden gitmesiyle sona ermektedir. Dolayısıyla vaka süresi birkaç saatliktir. Hikâyede vaka anlatımında zamanın ilerlediği “*birazdan sonra*” (s.179), “*birer saatten sonra*” (s.182) ibarelerinden ortaya çıkmaktadır.

Hikâyenin vaka zamanı “*bu sene*”(s.177) ve “*bugün*” (s.177) ibareleriyle belirtildiğinden dolayı hikâyenin başında baş kahramanın awıla taşındığından başlayarak vaka zamanına kadar hayat hikâyesinin geriye dönülerek anlatıldığı ortaya çıkmaktadır. Geriye dönülerek ve özetlenerek anlatılan bu kısımda “*bir yazda*”, “*sonbaharda, tam kar yağmadan önce*”, “*bundan itibaren*”, “*yıllar geçiyordu*”, “*yıl geçtikçe*”, “*temmuzun boğucu sıcakında*”, “*bir seferinde*”, “*geçen sonbaharda*”, “*geçen sene*” gibi çoğu geçmiş zamanı belirten zaman unsurları ortaya çıkmaktadır.

Kişiler:

Kamen – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir erkektir. Hikâyede baş kahraman olan Kamen’in hayat hikâyesi sunulmakta, ona dair bilgi verilmektedir. Kamen’in dış görünüşüne değinirsek *“kahraman gibi boylu poslu”* (s.172), *“kürek gibi eli”* (s.173) olan, *“uzun boylu”* (s.177) güçlü ve dinç biri olarak çizilmektedir. Sadece kızı evden kaçtığında *“üç günün içinde çok zayıflamıştı. Küçük gözlerinin feri sönmüş, çene kemikleri sivrileşip, sadece büyük kalkık burnu kalmıştır”* (s.176). Kamen geçmişi ile ilgili bilgileri kendi ağzıyla anlatıcıya anlatmaktadır: *“biz bir babadan on beş kardeşтик. (...) Paramparça olmuştuk. Birileri erken açlıktan öldü, birileri hastalanıp öldü, birileri ise savaştan dönmedi. Ondan bir tek ben kaldım. Maşallah, ne kadar babayiğitlerdi, hiçbirinin arkasından nesil kalmadı ya... Şükür, benim peşimden gelen az yavrularım var, dil-nazardan onlar uzak kalsın diye dua ediyorum...”* (s.178). Kamen, evli ve çok çocuklu bir ailenin reisidir. Kamen’in çocukları *“büyüğü var, küçüğü var, hep yalın ayak çocuklar: biri zıplayıp, biri dövüşüp, biri kahkaha atarak gülüp, biri feryat ederek ağlayıp ne zaman her daim patırtı ederek şamata yaparlar”* (s.174) şeklinde anlatılmaktadır. Kamen’in tüm çocuklarını şımartarak yetiştirmiştir. Hatta sadece küçükleri değil, büyük çocukları bile. Mesela, büyük kızı Ayken olgun yaşına gelse de hala babasının boynuna çıkarak babasının kendisini kaldırmasını ister. Bu davranışları için hem Ayken, hem de Kamen eşi tarafından azarlandığında Kamen’in *“Kız denen anne-babasının az günlük misafiridir, hatta oğlana göre onları daha çok şımartmak lazım”* (s.175) şeklindeki cevabı kızlarını ne kadar sevdiğini göstermektedir. Eşinin çocuklarına karşı sert davranmasına da kızar. Ayrıca, büyük kızı Ayken kaçırıldığında Kamen, tüm aıvılı ayağa kaldırarak kızını arar, bulamayınca üç gün evinden çıkmadan ağlayarak yatar. Kamen’in bu kadar üzülmesinin sebebi, kızını hala küçük olarak görmesi ve onun anne-babasının duası ve izni almadan gitmesidir.

Kamen’in eşiyle yaşamları mutlu bir şekildedir. *“Kamen ile eşi kendi yaşamlarından çok razıdırlar. Bir kere bile suratını asıp üzülen insanlar değildir. Eşi sabahtan akşama kadar günlük işlerle uğraşır: çocuklarının çamaşırlarını yıkayıp, kıyafetlerini dikip düzelter, yemeklerini pişiriyor, Kamen ise işten dönünce evin etrafındaki işlerle uğraşıp hallettikten sonra istirahat etmek yerine yoğun bir şamata içine girip çocuklarının itişme kapışmalarına uğruyor. Biri başına çıkıp, biri boynuna binip, gülüp oynayarak yuvarlanan çocuklarının altında kalıp iri yapılı Kamen büyük*

tulak⁹³ gibi yerde uzanarak yatar. Böyle zamanlarda çocukları şımarıklığın zirvesine çıkardı, onu kulaklarından, burnundan sarsıp böbreklerinden tekmeleyip, yapmadıkları kalmazdı; bi an at da oluyor; böylece çocukları onunla artık ayakta duramayacak, tamamen yoruluncaya kadar oynarlardı da, sonunda babalarının etrafında üstüste, soğuktan birbirine sarılan kuzular gibi birinin başı, birinin ayağı çakışıp, biri bükülerek domalıp, biri sırt üstü yatıp, karnı açık kalıp uyukuya daldardı” (s.174).

Ayrıca Kamen, çok çalışkan biri olarak çizilmektedir. Evindeki uğraşları ile çocuklarının ortasında kalmasının dışında Kamen her gün işine gider. Kamen, her gün iş, ondan sonra ev uğraşları, çocuklarla uğraşlarından sonra yine dinç ve neşeli kalmaktadır. Hikâyenin anlatıcısının awılına taşınınca iki odalı bir dam inşa edip evinin yanındaki vadiyi kamış ile sazdan temizleyip her yere filizler dikmeye başlar. O zamanlar awılın halkı Kamen’in yaptıklarını boş bularak dalga geçerek bu Koğalısay (Sazlı vadi) adlı yere Kamentoğay (Kamen vadisi) adını takar. Ancak Kamen, pes etmeden her ilkbaharda vadinin kamış ile sazını koparıp, her yere genç filizleri diker. Böylece, ailesini çok seven, çok çalışkan ve çok dinç olarak çizilen Kamen, çok duygusal ve iyi kalpli kişiliğiyle ortaya çıkmaktadır.

Hikâyede baş kahramanın dışındaki karakterler, yardımcı kahramanlar olarak olay örgüsünün gelişmesinde yer almaktadır. Yardımcı kahraman olarak Kamen’in eşi ve çocukları ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede baş kahraman Kamen’in çocuklarına olan sevgisinden söz edilir. Kamen, çocuklarının arasında hiç ayırmıcılık yapmadan herkesi şımartarak yetiştirir, büyüklerini de, küçüklerini de, kızlarını da, oğullarını da aynı sever. Eşinin, ona kızlarına daha sert davranmasının gerektiğini söylediğinde Kamen kızarak “*Kız denen anne-babasının az günlük misafiridir, hatta oğlana göre onları daha çok şımartmak lazım*” (s.175) şeklinde bir cevap verir. Ayrıca eşinin gittikçe çocuklara sert davrandığını söyler. Kamen’in bu davranışı onun kızlarını ne kadar sevdiğini göstermektedir. Çocukların da babalarının yumuşak karakteri ile sevgilerini bilerek yapmadıkları kalmaz: “*Biri başına çıkıp, biri boynuna binip, gülüp oynayarak yuvarlanan çocuklarının altında kalıp iri yapılı Kamen büyük tulak gibi yerde uzanarak*

⁹³ Yere serilen at yavrusunun kurutulmuş deri.

yatardı. Böyle zamanlarda çocukları şımarıklığın zirvesine çıkardı, onu kulaklarından, burnundan sarsıp böbreklerinden tekmeleyip, yapmadıkları kalmazdı; bi an at da oluyor; böylece çocukları onunla artık ayta duramayacak, tamamen yoruluncaya kadar oynarlardı da, sonunda babalarının etrafında üstüste soğuktan birbirine sarılan kuzular gibi birinin başı, birinin ayağı çakışıp, biri bükülerek domalıp, biri sırt üstü yatıp, karnı açık kalıp uyukuya daldardı” (s.174). Fakat Kamen, gün boyunca çalışarak eve yorgun dönmesine rağmen “evin etrafındaki işlerle uğraşıp hallettikten sonra istirahat etmek yerine yoğun bir şamata içine girip çocuklarının itişme kapışmalarına giriyor” (s.174); bu da Kamen’in çocukları arasında ne kadar mutlu olduğunu göstermektedir. “Kamen ile eşi olsa kendi yaşamlarından çok razıdırlar. Bir kere bile suratını asıp üzülen insanlar değil” (s.174). Ancak, büyük kızı Ayken evden kaçtığında Kamen çok üzülüp üç gün yataktan kalkmaz. “Çocuktı ya, hala cocuktı ya, yavrum” (s.176) diye haykırır. Böylece, hikâyede ortaya çıkan babanın çocuklarına olan derin sevgisi, hikâyenin merkezi temi olarak işlenmektedir.

Çalışkanlık- Hikâyenin baş kahramanı Kamen, çok çalışkan biri olarak çizilmektedir. Kamen sabahtan akşama kadar iş yerinde hayvanların yemesi için ot yığınlarını toplayarak zaman geçirir. İşten sonra eve dönünce evinin etrafındaki işleri ile uğraşır. Awıla taşınıp geldikten sonra iki odalı bir dam inşa eder. Evinin yanındaki sazlı ve bataklı vadiyi kamışla sazdan temizleyip her yere filizler dikmeye başlar. İnsanlar dalga geçerek ona güler, “Bu yeri orman yapmanın sana yararı nedir?” (s.172) diye sorar, ormanın ismini de Kamentoğay’a (Kamenin ormanı) olarak değiştirirler. Kamen, sadece “Ne yararı olur dersin, yetişsin” (s.172) der ve herşeye rağmen pes etmeden her sene vadinin alanını genişletmeye, güzelleştirmeye çalışır ve sonunda çamurlu ve bataklı vadiyi güzel ve temiz ormana dönüştürür. Awıl insanları için artık istirahat etmek istendiğinde akla ilk gelen Kamen’in ormanı olur. Ayrıca, Kamen’in çalışkanlığını hikâyenin sonundaki olay da ifade etmektedir. Kamen, vaka zamanında sabah erkenden işe neşesiz gider ve içinde telaşla endişe hisseder. Çocuklarından kötü haber gelebileceğinden çok korkan Kamen, rahatsızlığını belirterek işten izin alıp evine gider. Evinde eşinden kızları Ayken’in sağ sağlam çocuk doğurduğunu öğrenince telaşı diner ve işe geri döner.

Köylü yaşamın portresi- Awıldaki işlerin de hiç bir zaman bitmediği, tükenmediği gündelik köy portresini çizen bir dikkatlerdendir. “Eşi sabahtan akşama kadar günlük

işlerle uğraşır: çocuklarının çamaşırlarını yıkayıp, kıyafetlerini dikip düzeltip, yemeklerini pişiriyor, Kamen ise işten dönünce evin etrafındaki işlerle uğraşıp hallettikten sonra istirahat etmek yerine yoğun bir şamata içine girip çocuklarının itişme kapışmalarına uğruyor”. Kamen’in çocuklarının çok şımarık ve yaramaz olduklarının dışında *“büyüğü var, küçüğü var, hep yalın ayak çocuklar”* (s.174) şeklinde yalın ayak gezdikleri verilmektedir.

Awılda kız kaçırma adeti de çok yaygındır. Kızın ailesi tarafından izin alınamadığından damat kızı izinsiz ve gizli bir şekilde kaçar. Hikâyede baş kahramanın büyük kızı Ayken, başka köyden bir erkekle evden kaçar, Kamen ise kızının izinsiz kaçtığına çok üzülür. Ayrıca, awılda her haber çok hızlı bir şekilde yayılarak herkesin tarafından öğrenilir: *“Hala çocuktur” dediği ilk çocuğu Ayken, komşu kolhozdaki birine evlenmeye kaçmış. Böyle haber dilden dile çok hızlı bir şekilde yayılırdı. Bu sefer de akşamleyin kız kaçtı da, insanlar uyumaya geçmeden bu haber herkese malum oldu”* (s.175).

2.4.15. Sabah Çiyi⁹⁴

Tanımı- “Sabah Çiyi” hikâyesi, Sayın Muratbek’in aşkı anlatan hikâyelerinden biridir. Sevgiyle beraber insanın özgürlüğünün ne kadar kıymetli olduğunu gösteren bir hikâyedir. Hikâyenin baş kahramanı Turaş, üç ay hapiste kalıp çıktığında kendi awılına hiç bir araç olmadığından dağların arasından geçen patikayla yayan gitmeye karar verir. Yolunun tam ortasında insanlar tarafından terk edildiğini düşündüğü kışlığı geçerken genç bir çifte rastlar. Genç delikanlı ile karısı Turaş’ı bir gece onların yanında gecelemesini rica eder. Baş kahraman, genç çiftin arasındaki ilişkileri seyrederek kendi gençliğini hatırlar.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmakta ve anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının ruh hallerine, düşüncelerine hakim olarak okuyucuya nakletmektedir. Hikâyenin baş kahramanı Turaş’ın düşüncelerine anlatıcı hakim olarak okuyucuya şu şekilde aktarmaktadır: *“Ne yapacağını bilmeyerek düşünüp kalan Turaş cebinden bir kuruş parası olmadığını hatırladı”* (s.183). Başka bir örnek ise karısıyla konuşurken *“İçinden tamamladı... 'Ey, mesele kumaşta değil ki. Başka bir şeyde... O zaman nede?...’*

⁹⁴ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 183-192.

Neyse, boşverelim, ne de olsa da aklıma getirmeyeyim o belayı...” (s.184) şeklindeki düşüncesi anlatıcı tarafından verilmektedir. Bunun dışında, anlatıcı baş kahramanın duyguları ile ruh haline hakimdir: “*Ondan beri kaygılanıp tamamen halsizleşip basılmış gönlü, serbest bırakılınca çok ama çok mutlu olur*” (s.183). Dolayısıyla, kahramanın düşünceleri ile duygularına hakim olarak okuyucuya aktaran anlatıcı tanrısal bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Awıl mağazanın satıcısı Turaş hapisten üç ay geçince çıktı*” (s.183) cümlesiyle hikâyenin baş kahramanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye giriş baş kahraman olan Turaş'ın hapisten çıkmasıyla başlamaktadır. Baş kahraman Turaş'ın geriye dönülerek ve özetlenerek hapiste geçirdiği son üç ayının anlatılması ile giriş kısmı tamamlanmaktadır.

Gelişme- Turaş'ın sokaklardan geçerek otogara gitmesi, otogarda genç delikanlıdan para borç almak amacıyla delikanlıya doğru gitmesi, delikanlının cebinden kırmızı bezi çıkarıp ayakkabısını temizlemesi, Turaş'ın delikanlıya uğramadan geri dönmesi, yürüyerek awılına doğru yola çıkması , Turaş'ın Tastan'ın kışlığına ulaşması, Tastan'ın kışlığında genç bir kızı görmesi, kızın ürküp evin içine girmesi, evden bir erkeğin çıkması, Turaş'ın iki gencin yanına gitmesi, Turaş'ın iki gençle konuşup yoluna devam etmesi, iki gencin Turaş'ın peşinden gelip onu geri eve çağırması, iki gencin Turaş'ı ağırlamaları, iki gencin uyuması, Turaş'ın tanıdık gelen iki gencin kim olduğunu çıkaramadan uyuması, kızın ağlamasından Turaş'ın uyanması, erkeğin kızın elini bir bezle bağlayarak sakinleştirmeye çalışması, Turaş'ın iki gencin tartışmasını dinlemesi, erkekle kızın barışıp sohbetine devam etmeleri, gençlerin uyuması, Turaş'ın uyuyan gençleri izlemesi, geriye dönülerek Turaş'ın eşiyle tanışıp evlendikleri, evlendikten sonra yaşadıkları hayatlarının anlatılması hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Turaş'ın kulağına bir sesin gelmesi, Turaş'ın korkması, ağaçların arasından baykuşun uçuşması da hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Hikâyenin sonuç kısmı, sabahın gelmesiyle Turaş'ın yola koyulması arkasından uzaktan erkekle kızın seslenmesi ve el sallamaları, Turaş'ın gençlere dönüp seslenmesi ile tamamlanmaktadır.

Hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Vaka anlatımı sırasında araya geri dönüşler, birkaç özetleme ile zamanda atlama girmektedir. Ayrıca, olay örgüsü baş kahramanın yolculuğu üzerine kurgulandığı için vaka anlatımında tabiat tasvirleri geniş bir yer tutmaktadır. Sayılan zaman unsurların yüzünden hikâyenin hareketliliği de azalmaktadır.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı - kırsal alandır. Baş kahraman Turaş'ın awılına doğru yolculuğu üzerine kurgulanan olay örgüsünde çoğunlukla açık geniş mekân ortaya çıkmaktadır. Yolda Tastan'ın kışlığında yaşayan iki gencin yanında kalır. Bu kışlık dar kapalı mekân olarak ele alınmaktadır.

Hikâyenin olay örgüsünün başladığı mekân, hapistir. Hikâye baş kahramanın hapisten çıkmasıyla başladığı için hapisin tek kapısı tasvir edilmektedir: *“kahverengi boya ile boyanmış çok ağır tahta çit gürültüsüz yavaş kayarak açıldı”* (s.183).

Başka kapalı dar mekân olarak otogar ortaya çıkmaktadır. Otogarın hakkında ıssız olduğundan başka hiç bir bilgi verilmemektedir.

Turaş, otogardan awılına yayan yola çıkar. Dağı geçer iki-üç tepeyi aşar. Bu yolla gitmeye devam eden Turaş, awılına daha ne kadar kaldığını düşünür. *“Awıl - şu dağın kuzey tarafında. Asfalt yolla dolanarak gittiğinde bölge merkezinden yirmi beş, otuz kilometre, dağı aşır kestirme yolla giderse on kilometreyi aşar aşmaz bir yer”* (s.185)'dir. Derecik ile hızlı aşağı inip etekteki Tastan'ın kışlığına varır. Hikâyede kışlık, Tastan'ın kışlığı olarak geçiyor. Kışlıktan sonraki yolun hep inişli olduğu belirtilmektedir.

Baş kahraman Turaş, Qasqaldaq deresi taşığından onu geçemeyeceği için kışlıkta geceleyip sabah yoluna devam eder. Turaş, taştan yapılan kışlığı ilk gördüğünde bacasından bir duman çıkmaktadır. Orada iki gençle karşılaşır. Onu konuk ettikleri kışlığın içerisi karanlık ve ılıktır. *“Taştan yapılmış yerdeki ocağa yakın kızılıcak ağacının yumuşak tomurcuğu kalın serilip üstüne büyük yağmurluk örtülmüştü. Onun üstünde kız ile delikanlının kıyafetleri, bohça-düğümleri vardı.”* (s.187). Kız kızılıcak ağacını üst üste yerleştirerek yakar ve küçük siyah çaydanlığı ateşin üzerine kor. Cızırdayarak yanan kızılıcak ağacının ışığı kışlığın duvarlarındaki köşeli taşlarda müphem parıltılar oluşturur.

Hep birlikte uyumaya geçtiklerinde içerisi ayın ışığıyla aydınlanır. *“Kışlığın içi sessizdi. Ay donakalan halinde belli etmeden hareket ediyordu. Kışlığın içi karanlığa bürünüyordu. Duvar taşlarının herbiri korkunç görünmeye başladı. Pencereden görünen zirveler siyaha bürünüp dehşete salıyordu. Kayalar her taraftan kışlığı çeviriyordu. Hızlı akan Qasqaldaq’ın gürültüsü dağlarda yankılanarak korkunç sesler çakarıyordu”* (s.191).

Hikâye, awıla dönüş yolculuğu üzerine kurgulandığı için hikâyede tabiat tasvirleri geniş bir yer almaktadır.

Mesela, *“Alçak dağın üstü tahta gibi dümdüz. Geçen seneki tüy çimi bir bütün olarak görünüyor. Kökünde başakların yeşil kılçıkları görünüyor. Yerden pır pır ederek çalı kuşları kalkıp göğe doğru uçuyor. Yükselip yükselip gene otun içerisine atlayıp dalıyorlar”* (s.184). Bu patikayla yoluna devam eden baş kahraman adımını yavaşlatıp etrafına bir baktığında şöyle bir tabiat manzarası sergilenir. Güneş batmak üzereyken etraf kırmızımsı renge bürünür: *“Tüm dağ sırası kırmızı renge bürünüyor. Bembeyaz kar basmış tepelerin zirveleri alevlenerek ışıldıyor”* (s.184). YSabah yola çıkan Turaş’ın heyecanı da yine tabiat üzerinden verilir: *“Yavaş yavaş tan bembeyaz olarak ağarıp, güneşin düştüğü karlı tepelerin zirveleri nur saçarak ışıklanmaya başladı. Güneş güzel de bugün yuvasından dinç doğmuş gibidir”* (s.192).

Zaman- Hikâyenin vaka zamanı, ilkbahardır. Baş kahramanın hapse kışın atıldığı şu şekilde belirtilmektedir: *“Bundan üç ay önce hapse atıldığında kışın bir günü idi. Sokaklar kalın kara bürünmüştü. Şiddetli soğuk rüzgar esiyordu. Arıktaki su masmavi olarak buz tutmuştu”* (s.183). Üç ay sonra, dolayısıyla ilkbaharda baş kahraman hapisten çıkmakta, hikâyenin olay örgüsü başlamaktadır: *“Awıl mağazasının satıcısı Turaş hapisten üç ay geçe çıktı”* (s.183). Baş kahramanın tam olarak günün hangi vaktinde çıktığı belirtilmemekte, fakat öğleden sonra olduğunu tahmin edebiliriz. Çünkü yaya yolculuğuna çıktıktan sonra çok geçmeden akşam olup güneş batmaya başlar: *“Aşağıya hızla inen güneş beyazımsı sarımsı renginden yavaş yavaş süzülerek artık kızarak yer yüzünü kırmızı ışığa büründürmeye başladı. Tüm dağ sırası kırmızı renge bürünüyor. Bembeyaz kar basmış tepelerin zirveleri alevlenerek ışıldıyor”* (s.184). Baş kahraman geceyi kışıkta geçirip sabah yolculuğuna devam eder. Dolayısıyla hikâyenin vaka süresi bir günden daha az bir süreyi kapsamaktadır.

Hikâyede başlangıçta geriye dönülerek baş kahraman Turaş'ın hapse atıldığı gün, sonra karısının ona yemek getirdiği gün söyledikleri anlatılmaktadır: *“Yapma ya, o on metre sarmaşık kumaşı için mahkemeye çıkaracaklarını mı düşünüyorsun, çıkacaksın ya, inşallah”, - demişti. O zaman Turaş karısının bu kadar anlayışsız olduğuna içinden küsmüştü. Fakat kendisi hapisteyken özleyip karşılaştıklarında sert konuşup karısını küstürmek istemedi”* (s.184) şeklinde geriye dönülerek Turaş'ın karısının onu ziyarete geldiği zaman dedikleri anlatılmaktadır. Yine ilerleyen kısımlarda evlilik günleri ve düğünleri anlatılmaktadır.

Turaş tam gelini eve getirdiği gün awılın delikanlıları deli Qusan'ı çok içtirerek sarhoş edip eline mavzer verdiler. Düğün bitip evde Turaş ile genç karısı tek başına kalmıştı” (s.190) şeklinde 10 sene geriye dönülerek verilmektedir.

Turaş'ın karısıyla evlenme günü ile evlendikten sonraki ilk zamanları da atlamalarla şöyle ortaya çıkar: *“Ondan sonra aylar geçti, yıllar geçti, yavaş yavaş o beraber ağladıkları zamanlar da unutulmaya başladı”* (s.190).

Kişiler:

Turaş - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir erkektir. Turaş, tipik köylü bir insan karakterini temsil etmektedir: mütevazı, sakın Turaş hapse düşmeden önce awılın mağazasında satıcı olarak çalışır. Karısıyla on sene önce evlenmiştir. On sene önce güçlü olduğu belirtilmektedir. Bunun dışında baş kahramanın hakkında başka bilgi verilmemektedir. Hatta hapse atılma sebebi tam olarak açıklanmamaktadır, fakat tahminen on metre sarmaşık kumaşı çaldığından olabilir. Kırmızı sarmaşık kumaşından dolayı hapse atıldığını otogarda para rica etmek istediği delikanlının elinde kırmızı kumaş parçasını görünce bir takıntısı oluşmuş gibi ters dönüp orayı terk edişinden de çıkarabiliriz.

Delikanlı - hikâyenin yardımcı kahramanı; köylü bir erkektir. Kızla beraber Turaş'a komşu awılda oturdukları ortaya çıkmaktadır. Bahçe ekmek için bu dağlar arası tepelerde onlara yer verildiğinden kışıkta barındıkları belirtilmektedir. *“Uzun boylu, iri esmer”* (s.186) olarak tarif edilen delikanlının sözlerinden eşiyle beraber yaşamaya başlayalı üç gün bile geçmediğini öğrenmekteyiz. Delikanlı en başlangıcında yalnız ve fakir olduğunu belirtmiştir, fakat sevgilisi mutluluğun birlikte olmakta olduğunu demiştir.

Genç kız - hikâyenin yardımcı kahramanı; köylü bir kızdır. “*Kışlığın içinden kırmızı elbise giyen zarif genç bir kız çıktı. Geyiğin yavrusu gibi çevik, beyaz alınlı, iki örgüsü dizine vuruyor. Başına beyaz örtü takmış. Mırıldanarak şarkı söylüyor. (...) Büyük siyah gözleri birşey umarcasına bakarak rica ediyor. Beyaz yüzü akşamki karanlıkta ayrıca bembeyaz görünüyor*” (s.185-186; 187) şeklinde tasviri verilen genç kadın, nazik bir kız olarak çizilmektedir. Daha yeni evlenmişlerdir ve hemen dağların arasında bahçe ekip bir kışlıkta barınmak zorunda kaldığından sürekli şikayetlerde bulunur. Ancak, kocasını çok sevdiği için hemen özür dileyip beraber ağlarlar. Ayrıca genç kadın, konukseverliğiyle ortaya çıkmaktadır. Komşu awıldan tanıdığı Turaş'a akşam Qasqaldaq nehrini geçmesinin tehlikeli olduğunu söyleyerek onu kışlıklarına davet eder. Turaş'a evin “*töründe*” yatak hazırlayıp ısınması için ona sıcak su ikram ederler. Bu köylü insanın konukseverliğini göstermektedir.

Turaş'ın eşi - hikâyenin olay örgüsünde rolü olmayan, fakat köylü bir insan tipini temsil ederek yardımcı kahraman olarak ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede sevgi temi yeni evlenen genç çiftin üzerinden işlenmektedir. İsimleri verilmeyen köylü delikanlı ile genç kız, yeni evlenip beraber yaşamaya başlamıştır. Bahçe ekmek için verilen toprak dağlarda olduğundan genç çift açık alanda soğuk havadan korunabilmek için kışlığın içinde kalırlar. Kışlık çok küçük ve bakımsız olmasına rağmen gençler yaşamlarını oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak, kız daha genç ve nazik olduğundan dolayı bu zor şartlara hemen alışamamaktadır. Dışarda gün boyunca kürekle çalışmayı daha kaldıramadığından kocasına farklı ağrılardan şikayet ederek ne kadar bahtsız olduğunu ifade eder. Ancak, delikanlı en başlangıcında aşkın beraber el ele tutuşmak olduğunu ifade etmiştir. Kadının bahtsız olduğunu söylemesi, gerçekten öyle olduğundan değil, hayatının zorluklarına dayanamadığı için söylenmiştir. Bu çiftin örneğinde birbirini çok seven ve zorluklara karşı sevgilerinin gücü sayesinde dayanıklılık gösterebilen insanları görmekteyiz.

Özgürlük temi- Hikâyenin baş kahramanı üç aylık bir süre hapse kaldıktan sonra özgürlüğün kıymetini anlar. Bu nedenle serbest bırakılınca çok ama çok mutlu olur. Kışlıkta gecelerken genç çift bakarak kendi gençliğini, karısıyla yeni evlendiği zamanları hatırlar, sonra hapse atıldığı son üç ayı düşünür: “*Üç ay!.. Söylemek kolay.*

Her anı değerli olan hayatın üç ayını tutuklu yaşamak affedilmez suçtur. Sevinçle geçecek ne kadar günler, lezzetle geçecek geceler dönmez olup boşa gitti. Ya, insan hapiste kapanıp sararmak için değil, mutluluk için hayatını yaşamaz mı? O ise mutluluğu olacak insanın kendi boynunda değil mi. O mutluluğu nasıl kaybeder...” (s.191). Böylece üç ay hapiste kalıp, gökyüzünü küçük bir delikten seyrederek hayatın kıymetini özgürlüğün değerini anlayan baş kahraman hapisten çıktığında sonsuz mutluluğa kavuşur.

Konukseverlik- Hikâyenin yardımcı kahramanları olarak ortaya çıkan köylü delikanlı ile kadın, yeni evlenen ve beraber yaşamaya başlayan bir çifttir. İkisi, dağda terk edilen soğuk bir kışıkta kalırlar. Baş kahraman Turaş, yaya evine geçerken onların kışlığının yanından geçtiğinde genç çift taştan nehrin geçilmesi tehlikeli ve neredeyse imkansız olduğunu söyleyerek Turaş'ı evinde kalmaya ikna etmeye çalışır: “*Gidelim, amca, bugün bizimle beraber kalıp, misafir olun. Biz yeni aileyiz. Dışarda olsak da, evde olsak da konuksever olmak isteriz. Düğünümüzde olmasanız da bugün bizim misafirimiz olun, - dedi kız yalvararak. Büyük siyah gözleri birşey umarcasına bakarak rica ediyor. Beyaz yüzü akşamki karanlıkta ayrıca bembeyaz görünüyor. - Gidelim. Bizim ikramımızı tatmadan geçmeyin*” (s.187). Böyle söyleyerek Turaş'ı kışığa getirip evin töreüne yerleştirirler. “*Bunların onurlu yeri buymuş*” (s.187). Delikanlı pamuklu ceketini büküp Turaş'ın dirseğinin altına atar. Genç kız ateş yakıp üstüne küçük siyah çaydanlığı koyar. Su kaynayınca kız başındaki örtüsünü çıkarıp sofraya yaparak bir bohçanın içinden de ekmek çıkarıp keser. İki bardak alıp kaynar suyu döküp birini Turaş'ın önüne koyar, ikincisini kendilerine döker. Bundan sonra misafir için yumuşak yatak serilip genç çift ise yağmurluğu yere serip onun üstünde yatarak uyurlar.

2.4.16. Kar Tanesi ⁹⁵

Tanımı- Sayın Muratbek'in awılın gündelik yaşamını anlatan hikâyelerinden biridir. Hikâyenin baş kahramanı, orta okul öğrencisi Satay'dır. Babası Satay'ı sabahın köründe uyandırıp komşu kolhozundan kızak getirmeye gönderir. Tek tatil gününde uykusunu alamayan Satay, kışın soğuk bir gününde yola çıkar. Kızağı alıp geri dönerken yoldan araba bekleyen Rabiğa adlı aynı Satay gibi orta okul öğrencisi olan

⁹⁵ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 193-206.

kızı arabasına bindirir. Yolda iki çocuk tanışıp sohbet ederler. At arabayla yolculuklarına devam eden iki çocuk, yolda kurda rastlarlar. Korkusunu göstermemeye çalışan Satay, kurda doğru yürüyerek bağırır. Kurt çocukların yanına yaklaşmadan arabanın gerisinde kalır. Satay, Rabiğa'yı onun awılına giden yolun başında bırakıp kendisi kendi awılına giden yola devam eder. Ancak, birazdan sonra kız için endişelenerek geri dönüp Rabiğa'nın awılına kadar atı koşturarak gelir. Yolda gene uzaktan kurdu görür. Kızın ismini etrafa bağırarak Rabiğa'ya seslenir. Onu awılinda bulur, o da Satay'a onun anlayamadığı matematik kitabını hediye eder. Satay, da geri awılına döner.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır: *“Derin uyku kucağında yatıyordu. Baş tarafından gürleyerek konuşan babasının sesi uyandırırverdi”* (s.193). Hikâyenin baş kahramanı olan Satay'ın düşünceleri ile ruh hali anlatıcı tarafından aktarılmaktadır: *“Daha gece yarısıdır ya, tan ağarsın da...” – diyesi geliyor Satay'ın”* (s.193); ya da *“Hadi ya, kalkayım, olmaz’ diye düşündü tekrar”* (s.193) şeklinde Satay'ın düşünceleri verilmektedir. Dolayısıyla, anlatıcı tanrısal bakış açısına sahiptir. Ayrıca anlatıcı, hikâyenin anlatımına müdahale edip taraftar olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında, büyük insanlar çocukları böylece zorlayarak çalıştırmaya heveslidirler. *“Neymiş o? Özellikle bu Satay'ın babası. Bunun kırıldığını, zorlandığını sezdikçe tatmin olmuş (zevk almış) gibi yatardı. Fu!...”* (s.195) şeklinde verilen anlatıcının ifadelerinden onun Satay'ın babasına karşı olan siniri sezilmektedir. Ayrıca, *“Fu!”* genelde iğrenmek anlamında kullanılan ibaresi de onun kahramanın babasına olan olumsuz davranışı ile tepkisini belirtmektedir.

Hikâyenin Tahlilirs

Vaka kuruluşu: Hikâye, *“Derin uyku kucağında yatıyordu”* (s.193) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyenin giriş kısmı, baş kahraman olan Satay adlı çocuğun babası tarafından sabahın köründe uyandırılarak başka kolhozdan kızağı getirmeye gönderilmesiyle başlamaktadır.

Gelişme- Satay'ın kalkamaması, babasının ısrarla onu kaldırmaya çalışması hikâyenin gelişme kısmını devam ettirmektedir. Satay'ın kalkması, Satay giyinirken babasının yatağından kalkmadan oğluna ne yapması gerekenleri anlatması, Satay'ın keçi

pimasını giyip yüzünü yıkayıp giyinmesi, Satay'ın ahıra gitmesi, Satay'ın bağırarak kazlara bağırması, atın hamutu ile başka malzemeleri alıp ata binip Tastöbe'ye doğru yola çıkması, mezarların yanından geçerken düşünmesi, yakın bir yerde kurdu gördüğünü düşünerek korkması, yakınlaşınca çalı ağaçların dallarını kurda benzettiğini anlayıp gülmesi, Tastöbe'ye gelmesi, atı kızıağı koşturması, Tastöbe'den çıkarken yolun kenarında bir kızı görmesi, kızın Satay'ın arabasına binmesi, iki çocuğun tanışması ve sohbeti, Satay'ın adı Rabiğa olan kızı beğenmesi, Satay ve Rabiğa'nın yolda kurtla karşılaşması, Satay'ın hayvana bağırması, Satay'ın hayvandan korkmadığını söylemesi, çocukların kurdu geride bırakıp yolculuklarına devam etmesi, çocukların sohbeti, Rabiğa'nın iki yolun kesişmesinde inmesi, Satay'ın awılına doğru gitmesi, yarı yolda geri dönüp Rabiğa'yı araması hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Satay'ın evine gelince babasının azarlaması, Satay'ın babasına pek dikkate vermeden eve girmesi ile hikâye sonuna ermektedir.

Hikâyede vaka, kronolojik bir sıra dahilinde anlatılmaktadır, fakat olay örgüsünün anlatımı ara sıra baş kahramanın düşünceleri ile iç konuşmalarıyla kesilmektedir. Ayrıca hikâyede tabiat tasvirleri de geniş bir yer tutmaktadır. Kahramanın iç konuşmaları ile düşünceleri, zamanı askıya alarak kronolojik süreyi bozmaktadır. Hikâyede anlatılan süre birkaç saatliktir, fakat yukarıda belirttiğimiz büyük sayıda olan iç konuşmalar ile tabiat tasvirlerinden dolayı hikâyenin hareketliliği azalmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân: kolhoz, awıldır. Hikâyenin olay örgüsü, dar, kapalı mekân olarak ortaya çıkan Qostöbe kolhozunda baş kahramanın evinde onun babası tarafından uyandırılmasıyla başlamaktadır. Hikâyenin baş kahramanı olan 7. sınıf öğrencisi Satay'ın anne-babasıyla oturduğu evdir. Hikâyede Satay'ın evine dair hemen hiç tasvir verilmemektedir; sadece evin içinin soğukluğuyla karanlık olduğu hakkında bilgi verilmektedir. Örneğin, *“Evin içi hala karanlık imiş. Pencereden sadece bulanık bir ışık geliyordu. Gece yarısından az vakit geçen bir zaman gibi”* (s.193) şeklinde evin içi karanlık olduğu anlatılmaktadır. Bunun dışında evin soğukluğu da şöyle verilmektedir: *“Akşam yakılmış ateşten sonra gece boyunca soğuyan evin içi çok serindir”* (s.194). Hikâyenin olay örgüsünün hemen başlangıcında baş kahraman, babası tarafından Tastöbe kolhozuna kızıağı getirmeye gönderilir ve baş kahraman yolculuğa çıkar. Atına binip evinden çıktıktan sonra awılına dair şöyle bir bilgi

verilmektedir: *“Awılı tam ortasından geçmiştir. Tek tük evlerin pencerelerinden ateş ışığı görünüyor. İnsanlar uyanmaya başlamışlardır. Yeryüzü ise daha açılmadı. Açılacağı da yok”* (s.196). Hikâyenin olay örgüsü tamamen baş kahramanın bu yolculuğun üzerine kurgulanmaktadır. Başka bir mekân unsuru olarak Tastöbe kolhozu ortaya çıkmaktadır. Tastöbe’ye dair hemen hiç bilgi verilmemektedir. Satay, Rabiğa’yı iki awılın yollarının kesiştiği yerde bırakıp kız yayan awılına gider. Baş kahraman onu tek başına bırakmaması gerektiğini anlayarak onun “Birlik” adlı awılına kadar gelir. “Birlik” awılın sokağında Rabiğa’ya rastlar. Bu awıla dair hemen hiç bir bilgi bulunmamaktadır. Hikâyenin olay örgüsü tamamen baş kahramanın yolculuğu üzerine kurgulandığı için hikâyenin vakası yolda geçmektedir; dolayısıyla olay örgüsü açık, geniş mekânda cereyan ettiği için tabiat tasvirleri geniş bir yer tutmaktadır.

Hikâyenin ilk tabiat tasviri, baş kahramanın ilk evinden çıktığında verilmektedir. *“Hava kapalı. Yer yüzü daha açılmamıştır. Soğuk boz sis kaplamıştır. Çok yoğun değil. Sadece soğuk rüzgar biraz esiyor. Burnu tıkayan sert soğuk rüzgar. Olur-olmaz ince ince kar yağıyor. Gece boyunca yağmış olması gerek. Sadece daha dün ter-temiz bir şekilde süpürüp, küreyerek toplamış avlusunda yazdaki yeşil kavak ağacından dökülen beyaz yumuşacık pamuk gibi derinliği ayak bileğine kadar bile gelmeyen ince kar lapa lapa yağıyor”* (s.195) şeklindeki kış tabiatın tasviri aktarılmaktadır. Bundan sonra *“Tüy gibi yus-yumuşaktır. (...) Elek gibi çiseleyerek yağan boz göğ, sonra sisli sessiz olan etrafa baktı”* (s.195). Bundan bir sonraki tabiat tasviri, baş kahramanın yolculuğuna başladığında şu şekilde verilmektedir: *“Soğuk rüzgar eserek alnına vuruyor”* (s.196). Baş kahramanın yolculuğu sırasında tan da ağarır: *“Bu zaman tan tamamen ağarmıştı. Sis biraz dağılmış gibi oldu; fakat hava aynı kapalı halindedir. Gökle yerin hiç farkı yok, bitişik beyaz bulanıklıktır. Bir türlü hüznü, bitkin bir hava. Uçuşan kar denecek değil, yağıyor, yağıyor”* (s.198). Satay, yol kesişmesinde Rabiğa’yla ayrıldığında *“Hava hala kapalı halinde”* (s.202). Sonra baş kahraman, Rabiğa’yı arayarak yüksek sesle seslendiğinde *“bunun bağırsını sessiz, soğuk sis bir iz bırakmadan yutuyormuş gibi”* (s.204).

Zaman- Hikâyenin vaka zamanı, kış mevsimidir. Hikâyenin olay örgüsü, sabahın köründe başlamaktadır. Baş kahramanın babası tarafından uyandırılmasıyla başlamaktadır. Sabah erkenden karanlık daha açılmadan kalkıp yolculuğa çıkarken *“Evin içi hala karanlık imiş. Pencereden sadece bulanık bir ışık geliyordu. Gece*

yarısında az vakit geçen bir zaman gibidir” (s.193). Baş kahraman, zar zorla kalkmaya başladığında “Komşu ahırlardan horozların telaşlı bağırırları arttı” (s.194). Baş kahraman, yolculuğa çıkar. Satay’ın yolculuğu sırasında çalı ağaçlarının dallarını uzaktan kurt olduğunu düşündüğü zaman “Tan tamamen ağarmıştı” (s.198). Rabiğa ile yol kesişmesinde ayırıldıklarında ise “Hava hala kapalı halinde. Saatin kaç olduğu belirsizdir” (s.202). Rabiğa’yı tek başına bırakmamasının gerektiğini düşününce “hemen” (s.203) “Birlik” awılına doğru atı koşturur. “Şimdi birde” (s.204) Satay, awıla yaklaşıp, sonra awılın sokağına girer. Böylece, hikâyenin olay örgüsü baş kahramanın sabahın köründe kalkıp yolculuğa çıkması ile başlayıp, onun akşam geri eve dönmesiyle sona ermektedir. Dolayısıyla, hikâyenin vaka süresi, bir günlüktür.

Hikâyede geriye dönüş tekniği kullanılmaktadır. Baş kahraman awılın kenarındaki mezarları atla geçerken geriye dönülerek yazın olan olay anlatılmaktadır: *“Yazın bir gün bu aradan geçen Satay, belli olmayan bir şeyden korkmuş gibi yüreği titreyip, kendiliğinden terleyip, ününe arkasına sürekli bakınıyordu. Arkasından korkunç biri atlayıverip buna saldırırverir gibiydi” (s.196) şeklinde yapılan geriye dönüş, “Bu sefer aklına hiç birşey girecek değil” (s.196) ibaresiyle hale dönülür.*

Kişiler:

Satay - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir çocuktur. Satay, 7. sınıf öğrencisi, anne-babasıyla köyde yaşamaktadır. Olay örgüsü, baş kahraman olan Satay’ın babası tarafından uyandırılmasıyla başlar. Satay, yataktan kalkmadan ona emirler veren babasına kızarak, soğuyan kıyafetlerini giyip dışarı çıkar. Babasına kızsada da karşılık veremeyen Satay, babasından korkar; çünkü babası ona bir şeyi yapmaktan kaçınmasına yol vermez, hemen eline kırbacı alarak onu döver. Satay, yolda yolcu olarak arabasına aldığı Rabiğa’ya karşı davranışlarından onun çok iyi kalpli, duygusal ve akıllı bir çocuk olduğu çıkarılabilir. Rabiğa’yı arabaya aldıktan sonra üzerindeki kalın montu çıkarıp kıza giydirip önünü kapatmasını söyler, kendisi onun yakasını kaldırır, kıza da güzel olduğunu söyler, kızın çekindiğinden dolayı söyledikleri için özür diler. Kurdu gördüklerinde Satay, hiç korkmadan kurda köpeklere gibi seslenmeye başlar. Rabiğa’nın önünde korkmadığını göstererek ilk defa gördüğü halde kurdu birkaç kere gördüğünü söyler. Aslında Satay kurtlardan korksa da yine de görmeyi çok istiyordu. Böylece Satay, köylü bir çocuğu temsil ederek saf, iyi kalpli olarak çizilmektedir. Aynı

zamanda Satay, çok düşünceli bir çocuktur. Daha çok küçükken ölümü, öbür dünyayı, ruhları düşünür. Yolculuğu sırasında geçtiği mezarlıkların yanında aklına ölüm, cennet, öbür dünya ile ilgili düşünceler gelir. Onun atla mezarları geçerken görünmez ruhların tarafından izlendiğini düşünür, Rabiğa'ya ölüm hakkında ve ölümden sonra ne olacağını sorar.

Rabiğa – köylü bir kızdır. Rabiğa, 7. sınıf öğrencisi, Birlik awılında yaşamakta, fakat Tastöbe kolhozunda olan okulda okuyor. Hikâyenin vakasında Rabiğa, okulundaki konsere katılacağı Tastöbe awılından bir günlük izin alıp evine gitmek için yolda araba bekler: *“Tam Tastöbe’nin sokağından çıkış olduğu yerde yolun kenarında büzülerek duran, elinde tıklım tıklım dolu çantası var”* (s.198) şeklinde tasvir edilen Rabiğa, arabayı uzun süredir beklemiş olması gerek; çünkü *“yüzü mosmor. İnce kabanından tüm vücudunun titrediği fark ediliyor.”* (s.198). Satay’ın kendisinin güzel olduğunu söylediğinde kızarak çekinen Rabiğa, Satay’ı da bu davranışı için azarlar. Güzel keskin burnu, küçük siyah gözleri, beyaz dişleri olan Rabiğa, Satay’ın hoşuna gider. Rabiğa da Satay’dan etkilenmiştir, hikâyenin sonunda onun için endişelenerek awılına kadar gelen Satay’a kitap hediye eder.

Hikâyenin olay örgüsünde yardımcı kahraman olarak Satay’ın babası ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Çocuğa şiddet- Hikâyenin baş kahramanı Satay, başka awıla gidip kızak getirmek için sabahın köründe babasının tarafından uyandırılır. Satay’ın babası, uykusunu alamayan oğlunu ısrarla kaldırmaya çalışır. Satay, zar zorla kalkıp giyinmeye çalışırken babası ılık yatağından kalkmadan oğluna yapması gereken işleri sıralamaya devam eder. Babasına içinden verdiği tepkiyi açık açık gösteremez ve hiçbir şey söyleyemez. Bunun nedeni şöyle bir şekilde açıklanmaktadır: *“Eğer babasına duydurarak söylerse, babası yavaşça yerinden kalkıp gözleri yuvasından çıkarak hiddetlenerek, öfkeden titreye titreye kendi yatağının yanında asılan sekiz örgülü büyük bir kırbağı o sinirleri belli olan koskocaman sert eline alıp, bundan sonra hiç kimsenin müdahalesine yol vermeden oğlunu parçalardı. Evet, öyle, babası bir işten kaçınmasına yol vermezdi”* (s.194-195). Böylece, çocuğunu kırbağıyla döven babanın şahsında hikâyede çocuğa şiddet temi işlenmektedir. Ancak babasının oğluna karşı olan acımazlığı ile

sevmemezliği, söz konusu değildir. Satay'ın babası sabah onu gönderirken oğluna eyerin kemerlerini sıkça gemesini, ter emici teğettiği eyere sermesini söyler, çünkü ayakların iç tarafını oyabileceğini düşünerek oğlunu uyarır. Satay, kızgınken “*Benim ayaklarım ya, seninki değil*” (s.194) şeklinde öfkeli bir şekilde söylenirse de sabah uyandırılıp uykusunu alamadığından böyle sinirli bir şekilde söyler; yoksa babası, aslında onun iyiliğini düşünerek söyler. Oğlunu sabah köründe kaldırıp ayazlı havada atın üstünde başka awıla göndermesi ise gündelik köy yaşamının gerektirdiği bir şeydir. Özellikle, awıllarda eski gelenekler uygulandıkça çocukların iradesi olmadan çok şey yapmak zorunda bırakılırlardı.

İnanç- Hikâyenin baş kahramanı Satay, daha orta okul öğrencisi olmasına rağmen çok ciddi konuları düşünür. Yolculuğu sırasında mezarların yanından geçerken şöyle düşünür: “*Bu mezardan korkacak hiç bir şey yok. (...) Ölmüş insanlar yatıyor. E, neyi var, öldü bitti. Şimdi yatsın. Mekânı cennet olsun herkesin de. Unutulmayanları hatırlayarak konuşuyor millet: filan merhum iyi idi, falan merhum kötü idi diye. Unutulanlar ise aynı şekilde unutulmuş kalacak. Ama bayağı zaman geçtikten sonra, onlarca, yirmilerce, otuzlarca... yıllardan sonra o unutulmayanlar da unutulacak daha...*” (s.197). Böyle bir şekilde düşünen Satay, daha yaz günlerinde mezardan geçerken “belli olmayan birşeyden korkmuş gibi yüreği titreyip, kendiliğinden terleyip, önüne arkasına bakınıyordu. Arkasından korkun biri atlayıverip buna saldırıverir gibiydi” (s.196) şeklinde anlatılan korku duygusunu hisseder. Satay'ın ölüm konusunda düşünceleri şu şekilde gelişmektedir: “*...Keşke, insan ölmez olsa. Yoksa nedir o... doğup hayatını sürdürüyorsun, günlerin bir gününde ölürsün de, ondan sonra... ondan sonrakisini hiç düşünmek de istemiyorum, ne kadar korkunç! Bu dünyaya asla... dönüp gelemezsin. Var olsan da tamamen yerle yeksan olacaksın. Korkunç...(...) Keşke büyüklerin söylediği öbür dünya denen var oluverirse, ne güzel! Bu dünyada ölürsün de, öbür dünyada daha bir hayat yaşarsın. Kalkarsın, yürürsün. Ne kadar güzel olurdu!...*” (s.197). Daha küçük olup yaşlanıp ölmeyi düşünen Satay'ın kendiliğinden morali bozulup ağır düşüncelerden kurtulacak değil. Öbür dünyanın varoluşuna inanmak isteyen Satay, “*Yoktur, maalesef, yoktur. En sonunda ahir zamanı denen var olsaydı. Bin sene geçtikten sonra yer yüzüne – bu dünyaya sadece bir dakikaya kafanı sokup bakmış olsan. O ne kadar şahane desene. Peki, dağı deve elması gibi, taşı dolu gibi olarak tufan etrafı sarsen (bassın), sadece bu dünyayı bir görsen olurdu ya..*”

(s.197). Bu şekilde düşünen Satay'ın bir çelişke içerisinde bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Neye inanıp inanamayacağına karar veremiyor.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyenin baş kahramanı Satay, sabahın köründe komşu kolhoza kızağı getirmeye gönderilir. Babası yatağından kalkmadan oğluna yapması gerekenleri sıralamaktadır: *“İlk önce al don atı sulaman lazım, ondan sonra ahırdaki hamut ile malzemeleri kara değdirmeden, sallamadan düzeniyle alıp çıkmak gerekiyor; hamut ile malzemeleri sadece dün yağlandırılmıştır, karda sürüklenmesin, ıslanı; bu arada, eyerin kemerini sıkça germeyi unutma, ondan sonra Tastöbe'deki kızağa ulaşınca kadar ter emici teğettiği (atın sırtına eyerin batmaması için iki kat halinde keçeden yapılan örtü) altına serip, binip gitmen lazım, yoksa (dizinin iç tarafı) ayaklarını oyar...”* (s.194) daha da başka, bunun gibi akıllarını sıralayarak oğluna söyler. Köydeki uğraşların sayısı hiçbir zaman bitmez, tükenmez; bu yüzden köylü insan için sabah, ya da geçenin farkı yoktur, her an iş en ön plandadır. Genelde köylü insanlar, kendilerine çok iyi bakmamaktadır; çünkü köydeki zor şartlar buna fırsat bırakmaz. Hikâyenin baş kahramanı sabah evinden çıkarken *“sabahın üstündeki yanık kokusu, ayak kokusu ile keçi yünü kokusu kokan pimasını (keçi çizmelerini) alıp ayaklarını soktu. Tamamen kurumuştur, içi çok ılıktır”* (s.195). Kokan ayakkabılarını giydikten sonra çaydanlığın içindeki ılık suyu avucuna döküp bir-iki kere sürterek yüzünü yıkar. *“Ağzına bir yudum almıştı, bir türlü ılıcak çaydanlığın paslanmış tadı çıkmıştır, tükürüverdi”* (s.195) şeklinde çaydanlıkta kalmış eski paslanmış suyla yıkandığını görerek köyün zor şartlarını sergilemekteyiz.

Köyler, kolhoz, sovhoz aralarında genelde uzun mesafeler vardı ve köylü insanlar bu mesafeleri at arabasıyla geçmek zorunda kalıyorlardı. Kimi başka kolhozda çalışıyor, kimin çocukları başka kolhozda okula gidiyor, herkes kilometrelerce mesafeleri atın üstünde, ya da at arabasıyla geçiyordu. Özellikle kışın bu yolculuklar çok zor oluyordu. Hikâyenin baş kahramanı Satay, sabahın köründe etraf hala karanlıkken tek başına ata binerek komşu kolhoza koşar. Yüzü üşüyerek, kızarak yolculuğuna devam eden Satay, komşu kolhozu çıkışında yolun kenarında kızı görür. Kız Rabiğa, “Birlik” kolhozunda yaşamakta, fakat Tastobe kolhozundaki okula gitmektedir.

Ayrıca kolhozlararası yolculuk yapan insanlar sık sık kurtlarla karşılaşır. Hikâyenin baş kahramanı Satay, Rabiğa'yı alıp köyüne dönerken yolda bir kurtla, sonra tek başına Rabiğa'nın awılından dönerken aynı kurtla karşılaşır.

Eğitimle ilgili meseleler- Hikâyede baş kahraman Satay, Rabiğa'ya derslerini anlatırken bazı dersleri ellerinde kitapların olmadığından anlamadığını söyler.

2.4.17. Şiddetli Rüzgar⁹⁶

Tanımı- “Şiddetli Rüzgar” hikâyesi, Sayın Muratbek'in awıl yaşamını ve köy insanların gündelik hayatlarını anlatmaktadır. Hikâyenin baş kahramanları Daneş ile Qayraq, çocukluklarından itibaren beraber yetişip büyüyen iki genç delikanlıdır. İkisnin babalarının arasında eski zamandan beri başlayan düşmanlık anne sütüyle çocuklara da geçmiştir. Qayraq ve Daneş, sürekli kendi aralarında yarışırldı, fakat akran gibi şakalaşarak arasındaki sevmemezliği belli etmezlerdi. Ayrıca Qayraq, Adaneş'i dhşet bir şekilde kıskanırdı: kadınların tarafından gördüğü ilgiyi, sağlıklı olmasını, daha güçlü olmasını, daha şanslı olmasını, v.s. Günün birinde çiftliğin başının tarafından awıldan uzakta kalan bir ot yığının awıla getirmeleri rica edilir. Ayrı iki kızakla yola çıkarak ot getirmeye giden iki delikanlı, önde giden Daneş'in dirgeninin iki kere düşmesinden dolayı iki sefer durak yapılır. Bundan dolayı ikisinin arasında ufak bi tartışma olup, ikisi birbirine dirgenle saldırırlar. İkisnin gücü eşit olarak kimse yenemedi herşeyin sadece şaka olduğunu, sadece eğlenmiş gibi davranarak işe başlayıp otu kızaklara yüklerler. Mola verirken şapkasını çıkarıp koltuk altında tutarak yüzünü havluyla silen Daneş, şapkasının ayak altına düştüğünü fark etmez. Qayraq ise şapkayı tekmeyle uzak bir yere uçurunca en sonunda şapka suya düşer. Qayraq, kızığın oturma yerini hemen awıla doğru yola koyulurken Daneş, şapkasını suda yakalamaya çalışır. Islanıp buz tutmuş şapkayı giyemeyen Daneş, yoluna şapkasız devam eder, peşinden yetiştiği Qayraq'a da başına giyebilecek birşey rica edecekti; fakat üzerine dalga geçen Qayraq'tan bir şey sormayı gururuna yediremeden yoluna devam eder. Ayzlı şiddetli rüzgar kemiklerine kadar geçerek Daneş'i yıpratıyordu; Daneş, ceketi kafasına bağlayıp, sonra geri giyip, bu şekilde birkaç defa tekrar aynısını yapar. Awıla kızığın üstünde bükülüp yatarak ulaşan Daneş, ciddi bir üşüme sonucunda az gün hayatta kalıp vefat eder. Ölümüne kadar

⁹⁶ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 207-225.

Daneş, hastalığına Qayraq'ın neden olduğunu kimseye söylemez. Qayraq ise hep içinde kin besleyerek, Daneş'ten bir kere olsun üstün olmak istedi; ancak awılda Qayraq'ın Daneş'in ölümündeki suçunu bilirmiş gibi insanlar Qayraq'a karşı sırtarak bakıp dalga geçerler, adı da kötüye çıkar. Böylece, hikâyenin merkezi temi olarak ortaya çıkan kıskançlık temi, insanlardaki kıskançlık, kin, nefret hislerini eleştirmektedir. Ayrıca hikâyede gündelik awıl yaşamına dair dikkatler de oratya çıkmaktadır.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcının baş kahramanların düşünceleri ile ruh hallerine, duygularına hakim olarak okuyucuya naklettiğinden dolayı anlatıcının bakış açısının tanrısal olduğunu ifade edebiliriz. Örneğin, “*Kadınlarının arasında da böyle olanlar şanslı oluyorlar*”, - diye düşündü” (s.211).

Hikâyenin anlatıcısı - yazar, yani 3.şahıs anlatıcıdır. Bakış açısı ise hakimdir. Anlatıcı hikâyenin kahramanları hakkında herhangi bilgiye sahiptir. Mesela, “*Babası, İbrahim küçükken rahmetlik olmuş, anası da bir sene evvel ölünce, kendini pek yalnız hissetmişti*” (s.83). İbrahim'in düşünceleri ve duyguları şöyle aktarılmaktadır: “*Geçen yıl Asiyeyi nasıl kaçırdığına bile şimdi düşündükçe şaşıyordu. Daha çok Asiyeye ona asılmıştı ama, 'karı sözüne uyup bir halt işledim!' dememek için bunu aklına getirmek istemiyordu*” (s.83); “*İbrahim, bu sıkışık dakikada Asiyeye için kendisine de yapacak bir iş düştüğüne memnun*” (s.82). Böylece, hikâyede her şeyi gören, duyan ve bilen hakim bakış açılı anlatıcı ortaya çıkmaktadır. “*Daneş, küplere binmişti. 'İtoğlu, apış aran mı şişmiş mi, in kızaktan!' - diye bağırarak yönelip, kamçı ile vuruveresi geldi de,ökendi kendisini tutup, irkiliverdi*” (s.214) şeklinde ise kahramanın duyguları da anlatıcı tarafından nakledilmektedir.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Kar yağdı, çok yağdı*” (s.207) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâye, çiftliğin başının sabahtan beri ahırları dolaşarak hayvanlara bakması ile başlamaktadır. Çiftlik başı, girdiği iki evin delikanlısını: Daneş ve Qayraq'ı iki kızakla hayvan için ot getirmeye gönderir.

Gelişme- Daneş'le Qayraq'ın ahırın önüne kızakları getirmesi, evden sağıcı kızın çıkması, iki delikanlının kadının iki elinden tutarak kendisine çekmesi, kadının bırakmalarını rica etmesi, delikanlıların kızın onları sırayla öpmesini istemesi, kadının öpmesi, Qayraq'ın kadını bırakmadan bir daha öpmesini istemesi, kadının elini çekip

Qayraq'tan uzaklaşıp Daneş'i çağırması, kadının Daneş'e fısıldayarak bir şey söylemesi, Qayraq'ın Daneş'e sorması, Daneş'in Qayraq'a kadının dediğini anlatmaması, Daneş önde olmak üzere ikisinin yola çıkması, Qayraq'ın kızağının durması, Daneş'in Qayraq'tan dergininin yere düştüğünü öğrenmesi, Daneş'in koşarak gidip derginini alması, kızağına binip yolculuğuna devam etmesi, Qayraq'ın da peşinden gelmesi, bir gün geriye dönülerek ikisinin başka arkadaşlarla beraber kart oynamalarının anlatılması, kızakların gene durması, Daneş'in dergininin tekrar düşmesi, Daneş'in derginini alması, ikisinin yolculuklarına devam etmeleri, Qayraq'ın Daneş'e bulaşmak isteyerek ona laf sokması, Daneş'in ona cevap vermesi, Qayraq'ın kızağının önüne atların ayaklarından sıçrayan karla buz parçalarının toplanması, Qayra'ın bir dergin otun üzerine dizüstü oturması, Daneş'le Qayraq'ın geçmişiyle ilgili bilginin verilmesi, Daneş'le Qayraq'ın düşüncelerinin aktarılması, büyük yoldan çıkarak yar başındaki ot yığına doğru gitmesi, Daneş'in zor, derin karlı yolda kızaktan inerek yürümeye devam etmesi, Daneş'in Qayraq'ın inmediğine kızması, Daneş'in kürek alıp dönüş yollarını temizlemesi, Daneş'in ot yığınınına ulaşması, kızakların da geçmesi için karı oyarak yol açması, Qayraq'ın da gelip çok yavaş üzerindeki montu (donu) çıkarması, Daneş'in dediğine uyarak oyulan kar parçalarını derginle kaldırıp atması, Daneş'in dergini alıp kar parçalarını daha hızlı atarak yol açması, Qayraq'ın Daneş'in ayağını derginle kaldırarak gülmesi, Daneş'in kızarak dergini Qayaraq'a doğru yönelterek ona yönelmesi, Qayraq'ın derginini öne yönelterek Daneş'e yönelmesi, ikisinin dövüşmesi, ikisinin terleyip yorulup farklı yerlere oturmaları, Daneş'in ağzına kar koymadı, Qayraq'ın yüzünü kara batırıp Daneş'e sırtarak bakması, ikisinin ot yığının üstüne çıkması, otun üst tarafını indirmeye başlamaları, Daneş'in atların önüne ot atması, ikisinin sessiz kızaklara otu yüklemesi, Qayraq'la Daneş'in düşüncelerinin aktarılması, ikisinin otu kızaklara yüklemeyi bitirmesi, Daneş'in ot yığının üstünde durarak terini silmesi ve etraftaki tabiatı ve uzaktaki awılını seyretmesi, Qayraq'ın da ot yığının üstüne çıkarak awıla bakması, Qayraq'ın yarın dibinde nehrin olmasını görmesi, Daneş'in kulaklı şapkasını koltuk altında tutarak havluyla yüzünü silerek fark etmeden şapkasını düşürmesi, Qayraq'ın Daneş'in şapkasına tekme atması, şapkanın uçurumun en üstünde tam düşecek olan çığın üstüne düşmesi, çığla aşağıya inip uçurumun dibindeki nehre düşmesi, Daneş'in dergini destek olarak kullanarak uçurumun dibine inmesi, ortasına kadar su dolan şapkasını silkeleyip sıkıp giymeyi denemesi, şapkasını çıkarıp eline

asarak uçurumun içinden zorla çıkması, kızağına binip yola çıkması, kamçısını şiddetle vurarak Qayraq'a yetişmek istemesi, üşüyen kafasını elleriyle sıvayarak ısınmaya çalışması, büyük yola çıkarken Qayraq'a yetişmesi, Qayraq'ın Daneş'e dalga geçerek gülmesi, Daneş'in Qayraq'a kamçısını göstermesi, Qayraq'ın Daneş'e kamçısını göstererek kızağında dizüstü oturması, Daneş'in dizginleri çekerek atları şiddetle kamçılması, ikisinin kızakları çarpışarak ve iki yana eğilerek koşmaya devam etmeleri, Qayraq'ın atlarının duruvermesi, İkisinin de kamçılama devam etmesi, Daneş'in kamçısının Qayraq'ın boynuna sarılması, Daneş'in kamçısını geri çekivermesi, Qayraq'ın kızağının altına düşmesi, Daneş'in arkasına bakıp yere düşüp ayağını derin kardan çıkaramayan Qayraq'ı görmesi, Daneş'in durup Qayraq'a elini uzatması, Daneş'in Qayraq'ın koltuk altından tutarak çekmesi, Qayraq'ın Daneş'in elini itmesi, Daneş'in kızağa binip gitmesi, Daneş üşüyerek ceketini çıkarıp kafasına takması, vücudu üşüyerek ceketini tekrar üzerine giymesi, tekrar çıkarıp tekrar giymesi, ellerle başını, yüzünü sıvaması, ceketini tekrar kafasına takıp, çıkarıp üzerine giymesi, Daneş'in yüzü, kulakları ve alnının acıması hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı Daneş'in kızağın üzerinde bükülerek yatması ile başlayıp, Daneş'in atlarının ahıra gelip durması, Daneş'in kızaktan indirilmesi, ayaklar yere değip yürüyememesi, eve girmesi, çiftliğin başının Qayraq'ı sorup ikisini azarlaması, çiftlik başının gitmesi, Daneş'in sağ eline asılan buz gibi donmuş şapkasının yere düşmesi, Daneş'in üzerindeki kıyafetlerinin çıkarılması, Daneş'in hastane odasında bulunan yatması, çiftlik başının Daneş'in ziyaretine gelip dışarda bekleyen Qayraq'ı kabul etmesini rica etmesi, Daneş'in Qayraq'ı kabul etmemesi ile tamamlanmaktadır.

Sonuç- Qayraq'ın Daneş'in mezarının yanından geçmesi, geriye dönülerek Daneş'in ölmesi, Qayraq'ın Daneş'in cenazesinde çılgın atarak ağlamasının anlatılması, Daneş'in mezarın yanında düşünerek utanması, tüm avıl halkın ona dalga geçerek gülmesini hatırlayarak öfkesini atından çıkarması, Qayraq'ın mezarı geçip gitmesi hikâye sona ermektedir. Hikâyenin sonucu belirlidir. Hikâyenin baş kahramanları Daneş ile Qayraq, yaşta ve küçüklüğünden beri beraber büyüdüler. Fakat babalarının arasından geçmişte yer alan bir olay çocukların arasına bir soğukluk kattı. Daneş, iyi kalpli biri olarak içinde hiç bir kin beslemese, Qayraq, Daneş'e karşı derin bir nefret, göremezlik, kıskançlık ve kin beslemektedir. Qayraq, her zaman Daneş'e sataşarak onu aşağılayıp kendisinin ondan daha iyi olduğunu göstermek istiyordu. Hikâyenin

vakasında da kışın ayazlı gününde Daneş'in öfkesi ile gurundan, Qayraq'ın göremezliği ile kıskançlığından dolayı sonunda Daneş, hayatını yitirir. Qayraq ise awıl halkın tarafından dalga geçilerek daha da horlanmış ve kötü duruma düşer.

Hikâyede vaka, kronolojik bir sıra dahilinde anlatılmamaktadır, çünkü olay örgüsünün anlatımı baş kahramanların düşünceleri ile iç konuşmalarıyla; ayrıca geriye dönüş, atlama ve özetleme gibi zaman unsurlarıyla bölünmektedir. Ayrıca hikâyede tabiat tasvirleri de geniş bir yer tutmaktadır. Bu yüzden hikâyesinin anlatımı, hareketliliği azalarak bir hayli yavaşlanmaktadır. Kahramanların iç konuşmaları ile düşünceleri, zamanı askıya alarak kronolojik süreyi bozmaktadır. Hikâyenin olay örgüsü, baş kahramanların kışın bir gününde sabah yola çıkmasıyla başlayıp, Qayraq'ın baharın bir gününde Daneş'in mezarını geçip gitmesi ile sonlanmaktadır. Dolayısıyla, hikâyenin vaka süresi, kış-ilkbahar arasındır

Mekân- Hikâyede esas mekân, açık geniş mekân olarak ortaya çıkan kırsal alandır. Hikâyenin olay örgüsü ismi verilmeyen bir awılda başlamaktadır. Awılın dıştan görünümü baş kahramanların ot yığının üstünde durarak uzaktan bakarken şu şekilde tasvir edilmektedir: *“Uzaktan awıl görünüyor. Her evin yanında yeşimsel sirek kavak ağaçları, üst taraflarını aynı ölçüde tesviye edip kesilmiş gibi siyah ağaçlar, bacalardan çıkıp yükselen dumanlar yırtık pırtık olarak onlara takılmış gibi”* (s.217).

Hikâyenin olay örgüsü, Daneş ile Qayraq'ın awıla ot getirmek için çıktığı yolculukları üzerine kurgulanmaktadır. Dolayısıyla, açık geniş mekânda geçen olay örgüsünde tabiat tasvirleri geniş yer tutmaktadır. Hikâyenin vakasının açık havada geçtiği için, tabiatla iç içedir. Baş kahramanların kışın çok soğuk havada yola çıkıp birinin üşüyerek vefat etmesi, hikâyenin vakasını oluşturduğu için hikâyede genelde kış tasvirleri geniş yer tutmaktadır. Hikâyeye giriş hemen tabiat tasviri ile şu şekilde yapılmaktadır: *“Kar yağdı, çok yağdı. Ondan sonra var gücüyle uğuldayarak hiddetlenip, her tarafı alt üst edip, yulup yeyip, delirmiş gibi kudurup, tedirgin olup karlı fırtına esti. Karı dümdüz yalayarak süpürüp, köşelere üst üste sokarak basıp ezdi, basıp ezdi. Sabaha hava açıldı. Fakat göğü sisli (bulutlu) bir pus kaplamıştı. Güneşin gözü yaşarmış, katarakt (ak basma) basan yaşlı göz gibi zayıf yanarak, kızararak gözlerini kısarak nur saçtı. Isısı yok, cansız nur. Sınırsız bozkırı çok şiddetli bir ayaz*

sardı, şiddetli rüzgar esti. Karlı fırtına sağdan vurdu, rüzgar soldan esti. Gözü açtırmadan esiyor” (s.207).

Baş kahramanların yolculuğu başladığı zaman yolun da tasviri verilmektedir. *“Gece boyunca var gücüyle esen fırtına kalın yağmış yeni karı yol üstünden süpürmüştür. Basılmış, önü sarı-gri renkteki kar tahta gibi dümdüz” (s.209)* yolculuk ise şöyle anlatılır. *“Ot yükleme kanatlı boş kızaklar yağ üzerinde yüzmüş gibi kayıyor dümdüz yolda. At toynakları dümdüz karı kırt kırt oyup, kızak tabanları tükenmez bir beste yapıyor. Kopacakmış gibi çalınan kopuz bestesi. Yol birden zıplayıp kenara çıkıyor, birden düşüp yokuşa iniyor” (s.209)* . Atlar yolun dışına çıkmadan koşuyor; sanki *“ayağını üstü buz tutmuş hafif taze kara sokuverse başaşağı düş”*eceklerini (s.209) seziyorlar.

Daha sonra baş kahramanlar, büyük yoldan çıkıp *“derin kanyonun kenarından geçerek bir hayli ileride yüksek tepenin üstünde bulunan ot yığına varırlar” (s.213).*Daneş, atların işini kolaylaştırmak için kızaktan inip yürür. Ot yığına kadar kürekle karı parça parça oyup kızakla ot yığının yanına geçmek için yol açar. Bir sonraki tabiat tasviri Daneş'in ot yığının üstünde durup mola verirken verilmektedir: *“Etrafa rahatlayarak bakış attı. Sessiz sedasızdı. Beyazımsı sırtlar beyaz beyaz olarak kabarıp duruyor. Gözün ulaşabildiği yere kadar hiç bir şey yoktur. Uzakta kıvrılarak tilki geziyor. Arama yaparak yatıverip karı tırmalıyor, birden kalkıverip avlanmak için dolaşıyor. Fare avlıyor olması gerek. Ondan biraz uzakta derin kanyonun karşı tarafındaki büyük yolda bir kızak gidiyor. Uzaktan baktığında geniş düz beyaz sırtın üzerinde hareket etmeden bir yerde duruyor gibi, fakat hareket ediyor” (s.217).*

Baş kahraman Daneş'in şapkası Qayraq'ın tarafından tekme atıldığından suya düşüp buz tuttuktan sonra giyilmez hale gelince Daneş, dönüş yolculuğu sırasında şapkasız gider ve donduğu derecesinin tasviri de havanın soğukluğunun derecesini göstermektedir. *“Yüzü, kulakları, alnı sızlayarak ağrıyarak acımaya başladı, sonunda soğuk ögkesini hissetmeyi kesti. Başı telgraf direğine benzeyerek zonklayarak kulağında aşırı çok ses ortaya çıktı. Gözleri kapanıp kirpikleri birbirine çakışmıştır. Tekrar açabilecek değil. Hatta açmak da istemedi. Zonklayarak çıkan kendi sesi mi, ya da kulağına gelen soğuk şiddetli rüzgarın sesi mi, ama uğuldayan bir ses vardır” (s.222)* şeklinde tarif edilen Daneş'in durumu havanın soğukluğunun derecesini okuyucuya çok

aydın göstermektedir. Hikâyenin sonuna doğru baş kahraman Daneş'in soğuktan üşüyerek artık aklını kaybetmeye başladığında ayazı şöyle görür: *“Belalı ayaz kazanını kaynatıp herşeyi beraber kızartıyormuş gibi. (...) Fokur-fokur... Bak, kaynadı kazan, beyaz köpüğü aşıp dökülüyor. Vızıldayarak kaynıyor, uğuldayarak kaynıyor. Daneş üflüyor, üflüyor”* (s.222).

Zaman- Hikâyede anlatılan olayların kışın cereyan ettiği belirtilmektedir. Hikâyenin vaka zamanı hikâyenin girişinde verilen tabiat tasvirinden çıkarılmaktadır: *“Kar yağdı, çok yağdı. Ondan sonra var gücüyle uğuldayarak hiddetlenip, her tarafı alt üst edip, yulup yeyip, delirmiş gibi kudurup, tedirgin olup karlı fırtına esti. Karı dümdüz yalayarak süpürüp, köşelere üst üste sokarak basıp ezdi, basıp ezdi. Sabaha hava açıldı”* (s.207). Karın yağıp, şiddetli rüzgarın esip, yerin, yolların buz tuttuğuna bakarak vaka zamanı, kıştır.

Vaka zamanı, sabah başlamaktadır. Çiftlik başı, sabahtan beri ahırları dolaşarak hayvanlara bakar. Girdiği iki evin iki delikanlısını ot getirmeye göndürür. Hikâyenin baş kahramanların ot getirmek için çıktığı yolculukları üzerine hikâyenin olay örgüsü kurgulanmaktadır. Sabah yola koyulan iki delikanlının yolculuğu devam ederken *“öğleden sonraki güneş gökyüzünü kapayan ayaz pusun arasından etrafı kızarak gözleri ak basıp yaşarmış gibi görünüyor”* (s.213) şeklinde verilen tabiat tasvirinden zamanı belirten unsur ortaya çıkmaktadır. Daneş'le Qayraq'ın otu kızaklarına yüklemeyi bitirdiğinde *“Güneş eğilip, yuvasına konmaya yakınlaşmıştır”* (s.217). Bir sonraki zaman unsuru *“Güneş yuvasına konuyor. Orta belinden batmıştır. Sönmeye başlayan köz gibi. Kıpırmızı renge bürünmüştür”* (s.221) şeklinde verilerek Daneş'in artık soğuktan aklını kaybettiği zamanı vermektedir.

Hikâyenin olay örgüsünde zamanın ilerlediği *“birazdan sonra”* (s.221), *“biraz koştuktan sonra”* (s.213) gibi ibarelerle belirtilmektedir. Hikâyenin olay örgüsü kışın bir sabahında başlayarak baharın bir gününde sona ermektedir. Dolayısıyla vaka süresi kış-ilkbahar arası yer alan bir süredir.

Hikâyede geriye dönüş, zamanda atlama ve özetleme teknikleri kullanılmaktadır. Hikâyede bir gün geriye dönülerek Daneş'le Qayraq'ın arkadaşlarla beraber kart oynadıkları anlatılmaktadır. *“Dün, fırtınalı gün bir grup delikanlı kış için*

hayvanın kesildiği bir eve öğle yemeye gidip kart oynamıştı. Daneş'in şansına biraz kazançları elde etti" (s.210).

Başka bir geriye dönüş Qayraq'ın, Daneş'in mezarında dururken verilmektedir. Daneş'in cenaze gününde kabirin başında Qayraq'ın hareketlerinden ona karşı davranışı anlaşılmaktadır: *"Qayraq, herkesten farklı olarak çılgık atarak ağlamıştı. Kabire düşüp, yere yatmıştı"* (s.224).

Ayrıca hikâyede okuyucunun olay örgüsünü daha iyi kavrayabilmesi için baş kahramanların geçmişleriyle ilgili bilgi aktarılmaktadır. Baş kahramanlar Daneş ile Qayraq'ın çocukluklarından itibaren hayatları anlatılarak aralarındaki soğuklukla kinin kökeni açıklanmaya çalışılmıştır: *"Ta çocuk günlerinden başlayıp birbiriyle yarışarak yetişti. İkisi bir senede doğdu. İkisi beraber büyüdü, yetişti. Tüm hayatları bu küçük avılda sürüp geçiyor"* (s.212). Bundan sonra ikisinin babalarının arasında cereyan eden, iki delikanlının bir birine zehirli öfkeyi biriktirdiklerine neden olan olaylar özetlenerek anlatılmaktadır.

Hikâyede birkaç zamanda atlama ortaya çıkmaktadır. Örneğin, baş kahramanların yolculukları sırasında *"daha biraz koştuktan sonra"* (s.213) ibaresiyle onların büyük yoldan çıkıp yolsuz bozkırda yola devam ettikleri verilmektedir. Şapkasını, ıslanıp buz tuttuğu için giyemeyen Daneş, üzerindeki ceketini kafasına sarmaya çalışır. *"Birazdan sonra"* (221) ibaresiyle zaman atlanarak onun gene kafasından çıkarıp üstüne giydiği anlatılmaktadır.

Daneş'in hastanenin odasında yattığı zaman Qayraq'ı odasına kabul etmediğinden sonra *"Kar gidip, yerin canlandığı baharın güneşli günlerin birinde"* (s.224) şeklindeki zamanda bir atlamayla Qayraq'ın, Daneş'in mezarının yanında durduğu anlatılmaktadır.

Bundan sonra ahırın önüne gelip duran kızaktan indirilen Daneş'in, süresi belirsiz olan zamanda atlamayla hastanenin odasında bulunduğu, çiftliğin başının Qayraq için özür dileyip onu odasına kabul etmesini rica ettiği anlatılmaktadır. Tekrar süresi belirsiz olan atlama araya girip fakat bahar mevsiminde cereyan ettiği belirtilen Qayraq'ın Daneş'in daha yeni yapılmış mezarın yanından geçmesi anlatılmakta ve hikâye böylece sona ermektedir. Olay örgüsü anlatımı arasına giren süresi belirsiz olan zamanda atlamalarından dolayı hikâyenin vaka süresi tam olarak ortaya çıkarılamamaktadır, fakat kış-ilkbahar arası bir süreyi kapsadığı belirtilmiştir.

Hikâyenin hemen giriş kısmında vaka zamanına geçmeden bir özetleme ortaya çıkmaktadır. “*Tan ağaralı*” (s.207) ibaresiyle ahırları dolaşarak hayvanlara bakan çiftlik başının iki eve girip çıktığı, bu evlerin iki delikanlısını ot getirmeye gönderdiği vaka zamanına kadar özetlenerek anlatılmaktadır.

Başka bir özetleme, baş kahramanların geçmişi ile ilgili bilgiler verilirken ortaya çıkmaktadır: Daneş'le Qayraq'ın çocukluklarından vaka zamanına süregelen hayat öyküleri özetlenerek şu şekilde anlatılmaktadır: “*Ta çocuk günlerinden başlayıp birbiriyle yarışarak yetişti. İkisi bir senede doğdu. İkisi beraber büyüdü, yetişti. Tüm hayatları bu küçük awılda sürüp geçiyor. Bir birine zehirli öfkeyi hayat boyunca kademeli olarak biriktiriyorlar. (...) Arkadaşça şakalaşmakla az azdan birikmeye devam eden zehirleri var içlerinde. Onun için ikisi de suçlu değil. Suçlu - babaları. İkisinin iki babası*” (s.212). Bundan sonra babalarının arasında cereyan eden olaylar da özetlenerek anlatılmaya devam etmektedir.

Kişiler:

Daneş - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir delikanlıdır. Hikâyede yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir. Hikâyede kahramanların dış görünüşüne büyük önem verilmeden kısa bir şekilde sadece giyindiği tarzları tarif edilmektedir. Daneş, “*kıyafeti derlitoplu, iş çalışmaya uygun olan mont, pamuklu kapitoneden dikilmiş pantolon giymiştir*” (s.209). Hikâyede Daneş, iyi kalpli, çevik ve sağlıklı biri olarak çizilmiştir. Hikâyenin merkezi temi olan kıskançlıkla görememezliğin nedeni de Daneş'in bu özellikleri. Tabi olarak bekar olan Daneş, kadınların tarafından da ilgi görmektedir. Kışın soğuk ayaz gününde kızak üstünde ayakta durarak ılık çalarak gider, “*yüzü çok kızarmıştır, fakat şiddetli rüzgara hiç aldırıyor*” (s.210), otu kızığa yüklerken çok terler, Qayraq'a “*biz alıştık. Terden korkuyorsan canın tatlı olan sen kork*” (s.218) şeklinde söyler. Ayrıca kürekle, dirgenle yoldaki buzu oyarken, Qayraq'la kıyasla çok hızlı bir şekilde yolu açıp temizler. İyi kalpliliği de atlarına karşı davranışlarından ortaya çıkarılabilmektedir. Yolsuz boz tutmuş bozkırda kızığa koşturan atlar için endişe ederek atlara yük olmamak için kızaktan inip kendisi kürekle yol açmaya çalışır. Sonra ot yüklerken de aç ve yorgun atların önüne bir dirgen ot atar. Qayraq'la arasında yaşanan kin ikisinin babalarından kaynaklanmaktadır: babalarının arasındaki düşmanlık anne sütüyle çocuklara geçmiştir. İkisi bir senede, bir awılda doğup hep

beraber büyüyüp yetişti. Çocukluklarından itibaren içlerinde bir birine karşı biriken zehirleri vardı, fakat akranlar gibi şakalaşarak belli etmezdi. Daneş, Qayraq'la kıyasla çok kinli biri değildir. Qayraq, her zaman intikam almak isteyerek Daneş'e bir şey yapmak ister, dövüşüp onun canını ciddi bir şekilde acıtmak istese, Daneş, Qayraq'tan daha güçlü olsa da kendisini tutarak, kavgadan kaçınır. *“Çünkü, öyle yaptığı günde öfkeyle yönetilerek yapar, ama öfkeyle yönetilerek yaparsa sonu ikisi için de hayırla bitmez. Ne gereği var. Kötülüğe herhangi zaman gidilebilir. Peki diyelim, ikisi şimdi dövüşüp bir birine acımadan, kan dökülür. Ondan ne düştü? Belki ıssız bozkırda aralarına girip ayıracak insan yok, bir birini öldürüverir...o zaman ne olur? Sabır, sabır...”* (s.214) şeklinde düşünen Daneş'in ağırbaşlı, akıllı ve olgun kişiliği olduğu ifade edilebilir. Hatta Qayraq'la ilk defa bir birbirine karşı çıkıp ellerinde dirgenle saldırdıklarında Daneş, çok etkilenir, gözlerine gözyaşları gelir: *“deminki ansızın ortaya çıkan çarpışma aklına geldikçe kalbi ürpererek sınırsız yaş gözünde birikip, boğazına öksürük sıkışıp kaldı. Ağzındaki eriyen kar suyunu yutamadan vücudu zayıf kalıp titremeye başladı”* (s.216). Korkan Daneş, Qayraq'a yine korktuğunu belli etmemeye çalışır. Bu şekilde ortaya çıkan gururu da kişiliğinin bir özelliğidir. Daneş, Qayraq'ın yüzünden üşüyüp hastaneye düşüp vefat eder, fakat kimseye Qayraq'ın suçunu açıklamadan ölür. *“Belki, erkekliği tutup, namusuna dokunmuş olabilir”* (s.224).

Qayraq - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir erkektir. Yukarıda dendiği gibi Daneş'le akrandı, bir awılda yetişmişlerdir. Babalarının arasındaki düşmanlıktan dolayı Daneş'le Qayraq'ın arasında da sessiz bir nefret ve kin birikmiştir, fakat delikanlılar şakalaşıp alttan alarak birbirine ve başkalarına belli etmezdi. Fakat Qayraq'ın Daneş'le kıyasla çok fesat ve kıskanç kişiliği vardır. Qayraq, Daneş'in her davranışına, her sözüne sinir olup içinden hep ona bulaşmaya, sataşmaya, laf atmaya çalışır; fakat Daneş, her zaman güzel bir cevap verir ki, Qayraq, kıskançlıktan daha da çok krizlere giriyor. Hikâyede "büyük siyah dona sarılmıştır. Kızağın ortasında bir ot yığınının çömelip kabarıp oturuyor. Üstünü beyaz kırağı basmıştır. Konuştuğunda olmasa hiç hareket etmiyor. Dizginleri boş bırakmış, ucu da kendisinin altındadır" (s.210) şeklinde verilen tasvirden Qayraq'ın Daneş'le kıyasla ne kadar pasif ve tembel olduğunu görüyoruz. Soğuk havaya dayanamadan yüzünü kapatarak sınırsız sararak oturur. *“İnce giyinen Daneş'in bu soğuk havaya hiç aldırıyor gibi kızak üstünde eğrilerek ayak üstünde durduğu onu çok kızdırdı”* (s.211). *“Kadınların arasında böyle olanlar şanslıdır”*

(s.211) şeklinde diyen Qayraq, sabah yola çıkarken sağıcı kızın Qayraq'a dikkat vermeden gidip Daneş'e fısıldayarak gizli bir şeyleri söylediğini kaldıramayıp, gururuna yediremez. Qayraq, evli, çocuklu olduğu halde sabah yola çıkarken evden bir kadın çıkıp onların yanına geldiğinde onun elini tutarak kendisini öptürür. İlk Daneş'i öpen kadına, kadının elini bırakmayacağını söyleyerek kendisini ikinci defa öpmesini ister. Sonra Daneş'in kadınların tarafından daha fazla ilgi gördüğüne de kızar. Qayraq, her zaman Daneş'in önüne çıkmak istiyor, bir kere olsa da Daneş'ten daha üstün olmak istiyor. Aklında Daneş'le dövüşmeyi düşünür, fakat Daneş'ten daha zayıftır ve ikisinin acımasızca, kan dökülünceye kadar dövüşeceklerini bilir. Fakat dayakla da intikamın alınamayacağını düşünüp, Daneş'in hayatı boyunca canını acıtacak, kendisinin de intikam arzusunu giderecek ne yapabileceğini düşünür. Daneş'in şapkasına tekme atıp suya düşürdükten sonra Daneş'ten özür bile dilemez, kızağına binip yola koyulur. Sonradan atkasoından ona yetişen Daneş'in şapkasız olduğunu gülererek yardım etmek yerine “*Hey, soğuğa alışan yiğit, nasılsın?*” (s.220) şeklinde onunla dalga geçer. Böylece, hikâyede Qayraq, çok kıskanç, fesat kalpli olarak çizilmektedir. Ayrıca Daneş'e karşı tavırları, davranışları, onun ne kadar acımasız ve kinli olduğunu göstermektedir.

Hikâyede sadece yardımcı kahraman olarak çiftlik başı ve sağıcı olarak çalışan bir kadın ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Kıskançlık ve Yozlaşmış insan tipi- Hikâyenin baş kahramanları Daneş ile Qayraq, akranlardır, aynı senede doğup bir aavlda çocukluklarından beri beraber yetiştiler. Akran olarak ikisi şakalaşarak konuşuyorlardı, fakat içlerinde kademeli olarak zamanla biriken birbirine karşı zehirli kinleri vardı. “*Bozkırda pelin arasında bir tutam ala yılan oluyor. Zehiri hayatta güçlüdür. Soktuğu yanlış olmuyor, halkın söylediklerine göre bu tehlikeli yılan bir kere sokacağı zehirini tülüm yaz boyunca biriktirmiş. Bu ikisi de onun gibi, akranlar gibi şakalaşmakla zamanla birikiyor olan zehirleri var içlerinde*” (s.212). Bu kinin kokeni de ikisinin babalarının arasında geçen olaylardır, yoksa bizzat ikisinin arasında hiçbir kötü olay geçmemişti. “*Onun için ikisi de suçlu değil. Suçlu - babaları. İkisinin iki babasıdır. Bu büyük dünyada onlar neyi paylaşamamışlar! O tarafı bunlara belli değil. O başlangıcında sadece olumsuz kadın dedikodu falan birşey*

neden olmuş gibi. Olumsuz şeyden başlamış. Sonu büyük düşmanlığa dönüşmüş görünüyor. Kimin babasının eziyeti üstün? Onu da sadece bir kaderin kendisi bilir. Evvela Daneş'in babasının peşine düştüler, tutuklanıp, az gün tutuklu kalıp çıktı, ondan sonra Qayraq'ın babası tutuklandı ve uzun süreye kapatıldı. O zamanlarda bu ikisi de kundakta yatan bebekler idi. Bu mücadeleyle ikisinin hiç bir alakası yok, tamamen pak (temiz) olmuştu. Fakat babalarının arasında olan düşmanlık ana sütüyle onlara da geçmiştir. Babaları ise iki kundağın arasında düşmanlık ekip de, işlerini böylece halletmiş gibi kendileri de kayboldu. Daneş'in babasının Ulu Vatan savaşında şehit olduğuna dair belge geldi, Qayraq'ın babası ise tutuklandığından beri habersiz gitti...” (s.212-213) şeklinde iki köylü delikanlıların arasındaki düşmanlığın kökeni, temeli anlatılmaktadır. Fakat dışa kinlerini vurmayan Qayraq ile Daneş'in kişilikleri ve davranışları çok farklıdır. Daneş, iyi kalpli bir insansa, Qayraq, fesat düşünceli ve kinci bir insandır. Daneş, bekar biri ve kadınların tarafından da ilgi görmektedir. Qayraq ise evli ve çocuklu olmasına rağmen Daneş'in kadınların tarafından gördüğü ilgiyi çok kıskanarak ona çok kızar. Bunun dışında Daneş, çok sağlıklıdır; kışın ayazlı ve soğuk gününde ot getirmeye giderken ince giyinen Daneş kızak üstünde ayakta durarak atları koşturur. Qayraq ise çok kalın don giyip kızıağın üstünde ot yığınının çömelip oturmasına rağmen yine de çok üşür, ağzını yüzünü kapatarak atları koşturur. Arkadaşlarla beraber toplanarak kart oynarken Daneş, daha şanslı olup devamlı yendiği için yavaş yavaş büyükenerek konuşmaya başladığında tekrar Qayraq'ın kıskanmasına neden olur. Qayraq, “*Oy, biçare, azıcık para kazandığın için bu kadar büyükenmesene, ben gerçekten oynasam, senin hiç birşeyini sana bırakmam ya*” (s.211) şakalaşarak söylediğinde Daneş'ten şu cevabı alır: “*Hey, bu kadar güçlüysen hadi senin eşine oynayalım, ben sana gösteririm*” (s.211). Daneş te, Qayraq da bu şekilde çocukluklarından şakalaşırlar, bu yüzden her zaman şaka olarak algılandılar. Fakat, Daneş'in her şaka olarak söylenen sözü Qayraq'ın yaralarını acıttı. Qayraq, bir kere olsun ama Daneş'ten üstün olması gerektiğini düşünerek ne yapabileceğini kafasında kuruyordu. Dövüşseler ikisinin kötü ve kana kadar dövüşeceğini düşünerek mahkemeye girebileceğini ve yumrukla intikamın alınamayacağını düşünerek Qayraq, hayatı boyunca Daneş'in hatırlayacak ve asla unutamayacak, her zaman canını acıtacak bir şey yapmak ister. Daneş ise Qayraq'a karşı hiçbir kıskançlık duygusunu hissetmemekte, sadece onun bazı hareketleri için kızar. Kızarken de öfkesini zapt ederek kendisini

elinde tutmaya çalışır; çünkü öfkeyle yapılan işin sonu ikisi için de kötü biteceğini, en fazla bir birini öldürebileceklerini düşünerek Qayraq'la hiç bir şekilde dövüşmekten kaçınırdı. Ancak, ne kadar kaçınsa da yine de Qayraq'ın yüzünden hayatını yitirir. Kışın çok ayazlı gününde kızaklara atıları koşturarak ot getirmeye gittiklerinde Qayraq, Daneş'in fark etmeden yere düşürdüğü şapkasını tekme atarak suya düşürüp kendisi kızağa binip gider. Islanıp buz tutan şapkasını giyemeden awıla geri dönerken kızak üzerinde şapkasız kalan Daneş, Qayraq'ın kızağına yetişerek ona ya şapkasını ya da donunu rica edecekti, fakat Qayraq'ın dalga geçmelerine katlanamadan hiç bir şey demeden yoluna devam eder. Çok ayazlı havada kızak üstünde şapkasız giden Daneş, çok üşüyüp sonrasında hastanede hayatını yitirir. Qayraq, Daneş'ten bir kere olsun üstün olmak istiyordu, o yolculuk sırasında şapkasını ıslatıp, Daneş'in şapkasız kaldığı için dalga geçer; Daneş ise ölene kadar kimseye o yolculuğun gerçeklerini anlatmayıp gittiğine rağmen awıl halkı gene de Qayraq'a bakarak dalga geçerek gülerlerdi. Qayraq, horlanarak, yerle bir olup kötü bir hale düşer. Böylece hikâyede, bir insanın ölümüne getiren kıskançlık ile kin anlatılarak, bu hislerin eleştirisi yapılmaktadır.

Acıma temi- Hikâyede kendisine hissedilen kıskançlık duygusu yüzünden hayatını yitiren baş kahraman Daneş, okuyucuda acıma hissini uyandırmaktadır.

Hikâyede baş kahraman Daneş, iyi kalpli ve içinde hiç bir kin taşımayan bir kişiliğiyle çizilmektedir. Qayraq, Daneş'ten nefret ederek onu çok kıskanır. Daneş ise Qayraq'a karşı aynı hisleri hissetmez, sadece onun bazı hareketlerine kızar, fakat hiçbir zaman kızgınlığını belli etmezdi. Çünkü kızgınlıkla ve öfkeyle yapılan işin sonu ikisi için de kötü sonlanacağını bilerek Qayraq'la çatışmaktan kaçınır. Ama Qayraq, sürekli Daneş'e laf sokarak, sürekli ona bulaşmaya çalışır ve sonunda kışın ayazlı gününde onun şapkasını tekmeyle suya düşürdüğünde şapkasız kalan Daneş, awıla geri dönerken kızağın üstünde soğuk rüzgardan korunarak üstündeki ceketini sırayla kafasına ve geri üstüne sarar, fakat yine de korunamaz. Awıla kızağın üstünde bükülüp yatarak ulaşır. Hastanede yüzü sarılmış şekilde bir müddet kaldıktan sonra vefat eder. Ayrıca ölümüne kadar kimseye o afetli gün için suçlu olanın Qayraq olduğunu anlatmaz. Qayraq'ın Daneş'in şapkasını suya tekmeyle atıp, onu soğuk havada üşümeye terk ettiğini kimse öğrenmez, fakat yine de awıl halkı Qayraq'a ters bakarak gülüp dalga geçerler. Qayraq'a karşı negatif duygular hissedip onu kınıyorsak, Daneş'in karakteri okuyucuda acıma hissini uyandırmaktadır. Çünkü Daneş, çok iyi ve temiz biri olarak

problemlerden ne kadar uzak durmaya çalışsa da yine ölümünü kıskanç ve kinli Qayraq'tan görür.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede gündelik köy yaşamından birkaç dikkat ortaya çıkmaktadır. Örneğin, çiftçi başının sabah erkenden kalkıp ahırları dolaşarak hayvanlara bakması. Kıştan önce hayvanlar için yem olarak hazırlanan ot yığınları mevcut oluyor. Çiftlik başı baş kahramanları Daneş'le Qayraq'ı awıldan uzak bir yerde kalan ot yığını kızaklara yükleyip getirmeye gönderir, çünkü hava çok ayazlı olup hayvanların karın altındaki otlarla beslenmesi imkansız olur. Otu getirmeye giderken de baş kahramanlar, buz tutmuş yerleri oyarak yol açmak için yanına kürekle dirgenleri alırlar. Genelde Kazakistan'ın kışları bir hayli sert olduğu için tabiatın zor şartlarıyla mücadele etmek gündelik awıl yaşamını gösteren bir özelliktir.

Awıl yaşamını gösteren başka bir dikkat, yolsuzluktur. Baş kahramanlar, hayvan için ot getirmeye giderken kızakların gidiş şekli tasvir edilmektedir. Yol birde zıplayıp kenara çıkıyor, birde düşüp inişten aşağıya iniyor. Kışın çok miktarda yağın kar, yolu kaplayarak buz tutuyor. Yolun kenarı ise atın ayağını içine çekebildiğinden atlar yolun kenarına çıkmazlar. Oy yığını genelde tarlaların ortalarında toplandıkları için kışın onların yanına ulaşmak bir hayli zor olurdu; çünkü büyük yoldan çıkıp bozkırda devam etmekte kalırdı. Hava karlı ve ayazlı ise awıl insanları bozkırda yolu kendileri açmak zorunda kalırlardı. Örneğin, Daneş, eline dirgeni, küreği alarak buzları oyup atarak ot yığınının kadara yol açar.

2.4.18. Ayrı Ev ⁹⁷

Tanımı- “Ayrı Ev” hikâyesinde iki gencin aşk hikâyesi nakledilmektedir. Birbirini çok severek evlenen çiftin evlendikten sonra karşılaştığı dünyevi sıkıntıları gelin olarak kocasının evine gelen Tana'nın, kayın annesi ile kocasının tarafından çektiği azapları anlatılmaktadır. Ayrıca hikâyede, köylerde kadına karşı uygulanan şiddet konu olarak işlenmektedir. Bunun dışında, gündelik köy yaşamına dair bir sürü dikkatler öne çıkarılmaktadır.

“Ayrı Ev” hikâyesi, tanrısal bakış açılı anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Hikâyede kahramanların geçmişi, düşünceleri ve hatıraları anlatıcı tarafından

⁹⁷ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 226-251.

verilmektedir. Mesela, “Uzak boyundan dim dik yatıyor. ‘Şimdi nasıl bir şekilde yaşayacağız? İlk önce neden başlamamız lazım?..’ (s.238) şeklinde baş kahramanın düşünceleri aktarılmaktadır. Başka bir örnek, Tana’nın düşünceleri “Geldiklerinden beri huzura kavuşamıyor. Kendi kendine çekinip duruyor. Birşeyden kuşkulanmış gibi korku var içinde. Kayın babası ile kayınanası dönüp dönüp geliyor aklına” (s.236). Kahramanların geçmişi de anlatıcı tarafından verilmektedir: “Evlendikten sonra ilk zamanları nasıl olmuştu Tana? Tam bir ay sonra balık etli, al yanaklı esmer güzel bir kadın oluverdi. Vücuduna hafiften dokunsan alevleniverir gibiydi, o kadar çok ateşi vardı içinde. O zamanlar ona acımak, Uzak’ın aklına bile gelmezdi” (s.244).

Hikâyede yazarın diyalog tarzı anlatıma başvurduğunu görmekteyiz. Hikâyede diyalog tarzı anlatım geniş bir yer tutmakta, baş kahraman olan Uzak ile eşi Tana’nın arasında gerçekleşen diyaloglar öne çıkmaktadır:

- Çocuğa büyükler baskı yaparsa, büyüyünce insana hayatın kendisi baskı yaparmış.
- Hayat dediğin ne ki? Sen nasıl düşünüyorsun?
- Hayat dediğin aydın dünyadaki yaşayış, günlük uğraşlarla işler değil mi?
- Pekala, o yaşayış ile işleri ise yapan biziz. O zaman hayat dediğin kendimiz değil miyiz?..
- Öyleyse niye zordur? Neden kendi kendimize kötülük yapıyoruz. Ben, tabi ki, yaşayış, yemek-içmek, giyinmekten bahsetmiyorum, şimdi her şeyimiz vardır. Benim aklımı alan: Neden insanlar bir birine zülüm gösteriyordur? Neden mutlu, kaygısız bir hayatı yaşamak zordur?
- Canım benim, mesele bunda, neden zor, işte?...
- Ben nerden bileyim... (s.243).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Babam, nasıl tepki verir, acaba? – awılın kenarındaki küçük sanai birliği avlusundan arabaya oturup, evine ulaşınca kadar Uzak’ı zorlayan düşünce bu oldu” (s.226) cümlesiyle baş kahraman ve mekân belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâye, baş kahramanın babasının nasıl tepki vereceğini düşünmesi ile başlamaktadır. Baş kahraman olan Uzak, babaevinden ayrılmak isteyerek evden derhal

taşınmaya karar verir. Kazak geleneğine göre ayrı eve nasıl çıkılması gerektiği anlatılarak, Uzak'ın geleneğe uymadığı belirtilir.

Gelişme- Uzak'ın babasının tepkisini düşünmesi, taşınmak için ayarladığı kamyonla evine dönerken gerçekleşmektedir. Kamyonun şoförüyle konuşması, geriye dönülerek vaka zamanından bir önceki günün olayların anlatılması, Uzak'ın kamyonla eve gelip annesi ile eşine taşınacağını haber etmesi, Uzak'ın eşyaları toparlayarak kamyonun üstüne yüklemesi, babasının gelmesi, Uzak'ın karısı Tana'yı kamyona bindirip yola çıkması, kiraladığı yeni eve gelmeleri, evin sahibi Jappas ile karısının yeni gelen kiracılarını karşılaması, şoförün ve sonra Jappas ile karısının gitmeleri, Uzak ile Tana'nın tek başına kalarak konuşması, Tana'nın yemek pişirmesi, ikisinin beraber oturup yemek yemesi, karıkocanın sohbet etmesi, Tana'nın evi süpürmesi, Tana'nın süpürürken ağlamaya başlaması, Uzak'ın önce karısını sakinleştirmeye çalışması, sonra eline bıçak alarak kızması, ikisinin sakinleşip sohbet etmesi, uyumak için yatağa geçmesi, Uzak'ın Tana'yla tanıştığı zamanı hatırlaması, Uzak'ın evdeki farelere botlarını atması, Tana'nın gürültüden uyanması, karıkocanın sohbet etmesi, Tana'nın uyuyakalması, Uzak'ın yeni evlerinde ne yapacaklarını düşünmesi, sarhoş halinde Tana'ya el kaldırıp evden kovduğu, Tana'nın birkaç güne annesine misafir olmaya gittiği zamanları hatırlaması hikâyenin gelişme bölümünü oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, karıkocanın yeni evinin tavanından yağmur suyunun geçip akması ile Uzak'ın Tana'yı uyandırmak istemeyerek tavandan damlayan suyun altına kovayla başka bulaşıkları koyması ile başlamaktadır. Uzak'ın eşini yağmurlukla örterek sudan korumaya çalışması, sonra uyuyakalması, uyandığında Tana'yı yanında görmemesi ile düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Uzak'ın annesi ile konuşan Tana'nın seslerini, sonra da babasının sesini duyması ve yataktan kalkması hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Hikâye, düzensiz ve akronik bir vaka kuruluşuna sahiptir. Hikâyenin olay örgüsünü oluşturan olaylar geri dönüşler ve baş kahramanın hatıralarıyla kesilmekte, dolayısıyla kronolojik düzeni yitirmektedir.

Mekân- Hikâyede dar kapalı mekân olarak iki mekân ortaya çıkmaktadır: Uzak'ın anne babasının evi ve Uzak'ın Tana'yla taşındığı eski dam. Uzak'ın anne babasının evi, ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmemektedir. Hikâyede geriye dönülerek anlatılan olaylar

çoğunlukla bu evde cereyan etmektedir: Uzak'ın Tana'ya ilk defa el kaldırması, Uzak'ın sarhoş halinde gelip annesinin şikayetlerinden dolayı Tana'yı kışın evden kovması gibi.

Uzak, Tana'yla arabaya eşyalarını yükledikten sonra yola çıktığında şöyle bir tasvir verilmektedir: *“Hava bulutlu, toprak çamurlu. Kış boyunca kar altında kalan gübre, çöplerin ezilerek çürümeye başlamış iğrenç bir rutubet kokusu burna dokunuyor ve mideyi bulandırıyor. (...) Daha kurumamış yumuşak yolda araba yürüyüşü sallana sallana yumuşak oluyor”* (s.230). Köydeki evler ise eski, yıkık dökük olarak tasvir edilmektedir: *“Geçen sonbahardaki yağmur ile kışın kardan duvarları sökülüp yıkık dökük avıl evleri sırayla birer birer arkada kalıyor.”* (s.230-231).

Diğer bir mekân unsuru ise Uzak'ın yeni taşındığı eski damdır. Jappas adlı bir köylünün yeni evinin önündeki eski dam şöyle tasvir edilmektedir: *“İşte orda Jappas'ın demir çatılı yüksek evi de görüldü. Önünde çok eskimiş yıpranmış kısa boylu damı duruyor. Eskiden buraya ilk kolhoz kurulduğunda inşa edilen eski dam. Dışı pis ve lekeli, küçük tek penceresi hasta bir insanın çukurlaşmış gözü gibi.”* (s.231). Uzak ile Tana, *“İç i alacakaranlık iki odalı alçak evin”* (s.231) içine girer girmez hemen eşyalarını yerleştirmeye çalışır. Evde karayola, tek sandalye, sandık vardır. Uzak oda içine göz attığında onun perspektifinden evin iç i şöyle verilmektedir: *“Kış boyunca kimse kalmamış tamamen toz basmış duvarların beklenmedik aceleyle çabuk çabuk kireçle boyandığı belli oluyordu. Jappas'ın karısı, zavallı, yıkayıp, süpürüp temizlemiştir. Evin tavanında kapıya yönelik kurulmuş yalnız kalın bir tomruk (kiriş). Kaç sene geçse de hala yuvarlakçave sağlam kalmış. Fakat onun yerine zayıf insanın kaburgaları gibi hep ince tek düze sayılanağaçlar eğrilip bükülmüştür. Sonbaharda yağmurlar yağmış olması gerek, bazı yerlerin sıvası koparılıp düşüp, çok binildiğinden yaralı atın sırtı gibi oyulup, bazı yerleri sarı su iziyle sararmıştır”* (s.232).

Gaz lambası ile ışıklandırılan eski damın iç i lamba sönerken gölgelerle dolarak korkunç bir hale gelmektedir: *“Lambanın ışığı çok azdı. Evin iç i gölgelere doldu. Gözü alışmadığından mı, ya da canı sıkıldığından mı, küçük oda lambanın az ışığında dikkatsiz dağılıp daha geniş olarak gözükiüyordu. Her köşesini rutubet sarmış oda, şimdi tıpkı alacakaranlıktaki ıssız ve تنها bozkır gibi içlerine korku düşürmeye başladı. Buna göre demin karanlık içinde oturmaları daha iyiydi.”* (s.235). Ayrıca, evde *“kovalama oynayan”* (s.245) fareler de mevcuttur. Yağmur yağınca da *“Arasından su*

geçip damlayan çatı, dokunulursa daha çok damlayacak gibi görünüyor.” (s.250). Çok geçmeden yatağa yakın bir yerden “tavanın sıvası gürültüyle yere düş”er, “Suyun damladığı yerler çoğal”ır. (s.250).

Hikâyede yardımcı mekânlar olarak istasyon, ordaki yemekhane de yer almaktadır.

Zaman- Hikâyede vaka zamanı – ilkbahar olarak belirtilmektedir: “*Horoz öttü. Bahar sabahıydı*” (s.250). Hikâyenin olay örgüsü, baş kahramanın sabah erkenden evden çıkıp awılın kenarındaki küçük sanai birliği avlusundan arabaya binip evine ulaşınca kadar düşünmesiyle başlamakta baş kahraman olan Uzak’la eşi Tana’nın yeni taşındığı evlerinde geceleyip sabah uyandıklarında anne babalarının evlerine gelmesiyle sona ermektedir. Dolayısıyla, hikâye bir günlük zaman süresini anlatmaktadır. Ancak, hikâyede geri dönüşler ile anı-hatırat teknikleri geniş yer tutmaktadır: geri dönüşle Uzak’ın Tana’yla “*geçen yazda*” (s.238) tanıştığı andan itibaren hale kadar yaşanan olayların bir kaçı anlatılmaktadır. “*Tana’yla evlendiğinden beri bir kış içinde baştan yaşayıp geçenleri sıralanarak aklına geliyordu*” (s.238) cümlesiyle hale kadar geçen sürede yaşanan sonbahar, kış mevsimlerine ait bazı vakalar verilmekte, dolayısıyla yaklaşık bir seneliktir vaka süresi anlatılmaktadır. Hikâyede geri dönüş, anı-hatırat, özetleme, zamanda atlama gibi teknikler kullanılmaktadır.

Örneğin, “*Bugün gece boyunca*” (s.227) ifadesiyle halden geriye dönülerek vaka zamanının başladığı günün sabah cereyan eden olaylar nakledilmektedir: “*Tana karnım ağırıyor diye rahatsızlanıp yatakta kıvranıyordu, sadece sabaha doğru uykuya dalıp rahatlayabildi. Tam o anda kayınanasının acı sesi çıktı.*

- *Tana-a! Hey, Tana!.. Evde su yok!..*” (s.227).

“*Uzak’ın aklına Tana’ya ilk aşık olduğu gün geldi*” (s.238) ifadesiyle baş kahramanın eşiyle tanıştığı ve ona ilk aşık olduğu gün kahramanın hatırası anlatıcı tarafından nakledilmektedir: “*Geçen yazda Uzak ambara (siloya, tahıl yumruna) tahıl götürüp teslim edip geri dönüyordu. İstasyondan çıkarken iner kalkar parmaklığın yanında beyaz elbise giyen, başında beyaz yazma takan bir kız elini kaldırdı. Yüzü de tanıdık geldi...*” (s.238) veya geriye dönülerek Uzak’la Tana’nın tanıştığı gün anlatıldıktan sonra zamanda bir atlama yapılmaktadır: “*İki ay sonra o ölümüne aşık olduğu eşine el kaldırdı. Çok sinirlenerek Tana’ya boşu boşuna vurmuştu*” (s.244).

Hikâyede baş kahramamın iç konuşması da ortaya çıkmaktadır. Yeni eve taşınmaya karar verince yeni evini nasıl geçindireceğini, anne babasının nasıl tepki vereceğini ve başka da konuları içinden düşünmektedir. *“Her şey aklına gelip, düşünceleri çok farklı doğrultularda geliştirdi: bu eski damı yarından itibaren tamir etmek lazım, bir gün olsa bile temiz durması doğrudur, ilaç getirip eve saçıp, bu kovalama oynayan fareleri yok etmek lazım; bunun dışında, yaz yaklaştı demekle hava hala serinmiş, hamile olan ve günden güne doğurma süresi yaklaşan Tana’ya soğuk geçebilir, bu yüzden evde demir soba yerleştirmek doğru olur; (...) yapacak çok şey var, düşündükçe böyle ardı ardına devam eder. Evi hallettikten sonra her şeyi düşünmek lazım. Anne babasının hali de belli, küssen de, darılsan da yine de gidemezsin, onları da düşünmek lazım, onlara da gözün ucuyla bakmak lazım, erkek kardeşi ile bacısı da daha çok genç...”* (s.246-247).

Kişiler:

Uzak – hikâyenin baş kahramanı; köylü bir erkektir. *“Yüzü süzülmüş, gözleri geniş açılmış, uzun boylu, kemikleri görünen”* (s.227) Uzak, genç köylü bir delikanlıdır. Eşi Tana’yla anne babasının evinde hep beraber yaşamaktadırlar. Uzak, Tana’yı çok sevip evlenmesine rağmen annesinin kışkırtmalarının etkisinde kalarak eşine karşı şiddet uygular. Gelini sevmeyen kayınvalide, her zaman gençlerin arasındaki kavgalara vesile olup, oğlunu hep gelinine karşı kışkırtmaktadır. Uzak ise annesine uyararak hep eşine karşı haksızlık yapmış, el kaldırmış, dövmüş, evden kovmuştur. Dolayısıyla, baş kahramanın biraz saf olduğunu da ifade edebiliriz. Ancak, artık annesinin eşine karşı gösterdiği sevgisizlikle acımasızlığına dayanamayan Uzak, ayrı eve çıkmaya karar verir. Bu kararı bir sabah bir an içinde alır, hemen araba getirip, eşyalarını toplayıp gider. Anne babasının izni ile duasını almadan, eski örf-adetlere uymadan giden Uzak, ateşli, kararlı ve inatçı kişiliğiyle ortaya çıkmaktadır. Tana’yı ne kadar sevse de karakterin özelliklerinden dolayı bazen ona karşı sert davranır. Bir keresinde evine sarhoş olarak döndüğünde annesinin eşine sövdüğünün etkisinde kalarak Tana’ya tekme atıp evden kovar. Fakat çabuk kendine gelip eşinin peşinden gider. Eşini bulmaya çalışırken uzun mesafeyi geçer. Yolun kenarında ateş yakıp oturan eşine çok yalvarır, ağlayarak özür diler. Bir keresinde evine sarhoş olarak döndüğünde annesinin eşine sövdüğünün etkisinde kalarak Tana’ya tekme atıp evden kovar. Fakat çabuk kendine gelip eşinin peşinden gider. Eşini bulmaya çalışırken uzun mesafeyi geçer. Yolun kenarında ateş

yakıp oturan eşine çok yalvarır, ağlayarak özür diler. Tana'yı kaybetmekten de korkar. Daha babasının evindeyken *“Uzak, eşine çok acıdı. “Zavallım benim, zorlanıyordur ya, - dedi. – Geç yatıyor, erken kalkıyor, evin bütün işi bunun boynundadır”* (s.227) şeklinde Uzak'ın eşine ne kadar acıdığını görebiliyoruz. Yeni taşındığı evinde ise tavanından su aktığında Uzak Tana'nın üstüne su damlamasın, Tana üşütmesin, korkup uyanmasın diye ne kadar çabaladığını görüyoruz. Tana, anne babasının evine ziyarete gittiğinde bile Uzak eşinin dönmeyeceğini düşünerek endişe eder. Aynı zamanda, Uzak, çok çalışkan biridir. Yeni taşındığı evin durumunu biraz iyileştirmek için elinden geleni yapmaya çalışır.

Tana – baş kahramanın eşi; köylü bir kadındır. Tana'nın babası ondan üç sene önce vefat etmişti, annesi ve iki kız kardeşi var. Uzak'la tanıştığı ilk gün, Tana ona, *“ince kumaşlı elbise altından gözüken güzel ve sağlam vücudu”* (s.238) ile çekici gelir. Evlendikten tam bir ay sonra *“balık etli, al yanaklı esmer güzel bir kadın oluverdi. Vücuduna hafiften dokunsan alevlenir gibiydi, o kadar çok ateşi vardı içinde. O zamanlar ona acımak, Uzak'ın aklına bile gelmezdi. Olgun, güzel eşinin itibarı kendisinininkinden daha fazla görünüyordu ona”* (s.244) şeklinde tasvir edilir. Dış görünüşü güzel olan Tana'nın yumuşak ve iyikalpli bir kişiliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Güler yüzlü ve genç Tana, kocası tarafından dövülüp evinden kovulduktan sonra kayınbabasının ricasıyla eve geri döndüğünde *“Uzak için eski Tana gibi dönmedi. Tamamen başka Tana, önceleri gibi açılarak çok konuşmuyor, hiçbir şeyle alakası olmayıp sersem gibi isteksiz yürüyor. Özellikle gözlerinde arada bir ortaya çıkıveren bir hüznün var, kimseye açmaz bir sırrı saklıyor. Gülüyor, konuşuyor, bugünkü gibi şefkatli davranarak kucaklıyor da, fakat eskisi gibi sıcak samimiyet, alevlenen tutkun gönül yok gibi, içinde kendi kendini durdurma, korkmak vardır”* (s.249). Vaka zamanına gelirse Tana, hamiledir, fakat ona rağmen kayınvalidesinin tarafından çok çalıştırıldığından çok halsiz ve yorgun hali var. *“Zayıflamış, az çil basmış çehresi sabahın bulanık aydınlığında morarıp, nefes aldıkça tüm vücuduyla zorlanarak titriyordu. Çok fazla ağlayıp bitkin düşüp uyuyan bebek gibi ara sıra içini çekerek öksürüğü zaptetmiş gibi çehresini buruşturuyordu.”* (s.227).

Tana, hikâyede kocasını seven, genel köylü bir kadın gibi kocasına karşı, onun anne babasına karşı ne ses çıkarır, ne dinlememezlik ya da saygısızlık gösterir. Uzak, sadece annesinin kışkırtmalarına uyarak onu dövdüğü zaman bile suçsuz olup boş yere

dövülen Tana kalkıp hiç bir şey demez, sesini çıkarmaz. Yeni evlerine talindikdan sonra Tana ağlayarak eve dönmeyi isteyerek Uzak’a yalvardığında Uzak eline bıçak alarak eşini susturur. Anında susuveren Tana ve yaptığıının farkına varan Uzak, bir müddet sonra birbirine gülemseyerek hiç bir şey olmamış gibi konuşmaya devam ederler. Bunun dışında, Tana, daha çok genç olarak çocuksu davranışlarıyla ortaya çıkmaktadır. Kocasını kucakladığı ya da öptüğü zaman utanarak, kocasının gözlerini, pencereyi ve lambayı kapattıktan sonra karşılık verir. Uyurken bükülerek, kafasını kocasının karnına bastırarak yatması da onun masum ve saf bir çocuk tavırlarını takındığını göstermektedir. *“Kayınvalidesinin acımasızlığı canını acıttığı zamanlarda: “Ne güzel ya, onlar gibi biz de ayrı eve çıkacağımız gün gelir mi, acaba”, - diye hayal ediyordu”(s.236).* Fakat ayrı eve çıktıklarında birşeyden kuşkullanmış gibi korku olur içinde. *“Kayın babası ile kayınanası dönüp dönüp geliyor aklına. Nasıllardır ikisi, acaba?! Kendisini lanetleyerek ağlayarak oturuyorlar, herhalde. Tabi ki tüm suçu onlar Tana’dan görür. Babası demese de annesi kesin öyle söyler. “Oğlumuzun başını döndürdü o kurnaz sinsi gelinimiz”, - der” (s.236).* Kayınvalidesinin ona karşı acımasızlığına rağmen Tana, sürekli kayın anne babasını düşünerek, dayanamadan ağlayarak Uzak’ı eve dönmeye ikna etmeye çalışır.

Uzak’ın annesi - hikâyede baş kahramana karşı olan güç denebilir; köylü bir kadındır. Tek oğlu Uzak, aşık olup eve gelin olarak Tana’yı getirdiğinde sevinmez. Küçüklüğünden oğlunu komşu kızıyla evlendireceğini planlayan Uzak’ın annesi *“bu beklenmedik duruma çok kızar. Annesi çok kızdı, ağladı, fakat artık iş işten geçince ne gereği var. İşte annesinin Tana’ya karşı kızgınlığının kökeni oradan geliyor. Aman bu kadar acımasız, sert olur mu huyu, Tana’ya karşı hiç yumuşamadı: “Oğlumun başını döndürmüş... büyülemiş...” sözlerini de söylemişti. Sütünü veren annesidir; bu sözlerinin kendi evladının canını acıttığını nasıl anlamaz...” (s.242-243)* şeklinde gelinine karşı davranışı tarif edilmektedir. Uzak’ın annesi gelini hiç sevmez, sevmemezlikle yetinmeyip oğlunu da Tana’ya karşı kışkırtmaya çalışır. Her ufak tefek şeye takılarak oğluna gelini kötüleyerek, her zaman karı kocanın kavgalarına vesile olur. Mesela, Uzak’ın taşınmaya karar verdiği gün Sabahın köründe Uzak’ın annesi Tana’yı su getirmeye uyandırmaya çalışır. Gün boyunca evin bütün işlerini yapan Tana çok yorularak derin uykudan kalkamayınca eşine acıyan Uzak, eşine uykusuna devam et diye söyleyip suyu kendisi getirmek ister. *“Annesi hemen çok öfkelenerek, göğü toprağı*

inleterek, gelinine saldırmaya yöneldi. Tana'ya çok kötü şeyler söyleyerek sövdü. Terbiye görmemiş, görgüsüz, soysuz... daha ne gibi ağır sözler ok gibi atılıp kulaklarından hızla geçiyordu” (s.228). Hikâye boyunca Uzak'ın annesi hep negatif hissler uyandırmaktadır. Fakat hikâyenin sonunda Tana ile Uzak'ın yeni evine gelen Uzak'ın annesi ile babası, haksızlığını anlamış ve pişman olmuş gibi gösterilmektedir.

Uzak'ın babası – köylü bir erkektir. Hikâyede tıpkı Tana gibi hiç kötü tarafından gösterilmeyen bir karakterdir. Uzak ile annesiyle kıyasla ihtiyar, hep akıllı ve iyi kalpli insan olarak tarif edilmektedir. Tana'ya karşı her zaman iyi bir şekilde davranarak kızı gibi sever. Bu yüzden Uzak taşınmaya karar aldığında daha çok annesinin değil babasının tepkisini düşünür, babasını üzmemekten korkar. Uzak'ın eşyalarını arabaya yükleyip evden giderken görünce hemen her şeyi anlamış gibi hiçbir şey demeden yaklaşıp taşınacağı evinin halini sorar. Babası, kötü bir şey düşünemeyen, çok iyi kalpli bir insan olarak verilmektedir: “Hayır, babasının aklında kötü bir düşünce yoktur. Böyle olacak günü önceden bilerek, erkenden herşeyi tahmin ederek planlayıp, her şeyi kararmış bir insan gibiydi. Araba bordından dışarı çıkıp sallanan karayolunun ucunu iterek aşağı indirdi. Sonra eski bi keçi halısını bulup getirdi, karayola ucu ile araba bordının arasına sıkıştırdı, vurulmasın diye. Tabi ki, bunun hepsi dıştan bakan gözler için, içinin pare pare parçalandığını, için için ağlayarak ezildiğini Uzak iyi anlıyordu. Evladı ile bir evde uyum sağlayamayan sert anne-baba olarak adı çıkıp, tüm halkın önünde hayatın sonuna kadar mühür gibi basılacak; bu eziyetten geçmek hangi anne baba için kolay olur dersin?” (s.229-230). Annesi, oğlunun gidişine bir şey demeye çalıştığında o güne kadar hep susan ihtiyar, eşini susturur. “Sadece bu anda farketti Uzak: babasının yaşa dolmuş çukurlaşmış mavimsi gözleri ateşe düşen tuz gibi yarılp kızarıp karıkocaya gözünü alamadan dik dik bakıyormuş” (s.230). Eşinin kötü karakterine denge sağlamaya çalışmış gibi babası Tana'ya karşı her zaman çok iyi davranır. Uzak'ın Tana'yı evden kovduğu gün babası sopayla oğlunun kafasından vuruverdi ve “Doğduğun gün lanet olsun!” (s.248) der. O gün geceleyin kışı soğuk havasında yolun bir kenarında ateş yakarak oturan Tana, peşinden gelen Uzak'ın yalvarmalarına tınmadan kocasını afeddemez ve eve de dönmek istemez. Sabah babası gelip, Tana'nın yanına gelip, alnını öpüp “Gidelim, yavrum, Tanacığım, ben seni geri götürmeye geldim...” (s.249) der. “Tana'yı geri getiren babasının bu söylediği birkaç sözüydü. Eğer o gün babası gelmeseydi, Uzak Tana'yı

tamamen kaybedecek miydi,kim bilir...” (s.248). Taşındıktan sonra Tana, Uzak’a “Baba çok sabırlı bir insandır, hiçbir şeyi belli etmedi, değil mi?” (s.234) der. Tana’nın da kayınbabasına karşı sıcak hisleri vardır. Hikâyenin sonunda, babası ile annesi beraber gençlerin yeni taşındıkları evine gelir. Ev için eşyalar getirerek eski ve yıkılmış evin durumunu biraz olsun iyileştirmeye yardımcı olmaya çalışırlar.

Tema:

Sevgi temi-Hikâyenin merkezi temi, sevgidir.. Hikâyenin baş kahramanı olan Uzak ve Tana’nın arasındaki aşk hikâyesianlatılmaktadır. Hikâyeyi okudukça ilk tanıştığı günden beri ilişkilerinin nasıl ilerlediğini, nasıl evlendiklerini, evlenince nasıl sıkıntılar çektiğini görüyoruz. İlk tanıştığı gün Tana, önceden çok beğendiği, gözü olduğu Uzak’ı istasyonun çıkışında bilerek bekler. Uzak ise, Tana’ya karşı hiç bir ilgi duymaz, çünkü onu daha çocuk görürdü. Ancak, Tana’nın istasyon çıkışında araba beklediği gün Uzak, onu çok farklı görür. O gün küçük kızın ne kadar büyüdüğünü ve olgunlaştığını farkeder. Arabasını kızın yanında durdurarak kızın tam onun köyüne kadar araba aradığını öğrenir ve onu arabasına bindirir. Uzak, Tana’nın güzelliğine hayret kalarak onunla konuşmaya çalışır. Fakat Tana, hep sessiz kalır. Uzak, yolculukları sırasında sandalyesinin altında sakladığı bir şise şarabını içer. Bir müddet sonra alkol kafasını sarınca Uzak, daha cesaretli olup kıza karşı daha ısrarlı olmaya başlar. Arabanın motorunun ısındığından yolun ortasında dururlar. Uzak, Tana’ya yaklaşmaya çalıştığında Tana çok korkarak onu dövmeye ve ağlamaya başlar. O gün gördüğü kızın yaş dolu masum gözleri onu anında ayıltır. Bu gözlere hayatında unutmayacak kadar aşık olur. Bu olaydan sonra kendisini affettirmek için Uzak çok çabalar, fakat hemen affettiremez. Bir müddet sonra arabasına ikinci defa binen Tana, bu sefer kendisi açılır Uzak’a. Onu daha önceden beğendiğini ve o ilk günde bilerek onun arabasını beklediğini söyler. Çok geçmeden Uzak, duygularını açıklar ve evlenmeye teklif eder. Tana, çok düşünmeden kabul eder.

Gençler Uzak’ın evinde onun anne-babasıyla birlikte yaşarlar. Gelinin sevmeyen Uzak’ın annesi ikisinin kavgalarına vesile olarak hep kıskırtır birbirine. Tana, çok saf, masum ve çekingen olduğundan hiç bir zaman kendisini savunmaya kalkmaz ve annesine ya da kocasına asla cevap vermez. *“O kadar kötü duruma uğrayan suçsuz zavallı kız! Hiç olmazsa “suçum neydi?” – demiyor. Sessiz ağlıyor. “Asla elimi*

kaldırmam, el üstünde tutarım”, - demişti Uzak evlenirken” (s.245). Ancak, Uzak, gerçeği merak etmeden, çok düşünmeden hemen karısına karşı şiddet uygular. Uzak, güzel karısını sever, fakat güzelliğinden dolayı kıskanır; “Olgun, güzel eşinin itibarı kendisinininkinden daha fazla görünüyordu ona. Tana’nın kendisiyle evlenmeye çok çabuk ikna olduğuna çok şaşıırıyordu. Hatta bazen bunun kökünde farklı bir şey olup olmamasını düşünerek kendi kendine üzülererek şüpheleniyordu. Bu yüzden Tana’yı halkın tümünden ölümüne kıskanırdı. Genç eşinin göz doymaz güzel yüzüne gözünü ayıramadan hayran kalarak: “gerçekten, hep benim olur mu, acaba”, - diye bazen korkmaya başlardı. Ah, çok güzel zamanlardı! Bayanın geri dönmeyecek kadirli dönemi!.. Uzak eşine ölümüne çok aşıktı!..” (s.244); Uzak’ın karısını sevdiği onunla hep beraber olmak isteğinden belli oluyor: “Önemlisi, ikimiz hep beraber olursak, değil mi, canım benim, - diye neşelenip söyleyerek Uzak karanlıkta yanına gelip eşini ellerine kaldırdı. Kaldırıp öyle biraz durdu. İkisi bir birini sessiz okşayarak, sessiz anlaştı. “Gerçekten gelecekte bizim çocuklarımız olacak. Onlar büyünce kendi ailelerini kurup evden gidecekler. Biz ise Tana’yla beraber kalırsak, çok iyi olacaktır”, - diye düşündü Uzak.” (s.235). Tana ise, kocasına sarılırken, öperken hala çekinir, ışıkları kapatır. Kocasının yaptıklarına rağmen hala ona sadıktır.

Kadına şiddet ve kadının ezilmişliği-hikâyede ele alınan en önemli konulardandır. Köylerde genel olarak hakları ezilerek, iş gücü kullanılarak, kadınlar istismar edilmektedir. Baş kahraman olan Uzak, ilk bakıştan Tana’ya aşık olup çok geçmeden evlenmeyi teklif eder. “Asla elimi kaldırmam, el üstünde tutarım”, - demişti Uzak evlenirken” (s.245). Uzak, belki de gerçekten hiç bir zaman elini kaldırmazdı eşine, el üstünde tutardı, eğer annesi onların ilişkilerine karışmasaydı. Uzak’ın annesi, gelinini eve gelir gelmez tersler ve hiç bir zaman sevemez. Her zaman gelinini çok çalıştırır, dinlenmeye bile imkan vermez. Uzak ile Tana’nın arasındaki kavgalara hep vesile olan da kayınvalidesidir, Uzak’ın Tana’ya el kaldırdığına da. Evlendikten iki ay sonra ölümüne aşık olduğu eşine el kaldırır. Uzak, eve gece yarısında çok yorgun olarak geldiğinde Tana uyuyakalmıştı. “Kapıyı açan annesi oğlu eve girer girmez gelinini sövmeye başladı. Kocasını dışarıdan yorgun olarak geldiğinde yerinden atlayıp kapıyı açıp üzerindeki kileri çıkarmak yerine bu evin sultanı gibi yayılarak yatıyor terbiyesiz seni... Pısırik, sakın kocasını bastırıp... Annesi bu sefer biraz üst üste vurmıştu. Küplere binen Uzak, arka odaya iki adımda ulaşp girdi de derin uykuya dalıp

bükülerek yatan Tana'yı yerinden çekip birkaç defa eliyle yüzüne vurdu... Suçsuzdu Tana kocasının önünde, çok küçük bile suçu yoktu. Tek kabahati – gün boyunca ev işleriyle uğraşarak yorulup uyuyakalması, kocasının gelmesini bekleyerek uyanık kalmamasıdır” (s.244-245).

Başka bir gün Uzak üç aylık emeğinin maaşını birleştirip birden alıp bir grup erkeklerle beraber arak (votka) içip, akşam eve çok sarhoş olarak döner. Uzak, kapıdan girer girmez annesi gelinini sövmeye başlar. Tana'nın ondan izin almadan gidip kumaş aldığından çıldıran kayınvalidesi, oğluna şikayet eder. Sadece birkaç metre kumaş alan Tana, kayınvalidesinin şikayetlerini dinleyerek gülümseyeverince bu Uzak'ın gözünden kaçmaz. “Annesinin zarar görmüş gibi döktüğü gözyaşları, Tana'nın sırtması Uzak'ı çilesinden çıkardı. Bundan sonra ne yaptıklarını kendisi de kavrayamadı. – Sen niye sırtıyorsun, hey seni... - diye Tana'ya gelip tekme attı. Tana hiçbir şey demedi, hiçbir karşılık göstermeyince, Uzak ondan daha çok delirip ağzına geleni söyleyip üst üste vurdu. En sonunda: “*Derhal defol evden!.. Hamile olsan da, ne olursan da... Bana karı bulunur. Kendine acındırarak bu eve gelip şimdi bize gülüyor, işe yaramayan terbiyesiz seni... Bu öksüze, zavallıya bak!..*” (s.248) şeklinde Tana'yı evden kovar. Tana evde oturduğu kıyafetiyle evi terk etmeye yönelir. Uzak peşinden koşar. Kışın soğuk gününde Uzak, hamile olan Tana'yı çıplak bozkırlarda ısınmaya çalışarak yolun kenarında ateş yakıp otururken bulur. Fakat, ne kadar yalvarsa da özür dilese de Tana, hiç konuşmaz kocasıyla. Uzak'ın babası gelip Tana'yı eve dönmeye ikna eder. “*Eğer o gün babası gelmeseydi, Uzak Tana'yı tamamen kaybedecek miydi, kim bilir...*” (s.249). Köylerde kadının durumu zordur. Kocasının tarafından işkence çekmezse, kayınvalidesinin tarafından çekerdi. Tana ise ikisinden de cefa çeker.

Kayınvalide-gelin çatışması- Hikâyede iki gencin babaevinden taşınmaya karar vermesine vesile olan kayınvalidesinin gelinine karşı olan davranışdır. Kayınvalidesi Tana'yı hiç bir zaman sevmez. Uzak, Tana'yla evlenmeye karar aldığı anda Uzak'ın annesi bu beklenmedik vaziyete çok darılır. “*Uzak böyle yapmasaydı komşu olan karıkocanın kızıyla evlenecekleri küçüklüğünden anlaşılıp, birkaç seneden beri kendi aralarında alış-verişleri olup, huyları uyuşarak, bir birine dünürüm diyorlardı. Artık her şey geride kaldı. Annesi çok kızdı, ağladı, fakat artık iş işten geçince ne gereği var. İşte annesinin Tana'ya karşı kızgınlığının kökeni oradan geliyor. Aman bu kadar acımasız, sert olur mu huyu, Tana'ya karşı hiç yumuşamadı: “Oğlumun başını*

döndürmüş... büyülemiş...” sözlerini de söylemişti.” (s.242-243). Kayınvalide, Tana’yı her zaman Uzak’ın gözünde düşürmeye çalışır, oğlunu eşine karşı kıskırtır. Eşine ilk elini kaldırması da annesinin aracılığıyla gerçekleşir. Kocasından ve kayınvalidesinden çektiği işkence ile azaplara rağmen Tana, yine de sadık bir eş ve saygılı gelin olarak kalır.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede köy yaşamına dair bir sürü dikkatler öne çıkmaktadır. Mesela, yeni evlenen gençlerin ayrı eve çıkarken geleneklerle adetlere göre ne yapmaları gerektiğini öğrenmekteyiz. “*Genelde, eskiden süregelen geleneğe göre kazak gençlerin evlendikten sonra ayrı eve çıkacağı zaman akrabalarına erkenden haber verilip, hayvan kesilip, bütün avıla kutlama yapıp, oğlanın babasının evinden ayrı çıkacağı için baba mirasından ona ayrılan payı verilir. Oğlu büyümüş, kızı büyümüş her anne-babanın aklında sakladığı sırrı, çok arzu ettiği dileği budur. Keşke görebilsek dediği gün de budur.*” (s.226).

Köylerde günümüzde çok nadir, eskiden ise her evde yaşlı kadınlar yün düterdi. Hikâyede, Uzak’ın annesi de yün diter. Köylerde eli yüzü yıkamak için belirli yerler yoktu. Genelde her zaman soba üstünde ya çaydanlık, ya kova bulunur, içinde ılık su olur. Bu su yıkanmak için kullanılır. Biri dökererek başkası yıkanır: “*Annesi kalkıp sobanın üstündeki çaydanlığı aldı, suyu kendi eline dökerek: Ilıkmış. Gel, yavrum, yıkanacak mısın? – dedi kendisi su dökmeye hazırlığını belirterek*” (s.228). Erkekler genelde hayvanlarla ilgili bir iş yaparlar: “*Babası dışarıda hayvanları ahıra girdirerek uğraşılıyor*” (s.247).

Köylü kadının yapacağı işlerin sayısı sonsuza dek sayılabilir. Köylerde uğraşlar asla bitmez ve her zaman bütün ev uğraşları kadının omuzlarına düşer. Hikâyede, Tana’nın kayın anne-babasının evinde her gün yaptıkları sayılmaktadır: “*Her gün bu saatte akşam yemeğinden sonra Tana, kayınanasının söylediklerini yaparak un eleyip, ertesi gün ekmek pişirmek için hamur hazırlayıp, ekşimeye koyup, bulaşıkları yıkayıp, kayınbabasının abdest alacağı ibriğine ısıtıp su döküp, hiç dinlenmeden ve ara vermeden hep koşuştururdu*” (s.235). Köylü kadını iş yapmaya, çalışmaya çok alışık olduğu için iş olmasa bile boş durmaya dayanamadan kendisine iş bulur: “*Evin yeri aslında temiz olsa da işsiz oturmaya katlanamadı. Sadece meşgale için süpüyor*” (s.235).

2.4.19. Annenin Hayali⁹⁸

Tanımı- Sayın Muratbek, “Annenin Hayali” adlı hikâyesinde merkezi tem olarak anne sevgi temini işlemektedir. Hikâyenin baş kahramanı altmış üç yaşındaki kocakarı Bazila, daha çok gençken kocasını kaybederek dul kalır ve dört çocuğunu tek başına yetiştirmek zorunda kalır. Çocuklarını yanında ormanlara götürmek zorunda kalarak kolhoz sakinleriyle odun hazırlamak için gidip ağaç keserdi. Eninde sonunda üç oğlu ile kızını evlendirir, herkes kendi ailesini kurar. Çocuklarının anlayış ve barış içinde yaşamalarını isteyen kadın ne kadar yorulsa da herkese ayak uydurmaya, herkesin gönlünü almaya çalışır. Bazila’nın hayatının son günleri de geldiğinde kadın, sonunun yaklaştığını sezerek veda için tüm çocuklarını yanına çağırır. Zavallı kadın öteki dünyaya gitmeye hazırlanırken çocukları annelerinin elini tutarak son anlarını değerlendirmek yerine kimisi içer, kimisi şarkı söyler, kimisi de elindeki yüzüğü paylaşmadan kavga eder. Hikâyede, sonsuz seven anne ile nankör yozlaşmış çocuk çatışması ortaya çıkmaktadır.

“Annenin Hayali” hikâyesi, 1. şahıs (Ben) anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. “Annenin Hayali” hikâyesi Bazila adlı yaşlı kadının hayat hikâyesidir denebilir. Anlatıcı, hikâyenin olay örgüsünün içinde yer alan kahramandır, baş kahraman olan Bazila’nın torunu, genç delikanlı Jenisbek. Dolayısıyla anlatıcı gözlemci bakış açısına sahiptir. Baş kahramanının, ya da yardımcı kahramanların ruh hali ile düşünceleri hikâyede verilmemektedir. Anlatıcı, baş kahramanı kendi ağzıyla konuşturarak iç dünyası ile hayallerini okuyucuya sunmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Ben ninemi dünyadaki en mutlu annenin biri sanıyordum” (s.252) cümlesiyle hikâyenin anlatıcısı ve onun bakış açısı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, kahraman anlatıcı olan Jenisbek’in ninesini tanıtmayı ile giriş yapılmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı olan yaşlı kadın Bazila hakkında geniş bir yer tutan bilgi verilmektedir.

⁹⁸ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 252-263.

Gelişme-Jenisbek'in halası Marjapiya'nın evine gelmesi ile vaka anlatımı başlayarak gelişme kısmına geçilmektedir. Marjapiya'nın evde yeyecekleri karıştırarak eline gelenleri yemesi, arka odaya gidip dolaptan bir şey alıp evden çıkması, Jenisbek'in annesinin eve gelmesi, dolabında elbise için sakladığı kumaşı araması ve bulamaması, kayın annesine sorması, Jenisbek'in küçük kız kardeşinin Marjapiya'nın gelip bir şey çalıp gittiğini söylemesi, Jenisbek'in annesinin kızarak Marjapiya'yı sövmesi, Bazila'nın gece uyuyamadan yatması ve ağlaması, ertesi gün Bazila'nın Jenisbek'e kızılıcak ağaçları kesmeye gitmeye teklif etmesi, Jenisbek'in ninesiyle kızılıcak ağaçları kesmeye at arabayla vadiye gitmesi, Bazila'nın torununa gençken kızılıcak ağaçlarını kesmeye nasıl gittiğini anlatması, vadiye gelmeleri, kızılıcak ağaçları çapayla koparmaları, mola vererek dinlenmeleri ve ayran içmeleri, tekrar ağaç kesmeleri, ikinci mola verdiklerinde Bazila'nın torununa çocuklarının ona çektiirdiği azapları anlatması, Bazila'nın ağlaması, eve dönmeleri, Bazila'nın küçük oğlu Eselbay'ın oğlunun gelmesi, Jenisbek'in annesinin Eselbay'ın karısına laf atması, Bazila'nın gelininin sözlerini beğenmeyerek gitmesi, Bazila'nın bir-iki kase çay içip uyuması, korkudan uyanması, boğazında bir şeyin tıklılıp kalması, Bazila'nın halinin kötüleşmesi, doktorun gelip boğaz kanseri diye tanı koyması, Bazila'nın hastanede, evde uzun süredir tedavi alması, Bazila'nın tüm çocuklarını yanına çağırması, tüm çocuklarının aileleriyle gelmeleri, çocuklarının dilek-hayallerini söylemeleri, Bazila'nındışarı çıkarmalarını istemesi, oğlu Asembay'ın annesinin hayalini sorması, Bazila'nın cevap vermesi, uzaktan güzel müzik sesinin gelmesi, Bazila'nın şarkıyı da, söyleyen de tanınması, şarkıyı dinlerken ninenin gözlerinin yaşarması, kalanların ise nineye bakarak gözlerinin yaşarması, Bazila'yi eve almaları, Jenisbek'in babasının iki kardeşile beraber dışarı çıkması, dışarıdan Eselbay'ın şarkı söylemesi, Jenisbek'in annesinin çıkıp onları susturması, Jenisbek'in babasıyla Asembay'ın annelerinin yanına oturması, Esilbay'ın dışarıda şarkı mırıldanarak kalması, Asembay'ın karısının ninenin elinden tutarak ağlamaya başlaması, ağlarken başını ninenin eline doğru eğmesi, Marjapiya'nın Asembay'ın karısına bağırması, Marjapiya'nın Asembay'ın karısını itip annesinin elinden yüzüğünü çıkarmaya çalışması, Jenisbek'in ege getirip Marjapiya'yı itmesi, ninesinin parmağındaki yüzüğü egelemesi, yüzüğü çıkarınca yüzüğü isteyen kadınların bağırmasına rağmen pencereden atması, babasının onu azarlaması, Bazila'nın elinin aşağı düşmesi, evdeki herkesin Bazila'nın yanına gelip vedalaşınca koran

okunması, Jenisbek'in ağlayarak dışarı çıkması, Asembay'ın karısı ile Marjapiya'nın yarışarak pencerenin önüne koşup yüzüğü aramaları ile hikâyenin gelişme kısmı tamamlanmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Jenisbek'in ninesini görmek isteyerek yanına gitmesiyle başlamaktadır. Jenisbek'in ninesinin yatağının perdesini tam çekerken ninesinin içini çekmesini duyması, Jenisbek'in korkudan dışarı koşması, ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

*Sonuç-*Jenisbek'inevine gelen komşu ihtiyar ayet okuyup ninesinin yatağının perdesini açması, ninesinin ölü yatması,hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl, kolhoz'dur. Olay örgüsünün olayları, awılda kahraman anlatıcı olan Jenisbek'in evinde veTeren vadisinde cereyan etmektedir.

Kahraman anlatıcı Jenisbek'in, ailesinin ve hikâyenin baş kahramanı Jenisbek'in ninesi Bazila'nın oturduğu ev, hikâyenin esas mekânıdır. Hikâyede eve dair tasvir verilmemektedir, fakat olay örgüsünün olayları çoğunlukla bu evde geçmektedir.

Hikâyede ortaya çıkan başka mekân, Jenis'in ninesiyle gittiği vadidir. Kızılılık ağaçları kesmeye gittiği vadinin ismi Teren'dir. Jenis'in ninesi gençliğinde de bu vadiye geliyordu. Bu vadi, olay örgüsü için büyük önem taşımaktadır. Bazila torunu Jenis'le beraber bu vadiye odun toplamaya gelirler ve mola verdiklerinde Bazila torununa çocuklarının çektiği sıkıntıları, üzüntülerini anlatır.Jenis'in dünayanın en mutlu annesi sandığı ninesi aslında öyle değilmiş ve Jenis bunu vadiye geldiklerinde yeni öğrenir. Jenisbek'le geldiğinde *“Maşallah, çok büyümüşler... o senelerde dümdüz yerle yeksan bırakmıştık, - diye kalın olan kızılılık ağaçlarına imrendi. Yamacın kızılılık ağaçları gerçekten de gürmüş. Kenarından kamçıya sap olacak kırmızı kızılılık ağaçları insanın boyu ile aynıdır, her ağacı bir arka odun. Arasında yürüyerek geçmek zordur”* (s.257) şeklinde vadinin verilmektedir.

Hikâyede tabiat tasvirleri de yer almaktadır. Mesela, Jenis'le ninesi vadiye gidince *“Yazın beyin kaynatan sıcak günü. Gündüz havanın yakıcı sıcağı biraz dinmye başlamıştır. Fakat tüm çevre kuru ve sıcak rüzgara çarpıp estiği yere gidiyor”*(s.256)şeklinde tabiat tasviri verilmektedir. Bir sonraki tabiat tasviri, Bazila vefat ettikten sonra Jenisbek ağlayarak evden dışarıya çıktığında verilmektedir: *“Yıldızlar karma-karışık, yer değiştirmiş gibi biri aşağıya, biri yukarıya çıkıp alt üst*

olmuş. Sadece Demirkazık çivilenmiş çivi gibi bir yerinde duruyor. Parlayarak Çoban yıldızı doğdu. Hızlı yaklaşarak sabah belirdi”(s.263).Hikâyede mekân tasvirlerigibi tabiat tasvirleri de az sayıda verilmektedir.

Hikâyede mekân ve tabiat tasvirlerinin çok az yer tutmasının sebebi, yazarın daha çok olayların ve kişilerin üzerinde yoğunlaşmasıdır.

Zaman- Hikâyede vaka zamanı yaz olarak belirtilmektedir. Vaka zamanı “*bir gün*” (s.255) ibaresiyle başlamaktadır. Ertesi gün ise baş kahraman ile torunu kızılıcık ağaçlarını kesmeye giderler. “*Yazın beyin kaynatan sıcak günü. Gündüz havanın yakıcı sıcağı biraz dinmeye başlamıştır. Fakat tüm çevre kuru ve sıcak rüzgara çarpıp estiği yere gidiyor*” (s.256) şeklinde verilen kısa bir tabiat tasvirinden vaka zamanı ortaya çıkmaktadır. Hikâyenin giriş kısmında verilen bilgide vaka anlatımına geçilmeden az önce “*yaza doğru Asembay’ın evinde bir ay gibi kalıp döndükten sonra gözleri yorgun görünüp zayıflamaya başladı*” (s.254) şeklinde de zaman unsuru verilmektedir.

Hikâyede zamanın ilerlediği “*birazdan sonra*” (s.255), “*sabahında*” (256), “*bundan sonra*” (260) ibareleri, ayrıca zamanda atlama ve özetlemelerle sağlanmaktadır. “*Bugün her günkinden erken yattı*” (s.260) şeklindeki zamanda atlama ile hemen yattığı verilmektedir. “*Böylece, ninemle birlikte kızılıcık ağaçları büyük bir araba dolu topladıktan sonra derin vadinin içinde dertleşerek güneşin yuvasına konuncaya kadar oturduk*” (s.259) şeklinde de bir özetleme ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla vaka süresi tam olarak belirtilemez, fakat baş kahraman olan Bazila’nın yazın bür gününde vefat ettiği belirtilmektedir: “*Yazın uykuya dalmış, sakin, esintisiz bir akşamı. Güneş yuvasına konmak üzere. Gökyüzü mas-mavi*” (s.261).

Kişiler:

Bazila – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir kadındır.Hikâyede Bazila’nın hayat hikâyesi anlatılmaktadır, dolayısıyla onun hakkında çok bilgi verilmektedir. Bazila, daha çok gençken kocasını keybeder ve dört çocuğunu tek başına yetiştirir. Bazila’nın Kosembay, Asembay, Eselbay üç olmak üzere oğlu ve bir kızı Marjapiya vardır. Tüm çocukları evli, çocukludur. Bazila, en büyük oğlu Kosembay’ın evinde kalıyor. Yaşlı kadın, torunlarının çocuklarını görmeye yetişmek istiyor, fakat torunlarının en büyüğü Jenisbek (kahraman anlatıcı) ninesini şöyle tarif etmektedir: “*Gerçekten de benim ninem daha genç – 63 yaşında sadece, yaşlılığa yenilmemiş,*

yürüyüşü duruşu düzenli, derli toplu, hamaratlıdır. (...) biri var, biri yok dişlerini göstererek güldü” (s.252). Bazila, daha ne kadar dinç ve güçlü olsa bile bir kaç seneden ölüme hazırlanmaya başladı. Bazila’nın çok çalışkan kadın olduğu ve her çocuğun evinde de dinlenmeden hep ev işlerini yaptığı ifade edilmektedir. Kosembay’ın evinde odun ile tezek toplar, Asembay’ın evinde çamaşır yıkayıp, çocuklar için giyecekler diker, Eselbay’ın evindeyken ise bölge merkezindeki mağazaları dolaşır.

Ayrıca Bazila, altmış üç yaşında da hala güçlü bir kadın olarak çizilmektedir. Kızılıcak ağaçları kesmeye gittiklerinde Bazila, büyük bir ağacı tek başına keser. Aile içinde ciddi kavga, ya da tartışma olduğunda Bazila, her zaman aralarına girerek sakinleştirmeye çalışır. Bazila, bağırırince tartışmayı hemen keserler. Bazila, dört çocuğu tek başına yetiştirmiş, evlendirmiş ve artık huzurlu bir ihtiyarlık yaşamak yerine her zaman koşuşturmaktadır; çünkü kocakarının tek isteği, tek hayali, çocuklarının arasındaki barıştır. Ölmeyen önce çocuklarına *“Arzum, hayalim... sizlerin barışınız”* (s.261) şeklinde söyler. Bazila, iyi kalpli, temiz bir karakter, ayrıca fedakar bir anne olarak çizilmektedir.. Bazila, torunu Jenisbek ile çok yakındır, sırlarını, dertlerini onunla paylaşır.

Jenisbek - kahraman anlatıcı; baş kahramanın torunu, Kösebay’ın oğludur. Hikâye Jenisbek’in tarafından anlatılmaktadır. Jenisbek, iyi kalpli, temiz, dürüst bir delikanlı olarak çizilmektedir. On altı yaşına gelen Jenisbek, torunlarını sevmek isteyen ninesinin hayalini biliyor, fakat on sekiz yaşına gelince de hemen evlenmeyeceğini düşünür. Jenisbek, ninesinin dünyadaki en mutlu kadın olduğunu düşünür. Çünkü ninesi hep çocuklarının yanındaydı, onların evlerindeki işleri yapardı, hala odun toplamaya giderdi ve kendisi de derdiki *“bunların azapları bana güzelliştir”* (s.254). Junisbek, ninesiyle odun toplamaya gittiklerinde ikisi dertleştikten sonra onun her şeyi çocuklarının arasında barış sağlamak için yaptığını öğrenir. Ninesine karşı özel sevgisi olan Junisbek, ninesi vefat ettiğinde çok ağlar. Son defa ninesini görmeye girerken ninesinin içini çektiğini duyunca korkudan dışarıya koşar, onun yaşadığını düşünür. Ancak, ayet okuyarak yatağın perdesini açan komşu ihtiyar, Bazila’nın hareketsiz kaldığını, *“uyuduğunu”* söyler.

Marjapiya – Bazila’nın küçük kızıdır; kahraman anlatıcının halasıdır. *“Marjapiya – üç ağabeyinin arkasında kimse ona bulaşmadan rahat büyüyen, kibirli bir kız, demin*

awılın en yakışıklı delikanlıya verildi”(s.252) şeklinde tasvir edilen Marjapiya, hamile olunca çok kapriz yaparak annesini rahatsız etmeye başlar. Marjapiya, hikâyede şımarık, küstah, daha çocuksu davranan bir kız olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında, hayatının son günlerini yaşayan annesinin yanında otururken ağabeyinin karısıyla Bazila’nın elindeki yüzüğü için kavga eder.. Marjapiya, ailesinde üç ağabeyi tarafından şımartılarak yetiştirilen, ‘hayır’ kelimesini bilmeyen bir kızdır ve evlendikten sonra da hala çocuksu davranmaya devam ediyor.

Kösembay – baş kahraman olan Bazila’nın büyük oğlu, Jenisbek’in babasıdır; köylü bir erkektir. Hikâyede Kösembay, yardımcı bir karakterek olarak ortaya çıkarak yozlaşmış insan ve nankör çocuk tipini temsil etmektedir.

Asembay – baş kahraman olan Bazila’nın orta oğlu; köylü bir erkektir. Asembay, yardımcı karakter olarak olay örgüsünde yer aldığı için onun hakkında çok az bilgi verilmektedir. Kardeşlerinden en duygusal olan ve annesini seven Asembay, annesinin yanında otururken onun hayalini, isteğini öğrenmek ister.

Eselbay – Jenisbek’in annesi ve Eselbay’ın on üç-on dört yaşındaki oğludiğer kahramanlar olarak hikâyede ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Anne sevgisi temi- Hikâyenin merkezinde anne sevgisi temi işlenmektedir. Hikâyenin baş kahramanı Bazila, daha çok gençken kocasını kaybeder ve tek başına dört çocuğu yetiştirmek zorunda kalır. Awıl gündelik hayatı, çocuklu yalnız bir kadın için çok zordur. Mesela, odun toplamaya giderken yanına çok küçük çocuklarını almak zorunda kalıyordu. Ancak, bütün zorluklara rağmen dört çocuğunu büyütüp, herkesi evlendirir. Artık huzurlu ihtiyarlığını yaşamak yerine çocuklarının evlerinde tıpkı bir hizmetçi gibi tüm ev işlerini yapan Bazila, çocuklarının arasında barış sağlamak için bu kadar çabalamaktadır. Kimseyi küstürmemeye çalışan, çocuklarının kavga etmemesini isteyen yaşlı kadın, her çocuğunun evine gittiğinde ev işlerinde boşalmıyor. Büyük oğlunun evinde torunuyla vadiye giderek ağaç kesip eve bir arabayla odun getirir. Orta oğlunun evinde onun çocukları için giyecekler diker, eski kıyafetlerini düzeltip normal hale getirir, kirli çamaşırlarını yıkar. Küçük oğlunun evine gittiğinde yaşlı kadın arkasına büyük çanta asılarak büyük sıralarda bekleterek alışveriş yapmaya gönderilir. Tek kızı Marjapiya ise, evlendiğinden çok geçmeden hamile kalıp annesine hep kapriz

yaparak onu rahatsız eder. Hatta çocuğu doğurunca annesinin yanına taşınacağını söyler. Bunun dışında Kosembay'ın karısının eşyalarını çalarak annesini zor durumda bırakır. Bazila, kızını ne kadar uyrsa da Marjapiya hala çocuksu davranır. Çocuklarının karakterlerine katlanan Bazila'nın ölürken söylediği gibi tek arzusu, tek hayali, çocuklarının barış içinde yaşamasıdır. Çocukları, ya da torunları kendi aralarında kavga ettiği zaman Bazila, çocuklarının kavgalarını göstermektense Allah onu yanına alsın isterdi. En azından o hayattayken çocukları barış içinde yaşasınlar, ölümünden sonra ne yaparsa yapsın şeklinde söyler. Bazila şahsında çocuklarını seven, fedakar bir anne karakteri gösterilmektedir. Çocukları için elinden geleni yapacak Bazila, artık altmış üç yaşına gelip huzurlu yaşlılığını yaşamadan hala çocuklarının yanında koşuşturmaktadır. Çocuklarının kendi arasında anlaşmalarını isteyen yaşlı kadın, onların arasındaki kavgalarla tartışmalarına çok üzülüp, böyle olmasını hiç istemez. Böylece, hikâyede baş tem olarak anne sevgisi temi işlenmektedir.

Yozlaşmış insan tipi-Bazila, çocuklarını çok seven, onlar için her şeyi yapan, fedakar bir anne tipini temsil ederken, çocukları yozlaşmış insan tipini temsil etmektedir. Yaşlı annesinin evlerinde çalışmasına izin veren üç oğlu, sürekli gelip rahatsız eden şımarık kızı, annesine büyük bir önem verip değer göstermemektedirler. Anneleri hayattayken böyle davranan çocuklarının annelerinin hayatının son anlarında davranışları okuyucuyu şaşırtmaktadır. Annesi yatakta can çekişirken üç oğlu dışarı çıkıp alkol içerek şarkı söylerler. Çocuklarının acıdan bile alkol kullansa da anneleri ölürken bunu yapmaları hiç hoş bir şey değildir. Ancak, Bazila'nın oğullarını bile aşarak kızı Marjapiya, okuyucuyu daha çok şaşırtarak tamamen şoka uğrattıyor. Annesinin yanında oturan orta oğlunun karısı, onun eline doğru eğilerek ağlıyorken Marjapiya birden çığlık atarak yengesini iterek annesine doğru yönelir. Sebebi, yengesinin annesinin elindeki yüzüğü çıkarmaya çalıştığını düşünmesidir. Kendisi atlayıp annesinin parmağını yalayarak yüzüğü çıkarmaya çalışır, fakat yüzük bir türlü çıkmaz. O zaman Jenisbek, ege getirip ninesinin yüzüğünü egeleyerek çıkarır ve pencereden dışarı atar. Bundan sonra bile Marjapiya ile yengesi, evden yarışarak koşup çıkar ve pencerenin önünde yüzüğü araştırır, hatta utanmadan Jenisbek'e tam olarak nereye attığını bile sormaya kalkar. Marjapiya'nın bu davranışını belki daha çok genç ve akılsız olmasına yorumlayabiliriz, fakat annesi can çekişirken, hayatının son

dakikalarını yaşarken onun malı mülkü için kavga etmek onun yozlaşmışlığını, duygusuzluğunu göstermektedir.

Köylü yaşamın portresi-Awıldaki büyük ve önemli problemlerden yakıt meselesidir. Hikâyede baş kahramanın büyük oğlu, Jenisbek'in babası, kolhozun baş muhasebecisidir, yani devlet memurudur, bu yüzden yakıt her zaman araba dolu getirilmekte. Ancak, evi ısıtmak için bol miktarda kullanılan odun yinde de hep tükenmektedir, bu yüzden baş kahraman Bazila, torunuyla sürekli at arabasına binerek Derin vadisine gidip ağaçlar kesip arabaya yükleyip getiriyorlar. Bunun dışında kırlara çıkıp tezek de toplarlar. Ancak, awıldaki işlerin de hiç bir zaman bitmediği, tükenmediği de gündelik köy portresini çizen bir dikkatlerdendir. Bazila, sabahtan akşama kadar ev işleriyle uğraşarak koşuşturduğu söylenmektedir. Ayrıca, oğullarının evlerinde sürekli ev işleriyle uğraştığı belirtilmektedir: odun topluyor, eski ve yeni kıyafetler dikeyor, çamaşırları yıkıyor, alışveriş yapıyor, vs.

Başka bir dikkat köylü insanların dış görünüşüdür. Baş kahraman Bazila, sandığında çocuklarının hediye ettiği dört yepyeni kamzolu (geleneksel hırka), atlastan, ipekten bol miktarda elbiseleri varken, yine de her zaman ucuz kumaşlardan dikilen elbiseleri, büyük oğlunun yeni-eteği kesilmiş eski ceketini giyer. Bunun dışında, Eselbay'ın evine gittiğinde bakımsız bir şekilde gezen torunlarının üzerindeki kıyafetlerinin deliklerini kapatıp, kirli kıyafetlerini yıkayıp, yeni kıyafetler dikip onları bakımlı bir hale getirir.

2.4.20. Kusen-Kuseke⁹⁹

Tanımı- “Kusen-Kuseke” hikâyesi, Sayın Muratbek'in awılın gündelik yaşamını anlatan hikâyelerinden biridir. Hikâyenin baş kahramanı Kusen, çoban olarak çalışarak hayatını sürdürür. Eşi ve çocuklarıyla sıradan bir hayat yaşayan Kusen'in, hayvan otlatmaya gidişi, sık sık düşüncelere dalarak geçmişte yaşadığı bazı küçük olayları hatırlaması ve böyle bir günde hayvanlarını otlatırken otlak yeri için kolhozun serserisi Turğali ile tartışması, daha sonra tehdit ederek giden Turgali'nin tüfekte döndüğünde onlara ateş etmesi, küçük çoban olan Bozdak'ın yaralanması, Kusen'in daha sonra awıl merkezine giderek maaşını alması ve akrabalarını gezerek misafir oluşu anlatılmaktadır.

⁹⁹ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 264-280.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmakta ve anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının ruh hallerine, düşüncelerine hakim olarak onları okuyucuya nakletmektedir. Hikâyenin anlatıcısı, baş kahramanı Kusen'in düşüncelerine hakim konumdadır. Baş kahraman Kusen'in, koyunları otlatırken yere uzanarak düşüncelere dalışından söz eder: “*Neler neler, ne gibi düşünceler geliyor. Kendisinin okumaya hevesi olmadığını, merhum babasının çok defa onu ata bindirip buradan otuz kilometre uzaklıkta bulunan okula götürdüğünde kaçıp geri geldiğini hatırlıyor. O zamanlar da kolhoz yoktu, yaşam şartları çok kötü, aç ve çıplak zamanlar idi*” (s.270). Bunun dışında, anlatıcı baş kahramanın duyguları ile ruh haline de hakimdir. Mesela, “*Bundan sonra morali iyileşip, hiçbir şey olmamış gibi rahat, bağırına saklanıp yatan küçük çocuğunun karnını okşuyor*” (s.280) örneğinde görüldüğü gibi. Dolayısıyla, anlatıcı tanrısal bakış açısına sahiptir.

Hikâyede kahramanların diyalogları geniş bir yer tutmaktadır. Yazar, kahramanlarını konuşturarak onların karakterlerini açıklamaya, aynı zamanda anlatımı farklılaştırmaya çalışmıştır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Koyunları güneş doğmadan otlatmaya çıkarmak Kusen'in kanına sinmiş bir alışkanlığıdır*” (s.264) cümlesiyle hikâyenin vaka zamanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâye “*Koyunları güneş doğmadan otlatmaya çıkarmak Kusen'in kanına sinmiş bir alışkanlığıdır*” (s.264) cümlesiyle hikâyenin baş kahramanı Kusen'in uyanıp kalkmasıyla başlamaktadır. Kusen'in sabahın köründe kalkıp giyinmesi, uyuyan çocuklarını iyice yorganla örtmesi hikâyenin giriş kısmını oluşturmaktadır.

Gelişme- Kusen'in eşinin eve gelip, çocuklarının yanına yatarak uyuması, Kusen'in ayran içmesi, çadırdan dışarı çıkması, atına su verip ahırdan koyunları çıkarması, otağa doğru koyunları kovması, geriye dönülerek çok sayıda akrabaların misafirliğe gelmelerinin anlatılması, yine geriye dönülerek çiftlik yöneticisi ile satıcı Bisultan'ın gelmesi, Kusen'in koyunları otağa getirip atını serbest bırakması, Kusen'in en yüksek yere yatıp koyunları gözetleyerek düşüncelere dalması, uyuması, ürkererek uyandığında yanında atın üstünde çoban Turgali'yi görmesi, Turgali'nin Kusen'i hayvanlarıyla ordan kovması, ikisinin tartışması, Turgali'nin Kusen'in gitmesini

söyleyip gitmesi, Kusen'in yerini değiştirmeden düşüncelere dalması, Kusen'in yanına Genç çoban Bozdaq'ın gelmesi, Bozdaq'ın Kusen'e hikâye anlatmasını rica etmesi, Kusen'in Bozdaq'la sohbeti, elinde tüfeği ile Turğali'nin gelmesi, Turğali'nin cebinden kurşun çıkarıp tüfeğine doldurması, Bozdaq'ın atla Turğali'nin üzerine koşması, Turğali'nin kurşun etmesi, Bozdaq'ın atının üstünde sağ tarafından asılması, Kusen'in Bozdaq'ın yanına koşması, iki atının Turğali'nin yanına yetişip onu döverek attan yere atması, Bozdaq'ın kendine gelmesi, Kusen'in awıl merkezine gelmesi, muhasebeye gidip eşiyle kendisinin maaşını toplam alması, bacanağının evine misafirlığe gitmesinin anlatılması, hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Bacanağın evine gitmesi, Kusen'in sarhoş olması, Kusen'in bacanağı ile tartışıp kavga etmesi, hikâyenin düğüm noktasını oluşturmaktadır.

Sonuç- Kusen'in açık verandada uyanması, bacanağı ile hiçbir şey olmamış gibi kahvaltı yapması, Kusen'in bacanağına birkaç ricada bulunması, atla awıla doğru yola çıkması, uzun yol sırasında düşüncelere dalması, karşına bir arabanın çıkıp durması, arabadan Bisultan ile daha birkaç kişinin inmesi, Bisultan'ın Kusen'le diğerlerini tanıştırması, herkesin içmesi, Bisultan'ın Kusen'e yardımı için teşekkür etmesi, Kusen'in evine ulaşması, eşi Ayşe ile çocuklarının Kusen'i karşılaması, akşam yemeğinden sonrası karı-kocanın oturup parayı hesaplaması, Ayşe'nin Kusen'i azarlaması, Kusen'in özür dilemesi, düşüncelere dalması, yatağına geçip etraftaki sesleri dinlemesi.

Böylece hikâyede baş kahraman olan Kusen'in hayatından birkaç gün anlatılarak köylü bir çobanın gündelik hayatı çizilmeye çalışılmıştır. Hikâye, rakamlarla ayrılan 3 metin halkasından oluşmaktadır. Hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Vaka anlatımı sırasında araya geri dönüşler, özetleme ile zamanda atlamalar girmektedir. Ayrıca, olay örgüsünde baş kahramanın düşünceleri ile iç konuşması geniş bir yer tutmaktadır.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı - awıl'dır. Hikâyede ortaya çıkan birkaç mekân unsurları vardır: baş kahramanın evi, koyunların otlatıldığı otlak, awıl merkezi, bacanağının evi. Baş kahramanın evi ile bacanağının evi, dar kapalı mekânlar, otlak yeri ise açık geniş mekân olarak ortaya çıkmaktadır. Awıl merkezinde ise baş kahraman muhasebe ile akrabalarının evine geçer, fakat bu mekân unsurları hikâyede sadece belirtilerek geçilmektedir.

Baş kahramanın evi - kazak halkının eski zamanlardan beri kullanılan, geleneksel ev, çadırıdır. Keçi yününden yapılan çadırda baş kahramanın sabah çadırın açıklarla deliklerinden ışığın vurmasını beklemeden ayağa kalkması ile olay örgüsü başlamaktadır. Sonra baş kahraman koyunları otlatmaya otlağa gider. Daha sonra awıl merkezine gidip akrabalarını gezdikten sonra en son olarak bacanağın evinde bir gece kalıp geri evine döner. Hikâyede bu mekânlara dair tasvirler hemen hiç bulunmamaktadır.

Hikâyede mekân tasvirleri olmasa da, ortaya birkaç tabiat tasviri çıkmaktadır. Mesela, baş kahraman daha tan ağarmadan hayvanları otlatmaya çıktığından güneş çıkar ve sabahki bozkır tabiatı şöyle bir tasvirle verilmektedir: *“Yavaş yavaş güneş çıkmaya başlıyor, sadece bir ucu göründü deyinceye kadar etrafı aydınlık sarıyor. Kırmızımsı ışığı gözün ulaşabildiği tüm bozkırı uzun diliyle bir yalayıp geçiyor, sadece oyuk-delik yerlere boyası değmiyor. Demin boz kırağı olarak ortaya çıkan kalın çiy birden yok oluveriyor. Topraktan çok az buhar yükseliyor. Yaz boyunca güneşten sinip koku çıkaran bozkır otunun ekşi kokusu geliyor. Koyunların boz çayır otu ile çakır dikenini kırıltılarak yedikleri duyuluyor. Tir tir titreyen soğuk serçeler cik cik diye sesler çıkararak koyunların üstüne konup kanatlarını silkeleyerek güneşin ışığına dalıyor”* (s.265).

Tabiat tasvirleri vakte göre de değişerek verilmektedir. Bir sonraki kısa tasvir güneşin gökyüzünün tam ortasına geldiğinde, yani kuşluk vaktinde şu şekilde verilmektedir: *“Güneş gökyüzünün ortasına gelmek üzere. Bildiğin uyuklu uyuklu ılık ışınını döküyor. Bu boz çayır otu ile çakır dikenini kaplamış alanı ısıtarak kamış çıkan geniş bozkıra altı ay kış için yeterli olan bir sıcaklık döküp gitmek istiyormuş gibi”* (s.273). Böylece hikâyede tabiat tasvirleri daha çok zamanı belirten unsur olarak kullanılmaktadır. Tabiat tasvirinden güneşin gökyüzündeki konumu belirtilerek günün hangi vakti olduğu ortaya çıkarılmaktadır.

Zaman- Hikâyenin vaka zamanı, yani olay örgüsünün başladığı zaman, sonbahardır: *“sonbaharın gökyüzü açık, bazen kapalı”* (s.266). Daha sonra vakanın cereyan ettiği ay da belirtilmektedir: *“Kasım geçiyor, artık aralık nasıl geleceğini kim bilsin”* (s.271). Hikâyenin olay örgüsü baş kahramanın günlük hayatının özetlemesiyle başlamaktadır. Baş kahraman olan Kusen, genelde çadırın deliklerinden ışık sızacağı

zamanı beklemeden “*tanın ağarmasını hasret çekerek bekleyen biri gibi ayağa kalkıverir*” (s.264). Kalktıktan sonra yavaş giyinir, ayran içer, atına su verir, ve atına binip hayvanları otlatmaya çıkar. Vaka zamanı ise “*bugün*” (s.227) ibaresiyle belirtilmektedir. “*Bugün o kalkınca atını beslemeye girişti*” (s.267) cümlesiyle başlayarak baş kahramanın evine çiftlik yöneticisi birkaç kişinin gelmesi anlatılarak devam eder.

Hikâyenin 1. ve 2. metin halkasında sabahtan akşama kadar Kusen'in bir günü anlatılmaktadır. Hikâyenin anlatımı sırasında geriye dönülerek geçmişe dair bilgiler ve olaylar aktarılmaktadır. Belirsiz süreli bir zamanda atlama ile anlatılmaya başlayan 3. metin halkasının vaka zamanı belirsizdir. Ancak 4 günlük süresi belirtilmektedir. İki gündür awıl merkezini dolaşır, akrabalarını ziyaret eder. Üçüncü gün bacanağın evinde kalıp, “*ertesi gün*” (s.277) yola çıkıp “*güneş batmak üzereyken*” (s.279) evine ulaşır. Böylece ilk iki metin halkanın vaka süresi 1 günlük, 3. metin halkanın 4 günlük olmaktadır.

Hikâyedegeriye dönülerek baş kahraman olan Kusen'in geçmişte yaşadığı bazı olaylar, onun düşünceleri içerisinde verilmektedir. “*Mesela, geçenlerde çoktan görmediği uzaktaki yeğeni eşiyle, iki çocuğu ile gelmişti*” (s.266) gibi.

Yine hikâye, geniş bir yer tutan özetleme ile başlamaktadır. Baş kahramanın günlük hayatı özetlenerek verilmektedir. “*Koyunları güneş doğmadan otlamaya çıkarmak, Kusen'in kanına sinen biralışkanlığıdır*” (s.264) şeklinde başlayarak baş kahramanın genelde çok erken sabahtan kalkıp, yavaş giyinip, ayran içip, dışarı çıkıp, atı besleyip, üstüne binip koyunları otlatmaya çıktığı anlatılmaktadır. Arasında Kusen'in bazen yapıp, bazen yapmadığı şeyler de anlatılmaktadır: “*Bazı günlerde koyunları ahırda tamamen toplayarak sayıp çıkarsa, bazı günlerde saymaz*” (s.265).

“*Bundan sonra awıl merkezinde iki gün hayalsiz gezdi. Akrabaların evinde misafir olup, onların bunun için sakladığı kışlık etten ayrılan payını yeyip, hediyelerini görüp kendisi de boş el gelmeden birine 'hasat payı' diye, birine 'hediye ettiğim elbisem' diye cömert eliyle cebindeki katlanan paranın ortasından eline geleni çıkarıp dağıtıp oturuyordu. (...) Bu günlerde o büyükler için de, küçükler için de Kusen değil, Kuseken olarak adlandırılmıştır, arakı su gibi içer, hava atarak konuşur, kendisini tüm*

halkın nazlı olarak yetiştirilen şımarık çocuğu gibi hisseder” (s.276) şeklinde Kusen'in avıl merkezinde geçirdiği iki günü özetlenerek anlatılmaktadır.

Kişiler:

Kusen - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir erkektir. Baş kahramanın dış görünüşü şu şekilde tasvir edilmektedir: “Küçük gri renkte gözleri hala kızarıp yaşıyor, esmer yüzü uykudan yeni kalktığından, biraz şişmiş görünüyor. Tırnakları kırılmış, eyrağı kemirilmiş, şişman kalın parmaklarıyla gözlerini ovuşturup sonra boş yerde çıkan diken gibi dikleşerek çıkan çenesindeki beş-altı sakalını, bıyığını okşuyor. (...) Kuruyup yarılmış dudaklarını yalayarak ısındırıyor” (s.265). Hikâyede baş kahramanın daha çok kişilik özellikleri ile günlük hayatının ayrıntıları okuyucunun önüne dizilmektedir. Ayrıca hikâyede baş kahramanın düşünceleri geniş bir yer aldığından kişiliği hakkında çok bilgi almaktayız. Kusen, okula gitmeden küçüklüğünden beri hayvanlara bakarak büyümüştür. Babası onu çok defa ata bindirip avıllarından otuz kilometre uzaklıktaki okula götürdüğünde, kaçıp geri gelirdi. Çocukluğu zamanında kolhoz daha yoktu, yaşam şartları kötü idi, aç ve çıplak zamanlardı. Açlıktan ölen çok insan görmüştü. O zamanlar sadece hayvan yetiştiren insan hayatta kalabilirdi. İşte o zamandan beri hayvanlara bakmaktadır. Sabah tan ağarmadan ayağa kalkıp hayvanları ahırdan çıkarıp otlatmaya götürür, gece ise karısı hayvanları gözetlemeye giderken o uyur. Her gün aynı düzen. Artık hiçbir şeye muhtaç değil, karnı tok, kendi kendisine hayatını yaşıyor. Bazen kolhoz tarafından koyun yünü iyi kestiği, çok büyük sayıda hayvan yetiştirdiği için bölgeye, eyalete toplantılara gönderiliyor. Göndermeseler de küsmez, çünkü hayvanı toplantılara gitmek için yetiştirmiyor, hayatta kalmak, yaşam sağlamak için yetiştiriyor. Büyük kızı evlenip gitmiş, büyük oğlu eyalet merkezinde teknik okulda okuyor, bir oğlu ve bir kızı, bölge merkezindeki yatılı okulda okuyorlar (s.267).

Kusen, savaşa da katılmıştır. Savaş yıllarından hiç bir şey hatırında kalmamış, herşey rüya gibi zar zor aklına geliyor. Nasıl savaştığı, ölümü gördüğü hatırında, makineli tüfekçi olduğunu hiç hatırlamıyor.

Kolhoz yönetimi, çiftlik yöneticisi ise her geldiğinde madalya (ödül) alacağını söyleyerek onu umutlandırmakta, o da son zamanlarda bir heveslilikle onları parlatarak göğsüne takmak istiyor (s.271). Ayrıca, Kusen, kolhozun diğer onurlu çobanı Bilispay

ile kaç seneden beri yarışma içindedir. Çiftlik yöneticisi para topladığında Bilispay'in herkesin verdiği miktardan daha fazla verdiğini söylediğinde Kusen ondan da daha fazla para verir.

Kusen, iyi bir hikâyeci olarak da çizilmektedir. Yanına hikâyelerini dinlemek için gelen genç çoban Bozdak, merak ve ilgi ile onun hikâyeleri dinler, dört gözle onun anlatmasını bekler. Kusen, gerçeği yalanla karıştırarak Bozdak'a farklı farklı hikâyeleri nakleder. Kusen'in başka bir özelliği ise onun içmeye hevesi. Böylece, hikâyenin baş kahramanı Kusen, çocuklarını ve ailesini önemseyen, temiz ve saf bir insan olarak çizilmektedir. Paraya çok büyük önem vermeyen, açgözlülüğten uzak olan Kusen, okuyucuda sadece olumlu hisler uyandırarak insanı sadece güldürmektedir.

Hikâyedeki Kusen'in eşi, çiftliğin yöneticisi, dükkancı Bisultan, Kusen'in bacanağı gibi karakterlere dair çok bilgi verilmemekte; çünkü onlar baş kahramanın hikâyesinin, olay örgüsünün gelişmesini sağlayarak yardımcı karakter olarak ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Aile- Hikâyenin baş kahramanı Kusen, ailesine çok büyük önem vermektedir. Özellikle çocuklarını her zaman düşünür. 5-6 yavrusu vardır, onları yetiştirip ayağa kaldırmak istiyor. Büyük kızı evlenip gitmiş, büyük oğlu eyalet merkezinde teknik okulda okuyor, bir oğlu ve bir kızı, bölge merkezindeki yatılı okulda okumaktadır (s.267). Kusen, çocuklarına para göndererek onları destekler. Ayrıca Kusen, çok konuksever olarak çizilmektedir. Evine gelen her misafir için hayvan kesilir, sofralar hazırlanır, evin tor'u ayırılır; misafirlerden, özellikle akraba olanı, çok güzel bir şekilde ağırlanır. Geriye dönülerek çoktan görmediği uzaktaki yeğenin, eşiyle, çocuklarıyla, gelmesi anlatılırken Kusen'in onun için ayrı hayvan kestiğini öğreniyoruz. Akşamında birkaç arkadaşıyla damatı geldiğinde onlara da ayrı hayvan kesilir. gece yarısında başka bir akrabası tüm ailesiyle gelir, ona da ayrı hayvan kesilir. Awıl merkezine yaz boyunca çalıştığı ayların maaşını almaya gittiğinde parayı alıp ilk önce okuyan çocuklarına gönderir. Bundan sonra iki gün akrabalarını gezer, her evde güzel bir şekilde ağırlandıktan sonra onun için hazırlanan hediyeleri alıp kendisi de cebindeki maaş parasını herkese “giydirdiğim elbise”, “tahıl bağışı” diyerek dağıtır. “Kışın-yazın halktan uzakta bozkırda yaşayan insan, arada bir awıla geldiğinde sıcak yüz gösteren akrabasından

neyi saklasın. Alın terinin karşılığı sadece bu iki günde gördüğü saygı ile onur, yeyip içtiği ile verilmiş gibiydi” (s.276) şeklinde Kusen’in maaşını akrabalara dağıttığından söz edilir.

Kusen'in eşi ile çocuklarının Kusen'i çadırın kapısını bükerek açıp merkezden gelen yolun üzerine bakarak beklediği verilir. “*Kusen'i on yıllık yolculuktan dönmüş gibi özlemişler. Herkes neşeli olarak konuşarak çok sevindiler. Çocukları ile eşini gördüğünde Kusen kendisi de sırtarak gülüp duruyordu*” (s.279). Hatta kocasının büyük miktar parayı akrabalarına dağıttığını öğrenince kocasını azarlayıp bağırان eşi de çok çabuk sakinleşip, aynı günün gecesinde ikisi şakalaşarak gülüşerek uyumaya hazırlanırlar. Böylece, yazar, hayatın getirdiği herhangi denemelere, olaylara, azaplara rağmen sevgiyi ve aile bağını üstün tutan insanların hikâyesini okuyucusuna sunmaktadır.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede köy yaşamına dair birçok dikkat ortaya çıkmaktadır. Kazak halkına has eskiden süregelen bir gelenek olarak konukseverlik awıllar insanının özelliklerinden en başta olanıdır. Hikâyenin baş kahramanı, misafirperver kişiliğiyle çizilmektedir. Gelen her misafir için ayrı hayvan kesilip, sofrâ hazırlandığı birkaç gün ağırlandıktan sonra herkese birer mal verilip gönderildiği belirtilir. Misafirleri çok kalabalık olarak geldiklerinde evde yer kalmayınca Kusen'in birkaç gün ahırın çatısında gecelediği verilir. Hikâyede konukseverlik sadece baş kahramanın şahsında gösterilmeyip, tüm awıl halkına has olan bir özellik olarak öne sürülmektedir. Kusen, akrabalarına gittiğinde her evde onu çok güzel bir şekilde ağırlarlar. Yalnız burada bu ağırlanma ironicbir şekilde verilir. Kusen yedirilip içirildiğinde o da etrafındakilere “*cömert eliyle cebindeki katlanan paranın ortasından eline geleni çıkarıp*” dağıtmaktadır (s.276).

Hikâyenin baş kahramanı, yine çocukluğundan beri çobanlık yapmaktadır. Kusen, başarılı bir çobandır; başarıların sayesinde bölgeye, eyalete toplantılara gönderilir. Onun için en önemlisi ailesini geçindirmek, eyalette, bölgede okuyan çocuklarını giyindirmek, eğitim vermektir. Kusen her gün sabahın köründe, tan daha ağarmadan ayağa kalkar, karısının akşamdan ekşittiği ayranından bir tahta kase doldurup içip, atına su içirip, yemle besleyip, ahırdan hayvanları çıkarıp otlatmaya çıkarır. Hayvanları akşama kadar

otlatıp geri eve getiren Kusen gece uyurken eşi gece boyunca hayvanları gözetler. Kusen ile eşinin gündelik hayatı budur, her gün aynı işler, uğraşlar.

Kusen'in awıldaki günlük uğraşları da hiçbir zaman tükenmez: “*bir odun toplayıp getirir, bir ahırın bozuk yerlerini tamir eder*” (s.267).

“*Borçlanan insanların böyle çobanlara gelip yardım istemek, adetidir. Başkaları gibi değil çoban dediğin yardıma cömert bir halk. Özellikle, elleriyle tutmamış paraya cömert*” (s.269) şeklinde awıla dair başka bir dikkat anlatılmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı Kusen'den para istemek için çiftlik yöneticisi ile dükkan satıcısı gelir. Dükkan satıcısı Bisultan, dükkanında hesaplarda hata yapıldığından, borçlu olanların paralarını veremediğinden borçlu kaldığını söyler. Dolayısıyla, awıl halkından para toplayıp o boşluğu doldurmaya çalışıyor.

Toprak meselesi- Kusen, koyunları otlatmaya götürdüğü kırdaki birinci çiftliğin çobanı, deli olan Turğali'yi yanbaşında görür. Turğali, selam bile vermeden Kusen'e o yerde niye koyunlarını otlattığını sorar. Kusen, o yerin kolhozun toprağı olduğundan otlattığını söyler. Turğali ise “*Otlatma. Bu yerde ben otlatırım koyunlarımı. Bitti. Sözüm kısa. Git şimdiden*” (s.272) şeklinde konuşarak Kusen'i o topraktan kovmaya çalışır. Turğali, Kusen'e gitmesi için bir saatlik süre verip atını geri çevirip koşar. Kusen, Turğali'nin kavgacı olduğunu, mahkemeye girip hapiste yatıp çıktığını duymuştu, fakat içine bir endişe girse de koyunlarını başka yere götürmez. Kazak awıllarında toprak için de kavgalar çok nadir ortaya çıkardı, çünkü toprak devlete ait olarak, kolhozlara verilirdi ve kolhozda oturan insanlar bu toprakları ortak kullanırdı.

2.4.21. Ultuğan¹⁰⁰

Tanımı- “Ultuğan” hikâyesi, Sayın Muratbek'in aşkı anlatan hikâyelerinden biridir. Bu hikâyede yasak aşk ile ihanet temleri işlenerek insanoğlunun zaafı ile hayatın hazırladığı denemeleri anlatılmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı "evde kalmış" Ultuğandır.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmakta ve anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının ruh hallerine, düşüncelerine, duygularına hakim olarak okuyucuya

¹⁰⁰ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 281-309.

nakletmektedir. Hikâyenin baş kahramanı Ultuğan'ın düşüncelerine anlatıcı hakim olarak okuyucuya şu şekilde aktarmaktadır: *“Gözyaşlarım tükenmiş herhalde”, - diye düşünmüştür, hayır tükenmemiş, hatta deniz gibi çokmuş...*” (s.282). Ultuğan'ın babasının vefatından sonraki ruh hali de anlatıcı tarafından aktarılmaktadır: *“Boğazını tıkamış acı hıçkırık kalbini çok şiddetli acıtıp,sızlattı. Kaç günden beri ağlaması ağlama mı, tüm vücudunu kaplayan acı azap hızla yönelerek dışarı atıldı”* (s.282). Dolayısıyla, kahramanın düşünceleri ile duygularına hakim olarak okuyucuya aktaran anlatıcı tanrısal bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, *“En yakın insanı az idi”* (s.281) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye giriş, baş kahraman olan Ultuğan'ın babasının cenazesi ile yapılmaktadır. Cenaze sonunda herkesin Ultuğan'ın yanına gelip onu avutup, akıl söylemesi giriş kısmı tamamlanmaktadır.

Gelişme- Ultuğan'ın evinde tek oturması, geriye dönülerek babasının hayattayken evin bir köşesinde uzandığının anlatılması, Ultuğan'ın ağlaması, geriye dönülerek baş kahramanın geçmişi ile ilgili bilginin verilmesi, evinin ön odasına birinin girmesi, Ultuğan'ın ön odaya çıkıp orda Maydan'ı bulması, Maydan'ın eşi Sandibala'nın gelip bağırması, Sandibala'nın kocasını sorması, Ultuğan'ın görmediğini söylemesi, Sandibala'nın gitmesi, Maydan'ın eşini kötölemesi, Ultuğan'ın içeri girmesi, Maydan'ın ön odada biraz da oturmak için rica etmesi, Ultuğan'ın cevap vermeden arka odaya gitmesi, Ultuğan'ın biraz daha oturması, yatağa geçip uyuması, sabahın köründe uyanıp ön odadan horulu ile öksürüğü duyması, kalkıp gaz lambasını söndürmesi ve tekrar uyuması, Ultuğan'ın rüya görmesi, uyanıp ineği sağıp otlamaya göndermesi, akşam komşu çocuğunu yanına çağırması, çocuğa tüm tatlıları vermesi, Ultuğan'ın yanında uyuyan çocuğu koklaması, geriye dönülerek Ultuğan'ın Orak ile ilişkilerinin anlatılması, Ultuğan'ın Orak'la görüşmesini düşünmesi, yanındaki çocuğun ağzından şekerin yastığa düşmesi, Ultuğan'ın şekeri alıp çocuğu kucaklaması, Ultuğan'ın uyanması, ön odadan öksürük sesinin gelmesi, Ultuğan'ın korkması, Ultuğan'ın horul sesini duyması, Ultuğan'ın kalkıp kırbaçı alması, ön odaya çıkması, ön odada uyuyan Maydan'ı bulması, Ultuğan'ın onu uyandırmayı denemesi, Maydan uyanmayınca içeri girip yatağına

geçmesi, Ultuğan'ın uykusu kaçıp düşüncelerine dalması, sabah kuşların seslerine uyanması, Ultuğan'ın komşu çocukla gecelemeğe devam etmesi, Ultuğan'ın evde tek gecelemeği, Ultuğan'ın dışardan gelen seslerden ürkmesi, birinin evinin dış kapısını açması, Ultuğan'ın iç kapıyı açırvermesi, kapıda Maydan'ı görmesi, Ultuğan'ın Maydana'a bağırması ve kovması, Ultuğan sinirlenerek babasının kırbacını alıp Maydan'a vurması, Maydan'ın kafasını eğip bükülerek kapıda oturması, Maydan'ın ağlaması, Ultuğan'ın ona acıması, Maydan'ın gitmeye kalkması, Ultuğan'ın ona evinde kalmaya izin vermesi, Ultuğan'ın geceyi uyanmadan uyuması, üç gün sonra Maydan'ın gelip Ultuğan'dan özür dilemesi, Ultuğan'ın onu eve çağırıp penceredeki perdeleri kapatması, Ultuğan'ın ona çay içirmesi, Maydan'ın evin içini izleyerek Ultuğan'ın anne-babasını hatırlayıp ağlaması, Ultuğan'ın ağlaması, ikisinin konuşmadan sabaha kadar oturması, Maydan'ın sürekli Ultuğan'ın yanına gelmeye başlaması, ikisinin arasında saygı ile dostluğun oluşması, Ultuğan'ın Maydan'ın duygularını açmasını beklemesi, Maydan'ın sevdiğini itiraf etmesi, Ultuğan'ın Maydan'ın bir elini alına koyması, Maydan'ın diğer eliyle Ultuğan'ın yüzünü okşayıp kendine çekip öpmesi, Ultuğan'ın Maydan'ı durdurması, ikisinin uzak durup birbirine bakması, Maydan'ın kızı kendine çekip okşamaya başlaması, Maydan'ın iki gün ard arda Ultuğan'ın yanına gelmesi, ikisinin geçmişte karşılaştıklarını hatırlaması, ikisinin sohbet etmesi, Sandibala'nın gelip bağırarak kapıyı zorlaması, Maydan'la Ultuğan'ın korkarak sessiz kalması, Sandibala'nın pencereye gelip Ultuğan'ın hakkında kötü şeyler söylemesi, Ultuğan'ın utanması, Sandibala'nın pencere camını kırması, Maydan ile Ultuğan'ın yerlerinden kalkıverip giyinmeye başlaması, Sandibala'nın bağırarak pencere camlarını kırmaya devam etmesi, Sandibala'nın sesi çok net gelerek en son bir şeyler bağırıp gitmesi, Maydan ile Ultuğan'ın ayrı yerlerde donakalması, Maydan'ın pantolonunu bulup giymeye başlaması, Ultuğan'ın Maydan'a yapışırverip onu kucaklayarak bırakmaması, ikisinin sessizlikte oturması, Ultuğan'ın üzerlerine yorganı örtmesi, Maydan'ın Ultuğan'ı kendine çekip boynundan öpmesi, ikisinin sohbeti, Ultuğan'ın ineği sağıp serbest bırakıp evde yatması, birinin gelip evinin kapısını çalması, birinin pencereden evin içine seslenmesi, pencerenin camlarını tamir etmeye gönderilen ihtiyarın camları tamir etmesi, Ultuğan'ın midesi bulanıp ağlaması, Ultuğan'ın kafasını bezle sarıp geceye kadar yatması, Maydan'ın gelmesi, Ultuğan'ın koşarak gelip Maydan'ı kucaklayıp ağlaması, Maydan'ın onu kaldırıp yatağa yatırması, ikisinin üzerlerini çıkarmadan yan yana uzanması,

Sandibala'nın gelip bağırması, pencerenin camlarını kırması, Maydan'ın kalkıverip dışarı çıkması, Ultuğan'ın yerinden kalkmadan titreyerek sabaha kadar yatması, kalkıp evini toparlaması, memur ihtiyarın gelip müdürün onu çağırmasını haber etmesi, Ultuğan'ın gitmeyeceğini belirtmesi, ihtiyarın giderken Maydan'ın eşini dövdüğünden polisin tarafından bölgeye götürüldüğünü haber etmesi, ihtiyarın gitmesi, Ultuğan'ın bölge merkezine gitmesi, bölgede inip polis karakoluna gitmesi, yolda başı dönüp midesinin bulunması, hamile olduğunu düşünerek sevinmesi, polis karakoluna gelip Maydan'la görüşmek istemesi, nöbetçi polis memurun izin vermemesi, Ultuğan'ın karakolun önünde polis müdürünü beklemesi, nöbetçi polis memurun müdürün gelmeyeceğini haber etmesi, Ultuğan'ın Maydan'la görüşmeden awıla dönmesi, awılda inince ekip başı Sağınbay'a rastlaması, ekip başının Ultuğan'ın işe çıkmasını söylemesi, işe giderken evine komşu kocakarının gelmesi, kocakarının koran sürelerini okuması, Ultuğan'ın kocakarıya çay ısmarlaması, kocakarının Ultuğan'ı kendi evli olan akrabası için ikinci eş olarak istemesi, Ultuğan'ın cevap vermeyip işe hazırlanması, Ultuğan'ın konsey önünde başka ot biçen kadınları görmesi, kadınların Ultuğan'a gülüp kötü laflar söylemesi, Ultuğan sessiz kalarak arabanın bir köşesine ters dönüp oturması, işçi kadınların Ultuğan'a gülerek laf çarpması, Ultuğan'ın gözleri yaşarıp araba bordanın tahtasını tırnaklaması, arabanın hareket etmesi, Qoğalıbulaq'a gelip arabadan ilk inmesi, herkesten ayrı gidip ot biçmesi, herkesin öğle arasında yemek yemesi, Ultuğan'ın nehrin yanında yalnız oturup bir parça ekmeği sulayıp yemesi, kadınların birinin Ultuğan'ı sorması, başka kadınların gülmesi, kadının Ultuğan'ı acıyarak savunması, Ultuğan'ın gözleri yaşarıp sessiz kalması, Ultuğan'ın başka kadınların yanına gelmesi, başka kadınların ses çıkarmadan içeceklerini içmesi, kadının Ultuğan'ı yanına oturtup ayran içirmesi, kadınların Ultuğan'a dikkat vermemesi, Ultuğan'ın mağazaya gitmesi, mağazada Orak'a rastlaması, Orak'ın Ultuğan'a başsağlığı dilemesi, ikisinin biraz sohbet etmesi, Ultuğan'ın eve dönmesi, Ultuğan'ın penceresine birinin yavaş vurması, Ultuğan'ın Maydan'ın sesini duyması, Ultuğan'ın anında kapıyı açıp Maydan'ı kucaklayıp yüzünü öpmesi, ön odada ikisinin bir köşede birbirine dokunarak okşayarak durması, Ultuğan'ın su ısıtıp Maydan'ın üzerini çıkarıp onu yıkaması, Ultuğan'ın Maydan'a babasının kıyafetlerini giydirip onun kirli kıyafetlerini yıkaması, ikisinin muhabbet etmesi, Ultuğan'ın çay demlemesi, ikisinin çay içmesi, Ultuğan'ın ineği sağıp serbest bırakıp evinin kapısına dışarıdan kilit takması, pencereden eve girmesi, ikisinin

uyuması, evin avlusuna Sağınbay'ın atla gelip komşu kocakarıya sorması, Maydan'la Ultuğan'ın bol bol gülmesi, geceye kadar sohbet etmesi, Ultuğan'ın geceleyin dışarı çıkıp ineği sağıp su getirmesi, pencerenin perdelerini kapatıp ev işlerini halletmesi, kapıyı dışardan kilitleyip Maydan'la evde yatması, ikisinin beraber dışarı çıkıp dolaşması, yeşilliklerde oturup muhabbet etmesi, Ultuğan'ın hamile olduğunu itiraf etmesi, ikisinin eve dönmesi, ikisinin evde oturarak pencereden dışarıda olanları izlemeleri, gülererek konuşması, yağmur yağıp ikisinin ertesi güne kadar evde kalması, Ultuğan'ın dışarı çıkıp dolaşması, mağazaya gitmesi, mağazada Maydan'ın küçük oğluna rastlaması, mağazadan çıkıp çocukla konuşması hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Ultuğan'ın Maydan'ın evine doğru gitmesi, evin verandasında çamaşır yıkayan küçük kızı görmesi, Ultuğan'ın kıza annesini sorması, Ultuğan'ın evin içini gözden geçirmesi, evin yan tarafında daha iki çocuğun oynadığını görmesi, Ultuğan'ın evine doğru koşması, Ultuğan'ın Maydan'ı kaldırıp evine gitmesinin gerektiğini söyleyerek onu evden çıkarması, Ultuğan'ın Maydan'ın sokakta yürüdüğünü penceresinden izlemesi hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Ertesi gün Maydan'ın konseye gitmesi, konseyde tüm halkın Ultuğan'ın göç ettiğini konuşması, Maydan'ın hemen Ultuğan'ın evine koşması, halkın arasından geçip evin kapısına oturup Ultuğan'ın gittiğini anlaması. Hikâyenin sonucu belirsizdir. Ultuğan'ın nereye göç edip gittiği, tek başına nasıl yaşayacağı, ne yapacağı hiç belirtilmemektedir. Maydan'ın ailesine dönüp eski hayatına devam edeceğini tahmin edebilirsek, baş kahraman olan Ultuğan'ın çok istediği gibi çocuğu doğurup hiç kimse onu tanımadığı bir yerde sakin hayatına devam edebileceğini tahmin edebiliriz. Yazar, okuyucunun tahayyül edip hayal gücünü çalıştırarak hikâyenin sonunu kendisinin tamamlamasını isteyerek boş bırakmaktadır.

Hikâye, rakamla ayrılan 4 metin halkasından oluşarak kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Vaka anlatımı sırasında araya geri dönüşler, özetleme ile zamanda atlamalar girmektedir. Dolayısıyla hikâyenin anlatımının hareketliliği azalmaktadır. Bunun dışında, hikâyede mekân veya tabiat tasvirleri çok geniş bir yer tutmadığını ifade edebiliriz.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı - kırsal alandır. Hikâyede mekân tasvirlerine çok geniş bir yer verilmemektedir. Bu yüzden hikâyede geçen mekânları sadece saymakta gerek vardır.

Hikâyenin olay örgüsü baş kahraman olan Ultuğan'ın evinde babasının cenazesinden başlamaktadır. Cenaze sonrası *“bomboş kalan iki odalı eski damın içinde insanı boğacakmış gibi gizemli sessizlik oluştu. (...) Camları kirlemeye başlayan dört camlı küçük pencerenin kenarına uzaktaki batacak güneşin ayna kırığı gibi çatlak kırmızı ışığı alevlenerek düşüyor. Fakat evin içi alaca karanlıktır”* (s.281). Eski dam, ön ve arka odalardan ibaret. Mesela, Ultuğan'ın arka odada yatağında düşüncelerine dalıp otururken Maydan ilk defa ön odaya kapıdan girer. İlk gelişinden başlayarak Maydan, Ultuğan'ın evine gelip ön odada kalır. Hikâyenin baş kahramanları yasak ilişkileri yaşadığı için olay örgüsünün olaylarının çoğu kapalı dar mekânda, Ultuğan'ın evindeki ön odada geçmektedir. Ultuğan, avlusunda ev işlerini halleder, ineği sağıp, tekrar evine geçip Maydan'la evinde gizlenerek kalır.

Başka bir mekân olarak bölge merkezindeki polis karakolu ortaya çıkmaktadır. Maydan, eşini dövdüğünden tutuklandığında bölge merkezindeki polis karakolunda kapalı kalır. Polis karakolunda Maydan'la görüşemeyen Ultuğan, Maydan'la görüşmeden awıla dönüp ertesi gün sabahdan başka işçi kadınlarla hayvanlar için yem olarak hazırlanacak otu biçmeye Qoğalıbulaq'a gönderilir.

Awılın mağazasında, Maydan'ın evinde de hikâyenin birkaç olayı geçmektedir. Maydan'ın evi *“bundan üç-dört sene önce kendisi (Maydan) ekip başı olarak çalıştığına inşa etmiş dört odalı, verandası olan büyük ev idi”* (s.308). Ultuğan, hikâyenin sonunda Maydan'ın evine gittiğinde *“her taraf dağılmış çocukların kıyafetleri, yıkanmamış bulaşıkları, ekmeğin kırıntılarıdır”* (s.308). Maydan, hapse atılıp eve gelmeyince eşi hastalanır ve ev bakımı küçük çocuklarına kalır.

Zaman- “Ultuğan” hikâyesi, Sayın Muratbek'in uzun hikâyelerinden biridir. Bu yüzden hikâyede zamanlamaya büyük önem verilmektedir. Dolayısıyla hikâyede zaman unsurları geniş bir yer tutmaktadır. Hikâyenin olay örgüsünün olaylarının ot biçimi zamanında cereyan ettiğinden hareketle hikâyenin vaka zamanı, yazın sonu - sonbaharın başlangıcıdır. Hikâyede zamanda atlamalar yer aldığından vaka süresi tam olarak çıkarılamamaktadır.

Hikâyede geriye dönüş, zamanda atlama ve özetleme teknikleri ortaya çıkmaktadır. “*Bundan üç gün önce bu sağ taraftaki köşede başını duvara dönüp babası yatmış idi*” (s.282) şeklinde geriye dönülerek babasının daha hayattayken evde yattığı anlatılmaktadır.

“*İnşallah, erkek çocuktur!*” dediklerinde yediği yemekleri yere bırakıp üzülen anne-babası bu doğduğunda bunu yanlışlıkla doğan oğlana eşit tutarak adını *Uluğan* koymuştur. *Akrabalar awıla ve tüm etrafa at koşturup müjdelere verdiklerinde ‘Şarip’in eşi oğul doğurdu’ - diye söylerlerdi*” (s.282) şeklinde hikâyede geriye dönülerek baş kahraman olan *Uluğan*’ın geçmişine ait olay anlatılmaktadır.

Hikâyenin olay örgüsünün başladığı baş kahramanın babasının cenazesinden üç gün sonra neler olduğu “*Böylece babası öldükten üç gün sonra akşam Uluğan evde yalnız kalmıştır*” (s.281) şeklinde üç günlük süre atlanarak anlatılmaktadır.

“*O günün ertesinde Uluğan, çay hazırlayıp içip Qoğalıbulaq’a gitmeye hazırlanırken beklenmeksizin komşu evden kocakarı geldi*” (s.299) şeklinde bir zamanda atlama ortaya çıkmaktadır.

Maydan hapisten çıkıp geceleyin *Uluğan*’ın evine gelince ikisi sohbet ettikten sonra “*Böylece tüm gün geçti. Geceye doğru awılın halkı uykuya geçtiği zaman Uluğan, kapıyı açıp dışarı çıktı, ineğini sağıp nehirden gidip su getirdi*” (s.304) şeklinde zamanda atlama ortaya çıkmaktadır.

“*Günler geçiyordu. Uluğan öncesi gibi komşu evin çocuğunu yanına alıp uyuyordu*” (s.289) şeklinde *Uluğan*’ın babasının ölümünden sonraki birkaç günü özetlenmektedir.

“*Bundan sonra ikisi de gün boyunca hiç kalkmadan uyudular*” (s.304) şeklinde *Uluğan* ile Maydan’ın beraber geçirdiği bir gün özetlenmektedir.

Kişiler:

Uluğan - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir kızdır. Hikâyenin olay örgüsü *Uluğan*’ın babasının ölümünden sonra başlamaktadır. *Uluğan*, üç sene önce annesini, babasını da hastalıktan dolayı yeni kaybettikten sonra tek başına kalır. *Uluğan*’ın kişiliği ile bilgi, çoğunlukla onun geçmişi anlatılarak ortaya çıkmaktadır. *Uluğan*’ın anne-babası eski gelenekleri aşamamış olduklarından erkek çocuk isterken kız doğunca

onu erkek çocukla aynı tutarak Ultuğan (Oğul doğmuş) ismini verirler. Akrabaları herkese mujde verirken “Şarip'in eşi oğul doğurdu!” demişlerdi. “Böylece doğar-doğmaz kudretli yaratılışla anne-babası bunun için mücadeleye girişmişler. Zavallı anne-babası yaratılışın zulümünü kabullenmek istememişlerdi de” (s.282) şeklinde anne-babasının kızın yerine daha çok oğul bekledikleri belirtilmektedir. Ultuğan, yürümeye başladığı zamandan itibaren “erkek çocukların grubuna katılıp onlarla oynayıp, onlarla takılıp kavga edip, onlar gibi dövüşüp, onlar gibi küfredip, kimseden güç görmeden şımartılarak yetişti. O zamanlarda kendisinin erkek olduğunu düşünen bebeğin aklında hiçbir şey yok, ergenlik çağına girmeden önce telaşsız bir çocukluk yaşamıştı. Daha yakın zamanlarda ise başına akıl girince kendisinin alaylı durumunu anladığı gün derdi sınırsızdı” (s.282-283) şeklinde Ultuğan'ın küçüklüğü anlatılmaktadır. Ultuğan “erkek huylu bir kız olarak yetişti” (s.283). El-alemin on tane oğulunu geride bırakmaya karar verdikten sonra okulu da iyi okudu, orta okulu mükemmellikle bitirdi, fakat ondan sonra okumaya devam edemedi. Yaşlı anne-babası, tek kızlarına bağlı olduklarından kızın da elleri bağlı idi. Ultuğan, çalışmaya başlayıp anne-babasını üzmeden kırmadan onlara bakar. Anne-babasını kırmak istemeyerek de evlenmedi. “En azından alnıma yazılan bir bahtım var belki diye sakince bekledi” (s.283). Ultuğan'ın önceden Orak adlı sevgilisi olurmuş. Orak, Ultuğan'a aşık olup mektupla duygularını itiraf edince Ultuğan onu beğenip geri cevap yazar. “Ondan sonra ikisi tek başına görüşüp el ele tutuşarak sessiz sedasız bir şekilde avılın kenarında gezmeye başlarlar. Aylı geceler, aysız geceler, bahar gecesi, yaz gecesi... hey gidi tatlı gençliktir” (s.287). Ancak Ultuğan, yaşlı anne-babasını bırakamadığından sevgilisine onun evinde yaşamayı teklif edince cevap vermeden giden Orak, birkaç gün geçtikten sonra eşinin evinde yaşayan erkek olmayı gururuna yediremeyeceğini bildirerek mektup gönderir. Aynı senede başka kızla evlenen Orak'ın artık beş-altı çocuğu olur. Ultuğan, da Orak'la evlenseydi çocuğunun olacağını düşünerek üzülür, çünkü kendisinin de ailesinin, çocuğunun olmasını çok ister. Ultuğan, yanında komşu çocuğunu alarak kaldığı zaman çocuğa tatlılar alıp, onu hep sever, öper. Dolayısıyla o çok çocuksever biri olarak çizilmektedir. Hikâyenin sonunda hamile olan Ultuğan, ne kadar Maydan'a aşık olmasına rağmen onun hasta eşi ile çocuklarının durumlarını görünce Maydan'ı evine gitmesini rica edip yalan söyleyerek avılı terk eder. Bu da Ultuğan'ın fedakarlığını göstermektedir. Ultuğan, hikâyenin olay örgüsünün gelişme kısmında

okuyucuda sadece kendisini düşünen, bencil bir kadın, düşkün bir kadın izlenimini bıraksa, hikâyenin sonuna doğru bu izlenim değişmektedir. Maydan, eşini dövdüğü için hapse atıldığında Ultuğan, sadece kendisinin suçlu olduğunu, Maydan'ın yerine hapse kendisinin atılmasının gerektiğini düşünerek polis müdürüyle konuşmak ister. Onun kimsesi yok, onu arayacak kimse yok, fakat Maydan'ı yoldan çıkaran kendisinin olduğundan Maydan'ın yerine kendisi kalıp onu çıkarmaya çalışır. Bu da Ultuğan'ın iyi kalpli ve fedakar olmasını gösteriyor. Maydan hapisteyken, Ultuğan ot biçmeye gider. İşçi kadınlar onun üzerine dalga geçip onu terslediklerinde bir kadın onu savunur. Önceden çok gururlu ve kimsenin kendisine acımasına tahammül edemeyen Ultuğan, bu sefer tamamen halsizleşerek gözleri yaşarıp boğazına birşey takılmış gibi sessiz kalır. Bu da tamamen tek başına kalan Ultuğan'ın ne kadar zayıf ve çaresiz kaldığını göstermektedir.

Maydan - Ultuğan'ın aşık olduğu; köylü bir erkektir. Maydan, Sandibala adlı eşi ve dört çocuğuyla “*bundan üç-dört sene önce kendisi ekip başı olarak çalışırken inşa ettiği dört odalı, verandası var, büyük bir ev*”de (s.308) yaşarlar. Maydan, sürekli içen ve karısından dayak yeyen zayıf karakterli bir erkek olarak çizilmektedir. İlk defa Ultuğan'ın evine eşinden saklanmaya çalışırken gelir. Ultuğan, ona acıyarak evinin ön odasında kalıp gecelemesine izin verir. Ultuğan ile Maydan önceden tanışıyorlar, fakat Ultuğan Maydan'a aşık olabileceğini aklın ucundan bile geçirmezdi. “*Eğer bundan birer ay önce Ultuğan'a: ‘Bu Maydan nasıl bir erkek, senin hoşuna gidiyor mu?’ - diye soran biri olsa, bu ne diyeceğini bile bilmezdi. Büzülmüş zayıf, hep arak içen patlak gözlü delikanlının hangi yüzünden, hangi davranışından hoşlanayım ki derdi... Hatta gülerdi. Alay ederdi...*” (s.297) şeklinde Maydan'ın tasviri orataya çıkmaktadır. Eşi Sandibala'nın dili çok acı idi, bağırduğunda çok ağır sözler söylerdi. Maydan ise ona hiç birşey diyemezdi, el de kaldıramazdı. Fakat, Maydan Ultuğan'ın evine sürekli gelmeye başladıktan sonra içmeyi de keser, artık içmeden gelmeye başlar. Eşiyle mutsuz olan Maydan, Ultuğan'a aşık olup onda huzur bulur ki, ailesini bırakmayı bile göze alır. Maydan, okuyucuda karışık duygular uyandırmaktadır. Kısmen mutsuzluğuna acıyan, kısmen sorumsuzluğu ile eşiyle bir sürü çocuğunu umursamaması için kınayan da var. Eşini dövdüğü için hapse düşen Maydan serbest bırakılınca evine hiç uğramadan Ultuğan'ın yanına gidip birkaç gündür orda kalır. Halbuki aynı zamanda evinde eşi rahatsızlanıp halsiz yatmakta, evi perişan halde, çocukları da kendi kendilerine bırakılıp

bakımsız kalmaktadır. Dolayısıyla, hikâyede Maydan, karaktersiz, zayıf, sorumsuz bir erkek olarak çizilerek okuyucuda olumsuz hisler uyandırmaktadır.

Hikâyede Maydan'ın eşi Sandibala, komşu evin çocuğu, cam tamircisi İvan, konsey memuru, polis memuru, ekip başı Sağınbay, işçi kadınlar, Ultuğan'ın eski sevgilisi Orak gibi karakterler hikâyenin olay örgüsünün gelişiminde yer alarak, fakat kişilikleri çok açıklanmadan yardımcı kahramanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede Ultuğan ile Maydan arasında yaşanan yasak aşk üzerinden sevgi temi işlenmektedir. Hikâyenin baş kahramanı evde kalmış kadın Ultuğan, babasının ölümünden sonra tek başına kalır. Günün birinde Maydan, eşinden saklanarak Ultuğan'ın evinin ön odasına kapıya vurmadan izinsiz girer. Maydan'a acıyan Ultuğan, onun kalmasına izin vererek onun için yatak bile hazırlar. Bundan üç gün sonra ya içtiğinden, ya da ağladığından gözleri kızarmış Maydan, Ultuğan'ın evine gelip ondan özür dileyince ikisi beraber oturarak çay içerek Ultuğan'ın babasını anımsarlar. Bundan sonra içmeden gelen Maydan, Ultuğan'ın evine sürekli gelip ikisi beraber oturup dertleşmeye başlarlar. Aralarında saygı dolu ilişkiler başlar. Ultuğan, artık gündüz-gece Maydan'ı düşünür. “*Neyi var, uslu bir erkek. Koca olmaya layık*” (s.291) şeklinde düşünerek Maydan'ın ilk konuyu açıp konuşacağını bekler. Maydan, günün birinde sevdiğini itiraf edince ikisi yakınlaşırlar. Bundan sonra Maydan ile Ultuğan'ın arasında aşk başlayıp ikisi çok zaman beraber geçirmeye başlar. Tüm awıl halkın onların arasındaki ilişkileri öğreneceğini bilerek Maydan'ın artık gelmeyeceğinden korkan Ultuğan, evinde tek başına kalarak günlük hayatına devam etmeye çalışır, fakat rahatsızlanır. Akşamında Maydan geldiğinde onun niye geldiğini sorarak, kucaklayarak gitmesini söyler, ancak kendisi onu bırakmaz.

İhanet temi- Hikâyede ihanet temi Maydan'ın şahsında işlenmektedir. Maydan'ın eşi Sandibala'yla dört çocuğu var. Maydan, ekip başı olarak çalıştığında ev inşa eder ve ailesiyle bu evde yaşarlar. Eşi Sandibala, çok çirkef bir kadındır, Maydan ise kendisini alkole kaptırır. Sandibala, sarhoş Maydan'a çok ağır sözler söyleyip tüm awıl halkın önünde bağırır. Maydan ise karısından kaçıp farklı yerlerde gizlenir. Ultuğan'la konuştuklarında karısına hiçbir karşılık veremediğini, dövemediğini de söyler. Mutsuz bir evlilik yaşayan Maydan, anne-babası öldükten sonra tek kalan, “evde kalmış”

Ultuğan'la uzun zamandır dertleşerek zaman geçirdikçe yakınlaşıp aşık olur. Geceler evinden çıkıp Ultuğan'ın evine gidip sabaha kadar onun yanında kalan Maydan, eşine ve ailesine ihanet eder. Ultuğan'la ilişkileri ilerleyince karısını da, çocuklarını da önemsemeyen onları bırakıp gideceğini söyleyen Maydan, okuyucuda olumsuz duygular uyandırmaktadır. Ultuğan'ın kaç çocuğu olduğunu sorduğunda “*Dört. On olsa bile ben artık Sandibala'ya dönmem*” (s.306) şeklinde cevap veren Maydan, okuyucunun önüne sorumsuz kişiliğiyle çıkmaktadır.

Köylü yaşamın portresi- Hikâyede köy yaşamına dair bazı dikkatler ortaya çıkmaktadır. Eskiden kazak ailelerinde erkek çocuk daha çok değer görmekteydi, daha fazla istenirdi kız çocuğa göre; fakat bu geleneklerle örfler zamanla geride kalıp unutulmuştu. Ancak, hikâyede baş kahramanın ailesi, geride hala eski örflerin etkisi altında kalarak erkek çocuk isterler. Erkek değil, kız doğunca, ona rağmen etrafa oğul doğduğunun müjdesini yayarak kızlarına Ultuğan, Oğul doğmuş ismini verirler. Sonuç olarak, Ultuğan, çocukluğundan beri daha çok erkek gibi yetişip sert ve erkeksi karaktere sahiptir.

Bununla beraber, şehirlerle kıyasla daha çok awıllarda “evde kalmış” kavramı ortaya çıkar. Hikâyede “*Özellikle evde kalmış kocakarının pişmanlık duyacağı, söyleyeceği de çok idi*” (s.282) şeklinde Ultuğan'ın evlilik yaşını çoktan aştığı belirtilmektedir. “*Evlenmeyi, bir yaşam oluşturmayı, el-alemin kızları gibi çocuk doğurmayı düşünüyor. Bunun hepsi onun için tatlı bir rüya, uzak bir hayal gibi göründü. Çünkü onunla yaştaş erkekler çoktan evli ve çocuklu olmuşlardır, sadece eşi ölmüş, yahut eşi kovmuş birileri olmasa. Hatta kim olursa olsun da, yeter ki hoşuna gidecek biri olsa. Hatta onlarla da karşılaşmasa da hoşuna giden birini eşinden ayırıp evlenebilir. Halk ayıplasa da ayıplasin, o da insan, onun da sevesi ve evli-çocuklu olası geliyor...*” (s.289) şeklinde aktarılan Ultuğan'ın düşüncelerinden “evde kalmış” kızın hayatı kolay değildir. Awıllarda “evde kalmış” kadınların kaderleri, hayatının sonuna kadar yalnız kalıp yaşaması; yahut, Ultuğan'ınki gibi evli bir erkeği eşinden ayırıp tüm awıla rezil olmasıdır.

2.4.22. Hafif Rüzgar¹⁰¹

Tanımı- “Hafif Rüzgar” hikâyesinde merkezi tem olarak sevgi işlenmektedir. Hikâyenin baş kahramanı Rısjan, genç yaşında elinde bir çocuğuyla tek başına kalmıştır. Evinde yaşlı annesi ve kızıyla beraber yaşayarak kolhozun taştan yapılan deposunda tahıl temizleyerek çalışmaktadır. Hikâyede Rısjan’ın eski eşi Tolep ile ilişkisi ve başka erkeklerle yakınlıkları konu edinilir. Rısjan ile Tolep’in aşk hikâyesi, “Hafif Rüzgar” hikâyesinin temelini kurmuştur. Hikâyede sevgi temi dışında gündelik awıl hayatına dair dikkatler de ortaya çıkmaktadır.

“Hafif Rüzgar” hikâyesi, 3. şahıs (O) anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz hikâyenin hemen ilk cümlesinden de anlayabiliriz: “*Tohumun saklandığı taştan yapılan deponun önünde kış boyunca lacivert tahıl temizleme makinesi (VİM) titreyip duruyor*” (s.310). Anlatıcı, Rısjan’ın düşünceleri ile duygularına, ruh haline hakim olarak okuyucuya nakletmektedir. Mesela, “*Kendisi içinden: “Utanmadan selamlaşıyor ya bir de”, - diyiverdi*” (s.313) şeklinde Rısjan’ın aklından geçen düşüncesi anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. “*Nasıl olan günde de Tolep bu gelişle yarası kapanmaya başlayan Rısjan’ın kalbini acıtmış idi*” (s.314) şeklinde Rısjan’ın ruh hali de aktarılmaktadır. Bunun dışında, Tolep’in Rısjan’ın dış görünüşü ve evin iç hali hakkında düşünceleri de anlatıcı tarafından şu şekilde verilmektedir: “*Herşey bundan altı ay önce kendisi gittiği zamandaki olduğu halde, hiçbir değişiklik yok. Pencerenin önünde küçük derin bulaşık içine su koyup Qanşayım yetiştirmiş pırasa da eski halinde*” (s.318). Dolayısıyla anlatıcı tanrısal bakış açısına sahiptir.

Hikâyede, kahramanların diyaloglarına büyük ağırlık verilerek anlatıcının rölü azaltılmaktadır. Hikâyede baş kahramanın ve Janbay’ın, baş kahramanla Tolep’in, baş kahramanla annesinin, baş kahramanla arkadaşı Jamal’ın arasındaki diyaloglar yer almaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Tohumun saklandığı taştan yapılan deponun önünde kış boyunca lacivert tahıl temizleme makinesi (VİM) titreyip duruyor*” (s.310) cümlesiyle

¹⁰¹ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 310-321.

hikâyenin anlatıcısı ve onun bakış açısı, ayrıca hikâyenin mekânı ve zamanı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, mekânın tahılın saklandığı taştan yapılan deponun olduğunun, önünde tahıl temizleme makinesinin olduğunun, mevsimin de kış olduğunun, tahıl temizleme sürecinin nasıl gerçekleştiğinin, işçilerin de hep kadınların olduğunun belirtilmesi ile giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Kadınların arasındaki tek erkek olan Janbay tanıtılarak, onun her zaman işçi kadınlara bulaşması, şakalaşması, kadınların da onun şakalarına karşılık olarak şakalaşmaları anlatılarak hikâyenin gelişme kısmı başlamaktadır. Janbay'ın kadınların arasındaki tek bekar olan Rısjan'a bulaşması, Rısjan'ın temiz tohumları içeri taşıması, Janbay'ın dürtmesi, Rısjan'ın Jamal ile Bağıla'nın yardımı ile Janbay'ı içeri taşıması, ayakları ile ellerini arkasına çevirip iplerle bağlamaları, Janbay'ın yalvarışlı konuşmaya başlaması, kadınların birinin Tolep'in geldiğinin haberini vermesi, Tolep'in gelmesi, Tolep'in Janbay'ı araması, Rısjan'ın Janbay'ı göstermesi, Tolep'in Janbay'ın iplerini çözmesi, onu azarlaması ve konseye götürmesi, Janbay yalvarışlı bakışla dışarı çıkması, Tolep'in akşam Rısjan'ın evine geleceğini söylemesi, Jamal'ın gelmesi, Rısjan ile Jamal'ın konuşması, kadınların öğle arasına çıkması, Rısjan'ın Jamal'la evine gidip annesi ile kızı için sofrayı hazırlayıp gitmesi, Rısjan'ın Jamal'ın evine gitmesi, Jamal'ın kayın validesinin Rısjan'ı sıcak karşılaması, arka odadan bir erkeğin çıkması, Jamal'ın Rısjan'ı kayın akrabasıyla tanıştırması, Rısjan'ın erkeğe ayağından tepesine kadar bakması, erkeğin çekinmesi, Rısjan'ın erkekle konuşması, masa üstünde herkesin votka içmesi, Rısjan'ın neşelenerek erkeğin ismi sorması, ismini öğrenip gülmesi, Rısjan'ın annesi ile kızının yemeklerini verip onları uyumaya yatırması, kapının önüne çıkıp durması, Tolep'in Rısjan'ın yanına gelmesi, özlediğini söylemesi, ikisinin konuşması, içeride odadan kızın ağlamasının duyulması, Rısjan'ın Tolep'e kızını yanına gidip görebileceğini söylemesi, Rısjan'ın annesini dışarıya çıkarması, annesinin sigara kokusunu sezerek birinin geldiğini düşünmesi, Rısjan'ın annesini eve getirmesi, annesinin Rısjan'a çay ısıtmayı rica etmesi, Rısjan'ın Tolep'i eve çağırması, Tolep'in eve girip oturması, Tolep'in evde hiç bir şeyin değişmemesini ve Rısjan'ın zayıflamasını fark etmesi, Rısjan ile Tolep'in konuşması, Rısjan'ın kayanayan çayı getirmesi, ikisinin oturup birer kase çay içmesi, Tolep'in Rısjan'ın onu affetmesini sorması, giyinip evden çıkıp gitmesi, Rısjan'ın annesi ile çay içmesi, Rısjan'ın Tolep'in

geri geleceğini beklemesi, Rısjan'ın kalın giyinerek dışarıya çıkması da hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Rısjan'ın dışarıda durup Tolep'i beklemesi, Rısjan'ın awılın öbür ucuna gitmesi, hızlı hızlı yürüyerek Tolep'in evinin yanına gelmesi, gaz lambası yanan odanın penceresine bakması, pencerede Tolep'in karısını görmesi, diğer pencereye bakıp Tolep'i bükülerek kanepede yatarken görmesi, Rısjan'ın Tolep'e acıması, geri eve dönmesi ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Rısjan'ın düşüncelere dalması, göğe bakarak yıldızları seyretmesi, hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl, kolhoz'dur. Olay örgüsünün olayları, awılda çoğunlukla baş kahraman olan Rısjan'ın çalıştığı tohum deposunda ve evinde cereyan etmektedir. Çok az olay, Rısjan'ın arkadaşının evinde ve Tolep'in evinin yanında geçmektedir.

Hikâyede depoya dair tasvir verilmemektedir, fakat bu depoda yapılan işler anlatılmaktadır. Deponun önünde kış boyunca baharda ekilmek üzere tohumlar tahıl temizleme makinesinde temizlenir. *“Tamamen kurumuş tohumun kokusu uçuşan eskimiş tozdan farenin kokusu da çıkıyor. Kadınlar ağızları ile yüzlerini sararak kapatmışlardır. Ancak yine de havlularını çıkardığında sadece gözleri parlayarak konuşarak güldüklerinde sadece bembeyaz dişleri parıldıyorlardır. Kirpiklerini tozdan çiy kaplamıştır”* (s.310) şeklinde deponun içerisinde uçuşan toz ile kokular anlatılarak deponun kısmen tasviri verilmektedir. Tolep depoya geldiğinde deponun içerisindeki durum anlatılmaktadır. Ayrıca, deponun içerisi karanlık olduğu *“Tolep karanlıkta eğilip Janbay'ın elleri ile ayaklarını çözmeye başladı”* (s.313) şeklinde belirtilmektedir.

Gündüz kadınlar öğle arasına çıktıklarında Rısjan'ın arkadaşı Jamal, Rısjan'ı evine kayın akrabasıyla tanıştırmak için getirir, herkes oturup içki içerek sohbet eder. Sonra Rısjan, kendi evinin kapısının önünde Tolep'in gelmesini bekler. Tolep, Rısjan'ın evinin ahırın tarafından gelir. Evin *“karanlık köşesi tarafına çekip”* (s.316) ikisi konuşurlar. Gece ortasında Rısjan, biraz sağır, biraz kör annesini dışarı çıkarıp geri getirdikten sonra mutfığa gidip sobadaki sönmüş olan ateşi yakıp çay ısıtır. Tolep'le beraber mutfakta çay içerler. Tolep, evin bundan altı ay önce olduğu gibi kaldığını, hiç

bir şey değişmediğini fareder: *“Pencere önünde küçük derin bulaşığa su koyup Qanşayım yetiştirdiği pırasa da eski halinde”* (s.318).

Rısjan, Tolep’i bekleyerek dışarda bir müddet durduktan sonra *“awılın ikinci kenarına”* (s.320) gider.

Hikâyede mekân ve tabiat tasvirlerinin çok az yer tutmasının sebebi, yazarın daha çok olayların, kişilerin ve zamanlamanın üzerinde yoğunlaşmasıdır.

Zaman- Hikâyede vaka zamanı kışın sonu olarak belirtilmektedir: *“Açık güneşli gün. Kar eriyor. Baharın kokusu geliyormuş sanki”* (s.314). Vaka zamanı *“bugün”* (s.311) ibaresiyle başlamaktadır. Zamanın ilerlediği *“ondan sonra”* (s.311), *“bu anda”* (s.312), *“bundan sonra”* (s.312), *“tam bu anda”* (s.313) gibi belirsiz ibarelerle belirtilmektedir. *“Gündüz”* (s.314) kadınlar öğle arasına yemek yemeye çıkarlar. *“Akşamleyin”* (s.315) Rısjan her gün yaptığı gibi annesi ile kızının yemeklerini verip onları yatırdıktan sonra kapının önünde Tolep’i beklerken *“Karanlık çöküp, göz görmeyecek zaman”* (s.315) olur. Rısjan ile Tolep konuşurken *“bu anda”* (s.317) iç odadan Rısjan’ın annesi çıkar. Hikâyenin olay örgüsü, aynı günün gecesinde sona ermektedir: *“Dışarı tenhadır. Sadece serin yel esiyor. Hafif rüzgar gibi nemli sıcaklık var esintisinde. Sokaktaki taşan kar suyu da donmamış ayak altında gündüz olduğu gibi sarkıyor. Birkaç pencereden görünen ateş olmasa awıl sessiz bir uykuda. (...) Rısjan, gece gökyüzüne baktı, yıldızların çokluğuna şaşırdı. Kalabalık halinde gün geçtikçe daha da çoğalıyormuş gibi”* (s.321). Hikâyenin sonunda baş kahraman olan Rısjan, *“Bahar da yakındır”* (s.321) şeklinde düşünür, bu da vaka zamanın kışın sonu olduğunu bir daha ortaya çıkarmaktadır.

Kişiler:

Rısjan – hikâyenin baş kahramanıdır. Annesi ve üç yaşındaki tek kızıyla beraber yaşayan ve tahıl temizleme makinesinde depoda çalışarak geçinen genç bir kadındır. Sabahtan akşama kadar çalışarak aynı zamanda yarım sağır, yarım kör annesine ve küçük kızına bakmaya yetişir. Her gün onların yemeklerini hazırlar, annesi dışarıya çıktığında ona eşlik eder. *“Zeytin gözlü, beyaz tenli kadın”* (s.311) olarak tarif edilen Rısjan, depoda çalışan kadınların arasında tek bekar olduğundan iş yerinde köylerine damat olarak gelen ve depocu olarak çalışan Janbay’ın sataşmasına ve takılmasına uğrar. Janbay, onu kalçasından dürttüğünde gülüveren Rısjan, güçlü erkeğin üzerine

gelir. Rısjan'ın güçlü ve cesaretli bir kadın olduğunu ortaya çıkarmaktayız. Rısjan'ın utangaç ve sakin bir kişiliğine sahip olmadığı da ortaya çıkmaktadır. Mesela, arkadaşı Jamal onu kayın akrabasıyla tanıştırdığında Rısjan, arkadaşının amacını anlayınca *“Ne varmış, tanışalım o zaman”, - diye, kız gözlerini çevirerek delikanlıya tepesinden ayak ucuna kadar dikilerek bakış attı. Delikanlı, yüzü alevlenerek kızarıp, terlemeye başladı. ‘Ya, zavallı, gerçek utangaç biri, güçsüzün ta kendisiymiş’* (s.314-315) şeklinde düşünür. Ancak, evli olan erkeği bile evinden kovamayan, akşam onun gelişini bekleyen, hatta o gittikten sonra peşinden awılın öbür ucuna evine kadar giden Rısjan, sevgisinden dolayı zayıflık göstermektedir. Böylece Rısjan, mutsuz bir aşk yaşayan, yalnız kalan, fakat yine de pes etmeden çalışarak ailesini geçindiren bir kadın tipini temsil etmektedir.

Tolep – baş kahraman'ın sevgilisi; köylü bir erkektir. Rısjan'ın Qanşayım adlı kızının babası. Tolep'in işi, *“o – ziraatçı. Tohumun kaliteli bir şekilde temizlenmesi için ilk sırada sorumlu olan kişidir”* (s.313) şeklinde verilmektedir. Dış görünüşü ise *“Kalın suratı, tümsek burnu, kalın ağız kenarları sigaranın közünün kırmızı ışığında demirden yapılmış gibi olup göründü. (...) İki omzuna iki kişi binmiş gibi göğüslü güçlü bedeni çöküp küçülmüş gibi”* (s.316) şeklinde Rısjan'ın perspektivinden verilmektedir. Belli olmayan nedenle Rısjan'dan ayrılıp başka kadınla evlenen Tolep'in, Rısjan'ı sevmeye devam ettiği ve eşiyle mutsuz olduğu ortaya çıkmaktadır. Rısjan'ın önünde kendisini suçlu hisseden Tolep, Rısjan'ın kendisine küs olup olmadığını, onu affedip affedemeyeceğini sorar. Rısjan'ın hiç bir şekilde küs olmadığını, ona karşı kötülük de dilemediğini söylediğinde Tolep kafasını sallayarak hüznü yüz ifadesiyle içini çeker. Tolep, Rısjan'ı sevdiği halde evli olduğundan onunla beraber olamaz. Ancak, iksinin önceden beraber olduğu, hatta ortak çocukları bile olduğu ortadadır, sadece ayrıldıklarının nedeni belli değildir.

Janbay – Rısjan'ın çalıştığı deponun başı; köylü bir erkektir. Janbay, Rısjan'ın awılına damat olarak gelmiştir. Bu yüzden, depoda çalışan tüm kadınlarla şakalaşarak takılır: *“kadınların tümüne enişte gibi davranarak oynayarak, dalga geçerek takılır. Diliyle sokarak, kalçalarına elleriyle dokunarak dırter. Kötü Janbay adlandırılması da bu huyundan”* (s.310). Ancak, kadınların arasındaki tek bekar olan Rısjan'a daha çok sataşır. Eşini boşayıp Rısjan'ı almak istediğini söyleyerek Rısjan'a sataşarak taciz yapar: *“Sadece hanginiz bana varacak, hadi? He, bu arada bu Rısjan bekardır! Sen*

bana uyarısın, Rısjan, - diye zeytinli gözleri, beyaz tenli genç kadının kalçasından dürttü. (...) Maşallah, bu Rısjan'ın kalçaları! Elime geçirecek gün olur mu, olmaz mı!" (s.311). Ancak, depodaki işçi kadınlar Janbay'ın hareketlerin tepkisiz bırakmazlar: *"Bu yaptıklarına karşılık olarak kadınların da bazen buna herkes birleşerek saldırıp yapmaktıkları yok. Deponun içine sokup kıyafetlerini çıkartıp kendisini bağlayıp buğdayın içine gömerler, olmadı - elindeki anahtarlarını ondan alıp yemeğe çıkacağı zaman bunu içeride kapatıp giderler. Ya da anahtarlarını bir yere gizleyip onu yalvartırlar. Kendilerince oyunla gülüşleri hiç dinmeyen bir gruptur"* (s.310-311). Hikâyede Kötü Janbay'ın karakteri abazan erkek tipini temsil etmektedir.

Hikâyede merkezi tem olarak Rısjan ile Tolep'in arasındaki sevgi ortaya çıktığından dolayı hikâyedeki başka kahramanlar önem taşımamaktadır. Yardımcı kahramanlar olarak baş kahramanın arkadaşı Jamal, Jamal'ın Rısjan'la tanıştırdığı kayın akrabası Selebezi, Rısjan'ın annesi, üç yaşındaki kızı ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyenin merkezinde baş kahraman olan Rısjan ile Tolep'in arasındaki aşk yer almaktadır. Rısjan ile Tolep, önceden beraber olan, fakat altı ay önce Rısjan'dan ayrılarak evini terk eden Tolep, artık genç eşiyle yaşamakta olmasına rağmen Rısjan'ın yanına gelmeye devam eder. Geceleyin Rısjan'ın yanına gelip ikisi uzun sohbet ederler. Tolep'le Rısjan'ın ayrılma nedeni belirtilmemekte, fakat Tolep'in Rısjan'ın önünde kendisini suçlu hissettiği bellidir. Rısjan, arkadaşının tanıştırdığı bekar erkekle evlenip beraber yaşayabileceklerini söylediğinde Tolep *"O zaman ölümün benden"* (s.319) şeklinde tehdit etmiş gibi cevap verir. Böylece Tolep, başka biriyle evli olarak Rısjan'ın yanına gelmeye devam ederek ne Rısjan'ın yeni hayat başlamasına, ne de kendi ailesinin düzelmesine şans bırakmaktadır. Rısjan'ın da akşamleyin kapı önüne çıkıp beklemesi, Tolep'in peşinden çıkarak onun awılın öbür ucundaki evine kadar gitmesi, pencereden Tolep'in evde olduğunu gördükten sonra evine dönmesi, Tolep'i ne kadar sevdiğini göstermektedir. Hikâyede sevgi temi, yasak aşk üzerinden işlenmektedir.

Acıma temi- Hikâyede Rısjan, mutsuz aşk yaşayan, elinde küçük çocukla erkeksiz tek başına kalan ve küçük ailesini geçindirmek zorunda kalan kadın tipini temsil etmektedir. Rısjan'ın çalışarak yaşlı annesi ile küçük kızını geçindirmesi, iş yerinde

sürekli ona sataşan, taciz eden Janbay’a karşılık verebilmesi, onun güçlü bir karaktere sahip olduğunu ifade etmektedir. Ancak, aşk konusunda Rısjan, zayıf ve karaktersiz olarak çizilmektedir. Elinde tek çocuğuyla bırakıp giden Tolep’i hala sevmeye devam ettiğinden dolayı yanına gelmesine izin vermektedir. Merhametli ve iyi kalpli, kinsiz olarak çizilen Rısjan, yaşlılıktan gözü görmeyen ve kulağı duymayan annesi ile üç yaşındaki kızına tek başına bakar, çalışarak geçindirmeye çalışır. Öğle arasında evine dönerek annesi ile kızına yemek hazırlayıp, yemeklerini verip gene işine döner, akşam işten yorgun döndüğünde evindekilere yemek hazırlamak gene onun omzundadır.

Köy yaşamın portresi- Hikâyede baş kahramanın çalıştığı yer tohumun saklandığı depodur. Deponun önünde tahıl temizleme makinesi vardır. Kış boyunca tohumlar bu makineden geçirilerek baharda ekilmek üzere hazırlanmaktadır. *“Tamamen kurumuş tohumun kokusu uçuşan eskimiş tozdan farenin kokusu da çıkıyor. Kadınlar ağızları ile yüzlerini sararak kapatmışlardır. Ancak yine de havlularını çıkardığında sadece gözleri parlayarak konuşarak güldüklerinde sadece bembeyaz dişleri parıldıyorlardır. Kırpiklerini tozdan çiy kaplamıştır”* (s.310) şeklinde tasvir edilen depoda çalışan işçiler tamamen kadınlardan ibaret, sadece bir erkek depocu vardır. Kolhozlarda köylüler, genelde ya tarım, ya da hayvancılıkla uğraşırlar. Herkes için iş bulunmayabilir, bu yüzden şartlar ne olursa olsun iş fırsatını kimse kaçırmaz.

Başka bir dikkat, Rısjan’ın Tolep’i evinin kapısına çıkarak beklerken uzaktan gelen müzik sesleridir: *“Karanlık çöküp, zifiri karanlık oldu. Birer sebepsiz dolaşmalar bitip, insanlar yerlerine oturmuşlardır. Kulüp tarafından müzik sesi geliyor. Hangi müziğin olduğu anlaşılmıyor, çok sesi çok az geliyor”* (s.315). Awıldaki tek sosyal faaliyet, aktiviti, gençlerin eğlenmeye gittiği tek yer olan kulüpte akşam disko yapılırdı. Awılda başka sosyal faaliyet bulunmazdı.

2.4.23. İleri Geri Yol¹⁰²

Tanımı- “İleri-Geri Yol” hikâyesi, hikâyenin baş kahramanı Böken’in okul için hazırlanırken şehre gidip kırtasiye malzemelerini almak için annesi tarafından Kökbay ile birlikte şehre gönderilmesi ve onunla birlikte giderken Kökbay’ın arabasına Külşara ile konuşmaları, aralarındaki gizli ilişki ve onların yaşak ilişki yaşadıklarını anlayan

¹⁰² Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 322-342.

Böken'in onları tek başına bırakmayıp takip edilişlerini anlatmaktadır. Kökbay ile Külşara, tek başına kalmak istediklerini açık açık söyleyerek Böken'i kovalarlar.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcının hikâyenin kahramanlarının ruh hallerine, düşüncelerine hakim olup onları okuyucuya naklettiğinden hareketle onun tanrısal bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz. Hikâyenin anlatıcısı, baş kahramanı Böken'in düşüncelerine hakim olarak onları şu şekilde aktarmaktadır: “*Büyüyüp para kazanmaya başlayım, o zaman olsun işte. Anneme bu kumaştan bir elbise, o kumaştan bir elbise... O, şu biri çok güzelmiş, ondan bir elbise, şu yeşil çiçekli olanından bir elbise... Burdaki tüm güzel kumaştan birer elbise satın alırım, - diye hayal etti*” (s.336). Böken'in duygularını da anlatıcı nakletmektedir: “*Böken ikisinin bu davranışından yanacakmış gibi olarak kızdı, tüm vücudunu kaplayan horluk – öfkeden patlayacak gibi oldu*” (s.330).

Hikâyede kahramanların diyalogları geniş bir yer tutmaktadır. Yazar, kahramanlarını konuşturarak onların karakterlerini açıklamaya, aynı zamanda anlatımı farklılaştırmaya çalışmıştır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Herşey için suçlu olan annesidir*” (s.322) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye giriş, Böken'in annesinin Kökbay'ın şehre gideceğini duyunca oğlunu onun arabasına bindirmek istediği, şehre ulaşp, gereken kırtasiye malzemelerini aldıktan sonra, akşama eve döneceğini düşündüğünün anlatılması ile yapılmaktadır. Böken otobüsle gidip bir gün şehirde otelde geceleyip dönmek istediğini söylemesi üzerine annesi bağırarak onu azarlayınca Böken Kökbay ile gitmeye razı olur.

Gelişme- Annesinin Böken'i yıkayıp giyindirerek yola hazırlaması, ikisinin Kökbay'ın evine gitmesi, Kökbay'ın durumdan memnun olmayarak söylenmesi, Böken'in annesinin Kökbay'ı azarlaması, eline sopa alıp Kökbay'a doğru yönelmesi, Kökbay'ın ürkerek oğlunu almayı kabul etmesi, Böken ile Kökbay'ın arabaya binmesi, annesinin Böken'e para vermesi, Kökbay'ın Böken'den tarak alıp saçını taraması, ikisinin yolculuğa çıkmaları, Kökbay'ın arabayı durdurarak yolun kenarında oturan Külşara'yı arabaya bindirmesi, yolculuğa devam etmesi, Külşara ile Kökbay'ın kendi arasında gizli konuşması, Böken'in onların konuşmasını anlaması, Kökbay'ın Külşara ile

sohbet etmeye devam etmesi, Külşara'nın Böken'in arabada olduğunu hatırlayıp utanması, arabanın su kaynağın yanında durması, Kökbay'ın Böken'i torbayla su doldurup getirmeye göndermesi, Böken'in kaynağa inip su doldurması, suyla geri dönmesi, arabanın yanında Abiltay'ın arabasını görmesi, Böken'in suyu Kökbay'a vermesi, Kökbay'ın onsuz da dolu radyatörün içine su dökmesi, tekrar üçünün arabaya binmesi, Böken'in pencerenin yanına oturması, kapıyı sert kapatması, Abiltay ile aynı yolda yolculuğa devam etmesi, Abiltay'ın başka tarafa dönmesi, Kökbay'ın arabayı yoldan çıkıp durdurması, Kökbay ile Külşara'nın sözleri kıvrarak konuşması, herkesin arabadan inmesi, Külşara'nın Kökbay'ın kalın montunu alıp yeşilliğe gidip oturması, Kökbay'ın anahtarını kaybettiğini söyleyerek Böken'i demin durduğu yere göndermesi, Böken'in geri dönüp gitmeyeceğini demesi, Kökbay'ın Külşara'yı göndermesi, Kökbay'ın Külşara'nın peşinden gitmesi, Böken'in sessizce onları takip etmesi, Kökbay'ın Böken'e kalmasını söylemesi, Külşara'ya ulaşmaları ve yolculuğa devam etmeleri.

Terlemeye başlayınca Kökbay'ın yoldan çıkıp arabayı durdurması, Böken'le Kökbay'ın suya girmesi, Külşara'nın onlardan ayrılıp kalın bodur ağaçların arasına gitmesi, Kökbay'ın iddiaya girip nehrin öbür ucuna yüzmesi, sonuna kadar gitmeden geri gelmesi, sudan çıkıp yere yatması, sonra Kökbay'ın, Külşara'nın yanına doğru gitmesi, Kökbay'ın geri dönmesi, Böken'le Kökbay'ın yerde oturarak ısınması, şehre vardıklarında Kökbay'ın Külşara ile Böken'i şehrin ilk durağında bırakması, Kökbay'ın motor tamirat fabrikasına gitmesi, Külşara ile Böken'in otobüse binmesi, Böken'in otobüsten inmesi, Külşara'nın otobüsü durdurup peşinden inmesi, Böken'in kitapçıya gitmesi, kitap alması, dondurma ile gazoz alıp içmesi, kumaş mağazasına girmesi, Külşara'nın onu yanına çağırması, ikisinin şehirli insanları izlemesi, mağazaları gezmeleri, Kökbay'ın gelmesi, Kökbay ile Külşara'nın ayrılıp bayan kıyafeti mağazasına gitmesi.

Birlikte dönüş yoluna çıkmaları, Kökbay'ın kurnazca gülümseyerek bir eliyle Külşara'yı tutması, yolun yarımını geçince Kökbay'ın arabayı durdurup inmeleri, Kökbay ile Külşara'nın ağaçların arasına doğru gitmesi, Böken'in onların peşinden gelmesi gelişme kısmını oluşturmaktadır

Düğüm- Kökbay'ın Böken'i kovması, Böken'in duymazlıktan gelmesi, Kökbay'ın gelip Böken'e vurması, Böken'in öfkeyle arabaya binip arabayı çalıştırıp hareket etmesi, Kökbay'ın arabanın peşinden koşmaya devam etmesi hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Arabanın yokuştan yukarı çıkıp aşağı doğru yönelmesi hikâyenin sonuç kısmını tamamlamaktadır. Hikâyenin sonucu belirsizdir.

Hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmaktadır. Vaka anlatımı sırasına tabiat tasvirleri ile zamanda atlamalar girmektedir. Ayrıca, olay örgüsünde baş kahramanın düşünceleri ile kahramanların diyalogları geniş bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla, hikâyenin hareketliliği az ölçüde azalmaktadır.

Mekân- Hikâyede birkaç mekân ortaya çıkmaktadır. Hikâyenin olay örgüsünün başladığı mekân - awıl'dır. Baş kahraman Böken annesiyle evinde tartıştıktan sonra Kökbay'ın evine giderler. Awıla dair hemen hiç tasvir bulunmamaktadır. Kökbay'ın arabasıyla yola çıkarlar. Awıldan başlayan *“eğri büğrü toprak yol”* (s.278) bitince bölgelerarası büyük *“tertemiz parıldayan asfalt”* (s.278) yola çıkarlar. *“Deminki gürültü ile patırtı, düz yumuşak titreyişe dönüştü”* (s.278). Şehirden geri dönerken de, *“Şehirden üç kilometre gibi uzaklaştıktan sonra Kökbay asfalt yoldan ayrılıp kırsal “yumuşak”* (s.285) yola çıkar. *“Bir zamanlar şehirden bunların awılına doğru giden direkt yol idi bu. Bugünlerde at arabayı koşturan birkaç yolcu olmasa toz-toprağından dolayı arabayla hiç kimse geçmezdi”*(s.285). İkinci mekân unsuru olarak şehir ortaya çıkmaktadır. *“Uzaktan yeşile bürünen şehir de göründü. Kalın ağaçlar arasından farklı yerlerden katlı yüksek evleri görünüyor”* (s.332) şeklinde şehre dair kısa bir tasvir ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, şehrin pazarını dolaşarak çeşitli mağazaları gezmesinden söz edilir.

Hikâyenin olay örgüsü çoğunlukla awıldan şehre kadar ve geri dönüş yolculuk üzerine kurgulanmaktadır. Dolayısıyla hikâyede tabiat tasvirleri geniş bir yer tutmaktadır. Mesela, *“Tepe tepe olarak uzanan geniş bozkır. Yol bir zıplayıp tepeye çıkıyor, bir ağır akan bir yürüyüşle devam ediyor. Yolun iki kenarında bele kadar yükselen kalın pelinler, sarımsı haziranın ağustos benzeri kavuran sıcaklığında tamamen pişip serin rüzgara kafalarını eğip sallanıyorlar”* (s.326). Ayrıca, bozkırın dışında yolun üzerinde karşılaşılan su kaynağı ortaya çıkmaktadır: *“Jarbulaq, yoldan*

biraz yana gidiyor, derin hendeği yararlan çıkıp tırıs giderek kaynayan berrak sulu derecik.” (s.328). Yolculuk sırasında Böken'in pencereden dışarı bakıp oturduğunda şöyle bir tabiat çizilmektedir: *“Uzakta bulutlara bürünmüş dağların tepeleri görünüyor. Yeryüzün ucu o dağ tepeleriyle sonlanıyormuş gibi, gökyüzünün kubbesi de o dağların üzerini tıpkı yatak örtüsü ile sarmış gibi görünüş veriyor”* (s.332).

Böylece, hikâyede mekân tasvirlerine çok az yer verilip tabiat tasvirleri daha ağır basmaktadır.

Zaman- Hikâyenin vaka zamanı, havanın sıcaklığına, kahramanların nehirde yüzdüğüne, baş kahramanın okula hazırlanarak şehre gidip kırtasiye malzemelerini aldığına göre yaz olduğunu ifade edebiliriz. Ayrıca, vaka zamanı *“bugün”* (s.322) olarak belirtilmektedir. Zamanın ilerlediği *“ondan sonra”* (s.323, 324,327), *“birazdan sonra”* (s.331) ibarelerinden anlaşılmaktadır. Kahramanlar awıldan çıkıp şehre geldiklerinde *“zaman öğlene yaklaşmış”*tı (s.334). Kökbay, Külşara ile Böken'i şehrin çizgisinde ilk durakta bıraktığında *“saat üç”*te (s.334) buluşmaya anlaşırlar. Sonra Böken'i pazarda bırakıp ayrı mağazaya giderken *“saat beşte”* (s.338) buluşmaya anlaşırlar. Ancak, Kökbay ile Külşara *“altıya yakın”* (s.338) gelirler. Akşam yola çıkan kahramanların yolculuğu sırasında *“güneşin son ışığı da kaybolmuş”* (s.340). Etraf karanlığa bürünmüştür. Dolayısıyla vaka süresi, bir günlüktür.

Hikâyede zamanda atlamalar, özetlemeler de görülmektedir. Mesela,

“Birazdan sonra” (s.331) ibaresiyle awılın düzensiz delik-teşik olan yolundan şehre doğru giden asfalt yola geçişleri anlatılmaktadır.

“Şehre bunlar geldiklerinde zaman öğlene yaklaşmıştı” (s.334) gibi.. Veya *“Yarım saat içinde”* (s.335) ibaresi ile baş kahramanın kırtasiye malzemeleri alış, *“Böylece ikisi yaklaşık yarım saat dinlenip”* (s.337) şeklinde özetlemeler ortaya çıkmaktadır.

Kişiler:

Böken - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir delikanlıdır. Hikâyenin olay örgüsü Böken'in kırtasiye malzemelerini almak için şehre gitmesi gerektiğinin üzerine kurgulandığından hareketle onun okulda okuduğunu ifade edebiliriz. Böken'in dış görünüşüne dair sadece boyunun annesinin boyuyla eşit olduğunun verilmesi dışında hemen hiç bilgi verilmemektedir. Hikâyede Böken'in annesi inatçı biri olarak

çizilmektedir. Böken, annesinin karakterini bilir ve ona karşı laf yetiştirmez, davranışla karşılık göstermez, annesinin dediğine uyup onun dediğini yapar. Bu da Böken'in annesine olan saygısıyla sevgisini göstermektedir. Şehirde de annesinin kırtasiye ile kendisinin öğlen birşeyler yemesi için verdiği paraya annesi için kuru kayısı ile üzüm alır, parası olsa annesi için güzel elbiseler diktirmeyi de düşünür. Annesini çok sever ve çok düşünür, fakat annesinin onu azarlayıp bağırıldığı zamanlarda o beraber okuduğu kızlar ile erkeklerden çok utanır. Özellikle komşu kız Gulya'dan çok çekinir. Bu çekingenliği şehirdeyken de ortaya çıkmaktadır. Şehirde pazarın girişinde Külşara ile Kökbay'ı beklerken Külşara kısa etekli kadınları ayıplarak gülerken Böken utanarak onlara hiç bakamaz. Böken, temiz kalpli bir çocuktur. Kökbay ile evli olan Külşara'nın yasak ilişkilerine öfkelenildiğinden yolculuk sırasında buna izin vermemeye çalışarak onların peşini bırakmaz. Hikâyenin sonunda ise Kökbay ile Külşara'nın peşinden gelirken kovulduğunda sinirlenerek, kendi başına arabaya binip gitmeye çalışır, fakat karanlıktan ve öfkeden kazaya uğrar.

Kökbay - köylü bir erkektir; Böken'in annesi ile akraba olan kişinin çocukları. *“başındaki yağlı beresini çıkardıktan sonra çok karışmış, yastığın tüyleri yapışmış seyrek saçlarını kalın şişman parmaklarıyla taradı”* (s.324) şeklinde Kökbay'ın dış görünüşünden az bilgi verilmektedir. Hikâyede evli olan Külşara ile yasak aşkı yaşayan Kökbay, baş kahramanın perspektifinden olumsuz karakter olarak ortaya çıkmaktadır. Yolculuk sırasında sürekli arabayı durdurup Külşara ile tek başına kalmaya çalışan Kökbay, ahlaksız bir tip olarak gösterilir.

Külşara - köylü bir kadındır; *“Bu awıldan yaklaşık iki kilometre uzaklıktaki yerdeki inekler ahırında yaşayan çoban Maşen'in karısı”*dır (s.325). *“Güneş yakmış esmer yüzlü güzel kadın, biraz şaşı bakan zeytin gözleri gülümseyip dururdu, kendisi yine de sevimli idi”* (s.325) şeklinde dış görünüşü tasvir edilmektedir. Hikâyede ilk ortaya çıkışında havanın sıcaklığına rağmen kuşburnu ağacının altında oturduğu gölgeden çıkıp arabaya doğru gelirken üzerinde kırmızı kazak ile başında kırmızı alaca yazması vardır. Külşara, Kökbay'a aşık biridir ama o askere gittiğinde *“emir öyle oldu”* (s.327) diye çoban Maşen'le evlendirilmiştir. Çok içen kocası Maşen'i aldatarak Kökbay ile yasak aşk yaşamaktadır. Külşara, arabada Kökbay'la açık seçik, imalı konuşmalar yapar, sık sık arabayı durduran Kökbay'la birlikte çevreden uzaklaşırlar. Şehirde de Kökbay ile elbise almaya gider ve şehirli kadınlar gibi giyinip geldiğinde çok utanarak

ve kızarak Böken'e nasıl göründüğünü sorar. Külşara, Hikâyede ahlaksız kadın tipini temsil etmektedir.

Hikâyedeki Böken'in annesine dair çirkef, inatçı ve sert olduğunun dışında çok bilgi verilmemekte; o sadece yardımcı karakter olarak ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede Kökbay ile Külşara, birbirine aşıktır. Ancak, Kökbay askere gittiğinde Külşara zorla çoban Maşan ile evlendirilmiştir. Bekar olan Kökbay, Hikâyenin vaka zamanında bir yolunu bularak Külşara ile yolculuk yapar. Bu yolculuk sırasında Kökbay ile Külşara arasındaki yakınlaşmalar, şakalar, birlikte yol boyunca arabadan inip uzaklaşmalar, onların yanında olan ve bu davranışlarına öfkelenen Böken'in gözünden aksettirilir. Böken'in yanında rahat edemeyen Kökbay ile Külşara farklı bahaneler uydurarak arabayı durdurup Böken'i birinde su, birinde kaybolan anahtarı getirmeye gönderirler. Şehirde Külşara, tek başına mağazalarda elbiseleri deneyemediğini söyleyince Kökbay onu kendisi mağazaya götürür. Daha sonra ikisi sadece hamama gittikten sonra Böken'in yanında dönerler. Dönüş yolunda gene yolun ortasında mola verip fakat bu seferinde kendileri arabadan uzaklaşan Kökbay ile Külşara, Böken'in tarafından izlenir. Evli olan Külşara, kocasını aldatarak Kökbay ile birlikte olması, severek bile olsa, yanlıştır.

Düşkün kadın- Hikâyede Külşara karakteri düşkün kadın tipini temsil etmektedir. Kocasıyla geleneksel evlilik usulü ile zorla evlendirilmişti. Kocasısı ile çocukları olan Külşara, eskiden aşık olduğu Kökbay ile birlikte olarak kocasını aldatır. Kocasısı ile çocukları uyurken evinden çıkıp sürekli Kökbay ile buluşur. Kocasısı dışarı çıkmaya izin vermeyeceğinden korktuğunu söyleyen Kökbay'a Külşara, şöyle bir cevap verir: “*Onun lafı bile olmaz. Tahammül etse de aynı, tahammül etmese de aynı. Genç hayatımı boş boş geçirerek ona mı bakayım*” (s.327). Fakat olaylar geliştikçe Külşara, daha serbest davranmaya başlar: Kökbay ile konuşurken nazlanarak, cilvelenerek, şımararak, çocuk gibi konuşur. Kökbay ile sürekli arabadan ayrılıp tek başına kalmaya çalışırlar. Şehirde şehirli kadınların giyiniş tarzını ayıplayarak gülen Külşara, Kökbay ile önce mağazaya sonra hamama girip çıktıktan sonra kendisi de tam şehirli kadın gibi olur. Kızarak ve utanarak Böken'e elbisesini gösterir.

Köy yaşamın portresi- Genelde awılların yolları pürüzlü, delik-teşik, tozludur. Hikâyede Kökbay ile Böken, awıldan çıkınca kirli, balçıklı, tozlu yoldan geçerler. Awılda kırtasiye mağazaları nadir bulunduğundan, hatta hemen hiç bulunmadığından çoğu kitapları köylü çocuklar kendileri şehre gidip satın almak zorunda kalırlar. Böken, şehre gittiğinde kırtasiye malzemelerini aldıktan sonra çeşitli mağazaları gezip, birkaç kere gazoz içip birkaç kere dondurma alıp yer. “*Ne güzel! Şehrin bir iyi tarafı budur - paran varsa herşeyi de satın alıp yeyebilirsin*” (s.336).

2.4.24. Biri¹⁰³

Tanımı- “Biri” hikâyesi, Sayın Muratbek'in olay örgüsü awılda cereyan eden acılı hikâyelerinden biridir. Hikâyenin baş kahramanı, şehirde doktora öğrencisi olan köylü bir erkektir. Şehirden köyüne sırf başkanı için keklikleri avlayıp götürmek için gelir. Keklikleri avlarken istemeyerek kendisini yaralar. Omzu ile bacağı kanayarak awılına doğru uzun bir yolculuğa başlar. Geceye kadar yürüyen baş kahraman, ot yığına rastlayınca içinde bir delik yaparak saklanır. Bu ot yığnında sabaha kadar kurtlarla ve kendisiyle olan mücadelesi Hikâyenin ana olayıdır.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Anlatıcı, hikâyenin kahramanların ruh hallerine, düşüncelerine hakim olup onları okuyucuya naklettiğinden hareketle onun tanrısal bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz. Hikâyenin anlatıcısı, baş kahramanın düşüncelerine hakim olarak okuyucuya şu şekilde aktarmaktadır: “*En azından kalbim sağlam. Herhalde tüfek mermisi hafiften yaralayıp geçmiş olması gerek, ağır yaralasaydı böyle oturamazdım*” - diye düşündü” (s.344). Baş kahramanın duyguları da anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Örneğin, baş kahraman yaralarını yeniden fark edince “*Hatta korkacağını da, güleceğini de bilmedi*” (s.344) şeklinde baş kahramanın içinden geçen duyguları anlatılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Mavzeri bir yeri hedefe nişan alır almaz keklikler birden vadinin ikinci alçak tarafına doğru uçtu*” (s.343) cümlesiyle başlamaktadır.

¹⁰³ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 343-360.

Giriş- Hikâyeye giriş, baş kahramanın mavzerini bir hedefe nişan alması ve ardından vadinin öbür tarafına kaçan kekliklerin konduğu tarafa koşması ile tamamlanır.

Gelişme- Baş kahramanın mavzerle ateş etmesi, düşerken mavzerin tekrar patlaması ne olduğunu anlamaya çalışırken kekliklerin uçup gidişine pişman olması, kalkmaya çalışırken sol omzu ile sol bacağının ağrması, yaralanmış sol omzu ile bacağının kanadığını görmesi, ne yapacağını düşünmesi, mavzerini alıp onu baston gibi kullanarak geri gitmesi, yaralı omzu ile bacağının sızlaması, o günün sabahında ricayla gelen kardeşi ile ağabeyini hatırlaması, baş kahramanın rüzgarın doğrultasına göre yoluna yön vermesi, tanımadığı bir vadiye gelmesi, yolu şaşırdığını anlayıp ileri yürümeye devam etmesi, Jalğızağış yerine geldiğini anlayıp awılına doğru hareket etmesi, karanlığın çökmesi ile ot yığınının içine yerleşmesi, düşünceler içinde uykuya dalması, birinin ona dokunduğunu hissedip uyanması, baş kahramanın etrafa seslenmesi, etrafı dinlemesi, birinin ot yığının önündeki otu saçtığını görüp ürkmesi, bu sırada birkaç kurdun uğuldadığını duyması, bir kurdun ot yığının içerisine zıpladığını görünce mavzerini ateşlemesi, birçok kurdun uğuldamasını duyması, hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Üst taraftan iki kurdun uğuldamasını duyması, eşiyle çocuklarını düşünmesi, uykuya dalıp rüya görmesi, mavzeri ateşlediğinde dört kurdun karanlıkta yanan gözlerini görmesi, uyumamaya çalışarak otururken gene kurşun etmesi, yakınlarını düşünmesi, hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Baş kahramanın tan ağarırken uyanması, uzakta kızak ekli olan traktörü görmesi, mavzeriyle havaya ateş etmesi, yere düşmesi. Hikâyenin sonucu belirsizdir.

Hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Vaka anlatımı sırasında araya tabiat tasvirleri girmektedir. Ayrıca, baş kahramanın düşünceleri, iç konuşmaları ile hatıraları, geniş bir yer tutmaktadır.

Mekân- Hikâyede baş kahraman, keklik avlamaya vadiye gelir. “*Gökyüzünü kaplayan boz sis, tane tane olarak yağan kar, hızla esen rüzgar*” (s.343) şeklinde hikâyenin başında baş kahramanın perspektifinden kısa tabiat tasviri verilmektedir. Önce karya mücadelesi verilir. Baş kahraman düştüğünde ayağının bacağına kadar karın içine girmesi karın çok kalın olduğunu gösterir. Vadinin akarsu yatağı tarafında kar daha kalın olduğundan o tarafa gitmez. Awıla doğru giderken bulunduğu yer şöyle

tasvir edilir. *“Etraf bulanık, tipili yel esiyor, bazı yerlerde demin kendisinin bıraktığı izi tamamen kapatıp gömüvermiştir; biraz sonra izini tamamen kaybedip yolu şaştı”* (s.345). Baş kahraman, küçüklüğünden beri gezip dolaştığı yerlerini tanıyarak Kürkildek'in vadisini yoncalı sahayı geçip tek duran ağaca rastlayınca Jalğızağış adlı yere geldiğini anlar: *“Bu o hendeğin tam ensesindeki alıç ağacı ta kendisi ya. Bu hendeğin Jalğızağış (Yalnız ağaç) adı da ondan. (...) Bu hendek awıldan tamamen başka tarafta, on kilometrelik uzaklıktaki bir yer”* (s.349). Günün kararmaya başladığında fırtınanın yoğun soğuk karın önü de, arkayı da sarıp, gözleri açtırmadığı belirtilir. *“Karanlık etrafı çabuk kapladı. Etrafta burnunla gelip çarpışmasan hiç bir şey fakr edilip hiç görünmüyor”* (s.350). Bu yolculuğu sırasında ot yığınının rastgelince onun içinde delik yaparak saklanır. O an şöyle bir tabiat tasviri ile verilmektedir: *“Sadece şimdi duydu, etraf bayağı uğulduyormuş: fırtınalı bozkır, üstüne yürüyen kurtlar, herkes birleşmiş gibidir”* (s.359). Görüldüğü gibi hikâyenin olay örgüsü, vadi, bozkır, vs. gibi açık geniş mekânlarda geçmektedir.

Zaman- Hikâyenin vaka zamanı, tabiat tasvirlerinden hareketle kış mevsimi olduğu ortaya çıkmaktadır: *“tane tane olarak yağan kar ile hızla esen rüzgar”* (s.343) şeklindeki ifade bunu göstermektedir. Vaka öğleden sonra başladığını, baş kahramanın biraz yürüdükten sonra karanlığın çökmesinden hareketle itiraf edebiliriz. Zamanın ilerleyişi de *“ondan sonra”* (s.343), *“birazdan sonra”* (s.346) gibi ibarelerle belirtilmektedir. Hikâyenin vaka zamanı baş kahramanın uyuduğu *“ot yığının içerisinde güneşin ışığı ulaştığında”* (s.360), yani ertesi günün sabahında sona ermektedir. Dolayısıyla, hikâyenin vaka süresi yaklaşık bir günden kısadır.

Hikâyede geriye dönüş ve zamanda atlama teknikleri ortaya çıkmaktadır. Soğukta yaralı, çaresiz kalan baş kahraman birden geçmişteki birçok olayı hatırlar. Bunlardan biri - *“Bundan iki sene önce beklenmeksizin kalp rahatsızlığından vefat” eden ağabeyi Aytaş'tır*” (s.356).

Bunun dışında, yine savaş zamanlarına dönülerek karşısına çıkan ağaçtan hareketle bazı hatıralar canlanır: *“Savaş yıllarında annesi bu Jalğızağış'ta ot biçiminde olduğu zaman çok defa içecek getirip vermişti, bu Jalğızağış'tan çok defa alıç ağacın mayhoş yemişini toplardı. Babasının ölüm haberi alındığında annesi ile ikisi bu alıç*

ağacın dibinde oturarak ağlamıştı. Çocukluğudur, o yerde ağlayarak oturarak alıç ağacın yemişini yediği hala aklında” (s.349).

Baş kahraman, olumsuz düşünceleri aklından kovarak olumlu şeyleri düşünmeye çalışır. Aklına sabah gördüğü kız kardeşi Batiş'in iki çocuğu, ondan sonra tuzağa düşen siyah alaca töbet¹⁰⁴ gelir. Yine o günün sabahında kardeşinin gelip borç para istediğini hatırlar: *“Batiş bugün sabah erkeninden bu ava çıkmaya hazırlanırken borç para istemişti, mağazaya çocukların kıyafetleri getirilmiş, okula giden büyük oğluna palto almaya parası yetmemişmiş. O mavzerini asıp evden çıktığı zaman Batiş de çocuklarıyla mağaza tarafından sevinerek dönüyorlarmış”* (s.346) gibi.

Hikâyede anlatım sırasına tabiat tasviri girdikten sonra *“Gün akşama doğru geliyordu”* (s.348) şeklinde zamanda atlama söz konusudur. Yine kahramanın gecenin zifiri karanlığında ot yığnında delik yaparak içinde oturduğu anlatılırken *“Tan öncesi tipili yelin dindiğini de, gökyüzünün yavaş yavaş açıldığını da fark etmedi”* (s.360) şeklinde atlama yapılarak sabahın gelmesi belirtilmektedir.

Kişiler:

Baş kahraman - köylü bir erkektir. Hikâyede ismi verilmeyen baş kahraman, evli, iki çocuğu var. Şehirde üniversitede doktoraı tamamlamıştır. Hayatındaki tüm başarıları tamamen ağabeyinin sayesinde gerçekleşmiştir. Hikâyenin baş kahramanı, zayıf karakterli bir olarak çizilmektedir. Hayatında ağabeyinin sayesinde bir seviyeye geldiğini ağabeyi vefat ettikten sonra ne kadar güçsüz ve zayıf olduğunu farkederek. Eşi bile ona baskı yaparak onu küçümsemektedir: *“Senin böyle yapacağını bilseydim önceden kendim savunurdum (tezi). (...) Artık her şeyi kendi ellerime almazsam senden bir şey çıkacağı yok”* (s.358) der. Keklik avlamaya da ağabeyinin yaptığı gibi yapmak, avladığı kekliklerle hocasına ziyafet çekmek istemektedir. Bunun dışında, baş kahraman tek annesiyle babasız yetişmiştir. Babası ölünce, annesi ile iki kardeş kendileri geçinmek zorunda kalırlar. Babasız yetiştiğinden baş kahraman, çocukları çok sever ve şımartır; çocukları da bunu sezerek annelerinden daha çok onun yanında olurlar. Ayrıca, baş kahramanın yumuşak karakterli, iyi kalpli biri olarak çizilmektedir. O günün sabahında kız kardeşine yardım etmiş, yine ava çıktığında tuzağa yakalanmış bir köpeği kurtarmak için epeyce gayret sarfetmiştir. Kapanın içinde düşen köpek, canı acıdığı için

¹⁰⁴ Köpek cinsi.

onu kurtarmak isteyen birine bile ısırarak saldırmaya çalışır. Birkaç defa denedikten sonra zavallı hayvanın başını donuyla kapatıp kapını zorla açarak hayvanı serbest bırakır. Bu da baş kahramanın kişiliğini açıklayan dikkatlerdendir.

Hikâyenin olay örgüsünde yer alan tek kahraman, baş kahramandır. Baş kahramanın hatıraları ile düşüncelerinde yer alan ağabeyi, annesi, eşi, kız kardeşi, Alibek Dastenoviç gibi karakterler yaşadığı hayatın açıklayıcı unsurlarıdır.

Tema:

Rüşvet- Hikâyede ortaya çıkarılan temlerden biri, rüşvet temidir. Şehirde üniversitede okuyan baş kahraman, ağabeyinin Alibek Dastenoviç ile samimi oluşu ve ona kışın da taze kesilmiş hayvan eti getirmesi sayesinde zorlukla karşılaşmamıştır. Ancak ağabeyinin vefatından sonra onun yaptığına farkına varan kahraman tez savunmasını yapabilmek için Alibek Dastenoviç'in gözünü boyayıp ona yaranmak için çalışır. Qapar adında biri onu ve Alibek Dastenoviç'i misafir ederek balık hazırlamıştır. O da bunu yaparak Kapor'ı geçmek istemektedir. Herkes güle güle Kapor'ın bölümün başkanı olacağını konuşmaktadır. Bu yüzden onun önüne geçmesi lazım. İşte bunun için ve Alibek Dastenoviç, şifa olan keklik etini yemek istediğini ifade ettiğinden baş kahraman keklik avlayıp başkanını şaşırtmak ve gözünü boyamak ister. Keklikleri avlamaya bunun için çıkmış ama kendisini yaralamıştır.

Köy yaşamın portresi- Hikâyenin baş kahramanı, köyde doğup büyümüştür. Şehirden awıla keklik avlamaya gelir. Ava çıktığı vadileri, ormanlıkları çok iyi bildiğinden gözleri kapayarak da yolu bulabilecektir. Ancak karanlık çöküp bozkırın ortasında tek başına kalınca yaralı baş kahraman, kurtlar tarafından kuşatılır. Mavzeri olan baş kahraman, elinde kalan son 5-6 kurşunla sabaha kadar idare etmeye çalışır. Kırsal alanlarda kurtlarını saldırısı yaygın bir olaydır. Savaş sonrası savaştan dönen erkekler için kurtları avlamak eğlence haline gelmiştir. “Öylece bugünlerde çoğalmışlardır. Eğer silahı olmayan insan, böyle gecede kurtlara rast gelse, tabi ki, parçalanacak” (s.355). Hikâyede kendi mavzerinden yaralanıp kanı akan baş kahramanın kendi awılına bayağı mesafe vardır. Genelde awıllar, kolhozlar arası mesafeler çok uzun, bayağı sessiz ve ıssız olur, bu yüzden yaralanan baş kahraman tek başına uzun yolculuk eder. Kurtlarla karşılaşır, yaşam mücadelesi verir.

2.4.25. Dünürün Hilesi¹⁰⁵

“Dünürün hilesi”, awıl yaşamını, awıl halkını anlatan bir başka hikâyedir. Hikâyenin baş kahramanı köylü kadın Qatşa, d n rlerinin tarafından misafirliğe davet edilir. Gelini anne-babasının ziyaretine gidip iki haftadır evine dönmemiştir. Oğluyla gelini arasından bir sorun yaşanıp dünürlerin bu davetin öylesine olmadığını düşünen Qatşa, endişelenerek yola koyulur. Hikâye bu yolculukta Qatşa’nın yaşadıkları ve ilişkileri üzerine kurulmuştur.

Hikâye, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmakta ve anlatıcı, hikâyenin kahramanlarının ruh hallerine, düşüncelerine, duygularına hakim olarak nakletmektedir. Hikâyenin baş kahramanı Qatşa’nın düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır: “*Yoksa bizim kolhozun serveti çok fazladır! şu yolu da asfaltla kaplayıp, o eğri büğrü çok eskilerden beri duran samandan evleri de buldozer ile yıkıp düzeltip yerine katlı taştan evlerin inşa edilmesi olurdu... Fakat onu kim yapar? Kolhozu, kolhoz halkının iyiliğini düşünerek kafasını yorup awılın halinden utanan kim var ki? Gözlerini çekip 'plan, plan' diye yüksek sesle bağırarak koşuşturması oluyor sadece....*” (s.364). Ayrıca, Qatşa’nın hatıraları da anlatıcı tarafından verilmektedir. Mesela, Qatşa, kocasının ölmeden önceki günleri hatırlar: “*Hatta hayatının son anında bile bir an gözlerinde parlayıveren g l msemi oynamıştı. ‘Qatşa, sen uzun bir ömür yaşarsın daha. Sonradan elini isteyen olursa, kendinle yaşıt olmasa, ihtiya varma sakın’, - dimişti merhum. Zavallı, o zaman ben evlenmek isteyeceğim diye mi düşünmüş. Lanet olası, kocayı ne yapacağım ben*” (s.364).

Hikâyede yazar diyalog tarzı anlatıma başvurarak hikâye anlatımı farklılaştırmaktadır. Hikâyede kahramanlar, kendi ağızlarıyla konuşturulmaktadır. Bu da okuyucuya kahramanı daha yakından tanımaya imkan sağlamaktadır. Mesela,

- *Gelin nerde, ne zaman d necekmiş? - diyen Qatşa karşılığında soru sormuş.*
- *Dönmeyecek, - dedi oğlu yatak odasına girerken.*
- *Ne diyor? Ne olmuş ki?*
- *E, ben nerden bileyim. Gidersen kendisine sorarsın niye dönmek istemediğini.*

¹⁰⁵ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 361-377.

- *Bunlara bir şey olmuş, herhalde, - diye Qatşa dudaklarını büktü (s.224).*

Bunun dışında hikâyede montaj tekniği kullanılmaktadır. Hikâyede baş kahraman Qatşa, dünürlerin awılının yöneticisinin teyzesinin evine misafirlğe davet edilir. Orda evde bir sürü misafir toplanmıştır, aralarında yöneticinin annesi de vardır. Bu kadın, bayağı eğlenceli ve rahat bir karaktere sahip olarak oturuları daha eğlenceli olsun diye sofrada şarkılar söylemeye başlar. Söylenen şarkılar da montaj tekniği kullanılarak olay örgüsünün anlatımının arasına girmektedir. Mesela,

Dünya, bir düşünsem kısayımış,

İnsanlar bir birine misafirlermiş...

Hayatın var olduğunda gül ve oyna ,

Öldükten sonra kara toprak soğuk diyorlar... (s.230).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu:

Giriş- Hikâyeye giriş, baş kahraman olan Qatşa'nın oğlu Tortay'ın postadan dönüp annesine dünürler tarafından misafirlğe davet edildiğinin haberini vermesiyle yapılmaktadır. Ayrıca, Tortay'ın tasviri verilerek hikâyenin giriş kısmı tamamlanmaktadır.

Gelişme- Qatşa'nın oğlunu soruşturması ile hikâyenin gelişme kısmı devam etmektedir. Tortay'ın annesine cevap vermesi, Tortay'ın gidip uyuması, Qatşa'nın düşüncelere dalması, Tortay'ın uyanıp kahvaltı yapması, Tortay'ın annesiyle şakalaşarak konuşması, Qatşa'nın kızması, Tortay'ın Qatşa'ya üzerini değiştirmesini ısrarla söylemesi, Qatşa'nın parlak elbisesi ile yazmasını giymesi, Tortay'ın gene annesiyle şakalaşması, Qatşa'nın yolculuğa çıkması, yolculuk sırasında Qatşa'nın düşüncelere dalması, Qatşa'nın dünürün evine gelmesi, gelini Sauken'in kayınvalidesini öpmesi, gelinin annesi Münila'nın mutfaktan çıkıp selam vermesi, harmandan gelinin babası Bektemir'in gelmesi, Bektemir'in hayvan kesmesi, Qatşa'nın hayvanın kesilmesine karşılık göstermesi, Bektemir'in Qatşa'ya kızması, Qatşa'nın utanması, herkesin sofrada oturması, misafirlerin kalkması, herkesin Qatşa'yı kendisine davet etmesi, awılın

yöneticisinin teyzesi olan sarı kocakarının Qatşa'yı davet etmesi, Qatşa'nın ertesi gün gelmesini söz etmesi, dünürün dünürü olan Şalqar ihtiyarın Qatşa'yı davet etmesi, ertesi gün öğlen sarı kocakarının gelmelerini söyleyip Qatşa ilw dünürüne torununu göndermesi, Qatşa'nın dünürü Münila ile yola çıkması, awılın sokağı boyunca yürürken Qatşa'nın awılı seyretmesi, dünürün awılını överek Qatşa'yı gezdirmesi, sarı kocakarının evindeki misafirlerin Qatşa'yı ağırlaması, kocakarılarının şarkı söylemeyi teklif etmesi, awıl yöneticisinin annesinin şarkı söylemesi, herkesin sessiz olarak onu dinlemesi, awıl yöneticisinin annesinin başkalarının da söylemesini istemesi, herkesin katılarak şarkı söylemesi, Qatşa'nın endişelenmeye başlaması, bu evden çıkıp dünürü Münila'ya içini dökmesi, ikisinin kendi arasında sohbet ederek yürümesi, Münila'nın Qatşa'ya harmanlarını göstermek istemesi, ikisinin harmana gelmesi, dünür Bektemir'le karşılaşması, Bektemir'in Qatşa'ya harmanı gezdirerek her şeyi anlatması, uzaktan awıl yöneticisinin arabasının görünmesi, Bektemir'in iki kadını küçük ağaçtan yapılan kulübeye saklaması, awıl yöneticisinin sert gelip yolda saçılan tohumların toplanmasını söylemesi, Bektemir'in hemen yola doğru gitmesi, awıl yöneticisinin gitmesi, iki kadının kulübeden çıkması, Bektemir'in topladığı tohumları kovadan alıp uçurması, üçünün biraz awıl yöneticisinin hakkında konuşması, akşam dünürün dünürü olan Şalqar ihtiyarın evine gitmesi, misafirlerin sohbet etmesi, Qatşa'nın birşeyleri sezmesi, gelininin babası ile Şalkar ihtiyarın sırayla hararetle awılın artılarını, iyiliklerini, avantajlarını sıralaması, Qatşa'nın kızarak sabretmeye çalışması, dünürlerin evine dönmesi, gelinine erken yatıp sabah awıllarına döneceklerini haber etmesi ile hikâyenin gelişme kısmı tamamlanmaktadır.

Düğüm- Dünürü Bektemir'in Qatşa ile konuşması hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır. Bektemir'in Qatşa'yla oğlunun awıllarına taşınmalarını rica etmesi, Qatşa'nın gece boyunca uyumadan düşünmesi, Qatşa'nın awılın eski yöneticisi olan Sırım'ı hatırlaması, geriye dönülerek Sırım'ın vefat ettiği günün anlatılması, Qatşa'nın awıl konseyinde çalışırken yöneticinin odasında uyuyakalması, Sırım'ın gelip Qatşa'ya bağırması, Sırım ile Qatşa'nın tartışması, Qatşa'nın Sırım'ı lanetlemesi, Sırım'ın arabaya binip gitmesi, akşam Sırım'ın ölüm haberinin gelmesi, ertesi gün Qatşa'nın kendisinde kutsallık olduğunu düşünmesi hikâyenin düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Sabah kahvaltısında Qatşa'nın güzel ağırlama için teşekkür edip dünürlerin awılına taşınmayacaklarını belirtmesi, Qatşa'nın arabaya binip geri awılına yola

çıkması, arabanın şoförünün konuşması, Qatşa'nın düşünceli halde oturması, şoförün Qatşa'ya soru sorması ile hikâye sonuna ermektedir.

Hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Vaka anlatımı sırasında araya geri dönüşler, hatıralar ile zamanda atlamalar girmektedir.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı - awıl, kolhozdur. Hikâyede mekân ve tabiat tasvirlerine çok geniş bir yer verilmemektedir. Bu yüzden hikâyede geçen mekânları sadece sıralayabiliriz.

Hikâyenin olay örgüsü baş kahraman olan Qatşa'nın evinde oğlunun dünürleri tarafından misafirlige davet edildiğinin haberini getirmesiyle başlamaktadır. Bu haberi söyledikten sonra oğlu Tortay, *“karanlık odaya girdi de, kendisinin her gün yattığı tahtanın üstüne pat diye düşüverdi”* (s.361) cümlesiyle bir özellik belirtilir. Ertesi gün Tortay annesini harmana götürüp ordan tahıl taşıyan arabaların içinden birine bindirip dünürlerin awılına gönderir. Yolculuk başlayınca yolun tasviri verilmektedir: *“Dizi aşan yumuşak siyah yolun kumu aynı anda önü ve arkayı beraber kaplayıp uçuşmaya yöneldi”* (s.364). Geçen sene eski awıl yöneticisi tarafından bu yol taşla döşenip asfalt ile kaplanacaktı, bir yaz greyder ile yol dümdüz edilip düzeltilmişti bile; fakat yönetici vefat edince *“kumu boş yığılmış yolun şimdiki hali budur”* (s.364). Baş kahramanın awılı, bakımsız bir yer olarak tarif edilmektedir. *“Şu yolu da asfaltla kaplayıp, o eğri büğrü çok eskilerden beri duran samandan evleri de buldozer ile yıkıp düzeltip yerine katlı taştan evlerin inşa edilmesi olurdu...”* (s.364) şeklindeki ifadelerden Qatşa'nın awılında hala samandan evlerin olduğu, yani awılın geri kalmış ve bakımsız bir awıl olduğu ortaya çıkmaktadır.

Başka bir mekân unsuru olarak baş kahramanın dünürlerinin awılı ortaya çıkmaktadır: *“Dünürlerin oturduğu - Sarjazık tahıl deposuna giden büyük yolun üstünde idi. Altmış kilometre uzaklıktaki bir yer araba için hiçbir şeydir”* (s.365). Dünürün evinden *“büyük sokağın ucunda”* (s.367) olan awıl yöneticisinin teyzesinin evine giderken Qatşa dünürü ile awılın tam ortasından geçer. *“Önceden çok gelip gitse de Qatşa, bu awılı dolaşıp görmemişti, şimdi fark ediyor ki bir büyük temeli sağlam bir awılmış, şehir dersin: asfalt yollu sokaklar, iki katlı, üç katlı yüksek evler”* (s.367) şeklinde dünürlerin awılları baş kahramanın perspektifinden tarif edilmektedir. Dünürü Münila Qatşa'yı gezdirirken yeni yapılmış, ya da yapılacak duvarları desenli, alt katında

salon ve mutfak, üst katında yatak odaları olan iki katlı evleri, üç ve iki katlı okulları, tek katlı çocuk kreşlerini, apartmanları, kolhozun konseyini, kitap mağazalarını gösterir. Awılı gezdirdikten sonra Münila, Qatşa'yı harmanlarına götürür. Dünürün harmanını tanıtırken “*Buyurun bakın, herşey otomasyon. Elle yapılan iş hiç yoktur*” (s.370) diye söyler.

Baş kahraman Qatşa, bu awılda birkaç eve misafirlığe gider. İlk önce dünürlerin evi, sonra awıl yöneticisinin teyzesinin evi, sonra dünürün dünürü Şalqar ihtiyarın evi, mekân unsurları olarak ortaya çıkmaktadır. Sayılan evlere dair hemen hiç tasvir bulunmamaktadır.

Hikâyede mekân unsuru olarak ortaya çıkan başka bir mekân - awıl konseyidir. Baş kahramanın hatırasındaki olaylar, daha doğrusu, awıl yöneticisi Sırım ile tartışması, awılın konseyinde geçmektedir.

Hikâyenin sonunda baş kahraman Qatşa, awılına dönerken araba kabininin içinde düşüncelere dalarak oturduğunda kısa bir tabiat tasviri şu şekilde verilmektedir: “*Kabin penceresinden güneşin yakıcı sıcaklığı geliyor. Akaryakıtın, güneşte yanan tozun kokusu mideyi bulandırıyor. Otu biçilen tepe ile bayırlar, savanı saçılmış ot yığını, sadece dün sürülen toprağı - herşeyi (....). Gökyüzü de, yeryüzü de, solgun, boz bulutlar ağırlaşmış, ümitsizliğe düşmüş halde idi*” (s.376-377).

Zaman- Hikâyenin olay örgüsünün başladığı, yani vaka zamanı, hikâyede tam olarak belirtilmemekte; fakat bazı dikkatlerden çıkarılabilir. Baş kahramanın oğlu, gece boyunca harmanda çalışıp geldiğine, Qatşa'nın dünürü Bektemir'in harmanda çalıştığına, tahıl yüklenen arabaların kalabalığına göre hikâyenin cereyan ettiği mevsim, tahminen, yaz sonudur. Hikâyenin vakası, baş kahramanın postadan gelip annesine dünürlerin tarafından davet edildiğinin haberini söylemesiyle başlamaktadır. Tortay'ın gece boyunca harmanda çalıştığı belirtildiğinden vaka zamanının sabah olduğunu ifade edebiliriz. Baş kahramanın oğlu Tortay, postadan gelip hemen uyuyuverir ve sadece gündüz uyanır. Uyanınca da annesini arabaya bindirip dünürlerin awılına doğru yolculuğa gönderir. Dünürün awılını iki gün kalıp üçüncü günün sabahında yola çıkar. Baş kahramanın arabada awılına dönerken awılını görmesiyle hikâyenin olay örgüsü sonuna ermektedir. Dolayısıyla, hikâyenin vaka süresi, iki günlüktür.

Hikâyede geriye dönüş ve zamanda atlama teknikleri kullanılmaktadır. Geriye dönülerek baş kahraman olan Qatşa'nın kocasının son anlarını hatırlaması şu şekilde anlatılmaktadır: *“Hatta hayatının son anında bile bir an gözlerinde parlayıveren gülümseme oynamıştı. ‘Qatşa, sen uzun bir ömür yaşarsın daha. Sonradan elini isteyen olursa, kendinle yaşıt olmasa, ihtiyara varma sakın’, - demişti merhum. Zavallı, o zaman ben evlenmek isteyeceğim diye mi düşünmüş. Lanet olası, kocayı ne yapacağım ben”* (s.365).

“Ondan üç sene geçmiş. Evet, tam böyle ekim orağının kızıştığı zaman idi. Genç demeden, yaşlı demeden hasat dönemindeki yoğun işlerine sarılmıştı. Merhum Sırım kendisi evleri dolaşıp sağlığı yerinde, elinden birşey geliyor dediğin herkesi bırakmadan çalışmaya çıkarırdı. (...) O zamanlarda Qatşa, kolhozun konseyinin süpürücüsü olarak çalışıyordu.” (s.374) şeklinde geriye dönülerek kolhoz yöneticisi Sırım'ın vefat ettiği gün anlatılmaktadır.

Baş kahramanın oğlu Tortay, postadan gelip annesine dünürleri tarafından misafirliğe davet edildiğini söyledikten sonra uyumaya gider. Bundan sonra baş kahramanın düşünceleri aktarılmaktadır. *“Tortay sadece öğlen uyanmıştı”* (s.362) şeklinde zamanda atlama yapılmaktadır.

Dünürlerin evine gelen Şalqar ihtiyarın Qatşa'yı kendi evine davet edişi de *“Ertesi gün öğlene yakın sarı kocakarı: bekliyoruz, gelsin, - diye torunlarının birini göndermişti. Qatşa, bayan dünürüyle ikisi o tarafa yola çıktı”* (s.367) şeklinde zamanda atlama yapılarak anlatılmaktadır.

Kişiler:

Qatşa - hikâyenin baş kahramanı; köylü bir kadındır. Qatşa'nın dış görünüşü hakkında çok az bilgi verilmektedir. *“Al güzel yüzü anında buruşup, iki yanağının arasındaki kırışıklık derinleşmişti”* (s.362). Eşi öldükten sonra tek oğlunu tek başına yetiştirmiştir. Oğlu Tortay ve geliniyle beraber yaşamaktadırlar. Üç sene önce kolhoz konseyinde hem süpürücü, hem telefon başında nöbetçi olarak çalışırdı. Qatşa, hikâyede sert bir kadın olarak çizilmektedir. Oğlu şakalaştığında sinirlenerek ve kızarak cevap verir. Aynı zamanda süslükten kaçınan mütevazı bir genel köylü kadın olarak öne çıkmaktadır. Dünürlerin tarafına basit giyinerek gitmeye hazırlanan Qatşa'ya oğlu *“Böyle mi gideceksin?”* diye sorduğunda orda herkesin onu tanıdığını söyleyerek

süslenmeye gerek olmadığını kastediyor. Ancak oğlunun ısrarına karşılık parlak elbise ile japon yazmasını ve rügan ayakkabılarını giyer. Anne-babasının, eşinin yaşadığı toprakları kötü bir hale geldiği için terk etmeyeceğini söyleyen Qatşa, vatansever, doğduğu topraklara bağlı bir insan olarak çizilmektedir. Hikâyenin olay örgüsünün anlatımı sırasında sürekli Qatşa'nın düşünceleri araya girip anlatıldığından onun kişiliği daha çok net ortaya çıkmaktadır. Qatşa, çocuğuna ve ailesine düşkün ve sadık bir kadın olarak çizilmektedir. Kocasını ölümlerinde Qatşa'nın daha uzun bir ömür yaşayacağından emin olarak evlense kendi yaşıyla, akrabasıyla evlenmesini, kendisinden büyük olan ihtiyara evlenmemesini söyler. Qatşa'nın eşinin bu sözlerine karşılık şöyle düşünceleri olur: *“Zavallı, o zaman ben evlenmek isteyeceğim diye mi düşünmüş. Lanet olası, kocayı ne yapacağım ben. Tortay'ımı herşeyden koruyarak yetiştirmekten başka ne gerek bana”* (s.365). Böylece Qatşa, kendisini değil, ilk önce çocuğunu düşünmüştür. Dolayısıyla, Qatşa, hikâyenin olumlu kahramanıdır, tüm kişiliğiyle iyi biri olarak çizilmektedir.

Tortay - baş kahramanın oğlu; köylü bir erkektir. Tortay'ın dış görünüşüne dair az bilgi verilmektedir: *“Öfkeli olduğu sesinden de, asık suratı ile bulanık gözlerinden de görünüyor. Kendisi gece boyunca harmanda olup uyumamıştır, iki gözü kızarıp, üstü toz içinde, elini yüzünü de yıkamamış, tozlu samanın ufak kırıntıları sarmış, güçlü kalın saçları kuru rüzgarla kurutulmuş tüy çimi gibi dikleşmişlerdir”* (s.361). Tortay, eşi ve annesiyle beraber avılda yaşamaktadır. Tortay, harmanda çalışır. Hikâyede Tortay, genel köylü erkek gibi evinde otoriter, gururlu ve biraz umursamazdır. Hamile eşi, anne-babasının evine gidip iki haftadan beri geri dönmediği için hiç endişelenmez. *“Dönmeyecek... (...) E, ben ne bileyim ki. Gidersen kendisine sorarsın niye dönmek istemediğini”* (s.361) şeklinde merak eden annesine cevap veren Tortay'ın eşini umursamadığı gösterilmektedir. Annesi, çiftin arasında kesin bir şeyin olduğunu ve kesin kendi oğlunun suçlu olduğunu düşünerek endişelenirken Tortay annesine *“Sadece yalvarıp yaranmaya çalışma sakın. Eğer bundan sonra gelinin kaçınarak dönmek istemediğini derse, dünürlerin önünde küçümsenmeden ordan çık dön”* (s.364) şeklinde talimatları verir. Bu da Tortay'ın otoritesini, ailesinde ne kadar baskın olduğunu göstermektedir. Mesela, annesi dünürlerin tarafına giderken basit giyinip yola çıkmaya hazırlanırken Tortay, onun üzerini değiştirmesini söyler: *“Giy o parlak elbiseni, başına hani japon yazmanı tak, ayaklarına rügan ayakkabılarını giy. Dünürün evine gidiyorsun*

sonuçta, fakir gibi gözükmeye” (s.363). Herkesin onu tanıdığını, süslenmeye gerek olmadığını söylemek isteyen annesine Tortay, artık sert ve yüksek sesle üzerini değiştirmesini söyler. Geleneksel ataerkil ailelerde olduğu gibi Tortay'ın baskınlığı ile otoritesi olmakla beraber Tortay, çok esprili ve neşeli olarak çizilmektedir. Annesiyle sürekli şakalaşarak konuşur, annesi ise ona çok kızar. Ancak, Tortay'ın bu davranışı yine de okuyucuda olumlu duygular uyandırmaktadır.

Münila - baş kahramanın dünürü, gelininin annesi; köylü bir kadındır. Baş Tortay'ın eşi Sauken'in annesi Münila, ailesiyle Qatşa'nın awılından altmış kilometrelik uzaklıktaki awılda yaşamaktadırlar. Qatşa'nın geldiğinde onu karşılayan Münila şu şekilde tasvir edilmektedir: *“İstikrarlı karakter sahibi çoğunlukla çok konuşmayan, sakın bir insan, yumuşak bir şekilde açılan hamur gibi sarışın yüzünde ılık gülüşü oynayarak aceleyle sağa sola koşarak selam veriyor”* (s.365). Münila yardımcı karakter olarak hamile olan kızının yanında olmasını, daha güzel şartlarda yaşamasını isteyen anne temsilcisidir. Dünürünü evine davet edip onu en güzel bir şekilde ağırlayarak, awılı gezdirerek gözünü boyamaya çalışarak kendi awıllarına taşınmasını isterler. Genelde suskun Münila, Qatşa'ya awılı gezdirirken çok dil döker. Bunun dışında, uysal bir kadın olarak çizilmektedir.

Bektemir - baş kahramanın dünürü, gelininin babası; köylü bir erkektir. Hikâyede harmana giden Qatşa, Bektemir'i gördüğünde şöyle bir tasvir verilmektedir: *“Onceden senelerce kolhozda ekip başı olarak çalışarak dim dik duran, dik yürüyen bir insan, altmış aşsa da eğilmeden bükülmeden kendi kendini dik tutup, uzun bıyığının uçlarını sırayla okşayıp dünürünü kucaklayarak selam verip, geldiğine sevindiğini belirterek çok mutlu oluyor”* (s.365). Bektemir de kızının iyiliğini düşünen bir baba temsilcisidir.

Hikâyenin olay örgüsünde kolhoz yöneticisinin teyzesi ve annesi, dünürün dünürü Şalqar ihtiyar, baş kahramanın awılının yöneticisi Sırım gibi karakterler yardımcı kahramanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Doğduk toprağa bağlılık- Hikâyenin merkezi temidir. Hikâyenin olay örgüsünün başlangıcında baş kahraman Qatşa, dünürlerin tarafından misafirlğe davet edilir. İki haftadan beri anne-babasının ziyaretine gidip dönmeyen gelinini merak eden, dünürlerin davetinin de onunla ilgili olduğunu düşünerek endişelenen Qatşa, hemen

hazırlanıp yola çıkar. İki gün boyunca çok güzel bir şekilde ağırlanır. Dünürleri awıllarını gezdirerek tüm avantajları ile iyi taraflarını sayarak, Qatşa'nın gözünü boyamaya çalışırlar. Normalde çok suskun dünürü Münila bile awılları hakkında dil dökerek çok över. Awıllarında yeni yapılmış ve yapılacak binaları, işçilerle makinistlerin aldığı aylık maaşları, ayrı hayvan besleyenlere verilen yem ve otun ortalamasını hesaba katarak awıllarını öven dünürleri ile akraba-komşuları, awıllarına göm edip gelenlere kısa süre içerisinde yeni binalarda apartman verileceğini de söylerler. Yavaş yavaş işin konusunu anlamaya başlayan Qatşa, yine de sonuna kadar belli etmeden tüm misafirlerle beraber eğlenerek zaman geçirmeye çalışır. Qatşa, awılına döneceğini, gelinine hazırlanmasının gerektiğini söyleyince dünürü Bektemir artık ona awıllarına taşınmalarını teklif ederek açık konuşur. Oğluyla danışmasının gerektiğini söyleyip gece boyunca uyuyamadan düşünen Qatşa, sabah kahvaltısında dünürlerine şu şekilde bir yanıt verir: *“Az bir şeyin ben de farkına vardım. Dün yöneticilerinizi de gördüm. Bu arada, görmedim, sesini, söylediği sözlerini duydum. Hayır, dünür, benim yavrum bu kolhoza gelmez. Geleceği günde de yapamaz. Bizi boşuna sıcak yerimizden kımıldatmayın. Kötü olsa da, iyi olsa da, küçüklüğümden beri o kolhozun sıcaklığında yanıp, soğukunda üşüyüp beraber yaşayarak geliyorum. Babam da, eşim de o kolhozda çalışmışlardı. Şimdi de kötü hale geldi, geride kaldı diye terk etmek olmaz bir şeydir...”* (s.376). Hikâyenin baş kahramanın bu yanıtı, her insanın vatanına sadık kalmasının, vatanından hiç bir durumda ve şartlarda vazgeçmemesinin gerektiğini öne sürmektedir.

Bürokrasi- Hikâyede bürokrasiyi temsil eden karakterler baş kahramanın awılın eski yöneticisi ve dünürlerin awılının şimdiki yöneticisidir. Eski kolhoz yöneticisi Sırım, görevine tüm ciddiyetiyle yaklaşan, awıllarını güzelleştirmek ve geliştirmek için elinden geleni yapan bir yönetici ve çalışkan bir insan olarak çizilmektedir. Ancak, kişiliği açısından Sırım, sert, kaba ve saygısız bir insan olarak çizilmektedir.

Hikâyedeki diğer bürokrat temsilcisi ise Qatşa'nın dünürlerin awılının şimdiki yöneticisidir. Hikâyenin olay örgüsünde çok kısa bir süre için ortaya çıkan kolhoz yöneticisi, Sırım gibi görevini yerine getiren ve işini iyi yapan bir memur olduğunu awılın halinden ortaya çıkarabiliriz. Awılda çok sayıda katlı apartmanlar, okullar, kreşler, asfalt yollu sokaklar hızla inşa edilmekte olup, insanların yaşam kalitesi gayet yüksek olmaktadır. İşçilerle makinistler yüksek aylık maaş almakta, makine uzmanları

ile şoförlere yeni apartmanlar verilmekte, devletten ayrı hayvanları besleyen insanlara verilen yemle otun ortalaması da gayet iyi olmaktadır; saydıklarımızdan hareketle awılın yönetimi, görevini yerine getirerek gayet başarılıdır. Ancak, bu yönetici de kişiliği açısından iyi bir karaktere sahip değildir. Qatşa ile bayan dünürü Münila, harmanda çalışan Münila'nın kocasının yanına gittiklerinde kolhoz yöneticisi uzaktan görünür. Yöneticinin çok sert bir adam olduğunu söyleyerek Bektemir, kadınları küçük kulübede saklanmasını söyler. Kadınlar ağaç kulübeden yöneticinin tüm sözlerini iyi duyar. Bektemir selam verdiğinde karşılıklı selam vermeden hemen sert ve yüksek sesle konuşan yönetici, kaba bir şekilde ona bağırarak gidip yola dökülen tohumları toplamasını emreder. Birazdan gideceğini söyleyen Bektemir'e hemen onun önünde gidip toplamasını söyler.

Modernleşme- Hikâyedeki baş kahramanın awılı ile dünürlerin awılı arasında bir kıyaslama yapılarak modernleşme sürecinin awıllara da yavaş yavaş gelmesi ortaya çıkarılmaktadır. Önceden dünürlerin awılına çok gelip gitse de Qatşa, bu awılı dolaşp görmemiştir; *“şimdi fark ediyor ki bir büyük temeli sağlam bir awılmış, şehir dersin: asfalt yollu sokaklar, iki katlı, üç katlı yüksek evler”* (s.367) şeklinde dünürlerin awılları baş kahramanın perspektifinden tarif edilmektedir. Bu awılda yeni yapılmış, ya da yapılacak duvarları desenli, alt katında salon ve mutfak, üst katında yatak odaları olan iki katlı evleri, üç ve iki katlı okulları, tek katlı çocuk kreşleri, apartmanları, kolhozun konseyi, kitap mağazaları vardır. Dünürü Bektemir'in harmanını tanıtırken *“Buyurun bakın, herşey otomasyon. Elle yapılan iş hiç yoktur”* (s.370) diye söyler. Qatşa'nın dünürü ile Şalqar ihtiyarın awıllarını överken kolhozdaki ağır işleri yapan işçilerinin de, tarım makina uzmanlarının aylık maaşlarından, kolhozun ayrı mülkiyetindeki hayvanlara ortalama verilen yemle otundan da bahis ederler.

Qatşa'nın kendi evinde televizyonu yok, haberleri radyodan dinler. Fakat awılın bazı evlerinde artık televizyonu vardır ve Qatşa o evlerde televizyonu izlerken modern gelişmiş awılları da izlemiştir. Eve gelip oğlu Tortay'a anlattığında oğlu *“bu sene kıyafet giymeden, yemek yemeden kalsak da para biriktirip bir televizyon alırsız”* (s.367) der. Bu da modernleşmenin bir tezahürüdür.

Köy yaşamın portresi- Baş kahraman olan Qatşa'nın awılı, geride kalmış, gelişmemiş, bakımsız bir köy olarak çizilmektedir. Awılların genelde en çok yaygın

problemlerinden biri, yolsuzluktur. Baş kahramanın awılı “*Dizi aşan yumuşak siyah*” (s.364) kumdan yoluyla bakımsız bir yerdir.

Köy yaşamına dair başka bir dikkat, Kazak kültüründe değerli misafirlerin ağırlamasında genelde hep hayvan kesilmesidir. Qatşa, dünürlerin evine geldiğinde dünürü hemen Qatşa'nın duasıyla hayvan keser. Sofrada ise çayla beraber kımız da ikram edilirdi.

2.4.26. Yengecik¹⁰⁶

Tanımı- “Yengecik” hikâyesi, Muratbek'in savaş sonrası dönemi awıl yaşamını anlatan hikâyelerinden biridir. Hikâyenin baş kahramanı 40 yaşını aşan kadın Qamar, 20 yıl boyunca savaş meydanında kaybolup dönmeyen kocasını beklemektedir. Savaş bitiminden 20 sene geçmesine rağmen kadın içinde umudu kesmeden kocasının dönüşüne inanır. Geceler şarkılar söyleyip kocasının eskimiş sararmış fotoğrafı ile konuşarak hasretini gidermeye çalışan Qamar, hala kocasına sadık kalarak hala çok sevmeye devam eder. Uvey anne babası, onu öz çocukları gibi yetiştirip hiçbir zaman onu küstürmezlerdi. Ancak, annesinin kardeşi Tilepbergen, Qamar'la evlenmek istediğinde annesi kızına yaptığı iyiliği kullanarak baskı yapmaya çalışırken babası karar almayı tamamen kızının kendisine bırakır. Hala kocasının döneceğine inanan Qamar'ın ısrarına dayanamayan annesi Saliha, eski sararmış kağıdı kızının eline tutturur. Bu kağıtta kocasının meydanda öldüğü yazılı idi. Qamar, kendinden geçip dışarı çıkıp kışın ayaz havasında beline kadar kaynağın suyuna girip yüzünü yıkar. Bundan sonra kendine gelen Qamar, Tilepbergen'in teklifini yine de reddedip eski hayatına devam eder. Gene geceler koyun sürülerini gütmeye çıkıp gene şarkılar söylemeye devam eder. Savaşın insanlarda bıraktığı etkiler, derin bir dramatizm ile incelenerek anlatılır; insanda bıraktığı psikolojik etkileri de ortaya çıkararak savaş dönemin yoksulluk, açlık gibi problemler de işlenerek okuyucuya sunulmaktadır.

Hikâye, 1. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır: “*Bizim kolhozun genç hayvanları Aayqqum'da kışı geçiriyor*” (s.378) ve anlatıcı, gözlemci bakış açısına sahiptir; yani kahramanların düşünceleriyle ruh hallerine hakim değildir. Ancak, hikâyenin anlatımı sırasında ortaya bir özellik çıkmaktadır. O da, anlatıcı olan

¹⁰⁶ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 378-400.

Şoykara'nın Qamar yengesine hitap ederek, içinden onunla konuşarak hikâyeyi nakletmesidir. Mesela, *“Değerli Qamar yengeciğim, ilginçsin sen. Bu soruyu gerçekten de düşünüp soruyor musun bana? Ya da benim canımı acıtmak mı istiyorsun? Neyi saklayım ki, ‘iyi amcam’ı hatırlamıyorum. Hatta onun nasıl olduğunu hiç gözümün önüne bile getiremiyorum. Görmediğim insanı nasıl gözümün önüne getireyim. Fakat bunun için ben suçlu değilim ki”* (s.383) şeklinde Qamar yengesine hitap eden kahraman anlatıcının iç konuşması aktarılmaktadır.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, *“Bizim kolhozun genç hayvanları Aayqqum’da kışı geçiriyor”* (s.378) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye giriş, vakanın cereyan ettiği mekânın geniş tasviriyle yapılmaktadır. Kahraman anlatıcı olan Şoyqara tarafından verilen Ayaqqum, Jılıbulaq kışlığı, su kaynağının tasvirleri hikâyenin giriş kısmını oluşturmaktadır.

Gelişme- Şoyqara tarafından akşam çay içildiği zamanlarının nasıl geçtiği özetlenerek gelişme kısmı başlamaktadır. Maqsut’un hayvanları otlatmasından eve dönmesi, Qamar yengenin semaver kaynatması, sofranın açılıp semaverin ortaya gelmesi, Maqsut’un hikâyeler anlatması, eşi Saliha’nın kocasının hikâyelerinin yalan olduğunu söylemesi, Maqsut’un eşine kızarak susması, herkesin sessizlikte çayı bitirmesi, evin içinde ateşin yakılması, Qamar’ın geceler hayvanları gözetlemeye çıkması, nöbette başka bekçilere seslenmesi, şarkı söylemesi, kocasının fotoğrafı ile konuşması ile bu ailenin gününün nasıl geçtiği hakkında verilen bilgi sona ermektedir. Şoyqara’nın dışarıda kitap okuması, Şoyqara’nın Qamar’ın sesini duyması, Şoyqara’nın çadırın içine bakması, Qamar’ın kocasının eski fotoğrafı ile konuşması, Qamar’ın birinin bakmasını sezip Şoykara’ya dönüp bakması, Qamar ile Şoykara’nın konuşması; bundan sonra Şoykara, Qamar’ı çocukken ilk gördüğü andan itibaren hatırlamaya başlar: Şoykara’nın kardeşleriyle evinde kapalı kalması, Şoykara’nın pencerenin önünde ağlaması, Qamar’ın kapıyı açıp gelmesi, Qamar’ın aç çocukları kendi evine götürmesi, Qamar’ın çocuklara yiyecek vermesi, Şoykara’nın annesinin bıçakla Qamar’ın ayakkabısını kesmesi, çocukların hasta Qamar’ın yanında kalması, Qamar’ın meydandaki askerler için eldivenler örmesi, postacının Qamar’a mektup getirmesi, Qamar’ın mektubu alıp ayakları kanayarak oynaması, savaş bitip Qamar’ın kocasının

arkadaşının dönmesi, Qamar'ın Şoykara'nın annesiyle konuşması ile geçmişte olan olayların anlatılması sona ermektedir.

Hale dönülerek Qamar'ın şarkı söylemesi, Maqsut ihtiyar ile eşi Saliha'nın Qamar'ı duyarak acıması, Saliha'nın kardeşi Tilepbergen'in gelmesi, Tilepbergen'in Qamar'ın davranışı ile hareketlerini izleyip onun hakkında soruşturması, Qamar'ın gece nöbete çıkması, kısık sesle şarkı söylemesi, Şoykara'nın Qamar'ın yanına gelmesi, ikisinin başka bekçilere beraber seslenmeleri, Qamar'ın gülerek Şoyqara'yı övmesi, Qamar'ın Şoyqara'ya şarkı söylemesini rica etmesi, Şoyqara'nın şarkı söylemesi, Qamar'ın da katılması, Şoykara'nın eve girmesi, Tilepbergen'in Qamar'ı eş olarak istemesi, Saliha'nın Tilepbergen'in teklifini desteklemesi, Maqsut ihtiyarın eşine sinirlenmesi, sohbetin bitip herkesin uyumaya gitmesi, Şoyqara'nın Tilepbergen'in horlamasından dolayı uyuyamaması, hayvanları kapalı havadan dolayı evin yanında otu saçıp otlatması, Tilepbergen'in çok çalışarak marifetini göstermesi, traktör sürücüsü Aspet'in kolhoz merkezine yem getirmesi, gelip Qamar'a komşu kolhoz'a meydanda kaybolan birinin döndüğünü haber etmesi, Qamar'ın Aspet'le beraber komşu kolhoza gitmek istemesi, Maqsut ihtiyarla eşi Saliha'nın Qamar'ı akşam gitmesine izin vermemesi, Tilepbergen ile Saliha ve Qamar'ın konuşması, Şoyqara'nın sestten uyanması, Tilepbergen'in tekrar Qamar'a evlenmeyi teklif etmesi, Saliha'nın onu desteklemesi, Qamar'ın kocasını bekleyeceğini söylemesi, Saliha'nın kızarak sandığı karıştırması ve Qamar'a eskimiş sararmış kağıdı uzatması, Qamar'ın çığlık atıp ağlayarak kağıdı atması, Şoyqara'nın önüne düşen ölüm haberini görmesi, Qamar'ın yüzünü avuçlarıyla kapatarak dışarı çıkması, Maqsut ihtiyarın, peşinden Saliha ile Şoykara'nın su kaynağına koşması ile hikâyenin gelişme kısmı tamamlanmaktadır.

Düğüm- Qamar'ın beline kadar suya girip yüzünü yıkaması, Şoyqara'nın Qamar'ı sudan çıkarmaya çalışması, Qamar'ın sudan çıkıp ahıra koşması, Qamar'ın buz tutan kıyafetlerinin çıkarılıp yatırılması, Şoyqara'nın Qamar'ın yanında oturması, Qamar'ın kocasının fotoğrafını alıp konuşması, Qamar'ın Tilepbergen'in teklifini reddetmesi, Saliha'nın Tilepbergen'i göndermesi hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Şoykara'nın otlaktan dönmesi, Maqsut ihtiyar ile Qamar'ı çay içerken görmesi, Şoyqara'nın Saliha'nın çay içmesine şaşırması, Maqsut ihtiyarın geçmiş zamanları anlatması, Saliha'nın kocasının anlattıklarına kızması, Qamar'ın nöbete çıkması, Şoykara'yla beraber şarkı söylemesi, Şoykara'nın Qamar'la konuşurken,

uzakta gökyüzüne yükselen bir alevi görmesi, alevin yükseldikçe küçülüp gökyüzünde kaybolması, bekçilerin birbirilerine seslenmeleri hikâyenin sonucu belirlidir. Hikâyenin baş kahramanı kırk yaşını aşmış kadın Qamar, kocasının ölümünü öğrenir, Tilepbergen'in teklifini reddedip eski hayat tarzına, yani gece bekçisi olarak çalışmaya devam eder.

Yıldızla ayrılan 5 metin halkasından oluşan hikâye, kronolojik sıra dahilinde anlatılmamaktadır. Hikâyenin arasına kahramanın hatıraları, iç konuşmaları girmektedir. Ayrıca vaka anlatımı sırasında araya birkaç özetleme ile zamanda atlama girmektedir. Bunun dışında hikâyede tabiat ve mekân tasvirlerine çok büyük önem verilerek, geniş bir yer ayrılmaktadır.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı –kırsal alandır. Hikâyenin olay örgüsü, Ayaqqum adlı yerde, Jilibulaq adlı kışıkta cereyan etmektedir. Hikâyede olaylar, kırsal alanda çoğunlukla açık havada cereyan ettiği için tabiat tasvirlerine geniş yer verilerek büyük önem ve fonksiyonel rol yüklenmektedir. Örneğin, *“Bizim kolhozun genç hayvanları Aayqqum’da kışı geçiriyor. Bu – awıl merkezinden yüz elli kilometrelik uzaklıktaki kumlu bölge. Fakat kum dediğinde tamtakır höyük kumlar değil, seksevirler kaplayan tepelerdir. Yaza doğru yoğun kıvrıcık yosun kapladığında bu tepeler, - soğuktan buruşan ve şimdi güneş altında ısınan kuzulara benziyor. Onların üzerinde gündüz-gece tıpkı yavaş nefes gibi ılık taze serap akıyor. Kışın tepelere atın topuğunu kapatan az kar yağıyor, o zaman onlar sıralanarak dizilen kaz yumurtalarına benziyorlar. İşte burda tepelerin arasında kolhozunun koyun sürülerinin uzun kışları geçirdiği kışlıklar yerleşiyor. Yolcuların birbirine benzeyen tepelerin arasında kaybolmaması için her kışlığın yanında eski kıyafetlere bürünmüş korkuluk (kukla) dikilmiştir. Her kışlığın ayrı ayrı ismi vardır. Bu topraklarla yolları bilen kolhoz insanları ‘Bu böyle kışlık, şu şöyle kışlıktır’ diyorlar. Mesela bizim kışlığın adı Jilibulaq’tır. Bizim kışı geçirdiğimiz yerde – kışın ayaz havalarında buharı yükselip, güliyormuş gibi sesler çıkarıp donmayan su kaynağı vardır. Eskiden bu kaynak kutsal, şifalı sayılırdı. Buraya her taraftan hastalıkları olan insanlar gelirdi, kaynağın başında kurban keserdi, sonra kaynağın suyunu içerdi. Fakat, şimdilik suyun hiçbir kutsallığı, şifalı olmadığı tüm insanlara anlaşılıp sıradan bir kaynak oldu. Toprak uzmanları ise araştırma yapıp bu yerde yer altı denizinin göbeğinin olduğunu söylerler. Gerçekten de Jilibulaq denize doğru çıkan yeraltı yolu olması gerek. Bazı kaynaklara bir sürü hayvan gelip su içse kuruyuverir,*

fakat Jilibulaq ne kadar çok hayvan gelip su içse hiç bitmez tükenmez. Hatta suyu sanki çoğalıyormuş gibi. Suyunu da hayvanlar doyasıya uzun uzun içer. Eğer insan diliyle konuşabilseydi “Maşallah, Jilibulaq’ın suyu ne güzel” derlerdi onlar. Jilibulaq’ın, yahut Ilık Kaynak’ın suyu ismine uyarak içtiğinde çöl suyuna has ekşimsi tadı da belli oluyor. Fakat ona rağmen içtikçe daha fazla iştahın açılarak daha içmek istiyorsun. “Bu kadar lezzetli su da oluyormuş” diye ister istemez hayrete düşüyorsun. Yazın yazlıklara taşınıp uzaklaşınca Jilibulaq’ın suyunu özliyorsun” (s.378-379) Gördüğümüz gibi mekân ve mekân tasviri çok detaylı olarak çok açıklayıcı bir şekilde verilmektedir. Hikâyenin baş kahramanı Qamar, işte yukarıda tasvir edilen Ayaqqum’un kışın ayaz gecelerinde o donmayan Jilibulaq kaynağının yanında hiç tekrarlanmayan şarkıları söyleyerek koyunları güder.

Başka bir mekân unsuru, kahramanların evidir. Hikâyenin kahramanları keçiden yapılan kazak geleneksel çadırında – Kiyiz Üy’de yaşamaktadırlar. Çadırın dış ya da iç görünüşüne dair tasvir hemen hiç verilmemektedir. Ortaya çıkan dikkatlerden biri çadırın ortasındaki ocaktır. Soğuk geceleri “*biz ev ortasındaki dökme demirden ocağa seksevil ile sarı gübreyi doldurarak ateşi yoğun olarak yakıyoruz ve sıcak yatağımıza giriyoruz. Evin içi sessizdir. Alevlenerek yandığını belirten ocaktan çatlayıp patlayarak yanan yakıtın sesleri çıkıyor. Geceye doğru dışarıdaki sesler çadırın içinde çok net bir şekilde duyuluyor. Komşu kışlıklardaki bekçilerin bağırışları, köpeklerin havlamaları, arada bir ahırdaki koyunların homurdanmaları duyuluyor*” (s.382) şeklinde çadırın içindeki atmosfer çizilmeye çalışılmaktadır. “*buz tutan çadırın dışı parıldayan kırağı ile kaplanmıştı*” (s.383) şeklinde ise çadırın kışın aldığı dış görünüşü çizilmeye çalışılmıştır.

Çadırın yanında çatısı olmayan kamıştan yapılmış koyunların ahır vardır. Baş kahraman Qamar, koyunları vahşi hayvanlardan korumak için gece boyunca bu ahırın etrafında gezmektedir. Bu iş, geceleri hava çok ayaz olduğundan hiç kolay sayılmaz, özellikle bir kadın için. “*Kumlu bölgelerin havasını bilmeyenler, orda kar az yağıyor, hava yumuşak oluyor diye düşünüyorlar. Hiç de öyle değildir. Doğru, dağlı bölgelerle kıyasla burda fırtına esmes. Hava hep aynı rüzgarsız oluyor. Sıkça, ağır bir sis basıp etraf derin bir sessziliğe bürünüyor. Gece soğukluğu ise kemiğe kadar geçiyor. Ayaqqum’un soğuk gecelerinden şikayet etmeyen gece bekçisi hemen hemen hiç yoktur*” (s.382) şeklinde Ayaqqum’un kış gecelerinin soğuk havası anlatılmaktadır. Bu tasvir,

hikâyenin sonunda ‘donmayan’ su kaynağına giren Qamar’ın soğuk havada ne kadar soğuk suya girdiğini algılamada yardımcı olmaktadır. Ayaz havada beline kadar suya giren Qamar, hiçbir şey hissetmeyecek kadar kendinden geçer. İşte baş kahramanın psikolojik durumu ile acısının seviyesini anlatmada tabiat ve mekân tasvirleri baş rol oynamaktadırlar.

Zaman- Hikâyenin vaka zamanı, yani olay örgüsünün cereyan ettiği mevsim, kıştır. Vaka zamanı, “*bugün*” (s.386) ibaresiyle belirtilmektedir. Vaka zamanı, gece Qamar’ın koyunları gütmeye çıkıp şarkı söylemesi ile başlamaktadır. Bundan sonra “*Bir gün*” (s.388) ibaresiyle belirsiz bir süre atlanarak vaka anlatımı devam etmektedir. Hikâyenin vakası, gene kışın, gece Qamar ile Şoyqara’nın sohbeti, ondan sonra gökte bir ışığı görmesiyle sona ermektedir. Hikâyenin vaka anlatımı sırasında araya giren atlamalar ile özetlemelerden dolayı vaka süresi belirsizdir.

“Bu gün bu gündelik uğraşlarla evin cevarında geçti. Tilepbergen akşama kadar Qamar yengeye hiç belli etmedi. Hatta ne için geldiğini unutmuş gibi. Qamar yengenin de morali iyi. Tilepbergen’in nasıl bir niyetle geldiğini biliyor mu, bilmiyor mu, o konuda hiç sır vermez” [314] şeklinde bir özetleme,

Ve; *“Sadece ertesi gün sabahleyin kendine geldi. Bu zaman evin içinde herkes uyku içinde idi. Ben erken uyansam da kalkmak istemiyordum”* [317] şeklinde debaş kahramanQamar’ın kocasının ölümünü öğrenince soğuk suya girip evinde hasta halinde yattığı zamandanertesi günün sabahına kadarki zaman atlamayla verilmektedir.

Hikâyenin anlatımı kahraman anlatıcının Maqsut ihtiyar, eşi Saliha, uvey kızları ve gece bekçisi Qamar ile beraber kışlıkta geçen hayatlarının özetlemesiyle başlamaktadır. Bundan sonra vaka zamanından önce geçmiş zamana ait olaylar, “*Bugün*” ibaresiyle de vaka zamanına ait olaylar anlatılmaktadır.

Hikâyede kahraman anlatıcı, geçmiş zamana ait olayları hatırlayarak okuyucuya anlatmaktadır.

“Bir öğleden sonraki vakit idi. Gece boyunca koyunları güttükten sonra yorulan Qamar yenge daha rahat uyusun diye kalın giyinip çadırdan dışarı çıkıp kitap okuyordum. Saliha teyze ahır süpürüyordu. Hava açık, ılık idi.” (s.383).

Veya; “Aynı senede kışın sen uzaktaki istasyona kızakla kolhozdan tahıl götürdün. Birde çok şiddetli fırtına olduğu gün döndün. Ayaklarında dar botlar vardı. Gelir gelmez hemen çıkarmak istemiştin, fakat buz tutup donmuş botlar çıkarılmadı. Eninde sonunda annem boğazını bıçakla kesip zorla çıkardı. Senin ayağın şişip morarıp üşümüştü” (s.385) şeklinde kahraman anlatıcı hayatından Qamar yenge ile alakalı olayları hatırlayarak aktarmaktadır.

Kişiler:

Qamar – hikâyenin baş kahramanı, kocası savaş meydanında kaybolan dul köylü kadındır. Maqsut ile Saliha adlı ihtiyar çiftin üvey kızlarıdır. Dış görünüşü hakkında az bilgi verilmektedir: “Ayaz havada üşüyüp bir kat derisi sıyrılıp düşmüş, kırışıklıklara bürünmüş esmer kasvetli yüzünü kalın kıl basmıştır. Normalde etraftaki hayattan ayrı düşüp, kendi hayal dünyasına dalıp hiçbir şeyle alakadar olmadan kendi kendine oturur. Sadece böyle bir güldüğü zamanlarında hüznü kahverengi gözleri bir an için olsa da canlanıyor” (s.381). Qamar, akşam çayı bittikten sonra bulaşıkları yıkayıp, her tarafı temizleyip kalın giyinip gece elinde tüfekte koyunları vahşi hayvanlardan koruyarak gütmeye çıkar. Ayaqqum adlı kumlu bölgede sert ve ayaz kış gecelerine dayanan Qamar, nöbetlerini şarkılar söyleyerek geçirir. Gece nöbetlerine kendi isteğiyle çıktığı belirtilmektedir. Qamar Şoyqara’ya zorla bu işte onu kimsenin tutmadığını, istese başka işe geçebileceğini ifade eder; fakat gece uyuyamadığı için boş boş yatmaktansa nöbette şarkı söyleyerek daha iyi olduğunu söyler.

Hikâyede Qamar, çok sakin bir karaktere sahip, suskun ve içine kapanık biri olarak çizilmektedir. Evin içindeki işleri Saliha’nın söylediklerine uyarak, ses çıkarmadan yapar. Anne-babası evde akşam çaylarını içerken kendi aralarında tartıştıklarında Qamar, onlardan ters dönüp sadece kısık sesle gülüp oturur. Savaş bitiminden bir hayli zaman geçip kocasının dönüşünün ihtimali az olmasına rağmen Qamar, umudunu kesmeden 20 senedir bekleyerek inanmaya devam eder. Her gece eline kocasının eski sararmış fotoğrafını alıp sanki kocası önünde canlı duruyormuş gibi konuşur. Qamar’ın kocasını çok sevdiği anlaşılmaktadır. Savaş bitiminden uzun süre sonra komşu awıla, meydanda kaybolmuş bir asker döndüğünde içinde bir umutla çok sevinir. Kocasından son mektubu aldığı anda ayakları yaralı olmasına bakmadan ayağa kalkıp ayakları kanayacak kadar oynar. Kahraman anlatıcının hatıralarından Qamar’ın

çok iyi kalpli, merhametli ve duygusal bir kadın olduğu ortaya çıkmaktadır. Kahraman anlatıcı olan Şoyqara, küçükken kardeşleriyle evinde kapalı bırakılıp ağladıklarında Qamar'ın gelip kapıyı açtığını, çocukları kendi evine getirip evindeki tüm ekmeği onlara verdiğini söyler. Günün birinde at arabasıyla uzun yolculukta ayaklarını üşütüp evde yatılı kaldığında uyumadan gözleri kızarıp şişe bile meydandaki askerler için eldivenler ile çoraplar örer.

Saliha – baş kahraman olan Qamar'ın uvey annesi; köylü bir kadındır. Saliha, inatçı ve sert karakteriyle ortaya çıkmaktadır. Saliha teyze, genel kazak köylü kadını temsil etmektedir. Fakat Kazak kocakarisına has olmayan tek bir özelliği var – çay içmeyi sevmez. Eskiden çok çay içerken, savaş dönemi çay olmadığından başı ağrıyıp, ağzı kuruyup uzun zaman rahatsızlanır. Ancak, daha sonra çaydan soğuyup savaştan sonra da çay içmemeyi ant eder. Hiçbir zaman bozmadığı bu antı hala sürdürerek gittiği her yerde sadece sıcak su içer. Artık zamanların, durumların iyileştiğini öne sürerek çayı içmesini söyleyen akrabalarının sözünü dinlemeden inatla çay içmez. Bununla birlikte Saliha, sert bir kadındır. Kocasının anlattığı hikâyelerinin yalan olduğunu söyleyerek çocuklara abesi anlatmasına kızarak onu susturur. Evin işlerini Qamar'a yaptırır, fakat yaşına rağmen kendisi de ev uğraşlarına katılır. Ayrıca Qamar, öz çocuğu olmasa da onu çok sevdiği anlaşılmaktadır. Qamar, ilk evliliğini annesinin izni olmadan yapmıştır, kaçırılmıştır. Qamar'ın kocasının meydanda şehit olduğuna dair belgeyi alıp kızına söylemeye cesaret edemeyen Saliha, 20 yıldır bu sırrı söylemez. Geceler Qamar'ın hüznü acılı şarkılarını dinlerken kızına canı acır. Uzun zaman sonra kızını kendi kardeşine evlendirmeye çalışırken Qamar'ın kocasını beklemeye devam edeceğini duyunca sinirlenerek kızına gerçeği söyler. Ancak, Saliha'nın kötü tarafları da var. Qamar'ı küçük yaşında sokakta bulup insan yaptığını öne sürerek onu kardeşiyle evlendirmek ister, kendi sözünün etkili olacağını bekler. Bu taraftan bakarsan Saliha, daha çok kardeşinin isteğini yerine getirmek için uğraşır; üvey kızının düşüncesini hesaba katmadan karar vermeye kalkar.

Maqsut – baş kahraman olan Qamar'ın uvey babası; köylü bir erkektir. Maqsut ihtiyar, baş çoban olarak kahraman anlatıcı Şoykara ile sırayla sabahtan akşama kadar sürüleri otlatan biridir. “*Gün boyunca koyunları otlatıp vücudu üşüyüp seyrek sakallı esmer yüzü soğuktan daha koyulaşıp kırağı ile kaplanıp Maqsut ihtiyar yorgun geliyor*” (s.379). Suratı asık olan ihtiyar birkaç bardak sıcak çay içtikten sonra terleyerek

yumuşamaya başlıyor. Çay içerek ısınan ihtiyar gençliğinden, zenginlerin sürülerini otlattığı zamanları yaşadığı maceraları, geçinmek için yaptığı hileleri, eski zamanların hiç rahat olmadığını anlatmayı sever. Şimdiki gençlerin dertsiz kaygısız yaşadıklarını hayatlarına değer vermelerinin gerektiğini düşünerek eski zamanların zorluklarını öğrenmeleri kanaatindedir. Ayrıca, tıpkı Saliha gibi uvey kızları Qamar'ı çok sever. Qamar'la evlenmek isteyen Tilepbergen'e kızının kendisi karar vereceğini söyleyerek onun yerine karar alamayacağını söyler. Hemen olumlu cevap veren eşine de çok kızar. Böylece Maqsut, iyi kalpli ve düşünceli bir baba, iyi bir insan olarak çizilmektedir. Eşi, Qamar'ı sokaktan alıp yetiştirip insan yaptıklarından söz ederek kararını etkilemeye çalışırken Maqsut ihtiyar, birine yapılan iyiliği kullanmanın kötü olduğunu diyerek karısını azarlar, hatta kızar.

Tilepbergen – Saliha'nın kardeşi; köylü bir erkektir. Baş kahraman olan Qamar'la evlenmek ister; fakat Qamar tarafından reddedilir. Tilepbergen, 60 yaşını aşmış, hala güçlü ve enerjik kalan, zengin biridir. Dış görünüşü şu şekilde tasvir edilmektedir: *“başında tilkiden şapkası var, yünlü üstüyle kuzudan kürkü giymiş”*tir (s.389). Evin içine girince tör'e geçip bağdaş kurup oturmak ister, fakat *“yeniden dikilmiş içi keçi yünüyle döşenmiş kalın örgülü çorapları var, boğazı dizine kadar gelen çizmeleri”* masaya eğilmesini engeller. *“Tilepbergen – gözleri gri, kalkık kulakları ip-ince,koyu kırmızı kedi bıyıkları olan, şişko yüzlü sarışın ihtiyar. (...) Hatta altmışı aşmış adam olduğunu diyemiyorsun; yüzü gepgençtir”* (s.389). Tilepbergen, yaşlı olmasına rağmen süslenerek gelip dik dik Qamar'a bakması ile kahraman anlatıcısıyı kızdırır. Hükümetin sayesinde işlerinin iyi gittiğini, gücünün de genç delikanlıyı yere düşürecek kadar olduğunu söyler. Fakat Qamar reddedince hiçbir şey demeden gider.

Şoyqara – hikâyenin anlatıcısı; köylü bir delikanlıdır. Maqsut ihtiyarla sırayla koyun sürülerini otlatarak çalışır. Küçüklüğünden beri Qamar'ı tanır. Hatta Qamar'ın kocası meydana gitmeden önce iki yaşındaki Şoyqara sürekli onların yanında uyur kalırmış. Qamar'ın kocası meydandan dönmeyeli 20 sene olduğuna göre Şoyqara 20 yaşlarında olmalı. Şoyqara, Qamar'ı kardeşleriyle evde kapalı kaldıklarında onun gelip onları evine götürüp yemek yedirdiği zamandan itibaren hatırlar. Şoyqara ile Qamar'ın arasında derin bir samimiyet, yakınlık hissedilmektedir. Şoyqara, Qamar'ın kaderine çok üzülür, onu çok sevdiği ortaya çıkmaktadır. Geceleri nöbette şarkı söyleyen Qamar'ın yanına gelip ona eşlik etmektedir. Qamar, kocasını hatırlayıp hatırlamadığını

sorduğunda Şoyqara, üzmemek istemediğinden hatırladığını söyler. Şoykara'nın iyi kalpli ve düşünceli biri olduğunu ifade edebiliriz.

Tema:

Savaş temi- Hikâyede merkezi tem olarak ortaya çıkmaktadır. Hikâyede hem savaş dönemi awıl yaşamı, hem de savaş sonrası insanların üzerinde savaşın izleri ile etkileri anlatılmaya çalışılmıştır. Savaş dönemi, awıllarda yokluk, yoksulluk, açlık ortaya çıkmaktadır. Mesela, savaş dönemi “*çay denenin olmadığı zamanlarda*” (s.379) Saliha teyze, çay içmeden başı ağrıyıp, ağzı kuruyup, uzun zamandır rahatsızlandıktan sonra çaydan vazgeçip asla içmeyeceğine ant eder. Savaşın getirdiği başka problemler yoksulluk, açlıktır. Hikâyenin kahraman anlatıcısı, küçükken kardeşleriyle evde yalnız kaldıklarında annesinin, çocuklarını evde kapatıp kendisi sabahtan akşama kadar kolhozun işlerinde çalışarak çocuklarını beslemek ve geçinmek için dışarıda kalışından söz eder. Kazandığı maaş yerine verilen iki avuç buğdayı geceleyin kavurup, bağlayıp, yarına onlar için talqan hazırladığını, fakat 5 çocuk için onun çok azdı olduğunu kendilerini sürekli evine götürüp tüm ekmeği ile talqan'ını çocuklara veren Qamar'ın kendisinin tuzlu siyah çay içtiğini söyler. “*Yavrularım, sizlere de dokundu savaş denen bela*” (s.384).

Hikâyede, savaş başlarken baş kahraman Qamar, kocasıyla yeni evlenip savaşın yüzünden ayrı düşer. Savaş bittikten 20 sene sonra hala kocasını bekleyen Qamar yenge, sadık ve seven kadının temsilcisidir. Kaderini artık kabullenen Qamar, eski hayat tarzına, yaşamına devam eder. Hikâyenin sonunda baş kahraman Qamar, “*Benim hayatımı, bırak, zalim savaş beni ağlatıp gitti, fakat senin hayatın ise, babamın söylediği gibi, maşallah, rahattır*” (s.399) şeklinde bir sonuç çıkarır.

Sevgi temi- Hikâyede kahraman Qamar, savaştan dönmeyen kocasını 20 sene boyunca bekler. Kocasını meydanda kaybolan ne ölü, ne diri olduğunu bilmeyen zavallı kadın umudu kesmeden kocasının döneceğine inanır. Sadece çok seven bir kadın, kocasını bu kadar uzun zaman ona sadık kalarak bekleyebilir. Kocasının eski sararmış fotoğrafına bakarak tıpkı önünde duruyormuş gibi konuşur. Qamar yengenin gece nöbetlerinde söylediği şarkılardan biri, aşıkları anlatmaktadır. Anlatıcı Şoyqara, bu şarkıyı dinlerken siyah gözlü uzun saçlı, güler yüzlü kızın awılına giden kalın kaşlı, bıyıklı, açık yüzlü delikanlıyı göz önüne getiriyor. “*Aklıma düştüğünde, göz bebeğim,*

Özleyerek endişe ediyorum” (s.387) şeklinde Qamar, savaşa gönderip bir dakika bile olsun aklından çıkarmadan endişe ederek düşündüğü kocasına olan hasretini şarkılarda aktarır. Çok güzel sesi de olmayan Qamar’ın şarkı söylerken her aldığı nefesi, iç çekişi, duyulur. *“Qamar’ın tüm yaşamı, hüznü ile hayali bu şarkıda kalmış gibi. Aşkın tatlı suyunu doyasıya içemediğini, pişmanlığını, acıdan yandığını, dönmeyecek gençlik yıllarını üzümlere hatırlıyor. Yalnızlığına yakınıyor*” (s.388). *“Seni kökünden erken koparıp daha yeşilken solduran savaşı her zaman gözlerim yaşararak lanetliyorum*” (s.391) şeklinde kahraman anlatıcının savaşı lanetlemesi verilmektedir.

Acıma temi- Savaşla acıma temi, kesinlikle yan yana gezen bir temdir. Hikâyenin baş kahramanı Qamar yengenin acılı hayat hikâyesi, okuyucuda derin acıma hissi uyandırmaktadır. Qamar, uvey anne babası tarafından yetiştirilir. Yeni evlendikten sonra kocası savaşa giden zavallı kız, neredeyse tek başına kalır. Savaş bittikten sonra kocasını daha 20 sene beklemeye devam eder. Kocasını gibi kaybolmuş sayılan askerin demin komşu awıla döndüğünü öğrenip gidip kendi kocasını da soruşturmaya hazırlanan Qamar’ı gören annesi artık dayanamadan kocası hakkında tüm gerçeği söyler. Anne-babası kocasının öldüğünü bildiği halde kızlarına kıyamadığından, bu acılı haberi saklamayı tercih eder. Kocasının ölümünü öğrenen Qamar, dışarı çıkıp kışın ortasında beline kadar su kaynağına girdiğinde okuyucu onun delirdiğini düşünür. Qamar, ağlayarak kaynağın ortasında durarak yüzünü yıkar. Fakat bundan sonra kendine gelen kadın, eski hayat tarzını sürdürerek geceler nöbete çıkıp, koyunları güterek şarkıları söylemeye devam eder.

2.4.27. Sonbaharın Kıvrık Yolları¹⁰⁷

Tanımı- “Sonbaharın kıvrık yolları” hikâyesi, yakınlarını savaşa kaybeden insanların kaderini anlatan hikâyelerinden biridir. Hikâyenin baş kahramanı Qanatay, babasının savaşa öldüğünü düşünerek onun ismini elinde yazarak dövme yaptırmak ister. Dövmeyi yazan Grişka, Qanatay’ın doğum tarihinin savaşın bittiği seneden 2 sene sonra olduğunu farkederek babasının savaşa ölmediğini Qanatay’ın yüzüne vurur. Fakat Qanatay, babasının savaşa ölmediğini kabullenemez. Uzun zamandır oğluna

¹⁰⁷ Muratbekov, *Basında Uşkaranın...*, 401-410.

yalan söyleyen annesi Bibi, oğlunun elinde dövmeği görüp artık gerçeği söylemeye zamanın geldiğini düşünüp babasının Şintemir olduğunu söyler.

Hikâye, 1. şahıs anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Örneğin, “*Biz – Qanatay ve Qanatay’ın annesi Bibi üçümüz – sabah erkenden buğday öğütmeye gelmiştik*” (s.403) cümledeki “*Biz*” ibaresinden anlatıcının bakış açısını da anlamaktayız. Kahraman anlatıcının, hikâyenin kahramanlarının düşüncelerine, ruh hallerine hakim değildir. Dolayısıyla anlatıcı, gözlemci bakış açısına sahip olduğunu ifade edebiliriz.

Hikâyenin Tahlili

Giriş- Hikâyeye giriş, Grişka, Qanatay ve kahraman anlatıcının değirmenin yanında taş üstünde otururken tasviri ile yapılmaktadır. Kahramanların ve mekânın tanıtmasıyla giriş kısmı tamamlanmaktadır.

Gelişme- Qanatay’ın ayakları suya sokması, Grişka’nın suya eğilip yüzünü yıkaması, Qanatay’ın Grişka’ya dövmeğini merak edip sorması, Qanatay’ın Grişka’nın elini alıp dövmeğini incelemesi, Grişka’nın Qanatay’a ona dövmeği yapabileceğini söylemesi, Grişka’nın Qanatay’ın doğum tarihini sorması, Qanatay’ın kıyafetinin kollarını kıvrıp elini uzatması, Grişka’nın mürekkepli kalemle iğneyle doğum yılını bileğine yazmaya başlaması, Qanatay’ın dişlerini sıkarak ters dönüp otuması, Qanatay’ın gözleri yaşararak belli etmemeye çalışarak gülümsemesi, Grişka’nın Qanatay’ın babasının ismini sorması, Grişka’nın Qanatay’ın bileğine harfleri yazması, Grişka’nın Qanatay’a babasını soruşturması, Grişka’nın Qanatay’a babası hakkındaki düşüncelerinin yanlış olduğunu söylemesi, Qanatay’ın gözleri yaşarıp Grişka’ya sinirlenmesi, kahraman anlatıcının Grişka’yı dürtmesi, Grişka’nın hatasını anlayıp konuyu değiştirmesi, Qanatay’ın sinirli kalarak Grişka’yı dikkate almayarak sırtını dönüp oturması, yaklaşan atın ayak seslerinin duyulması, herkesin yola bakması, at arabanın değirmenin önünde durması, at arabasının sürücüsünün Grişka’yı çağırması, Grişka’nın at arabasının sürücüsü olan Şintemir’e doğru gitmesi, Qanatay’ın annesi Bibi’nin değirmenden çıkması, Şintemir’in Bibi’yı görüp şaşırması, Bibi’nin Şintemir’le selamlaşması, Bibi’nin oğlunu göstermesi, Şintemir’in Qanatay’la sessizce selamlaşması, Grişka’nın Şintemir’i evine çaya davet etmesi, Şintemir’in Bibi’yı de çağırması, kahraman anlatıcının Qanatay’la değirmende kalıp sırayla unu kaplaması, Grişka’nın gelmesi, Grişka’nın Şintemir’i övmesi, Grişka’nın çıkarken kahraman

anlatıcıyı çağırması, Grişka'nın anlatıcıyı dışarı çıkarıp Şintemir'in Qanatay'ın babası olduğunu söylemesi, anlatıcının şaşırması, Şintemir'in kahkaha atarak gülmesi, Şintemir ile Bibi'nin evden çıkması, Grişka'nın Şintemir'le Bibi'nin aşk hikâyesini anlatması, Qanatay'ın değirmendeki işlerinin bitmesini haber etmesi, Şintemir'le Bibi'nin ayağa kalkması, iki at arabanın unu yükleyip yola çıkması, Bibi'nin Şintemir'in arabasına binmesi, Qanatay'ın annesinin bu davranışına kızması, Qanatay ile anlatıcının arabadan inip yürüyerek yola devam etmesi, Şintemir'in Bibi'yı indirmeden arabadan inip yürüyerek gitmesi, ikisinin sohbet etmesi, arkadaki arabanın geride kalması, ilk arabanın durup beklemesi, Qanatay'ın atın üzerinde geriye koşması, Qanatay, Şintemir ve Bibi'nin gelmesi, Şintemir'in kanayan ayağını bağlaması, herkesin arabalara binip yola devam etmesi, Şintemir'le Bibi'nin sohbete devam etmesi, Qanatay'ın annesinin Şintemir'le arasındaki samimiyeti beğenmemesi, Qanatay'ın uykuya dalması, Bibi'nin Qanatay'ın arabasına binmesi, Şintemir'in arabanın yanında durarak Bibi ile konuşması, Şintemir'le Bibi'nin susarak bir birine bakıp durması, Bibi'nin arabayı harekete geçirmesi, arabayı durdurması, Şintemir'in arabasın yaklaşp durması, Bibi'nin Şintemir'e oğlunu koklamasını söylemesi, Bibi'nin Qanatay'ı uyandırması ile gelişme kısmı tamamlanmaktadır.

Düğüm- Qanatay'ın elinin acıması, Qanatay'ın annesine elindeki dövmesini göstermesi, annesinin dövmesini görüp babasının Şintemir olduğunu söylemesi, Qanatay'ın kabullenmeyip kızması, Şintemir'in arabasına binip uzaklaşması ile hikâyenin düğüm kısmı tamamlanmaktadır.

Sonuç- İki arabanın ayrı ayrı yol alması, Bibi'nin arkaya iki-üç defa bakması, suratının asılması, Qanatay'ın yüzünü unun kabının üstüne basıp hıçkırarak ağlamaya başlaması ile hikâye sona ermektedir.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı – awıl, kolhoz'dur. Hikâyenin olay örgüsü, değirmenin yanında kahramanların taşın üzerinde oturarak muhabbet etmeleriyle başlamaktadır. Kahramanların oturduğu yerde “*tam ayağımızın altında küçük nehir akıyor. Taştan taş a zıplayarak hızla akıyor*” (s.401). Değirmenin tasviri de şu şekilde verilmektedir: “*Değirmen – odunlardan toplanmış, küçük bir odalı ev. (...) Değirmenin yerleştiği yer – derin kanyonun dibi. İki tarafımız da çok eğilimli yokuş. Kalın olarak yetişen kuşburnu, kızılıcak ağacı, bozkır akasyonu. Yaprakları altın gibi sap-sarı. Fakat*

henüz düşmemiştir. Değirmene ulaşınca kadar hızlı akan nehir, değirmenden çıktıktan sonra vadinin dibine yayılarak akıyor. Derinliği ayağın bileğini bile kapatmıyor. Yol – bu suyun üzerinden, bir sürü ağaçların arasından kıvrılarak aşağıya doğru akıyor” (s.403).

Mekân olarak Grişka’nın evi ortaya çıkmaktadır. Grişka’nın evinin sadece değirmene yakın bir yerde bulunduğunu anlamaktayız; başka bilgi ise verilmemektedir. Hikâyenin olay örgüsü açık havada cereyan ettiği için tabiat tasvirleri söz konusudur. *“Beyaz köpük olarak köpüren su”*yu (s.401) olan *“küçük nehir hızlı akıyor. Köpürerek akan halde değirmenin altına hızla iniyor. Şırıldayan sesi kulakları dolduruyor”* (s.403) şeklinde değirmenin yanında akan nehir tasvir edilmektedir.

Hikâyenin sonuna doğru tabiat tasviri olarak ele aldığımız havanın durumu verilmektedir: *“Güneş batmak üzere. Sabah yaptığı gibi ısındırmıyor. Gökyüzü de hüznüldür. Etraf bir türlü moralsiz, yorgun, uyku getiriyor”* (s.408).

Zaman- Hikâyenin olay örgüsünün cereyan ettiği tarihi hikâyede verilen bazı dikkatlerden ortaya çıkarabiliriz. Örneğin, hikâyenin baş kahramanı Qanatay, 1947 yılında doğup vaka zamanında 16 yaşında, dolayısıyla hikâyenin vakası 1963 yılında cereyan etmektedir. Havanın da ılıkliğinden baş kahramanın ayaklarını nehrin suyuna sokup oturduğundan, bol bol çıkan bitkilerden hareketle tahminen yazdır. Olay örgüsü, *“güneş en tepeden geçiyor”* (s.401) şeklinde belirtilerek öğleden sonraki saatlerde başlayıp *“güneş batmak üzere”* (s.408) şeklinde belirtilerek akşam vaktinde sona ermektedir. Dolayısıyla hikâyenin vaka süresi, birkaç saatliktir.

Hikâyede geriye dönüş, özetleme, atlama gibi teknikler kullanılmaktadır. Hikâyenin olay örgüsü, öğleden sonraki saatlerde kahraman anlatıcı ile Grişka, Qanatay’ın değirmenin yanındaki taşın üstünde oturarak sohbet etmeleriyle başlamaktadır. Grişka’nın Qanatay’a dövme yapıp, babası hakkındaki düşüncelerinin yanlış olduğunu söyledikten sonra geriye dönülerek *“Biz – Qanatay ve Qanatay’ın annesi Bibi üçümüz – sabah erkenden buğday öğütmeye gelmiştik”* (s.403) şeklinde kahramanların değirmene sabah geldikleri belirtilerek geldiği nedeni de açıklanmaktadır.

“Biz – Qanatay ve Qanatay’ın annesi Bibi üçümüz – sabah erkenden buğday öğütmeye gelmiştik. At arabamız değirmenin gölgesinde duruyor. Bibi ise değirmenin

içinde öğütülen unu kenarından kaplıyor. Başka yapacak bir şey olmadığından değirmenci Grişka, Qanatay üçümüz dışarıda taşın üstünde oturuyoruz. Deminki sevimsiz durumdan sonra konuşmaya başlamak üçümüze de zor geliyordu. Bu yüzden sessiz bir şekilde etrafa bakıp oturuyoruz” (s.403) şeklinde kahramanların sabah değirmene geldiklerinden itibaren vaka zamanına kadar olan süre açıklanmaktadır.

Hikâyede “*birazdan sonra*” (s.403; 405; 407) ibaresiyle çok kısa süreli zamanda atlamalar yapılmaktadır.

Kişiler:

Qanatay – hikâyenin baş kahramanı; köylü bir çocuktur. Qanatay, annesi Bibi ile birlikte yaşamaktadır. Bibi’nin kocası savaş dönemi meydandan dönmemiştir. Qanatay da annesinin sözlerine inanarak babasının isminin Jansultan olduğunu düşünür. Hikâyede Qanatay, duygusal ve saf bir çocuk olarak çizilmektedir. 16 yaşında olmasına rağmen yaptığı hareketleri ile davranışları daha çok çocuksudur. Dış görünüşü şu şekilde tarif edilmektedir: “*zayıf gelen, beyazımsı yüzü olan bir çocuk*” (s.401). Hikâyede Qanatay’ın iki farklı, hatta bir birine zıt karakterinin özellikleri ortaya çıkarılmaktadır. Olay örgüsünde Grişka Qanatay’a dövme yaparken Qanatay, canı ne kadar acısa belli etmemeye çalışır: “*Suratı asılıp gözleri yaşarsa da bana bakarak acısını belli etmek istemeyerek sırtarak gülümsüyor. (...) Qanatay, cevap yerine kahkaha atarak gülüyor. (...) Dişlerini sıkın Qanatay’ın bir an canı acıyarak gözlerini yumdu. Fakat ses bile çıkarmadı*” (s.402). Dövme yaptırma sürecinde çok acı çekse de erkeksi duran, ağrıya dayanan Qanatay, okuyucunun gözünde cesaretli, güçlü, dayanıklı ve olgun biri olarak çizilir. Fakat babası hakkında gerçekleri önce Grişka’dan sonra annesinden duyduğunda sinirlenmesi, kabullenmeyerek atarlanması, en sonunda da hıçkırarak ağlayıvermesi, okuyucuya onun çok duygusal ve hassas olduğunu göstermektedir.

Grişka – değirmenci; rus, köylü bir erkektir. “*Grişka – otuz yaşını aşmış, büyük ağızlı sarışın bir erkektir. Kazakçası akıcıdır. Grişka’nın bileğifarklı yazılar ve resimlerle dolu imiş. (...) ‘Unutmayacağım, annem’ diye iki kere yazılmıştır. Islık çalan ejdarhanın kafası, yüreğe dikilen iki yüzlü hançer, deniz gemisinin çift çapası, bunun gibi başka da şeyler mürekkepli kaleme eline alelacele yazıp durmuştur*” (s.401) şeklinde hikâyenin giriş kısmında tasviri verilmektedir. Hikâyede Grişka, patavatsız biri

olarak ortaya çıkmaktadır. Baş kahramanın daha çocuk olmasına rağmen babası hakkındaki düşüncelerini hemen yüzüne pat diye kaba bir şekilde söyleyiverir. Fakat çocuğun alındığını anlayınca hemen söylediklerini şakaya çevirmeye çalışarak konuyu değiştirir. Ayrıca Grişka, büyük yaşına rağmen aynı zamanda çok dedikoducu olarak ortaya çıkmaktadır. Şintemir'i överek ve sevdiğini söyleyerek kahraman anlatıcıya alkolün etkisinde gelip onun tüm sırlarını anlatır. Grişka, olumsuz bir karakter olarak çizilmemiştir; fakat davranışları okuyucuda olumsuz duygular uyandırmaktadır.

Bibi – baş kahraman olan Qanatay'ın annesi; köylü bir kadındır. Hikâyede Bibi'nin tasviri şu şekilde verilmektedir: *“uzun boylu, yüksek göğsünü dik tutuyor. Beyaz örtüsünü takmış, bu görünüşüne bakarak kırık yaşını aştığını söyleyemiyorsun. (...) Beyazımsı yüzlü Bibi bembeyaz, iri dişlerini göstererek gülümsedi”* (s.404; 405). Bibi'nin kocası meydanda habersiz kaybolduktan sonra dul kalır. *“Ne dersin kanı kaynadığı zamanları diyor. Kendisi güzel olmuştu. Güzel olduğu şimdi de görünüyor zaten”* (s.406). Awılında ekip başı olarak çalışırken eşi ile çocukları olan kolhoz yöneticisi Şintemir'le uygunsuz munasebete girip hamile kalınca iş yerini değiştirir. Şintemir ise komşu kolhoza taşınır. Böylece, geçmiş aşk hikâyesinin özetini Grişka'nın ağzından dinleyen okuyucuda Bibi, düşkün bir kadının imajı uyandırır. Fakat olay örgüsünün sonunda Şintemir'le Bibi'nin konuşmasından ikisinin gerçekten ciddi aşk yaşadıklarını, hala da birbirine duygu beslediklerini, Şintemir'in ailesinden her zaman ayrılıp Bibi'nin yanında olmak istediğini, fakat Bibi'nin onun ailesini bırakmaya izin vermediğini öğrendikten sonra Bibi, okuyucuda acıma hissini uyandırır. Şintemir'in ailesini bırakmadan önce altı çocuğunu yetiştirmesinin gerektiğini düşünen Bibi, artık çocukları büyüüp evlerinden ayrıldığında awıl halkının ayıplayacağından korkar: *“O zamanda ben senin altı çocuğuna canım acıdı. Göz yaşlarından korktum... Şimdi ise... Aman, artık yaşlandığımızda Qozi ve Bayan'a¹⁰⁸benzememiz ayıptır”* (s.408-409).Aslında evli Şintemir'i yoldan çıkararak kendisi idi; *“Yoksa Şintemir Bib'yi aklına bile alamaz, hayal edemezdi”* (s.244). *“Dulluk neler yaptırır”* (s.409) şeklinde yaptığını aklayan Bibi, düşkün kadın olarak ortaya çıksa da yine de okuyucuda fazla olumsuz duygular uyandırmamaktadır.

¹⁰⁸ Qozi ve Bayan - Türk Dünyasının Romeo ve Juliet'i olarak da nitelendirebileceğimiz Kozi Körpeş ile Bayan Sulu büyük bir aşk destanıdır.

Şintemir – baş kahramanın gerçek babası; köylü bir erkektir. Hikâyede Şintemir’in tasviri şu şekilde verilmektedir: “*Kafasında buruşuk şapkası var, orta yaştaki insan uyuklu halde, kafası sallanarak biraz oturdu. Sonra yüzüne konan sinekleri ürküterek kımıldamaya başladı. (...) Bir ayağı ağaçtanmış, gıcırdatarak basıp aksayarak yürüdü*” (s.403; 404); “*Ona yetişerek aksayarak yürüyen Şintemir’in boyu biraz alçak*” (s.405). Şintemir, evli, altı çocuk babasıdır. Awılın yöneticisi olarak çalışırken güzel kadın olan ekip başı Bibi ile yasak aşk yaşar. Şintemir, yakışıklı bir erkek sayılmaz; bu yüzden zamanında Şintemir’in kendisi, şimdi ise Grişka da Bibi’nin ona baktığına şaşırırlar.

Hikâyenin anlatıcısı olay örgüsünde kahraman olarak yer almaktadır. Fakat hakkında bilgi hemen hiç bulunmamaktadır. Dolayısıyla, hikâyenin anlatıcısı müşahit konumunda olarak kendisinin şahit olduğu olayları okuyucuya aktarmaktadır.

Tema:

Yalan temi- Hikâyede baş kahramanın annesi, oğluna babası hakkında çocukluğundan beri yalan söyler. Qanatay, babası Jansultan’ın savaş dönemi meydanda öldüğünü düşünür. Fakat savaş bittikten iki sene sonra dünyaya gelen Qanatay’ın babasının savaşta ölme ihtimali olmadığını hiçbir zaman aklına bile almayan çocuk, ilk defa 16 yaşında Grişka’dan onu duyunca kabullenmek istemez. Qanatay, çocukluğundan beri babasının kahraman olarak meydanda şehit olduğuna inanır, bu yüzden birden hayatı boyunca benimsediği gerçeğin yalan çıktığını işine sindiremez. Qanatay’ın hayatında hiç görmediği babasına olan sevgisi, onun isminin baş harfini elinde yazdırıp dövme yapmasından anlaşılmaktadır. Qanatay’ın annesinin oğluna yalan söylemesine neden olan onun yasak ilişkileri sonucunda dünyaya gelmesidir. Böylece, hikâyede çocuğunu korumak amacıyla söylenen bir yalan ortaya çıkmaktadır.

İhanet temi- Hikâyede Şintemir, zamanında evli ve 6 çocuğu varken dul kadın Bibi ile uygunsuz münasebete girer. İkisinin ilişkileri, bir süredir devam eder. Şintemir, Bibi’ye aşık olup ailesini bırakıp onun yanında olmak ister. Fakat, Şintemir’in 6 çocuğuna kıyamadığından, onların gözyaşlarından korktuğundan, önce çocuklarının büyümesini beklemesini ister. Günün birinde karısı kocasının ihanetini öğrenip bir skandal açar. Bundan sonra awıl halkı, bölge yönetimi tarafından kınanır ve iş yerini değiştirerek komşu awıla taşınır ve sonraki 16 sene bu durum değişmez. Bibi ile

Şintemir'in ilişkileri sonucu, Qanatay'ın doğuşu olur. 16 sene geçip Şintemir'in çocukları büyüyüp herkes ayrı yollara gidince, Şintemir eşinin yanında kalmak zorunda olmadığını söyleyerek hala Bibi'yle beraber olmak istediğini ifade eder. Fakat, Bibi ise artık awıl halkın diyeceklerinden korktuğundan, yaşlandıklarında aşıklar gibi davranmaları kınanır, ayıplanır diye Şintemir'in teklifini kabul etmekten tereddüt eder.

Köy yaşamın portresi- Awıl, birkaç evden ibaret olarak orada yaşayan insanlar, genelde herkes birbirini tanır. Awıllarda ihanet gibi olay, çok hızlı bir şekilde awıl halkı arasında yayılır. Hikâyede, Şintemir'in Bibi ile yaşadığı yasak aşk Şintemir'in eşi ile tüm awıl halkı tarafından öğrenilir. *“Eninde sonunda bölge tarafından kınanıp, başka yere gidip iş değiştiriyor”* (s.406). Dolayısıyla, awıl halkının çok dedikoducu olması ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, devlet kurumları, aldatma gibi olaylar olunca müdahale ederlerdi.

2.4.28. İnatçı Karakter ¹⁰⁹

Tanımı- Sayın Muratbek, “İnatçı karakter”adlı hikâyesinde köylü delikanlı Asanali'nin hikâyesini anlatmaktadır. Şehirde okulu tamamlayıp enstitüye girmeden awıla dönen, kolhoz yönetimince kendisine iş verilen, ancak kolhoz yöneticisinin özel işini yapmak istemeyince kovulan gencin hikâyesi, ilkokul sıralarında tanıştığı Madina ile karşılaşmasından sonra başlayan yakınlıkla birlikte ele alınır. Daha sonra köye dönmek istemeyen, annesini yüz üstü bırakan gencin tavrı üzerinden bir hikâye oluşturulmaktadır.

Hikâyede inatçılık, merkezi tem olarak işlenmektedir. “İnatçı karakter”hikâyesi, 1. şahıs (Ben) anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz hikâyenin hemen ilk cümlesinden anlayabiliriz: *“Asanali'nin okula girmeden awıla geri döndüğünü hemen ertesi gün duydum”* (s.59). Anlatıcı, hikâyenin olay örgüsünün içinde yer alan kahraman – ekip başı Sarsendir; dolayısıyla gözlemci bakış açısına sahiptir. Baş kahramanının, ya da yardımcı kahramanların ruh hali ile düşüncelerini aktarmamaktadır. Hikâyede montaj tekniği ile de Sarsen'in Madina'nın günlüğünden okuduğu bir not aktarılmaktadır: *“Bugün çok akılda kalacak bir olay oldu. Awılın*

¹⁰⁹ Sayın Muratbekov, *Şığarmalar-I: Angimeler*, An Arıs Basım Evi, Almatı 2013, 59-67.

kenarındaki bulağa su getirmeye gitmişim, beklenmedik yerden Asanali'ye rastladım. O bulağın başında şırıldayarak akan berrak suya bakarak oturuyordu..." (s.62).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, "Asanali'nin okula girmeden awıla geri döndüğünü hemen ertesi gün duydum" (s.59) cümlesiyle başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye, kahraman anlatıcı olan Sarsen'in baş kahraman olan Asanali'nin awıla döndüğünün haberi ve onun hakkında bilgi vermesi ile giriş yapılmaktadır.

Gelişme- Sarsen'in Asanali ile konuşmak istemesi, Sarsen'in kolhoz yöneticisinin kayın kardeşi Ermek'e rastlaması, kahramanın kolhoz yöneticisinin Asanali ile anlaşamadığından onu çağırdığını öğrenmesi, kahramanın morali bozulup, kolhoz yöneticisine gitmesi, konseyde kolhoz yönetici ile Asanali'yi beraber bulması, kolhoz yöneticinin Asanali'den şikayet etmesi, Asanali'nin hiç bir şey demeden çıkması, kahramanın konseye doğru giderken Asanali'nin annesi Nurila'ya rastlaması, Nurila'nın kahramanın yanına gelince ağlayıverip Asanali'yi niye küstürdüklerini sorması, kahramanın Nurila'yı eve gidip oğluyla beraber konuşmaya ikna etmeye çalışması, kolhoz yöneticinin çıkması, yöneticinin Nurila'yla konuşması, Nurila'nın Asanali için ona uygun bir işi istemesi, kolhoz yöneticinin Sarsen'e Asanali'nin harmanda tartıcı olacağını söylemesi, Nurila'nın Sarsen ile kolhoz yöneticisini evine çağırması, Asanali'nin evde kitap okuyarak oturması, Asanali'ye onun tartıcı olarak çalışacağını söylenmesi, Asanali'nin sessiz kabul etmesi, kolhoz yöneticinin Asanali'yi kendi özel işini tekrar ona yüklemesi, Asanali'nin reddetmesi, Sarsen'in evine komşu kadın Rahiya'nın gelmesi, kızı Madina'nın yazdığı defteri okumayı rica etmesi, Sarsen'in yazılanları içinden okuması hikâyenin gelişme kısmının bir parçasını oluşturmaktadır.

Vaka anlatımının arasına girerek Madina'nın günlüğünden bir not nakledilmektedir. Madina'nın suya gittiğinde Asanali'ye rastlaması, onunla selamlaşması, Asanali'nin kızı tanımaması, kızın kendisini tanıtmaması, Asanali ile Madina'nın konuşması Madina'nın notunda anlatılan olaylardır. Notun içeriği verildikten sonra gene vaka anlatımına dönülür. Sarsen'in Madina ile konuşmak isteyerek onun evine doğru gitmesi, yolda evinden çıkan Madina'ya rastlaması, Sarsen'in Madina'dan Asanali'nin awılı terk ettiğini öğrenmesi, Sarsen'in işleri için gittiği bölge merkezinin istasyonunda Asanali'ye rastlaması, Rahiya'nın kızına gelen mektupları Sarsen'e göstermesi,

Rahiya'nın ağlayarak Sarsen'e kızıyla konuşmasını rica etmesi, Sarsen'in Madina'ya rastlaması, Madina'nın Asanali'nin annesini, sonradan kendisini yanına çağırdığını, eğitime devam etmeyi planladığını söylemesi, Sarsen'in Madina'nın her şeyi düşünmesinin gerektiğini söylemesi, Madina'nın Sarsen'e bölge merkezine giderken onu da yanına almayı rica etmesi, hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Sarsen'in Madina'yla bölge merkezine Asanali'nin yurduna gitmesi, Madina'nın Asanali'ye awıla dönmesini söylemesi, Sarsen'in gençleri tek başına bırakarak gitmesi, Madina'nın Asanali'yi önce ikna edememesi, sonra Sarsen'in Madina ile awıla doğru yola çıkması üzerine onun da dönmeyi kabul edişi düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Sarsen'in arabayı durdurması ve Madina'nın Asanali'yi tanınması hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır. Hikâyenin sonunda Asanali'nin inadını bırakıp awıla dönüşü awılda çalışacağı anlamına gelir; dolayısıyla Hikâyenin sonucu, belirlidir.

Hikâye, yıldızla ayrılmış 5 metin halkasından oluşmaktadır. Hikâye, kahraman anlatıcı tarafından anlatılmakta ve iki farklı vaka zinciri şeklinde oluşmaktadır. Her halkada kahraman anlatıcı, 1. derece karakter olarak çıkmaktadır. 1. Ve 3. metin halkasında kahraman anlatıcı, Asanali ile ilgili vakayı anlatır. 2. ve 4. metin halkasında ise kahraman anlatıcı Madina ile ilgili vakayı anlatır. Sonunda, 5. metin halkasında iki vaka zinciri birleşir. Olay örgüsü kronolojik sıraya sahiptir: yani olaylar ardı ardına sıralanarak anlatılmaktadır. Bunun dışında, hikâyede anlatıcı tarafından okunan hikâyenin kahramanının günlüğünden not aktarılmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl, kolhoz'dur. Olay örgüsünün olayları, awılda baş kahraman olan Asanali'nin evinde, kolhoz konseyinde ve açık havada cereyan etmektedir. Bunun dışında, bazı olaylar, bölge merkezindeki istasyon ile Asanali'nin kaldığı yurttan cereyan etmektedir. Ayrıca, notta anlatılan olaylar su kaynağında cereyan etmektedir. Hikâyede mekân ve tabiat tasvirleri vardır.

Hikâyenin olay örgüsü, awılda başlar. Hikâyede ne awılın, ne Asanali'nin evinin, ne de konseyin tasvirleri verilmektedir. Awılın hakkında sadece yolların karlı olduğu ortaya çıkmaktadır: “Biz bölge merkezine gitmeden bir gün önce kar yağmıştı. Bölgeye kızakla geldik” (s.66).

Madina'nın günlüğünde anlattığı olaylar da awılda bulağın yanında cereyan etmiştir. Bu mekân unsurunun şu şekilde kısa bir tasviri verilmektedir: *“Bugün çok akılda kalacak bir olay oldu. Awılın kenarındaki bulağa su getirmeye gitmiştim, beklenmedik yerden Asanali'ye rastladım. O bulağın başında şırıldayarak akan berrak suya bakarak oturuyordu”* (s.62).

Başka mekân unsuru olarak bölge merkezinin istasyonu ortaya çıkmaktadır. Sarsen, Asanali'nin awılı terk edip gittiğinden sonra ona bölge merkezinin istasyonunda rastlar: *“Bölge merkezi, demir yolu üzerinde olduğundan kısa süre trenin mola verebileceği küçük bir istasyonu var. Tüm bölgeye gelen yük bu istasyonda indirilir. (...) Yemek yemek için istasyonun yemekhanesine girmiştim. Tam girerken beklenmedik yerden Asanali'ye rastladım”* (s.64).

Hikâyenin sonunda Sarsen, Madina'yla beraber Asanali'yi arayarak bölge merkezinin istasyonuna gider, orada bulamayınca yurdunun adresini öğrenip oraya giderler. Yurdunun tasviri şu şekilde verilmektedir: *“...istasyon binasının arkasındaki dar sokakla giderek uzun uzadıya inşa edilmiş işçiler yurduna girdik. Alacakaranlık koridorda Madina kapıların üst tarafına (levhaya) bakarak Asanali'nin kapısına vurdu. Kahverengi serin odada Asanali pencereye bakarak düşüncelere dalmış, oturuyor. (...) Madina, iki döşek koyulmuş odaya göz attıktan sonra oturarak rahat olamadan gidip bana sandalye bulup getirdi”* (s.66).

Hikâyede az sayıda ortaya çıkan mekân tasvirlerin dışında kısa tabiat tasvirleri de öne çıkmaktadır: *“Dışarıda karanlık çökmüş, hiç bir şey görülmez olmuştu. Kışa yaklaştıkça gün boyunca çiy düşen toprak şimdi yavaş yavaş donarak buzlanmaya başlamıştı. Çorak sokakta her attığım adım çekiçle vurulmuş gibi tak-tak edip, akşam serinliğinde etrafta çok net duyuluyordu”* (s.65). Sarsen, Madina ile Asanali'nin yurttan çıkıp awıla doğru gidişlerini anlatırken de şöyle bir tasvir yapmaktadır: *“Kuru ayaz. Kar kanatları berrak gökyüzünden gümüş tozu gibi ince ince kar yağıyor. Ayaz burnu tıkayarak yüzün kanını dışarıya çekiyor.”* (s.67).

Hikâyede mekân ve tabiat tasvirlerinin çok az yer tutmasının sebebi, Sarsen'in daha çok olay örgüsünün kurgusuna, vaka zincirlerinin etkili bir şekilde anlatımına ve kişi tahlillerine yoğunlaşmasıdır.

Zaman- Hikâyede vaka zamanını sonbahar - kış olarak belirtmek mümkündür. Vaka zamanın sonbaharda başladığını hikâyede ortaya çıkan dikkatlerden çıkarmaktayız. Sarsen kolhoz yöneticisinin yanından, konseyden çıktığında yapılan tasvir de bu şekilde verilir: *“Hiç durmayan rüzgar şiddetle eserek topladığı tozlarla sonbaharın çirkin yüzünü göstermekte. Rengi kaçmış gökyüzündeki bulutlar küme küme olarak bir birini kovalıyor. Gri bulutlardabir yağmur hali var”* (s.60). Sarsen, bölge merkezinin istasyonunda çalışan Asanali’yi gördükten sonra aradan epeyce bir zaman geçip kış başlar. Kışın başlaması da şöyle belirtilir: *“Kar ikinci defa yağmıştı”* (s.64). Bundan sonra verilen mekân ve tabiat tasvirlerinden kışın devam ettiğini, olay örgüsünün kışın sonlandığını anlamaktayız.

Hikâyede özetleme ve atlama şeklinde birçok zaman unsuru ortaya çıkmaktadır. Mesela, *“ertesi gün”, “bundan sonra”, “sabahtan beri”, “şimdiki dakikada”, “öğlene doğru”, “bugün”, “bu zamana kadar”, “o anda”, vb...* Hikâyenin olay örgüsü baş kahraman Asanali’nin awıla dönüşünün ertesi günden başlamakta. *“Asanali’nin okula giremeden awıla geri döndüğünü hemen ertesi gün duydum”* (s.59). Sarsen’in Madina’yla Asanali’yi bölge merkezine gidip Asanali’yi awıla götürmesi ile sonlanmaktadır. Dolayısıyla, vaka süresinin ne kadar ay olduğu belirtilmeden sonbahardan kışa kadar sürdüğünü çıkarabilmekteyiz.

Hikâyede kullanılan teknikanlatımı farklılaştırmaktadır. Mesela, *“Ben onu geçen sene yaz aylarından beri iyi biliyordum. Şehirde yatılı okulun dokuzuncu sınıfını bitirip yaz tatiline çıkınca o kendi kolhozumuza gelip çalışmıştı. Bir ay cevarında ot biçiminde oldu. Kürek kemiği kocaman, orta boyludan biraz yüksek genç delikanlının uzun saplı dirgen ile bir ot tınazını kolaylıkla kaldırıp ot yığınının üstüne kolaylıkla attığı zamanlar sadece beni değil, birçok insanı hayran bıraktı”* (s.59) şeklinde Sarsen’in baş kahraman Asanali’yi nerden tanıdığı ve onun hakkında neler düşündüğü verilirken görülmektedir.

Bunun dışında hikâyede, Rahiya teyze kızı Madina’nın günlüğünü, Sarsen’e okutmaya getirir. Ancak, Sarsen önce içinden kendisi tüm yazıyı okur. Bu günlükte yazılan not montaj tekniğiyle vaka anlatımının arasına girmektedir: *“Bugün çok akılda kalacak bir olay oldu. Awılın kenarındaki bulağa su getirmeye gitmiştim, beklenmedik*

yerden Asanali'ye rastladım. O bulağın başında şırıldayarak akan berrak suya bakarak oturuyordu..." (s.62) gibi...

Kişiler:

Asanali – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir delikanlıdır. Hikâyede Asanali'nin vaka zamanında dış görünüşü şöyle tasvir edilmektedir: *"Rengi solan kadifeden svitin göğsünü açmıştır. Son zamanlar hastalıktan kalkmış gibi bom-boz olup zayıfladığından alaca karanlık konsey içinde, sarışın yüzü ayrıca rengi kaçmış göründü. Taranmayan kıvrıkcık saçları arkasına doğru karışık bir şekilde çevirilmiş. Koyu kaşlı gözleri suratı asılarak dim dik bakıyor"* (s.59). Hikâyenin sonunda Sarsen ile Madina, Asanali'yi awıla götürmek için geldiklerinde *"Çoktan kesilmeyen bıyığı sarışın yüzüne özellikle yakışıyor. Az önce yemekhanedeki kızlar "yakışıklı delikanlı" diye demişti sanki"* (s.67) şeklinde Asanali'nin dış görünüşünün kısa tasviri verilmektedir. Vaka zamanındaki Asanali'nin hali geçmişteki halinden farklıdır. Bunu biz Sarsen'in Asanali'yi geçen senenin yazından iyi tanıdığını belirten ifadelerinden çıkarıyoruz. Onun dış görünüşünü şöyle tarif etmektedir: *"Kürek kemiği kocaman, orta boyludan biraz yüksek genç delikanlı..."* (s.59).

Asanali, üç kardeşini ve babasını savaşta kaybetmiştir. Awılda okulun yedi sınıfını tamamlayıp, 9. sınıfa kadar da şehirde yatılı okumuştur. Hikâyede Asanali, ilk önce inatçı ve bencil karakteriyle öne çıkarılmaktadır. Şehirde okulunu bitirince üniversiteye girmediğinden awılına döner. Kolhoz yönetimi de işçi gücün yetersizliğinden dolayı Asanali'nin işe başlamasını ister. Kolhoz yöneticisi, onu kendi kayın kardeşiyle pazara inek götürme işiyle görevlendirir; fakat Asanali, kolhozun değil de, yöneticinin özel işini yapmaktan vazgeçer. İnatçı çocuğun annesi kolhoz yöneticisine biraz yağ çekerek torununa biraz yumuşak davranmasını, acımasını rica edince, o Asanali'ye harmanda tartıcı olarak çalışacağını, sonra daha uygun bir iş olunca değişeceğini söyler. O zaman evine kolhoz yöneticisi ile ekip başı Sarsen geldiğinde arkada odada kitapla oturduğu halde kalarak evine hem büyükler, hem misafir geldiğinde kalkmayarak saygısızlık gösterir. Asanali, yeni vazifesini kabul eder, fakat kolhoz yöneticisi tekrar özel işine gönderdiği için gene inat yaparak gitmeyeceğini söyler. Başka gün kolhoz yöneticisi Asanali'yi görünce işsiz gezerek insanları sinir etmeden awıldan gitmesini söyler. Öfkelenen Asanali, annesiyle bile veda etmeden awılı terk

eder. Annesini bile önemsemeden sadece kendisini, kendi gururunu düşünerek hareket eder. Gittikten sonra da bölge merkezinin istasyonunda “*yağlı yağlı iş elbisesini (tulum) giymiş, yüzü sim siyah*” (s.64) olarak çalışır. Annesine ise sadece halini anlattığı bir mektup yazar. İstasyonda çalışırken sevgilisi Madina’ya mektubunda işçiler yurdunda ona bir oda verildiğini, zamanla annesini ve onu oraya taşıdıracaklarını yazar. Hikâyenin sonunda sevgilisi Madina ile ekip başı Sarsen onu awıla dönmeye çağırdıklarında yine de inat ederek gitmez. Bu an Sarsen Asanali’nin “sınır dışı egoist çocuk” olduğunu düşünür. Ancak, Sarsen Madina’yla arabaya binip yola çıkınca arkalarından biri koşar. “Odur, amca, odur” der Madina. Böylece, sadece kendini düşünen, çok inatçı olan Asanali, hikâyenin sonunda sevgilisi için inadın üstüne basarak, bencilliğini yenerek awıla dönmeye karar verir.

Madina – baş kahramanın sevgilisi; köylü bir kızdır. Hikâyede Madina’nın dış görünüşü şöyle tasvir edilmektedir: “*Önce çocuk gibi görünmekle narin boyunun uzadığını ve benimkiyle neredeyse aynı olduğunu fark ettim. Rüzgardan yüzü kararmış, suratı asık. (...) Paltosunun düğmelerini tamamen çözüp bırakmış, nefes nefese kalarak yazmasını eline tutmuştu. Önceden çoğunlukla topladığı uzun örgülerini serbest bırakmıştı*” (s.65). Dış görünüşünün dışında karakteri hakkında şöyle bilgi verilmektedir: “*Tüm awılda Madina’yı sevip, ona değer vermeyen neredeyse hiç kimse yoktu. Şaka yapmayı bilen, oynak karakterli, ne kadar yorgun olsa da herkesi güldüren güzel bir kızdı*” (s.65). Madina, awıl okulunda yedinci sınıfa kadar okumuş, 7. sınıftan sonra eğitimine devam edememiştir. Daha sonra sevgilisi olacak Asanali’ye okul zamanında bulağa su almaya gittiğinde rastlar. İki genç o zamandan itibaren konuşmaya başlarlar. Asanali daha sonra awılı terk edip bölge merkezinin istasyonunda çalışır. Asanali onu da yanına taşıdırmak isteyince Madina ekip başına anlatarak onun düşüncesini sorar. Kendisi de iyice düşünüp ekip başı ile Asanali’ye giderler. Onu awıla dönmeye çağırırlar. Dolayısıyla Madina, iyi kalpli, sakin ve akıllı kız olarak çizilmektedir. Aşık olduğu insanın yanına düşünmeden gitmez, önce akıllı ve olgun biriyle danışıp sonra kendisi de iyice düşünüp Asanali’nin yanına gidip onun awıla dönmesini söyler. Hikâyenin en başından sakin ve çekingen olarak çizilen kız hikâyenin sonunda emin ve sert bir şekilde konuyu uzatmadan Asanali’ye awıla dönmesini söyler. Böylece, hikâyenin iki baş kahramanı olan Asanali ve Madina’nın hikâye gelişimiyle beraber karakter değişimini izlemekteyiz.

Rahiya – Madina’nın annesidir; köylü bir kadındır. Rahiya’nın tasviri kahraman anlatıcı olan ekip başı Sarsen tarafından şöyle verilmektedir: “*Komşu evdeki Rahiya kocakarı yaşı ilerleyip yaşlansa da sabahtan akşama kadar yerinde oturmayan hareketli bir kadındı. Ben iş yerinden eve geldiğim zamanlarda bir uğrayıp awıldaki bütün haberleri dinlemediğime bakmadan diziverirdi*” (s.62). Hikâyede Rahiya, kızının akşam yazdığı not defterini, ona gelen mektupları ekip başına okutmaya getirir. Dolayısıyla, yazmayı ve okumayı bilmemektedir. Ekip başı, birinin mektubunun izinsiz bir yabancı tarafından okunduğunda mahkemeye girilebileceğini söyleyince Rahiya, kızının başında neler döndüğünü, notlarında neler yazdığını, mektupları kimden aldığını öğrenemeden çaresizliğe kapılır. Rahiya, bunu sadece merakından yapmaz, kızının evden kaçacağından korkar. Kızının değiştiğini de fark edince artık ağlayarak ekip başına gelip kızıyla konuşmasını rica eder. Hikâyede Rahiya, dedikoducu, tüm awılın haberlerine hakim olan bir kocakarı olarak genel köylü kadını temsil etmektedir. Ancak Rahiya, vaka anlatımı sırasında seven ve çocuğu için endişe eden anne olarak çizilmektedir. Kızının mektuplarıyla günlüğünü de bu yüzden okumak ister.

Nurila – baş kahraman olan Asanali’nin annesi; köylü bir kadındır. Hikâyede Nurila şu şekilde tasvir edilmektedir: “*bol dikilen elbisesinin eteği ayağına dolanıp yürüyüşünü engeleyip, nefes nefes kalan Nurila... (...) yaşı altmışa yaklaşmış, büyük-küçükler için değerli, awıldaki saygıdeğer annelerden biri idi. Ulu Vatan Savaşında birden üç oğlunu ve kocasını kaybetmiş, hayatın azabını çok çekmiştir. O yıllarda Nurila, çok değişti. Nur saçmış kırmızı alımlı yüzü az vaktin içinde sarmaşık gibi kırıksıklıklar kaplayıp, güçlü siyah saçlarına sonuna tek yıkanmaz beyaz girdi...*” (s.60-61). Savaşta birden üç oğlu ile kocasını kaybeden, tek kalan oğlu için herşeyi yapmaya hazırlığı belirtilmektedir. Oğlu Asanali’yi kolhoz yöneticisi önünde savunarak “*zaten gönlü kırık çocuğu niye küstürdünüz. Ağabeylik akılını versen o sözü dinlemez terbiyesiz biri değil ki. Senin dediğini yapmadan nereye giderdi*” (s.61) şeklinde kolhoz yöneticisinin egosunu okşayarak onu oğluna karşı ısındırmak ister. Yönetici oğluna tartıcı işini vereceğini söyleyince, onu ekip başı ile beraber davet edip evinde ağırlar. Hikâyede Nurila karakteri, tıpkı Rahiya gibi, çocuğunu çok seven ve endişe eden bir anne olarak çizilmektedir. Oğlunun inatçı karakterini bilse de oğlunu savunur, çünkü “*dört kabilemin arkasından kalan tek yavru*”dur o der (s.60).

Kolhoz yöneticisi – hikâyede yardımcı kahraman olarak ortaya çıkmaktadır. “*Kalın dudaklı*” (s.60) yöneticinin tasviri Sarsen’in konseye gelip onu Asanali’yle konuşarak bulduğunda şu şekilde verilmektedir: “*Yönetici her zamanki gibi heybetiyle geniş sandalyeye yayılarak oturdu. İri vücudu sandalyeyi kıracak gibi gıcırdatıyor. Kaputundaki tozu fiske vurarak silkti. O kendi keskin gözlü, kara gri, sert yüzünden çok insanın korktuğunu iyi biliyordu. Bu yüzden az olsun karşılık gösterenler olsa öfkeden gözleri dönerek bağıra bağıra yönelirdi*” (s.60). Sarsen, kolhoz yöneticinin davranışlarını beğenmese de ona karşı hiç bir şey diyemez; çünkü, bir yandan onun “*az karşı söz etsen bütün konseyi alt üst ederek öfkelenerek bağırmaya hazır*” (s.60) olduğunu çok iyi bildiğinden; diğer yandan, Sarsen onun bağırışından korkanlardan biri olduğundandır. Kolhoz yöneticisi, bürokrasiyi temsil etmekte, bürokratların bazen devlet tarafından verilen gücü kendi menfaati için kullandığını göstermektedir. Hikâyede kolhoz yöneticisi, Asanali’ye pazara ineği götürün kayın kardeşine eşlik etmesini söyleyerek ona kolhoz işini değil, kendi özel işini yüklemektedir. Asanali buna karşı çıkınca da onu kovar. Asanali’nin annesinin egosunu okşayan sözlerinden sonra da hemen sakinleşip gülümsemeye başlar. Madina’nın günlüğünde ise yönetici hakkında şöyle yazmaktadır: “*bizim yönetici de sadece kendi menfaatini düşünen bir insandır*” (s.63).

Sarsen – kolhozun ekip başı, hikâyenin anlatıcısı, köylü bir erkektir. Hikâye, Sarsen’in tarafından anlatılmaktadır. Hikâyede anlatılan olay örgüsünün müşahit konumunda olup gördüklerini anlatan bir anlatıcı değil, olay örgüsünün her vaka zincirinde yer alan, sonunda iki ayrı ayrı gelişen zinciri birleştiren kahraman olarak ortaya çıkmaktadır. Sarsen, ekip başı olarak kolhozda işçi gücü yetmediğinden dolayı Asanali’nin awıla dönmesine sevinir, fakat hemen gidip çocuğa baskı yapmadan onun biraz dinlenmesini ister. Bu arada Asanali’ye hemen iş vermeye çalışan, hatta kendi özel işini yükleyen kolhoz yöneticisine kızar, fakat ondan korktuğundan hiç bir şey diyemez. Dolayısıyla Sarsen’in sakin bir karaktere sahip olduğunu çıkarmaktayız. Rahiya kocakarı, kızı Madina’nın günlüğünü, sonra mektuplarını okutmaya getirdiğinde birinin özel yazıları ile mektuplarını okumanın ayıp olduğunu kocakarıya anlatmaya çalışır. Ancak, kadının her hangi birine okutacağını bildiğinden Madina’nın günlüğündeki notu kendisi içinden okuyup annesine sadece ders notu olduğunu söyler. Dolayısıyla, terbiyeli ve insanın özel hayatına ve haklarına saygı duyan biri olarak çizilir. Madina,

Asanali'yi awıla geri götürmek için bölge merkezine Sarsen'le gelir. İki genç konuştuğu zaman odadan çıkar. Madina ile Asanali ona yabancı olmasına rağmen ikisinin kavuşması ve Asanali'nin awıla dönmesi için çok yardımcı eder. Asanali'nin awıla dönmeyeceğini öğrenince bu sıradışı bencil çocuk için müteessir olur. Ne kadar bağırarak istese de gene hiç bir şey demeden gider. Hikâyede kahraman anlatıcı olan ekip başı Sarsen, çok sevimli, iyi kalpli, temiz bir insan olarak ortaya çıkmaktadır.

Hikâyede yardımcı kahraman olarak kolhoz yöneticisinin kayın kardeşi Ermek de vardır.

Tema:

İnatçılık- Hikâyenin baş kahramanın inatçı karakteri, merkezi temdir Asanali, awıla dönünce kolhoz yönetimi ona hemen iş verip çalışmasını ister. Ancak, kolhoz yöneticisinin özel işini yapmak istemez. Asanali'nin annesinin isteği üzerine ona harmanda tartıcı işini verir. Fakat yönetici tekrar özel işini yapmasını istediğinde gene yapmayacağını söyler. Asanali'nin annesine bile haber vermeden awılı terk edişi, uzun zaman içinde halini belirten sadece bir mektup yazması, onu çok seven ve her yerde savunan annesini önemsememesi, çok gururlu ve inatçı olmasından kaynaklanır. Sevgilisi Madina onu awıla geri dönmeye çağırdığında da önce gelmeyen Asanali, arabanın peşinden koşarak gelir. Böylece, hikâyede baş kahramanın sevdiği kız için inatçılığını yenip awıla dönmesini izlemekteyiz.

Sevgi temi- Hikâyede Asanali ile Madina'nın arasındaki sevgi anlatılmaktadır. Awıl okulunda başlayan bu tanışıklık, sonraları Asanali şehirde okumaya gidince unutulur gibi olmuştur. Ancak Asanali okuldan mezun olduktan sonra awıla dönüp de iki genç awılın bulağında karşılaşınca yeniden başlar. Önce Asanali, su almaya devam eden Madina'yı tanıyamadığından ona uzun uzun bakar. Madina, tanımadığını anlayınca sorar, Asanali de itiraf edince ikisi de kızarak çekinirler. Böylece yeniden tanışarak konuşurlar. İki genç ertesi gün gene bulakta karşılaşır ve daha uzun zaman sohbet ederler. Madina, önceden onun hakkında düşündüklerinin doğru olduğunu anlar. Asanali kolhoz yöneticinin davranışından dolayı awılı terk edip bölge merkezinin istasyonunda çalışmaya başladıktan sonra da mektuplaşmalarla devam eder. Madina, ekip başıyla bölge merkezinde Asanali'nin kaldığı yurda gidip onu awıla geri döndürmeye çalışır. Fakat, Asanali dönmeyi kabul etmez. Ancak sonra kararını

değiştirir. Böylece, Asanali inatçılığını sevdiği kız için yenerek awıla dönmeye karar verir.

Eğitimle ilgili meseleler- Hikâyede, köydeki eğitim sorunları ortaya çıkarılmaktadır. Mesela, Madina'nın annesi Rahiya, okumayı yazmayı hiç bilmez. Kızının akşam boyunca yazdığı notları, ona gelen mektupları kendisi okuyamadan kolhozun ekip başı Sarsen'e getirir. Başka bir dikkat, Madina'nın 7.sınıftan sonra eğitimine devam edemediğini söylemesi. Dolayısıyla, köyde herkesin eğitim alma imkanı olmaz, bazıları okulu tamamlayamadan bırakmak zorunda kalır, bazıları ise hiç okula gitmezler.

Bürokrasi- Hikâyede kolhoz yöneticisi, bürokrasiyi temsil eden karakterdir. Awıla Asanali döndüğünde onu hemen bir işe yerleştirmeye çalışır, fakat önce kendi özel işini yaptırmak ister. Yönetici, Pazara inek satmaya giden kayın kardeşine Asanali'nin eşlik etmesini ister, bunu Asanali'ye söylerken emredici bir şekilde konuşur. Yapmayacağını söyleyen Asanali'yi ertesi gün sokakta gördüğünde ise kolhozun saygılı insanı, devletin temsilcisi olmasına rağmen bu şımarık inatçı çocuğa akıl verip onu doğru yola koymaya çalışmak yerine *“Sokakları gezmelerin yeterli, artık ne kadar beklesen de bu kolhozda sana layık iş yok. (...) İnsanları sinir etmeden git gideceğin yerine”* (s.64) şeklinde sert çıkar. Bu da, onu devlet temsilcisi olarak iyi taraftan göstermez.

Köy yaşamın portresi- Köylerde her insan çalışmalıdır, herkese iş kolhoz yönetimi tarafından verilmektedir. Asanali, köye dönünce onun hemen işe başlaması istenir. Ekip başı Sarsen, ekipteki işçi gücü yetmediğinden dolayı Asanali'nin dönüşüne sevinir. Asanali de, çalışmaktan vazgeçerek boş gezince ekip başı, Madina'nın komsomol üyesi olarak köydeki bazı çalışmayanları kendi sıralarına almanın gerektiğini söyler. Sovyetler sistemi, komsomol, o dönemin awılın portresini çizen dikkatlerdendir.

2.4.29. Derin Kar ¹¹⁰

Tanımı- Muratbek'in çoğu hikâyesinde işlenen geleneksel evlilik temı, “Derin Kar” hikâyesinde de merkiezi tem olarak ortaya çıkmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı konsey görevlisi Kalipan, olayın ikinci kahramanı ise konseye belge almaya gelen

¹¹⁰ Muratbekov, *Şığarmalar-I: Angimeler*, 88-95.

Marua'dır. Vaka, yaşı küçük olan Marua'nın yaşlı ve zengin bir devlet memuruyla evlendirmek istenmesidir.

Kazak aavıllarında geleneksel evlilik problemi büyük ve yaygın problemlerden biridir. Anne babası tarafından onların iradesine karşı tanımadığı, sevmediğı birileriyle evlendirilen gençler, çoğı zaman başkaları tarafından kararı verilen evliliğı kabullenmek zorunda kalırlar. Özellikle, küçük kızların yaşlı, ya da zengin erkeklerle evlendirilmesi, geleneksel evliliğın en çirkin yanısıdır.

“Derin Kar” hikâyesi, 3. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Baş kahramanın ruh hali ile düşünceleri anlatıcı tarafından aktarıldığından anlatıcının bakış açısının tanrısal olduğunu ifade edebiliriz. Mesela, “*Bu karda dikkatli yürümezsem, kendim kısa ayaklı insan olarak derin karın içine düşüp çıkamazsam halkı güldüreceğim*” diye düşündü o” (s.88) şeklinde baş kahramanın düşünceleri anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Ayrıca, anlatıcı baş kahramanın hislerine de hakim olmaktadır. Mesela, “*O şimdi kendi kendini suçladı. Demin belgeyi veriverdiğine pişman oldu*” (s.94) şeklinde baş kahramanın yaptığı hatanın farkına varıp pişmanlık hissettiğı anlatılmaktadır.

Hikâyede, yazar yer yer diyaloglara yer vererek kahramanlarını kendi ağızıyla da konuşturmuştur. Böylece, kahramanların karakterini, duygularını da söylediklerinden izleyebiliriz. Hikâyede baş kahraman Qalipan ile Marua, Qalipan ve Marua'nın annesi, kolhoz yöneticisi ile Oralbayev, kolhoz yöneticisi ile Kalipan'ın arasında gerçekleşen kısa diyaloglar ortaya çıkmaktadır. Mesela,

- *Düşünün başını Sovetin kendisi başlatayım diye gelmiş, eyvah, semaverimi hemen ateşe koyayım, - diye Bibiş dışarıya yöneldi.*
- *Zahmet etme yengeciğim, acele ediyorum, hemen gideceğim, - diye Qalipan onu soğuk sesle durduruverdi. – Kızını evlendireceğini duyunca seninle konuşmaya geldim.*
- *He, akıl danışmadı diye suçlarsın demek. O dediğın doğru, suç bende, özür diliyorum...*
- *Bibişçim, kızını kendisinden üç kat büyük, dedesiyle yaşıt adama verecek kadar ne duruma düştün, anlatsana onu* (s.92).

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “Üç gündür hiç durmadan lapa lapa yağan karı kuzeyden esen şiddetli rüzgar gece boyunca esip, savurup, sabaha doğru dindi” (s.88)

Giriş- Hikâyeye, kısa bir tabiat tasviriyle olay örgüsünün vaka zamanı belirtilerek giriş yapılmaktadır. “Üç gündür hiç durmadan lapa lapa yağan karı kuzeyden esen şiddetli rüzgar gece boyunca esip, basıp, sabaha doğru dindi” (s.) cümlesiyle olay örgüsü, baş kahraman olan Kalipan’ın sabah evinden çıkması ile başlamaktadır.

Gelişme- Daha geniş bir tabiat tasviri ile hikâyenin gelişme kısmı devam etmektedir. Kalipan’ın konseye gitmesi, derin karda ayağının takılıp çıkamaması, komşu ihtiyar Jeken’in Kalipan’ı kardan çıkarması, Kalipan’ın hale kadar hayatının özetlenmesi, konseye giderken Kalipan’ın Marua’ya rastlaması, Marua’nın yaşına dair belgeyi istemesi, Kalipan’ın belgeyi imzalarken kızın orda yazılan yaşından şüphelenerek Marua’ya sorular sorması, kızın cevap vermemesi, Kalipan’ın telefonla konuşurken belgeyi imzalaması, Kalipan’ın Marua’yı düşünmesi, kolhoz yöneticinin arayıp Kalipan’ı konseyine çağırması, Kalipan’ın kolhoz yöneticisine gitmesi, kolhoz yönetici ve bölgesel ticari bölümünün memuru Oralbayev ile selamlaşması, Oralbayev’in gitmesi, Kalipan’ın yönetici ile konuşması, Kalipan’ın muhasebeciden Marua’nın aldığı maaşın miktarını öğrenmesi, Kalipan’ın Marua’nın evleneceğini öğrenmesi, Kalipan’ın Marua’nın annesi Bibiş’i Oralbayev ile beraber görmesi, ertesi sabah Kalipan’ın Marua’ya rastlaması, kıza iradesiyle evlenip evlenmediğini sorması, Kalipan’ın Bibiş’in evine gidip Bibiş’le konuşması, Bibiş tarafından terslenince konseye gitmesi, Oralbayev’i bulamayınca kolhoz yöneticisi ile konuşması, Kalipan’ın uzun çalışma gününün sonunda eve dönmesi, Bibiş’in evindeki şamatayı görünce durması, bir çocuktan damadın geldiğini öğrenmesi, Marua’nın bulunduğu eve gidip Marua’ya evlilikten vazgeçerek onunla birlikte ordan gitmeye teklif etmesi, Marua’nın gitmemesi, Kalipan’ın evine dönmesi, kızıyla akşam yemeğini yiyerek konuşması, Kalipan’ın Marua’nın evliliğini düşünerek kendini suçlaması, ihtiyar Jeken’in gelip Kalipan’ı azarlaması hikâyenin gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, baş kahraman Kalipan’ın gece giyinip Bibiş’in evine gitmesi ile başlamaktadır. Yolda iki erkeğin konuşmasına kulak misafir olması, Kalipan’ın evin penceresinden bir odada bulunan Marua ile yengesini ve yatakta yatan

Oralbayev'i görmesi, Marua'nın yengesi ile konuşarak ağlaması, Kalipan'ın kızarak eve girmesi ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Hikâyenin sonuç bölümü belirsizdir. Kalipan, ağlayan Maruya'yı pencereden görünce eve girip kıza, onu kimse zorla, iradesine karşı evlendiremeyeceğini söyler. "Gidelim şimdi benimle beraber. Bundan sonra kimse sana dokunamaz!.. Gidelim haydi..." (s.95) şeklinde söyleyen Kalipan, artık evlendirilmiş kızı kocasının odasından çıkarıp götürmek ister. Ancak, demin artık bir kere teklifini reddeden Marua'nın ikinci seferinde Kalipan'la birlikte gidip gitmemesi, Oralbayev'in ve Bibiş'in de Kalipan'ın davranışına karşılık tepkisi, zavallı Marua'nın bundan sonraki kaderi belirsiz kalarak hikâye sona erer.

Hikâye, iki metin halkasından oluşmaktadır. Olayların sıralanış düzenine göre olay örgüsü kronolojik sıraya sahip değildir: yani olaylar ardı ardına sıralanmadan arasına tabiat tasviri, geriye dönüş, özetleme gibi zaman unsurları ile kişi tahlilleri girerek anlatılmaktadır. Dolayısıyla, zaman askıya alınarak ortaya çıkan yukarıda belirttiğimiz zaman unsurları, hikâyenin olay örgüsünün hareketliliğini de azaltmaktadır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl, kolhoz'dur. Olayların hepsi kolhozda cereyan etmektedir. Hikâyede kapalı dar ve açık geniş mekânlar ortaya çıkmaktadır. Baş kahramanın evi, çalıştığı mekân yani – konsey, Bibiş'in evi, kolhoz yöneticinin odası, kapalı dar mekânlardır; awılın sokakları ise açık ve geniş mekân olarak öne çıkmaktadır. Hikâyede açık ve geniş mekân tasvirleri, ayrıca tabiat tasvirleri geniş bir yer almaktadır. Kapalı ve dar mekânların tasvirleri ise hemen hiç verilmemektedir.

Hikâye, hemen kısa tabiat tasviri ile başlamakatadır: "*Üç gündür hiç durmadan lapa lapa yağan kar ile kuzeyden esen şiddetli rüzgar gece boyunca esip, savurup, sabaha doğru dindi. Sabahın havası rüzgarsız, kuru ayazlı idi*" (s.88). Ardından baş kahramanın evinden çıkması ve soğuk ayazlı kış sabah tasviri ile devam etmektedir: "*Soğuk hava nefesini yakıvermişti. Bu anda karşı sokaktaki büyük siyah ağacın üstüne konmuş saksağanın uğultusu da özellikle güçlü, - iki taşı bir birine vurmuş gibi şingirdaayarak duyulmuştu*" (s.88). Tabiat tasviri awılın tasviri ile iç içedir. Bu tasvirde awıla dair dikkatler ve manzaralar da verilmektedir: "*Uzaktan dağ kuytusundan kızarak çıkan güneş çukur (yerdeki) awıla serin ışığını saçarak dökmeye başladı. Kar gerçekten de çok yağmıştı. Bazı alçak evleri çatılarına kadar kar basmıştı. Awıl halkı*

kar basmış kapılarını küreyip birkaç hayvanını, ineklerini ahırdan çıkarıp ot dağıtıyorlardı” (s.88).

Hikâyenin baş kahramanı Kalipan, evinden çıkıp konseye doğru giderken kısa boylu olduğu için ayağı derin karların içinde kalakalır: *“Çırpınarak kardan çıkacağını düşünmüştü, fakat tamamen sıkılaştırılan kar ayağını kolaylıkla bırakmadı” (s.88).* Komşu ihtiyar Jeken, onu kardan çıkarır. Böylece, soğuk kış gününde awılın kalın kar altındaki görüntüsü ve sürekli yağan karla birlikte esen rüzgar içinde değişen anlar belirtilmeye çalışılır. *“Soğuk havanın ayazı dinmişti. Hava ılık idi. Sokakta yalnız patikalar küreklerle yontulmuş gibi oyulup açılmıştı” (s.90).* Gündüz az ısınan hava akşama doğru tekrar soğur ve değişir: *“Tekrardan kar yağdı. Akşama doğru karı havaya kaldırarak fırıl fırıl döndürerek tekrar şiddetli rüzgar esiyor. (...) Şiddetli esen sert kar fırtınası. Geceye doğru telgraf direklerinin de uğultusu sanki kulakları deliyor..” (s.93).* Böylece, hikâyede açık mekâna ait dikkatler atmosferi oluşturur.

Zaman- Hikâyenin hemen ilk cümlesinde vaka zamanının kış olduğu, olay örgüsünün sabah başladığı belirtilmektedir: *“Üç gündür hiç durmadan lapa lapa yağan karı”n ardından “Sabahın havası rüzgarsız, kuru ayazlı idi”(s.88).* Hikâyenin baş kahramanı Kalipan, sabah iş yerine gittiğinde yaşına dair belge almak için gelmiş Maruaya rastlar. Aynı gün kolhoz yöneticinin yanına gider, *“o günün hemen akşamında” (s.91)* Marua’nın evleneceğini öğrenip sokakta Bibiş’le Oralbayev’i görür. *“Ertesi gün sabah” (s.91)* Marua’ya rastlayınca onun evine Bibiş’le konuşmaya gider. Bu konuşmadan sonra kolhoz konseyine döner. Akşam eve dönerken Bibiş’in evine gidip Marua’yı almak ister. Marua onunla beraber gelmeyince eve dönüp, kızıyla yemek yer, kızı uyuyunca Kalipan kendisini suçlayarak derin düşüncelerine dalar. Sonra *“gece yarısı”nda (s.94)* komşu ihtiyar Jeken gelip Marua’nın evliliği için Kalipan’ı suçlar. Jeken gittikten sonra Kalipan giyinip tekrar Bibiş’in evine gidip Marua’yı evden çıkarmaya çalışır. Böylece, hikâyenin vaka süresinin iki gün olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hikâyede geriye dönüş, özetleme, iç çözümleme teknikleri kullanılmaktadır. Hikâyenin ilk kısımlarında konsey görevlisi Kalipan’ın yaptığı iş verilirken kısa bir geri dönüşle onun geçmişi hakkında bilgi verilir. *“Ulu Vatan Savaşı biteceği sene awılda erkeklerin az olduğu zamanda Kalipan’ı çiftlikte çalıştığı yerden alarak awıldan Sovyet’lerin yöneticisi olarak tayin ettiler. Savaş zaferle sonlanınca erkekler awıla*

döndüklerinden birkaç kere dilekçe vermesine rağmen onun bu işten gitmesine izin vermediler. Hemen ilk seçimde halk onu yerel Sovet'lere milletvekili olarak seçti" (s.88).

Geriye dönülerek Kalipan'ın savaş zamanında awılda Sovet'lerin yöneticisi, savaş bittikten sonra milletvekili olarak çalıştığı verildikten sonra o andan itibaren hale kadar onun her gün yaptığı iş özetlenerek anlatılmaktadır: *"İşte, o zamandan beri uzun yıllar boyunca o her gün sabah erken konseye geldiğinde genel kolhoz çiftçiliğiyle alakalı işleri, gündelik birikmiş işler onu beklerdi. Onun hangisi büyük, hangisi ufak olduğunu ayırt etmeye zaman da kalmazdı. Bu Kalipan'a hiç bir zaman acısı ile tatlısı bol bir hayatın lezzeti gibi görünürdü"* (s.89).

Baş kahraman Kalipan, Marua'nın evlendirileceğini öğrenince demin ona yaşına dair belgeyi kontrol etmeden verdiğine çok pişman olur ve kendini suçlar. Hikâyede baş kahramanın düşünceleri iç çözümleme şeklinde verilmektedir: *"Zavallı kızcağız mutsuz olacak' düşüncesi rahat bırakmaz. O bazen kendisinin o kadar güçsüzlüğüne üzüldü. 'Böyle durumda elimden hiç bir şey gelmeyince başka zamandaki çabalarımın ne gereği var? Belge... Yahu, belge dediğin sadece bir kelimedir. Eğer kendin seviyorsan senin için hangi yasa engel olur. Ama sevmeden sadece ev olmak için evleneceksen seni korumak hukuktan (yasadan) önce insanlık borçumuzdur' – diye düşündü"* (s.94).

Kişiler:

Kalipan – hikâyenin baş kahramanıdır; köylü bir kadındır. Hikâyede Kalipan'ın dış görünüşü hakkında başına tüylü şalını giyen kısa boylu bir kadın olduğundan başka bir bilgi verilmemektedir. Ailesi hakkında da on dört yaşında kızının olduğu söylenmektedir. Kocasının hakkında hiç bir bilgi verilmemektedir. Başlangıçta çiftlikte çalışan Kalipan savaş başlayınca awıl Sovet'lerin yönetimine geçer.

Kalipan, aktif ve çalışkan bir kadındır. Kolhoz yönetimin başına geçen kadın olarak çizilen Kalipan, savaş zamanı kadınının sosyal durumu ile rolünün değiştiği öne çıkmaktadır. Ayrıca Kalipan'ın, yüksek makamlara sahip olan insanlara has olan açgözlülük, kurnazlık, kötü kalplilik gibi özellikleri yoktur; tersine iyi kalpli ve düşünceli olarak çizilmektedir. Mesela, kontrol etmeden Marua'ya verdiği belgeyi birkaç gün düşünür; hata yaptığının farkına varınca yaşlı bir adamla zorla evlendirilen küçük kızcağızı kurtararak durumu düzeltmeye çalışır.

Marua – ninesi tarafından zorla evlendirilmeye çalışılan köylü bir kızdır. Hikâyede Bibiş kocakarının “uzun boylu, ince yüzlü” (s.89) torunu Marua baş kahraman olan Kalipan’a belge istemeye gittiğinde dış görünüşü şöyle verilmektedir: “Soğuk havada üşüdüğünden küçücük burnu kızarmıştı. Başına taktığı çok ince bir örtüydü. Bundan yaklaşık bir sene önce dikilmiş kısa gri hırka kızın bedenini kaplayarak onu daha da zayıf, zarif gösteriyordu. Ayağında siyah pimalar¹¹¹ vardı” (s.89). Marua ninesiyle beraber yaşamaktadır. Annesi onu doğururken vefat etmiş, tek kızından kalan torununu Bibiş tek başına yetiştirmiştir. Marua, yaz boyunca kendisi çalışarak para kazanmıştır; fakat yine de çok kötü giyinmiştir. Kalipan’dan belge istemeye geldiğinde kızın dış görünüşü ile kişiliği şöyle tasvir edilmektedir: “Güzel siyah kaşları az titreyip ince yüzü terleyiverip alevlenerek kızarıverdi. Kızın bu kadar korkaklığı ile duruma uygun olmayan utangaçlığı için Kalipan onun annesini içinden bir daha azarlardı” (s.89). Düğün gününde ise Marua, tamamen yeni kıyafetlere giyindirilmiştir: “Üstündeki giyecekleri yeni idi. Kışlık kahverengi palto, başında tüylü şalı, ayaklarında galoşlu siyah keçi çizimleri var” (s.91). Marua, çok sakın ve çekingen biri olarak çizilmektedir.

Bibiş – Marua’nın ninesi; köylü bir kadındır. Bibiş’in dış görünüşü hakkında şöyle tasvir verilmektedir: “kısa boylu, alın, el damarları kabarmış, kırışıklıklı yüzünü ter basmış çok zayıf” (s.92) Bibiş, “etrafta kırışıklıklı gözleri kurşun gibi dik dik bakarak dişsiz çenesi titremeye başladı” (s.92). Hikâyede Bibiş baş kahramana karşı çıkan, kötü karakter olarak ortaya çıkmaktadır. Kocakarı Bibiş, yalanla kolhoz yönetiminden Marua’nın on sekiz yaşında olduğuna dair belge alarak torununu yaşlı, zengin bir erkekle evlendirmeye çalışır. Hikâyede Bibiş’in dış görünüşü, Kalipan onu yaşlı damatla beraber mağazadan çıkarken gördüğü zaman şöyle tasvir edilmektedir: “uzun beyaz elbisesi yere sürünerek, sabah vakti üstünde olan eski gri hırkası omzundan aşır beline kadar örtülen büyük şalı boyunu daha da kısaltarak, karın üstünde yuvarlanıp gidiyor gibi göründü” (s.91). Bunun dışında Bibiş, çirkef ve kavgalı bir kadın olarak çizilmektedir: “Kalipan Bibiş’le konuşunca itibarını düşürmenin hiç bir gereği olmadığını iyi anladı. Cevap vermeye yer bırakmayan kocakarı onunla kavgaya etmekten de kaçınmazdı”. Kalipa, Bibiş hakkında “çocuğunun kaderini satan kocakarı” (s.92) diye düşünür.

¹¹¹ Pima - keçi yününden yapılan çizimleri.

Hikâyede, yardımcı kahramanlar olarak kolhoz yöneticisi, Marua'yla evlenmek isteyen Oralbayev, komşu ihtiyar Jeken, düğün evinden çıkıp konuşan Mukay ve Kabid, Kalipan'ın kızı ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Geleneksel evlilik- Hikâyede daha on sekiz yaşına gelmeyen Marua, ninesi tarafından yaşlı ve zengin bir erkekle evlendirilir. Evlilik, Marua'nın kendisi için kolhoz yönetiminden onsekiz yaşına girdiğine dair belge almak için gelmesi ile farkedilir. Hikâyenin baş kahramanı Kalipan, belgeyi verirken başka işlerle meşgul olduğundan dolayı kontrol etmeden onu imzalar; fakat daha sonra Marua'nın daha on sekiz yaşına gelmediğini hatırlar. Ayrıca Kalipan, kızla konuşurken onun kendi iradesiyle evlenmediğini anlayınca Bibiş'le konuşarak onu düğünden vazgeçtirmeye çalışır, ama başaramaz. Bibiş, tek kızından kalan torununu yaşlı ve zengin bir bürokratla evlendirir. Kalipan'dan başka kimse bu evliliğe karşı çıkmazlar; hatta tersine *“olgun bir insan kimle evlenirim dese de karar onundur. Hem de o yaşlı kocakarı ile genç kızın önüne böyle bir adamın çıktığına sevinmek lazım”* (s.92) şeklinde düşünürler. Kalipan ise Bibiş'in torununun kaderini parayla sattığını düşünür.

Düğünden sonra kocasıyla bir odada iken “yengesinden” akıl dinleyen kızı ağlayarak gören Kalipan onu alıp kaçırmak ister. Ayrıllarda kızların anne babası tarafından onların iradesine karşı evlendirilmesi, çok yaygın olan problemdir. Onunla beraber gelen diğer problem de kızların genelde yaşlı, fakat zengin erkeklere verilmesidir. *Geleneksel evlilik* temi, *kadının ezilmişliği* temi ile paralel olarak işlenmektedir.

Acıma temi- Hikâyede anlatılan zavallı kızcağız Marua'nın dramı, okuyucuda derin acıma hissini uyandırmaktadır. Daha on sekiz yaşına gelmeden, açgözü ninesi tarafından yaşlı ve zengin bir erkekle evlendirilmeye çalışılan Marua, çok sakin ve sessiz bir çocuk olarak kendisini ne koruyabiliyor, ne de hislerini ifade edebiliyor. Kolhoz yönetiminden Kalipan, ona yaşının on sekiz olup olmadığını, kendi iradesiyle evlenip evlenmediğini sorduğunda Marua, kafasını aşağıya eğip ninesine sormasının gerektiğini söyler. Dolayısıyla ninesini baskısı altında kaldığı, ondan korktuğu ve ona karşılık göstermediği ortaya çıkmaktadır. Düğünden sonra kocası yatağa serilip onu

beklerken “yengecik” Marua’ya akıl vererek bir şeyler söylediğinde zavallı kızcağız ağlamaktan titreyerek onu dinler. Bu sahne, hikâyenin en acılı sahnesidir.

Köy yaşamın portresi- Awılın portresini çizen dikkatlerden biri kışın karın çok yağması, insanların sürekli kürekle evleri, yolları kardan temizlemesidir. Ayrıca, awılda düğün günü bütün kadınların bayramın olacağı evde toplanarak yardım edmelerinden söz edilir. Bibiş’in evine awılın tüm ihtiyar kadınları toplanmıştır. İlk odada büyük sobayı yakmış olan iki-üç kadın büyük siyah kazanda bavırsak¹¹² pişirmekte, arka odada ise gene üç-dört kocakarı büyük atlas battaniyeyi hep beraber kaplamaktadır.

2.4.30. Pelin Kokusu ¹¹³

Tanımı- “Pelin kokusu”hikâyesi, Muratbek’in savaş dönemi Kazak awılın yaşamını, savaşın insanların kaderlerine etkilerini anlatan tanınmış hikâyesidir. Hikâyenin anlatıcısı, savaş dönemi çocukluğunu hatırlarken ister istemez aklına temiz kalpli aksak oğlan Ayan gelir. Bu aksak çocuğun acılı hikâyesi okuyucuya nakledilir. Hikâyenin baş kahramanı Ayan, hayatındaki tüm yakın insanları kaybeder: babası ile ağabeyi meydana gider, annesi ile ninesi vefat eder. Zavallı yetim çocuk uzak akrabalarının yanında barınmak zorunda kalır. Uzak akrabası ihtiyar Bapay ile eşi, çocuğa iyi bakım göstermezler. Ayan, buzağıdan düşüp ayağı burkulduğunda bir aydır, Turjan adlı ekip başı tarafından acımasızca dövüldüğünde doğru düzgün tıbbi tedavi görmeden evinde yatırılır; onun dışında adam akıllı beslenilmez, neredeyse aç bırakılır. Kaderin başına yıktığı tüm zorlukla azaplara karşı Ayan, başı dik ve iyimser kalarak meydanda olan ağabeyinin dönüşünü dört gözle bekler ve awıl çocuklarına her gün yeni masal uydurup anlatır. Ağabeyinin dönüşünün umudu ile anlattığı masalları onu mutlu eder. Çocuklarla ahır çatısında toplanarak masal anlattığında herkes, masal dünyasına giderek kendilerini birer kahraman, ellerinde sihirli silahlarla meydana gidip babaları ile ağabeylerine destek olarak düşmanların kafalarını söküp attıklarını hayal eder. Ayan, ağabeyinin pelin kokan paltosunu koklarken hep ağabeyini anımsayarak çocuklara da meydana giden yakınlarının pelin koktuğunu benimseterek çocukların içinde bir umut yaratır. Bir kere burkulduktan sonra sürekli burkulan ayağı, hep sakat kalır. Ayan,

¹¹² Bavırsak - kazak milli yemeği.

¹¹³ Sayın Muratbekov, *Şığarmalar-III: Povester, Angimeler, Oçerk*, An Arıs Basım Evi, Almatı 2013, 246-269.

ayağını sürüterek yürürken ağabeyinin dönünce onu yanına alıp mutlaka ayağını düzelteceğini umar. Günün birinde ağabeyinin ölüm haberini alan çocuk, bu sefer herkesten saklanarak hıçkıra hıçkıra ağlar. Bapay ile eşi, daha sonra Ayan'ı yetimhaneye gönderirken herkese mektup yazacağını söyleyerek ayrılır ve awıl çocuklarının içinde doldurulamayan bir boşluk bırakıp gider.

“Pelin kokusu” hikâyesi, Sayın Muratbek'in uzun hikâyelerinden biridir. Muratbek'in yazarlığında en önemli yer alan bu hikâyenin otobiyografik olduğu ifade edilebilir. Yazar, savaş başladığında 6-7 yaşlarında olup o dönem yaşamı aklında kalarak okuyucu ile kendi gerçek izlenimlerini paylaşır. Baş kahraman Ayan'ın, gerçek hayattaki prototipi ise Nauqan Kerimov, 1937 yılında dünyaya gelip şu anda Yeskeldi bölgenin Aqık Sara awlında oturmaktadır. Sayın Muratbek'in Ayan karakterini bu kişiden hareketle yazdığı öne sürülmektedir.

Hikâye, 1. şahıs anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Hikâye, “*Uzakta kalan çocukluk dönemim...*” (s.246) cümlesiyle başlayarak hemen anlatıcısı belirtilmektedir. Kahraman anlatıcı, kendi çocukluğuk anılarını Ayan'ın hikâyesini anlatmaktadır. Hikâyenin olay örgüsünde yer alan anlatıcı, baş kahramanın düşünceleri ile duygularına hakim olmamaktadır; dolayısıyla gözlemci bakış açısına sahiptir. “*Bizim sevimsiz dış görünüşümüz hoşuna gitmemiş herhalde, küçük burnunu buruşturuyor*” (s.247) ifadesinden anlatıcının baş kahramanın iç dünyasından, düşüncelerinden habersiz olduğu belirtilmiştir.

Hikâyede, yazar monoton anlatıcının anlatımı ile sınırlanmayıp diyalog tarzı anlatımı büyük ölçüde anlatım arasına sokmaktadır. Diyalog tarzı anlatım, okuyucunun kahramanla direkt tanışmasına yol açarak, kahramanın kişiliği, karakterini daha yakından tanıma şansını vermektedir.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Uzakta kalan çocukluk dönemim...*” (s.246) cümlesiyle hikâyenin anlatıcısı belirtilerek başlamaktadır.

Giriş- Hikâyeye giriş anlatıcının geriye dönerek çocukluk dönemini, onunla beraber Ayan adlı çocuğu hatırlamasıyla yapılmaktadır. Kahraman anlatıcı, hikâyenin baş kahramanı olan Ayan adlı çocuğu okuyucuya tanıtmak amacıyla verdiği birkaç bilgi de hikâyenin giriş kısmını tamamlamaktadır.

Gelişme- Geriye dönülerek kahraman anlatıcının dışarıda arkadaşlarıyla oynaması ile hikâyenin gelişme kısmı başlamaktadır. Çocukların Ayan adlı awıla yeni taşınan çocukla tanışmaları, Ayan'ın çocuklarla beraber su barajına gitmesi, herkesin Ayan'ın dikkatini çekmeye çalışması, Kasım'ın Ayan'a yakınlaşmaya çalışması, Esikbay'ın Kasım'ı dövmesi, birkaç gün sonra Esikbay'ın Ayan'a bulaşması, Ayan'ın Esikbay'la dövüşmesi, Ayan'ın Esikbay'ı yenmesi, kahraman anlatıcının Ayan'la beraber okula birinci sınıfa başlaması, Ayan'ın harfleri tanıyıp öğrenmesi, sınıf arkadaşlarının ondan yardım istemeleri, Ayan'ın kendi yazdıklarını kopyalamaları için vermesi, Ayan'ın buzağın üstünden düşüp ayağını sakatlaması, çocukların kızakla kaymaları, çocukların ağlayış sesini duyması, Ayan'ın evinin tarafına gittiklerinde Ayan'ın ninesinin ölümünü öğrenmeleri, çocukların Ayan'ın yanına gidip onun etrafını sarması, Ayan'ın arkadaşlarına komik bir masal anlatması, Ayan'ın ninesinin defnedilmesi, çocukların kızakla kaymaları, Ayan'ın ninesinin akrabası Bapay'ın evine taşınması, çocukların Ayan'a ineğini yeni eve götürmeye yardım etmeleri, çocukların bir seferliğine Ayan'a kızaklarını vermesi, Ayan'ın kayması, Bapay'ın eşinin Ayan'la çocukları evin avlusundan kovması, Ayan'ın ahırın çatısında masal anlatması, Sadık'ın ahırın çatısında sigara sarıp içmesi, Kasım'ın sigarayı çekince öksürmesi, herkesin ona gülerek dalga geçmesi, Esikbay'ın hava atarak sigara içmesi, herkesin sırayla sigarayı çekmesi, çocukların herkesin evlerinden tütün getirip sigara sarması, bazı çocukların at tezeğini içmesi, çocukların Ayan'a kızıağı seyrek vermesi, Ayan'ın gündüz masal dinlemeye çağırması; Ayan'ın gece yarısında kızakla kayması, Ayan'ın masal anlatınca sırayla birinden kızıağı istemesi, çocukların Ayan'la ahırın çatısında toplanıp sigaralarını yakmaları, Ayan'ın rüyasını anlatması, çocukların hep beraber sohbet etmeleri, Esikbay'ın Kasım'ı Ayan'a kızıağını vermediği için kovması, Ayan'ın çocuklara masal anlatması, ahırın çatısının samanının yanması, çocukların çatıdan atlayıp saklanmaları, tek Ayan'ın ayağı acıyıp yerde uzanıp kalması, ekip başı Turjan'ın gelip yerde uzanan Ayan'a tekme atması, Turjan'ın Ayan'ı kırbaçla birkaç kere vurup tekmelemesi, awıl insanların gelip yangını söndürmesi, birinin Ayan'ı kaldırması, ihtiyarın Turjan'ı azarlaması, awıl insanların ve saklanan çocukların evlerine dağılması, kahraman anlatıcının babasının Ayan'ı korumadığı için ona bağırması, kahraman anlatıcının annesinin Ayan'a süt götürmesini söylemesi, kahraman anlatıcının Bapay'ın evine gelip Ayan'ın yanına oturması, kahraman anlatıcının annesinin Bapay'ın eşiyle konuşmasını

duyması, Ayan'ın utanarak yüzünü ters döndürmesi, Ayan'ın iyileşip yataktan kalkması, çocukların yanında oyunlara katılmadan durması; baş kahramanın Ayan'ın evine gitmesi, Ayan'ın kavrulmuş buğdayla çay içip bir köşeye gitmesi, kahraman anlatıcıya masal anlatması, Bapay ile eşinin çocuklara bağırması, çocukların sessizleşmesi, Bapay ile eşinin uyuması, Ayan'ın kavrulmuş tohumları yemesi, kahraman anlatıcının Ayan'a ekmek getirmesi, çocukların oyun oynaması, Ayan'ın katılmak istemesi, çocukların onu oyuna almayınca ağlayarak gitmesi, kahraman anlatıcının peşinden koşması, ikisinin konuşmadan yürümesi ile hikâyenin gelişme kısmı tamamlanmaktadır.

Düğüm- Ayan'ın Asılбек adlı ihtiyarın evinin yanında durması, Asılбек'e çıkıkı düzeltmesini rica etmesi, Asılбек'in evine geçmeleri, Ayan'ın yatırılıp ayağına yağ sürülmesi, Asılбек'in Ayan'ı konuştururken çıkıkı düzeltiverip ayağını sarması, awıl insanların sahaya çıkıp çalışmaları, Ayan'ın öküzün üstünden düştüğünde ayağının burkulması, barakada yatırılması, Ayan'ın awıla ulaşması, ayağının çıkıkı düzeltilmeden sakat kalması, savaştan erkeklerin dönmeye başlaması, Ayan'a meydandan ağabeyinin ölümüne dair belgenin verilmesi, Ayan'ın ahırın bir köşesinde hıçkırarak ağlaması, hikâyenin düğüm kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç- Kahraman anlatıcının Ayan'ı evinin yanında yola çıkarken görmesi, Bapay'ın at arabasının şoförüne Ayan'ı emanet etmesi, Ayan'ın herkesle vedalaşması, arabaya binip yola çıkması, Esikbay'ın at arabasının arkasından asılarak gelmesi, arabadan inip awıla dönmesi ile hikâyenin asıl vakası sona ermektedir. Anlatım zamanına dönülerek kahraman anlatıcının başka çocuklarla Ayan'ı hatırlamalarının anlatılması ile hikâye sonuna ermektedir. Hikâyenin sonucu belirsizdir. Baş kahraman Ayan'ın yetimhaneye gitmesiyle hikâyenin asıl vakası sona ermektedir. Anlatma zamanına dönülerek kahraman anlatıcının *“Gerçeten de bu günlerde Ayan nerde acaba? Yaşıyor mu acaba? Onun gibi bir çocuğun yaşaması lazım. Onun gibi çocuk önüne ne gibi hedef belirlerse kesinlikle ulaşır. Yaşıyorsa Jusandıtöbe'ye bir kere olsa da niye hiç gelmedi?! Pelinin kokusunu özlememesi mümkün değil ki”* (s.269) şeklindeki sorularıyla hikâye sona ermektedir.

Mekân- Hikâyenin esas mekânı – awıl, kolhozdur. *“Bizim awılda ninesinin uzaktan akrabaları varmış, onların yanına gelmiş olması gerek”* (s.246) şeklinde baş kahraman Ayan'ın ninesiyle awıla taşındıklarını belirtilmektedir. Hikâyede awıla dair

mekân tasvirleri çok az sayıda bulunarak kısa tutularak verilmektedir. Mesela, Ayan'ın ilk gelişinde awıl çocuklarının onu awılın yukarı tarafındaki çocukların yüzmeye gittikleri su barajına götürürler. *“Bizim awıl Yeşkiölmes adlı küçük dağın tam eteğinde idi. Uzun-uzadıya bir sokak olarak yukarıdan aşağıya doğru uzanmıştı. Kışın bu tek sokağın bir ucundan diğer ucuna kadar çocuklar şamata (gürültü) yaparak sürekli yürüyerek karı basıp, kızakla kayardık. Kar yoğun yağarsa dağlı yerlerin günü çok güneşli, ılık oluyor. Basılan kar gün boyunca eriyip akşama doğru buz tutarak donardı”* (s.250-251) şeklinde awıla dair bir dikkat verilmektedir.

Ayan'ın ninesiyle yaşadığı eve, ninesinin ölümünden sonra yaşadığı Bapay'ın evine gelir. Bapay'ın evi ise awıl sokağın en başındadır. Hikâyenin sonuna doğru Ayan, awılın ekip başı Turjan'ın tarafından dövülüp yatağa düştüğünde Bapay'ın evinde *“sobanın yanında isli keçi halıyla döşenen köşe”*de (s.263) yatar. Bapay'ın evinin yanında masal anlatan Ayan arkadaşlarıyla beraber Bapay'ın eşi tarafından kovulduktan sonra çocuklar awılın kenarındaki at ahırının çatısında toplanırlar. *“Arka tarafı alçak, taştan yapılan at ahırı”*n (s.252) çatısına çocukların toplandığı gün *“yeniden taze ot getirilmişti. Sarı su birikmiş at ahırın içi nefes alınamaz kadar çok boğucu”* (s.268) şeklinde ahıra dair kısa bilgi verilmektedir. Ayrıca, mekân unsuru olarak çocukların kızakla kayarak oynadığı awılın sokağı ortaya çıkmaktadır. İlkbaharın gelmesiyle awıl insanların ekim işlerine başladığında işçilerin kaldığı, baş kahramanın öküzün üstünden düşüp ayağını sakatlayıp dört gün yattığı baraka da, mekân unsuru olarak ortaya çıkar. Şu şekilde tasvir edilmektedir: *“Yerde kazılan barakaya geliyoruz. İçi upuzun karanlık, mağara gibi. Altına savan döşenmiştir”* (s.266). Barakanın içi, ek gaz lambasının zayıf ışığıyla aydınlanıyor. Bunun dışında hikâyede geçen mekânlara dair başka tasvirler verilmemektedir.

Ayrıca, hikâyede mekân tasvirlerin dışında tabiat tasvirleri de ortaya çıkmaktadır. Ayan'ın awıla ilk geldiği gün *“Rüzgarsız boğucu günde havaya kalkan toz sis gibi etrafı kaplıyor. Yakın zamanda da dağılmaz”* (s.246) şeklinde tarif edilmektedir. Ayan'ın çocukları ahırın çatısında toplayıp masal anlattığı bir gün *“Kararan gökyüzü, at ahırının duvarından biraz uzaklıkta çok büyük korkunç derin kanyon”* (s.260) şeklinde at ahırından görünen kanyon belirtilmektedir.

Bu ve bunun gibi tabiat tasvirleri ile mekân tasvirleri, hikâyenin olay örgüsünün gelişimi için büyük önem taşımadığı için, hikâyede işlenen temlerin açıklanmasında da rolü olmadığından dolayı hikâyede geniş bir yer tutmamaktadır.

Zaman- Hikâye, kahraman anlatıcının anlatma zamanına ait girişi ile başlamaktadır. Kahraman anlatıcı, belirtilmeyen süre geçince kendi çocukluğunu hatırlar. Çocukluğunu hatırlayınca istemeden aklına Ayan adlı çocuk gelir. Geriye dönülerek vaka zamanına ait olaylar Ayan'ın anlatıcının awılına taşındığından başlayarak nakledilmektedir. Vaka zamanı *“1942 yılın yazında”* (s.246) Ayan'ın ninesiyle awıla taşındığı günden itibaren başlamaktadır. Hikâyenin vaka zamanı, savaş bittiğinde sona ermektedir. Savaş 1945 yılında sonlanmıştır. Dolayısıyla vakanın 1945 yılında sona erdiğini ifade edebiliriz. Hikâyenin sonunda *“yaz ortası”*nda (s.266) ağabeyinin ölüm haberini aldıktan bir hafta sonra Ayan, awılı terk edip yetimhaneye gider. Böylece, 1942 yılının yazından 1945 yılının yazına kadar Ayan adlı çocuğun kahraman anlatıcının awılında kaldığı 3 senelik bir dönemi, hikâyenin asıl vakasında anlatılmaktadır. Bu üç senelik dönemin içinden çocuğun hayatındaki bir kaç önemli olay nakledilmektedir. Vaka zamanı anlatımı sırasında üç noktayla belirtilerek anlatma zamanına dönüş yapılmaktadır. Bu parçada kahraman anlatıcı, düşünceleri ve duygularını paylaşıp gene üç noktayla geriye dönülerek Ayan'ın awıldaki son anları anlatılmaya devam edilmektedir. Vaka anlatımı bitip tekrar üç nokta koyularak anlatma zamanına dönülmekte kahraman anlatıcının Ayan'la ilgili sorular sormasıyla da hikâye sona ermektedir. Kahraman anlatıcının Ayan'ın hikâyesini hatırlayarak okuyucuya naklettiği zaman, yani anlatma zamanı ise, belirsizdir.

Hikâye genelde geri dönüş üzerine kurgulanmıştır.

Hikâyenin vaka zamanında üç senelik dönem anlatılarak kahramanın bu süre içerisinde sadece belirli olayları nakledildiğinden dolayı hikâyenin anlatımında zamanda atlamalar sık sık kullanılmaktadır.

“Üç-dört gün geçtikten sonra tamamen alıştıktan sonra bulaşmak için kimseyi bulamayan Esikbay, başka çocuklara yaptıklarını Ayan'a da yaptı” (s.248) şeklinde... Yahut, *“Ertesi gün sabahında ninesi defnedildi”* (s.252) şeklinde başka bir zamanda atlama ortaya çıkmaktadır.

“O gün biz yüzerek, güneşte yanarak akşama kadar su barajı başında oynadık” (s.248) şeklinde de özetlemeler yapılmaktadır.

Kişiler:

Ayan – hikâyenin baş kahramanıdır. Ayan, kahraman anlatıcının awılına 1942 yılın yazında ninesiyle beraber taşınır. Babası meydana gider, annesi ise ondan 2 ay önce vefat ettiğinden ninesinin uzaktan akrabalarının bulunduğu awıla ninesiyle beraber taşınır. Bir buzağı ile ineği vardır. *“Kısa kollu beyaz gömlek, diz üstünde kısa siyah şort giyen, kahkülü var, tertemiz bir çocuk duruyormuş. Biz baktığımızda o kendince hava atarak iki elini ceplerine koyup fiyaka yaptı”* (s.246) şeklinde awıl çocuklarının awıllarına yeni taşınan Ayan’ı ilk defa gördüklerindeki tasviri edilmektedir. Ayan, o kadar değişik ve temiz giyinmiştir, ki awıl çocukları ona şaşırarak hayranlıkla bakarlar. *“O da değerlendiriyormuş gibi herkese birer birer süzerek baktı. Bizim sevimsiz şeklimiz hoşuna gitmemiş herhalde, küçük burnunu buruşturdu. Az esmer yüzü terleyip, alnındaki düz kesilen kahkülünü üfleyerek durdu”* (s.246-247).

Ayan awıla yeni geldiğinde hemen çocuklarla tanışıp beraber su barajına gidip oynar. *“İnsanı kendisine çeken açık güzel yüzü, ne desen de çabuk uyıverecek yumuşak karakteri ile hepimizi hayrete düşürürdü. En iyi özelliği – hiç kimseyle dövüşüp tartışmadığıdır”* (s.248) şeklinde Ayan’ın tasviri verilerek onun iyi kalpli kişiliği öne sürülmektedir. Çocukların arasında en çok dövüşen çocuk Esikbay, Ayan’a da bulaşmaya çalıştığında Ayan *“Benim ağabeyim de yok, annem de yok, bu yüzden dövüşsem ninem azarlar”* (s.248) diye cevap verir. Esikbay’la eninde sonunda dövüştüğünde onu kolaylıkla yener. Okulda alfabeyi bir ayın içinde ezberleyen Ayan, çocukların arasında yetenekli olarak başarı gösterir. Mektup yazabilecek kadar kendini geliştirdiğinde meydandaki ağabeyine her gün mektup yazar. Yardım isteyerek gelen arkadaşlarına da havalara girmeden kendi mektubunu sadece ismi değiştirerek kopyalamaya verirdi. Böylece, Ayan, hikâyede sakin, uysal, iyi kalpli ve terbiyeli bir çocuk olarak çizilmektedir. Günün birinde buzağının üstüne binip düştükten sonra ayağı burkulunca ondan sonra sürekli burkula burkula sakat kalır, bu yüzden anlatıcının hatıralarında Ayan, tüm çocukların arkasından bir ayağını sürüterek yürüyen biri olarak kalır.

Ayan, ağabeyinin meydandan döndüğünde onu yanına alıp hayatının değişeceğini, sakat ayağını da ağabeyinin tedavi ettireceğini düşünerek güçlü ve sabırlı olmaya çalışır. Her gün çocukları toplayarak onlara masal anlatır. Sakat ayağından dolayı başka çocuklar gibi koşarak eğlenerek oynayamaz, başkaların oyunlarını yandan izleyerek durur. Böylece Ayan, hayalci, hayal dünyası çok zengin, derin bir ruhu olan çocuk olarak ortaya çıkmaktadır.

Bapay ile eşi – Bapay, Ayan'ın ninesinin uzaktan akrabası, köylü bir erkektir. Ayan, ninesi vefat ettikten sonra Bapay ile eşi'nin yanında kalır. Bapay ile eşi'nin kişiliği çok fazla açıklanmamaktadır. Hikâyede Bapay eşiyle beraber Ayan'a kötü bakım yaparlar. Ayan'a çok az miktarda kavrulmuş buğday vererek aç bırakır, kendileri bol bol yerler. Ayanı evde sobanın yanında keçi halısı döşenmiş köşede yatırır. Bapay'ın eşi, anlatıcının annesine Ayan'ın idrarını tutamadığı için, çarşafarla halılarını pislettiğinden vs. şikayet eder. Hikâyenin sonunda ise Bapay ile eşi Ayan'ı yetimhaneye at arabayla gönderirler. Böylece, çocuğa karşı çok sert, hatta acımasız davranan Bapay ile eşi, kötü kişilikleriyle ortaya çıkmaktadır.

Esikbay – Ayan'ın arkadaşlarından köylü bir çocuktur. Zayıf, elleri ile ayakları uzun, koştuğunda önüne kimseyi geçirmeyen, zorba ve kavgacı biridir. Bazen öylesine karşına çıkan birine kimi ayağını uzatarak ayaktan düşürür, kimi kafasına vurup ağlatır. Ayan ilk geldiğinde de onunla dövüşmüş ama yenilmiştir. Bundan sonra Esikbay, Ayan'a bulaşmaz. Tam tersine, iyi bir arkadaş olur.

Turjan – awılın ekip başı; köylü bir erkektir. “*Kısa kollu ekip başı*” (s.261) Turjan, “*asker sıralarından demin dönmüştü, sol elinin bileğine kurşun değip yaralanmıştı, fakat kendisi çok sert, sevimsiz bir insandı. Sadece geldiği gün: ‘Kan görüp, kanım bozulup geldi...’ – diye, evinde toplanmış kadınları, nine-dedeleri korkutmuştu. Ekip başı olarak tayin edildikten sonra iş verdiğinde karşılık gösteren çok kadın ile gençleri askerdeki gibi dövmüştü*” (s.261) şeklinde Turjan'ın tasviri verilir. Hikâyenin Turjan, ahır yandığında yangın yerine koşup yerde yatan Ayan'ı acımasızca ve şiddetli bir şekilde tekmeleyip kırbaçlamasıyla yer alır. Hikâyede Turjan, olumsuz bir karakter olarak ortaya çıkmaktadır.

Kahraman anlatıcı – hikâyenin anlatıcısı; köylü bir çocuktur. Hikâyenin olay örgüsünde Ayan'ın yanında olarak yakın arkadaşı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayan'la

beraber birinci sınıfa okula giderler. Kahraman anlatıcı, saf ve iyi kalpli bir çocuktur. Ayan hasta olup rahatsızlandığı günlerinde onun yanında olarak ona destek vermiştir.

Ayrıca, hikâyenin olay örgüsünde okul öğretmeni İmanjanov, kahraman anlatıcının annesi ile babası, arkadaşı Sadık, şifacı Asılбек, Kasım gibi kahramanlar bazı kısımlarda yardımcı karakterler olarak ortaya çıkmaktadır.

Tema:

Savaş temi- Hikâyenin olay örgüsünde anlatılan olaylar 1942-1945 yıllar arasında cereyan etmektedir. 1942-1945 yıllar arasında ortaya Alman – Sovyet savaşı çıkmaktadır. Dolayısıyla hikâye, savaş dönemi awıl insanların yaşamını anlatmaktadır. Baş kahraman küçük çocuk Ayan'ın babası da, ağabeyi de meydandadır. Acılar ve sıkıntılar içindeki Ayan evinde ağabeyinin paltosunu koklayarak aldığı pelin kokusu ona hep ağabeyini anımsatır ve başka çocuklara da pelin kokusunun savaşa giden babaları ile ağabeylerini andırdığını benimsetir. Çocuklar Ayan'ın masallarını dinleyerek kendilerini meydana yakınlarına yardım ederek savaştıklarını, ellerindeki sihirli mücize silahlarını kullanarak düşman ordularını parçaladıklarını hayal ederler.

Çaresizlik temi- Ninesinin uzak akrabalarının oturduğu awılda yerleşeli çok geçmeden Ayan'ın ninesi vefat eder. Kimsesiz kalan Ayan, buzağıya binip üstünden atılıp düştüğünde ayağı burkulur. Bapay ile eşi, ayağı burkulan çocuğu hastaneye götürüp doktora göstermediklerinden evde bir ay yatar. Yine ahır yanıp çatısından zıplayarak kaçmak isterken gene ayağı burkulup yere düşer ve awılın ekip başı, asker sıralarından dönen Turjan tarafından acımasızca dövülünce de Ayan, gene günlerce evde yatar, doktora gösterilmez. On gün geçince ayağa kalkıp kendine gelmeye başlayan Ayan, artık ayağını düzgün basamadan yerde sürüterek yürür. Ayan'ın ayağı awılın şifacısı tarafından birçok acıyla düzeltilir. Düzeltilmiş ayağı artık asla eskisi gibi olmaz, ancak Ayan tarlada çalışırken öküzün üstünden düştüğünde ayağının bileği gene yerinden kayıp ateşi yükselip ayağı şişer, gece boyunca mırıldanarak yatar. Barakada dört gün yatıp, beşinci gün akşam tohumu götüren at arabasıyla awıla gönderilir.

Yine Ayan Turjan tarafından dövülüp hasta halinde evde yattığında akşam yemeği olarak önüne verilen yemek bir avuç kavrulmuş buğday olur. Çaresiz kalan çocuk ateşe atılan samanın arasından hiç dağılmayan başakları sobanın içinden eliyle çıkarıp toplayarak, Bapay'la eşi uyuyunca o pişmeyen buğdayları yer.

Acıma temi- Küskücücük çocuğun başına kaderin getirdiği zorluklar okuyucuyu şaşırtmaktadır. Hikâyede anne-babasını kaybedip, ninesinin yanında kalan Ayan'ın durumu bizde acıma uyandırır. Ayağı burkulan, bir kere burkulunca sürekli burkulmaya başlayan, evde sobanın yanında keçi halısı serilen köşede yatırılan doğru düzgün beslenemeyen kahraman anlatıcının hasta Ayan'ı ziyaretine geldiğinde onun akşam yemeği olarak Bapay'ın eşinin verdiği bir avuç kavrulmuş buğdayı yediğini görmesi ateş yakarken sobaya atınca patlayan başakları elini ateşin içine sokarak gizli gizli çıkarıp toplaması, onun çaresizliğine bizi acındırır. Kahraman anlatıcı, evinden bir dilim ekmek getirdiğinde son kırıntısına kadar yeyen Ayan, daha var mı diye sorardı. Bunun dışında dışarıda çocuklarla ayağı burkulacak diye korkarak oynayamayan Ayan, yandan izleyerek durduğu zaman Bapay'ın eşi şu şekilde çağırırdı: *“Ey, Ayan, nerdesin?! İneği bağla! Kazlarla ördekleri kapa! Ata su ile otu ver!”* (s.257). Ayan ise bize yalvarışlı gözlerle bakarak eve giderdi, uzun zaman sonra dönerdi. Daha çok küçük yaşında olan, hem de burkulmuş ayağını yerde sürüterek yürüyen Ayan, başka çocuklar gibi oynamak yerine ağır ev işlerini yapmak zorunda kalır. Ayan'ın çektiği azapları okuyucuda derin acıma hissi uyandırmaktadır. Hikâye, gözlere yaş gelmeden okunamaz.

Sağlıkla ilgili meseleler- Awıl insanları hastalandıklarında nadir hastaneye, ya da doktora giderdi. Genelde insanlar halk yöntemleriyle kendileri tedavi olmaya çalışırdı. Bu da hastanelerin awıllardan çok uzak olduğundan, ulaşım sorunlarından, yolsuzluktan kaynaklanırdı. Ayan ilk defa ayağı burkulduğunda bir ay gibi evinde rahatsızlanarak yattığı belirtilmektedir. Turjan tarafından acımasızca dövüldüğünde ise *“arka üstünde yatarak hiç hareket edebilecek gibi değildir. Kırbaçla vurulup tekmelenen vücudu mosmor olarak çok şişmişti. Yüzü de şişmişti. Gözleri küçüle parlayıp, yalvarışlı bakmaktadır. Kuruyup çatlayan dudaklarını sürekli yalayıp duruyor”* (s.262) şeklinde tasvir edilir. Bapay ile eşi şifacı Asılbek yolculuğa çıktığında başka kemiği yerine yerleştirebilecek kimse olmadığından onu öyle evde yatırır. On gün sonra ayağa kalkabilen çocuk burkulmuş bileğinden dolayı ayağını yere sürüterek yürür. Hiç tedavi görmeyen ayağının kemiği yanlış bir şekilde birleşerek kendi kendisine iyileşir. Sonra çaresizlikten awılın şifacısı Asılbek'e gider. Eğitimi olmayan şifacı, ayağına koyun yağını sürüp kemiği yerine koyup ayağının bileğini bezle bağlayıp çok fazla hareketlenerek oynamamasını söyler. Fakat, daha küçük çocuk olan Ayan hareket edemedi duramaz ki, tarlada çalışırken öküzden düşüp gene ayağı burkulur. Awıla

götürecek araç olmadığından barakaya götürülen Ayan, orada ateşi yükselip mırıldanarak gece boyunca söylenerek dört gün yatar. Sadece beşinci gün tohum yükleyip götüren at arabasıyla awıla dönebilir.

Eğitimle ilgili meseleler- Savaş zamanları köylerde eğitimle ilgili sorunların biri, öğretmenlerin eksikliğidir. Tüm erkekler meydana gidip, awılda yaşlı ve hastalar kaldığından köylü çocuklar da eğitimden eksik kalırlardı. Hikâyede 7-10 yaşları arasında olan çocuklar birinci sınıfa gidip alfabeyi öğrenmeye başlarlar. *"Bize İmanjanov adlı saçları bembeyaz, üşümüş gibi tüm vücudu titreyen, gözleri kıp-kırmızı olarak yaşararak oturan ihtiyar ders verdi. Bu adam - sağlığının kötüleşme sebebiyle şehirden taşınan öğretmenmiş. Bize her gün evinden geti diği kağıdı birer sayfa dağıtıp, harfleri öğretmeye başladı"* (s.249) şeklinde tasvir edilmektedir. İmanjanov, iki ay geçince şiddetli hastalanıp yatağa düşer. Bir eli, bir ayağı felç tutulur. Başka öğretmen gelmeyince çocukların eğitimi durdurulur. Böylece, okula gidemeyen çocuklar eğitim alamaz okuma yazmayı bile öğrenemezler. Hikâyenin baş kahramanı Ayan ise yetenekli olup bir ayın içerisinde alfabeyi öğrenebilip cümleler kurabilecek kadar kendini geliştirmiştir.

Köy yaşamın portresi- Ayan'ın awıla yeniden taşınıp awıl çocuklarını gördüğünde *"Üstümüzde kıyafetlerimizin kimin siyah, kimin beyaz olduğunu anlamak mümkün değil, çok tozlu ve kirli. Kenardan köpek ısırmış gibi per-perişan, yıkık dökük bir haldeydik"* (s.247) şeklinde köylü çocukların dış görünüşleri tasvir edilmektedir. Köylü çocuklar, tertemiz beyaz gömlekle şort giyen ve dümdüz kesilen kakülünü üfleyen Ayan'a, onun bu davranışını çok acayip bularak hayrete düşerek bakarlar. Köylü çocuklar, genelde gün boyunca dışarda oynayarak, ya ev işleriyle uğraşarak zaman geçirirler, bu yüzden hiç bir zaman temiz olamazlardı. Kasım Ayan'a *"Benim de böyle beyaz gömleğim var. Büyük sandığın içindedir, annem giymeye izin vermiyor"* (s.247) der. Anneler sadece bayramlarda, ya da bölgeye, şehre gittiklerinde, ya da başka özel günlerde çocuklarına temiz giysiler giydirir. Başka günlerde ise köylü çocuklar hep kirli, tozlu giysileriyle çok bakımsız bir halde bulunurlardı. Ayan'ı çocuklardan biri elinden tutarak beraber oynamaya davet ettiğinde çocuğun kirli elini görüp kendi elini yavaş yavaş çeken Ayan, awılda yıkanıp yüzebilecekleri yerin olup olmadığını sorar. Bu da köylü çocukların kirli olduklarını öne çıkarmaktadır. Kışın ise dışarda kızakla kayarak oynayan çocukların delik pima'ları çok ağırlaşarak ıslanıp su geçirirdi.

Awıllarda elektrik olmadığı için genelde gaz lambaları kullanılırdı. Kahraman anlatıcı , hasta düşüp evde yatan Ayan'ın ziyaretine geldiğinde Bapay'ın eşi gelip zaten çok az yanarak sönük bir ışık veren gaz lambasının ışığını daha da kısaltır. “Biz de adetimize göre awıl evleri gaz lambalarını açmaya başladığı zaman at ahırının çatısına toplandık” (s.258) ifadesinden awıl evlerinde akşama doğru karanlık çökmeye başlarken gaz lambaları kullanılır.

“*Savaş yıllarında bizim awıl yakıt olarak saman yakardı*” (s.263) şeklinde savaş yıllarında awıllarda samanın yakıt olarak kullanıldığı belirtilerek o dönemde insanların çektiği zorlukları anlatılmaktadır. Awılların tüm erkekleri meydana gidip awılda sadece yaşlılarla sağlıksız insanlar kaldığı için odunun sağlanması zorlanır.

Köy yaşamına dair başka bir dikkat, ilkbaharın gelişiyle awıl insanları tarlalara dökülür. Savaş döneminde genelde tarlalara çalışmaya kadınlarla çocuklar çıkardı. Hikâyede kahraman anlatıcı ile başka çocuklar ellerine birer kırbaç alıp birer öküzün koştugu pulluğa binerek öküzlere bağıra bağıra harekete geçirirdi. Dul kadınlarla büyük kızlar pulluğun arka tarafını tutardı. Sabahın köründen karanlık çökünceye kadar toprağı kazarlar. Kış boyunca ot ile tohum taşıyan çok zayıf öküzler de ağır işe dayanamadan bazen hareket etmeden dururlar, o zaman çocuklar boğazları ağırincaya kadar bağırarak elleri ağırarak kadar kırbaçı sallayarak hayvanlara vurur. Öğleden sonra, sabahın köründe ekip başı tarafından uyandırılan çocuklar, uykulu halde halsizleşip gün içerisinde birkaç defa öküzün üstünden düşerdi. Gün boyunca çalışan köylüler yerden kazılan saman serilen barakada yemeklerini yeyip üzerindeki kıyafetleri çıkarmadan yatarlar ve sabah köründe gene uyandırılırlardı.

2.4.31. Kim Tembel Olacak¹¹⁴

Tanımı- Sayın Muratbek, bu hikâyesinde okuyucuya oyun oynayan üç çocuğı anlatmaktadır. Anar, Basen ve Satay, dışarda oyun oynarlar. Basen biçerdöver makinisti olup toprakları biçiyordu. Satay arabayla ambara (siloya) tahıl taşıyordu. Anar ise aşçı olarak işçilere oyuncak kazanla oyuncak ocakta yemek yapar. Çocuklar, oyundaki kendi rölünü herkes büyükleri taklit ederek yapar. Anar, aşçı olan annesi gibi konuşur, Basen alnından teri akarak biçerdöver makinesi gibi ses çıkarır, Satay ise kumla dolu oyuncak

¹¹⁴ Muratbekov, *Şığarmalar-III: Povester, Angimeler*, Oçerk, 287-288.

arabayı komşu eve kadar taşır. Anar yemeğe çağırdığında “işçilere” ne kadar iş yaptıklarını sorar. Herkes çok çalıştığını ve güzel sonuçlara geldiğini söyleyince oyun sıkıcı olduğunu söyleyen Anar, oyunda bir tembelin olmasının gerektiğini ifade eder. Tembelin kim olacağı çok tartışılıp sonunda Basen kabullenir. Gene yemeğe toplandığı zaman Anar “işçilere” ne kadar çalıştıklarını sorduğunda Basen, çok az çalışıp az toprağı biçtiğini söyleyince azarlanır. Basen Anar’ın ona tembel olduğunu söyleyerek azarlayınca tembel olmaktan vazgeçerek Satay’ın tembel olma sırasının geldiğini söyler. Satay da, Anar da tembel olmak istemez. Eninde sonunda tembel olmayan bir oyun oynamaya karar verilir.

“Kim Tembel Olacak” hikâyesi, 3. şahıs (O) anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz hikâyenin hemen ilk cümlesinden anlayabiliriz: “*Anar, Basen ve Satay üçü dışarıda oynuyordu*” (s.287). Hikâyede kahramanların düşünceleri ve ruh halleri verilme de, anlatıcı tarafından Anar’ın annesinin aşçı olduğu ve onun işçilere yemek verdikten sonra dıştan onları izlediği nakledilmektedir. Anlatıcı bu özel bilgilere hakim olduğundan dolayı bakış açısının tanrısal olduğunu ifade edebiliriz. Anlatıcı, hikâyeyi sadece 3. şahıstan anlatmadan kahramanları kendi ağzıyla da konuşturmuştur.

Hikâyenin Tahlili

Giriş- Hikâyeye, olay örgüsünün baş kahramanları ile mekânı belirtilerek giriş yapılmaktadır. Hikâyenin baş kahramanları olan üç çocuğun dışarıda oyun oynaması, herkesin oyundaki rolün açıklaması ile giriş kısmı tamamlanmaktadır.

Gelişme- Hikâyenin gelişme kısmı Anar’ın aşçı olacağını söyleyip oyuncak kazanla ocağı hazırlaması ile başlamaktadır. Anar’ın yemeği hazırlaması, Basen’in biçerdöver makinist olup toprağı biçmesi, Satay’ın şoför olup kum taşınması, Anar’ın “işçileri” yemeğe çağırması, Basen’le Satay’ın yemek yemesi, Anar’ın onlara kimin ne kadar çalıştığını sorması, herkesin iyi çalıştıklarını söylemesi, Anar’ın oyunun sıkıcı olduğunu söyleyip oyunda birinin tembel olmasının gerektiğini söylemesi, kimsenin tembel olmak istememesi, sonunda Basen’in tembel olacağını söylemesi, oyunun gene yemek yemeye zamanı geldiğinde Anar’ın “işçilere” yemek verip kimin ne kadar çalıştığını sorması hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Satay’ın iyi çalıştığını söylemesi, Basen’in az çalıştığını söylemesi ile başlamaktadır. Anar’ın Basen’i azarlaması, Basen’in tembeli

oynamak istemediğini söylemesi, Satay ile Anar'ın da tembel oynamak istemediğini söylemesi ise hikâyenin düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Basen'in oyunu tembel olmayan birine değiştirmeyi teklif etmesi, çocukların başka oyna başlaması ile hikâye sona ermektedir.

Olayların sıralanış düzenine göre olay örgüsü düzenlidir. Hikâyenin olay örgüsü, kronolojik bir şekilde kurgulanmıştır. Olaylar arasına tabiat tasvirleri ile geniş tahlil parçaları girmeden ardı ardına sıralanarak anlatılmaktadır. Dolayısıyla hikâyenin olayların akışı hareketlidir.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl'dır. Olay örgüsünün olayların hepsi awılda, açık mekânda geçmektedir. Hikâyenin olay örgüsü baş kahramanların oynadığı oyunun etrafında kurgulanmıştır. Vaka anlatımı çocukların “*dışarıda*” (s.287) makinist, şoför ve aşçı olarak üçe ayrılarak oyna başlaması ile başlamaktadır. Çocukların oyunu değiştirerek başka birine başlamasıyla de hikâye sona ermektedir. Mekân unsuru olarak Satay'ın oyuncak arabayla kumu taşıdığı “*komşu evin yanı*” (s.287) ortaya çıkmaktadır. Hikâyede mekân veya tabiat tasvirleri hemen hiç bulunmamaktadır.

Zaman- Vaka zamanı, hikâyede tam olarak belirtilmemektedir; hikâyenin olay örgüsünün cereyan ettiği mevsim hiç belirtilmemektedir. Hikâyenin vakası, Anar, Satay ve Basen'in oyun oynamaya başlamasından başlayarak çocukların oyunu değiştirmesi ile sona ermektedir. Vaka süresi, mühtemelen, birkaç saatliktir. Hikâyede “*bu anda*” (s.287), “*yemeğe geldiğinde*” (s.288) gibi belirsiz ibarelerin dışında başka zaman unsurları hemen hiç bulunmamaktadır.

Kişiler:

Anar, Satay, Basen – hikâyenin baş kahramanlarıdır. Hikâyede çocukların hakkında hemen hiç bilgi verilmemektedir. Kahramanlar, belirli özellikleri öne sürülmeden, hikâyenin merkezi konusunun açıklaması için kullanılmaktadır. Çocukların ayrı ayrı karakteri ile kişilikleri önem taşımadan, döneme ait ideoloji vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu üç çocuk aşçı, biçerdöver makinisti, şoför olmak üzere ayrırlıp oyun oynarlar. Savaş sonrası dönemde sovyet ülkesinde tarım büyük önem taşımıştır. Sovyet ideolojisinde kolхозlarda tarımda çalışan işçiler devletin belirlediği normları yerine getirmeleri gerekmiştir. Normları yere getiren işçiler ise hem devleti tarafından ödüllendirilmiş, hem de awıllar, kolхозlarında halk tarafından itibar kazanmışlardır.

Tabi olarak, kolhozlarda işçinin görevi çok önemli ve itibarlı sayılmıştır. Bu yüzden çocuklar oyun oynarken farklı işçiler, ve mutlaka çalışkan ve normları yerine getiren işçiler olarak oynarlar, tembel bir işçi olmak kimse istemez. Anar, Satay ve Basen de, oyun oynarken üçü de iyi ve çalışkan işçi olmak ister, tembel olmak istemezler. Böylece, Anar, Satay ve Basen, sovyet ülkesinin savaş sonrası döneminde kolhoz, awıllardaki genel çocukların temsilcileri olarak ortaya çıkmaktadır. Hikâyede çocukların dış görünüşü hiç verilmemektedir.

Tema:

İdeoloji- Hikâyenin merkezi temi olarak ideoloji temi ortaya çıkmaktadır. Savaş sonrası soveyet ülkesindeki ideoloji hikâyenin baş kahramanları olan üç çocuğun üzerinden vurgulanmaya çalışılmıştır. Anar, Satay ve Basen, üç küçük köylü çocuk, aşçı, biçerdöver makinisti, şoför olmak üzere ayrırlıp oyun oynarlar. O dönemin ideolojisine uygun olarak kolhozlarda tarımda çalışan işçiler devletin belirlediği normları gerçekleştirmeleri lazımdı. Normları yere getiren işçiler yönetim tarafından para ödülü, madalya, ya da belge gibi ödülleri almışlardır. Devlet tarafından övülen işçi kendi kolhozunda halk tarafından itibar kazanmıştır. Tabi olarak, kolhozlarda işçinin görevi çok önemli ve itibarlı bir meslek sayılmıştır. Bu yüzden küçük çocuklar, oyun oynarken farklı işçileri seçerek oynamaya tercih ederler. Ayrıca, işçi olursa mutlaka çalışkan ve normları yerine getiren işçi olur, tembel bir işçi olmak kimse istemez. Hikâyenin baş kahramanları Anar, Satay ve Basen de, oyun oynarken üçü de iyi ve çalışkan işçi olarak oynarlar. Oyun sıkıcılığını gidermek için tembel olmaya varan Basen, Anar tarafından “Tembelmişsin sen. Ayıptır. Bu yemek nasıl boğazından geçiyor? Emeksiz yenilen yemeğin tadı nerden olsun?” şeklinde azarlanır.

2.4.32. Siyah Kilit¹¹⁵

Tanımı- “Siyah Kilit” hikâyesinde Antayjan adlı köylü çocuğun hikâyesi anlatılmaktadır. Çocuğun ninesi, her türlü çikolatalı şekerleri dışı süslenmiş büyük mavi bir sandığın içinde saklar ve sandığı kocaman çirkin siyah kilitte kapatırdı. Ninesi bu sandığı 2-3 günde bir, ya da haftada bir kere eve misafirler geldiğinde sofraya iyi şekerleri koymak için açardı. Küçük Antayjan’ın şekerlerin yerini öğrenmesi, daha

¹¹⁵ Muratbekov, *Şığarmalar-III: Povester, Angimeler, Oçerk*, 289-290.

sonra ninesinin kardeşinin oğlu Jakan’la kilidi kırarak şekerleri almaları, ninesinin tepkisi hikâyenin konusunu oluşturur.

“Siyah Kilit” hikâyesi, 1. şahıs (Ben) anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Bunu biz hikâyenin hemen ilk cümlesinden anlayabiliriz: “*Bizim evde dışı süslenmiş boyanmış büyük mavi sandık var*” (s.289).Anlatıcı, hikâyenin olay örgüsünün içinde yer alan kahraman, küçük çocuk Antayjan’dır. Antayjan, ninesiyle yaşadığı bir olayı okuyucuya nakletmektedir. Dolayısıyla anlatıcı, gözlemci bakış açısına sahiptir. Hikâyenin olay örgüsünde yer alan kahramanların ruh hali ile düşünceleri hikâyede verilmemektedir.

Hikâyenin Tahlili

Giriş- Hikâyeye, kahraman anlatıcı olan Antayjan’ın evindeki sandık hakkında bilgi vererek giriş yapılmaktadır. Sandığın dış görünüşüyle içeriğini anlatılınca üzerinde kocaman siyah kilidin olduğu verilmektedir.

Gelişme- Hikâyenin vakasının anlatımına zemin hazırlayan kahramanların ve kilidin hakkında genel bir bilgi verilmektedir: ninesinin sandığı açmasının sıklığı, Antayjan’ın genelde kilidi kaldırmaya çalışarak ayağına düşürmesi, ninesinin onu avutmak için ellerine şekerleri doldurması, Antayjan’ın dışarı çıkıp şekerleri yemesi, yanına toplanan komşu çocuklarla şekerleri paylaşarak siyah kilidi anlatması, hep beraber bağırarak koşmaları, ninesinin onu sakinleştirmesidir. Bundan sonra vaka anlatımına geçilerek ninesinin kardeşinin oğlu Jakan’la gelmesi, ninesinin sandıktan şekerleri çıkartması, Jakan’ın sandığın içinde çok şekerin olmasını görmesi, Jakan’ın Antayjan’a sandığı açıp şeker almayı teklif etmesi, Jakan’ın kilidi bozması, ikisinin şekerleri ceplerine doldurup gitmesi hikâyenin gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Jakan ile Antayjan’ın eve dönmesi, ninesinin onları asık suratla karşılayarak susması ile başlamaktadır.

Sonuç- Sandığın kapanmaması, Antayjan’ın şekerleri izinsiz almaması, kilidin evden atılması, Antayjan’ın kilidi evin arkasındaki çukura atması ile hikâye sona ermektedir. Eğitim amaçlı yazılan bu hikâyeye, büyüklerden izinsiz bir şey almanın, hatta çalmanın kötü, olumsuz bir hareket olduğunu öne sürmektedir.

Olayların sıralanış düzenine göre olay örgüsü düzenlidir. Hikâyenin başlangıcında kahraman anlatıcı tarafından hikâyenin vaka anlatımına geçilmeden önce ona zemin

hazırlayan kısa bir bilgi verilerek hikâyeye giriş yapılmaktadır. Sonra vaka anlatımına geçilmektedir.

Mekân- Hikâyede esas mekân – awıl’dır. Olay örgüsünün olayların hepsi awılda, baş kahramanın evinde geçmektedir. Hikâyenin olay örgüsünün etrafında kurgulanan sandık evin içindedir. Vaka anlatımı Antayjan’ın ninesinin kardeşinin oğlu Jakan ile evlerine misafir olarak gelmesinden başlamaktadır. Antayjan’ın ninesiyle evde konuşmasıyla da hikâye sona ermektedir. Hikâyede mekân veya tabiat tasvirleri hemen hiç bulunmamaktadır.

Zaman- Vaka zamanı, hikâyede tam olarak belirtilmemektedir; hikâyenin olay örgüsünün cereyan ettiği mevsime dair bile hiç bilgi bulunmamaktadır. Kahraman anlatıcı olan Antayjan, şeker dolu sandığı ve üzerinde asılan kilidi anlatarak giriş yaptıktan sonra “*Bir gün bizim eve uzaktan ninemin kardeşi misafirliğe geldi*” (s.289) cümlesiyle başlayarak hikâyenin vakası anlatılmaya başlıyor. “*Bir gün*” (s.289) belirsiz zaman ibaresiyle vaka zamanı belirtilmektedir. “*O zamandan beri bu zamana kadar*” (s.290) şeklinde vaka zamanından anlatma zamanına geçilir. Hikâyenin vaka süresi belirsizdir.

Atayjan’ın ninesi misafirleri için şekerleri çıkarırken Jakan sandığın içindeki şekerlere bakarak “*Şekerin çokmuş*” der. Bundan sonra “*Aynı gün öğleden sonra*” (s.290) şeklinde zamanda atlama tekniği kullanılarak Jakan ile Atayjan’ın sandığın kilidini bozup içinden şekerleri çalması anlatılır.

Vaka zamanından anlatma zamanına geçilerek Antayjanın o günden bu zamana kadar şekerini izinsiz almadığı anlatıldıktan sonra “*bundan sonra bir gün*” (s.290) siyah kilidin evin avlusunda bulunduğu, Atayjan’ın onu evin arkasında çukura attığı verilir.

Kişiler:

Atayjan – hikâyenin baş kahramanı; Hikâyede Atayjan’ın hakkında hemen hiç bilgi verilmemektedir. Tek anlaşılan, Atayjan ninesinin yanında kalan küçük çocuktur. Şekerle dolu ninesinin sandığının üzerindeki kilidi, her zaman çocuklara anlatarak şöyle der “*siyah kilit, sevimsiz kilid, kendisi çok ağır olan bir kilit*” (s.289). Ayağına düştüğünde canını acıtan, şekerleri ondan saklayan bu siyah kilidi Atayjan hiç sevmez. Ayrıca Jakan, ninesinin kilidi ona güvenmediğinden taktığını söylediğinde daha küçük, temiz kalpli ve saf olduğundan bu laf ona çok batır. Fakat Jakan’la kilidi bozup

şekerleri çaldıktan sonra kilidi yerine takmayan ninesine onu niye geri takmadığını sorar. Ninesi de artık onu nasıl açacağını öğrendikten sonra geri takmanın gereğinin kalmadığını söyler. Onun dışında eğer akıllı olsaydı şekerleri çalmadan izin sorarak alabildiğini söylediğinde Antayjan çok utanarak hiç cevap vermeden sessiz kalır.

Antayjan'ın ninesi – baş kahramanın ninesi; köylü bir kadındır. Hikâyede kahramanın ninesinin hakkında hemen hiç bilgi verilmemektedir. Evlerine misafir geldiğinde sandığından güzel şekerleri çıkararak sofraya koyar, başka zamanlarda ise sandığı üzerine büyük siyah kilit takarak kapalı tutar. Torunu büyük kilidi kaldırmaya çalışırken ayağına düşürüp ağlamaya başladığında misafirlerin önünde onu çabuk avutmak için eline şekerleri doldurur. Torunu kilidi bozarak şekerleri çalınca da çok kırılarak kilidi sandığa geri asmaz. Torununa artık onu nasıl açacağını bildiğinden kilidi asmaya gereğin kalmadığını söyler.

Tema:

Güven temi- Hikâye, küçük bir çocuğun perspektifinden nakledilerek subjektif bir değerlendirme ortaya çıkıyor. Ninesi çikolatalı şekerleri sandığın içinde saklayarak sadece misafirler geldiğinde sofrayı süslemek için çıkarır. Böylece Antayjan'ın ninesiyle ikisinin de bozmadığı bir düzenleri vardı ve kilidi bozup şeker çalmak aklına bile gelmezdi. Ancak günün birinde gelen ninesinin kardeşinin oğlu Jakan, ninesi sandığı açtığında sandığın içindeki şekerleri görünce şekerleri elde etmek ister. Küçük kardeşine kilidi bozup şekerleri alabileceklerini, onun dışında ninesinin sandığa kilidi asmasının ona güvenmediği anlamına geldiğini söyler. Antayjan, bu duyduklarına kırılır. Ancak akşam eve döndüğünde ninesinin kilidi asmadığını farkedince merak eder. Artık açılmasını öğrendikten sonra kilidin hiç gereğinin kalmadığını ve eğer o akıllı olsaydı şekerleri çalmadan izinle alcağını söylediğinde Antayjan çok utanır ve hiç bir şey diyemez.

Köy yaşamın portresi- Hikâyede köy hayatına ait bir dikkat şekerlerin saklaması ile alakalıdır. Ninesi çikolatalı şekerleri ağır kilitlerle kapanan sandığın içinde saklar. Çikolatalı şekerlerin avıllarda fiyatı çok yüksek olurdu ve herkesin onları almaya imkanı yoktu. Alanlar da zaten onları sadece özel günlerde sofraya çıkarır: misafirlerin geldiğinde. Misafirlerin önüne pahalı şekerleri sererdi, başka günleri onlar ise masada bulunmazdı.

Hırsızlık- Hikâye, çocukları eğitime fonksiyonuyla öne çıkmaktadır. Hikâyede olay örgüsünün düğüm noktası, Antayjan'ın Jakan'la kilidi bozarak şekerleri çalmasıdır. Hikâyede hırsızlığın, bir şeyi büyüklerden izinsiz almanın, yapmanın kötü olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır. “*İzinsiz bir şey alırsan, ya da hırsızlık yaparsan, yakınlarını üzersin*” (s.290) mesajı çocukları eğitmek amacıyla hikâyede öne sürülmektedir.

2.4.33. Kaz¹¹⁶

Tanımı- SayınMuratbek, “Kaz” adlı hikâyesinde köylü çocuk Qanat'ın kendi korkularını yenmesinin hikâyesi anlatılmaktadır. Hikâyenin baş kahramanı Qanat, küçük bir çocuktur. Evinin avlusunda yavrularıyla birlikte gezen ve evin sakinlerini dehşete düşürerek korkutan kaz vardır. Qanat, bu kazdan korktuğundan çoğu zaman evde zaman geçirir. Dışarıda oynayan çocuklara katılmak istediğinde ninesinden yardım ister. Ancak, daha zor olanı dışarıdan eve girmektir; çünkü kaz Qanat'ı görür görmez hemen “Is-s” sesini çıkararak onu kovalamaktadır. Hikâyede korkuların karşı tüm cesaretini toplayıp mücadele veren küçük kahramanımız Qanat'ın yaptığı anlatılır.

Hikâye, yazar anlatıcı tarafından anlatılmaktadır: “*Qanat pencerenin önünde oturuyor. Sokakta uçurtmayla oyanayan çocuklara yalvaran gözlerle bakıyor. Koşarak çıkıp, katılmak istese de kaz tam kapının önünde geziyor*” (s.291). Baş kahramanın düşünceleri ile duyguları anlatıcı tarafından anlatıldığından da bakış açısının tanrısal olduğunu ifade edebiliriz. Mesela, “*Sonunda sabrı tükendikten sonra: ‘İsırsın, ısırsın...’ – kapıya yöneldi*” (s.291) şeklinde Qanat'ın düşündüğü, “*Birden kendisinin bu kadar korktuğu gururuna dokunan Qanat, boyunda olan tüm gücünü toplayarak kaza doğru yöneldi*” (s.292) şeklinde ise Qanat'ın duyguları, ruh hali nakledilmektedir.

Hikâyenin Tahlili

Vaka kuruluşu: Hikâye, “*Bu bir kaz, kırmızı gözlü bir bela oldu*” (s.291) cümlesiyle başlamaktadır.

¹¹⁶ Muratbekov, *Şığarmalar-III: Povester, Angimeler*, Oçerk, 291-292.

Giriş- Hikâyeye, baş kahramana karşı güç olarak ortaya çıkan kazın tarifiyle giriş yapılmaktadır. Küçük Qanat'ın kazdan nasıl kaçınması ve kurtulması özetlenerek verilmektedir.

Gelişme- Qanat'ın evde sokakta oynayan çocuklara yalvaran gözlerle bakması ile gelişme kısmı devam etmektedir. Qanat'ın çıkmak istemesi, kazın yavrularıyla kapının önünde gezmesi, Qanat'ın köpeğinin kaza saldırmaya çalışması, dövülen köpeğin kazdan kaçması, Qanat'ın hızla evden koşarak çıkması, kazın Qanat'a ulaşamaması, Qanat'ın oynayan çocuklara katılması gelişme kısmını tamamlamaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmını evin çitin önünde kazın cızırdayarak ona doğru koşması, Qanat'ın ninesine seslenmesi, kazın Qanat'ı ısırması bunun üzerine onun da kazı boynundan tutarak boğması düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Qanat'ın kendisine gelip kazı serbest bırakması, kazın yavrularına doğru koşması hikâyenin sonuç kısmını oluşturmaktadır. Böylece, baş kahraman korkusuyla yüz yüze gelir ve bu savaştan galibiyetle çıkar: korkusunu yener.

Olayların sıralanış düzenine göre olay örgüsü kronolojik bir sıraya sahiptir.

Mekân- Hikâyede esas mekân – köydür, awıl'dır. Baş kahraman Qanat'ın evi ve evinin avlusu, hikâyede ortaya çıkan mekân unsurlarıdır. Hikâyede mekân tasviri hemen hiç bulunmamaktadır. Hikâye kaz, baş kahramanın evinin avlusunda “*Civıldaşan civcivlerini beraberinde götürerek horozlanarak gündüz-gece evin avlusunda dolaşıyordu*” (s.291). Baş kahraman Qanat'ın ise evinde “*pencere önünde*” (s.291) oturarak dışarıya oynayan çocuklara yalvaran gözlerle baktığı söylenir. Sonra da yine avluda çitin önünde kazla karşılaşmaları verilir.

Zaman- Vaka zamanı, hikâyede tam olarak belirtilmemektedir; vakanın cereyan ettiği mevsim belli değildir. Vaka zamanı sabah, ya da öğleye yakın bir zaman olmalıdır; çünkü kazdan korkarak evinden çıkamayan baş kahraman Qanat, sonunda çıkıp oynadıktan sonra “*gündüz*” (s.292) geri eve döner. Dolayısıyla, hikâyenin süresi birkaç saatliktir. Ayrıca hikâyede “*bu anda*” (s.292), “*tam bu anda*” (s.292) gibi zaman unsurları da ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, hikâyede çok az sayıda zaman unsuru kullanılmaktadır. Bunun dışında, hikâyede zamanda atlama ve özetleme teknikleri ortaya çıkmaktadır.

Kişiler:

Qanat – hikâyenin baş kahramanıdır; küçük bir çocuktur. Hikâyede baş kahramanın dış görünüşü hemen hiç verilmemektedir. Evinin avlusunda dolaşan kazdan korkan küçük Qanat, her zaman ninesinin yardımıyla kazdan geçebilir. Günün birinde ninesi olmadığından oynayan çocuklara katılmak için dışarı çıkmak isteyen Qanat, kazın yanından hızlı koşarak evden uzaklaşır. Ancak, eve dönüşünde ninesi olmadığından, Qanat'ın kazdan bu kadar korktuğu gururuna dokununca tüm gücü ile cesaretini toplayıp korkusuna karşılık kaza doğru yürür. Hemen karnından ısırmaaya başlayan kazı Qanat iki eliyle boynundan tutarak boğmaya başlar. Kendine gelen Qanat, bir daha bana bulaşırsan sakın diyerek kuşu serbest bırakır. Küçük Qanat böylece kendisi için çok büyük olan korkusunu tek başına yener.

Hikâyede kazın düşünmüş ya da söylemiş gibi ifadeleri verildiğinden onu yardımcı kahraman olarak söyleyebiliriz. *Mesela, “Qadıgı-gik-gik” – diyor. Sanki yavrularına: “Qanat çocuk çıkarsa saldırıvermek lazım” – demiş gibi* (s.291) şeklinde kazın düşünmüş olabilecekleri nakledilmektedir. Baş kahramanın bu saldırgan kazdan korkusu, hikâyenin olay örgüsünün kurgulandığı merkezi tem olduğu için kazı hikâyenin baş kahramanına karşı güç olarak kabul edebiliriz.

Tema:

Korku – hikâyenin merkezi temi küçük Qanat'ın evlerinin avlusundaki saldırgan kazdan korkusudur. Qanat'tan başka bu kazdan Bolat, Janat, hatta Qanat'ın saldırgan köpeği Aqtos da korkuyor. Her dışarıya çıkmak istediğinde bu kazdan korkan, yanından geçemeyen Qanat, ninesinin olmadığı bir gün dışarıda uçurtma ile oynayan arkadaşlarına o kadar katılmak ister ki ancak çite kadar hızlı koşarak kazdan kurtulabilir. Fakat geri girmek istediğinde üzerine gelen kazdan o kadar korkar ki, çitin önünde donakalır. Üzerine gelen kazı var gücü ile cesaretini toplayarak boynundan tutar. Böylece baş kahraman Qanat, korkusunu kendisi yenebilmeyi başarır.

2.4.34. Abla¹¹⁷

¹¹⁷ Muratbekov, *Şığarmalar-III: Povester, Angimeler*, Oçerk, 301-302.

Tanımı- “Abla” hikâyesinde köylü çocukların öğretmenine karşı hissettikleri büyük sevgisi anlatılmaktadır. Awıl okulunun dördüncü sınıf öğrencileri birinci sınıftan itibaren öğretmenleri olan “abla”larına karşı çok büyük sevgi ve saygı duymaktadırlar. Her zaman öğrencilerinden biri öğretmenlerinin en sevilen öğrencisi olduğunu itiraf ederek başka öğrencilerin kıskanmasını sağlamakta. Ancak, Samat, bir kere bile olsun böyle söyleyememiştir. Hikâyede Samat’ın bu sevgiyi dışa vuramamasının ortaya çıkardığı bir kıskançlık anlatılmaktadır.

Hikâye 1. şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır: “*Bizi birinci sınıftan itibaren eğiten öğretmeni “abla” diyoruz*” (s.301). Kahraman anlatıcı olarak dördüncü sınıf öğrencisi olan köylü çocuk Samat ortaya çıkmaktadır. Hikâyede Samat’ın iç konuşması da yer almaktadır: “*Söylemenin zamanı gelmedi mi, ya da abla beni sevmiyor mu... Bilmiyorum. Sevmiyor olması gerek. Hiç olmazsa en azından bir kere överdi*” (s.301). Kahraman anlatıcı, gözlemci bakış açılı olduğundan kahramanların geçmişi, iç dünyası, ruh hali hakkında hiç bir bilgi vermemektedir.

Hikâyenin Tahlili

Giriş- Hikâyeye, kahraman anlatıcı olan Samat’ın okuyucuyu “abla” ile tanıştırmasıyla giriş yapılmaktadır. Ayrıca, giriş kısmında “Abla” denen öğretmenin dış görünüşü ile öğrencilerin ona olan davranışından bahsedilir.

Gelişme- Samat diğer çocuklarla oynarken yanına aynı sınıfta okuyan Kanat’ın gelmesi ile gelişme kısmı devam etmektedir. Kanat’ın çocukları etrafında toplayarak öğretmenlerinin sınıftan en çok onu sevdiğini söylemesi ve Samat ile diğer çocukların üzülmesi gelişme kısmını oluşturmaktadır.

Düğüm- Hikâyenin düğüm kısmı, Samat’ın öğretmenine olan kızgınlıkla birine sataşması, bağırası gelmesiyle başlamaktadır. Samat’ın sınıftaki bir öğrencinin saçlarını çekmesi, öğretmenin onu kaldırarak ödevini sorması, Samat’ın ödevi bildiğini fakat söylemeyeceğini söylemesi, Samat’ın dışarıda süzen ineği vurmak isterken yere düşmesi ise düğüm kısmını tamamlamaktadır.

Sonuç- Samat’ın hastanede uyanması, yanında oturan hemşire ile öğretmenin gülümsediğini görmesi sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Olayların sıralanış düzenine göre olay örgüsü düzenlidir. Hikâyenin başlangıcında kahraman anlatıcı tarafından hikâyenin baş kahramanı hakkında kısa bir bilginin verilerek hikâyeye giriş yapılmaktadır. Vaka, kronolojik bir şekilde kurgulanmıştır.

Mekân- Hikâyede esas mekân – köydür, awıl’dır. Bunu kahramanın giriş kısmında “*Bu yüzden olması gerek, awıldaki kocakarılar ablamızı “küçük kız” – diye adlandırıyorlar*” (s.301) cümlesinden anlamaktayız. Olay örgüsünün olayların hepsi awılda geçmektedir: awılın okulunda ve hastanesinde. Baş kahraman çocuklarla oynarken sınıf arkadaşı Kanat’ın gelip öğretmenlerinin sınıfta en çok onu sevdiğini söylemesi, tam olarak nerde geçtiği belirtilmese de; ancak awılın çocukların oynadığı bir avlu olduğunu tahmin edebiliriz. Sonra sınıfta Samat, sınıf arkadaşı Kenje’nin saçlarını çeker ve öğretmeni tarafından ödevi istenir. Gene awılın sokaklarında Samat, süzen ineğe sataşır. Sonra hastanede uyanır. Hikâyede mekân tasvirleri, tabiat tasvirleri hemen hiç bulunmamaktadır.

Zaman- Vaka zamanı, hikâyede tam olarak belirtilmemektedir; fakat hikâyede ortaya çıkan bazı zaman unsurları vaka zamanını ortaya çıkarmaktadır. Kahraman anlatıcı olan Samat, öğretmeni tanıtan giriş kısmından sonra “*Oynuyorduk. Bir anda sınıf arkadaş Kanat yanımıza koşarak geldi*” (s.301) cümlesiyle başlayarak hikâyenin vakasını anlatmaya başlıyor. “*Bir anda*” (s.301) belirsiz zaman ibaresiyle vaka zamanı belirtilmektedir. Kanat’ın gelip arkadaşlarına, öğretmenlerinin sınıfta en çok kendisini sevdiğini söylemesi ile başka çocuklar üzülüp kalırlar, oynamaya devam etmeye de hevesleri kalmaz. “*Ertesi gün sabahında*” (s.301) sınıfta, derste önündeki sırada oturan Kenje adlı kızın saçlarını çekerek öfkesini çıkarmaya çalışır. Sonra hiç bir zaman unsuru kullanılmadan Samat’ın başka öğrencilerden ayrı yürüdüğü sırada süzen ineğe vurmak isterken inek tarafından yere düşürülür. Sonra gene zaman unsuru verilmeden “*Ne kadar yattığım belirsiz. Gözlerimi açsam, hastanede yatıyorum*” (s.302) cümlesiyle zamanın ilerdiğini anlıyoruz. Sonra Samat, öğretmeni ile hemşirenin sohbetinden öğretmenin onu çok sevdiğini öğrendiğinde sevinerek gözlerini açar ve gülümseyen öğretmeni ile göz göze gelir. Görüldüğü gibi, hikâyede çok az sayıda zaman unsuru kullanılmaktadır. Vaka süresinin de çıkarılması için zaman unsurlar yetersizdir. Bunun dışında, hikâyede zamanda atlama ve iç konuşma teknikleri ortaya çıkmaktadır.

Hikâyede Samat'ın, Kanat'ın öğretmenlerinin en sevilen öğrencisi olduğunu öğrendiği zaman iç konuşması şu şekilde öne çıkmaktadır:

“Ah, bizim sınıfın çocuklarını ya, ne olsa da hemen: “Abla beni seviyor” diye övünmeye başlıyor. Birinci sınıftan beri çoğu tekrarladı bu sözleri. Tek ben henüz bir kere bile söylemedim. Söylemenin zamanı gelmedi mi, ya da abla beni sevmiyor mu... Bilmiyorum. Sevmiyor olması gerek. Hiç olmazsa en azından bir kere överdi” (s.301).

Kişiler:

Abla – hikâyenin baş kahramanıdır; awıl okulunda ilk okul öğretmeni olan köylü bir kadındır. Öğrencileri, ona “abla” diye hitap etmektedir. Dış görünüşü hakkında çok bilgi verilmemektedir. Kahraman anlatıcı olan öğrencisi Samat tarafından şöyle tarif edilmektedir: *“O kişinin boyu bizim dördüncü sınıftaki Tursın adlı çocuktan çok az yüksek. Bu yüzden olması gerek awıldaki kocakarılar ablamızı “küçük kız” diye adlandırıyor. Nasıl diyorsa da desin, neyse biz kendi ablamızı herkesten daha çok severiz”* (s.301). Boyundan başka dış görünüşü hakkında hiç bir bilgi verilmemektedir. Hikâyede “abla”, öğrencileri tarafından çok sevilen bir öğretmen olarak çizilmektedir. Birinci sınıftan beri aynı öğrencileri okutmakta olan “abla”, kahraman anlatıcı olan Samat'ı da *“kardeşi gibi sever”* (s.302) fakat o kadar belli etmez ki, Samat hiç sevilmediğini bile düşünür.

Samat – hikâyenin kahraman anlatıcısıdır; dördüncü sınıf öğrencisi, köylü bir çocuktur. “Abla”nın sınıfında okuyan tüm öğrenciler gibi Samat, da öğretmenini çok sever. Fakat sınıf arkadaşı Kanat, öğretmenlerinin onun evine gelip bisiklet sürmeyi öğrettiğini, en çok kendisini sevdiğini söylediğinde, kendisi hiç bir zaman öğretmeni tarafından övülmediğinden hiç sevilmediğini düşünür. Çok kızarak birine sataşası gelip sınıfta derste sınıf arkadaşının saçlarını çeker. Öğretmeni ödevi istediğinde ise ödevi yaptığını fakat cevap vermeyeceğini söyler. Dersten sonra kızgınlığı geçmeden süzen ineğe sataşırken hayvan tarafından süzülür. Samat, herhangi dördüncü sınıf öğrencisi gibi saf ve temiz, çabuk kırılan ve çabuk neşelenen bir çocuk olarak çizilmektedir. Hikâyede Samat'ın dış görünüşü hiç verilmemektedir.

Tema:

Sevgi temi- Hikâyede öğrencilerin öğretmenine olan sevgisi anlatılmaktadır. Saygı duyarak “abla” dedikleri öğretmenlerini çok seven çocuklar, hep kendilerinin en sevilen

öğrenci olduğunu itiraf ederler. Genelde ilk okul öğretmenleri, yeni anne babalarından ayrılan, daha küçük çocuk olan öğrencileri için ikinci anne-babası gibi olurlar. Bu yüzden küçük öğrencileri, “abla”larını paylaşamamaktadır. Ancak, “abla”ları da hiç kimseye daha fazla dikkat verip, ya da başkalarından üstün tutup ayrımcılık yapmaz.

Kıskançlık- Hikâyede baş kahraman Samat’ın şahsında çocuk kıskançlığı işlenmektedir. Samat ile onun sınıf arkadaşları ilk okuldan itibaren öğretmenleri olan ablayı çok sevmekte ve bir birinden kıskanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİ HİKÂYESİNİN VE HİKÂYELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. KURGU YÖNÜYLE

Çalışmada Sabahattin Ali'nin olay örgüsü köyde geçen, ya da köyle ilgili dikkatler olan 21 hikâyesi, Sayın Muratbek'in 34 hikâyesi ele alınarak yapı ve muhteva bakımından incelenmiştir. İki yazarda köyde doğup büyüdüğü, kırsal yaşamı yakından tanıdığı için çevreye dışarıdan bakarak değil, onun içinde yaşayarak olayları kurgulamış ve kişileri seçmişlerdir. Sabahattin Ali ve Sayın Muratbek'in çocukluğu köyde geçip hayatı boyunca aydın, avıl öğretmeni, işçi, vs. farklı sınıflara mensup olan insanlarla içiçe olmaları nedeniyle, karakterlerin hislerini çok iyi bilerek ve anlayarak, onların çevrelerinde yaşayarak içten bir yakınlık kurmuşlardır. Bu yüzden hikâyeleri okuyucuya daha inandırıcı ve yakın gelirler.

Sabahattin Ali ile Sayın Muratbek, hikâyelerinde vakaya büyük bir önem göstermektedir. Ele alınan tüm hikâyeler, klâsik vaka düzenine sahiptir: her hikâyenin belli bir zaman ve mekân diliminde cereyan eden bir olaya dayanan konusu vardır. Dolayısıyla, iki yazarın hikâyeleri Maupassant tarzında yazılmıştır. Bu hikâyelerde olaylar giriş, gelişme, düğüm ve çözüm esasına göre ele alınmıştır. Yazarların aynı yapıya sahip olan romantik ve gerçekçi karakterli hikâyelerindeki vaka seyri, işlenen temleri en iyi anlatılabilecek bir tarzda düzenlenmiştir. Yazarlar, bunun için bakış açıları değiştirerek farklı teknikler kullanmıştır.

İki yazar da daha çok tanrısal anlatıcıyı tercih etmiştir. Sayın Muratbek'in 22 hikâyesi, Sabahattin Ali'nin ise 13 hikâyesinin olay örgüleri her şeyi bilen, her şeyi gören anlatıcı tarafından nakledilmektedir. 1.şahıs anlatıcıyı Sayın Muratbek, Sabahattin Ali'ye göre daha çok tercih ederek 11 hikâyesinde kullanmıştır. Sabahattin Ali'nin ise sadece 2 hikâyesinde 1.şahıs anlatıcı ortaya çıkmaktadır ("Asfalt Yol", "Çirkince").

Yazarlar, hikâyelerinde tek bakış açılı anlatıcı dışında çift bakış açılı anlatıcı da kullanmıştır. Sabahattin Ali'nin anlatıcı ile kahraman anlatıcının birleştirildiği çift bakış açılı 6 hikâyesinde ("Bir Orman Hikâyesi", "Candarma Bekir", "Hasanboğuldu", vs.), asıl vaka çerçeve vaka içerisine yerleştirilerek anlatılmaktadır. Çerçeve vakadaki

olaylar, çoğunlukla asıl vakanın anlatımına zemin hazırlamaktadır. Sayın Muratbek ise, sadece Kazak yazarı Muhtar Awezov’u anlatan kısmen otobiyografik “Bozkır Kuşu Gökyüzünü Gezmeye Gitti” adlı hikâyesinde çift bakış açılı anlatıcıyı kullanmıştır.

Yazarların elimizde bulunan köyde geçen, ya da köyle ilgili dikkatleri olan hikâyelerinin neredeyse hepsinin tek zincirden oluşan olay örgüsüyle kaleme alındığını belirleyebiliriz. Sabahattin Ali’nin sadece, 4 metin halkasından oluşarak kurgulanan “Kazlar” hikâyesinin ilk üç halkası iki ayrı zincirden oluşmakta; son halkada ise birleşmektedir. Sayın Muratbek’in ise 5 metin halkasından oluşan “İnatçı Karakter” hikâyesinin ilk dört halkası iki ayrı zincirden oluşarak son halkada birleşmektedir.

Ele alınan hikâyelerin olay örgüsünün kuruluşuna genel olarak bakarsak, hikâyelerdeki olayların başlama şekli genellikle “halden başlatma” şeklinde kurgulanmıştır. Olay örgüsü, çoğunlukla halden başlayıp, geriye dönülerek asıl vakanın anlatımına geçilmektedir. Başlatma şekline bakalırsa Sabahattin Ali hikâyelerini çoğunlukla olayla başlatmakta, Sayın Muratbek daha çok zaman, mekân ya da kişi tasviriyle başlatmaktadır. Daha nadir hikâyeler, kahramanın ruh halinin verilmesi ve anı-hatırat ile başlamaktadır.

Hikâyeleri sonlandırmada yazarların farklı tarzları uyguladıklarını görmekteyiz. Sabahattin Ali, hikâyelerini çoğunlukla şaşırtıcı bir haberi sunarak sonlandırmakta, Sayın Muratbek ise bu tekniğe daha nadir başvurmaktadır. Sabahattin Ali’nin “Kamyon” ve Sayın Muratbek’in “İleri-Geri Yol” hikâyeleri, birbirine benzeyen sonuçla tamamlanmaktadır. İki hikâyenin baş kahramanları genç delikanlılardır. “Kamyon”da baş kahraman yol ücretini ödemeyeceğinden şoförden dayak yeyeceğinden korkarak hareket eden kamyondu atlayarak yarıdan aşağı doğru uçmaktadır. “İleri-Geri Yol” hikâyesinde ise, baş kahraman arabanın şoförünün düşkün kadınla ilişkisini öğrenerek kızdığından arabayı karanlık içinde çok hızlı sürerek yoldan çıkıp yarıdan aşağı doğru düşmektedir. Kahramanların hayatta kalıp kalmadıkları verilmeden hikâyelerin sonuçları belirsiz bırakılmaktadır. Dolayısıyla, yazarlar bu hikâyelerinde hem şaşırtıcı, hem de belirsiz bir sonuç bırakarak hikâyelerini tamamlamaktadır. Hikâyeler genellikle sonlarıyla akılda kalmaktadır. Bu nedenle yazarlar, en etkili vurguyu sonda yaparak hikâyenin sonucunu şaşırtıcı bir olayla tamamlamaktadır. Yazar, olayları kesin bir sonuca bağlamadan okuyucuyu düşündürerek ve tahayyül ettirerek o boşlukları

kendilerinin doldurması için boş bırakmaktadır. Ancak, yazarlar bu tekniğe çok fazla başvurmamaktadır. Yazarların ele alınan hikâyeleri çoğunlukla belirli bir sonuca sahiptir.

Sabahattin Ali ile Sayın Muratbek, olayların anlatımını sebep-sonuç çerçevesinde aktarmaya çalışmışlardır. Bu yönüyle metinlerde organik bütünlük oldukça sağlam bir şekilde kurulmuştur. Daha önce belirttiğimiz gibi gerilim, olayların nereye varacağı, nasıl sonuçlanacağı konularında okuyucuyu merak, korku, heyecan ve sıkıntı içinde bırakarak eserin sürükleyici bir şekilde okunmasını sağlayan ruhsal gerginlik halidir. Bunların en önemli olanları çatışma ve düğümler olduğunu söylemiştik. Yazarların hikâyelerinde çatışma ve düğümleri büyük bir ustalıkla uyguladıklarını görmekteyiz.

Sabahattin Ali ile Sayın Muratbek, hikâye anlatımını monoton bir şekilde nakletmektense daha farklı ve renkli anlatım yöntemleri ile teknikleri kullanmaya çalışmışlardır. Yazarlar, çoğu hikâyelerinde olay örgüsünü sadece anlatıcı tarafından nakletmez; diyalog tarzı anlatımı da devreye sokmaya çalışmışlardır. Sabahattin Ali, “Değirmen”, “Köpek”, “Sıcak Su”, “Sulfata”, “Cankurtaran”, vs. hikâyelerinde; Sayın Muratbek, “Dünürün Hilesi”, “Pelin Kokusu”, “Bahar Ekim Zamanında”, “Aşk” hikâyelerinde, kahramanlarını kendi ağızlarından konuşturmaktadır. Hikâyelerde kahramanlar kendilerine has şiveleriyle eğitim seviyelerine göre konuşturularak okuyucunun onları daha yakından tanıması ve daha iyi anlamasına imkan sağlanmaktadır.

İki yazar da hikâyelerinde köy-şehir çatışması temini ele almıştır. Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde şehirliler, genel olarak yozlaşmış, bozulmuş insan tipini temsil eden insanlardır; ya da köylüyü hiç düşünmeyen, küçümseyen ve ezen insanlar olarak çizilmektedir. “Bir Konferans”ta şehirden gelen aydınlar köylülere konferans yaparak onların hiç anlamayacağı konuları anlatmaktadır. “Köpek”te şehirli bir delikanlı yolun yanında koyun otlatan köylü çobana “*Sen bizim köylü kardeşimizsin. Biz de sizdeniz!*” dedikten sonra “*Adam olmaz bu sersemler*” deyip çobanın köpeğine ateş edip gider. Sayın Muratbek, “Dede” hikâyesinde köylü ihtiyarın oğlunu şehre eğitim almaya gönderdikten sonra habersiz kaybolan oğlunun evli ve çocuklu olduğunu öğrenip şehre gider. Öz oğlu ve şehirli gelini tarafından küçümsenen, tahammül edilmeyen baba,

köyüne döner. Hikâyede böylece baba ile oğlu arasındaki ilişkileri üzerinden köylü yaşamla şehirli yaşamın arasındaki çatışma verilmektedir. Sayın Muratbek'in hikâyelerinde bu hikâyeden başka şehirli yozlaşmış insan tipi ele alınmamaktadır. “Canbolat” hikâyesinde köylü delikanlı şehre okumaya gönderilir. Fakat baş kahraman şehirde yaşamaya tahammül edemedi, köyünü, insanları özlediğinden köyüne döner. “Şiir”de awılda ot biçimi döneminde yardıma şehirden gönderilen Dariğa, bir köylü delikanlının kendine adanan şiiri kabul etmeden kızar, fakat sonunda delikanlıya aşık olup şehirden köye taşınır bile. Gördüğümüz gibi yazar hikâyelerinde köylü ve şehirliyi bir birine karşı koyup kıyaslama çabasında bulunmamaktadır. Köylüyü iyi, şehirliyi kötü olarak çizmeye çalışmamıştır. Bu yazarın romantik tarzda yazdığından kaynaklanmaktadır: sevgi, hasret gibi romantik temler öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Yazarın başka hikâyelerinde pek fazla şehirli kahramanlar ortaya çıkmamaktadır.

Sayın Muratbek ile Sabahattin Ali, hikâyelerin genelinde kahramanları anlatıcı aracılığıyla tanıtmaktadır. Hikâyelerde kişi tahlilleri, çok fazla ayrıntıya yer verilmeden sadece ihtiyaç duyulabilecek detayları öne çıkararak verilmektedir. Anlatıcı tarafından yapılan tanıtım, bazı hikâyelerde hemen giriş kısmında vaka anlatımına zemin hazırlayarak verilmektedir. Bazı hikâyelerde ise metinde aralara dağıtılarak tüm hikâyeye yedirilmiş ve tanıtım sürecinin sıkıcı olmasının önüne böylece geçilmek istenmiştir.

Mekân açısından ele alınan hikâyeler farklı özellikler göstermektedir. Genel bir değerlendirme yapacak olursak, olay ağırlıklı hikâyelerde açık ve geniş mekânlar tercih edilmiştir. Mesela, Sabahattin Ali'nin “Bir Orman Hikâyesi”, “Hasanboğuldu”, “Köpek”; Sayın Muratbek'in “Kusen-Kuseke”, “Sabah Çiyi”, “Şiddetli Rüzgar” hikâyelerinin olay örgüsü açık ve geniş mekânda cereyan etmektedir. Sabahattin Ali'nin “Sıcak Su”, “Yeni Dünya”, “İki Kadın” gibi, Sayın Muratbek'in “Uluğan”, “Dede”, “Ayrı Ev” gibi duygu ve düşüncenin ağırlıklı olduğu metinlerde dar mekânlar tercih edilmekle birlikte dar ve geniş mekânlar, metinlerde uyumlu bir şekilde kullanılmıştır.

İki yazarın da hikâyelerinde ortaya çıkan köyler, genellikle fakirliği ve bakımsızlığı ile tasvir edilerek anlatılmaktadır. Fakat Sabahattin Ali, realist tarzına uygun olarak insanı, kendisini çevreleyen maddi ve manevi imkanlarıyla birlikte

vererek bu imkanların insan üzerindeki etkilerini göstermeye çalışmakta; Sayın Muratbek, romantik tarzda yazarak mekânın insanın üzerinde bıraktığı etkileri gösterme çabasında bulunmamaktadır. Sabahattin Ali'nin eski, kirli, bakımsız evlerde yaşayan insanları, kendileri de bakımsız, bitkin ve çaresizdirler; ancak Sayın Muratbek'in kahramanları, fakirlik ile hayatın zor şartlarına rağmen hayatsever, neşeli ve hayalci insanlardır. “Pelin Kokusu”ndaki Ayan, “Bulunmayan Mekân”daki Uazipa, “Dünürün Hilesi”ndeki Qatşa, sağlıkların zayıflığına, hayat şartlarının zor olmasına, yaşadığı awılların bakımsız ve geride kalmış olmasına rağmen hayal edebilmekte, yaşadığı yeri seyerek hayata olumlu bakmaktadırlar. Bununla kıyasla Sabahattin Ali'nin “Kazlar”daki Dudu, “Bir Firar”daki İdris, karamsar, hayattan bıkmış hiçbir şeyden umudu kalmayan insanlardır.

Hikâyelerde olay örgüsü köyde geçmekle beraber kırsal alanın tabiatı da anlatılarak orman, ova, dağlar, vs. de ortaya çıkmaktadır. Hikâyelerde genel olarak mekân tasvirlerine fazla yer verilmemektedir. Mekân olarak yazarlar çoğunlukla açık geniş mekânları seçmektedir. Olay örgüsü ova, otlak, tarla, orman, dağlar, vadi, vs. gibi açık mekânlarda cereyan eden hikâyelerde tabiat tasvirleri ortaya çıkmaktadır. Mesela, Sabahattin Ali'nin “Bir Orman Hikâyesi”, “Sulfata”, “Bir Firar”, “Kanal”; Sayın Muratbek'in “Biri”, “Hafif Rüzgar”, “İleri-Geri Yol”, “Şiddetli Rüzgar” hikâyelerinde olay örgüsü açık mekânda cereyan etmektedir. Dolayısıyla bu hikâyelerde tabiat ve mekân tasvirlerine geniş bir yer ayrılmaktadır.

Dar ve kapalı mekânlara ise daha nadir başvurulur ev, dam, ahır, değirmen gibi köylerde bulunan binalar az da olsa ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında, yazarların kullandığı dar ve kapalı mekânlara ev, kahve, istasyonu da katabiliriz. Ayrıca sadece Sabahattin Ali'nin kullandığı başka kapalı bir mekân, hapishanedir. Bu da yazarın hayat hikâyesiyle ilgili olarak onun kendisinin birkaç sefer hapishanelerde yatıp, hapishane durumu ile mahkumların psikolojisini iyi bilip tanıdığından kaynaklanmaktadır. Sabahattin Ali, “Kazlar”, “Kanal”, “Kafa Kağıdı” hikâyelerinde mekân unsuru olarak hapishane ortaya çıkmaktadır.

Yazarların ikisi de Orta Asya ve Anadolu'daki köy yaşamını yakından tanıyan ve çok iyi bilen biri olarak, gözlemle hareket ederler. Sabahattin Ali ve Sayın Muratbek'in hikâyelerini daha gerçekçi ve inandırıcı yapan özellik, tabiat tasvirlerine

başvurulmasıdır. Sabahattin Ali, tabiatı realist tarzında; her şeyi süslemeden olduğu gibi tasvir etmekteyse; Sayın Muratbek tabiatı tüm güzellikleriyle romantik bir tarzda tasvir etmektedir. Sabahattin Ali'nin Anadolu peyzajında dağları çıplak, köyleri yolsuz, okulsuz ve susuz, evleri ise toprak damlı ve köhne ise; Sayın Muratbek'in hikâyelerinde kazak bozkırları geniş, ormanları ve vadileri gür ve yeşil, awılları canlı, toprakları ise verimlidir.

Bunun dışında yazarlar, hikâyelerine daha gerçekçi bir nitelik kazandırarak mekânların gerçek coğrafi isimlerini de okuyucuya sunmaktadır. Mesela, Sayın Muratbek'in hikâyelerinde Kızıl Tuw, Qostobe, Tastobe kolhozları, Eşkiölmes dağı, vs.; Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde Edremit kasabası, Çirkince köyü, Efesos harabeleri; vs. gibi gerçek coğrafi mekânlar, hikâyenin olay örgüsünün cereyan ettiği mekânlar olarak sunulmaktadır. Gerçek hayatta olan şehir, kasaba, köy, ova, göl, vs. gibi mekânlara dair çok büyük sayıda ve ayrıntılı bir şekilde verilen bilgiler hikâyenin yazarın bu yerleri bizzat gezdiğini düşündürmektedir.

Zaman bakımından genel olarak Sabahattin Ali hikâyelerinde Kurtuluş Savaşı sonrası Cumhuriyet Dönemin ilk senelerindeki (1927-1947 yıllar) Anadolu kırsal yaşamını ele almıştır. Sayın Muratbek ise İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyet Dönemi Kazak (1950-1960'lı yıllar) awıl yaşamını anlatmıştır. Sayın Muratbek, Sovyet hükümetinin kolhoz, sovhoz sistemi ve ideolojisi ile ilgili dikkatleri, “Ulu Vatan Savaşı” (Rus-Alman Savaşı) sonrası ortaya çıkan yoksulluk ile köylü insanın kayıplarını, harbin insanların üzerinde bıraktığı tesirleri öne sürmüştür. Ayrıca, hikâyelerinde çoğunlukla Kazak köylülerin eskiden süregelen gelenekleri ile örfleri, törenleri ile inançları, awıllarda yaşanan evlilik, eğitim ve sağlıkla ilgili meseleler ele alınarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sabahattin Ali'nin de hikâyelerinde Cumhuriyetin ilk senelerinde savaşın arkasında bıraktığı yoksulluk; köylü insanların ezilmişliği ile çaresizlikleri, çektiği sıkıntıları; köylerin geldiği bakımsız halleri öne sürülmeye çalışılmıştır.

Yazarların savaş döneminde cereyan eden olayları anlatan hikâyeleri dikkat çekmektedir. Sabahattin Ali'nin “Çirkince” hikâyesinde geriye dönülerek Kurtuluş Savaş zamanında, Sayın Muratbek'in ise “Pelin Kokusu” hikâyesinde Rus-Alman Savaşı zamanında cereyan eden olaylar anlatılmaktadır. “Çirkince”de sadece geriye

dönülerek Çirkince adlı köyün savaş zamanındaki tasviri verilip pek fazla olay verilmemişse, Sayın Muratbek'in "Pelin Kokusu" hikâyesinde asıl vaka tamamen savaş döneminde cereyan etmektedir.

Yazarların hikâyelerinde vaka süresi genel olarak çok uzun bir süreyi kapsamamaktadır. Hikâyelerin vaka süresi, genel olarak birkaç günlük, ya da birkaç mevsimlidir. Çok uzun vaka süresi olan hikâyeler, azınlıktadır. Zaman unsurunda atlamalarla özetlemeler kullanılarak yazarların bilerek bıraktığı boşluklar belirsizliklere sebep olmakta ve olayın net olarak ne kadar sürdüğü anlaşılmamaktadır. Ancak hikâyede ortaya çıkan tabiat tasvirlerinden ve verilen zaman unsurlarından hareketle zamanı tahmini olarak hesaplamak mümkündür. Sabahattin Ali hikâyelerinde vaka zamanı olarak çoğunlukla yaz ve ilkbahar mevsimleri seçmekteyse, Sayın Muratbek'in hikâyelerinin olay örgüsü çoğunlukla kışın cereyan etmektedir.

Hikâyede kullanılan zaman unsurları bakımından iki yazar da fazlasıyla geriye dönüş, özetleme, zamanda atlama teknikleri kullanarak hikâyenin olay örgüsünün zamanlamasını büyük bir başarıyla gerçekleştirmişlerdir. Özellikle, geriye dönüş tekniğine çok sık başvurulduğu için hikâyelerin yapısı çoğunlukla kronolojik yapıya sahip değildir. Zamanda atlama ile özetlemeler vaka anlatımını hızlandırdığı halde hikâyelerde kullanılan iç çözümleme (S. Ali'nin "Kazlar", "Bir Firar", "Ayrar" hikâyeleri), iç konuşma (S. Ali'nin "Köpek" hikâyesi; S. Muratbek'in "Bahar Ekim Zamanında", "Derin Kar", "Abla" hikâyeleri) ve iç çatışma (S. Ali'nin "Kamyon") teknikleri zamanı askıya alarak anlatımı yavaşlatmaktadır. Gördüğümüz gibi Sabahattin Ali, Sayın Muratbek'e göre bu tekniklere daha çok başvurmaktadır. Sayın Muratbek ise sadece iç konuşma tekniğini uygulayarak sınırlanmaktadır.

Bunun dışında ele alınan hikâyelerde folklor unsurları da kullanılmaya çalışılmıştır. Sabahattin Ali'nin "Hasanboğuldu" hikâyesi, folklor unsurunun başarılı bir şekilde kullanıldığının en aydın örneği ise, Sayın Muratbek'in "Yengəcik", "Annenin Hayali", "İnatçı Karakter", "Dünürün Hilesi" hikâyelerinde kazak halk türkülerinin kullanıldığının örnekleridir. Yazarlar, sözlü edebiyattan yararlanarak montaj tekniğiyle anlatıma derinlik katmak için şiirleri, koşmaları, halk türkülerini aktarmaktadır. Böylece yazarlar folklorik öğelerden yararlanarak daha derin ve renkli bir anlatım tekniğini ortaya koymak çabasıdadır.

3.2. KİŞİLER AÇISINDAN

Kişiler, Muratbek ve Ali'nin hikâyelerinin varoluşu ve anlaşılması bakımından çok önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü kısa metinlerden oluşan hikâyelerde yazar, anlatacağı birçok şeyi kişiler üzerinden kısa da olsa diyaloglar, davranışlar, jestler veya türlü insan tasvirleriyle anlatmak zorundadır. Sabahattin Ali'nin eserlerinde şahıs kadrosu Anadolu insanlarından oluşmaktaysa; Sayın Muratbek Kazak sovyet awılların insanını anlatmaktadır. Bu insanlar çevreden gözlenen, gerçek hayata uyum sağlayan özellikleriyle ortaya çıkarılmaktadır. Yazarların ikisi de hikâyelerinde sıradan insanları anlatıyor. Hikâyelerinin kahramanları – köylü aydınlar, çobanlar, işçiler, okul öğrencileri, çocuklar, bürokratlardır.

Sabahattin Ali ile Sayın Muratbek, hikâyelerinde kendi ülkelerindeki köylerin toplumsal, ekonomik ve siyasi problemlerini, yaşamın katı gerçekleri içindeki insanını; savaş sonrası dönemde köylerin halini, köylü insanın yaşamını tüm gerçekleriyle anlatmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla hikâyelerde hem kazak awılının, hem Anadolu köyünün genel olarak fakir insanları çizilmektedir. Sabahattin Ali'nin geçim derdi, vergi borçları, yılların ihmali, kuraklık, mahrumiyet gibi meselelerle karşı karşıya gelen köylülerini, bütün bu sorunlar yorgun, bitkin ve yoksul bir insan görünümüne getirir. Yırtılmış kıyafetlerle ayakkabılarla bakımsız bir dış görünüşüyle öne çıkan köylü, genel Anadolu köylü insanını temsil etmektedir. Sayın Muratbek'in köylü kahramanları ise, fakirler, fakat dış görünüşleri bakımsız olarak çizilmemektedir. Sovyet hükümetin ideolojisine bağlı olan bu insanlar hükümetin belirlediği rekorları kırmak çabasında, yenilikçi fikirlerini yönetime ulaştırmak isteğiyle yine hayata olumlu bakarak Sabahattin Ali'nin boynunu eğmiş kahramanlarıyla kıyasla umudunu kaybetmeyen insanlardır.

Sabahattin Ali'nin eserlerindeki genellikle iradesiz ve kararsız özellik gösteren şahıslar çevredeki olaylardan etkilenir ve kadere boyun eğerler. “Kamyon”daki baş kahraman olan genç delikanlı fakirlik ile çaresizlikten şehre çalışmaya gitmesi gerek; fakat yol parası olmadan arabaya binince yol boyunca korku ve endişe içinde olur; sonra da yanlış hareket ederek arabadan atlar. “Kağrı”daki oğlunun başucunda ağlayan, *“bütün Anadolu kadınları gibi ses çıkarmadan”* üstünde oğlunun cesedi olan kağrıyı çıplak ayakla koşturun, hükümet karşısında çaresiz kalan, fakir köylü kadındır.

“Cankurtaran” hikâyesinde ağır doğum sancılarını çeken karısını şehre götürdüğü halde baş kahraman olan İbrahim, şehirli doktorların ilgisizliği ve kendi menfaatlerini düşündükleri için karısını da çocuğunu da kaybeder. Sabahattin Ali’nin bu fakirlik içinde çaresiz kalan köylüleri, mutsuz ve bedbaht insanlardır. Buna karşılık Sayın Muratbek’in kahramanları genellikle iradeli, inatla hedeflerine ilerleyen ve pes etmeden tüm engelleri aşıp geçmeye çalışırlar. “Raygul” hikâyesinin baş kahramanı Raygul adlı genç kız, kolhoz yönetimi tarafından yenilikçi fikirleri reddedilince pes etmeden şehre üniversite profesörüne mektup yazar. “Aşk”taki Asiya, iradesine karşı olarak evlendirilmesine izin vermeden babasıyla arası soğumasına rağmen gerçek aşkını koruyabilir. “Bahar Ekim Zamanında” hikâyesinde genç kız Şınar, onu sürekli azarlayan ve devletin verdiği gücünü kullanarak yönetime beklenmedik yere cevap vererek karşılık gösterir. Muratbek’in kahramanları, genci de, yaşlısı da hayattan bıkmamış, usanmamışlardır. Bunlar insanların ilişkilerinin temizliği ile adaleti adına maddi refahın kültürünü kararlılıkla reddederler. Amansız bir şekilde geçen yıllarla yarınki günün korkusu onları hiç endişe ettirmez. Bu insanlar, zamanın ve çok hızlı değişen hayatın baskısının karşısında tüm samimiyetiyle, minnetle sevinmeyi bilirler.

Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde genel olarak köylü manzarası çizilirken; yamalı-yırtık elbiseli, çul heybeli insanlar ve çıplak ayaklı çocuklar ortaya çıkmaktadır. Sayın Muratbek’in hikâyelerinde ise çok elbisesi olan fakat giymeyen köylü kadınlar, çok şık giyinen awıl yönetimin temsilcileri, sadece bayramlarda temiz kıyafetlerine giydirilip başka günlerde çıplak gezen çocuklar ortaya çıkmaktadır.

Sayın Muratbek ve Sabahatti Ali’nin hikâyelerindeki tipler tasnif edildiğinde kadınların erkeklerden oldukça az olduğu ortaya çıkmaktadır. Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde köylü kadınlar, bakımsız ve ihmal edilmiş Anadolu’nun sosyal plandaki temsilcileri durumundadırlar. Sayın Muratbek’in hikâyelerinde de köylü kadınlar, Kazak halkın ataerkil aile yapısı ve eskiden süregelen geleneklerin baskısı altında kalarak erkeklerin yanında sönük ve ezilmiş kadın tiplerini temsil etmektedirler. İki yazarın da kadın kahramanları genel olarak olumlu olarak çizilmektedir. Ancak, ele alınan iki yazarın hikâyelerinde düşkün-hayat kadınları da kahraman olarak ortaya çıkmaktadır. Sabahattin Ali’nin “Yeni Dünya”, “Mehtaplı Bir Gece” hikâyelerinde hayat kadınları kahraman olarak ortaya çıkmaktaysa, Sayın Muratbek’in “Uluğan” hikâyesinde Uluğan ve “Sonbaharın Kıvrık Yolları” hikâyesinde Külşara, evli biriyle

yasak aşk yaşayan, diğeri kocasını aldatan düşkün kadın olarak ortaya çıkmaktadır. Sayın Muratbek'in hikâyelerindeki düşkün kadınları, Sabahattin Ali'nin kahramanları gibi para için erkeklerle uygunsuz ilişkilere girmezler; onlar sevdiği erkeklerle beraber olurlar. Bu farkın dışında, iki yazarın da hikâyelerindeki düşkün kadınlar olumsuz karakter olarak çizilmemektedirler. “Mehtaplı Bir Gece”deki düşkün kadın hasta genç delikanlıya yardım ederek yardımsever ve iyikalpli olarak çizilmektedir. “Yeni Dünya” hikâyesindeki Yeni Dünya, çaresiz, uyumlu ve fedakar kişiliğiyle ortaya çıkmaktadır. “Uluğın” hikâyesindeki Uluğın, sevdiği erkeğin eşiyle küçük çocuklarını bırakmasına izin vermeden, aşkını feda edip awılı terk eder. “Sonbaharın Kıvrık Yolları” hikâyesinde iradesine karşı, eski örflere uygun olarak zorla evlendirildiği ve sevmediği kocasını sevdiği erkekle aldatan Külşara, şehirli kısa etekli kadınları gördüğünde utanarak yüz çeviren biri olarak çizilmektedir. Ayrıca, Sabahattin Ali'nin “Yeni Dünya” ve Sayın Muratbek'in “Uluğın” hikâyeleri baş kahraman olarak ortaya çıkan düşkün kadınların isimleriyle adlandırılmaktadır. Bunun dışında, Sabahattin Ali'nin ele alınan başka hikâyelerinde bu özellik karşımıza çıkmamaktadır. Ancak, Sayın Muratbek'in bu özelliği taşıyan daha “Canbolat”, “Raygul” ve “Kusen-Kuseke” hikâyeleri bulunmaktadır.

İncelenen hikâyelerde köylü kadınlar, sevdikleri uğruna tüm tehlikeleri göze alarak önüne serilen tüm zorluklarla engellere katlanabilen tiplerdir. Sabahattin Ali'nin “Kazlar” hikâyesindeki Dudu, kocası için hapse girmeyi göze alır ve oğlunu sırtına bağlayarak köyden 6 saatlik süren şehre yayan gider. Sayın Muratbek'in “Uluğın” hikâyesinde Uluğın da sevdiği erkeği için hapse girmeye hazır olarak hamile olduğu halde köyden bölge merkezine doğru yolculuk eder.

Sabahattin Ali'nin de, Sayın Muratbek'in de hikâyelerinde asıl vaka çoğunlukla erkek kahramanlar üzerine kurulmuştur. Sayın Muratbek, erkek kahramanları daha çok genel olarak ele almaktaysa, Sabahattin Ali, onları belli sosyal gruplar etrafında toplar: doktorlar, aydınlar, bürokratlar, öğretmenler, köylüler, mahkumlar vs. Sayın Muratbek'nin hikâyelerinde genel olarak bakılırsa toplumun ataerkil yapısına uygun olarak erkekler daha baskındırlar. Kadınlar, düşkün kadınlar dahil, genel olarak olumlu çizilmekteyse erkek kahramanların arasında olumsuz karakterler ortaya çıkmaktadır. “Kıskançlık”taki karısını döven, içkiye düşkün Dawılbay, “İleri-Geri Yol”daki evli kadınla uygunsuz münasebete giren Kokbay, “Şiddetli Rüzgar”daki hep kışkandığı

arkadaşını ölüme terk eden Qayraq, kesinlikle olumsuz karakter olarak çizilmektedir. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde yazar, daha çok Anadolu köylünün ezilmişliği, çaresizliği, yoksulluğu ile bitkinliği üzerine odaklandığı için toplumun ataerkil yapısı mevcut olmasına rağmen çok belirgin olarak öne sürülmemektedir. Sayın Muratbek ise, hikâyelerinde daha çok sevgi ve geleneksel evlilik temlerini işleyerek ataerkil toplumun içinde kadının ve erkeklerin yerleri ile durumlarını öne sürmeye çalışmıştır. Bu yüzden Sayın Muratbek'in erkek kahramanları sert, güçlü ve çalışkandır; Sabahattin Ali'nin erkek kahramanları ise çalışkan olmalarına rağmen bitkin ve çaresizdirler. Ele alınan iki yazarın da hikâyelerinde bazı erkekler romantik tarzda sakın, nazık ve temiz kalpli olarak çizilmiş ise, diğerleri alkol kullanan, eşlerini aldatan ve şiddet gösteren yozlaşmış tipler olarak çizilmiştir.

Genel olarak bakılırsa Sabahattin Ali ve Sayın Muratbek hikâyelerindeki şahıs kadrosuna hemen her meslekten, her yaştan ve her kesimden kahramanlar alınmıştır. Yazarların hikâyelerinde küçük insan, dejenere ve yozlaşmış, fedakar ve tutkulu, sömürücü ve asalak, vs. tipleri temsil eden hem erkek, hem kadın kahramanları ortaya çıkmaktadır. Yazarlar, hikâye kahramanı olarak çocukları da seçmişlerdir. Sabahattin Ali'nin "Ayran" hikâyesinde, Sayın Muratbek'in "Pelin Kokusu", "Kar Tanesi", "Annenin Hayali", "İleri-Geri Yol", "Sonbaharın Kıvrık Yolları", "Kim Tembel Olacak", "Siyah Kilit", "Kaz", "Abla" hikâyelerinde baş kahraman olarak çocuklar ortaya çıkmaktadır. Sabahattin Ali'nin "Yeni Dünya", "Asfalt Yol", "Kazlar" ve "Kanal", Sayın Muratbek'in "Uluğ", "Dede", "Kıskançlık", "Kamentoğay", "Kusen-Kuseke" hikâyelerinde ise köy çocukları, dekoratif unsur niteliğinde kullanılmıştır. Ayrıca Sayın Muratbek'in savaş sonrası Sosyalizm ideolojisinin etkisi altında yaşayan çocukları teşvik edici ("Kim Tembel Olacak") ve eğitici hikâyeleri ("Kaz", "Siyah Kilit", "Abla") mevcuttur. Sabahattin Ali'yi Sayın Muratbek'ten ayıran bir başka özellik, birincinin hikâyelerinde mahkumları kahraman olarak ortaya çıkarmasıdır.

Yazarlar hikâyelerinde hemen her toplumsal tabakadan insanı anlatırken bu kahramanlar aracılığıyla toplumsal sorunların eleştirisini yapmışlardır. Ancak, yazarların yaklaşımları farklılık göstermektedir. Bu da iki yazarın iki farklı akımın etkisinde kaldıklarından kaynaklanmaktadır. Sabahattin Ali eserlerinde, realist tarza uygun olarak bu hayatın her insanını (aristokrati, ruhbanı, köylüyü, işçiyi, bürokrati) ve onların yaşadığı tüm problemlerini güzeli olduğu kadar çirkini de ön yargısız bir

biçimde tasvir etmektedir. Ayrıca ele aldığı insanları toplumdan soyutlamadan, onları toplumsal sorunların içinde gözlemci bir gerçekçilikle tasvir eder. Sayın Muratbek ise romantik akımın etkisinde kalarak köydeki bazı problemlere sadece değenerek öne sürmeye çalışmıştır, fakat sert bir eleştiride bulunmamaktadır.

3.3. TEMA YÖNÜYLE

Ele alınan hikâyelere tema bakımından bakıldığında tabii olarak yazarların hayat öyküsüne önem verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Sabahattin Ali ile Sayın Muratbek, zor bir hayat yaşamışlardır. Çocukluklarından itibaren çok sıkıntı çekmişlerdir. Sayın Muratbek daha çocukken annesini kaybeder, Sabahattin Ali ise ruhen hasta olan annesini daha olgun yaşlarında kaybeder. Ancak, Sayın Muratbek, Sabahattin Ali gibi annesi tarafından dışlanıp, sarhoş babası tarafından şiddet görmemiştir. Sabahattin Ali'nin ise çocukluğunda cereyan eden bu olumsuzluklar, yazarın hikâyelerine büyük bir etki etmiştir. Bunun dışında Sabahattin Ali, hayatında birkaç kere karşılıksız ve mutsuz aşk yaşadığından dolayı hikâyelerinde çoğunlukla üzücü ve acılı aşk hikâyeleri yer almaktadır. Sayın Muratbek'in aşk hikâyeleri, basit romantizme uygun olarak çoğunlukla mutlu sonuçlarla tamamlanmaktadır.

Sabahattin Ali, köy hikâyelerinde Anadolu insanının cahilliği ile ezilmişliğini, fakirliği ile çaresizliğini işlerken en sık işlediği temler, sosyal adaletsizlik ile çaresizlik temleridir. Onun dışında aynı sıklıkla fakirlik, cahillik ve acıma temi ortaya çıkmaktadır. Sayın Muratbek'in ise, en sık işlediği temleri, sevgi ve geleneksel evliliktir. Bunun dışında acıma, çalışkanlık, kıskançlık gibi temler ortaya çıkmaktadır. Yazarların ikisinin de hikâyelerinde bürokrasiye yönelik eleştiri, köydeki toprak ve otlak meselesi ortaya çıkmaktadır. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde köylü insanın karşısında hep sömüren ve istismar eden bürokratları ile devlet adamlarına yönelik eleştiri, üstü hiç bir şekilde örtülmeden tüm acı gerçekleriyle verilmektedir. Sayın Muratbek'in hikâyelerinde ise bürokratlar, köylüye karşı olan güç değil, sovyet sistemi ile ideolojisinin bir parçası, genel olarak, köylülüler tarafından itibar ve saygı kazanan tipler olarak çizilmektedir.

Yazarların tema bakımından başka ortak özelliği, kadının ezilmişliği temine sıkça başvurmasıdır. Genel olarak Kazak ve Türk köylü toplumunda kadının yeri ve rolü çok düşük ve önemsizdir. Genç kızların ailede neredeyse hakları yoktur, eğitim ve evlilik ile

ilgili sorular ailesi tarafından kararlaştırılır. Köylü kızlar, çoğunlukla eğitimini tamamlamadan veya hiç eğitim görmeden evlendirilir. Ayrıca, kimi kızlar yaşlıları veya kendilerinden az büyük erkeklerle evlendirilir, kimi kızlar yaşlı ihtiyarlara eş, kimi ise kuma olarak verilir.

Romantik tarzda yazan Sayın Muratbek, geleneksel evlilik, kadının ezilmişliği ile kadına şiddet temlerini daha sık işlemektedir. Kazak awıllarında genç kızlar çok sık kendi iradeleri olmadan evlendirilmeye çalışılır. “Kıskançlık”taki Mağiya gibileri ailesinin kararının kurbanları olarak mutsuz bir hayatı yaşayarak sevmediği kocalarına tahammül etmek zorunda kalırlar. “Raygul”deki Raygul, “Aşk”taki Asiya gibileri haklarını arayıp hayatları için ailelerinin karar almalarına izin vermezler. Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde de evlilikle ilgili meseleler işlenmektedir. Ancak, Kazak awıllarında aşıklar ailelerin kararlarına karşı çıkamadan evlenememekteyse (“Aşk”, “Raygul”), Anadolu’da yoksulluktan dolayı düğünü yapamadıklarından evlenememektedir (“Kanal”).

Sabahattin Ali ile Sayın Muratbek’in hikâyelerinde genel köy portresi iki farklı tarzda çizilmeye çalışılmıştır. Kırsal kesimde iktisadi hayata bakıldığında köylülerin karşılaştığı en önemli sorunlar olarak karşımıza işsizlik ve yoksulluk kavramları çıkar. Bu sorunlar köylülerin iktisadi hayatlarıyla birlikte sosyal hayatlarını da olumsuz yönde etkiler. İki yazar da köylerdeki yolsuzluk ve ulaşım sorunları, köylerin ekonomik durumu, yoksulluk ile işsizlik meselelerini, eğitim ve sağlıkla ilgili meseleleri, tabiatla insan ilişkisini tem olarak ele alarak hikâyelerinde işlemektedir. Köy-şehir, fakir-zengin, devlet-köylü, aydın-köylü çatışmaları belirgin olarak sadece Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde öne çıkarılmaktadır. İdeoloji, inanışlar, konukseverlik, ihanet, savaş ve alkol meselesi gibi temler sadece Sayın Muratbek’in hikâyelerinde işlenerek belirgin bir şekilde sunulmaktadır. Özellikle Sayın Muratbek’in hikâyelerinde alkol meselesi temi dikkat çekmektedir. Genel olarak alkol meselesi erkek kahramanlar üzerinden işlenmektedir. “Kıskançlık” hikâyesindeki köy yöneticisi Dawılбай sarhoş olup karısını döven yozlaşmış bir insan tipini temsil etmekteyse; “Ultuğan”daki Maydan ile “Sonbaharın Kıvrık Yolları” hikâyesindeki Şintemir, mutsuz hayatlarından çaresiz ve bedbaht hale gelip alkolde teselli arayan kahramanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar sarhoş olduklarında kimseye zarar getirmezler.

Yazarların hikâyelerinde Sovyet Kazak awılın ve Anadolu köyün yaşamının portresi çizilmeye çalışılmıştır. Hikâyeler ele alınarak incelenmesi sonucunda tarafımızdan gündelik köy yaşamına dair bir sürü dikkatler ortaya çıkarılmıştır. Sabahattin Ali'nin köy portresi savaş sonrası ortaya çıkan yoksullukla bakımsızlığıyla ortaya çıkmaktaysa; Sayın Muratbek'in awıl yaşamı, Sovyet Sosyalist ideolojisinin etkisi altında ortaya çıkan kolhoz, sovhoz yapısı, hasat toplamada normlar ve rekorlar sistemi ve sovyet insanın sonsuz hevesi ve çalışkanlığı ile öne çıkmaktadır. Genel olarak Kazak awılı ve Anadolu köylerinde insanlar ya tarım, ya da hayvancılıkla uğraşır. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde daha sık tarım ortaya çıkmaktaysa, Sayın Muratbek'in hikâyelerinde ikisi de yer almaktadır. Kazak sovyet sisteminde kolhozdaki hayvanları otlatma, tarla, ot biçim işleri köylüler tarafından hep beraber yapılır. Yazarın hikâyelerinde köylüler hep beraber toplanıp ot biçimine kolhoz yönetimi tarafından gönderilirler ("Ultuğan"); şehirden awıla ot biçmeye yardıma öğrenciler gelir ("Şiir") vs. Bu sadece sovyet ülkelerine has bir özelliktir.

İki yazar için ortak başka bir dikkat, köyde kurtlar meselesidir. Sabahattin Ali'nin "Ayran" hikâyesinde, Sayın Muratbek'in "Kar tanesi", "Biri", "Yengecik" hikâyelerinde köylülerin kurtla karşılaşması anlatılmaktadır. Köylerde kurtların koyunlara ve insanlara saldırı sonucunda kurt meselesi mühim meselelerden biridir. Köy yaşamına dair dikkatlerden avcılık ile kuşçuluk (kartalcılık), sadece Sayın Muratbek'in hikâyelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu iki ülkenin coğrafi yerleşiminden kaynaklanmaktadır. Kazak bozkırlarında kartal yetiştirme, eskiden süregelen bir gelenektir.

İki hikâyecinin ele aldığı başka bir mesele, köylü insanların şehre gitmeleridir. İki yazarın hikâyelerindeki kahramanların şehre geçme sebepleri bir birinden farklıdır. Sabahattin Ali'nin kahramanları yoksulluk ve çaresizlikten kurtulma umuduyla şehre iyi bir iş, iyi bir hayat aramaya giderler. Fakat, daha şehre ulaşmadan yok olup giderler, ya da şehir onları yutup yok eder ("Kamyon", "Mehtaplı Bir Gece"). Sayın Muratbek'in hikâyelerinde ise şehre genel olarak genç nesil eğitim amaçlı gitmekedir. "Dede", "Raygul", "Canbolat" hikâyelerinde genç delikanlılar ailesi tarafından şehre eğitim almaya gönderilmektedir. "Dede"de köylü delikanlı şehirde okuldan mezun olup eğitime devam etmeye şehirde kalı, orda evlenip aile kurunca köydeki babasını ve köylü hayatını unuttur. "Canbolat" hikâyesinin Canbolat adlı baş kahramanı şehirde

kalmaya tahammül edemeden şehirden kaçıp sürekli özlediği köyü ile köy halkına döner. Köylü insanların çocuklarını şehre eğitim almaya göndermesi, artık insanların bilinçlenip yeniliklere, modernleşmeye yöneldiğinin göstergesidir.

Sonuç olarak, Sayın Muratbek ve Sabahattin Ali'nin köyde geçen ve köyle ilgili dikkatler taşıyan hikâyelerinin karşılaştırma sonucunda ortaya çıkarılan benzerliklerle farklılıklar, sadece iki farklı coğrafide yaşayan köylü insanların arasında değil, iki farklı kültürün arasındaki benzerliklerle farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Kazak Türkleri ile Türkiye Türkleri, iki kardeş halk olmakla beraber, farklı coğrafilerde yaşaması ve farklı tarihi dönemlerden geçmesi sebebiyle bir birinden bayağı uzaklaşmışlardır. İki kardeş halkın kaynaşmasında, ilişkilerin daha sıkı olmasında, edebiyat sahasındaki karşılaştırmalar ve incelemelerin büyük bir önem taşıdığı kuşkusuzdur. Ayrıca, Türk ve Kazak edebiyatlarında Karşılaştırmalı Edebiyat, en az başvurulacak bir bilim dalı olarak daha çok incelemelere ihtiyaç duymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Kazak hikâyeci Sayın Muratbek'in köy hikâyeleri ile Sabahattin Ali'nin konusu köyde geçen hikâyeleri üzerine bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır. Karşılaştırmanın daha iyi yapılabilmesi için önce Sabahattin Ali üzerinde durulmuş, sonra da Sayın Muratbek ele alınmıştır.

Çalışmamız için Kazak ve Türk Edebiyatında köy hikâyeleri türünde büyük bir ustalık gösteren ve köy hakkında paha biçilmez bilgi sunan iki hikâyeci seçilmiştir. Sabahattin Ali, Türk Edebiyatında Anadolu'ya yönelerek köy yaşamı ile köylüyü ele alarak hikâyelerinde realist bir yaklaşımla anlatan yazarların öncüsü olmuştur. Özellikle, kendinden önceki gözlemci gerçekçilik yerine eleştirel gerçekçilik hatta toplumcu gerçekçilik akımına öncülük etmesi ile Türk Edebiyatında köy hikâyeleri sahasında büyük bir katkı sağlamıştır. Sabahattin Ali, kendisi Anadolu kırsal yaşamı ile köylü insanları bizzat iyi tanıyıp anlayarak hikâyelerinde gözlemlerini tüm gerçekleriyle aktarmaktadır.

Sayın Muratbek ise edebiyat sahasında; povest (uzun hikâye), hikâye, çeviri, deneme gibi türlerde eserler vermiştir. Kazak hikâye türüne kendine has nazik lirizmini ve derin hissiliğini katan yazar olarak tanınmıştır. Sayın Muratbek köy hikâyeci kimliğiyle ön plana çıkan yazar olarak, Sovyet döneminin Kazak awılın yaşamını ele alarak gündelik köy hayatının dışında savaş zamanında köylerde çekilen sıkıntıları da işleyerek hikâyelerinde anlatmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Türk hikâyeci Sabahattin Ali'nin hikâyelerinin incelenmesi öncesi hayat hikâyesine bakılmıştır, çünkü her yazarın eseri, kısmen onun hayatını yansıtır, onun kişiliğini anlatır, onun duygularını hissettirir. Yazarın hayat öyküsünden sonra kalemine ait tüm eserlere bakılmıştır. Bundan sonra Sabahattin Ali'nin hikâyeciliği genel özellikleriyle ele alınmıştır. Birinci bölümün sonunda yazarın olay örgüsü köyde geçen ya da köyle ilgili dikkatleri olan 21 hikâyenin tahlilleri yer almaktadır. Hikâyenin tahlilinde vaka kuruluşu, mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi edebi metnin başta gelen unsurları ele alınarak incelenmiş, hikâyede işlenen temler açıklanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Kazak hikâyeci Sayın Muratbek'in hayat hikâyesine bakılmıştır. Kazak tarihinde yazar, gazeteci, devlet adamı olarak büyük

şöhret kazanan; edebiyat sahasında ise povest, hikâye, deneme vs. yazarı olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyet Dönemi Kazak Edebiyatının kalkınmasında büyük katkılar sağlayan Sayın Muratbek'in hayatı, eserleri ve hikâyeciliği hakkında genel bilgi verildikten sonra yazarın olay örgüsü köyde geçen, ya da köyle ilgili dikkatler taşıyan 34 köy hikâyesinin tahlilleri verilmiştir.

Üçüncü bölümde çalışmamızın ana amacı, iki yazarın olay örgüsü köyde geçen ya da köyle ilgili dikkatleri olan hikâyelerinin karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir. Birinci ve ikinci bölümde verilen iki yazarın hikâyelerinin tahlilleri sonucunda ortaya çıkan dikkatler kıyaslanarak arasındaki benzerliklerle farklılıklar tarafımızdan ele alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ele alınan iki hikâyecinin arasında hayat hikâyelerinden itibaren ortak noktalar ortaya çıkmaktadır. Sabahattin Ali ile Sayın Muratbek, ikisi de annesini erken kaybeder. İkisi de eğitim ve iş gereği çok yolculuk ettiklerinden memleketlerinin çok yerini gezmişlerdir. İki yazarın da köyde yaşayıp kırsal yaşamı yakından tanıdığı için çevreye dışarıdan bakarak değil, onun içinde yaşayarak olayları ve kişileri görüp anlattıkları dikkat çekmektedir. İki yazar da hikâyelerini klâsik Maupassant tarzında yazmıştır. Bu hikâyelerde olaylar giriş, gelişme, düğüm ve çözüm esasına göre ele alınmıştır. Hikâyeler çoğunlukla yazar anlatıcı tarafından anlatılmaktadır.

Mekân unsurları bakımından bakıldığında yazarların kırsal yaşamı anlatma çabasında olduklarından vaka kırsal alanda geçmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında yazarların olay ağırlıklı hikâyelerinde açık ve geniş mekânlar tercih edilmiştir. Olay örgüsü ova, otlak, tarla, orman, dağlar, vadi, vs. gibi açık mekânlarda cereyan eden hikâyelerde tabiat tasvirleri yer alarak ortaya çıkmaktadır. Dar ve kapalı mekânlara daha az tercih verilmiştir. İki yazarın da hikâyelerinde ortaya çıkan köyler, genellikle fakirliği ve bakımsızlığı ile tasvir edilerek anlatılmaktadır.

Zaman bakımından bakıldığında iki yazar da savaş sonrası kırsal yaşamı anlatmaktadır. Türkiye'de Kurtuluş Savaş sonrası, Kazakistan'da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemlerde kırsal kısmın yaşamı, köylü insanın savaş sonrası ortaya çıkan sıkıntıları, yoksulluğu ile çaresizliği yazarlar tarafından tespit edilerek anlatılmaktadır.

İki yazar da hikâyelerinde hemen hemen her toplumsal tabakadan insanı anlatmıştır. Yazarlar köylü, işçi, aydın, bürokrat gibi farklı toplumsal sınıflara mensup

kahramanların aracılığıyla toplumda yaşanan meselelerin eleştirisini yapmışlardır. Bu insanlar çevreden gözlenen, gerçek hayata uyum sağlayan özellikleriyle ortaya çıkarılmaktadır. Yazarların ikisi de hikâyelerinde sıradan insanları anlatıyor. Sayın Muratbek ve Sabahattin Ali'nin hikâyelerindeki tipler tasnif edildiğinde kadınların erkeklerden oldukça az olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadın kahramanlar her yaştan, her meslekten seçilerek hikâyelerde genel olarak hep devlet, ya da erkekler tarafından ezilmiş olarak çizilmektedir. Ayrıca, yazarın ikisi de hikâyelerinde düşkün kadın karakterini çizmektedir. Ele alınan iki yazarın da hikâyelerinde erkek kahramanların bazıları romantik tarzda sakın, nazik ve temiz kalpli olarak çizilmiş ise, diğerleri alkol kullanan, eşlerini aldatan ve şiddet gösteren yozlaşmış tipler olarak çizilmiştir.

İki yazarın da hikâyelerinde köylerdeki ulaşım sorunları, eğitim ve sağlıkla ilgili meseleleri ele alınmıştır. İkisinin hikâyelerinde de bürokrasiye yönelik eleştiri, köydeki toprak ve otlak meselesi ortaya çıkmaktadır. Yazarların tema bakımından başka ortak özelliği, kadının ezilmişliği temine sıkça başvurusudur. Yazarlar, Kazak ve Türk geleneksel toplumunda kadının düşük rölü ile ezik durumuna dikkat çekmeye çalışmışlardır. Özellikle genç kızların kaderleri yazarları en çok ilgilendirmektedir. Köylerde kızların eğitimine hiç bir önem verilmeden genel olarak kızlar eğitimsiz kalır ve erken iradesine karşı evlendirilir. Böylece, iki farklı coğrafyada yaşayan iki yazarın köy hakkında yazdığı hikâyelerin arasındaki benzerlikler ortaya çıkarılmaya çalışılmış, iki yazarı bir birinden ayıran farklılıklara da bakılmıştır.

İki yazarın en başta gelen farklılığı, etkisinde kaldığı edebi akımdır. Sabahattin Ali, köy hikâyelerini realist tarzında yazmaktaysa; Sayın Muratbek romantik tarzda eser vermektedir. Ele alınan hikâyelerin arasındaki farklılıkların çoğu bundan kaynaklanmaktadır. Mesela, Sabahattin Ali, realist tarzına uygun olarak insanı, kendisini çevreleyen maddi ve manevi imkanlarıyla birlikte vererek bu imkanların insan üzerindeki etkilerini göstermeye çalışmakta, Sayın Muratbek tabiatı tüm güzellikleriyle romantik bir tarzda tasvir etmektedir. Sabahattin Ali eserlerinde, realist tarza uygun olarak bu hayatın her insanını (aristokrati, ruhbanı, köylüyü, işçiyi, bürokrati) ve onların yaşadığı tüm problemlerini güzeli olduğu kadar çirkinini de ön yargısız bir biçimde tasvir etmektedir. Ayrıca ele aldığı insanları toplumdan soyutlamadan, onları toplumsal sorunların içinde gözlemci bir gerçekçilikle tasvir eder. Sayın Muratbek ise romantik

akımın etkisinde kalarak köydeki bazı problemlere sadece değinerek öne sürmeye çalışmıştır, fakat sert bir eleştiride bulunmamaktadır.

İki yazarın kahramanları seçme ve anlatma tarzları da farklılıklar göstermektedir. Sayın Muratbek, kahramanları daha çok genel olarak ele almaktaysa, Sabahattin Ali, onları belli sosyal gruplar etrafında toplar: doktorlar, aydınlar, bürokratlar, öğretmenler, köylüler, mahkumlar vs. Sabahattin Ali'nin geçim derdi, vergi borçları, yılların ihmali, kuraklık, mahrumiyet gibi meselelerle karşı karşıya gelen, yırtılmış kıyafetlerle ayakkabılarla bakımsız bir dış görünüşüyle öne çıkan köylülerini, bütün bu sorunlar yorgun, bitkin ve yoksul bir insan görünümüne getirir. Sayın Muratbek'in köylü kahramanları ise, fakirler, fakat fakirliklerine vurgu yapılmaya çalışılmamaktadır. Sovyet hükümetin ideolojisine bağlı olan bu insanlar hükümetin belirlediği rekorları kırmak çabasında, yenilikçi fikirlerini yönetime ulaştırmak isteğiyle yine hayata olumlu bakarak Sabahattin Ali'nin boynunu eğmiş kahramanlarıyla kıyasla umudunu kaybetmeyen, hatta mutlu denebilen insanlardır.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde köylü insanın karşısında hep sömüren ve istismar eden bürokratları ile devlet adamlarına yönelik eleştiri, üstü hiç bir şekilde örtülmeden tüm acı gerçekleriyle verilmektedir. Sayın Muratbek'in hikâyelerinde ise bürokratlar, köylüye karşı olan güç değil, sovyet sistemi ile ideolojisinin bir parçası, genel olarak, köylüler tarafından itibar ve saygı kazanan tipler olarak çizilmektedir. Bunun dışında, Sayın Muratbek, Sabahattin Ali'yle kıyasla hikâyelerinin baş kahramanı olarak çocukları daha çok tercih etmektedir. Sabahattin Ali, genel olarak çocukları sadece dekoratif unsur olarak hikâyelerinin sahis kadrosuna ilave etmektedir.

Tema bakımından Sabahattin Ali, köy hikâyelerinde Anadolu insanının cahilliği ile ezilmişliğini, fakirliği ile çaresizliğini işlerken en sık işlediği temler, sosyal adaletsizlik ile çaresizlik temleridir. Onun dışında aynı sıklıkla fakirlik, cahillik ve acıma temi ortaya çıkmaktadır. Sayın Muratbek hikâyelerinde çoğunlukla Kazak köylülerin eskiden süregelen gelenekleri ile örfleri, törenleri ile inançları, awıllarda yaşanan evlilik, eğitim ve sağlıkla ilgili meseleleri ele alarak ortaya çıkarmaya çalışmıştır. En sık başvurduğu temler, sevgi ve geleneksel evlilik temleridir. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ise Cumhuriyetin ilk senelerinde savaşın arkasında bıraktığı yoksulluk; köylü insanların ezilmişliği ile çaresizlikleri, çektiği sıkıntıları; köylerin

geldiği bakımsız halleri öne sürülmeye çalışılmıştır. Bunun dışında, Sayın Muratbek, hikâyelerinde savaş temini ele almaktadır. Sabahattin Ali ise, hikâyelerinde savaşı konu edinmemektedir. Köy-şehir, fakir-zengin, devlet-köylü, aydın-köylü çatışmaları belirgin olarak sadece Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde öne çıkarılmaktadır. İdeoloji, inanışlar, konukseverlik, ihanet, savaş ve alkol meselesi gibi temler sadece Sayın Muratbek'in hikâyelerinde işlenerek belirgin bir şekilde sunulmaktadır. Özellikle Sayın Muratbek'in hikâyelerinde alkol meselesi temi dikkat çekmektedir.

Böylelikle, çalışmamızda Kazak hikâyeci Sayın Muratbek ile Türk hikâyeci Sabahattin Ali'nin köyde geçen hikâyeleri karşılaştırılarak, sonuçta iki farklı coğrafyada yaşayan iki yazarın köye yaklaşım tarzlarının daha çok farklılıklar gösterdiğini ifade edebiliriz. Kazakistan ve Türkiye Türkleri iki kardeş halk olmasına rağmen iki farklı coğrafyada yaşayarak her ikisinin farklı tarihi dönemlerden geçmesi aralarında birçok farklılığın oluşmasına neden olmuştur.

İki kardeş halkın arasında oluşan kültürel mesafeyi aşmak için iki edebiyat arasında kaynaşmayı sağlayabilen ve edebiyat alanındaki araştırmacıların tek başvurabildiği araç, Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmalarıdır. Türk ve Kazak edebiyatları açısından en az başvurulan bu bilim dalı, daha çok incelemelere ihtiyaç duymaktadır.

KAYNAKÇA

I. İNCELENEN ESERLER

Hikâyeler:

Muratbekov, Sayın, *Basında Uşkaranın...*, Qazaqstan Yayın Evi, Almatı 2010

Muratbekov, Sayın, *Şığarmalar-III: Povester, Angimeler, Oçerk, An Arıs* Basım Evi, Almatı 2013

Sabahattin Ali, *Değirmen* (18. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014

Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler (Oyun)* (12.Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014

Sabahattin Ali, Sabahattin, *Sırça Köşk* (21.Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014

Sabahattin Ali, *Yeni Dünya* (12.Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013

II. YARARLANILAN ESERLER

Kitaplar:

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay. , Ankara 2000

Alangu, Tahir, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman - I*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1968

Filiz Ali; Özkırımlı, Atilla, *Sabahattin Ali*, De Yayınevi, İstanbul 1986

Axmetov, S., Ekişev, D., *Sovettik Qazaqstan Jazuwşıları*, Jazuwşı Yay., Almatı 1987

Baygabulova K., *Literatura Kazahstana*, Ansiklopedik Rehber, “Aruna”, “Qazıgurt”, Almatı 2010

Bezirci, Asım, *Sabahattin Ali*, Amaç Yayınları, İstanbul 1987

Bezirci, Asım, *Sabahattin Ali: Yasamı, Kişiliği, Sanatı, Hikâyeleri, Romanları* (5. Basım), Evrensel Basım Yayınları, İstanbul 1997

Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 7. Basım, Öncü Basımevi, Ankara 2009

Doğan, Mehmet H., *Birikime Dayanmak*, Aydın Yayınevi, İzmir 1979

Korkmaz, Ramazan, *Sabahattin Ali – İnsan ve Eser*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997

Kösoğlu, Nevzat, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım)*, Kazak Edebiyatı-II, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2004

Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 3; Cumhuriyet Dönemi (1923-1959)*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004

Muratbekov, Sayın, *Qazaq Adebiety: Entsiklopediya*, Qazaqstan Damiw İnstitutı Yay., Almatı 1999

Nurgaliyev R., *Kazahskaya SSR. Kratkaya Entsiklopediya-IV*, Alma-Ata 1991

Özdemir, Aşur, *Kazak Edebiyatında Hikâye*, Ötüken, İstanbul 2014

Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler*, (Haz. Hikmet Altınkaynak), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006

Sönmez, Sevgül, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009

Talaptan, A., *Qazaqstan Jazuşılary: Anıqtamalıq*, “An Arıs” Yay., Almatı 2009

Dergiler:

Aysanqızı, Qarlıgaş, “Sayın Dalanın Sayını”, *Aq Jelken Dergisi*, 2010, 11. Sayı, s.50-53

Qaupınbayulı, Tölen, “Muratbekov Turalı Söz”, *Qazaq Adebiety*, 12 Ağustos, Sayı 32 (3248), 2011

Vladimirov, Vladislav, “Svet I Teplo Ego Serdtsa: Sayını Muratbekovu–70 Let”, *Kazahstanskaya Pravda*, 24 Kasım, 2006

Vladimirov, Vladislav, “Vozvratşeniye k İstokam: Pravdivoe Slovo o Prekrasnoy Jizni i Veçnıh Knigah Vernogo Druga i Pobratima Sayına Muratbekova”, *Niva*, Sayı 12, 2008, s.92-124

İnternet Kaynakları:

<http://pushkinlibrary.kz/exhibitions/Muratbekov/index.html>, 15.06.2016

<http://lib.ukgu.kz/ru/component/content/article/811>, 15.06.2016

EKLER

1 : Benim Bacım

Bu yıl kış tatilinde awıla geldiğimde bacımın ne kadar hızlı bir şekilde büyüyüp değiştiği beni büyük bir hayrete düşürdü.

Daha dün yoldayken onu düşünürken bambaşka bir şekilde tahayyül etmiştim. Orta boylu, biraz tombul, esmer, şımarık ve benimle tartışmaya hep hazır olan çevik bir kız. Küçük sevimli burnu, her an gülecebileceğini belirterek konuştuğu zaman hareket edip dururdu. İkiye ayrılarak örülen gür siyah saçlarının alındaki çemberi, örgüsüne eklenmeden kıvrılarak parlardı. O da bazen çırpınarak gözlerine düşerdi. Bu gözlerine sürekli düşen saçları bazen beni küplere bindirirdi. Bacıma hep öylesine bulaşım gelirdi ve aniden kızıp, bağırarak kavga etmeye başladım. Gerçeği söylersem, evdeki zamanımın çoğu bacımda kusur arayarak ağabeylik aklını vererek geçerdi. Bacımda her zaman bir kıza layık olmayan kusur bulup onu suçlayarak veryansın ederdim. K,O zamanlar bacım en ciddi yüz ifadesiyle her şeyi kabul ederek beni sessiz dinlerdi. Fakat benim sert yüzümde biraz yumuşaklık görününce gülümsemeye başladı. İşte böyle alay edici davranışlarıyla beni kandırarak kapıya doğru yavaş yavaş adımlar atardı. Eğer benden önce kapıya ulaşmaya yetişirse, verdiğim aklın tümü boşuna gitmiş olurdu. Az önce parlayan gözleriyle bakarak sakın oturan bacım kafesten kurtulan bozkır kuşu gibi eğlencesine başladı. Bana bakıp dilini çıkararak:

- Büyük olduğundan burnun havada... Havalı... – diye dalga geçerek dışarıya koşardı. Byle zamanlarda ben neredeyse patlayacak gibi kızardım. Peşinden koşarak:

- Hele dur, bakalım, eve dönersin! – diye yumruğumu sıkardım. Bazı zamanlar onun günlük derslerini kontrol ederek sorular sorarak bacıma kendimce sınav yapardım. Aslında sorularımın dersleriyle hiç alakası olmazdı, rastgele sorular sorardım. Eğer bacım doğru cevap veremezse kavga başladı. Ama çare ne, bağırarak söylediklerimi gülemseyerek dinler, ama fırsat olursa az önce yaptığı gibi şansı kaçırmadan benden alay ederek kaçardı. Özellikle de dili çıkarma alışkanlığının nereden çıktığını bilmiyorum, ne kadar kesmesini söylesem de kesmezdi.

İşte böyle şımarık davranışlarıyla özleten o çevik bacım bugün bir türlü değişip, yabancılaşmış sanki. Koşarak gelip sarılacağını beklerken kardeşimin sakın bir şekilde

yanıma yaklaşıp selam vermesi, düşündüğüm gibi olmadı. Ama ben selam verdikten sonra yine de:

- Dersler nasıl gidiyor? Ben yine sınav yapacağım, - diye eskisi gibi onu uyardım. O biraz kızarmış halde de:

- Ben hazırım, ağabey, - dedi.

Bacımın hareketleri, konuşması da, hatta gülümsemesi bile bambaşkadır. Vücudu narin olmuş, esmer şımarık yüzü zayıflamış, görünüşünde olgunluk var, hep oynayan ateşli gözleri de dengeli, düşünceli bakıyor. Küçük burnunun ucu üçgen şeklini almış, keskinleşmiştir. Yeniden diktirilmiş kırmızı yünlü paltosu da görünüşüne huzur ve uyum sağlamıştır. Kısacası, kardeşim mühteşem güzel bir kız olmuştur. “Kızlar erginliğe çok hızlı bir şekilde erişir”, - diye annemin sürekli söylediği sözlerini hatırlamıştım. Fakat ben onun bu zarif güzelliğinden daha fazla alay etmeden duramayan şımarık huyunu özleyerek gelmişim. Bir düşünüp bakarsam, benim bacım erginliğe erişecek yaşa da ulaşmış, bir ay sonra on yedinci doğum gününü kutlayacak. Orta okulu da bu sene bitirecek.

Eve gelip rahatlayınca bir kaç kere onunla eskisi gibi konuşmaya çalıştım, fakat konuşamadık. Eski zamanlarda şehrin durumunu tekrar tekrar sorup hayrete düşerek merakla dinleyen bacım, bu sefer benim haberlerime ilgi bile göstermedi. Tamamen ciddileşmiştir. Bir şey anlattıktan sonra kendim devam ederek, her şeyi kendim sormak zorunda kaldım. Hangi enstitüye girmeyi düşündüğünü sorduğumda:

- Bilmiyorum... Daha düşüneneğim, - dedi istemeden gülümseyerek. Ondan sonra düşüncesini belirsiz bi şekilde ifade etti: - Belki awılda kalırım...

Akşam yemeğinden sonra bacım derslerine hazırlanmak için iç odaya gidince biz annemle birlikte mutfakta çay içerek tek başımıza kaldık. Annem ilk önce benim enstitüdeki durumumu, okulu ne zaman bitirip, nereye iş çalışmaya gideceğimi sırayla sormaya başladı. Tam bu durumları annem önce de birkaç kere sorup biliyorsa da, bu sefer laf olsun diye sorduğu besbelli idi. Bu yüzden önce de birkaç kere söylediğim gibi okulumun bitişine daha iki buçuk sene kaldığını, mümkün olursa mezun olunca bilimsel tarım uzmanı olarak kendi awılıma geleceğimi tekrar söyledim. Awılda olan haberler ile değişikliklerden de söz ettik. Annemden duydum ki awılın bir sürü orta okul mezunları,

kolhoz tarafından awıl faaliyetlerinin farklı alanlar uzmanlarını hazırlayan teknik kurslarına, yüksek eğitim kurumlarına girmek için hazırlık kurslarına gönderiliyormuş.

- Hani Dauken'in oğlu Nurlan var ya, tanıyor muydun?

- Çok fazla tanımıyorum, - dedim.

Benim şehirde okumaya başladığımdan beri bir hayli zaman geçtiğinden dolayı benden küçük olan çocukları pek iyi tanımazdım. Tatillere geldiğinde onlar hep ya yakındaki, ya da uzaktaki iş yerlerinde bulunup karşıma çıkmazlardı. Gerçi ben de kendimden küçük olan çocuklarla tanışıp ortak bir işi düşünmüş değilim. Sadece bazı büyüklerin, bu annemin bahsini açtığı Nurlan'ı övdüklerini hatırlıyorum. Duyduklarıma göre geçen sene orta okuldan mezun olunca bizim awılıımızdaki elektrik istasyonunda işe başlamıştır. Yaklaşık üç aydır montörün yardımcısı olarak, ondan sonra montör olarak çalıştığını söylemişlerdi.

- Nurlan şimdi nerde çalışıyor? – diye sordum.

- İstasyonda teknikerin mi ne, nasıl denirdi, işte onun yardımcısı. İyi bir iş yapıyor, maaşı da büyük; şimdi kolhoz kalkıp da tüm ailesini geçindiren delikanlıyı üç yıllık okula göndermeye karar verdi. Boşuna uzun uzadıya okumanın ne iyiliği var ki, - kaşlarını çatarak dedi annem.

Ben annemin bu kızgın sözlerinin nerden kaynaklandığını anladım. Anneme göre, benim awıla nadir gelmem, geçen yazın pratiğimi başka kolхозda geçirmem – dışarıda fazla dolaşarak doğduğu topraklara, akrabalarımaya yabancılaşmış olmamın sonuçlarındandır. Komşu kocakarılar muhabbet ederken:

- Hey, komşu-u! “Annenin akli çocukta, çocuğun akli ise dışarıda” diye eskiden boşuna söylenmemiştir, - diye sık sık içini çekerek konuşmalarını hatırlıyorum. İşte, Nurlan'dan söz ederken aslında aklında benimle ilgili düşüncelerinin olduğunu düşündüm. Allah Allah, elin çocuğunda ne işi var ki.

- Eğitim alması doğru değil mi, anne – diye ben Nurlan'a karşı iyilikseverliğimi belirttim. Cevabımın annemin hoşuna gitmediğini anladım, çünkü bundan sonra bir bardak çayını içerken aşağıya bakarak sessiz oturdu. Terlemiş alnını eskimiş patiskalı yazmasıyla sildi ve üst tarafı sıkı kapatılmayan pencereden dışarıdaki karanlık bir geceye baktı.

- Alima'ya sert bir şey söyleyip sakın incitme onu, - dedi bir müddet sonra, çoktan beri söyleyemediği sözlerini toparlayarak.

Ansızın söylenen bu sözlere ben ne diyeceğimi bilmeden şaşırdım. Annemiz önceden bacıma veryansın ettiğimde hiçbir zaman bizim aramıza mudahale etmezdi. Bazen Alima ağlayarak annemize benden şikayet ettiğinde:

- Ölümlü değil. O senin ağabeyin, senin iyiliğini düşünüyor, - diye teselli ederdi.

Annemizin bu sözlerinden, artık tartışmalarımızda Alima'nın tarafını tutacağını hemen anladım. Benim azarlamalarıma bu sefer imkan bırakmayacağı besbellidir. Az da olsa ben kırıldım. Israr edip hiç bir şey sormadım. Sormak da istemedim.

Ertesi gün gündüz bacım okuldan asık suratla, çok üzgün döndü. Onuncu sınıfın derslerinin zor olduğundan morali bozulduğunu düşünerek hiç onu rahatsız etmedim. Okul malzemelerini bıraktığı yerde kendim gidip onun günlüğünü buldum. Benim hareketlerimden gözünü ayırmadan bakan Alima'nın benzi sararıverdi.

- Ağabey, sahibinden izin almaz mıydınız? – dedi kısık bir sesle ama ciddi bir şekilde. Beni utandırdı. Belli etmemeye çalışarak:

- Ben sana yabancı değilim. Benim izin alıp almamam şart değildir, - dedim. Bundan sonra ona hiç dikkat vermeden günlüğünü incelemeye başladım. Az önce yüreğimi kaplayan öfke geçip izi bile kalmadı. Kardeşimden istemeden rıza oldum, çünkü günlüğün ilk sayfasından başlayarak tek “5”ler dizilmiştir. Sadece bugün fizik dersinden “3” almış. Kardeşimin moral bozukluğunun bundan kaynaklandığını düşündüm.

- Kendin “altın ödüle” adaymışsın, - dedim ben kardeşimin moralini düzeltmek için. – Ölümlü değil, tek bir “üç” bir şey değiştirmez ki...

Alima'dan ses yok. Suratı asık, yerinden hiç kıpırdamıyor. Az önce gözlerinde görünen bitkinliği ile yorgunluğu üzüntüye dönüştü.

- Alima, sana ne oldu? Yoksa biri mi incitti seni?

Kardeşimin güzel yuvarlak çenesi titredi. Yüzünde ıslak ince izler bırakarak berrak yaşları döküldü. Hiçbir şey anlamadan ben günlüğünü yerine yerleştirmeye çalışırken sayfaları arasından dört parçaya yırtılmış fotoğraf kayarak yere düştü.

Eğilip alırken:

- Ağabey, bana verin... Canım, ağabeyim... – diye ağlayarak yaklaşıp, ellerimden fotoğraf parçalarını aldı. Bir delikanlının fotoğrafını net bir şekilde göremeden kardeşime geri verdim. Hatta ne diyeceğimi bile bilemedim.

İki gün boyunca kardeşim benim için büyük bir sır oldu. Beni çok üzen durumu sorgulayıp öğrenmeye hiç fırsat olmadı. Ben yanına yaklaşıncı, utanmış olması gerek, her şeyi bahane ederek yanımdan kaçır, hızla kaybolurdu. Bu davranışıyla gerçeği bana söylemeyeceğini de belli etmiş oldu. Sıkı sıkıya kapanmış gibi. Uygun bir zamanı bekleyerek, istemesem de sabretmek zorunda kaldım.

İç odada tek başıma kitap okuyordum. Zaman öğlene yakındı. Bir an dışarıda pencerenin önünden bir delikanlı ve kısa boylu sarışın bir kız geçti; ve bir müddet sonra kapıya vuruldu. Alima yan odada mırıldanarak şarkı söylediğinden hiç birşey duymadığından kapıyı kalkıp ben açtım. Beni göreceklerini beklememiş olması gerek, hem kız, hem de delikanlı birden çekindiler. İkisi beraber selam verince Alima'yı sordular. Evde olduğunu söyleyip, çocukların içeri girmelerini söylediğimden çok geçmeden bizim sesimize bacım da geldi. İlk olarak bana bakıp kızardı, ondan sonra kapıda duran delikanlıya döndü. Kısa spor kürkü giymiş uzun boylu, esmer delikanlı bir suç işlemiş gibi aşağıya bakarak duruyor.

- Nurlan senden bir kitap isteyecekti, - diye delikanlının yerine kısaboylu sarı kız cevap verdi. Küçük gözleri Alima'ya yalvararak, umutla, dikkatlice bakarak sık sık kırılıyordu. Yüzünde anlaşılmayan bir sır varmış gibi. – Ben ise seninle birlikte ders çalışmaya geldim.

Titreyen kardeşim zar zorla sohbetimize katıldı.

- Hangi kitap lazım? – neredeyse fısıldayarak çok sessiz sordu kardeşim. Artık az kalsın ağlayacakmış gibi. Nurlan ne diyeceğini bilmeyerek şaşırarak zor bir durumda kaldı. Bacımın bu durumda bir türlü yabancı, sıradışı bir huyunu göstermesi hoşuma gitmedi.

- Aşk olsun sana, Alima, önceden arkadaşlarını içeriye alıp, sonra sorgu sual etmeliydin. Hadi, Nurlan, eve gir, - diye orda ben durumu kendim yönetmeye çalıştım. Nurlan odaya girince yine de heyecan ederek oturmadı.

- Çok acelem var. Şimdi gidiyorum, - deyip durdu.

Bu sözlerin bana mı, Alima'ya mı söylendiğini anlayamadım. Ancak yine de kendi aralarında rahat konuşsun diye onları tek başına bırakarak iç odaya gittim. Neden bilmiyorum, ama gönlüm huzur bulup oturabilecek değildim. Oda içinde dolaşıp durdum. Gün batımı tarafına bakan tek camdan ara sıra dışarıya bakıyorum. Bu camdan awılın batı tarafının bir kısmı ve istasyona doğru giden karayol net görünürdü. Bundan iki sene önce okul öğrencilerin tarafından bu karayolun iki tarafına ekilmiş, şimdi ise bayağı uzamış kavaklar cana çok yakın geliyor. Karayola her baktığımda awıldan şehre okumaya ilk gidişimi hatırlıyorum. Yol dönüşünde arabaya binişimi hala hatırlıyorum. Herkesle birlikte okul sınıf arkadaşım Saule de beni uğurlamaya gelmişti. O an Saule'nin *"Hoşça kal!... Hoşça kal!.."* diyerek arabanın arkasından uzun uzun bakışları hala aklımdadır... Onunla ikimiz aylarca mektuplaşıyorduk. Saule awıl hakkında malumatlar, oradaki haberler hakkında bol bol yazardı. Ben ise "kendin görmedin ki, nasıl sana şehrin haberlerini anlatayım" diye bahane ederek cevabı kısa kısa yazardım. Yedi aydan sonra benim en son mektubuma cevap gelmedi. Ben de yeniden mektup yazmadım. Böylece de aramızdaki bağ koptu. Sonraları awıla geldiğimde Saule'nin komşu kolhozdan biriyle evlendiğini öğrendim. O an kalbimi ağır bir üzüntü kapladı. Ben onu sevdiğimi sadece o an hissettim. Fakat artık yapacak bir şey yoktu... "Elindeyken altının değerini anlayamazsın" denirdi. Sadece gençlik zamanımızdaki dostluğumuzu hatırlayarak kendimi teselli ettim. İşte o anda Saule beni uğurlayıp üzerinde veda ettiğimiz karayol, camın önünde anıt olarak kalmıştır. Şimdi o yolun üzerinde endişeden yerinde duramayan çift atlı kızak kim bilir kimi beklemektedir. Üstündeki sıkı sıkıya düğümlenmiş yüke göre uzak yolculuğa çıkacak yolcuya ait olduğu anlaşıyor. Hafif pusla daha da fazla örtülmüş kış göğü, buğulanmış cam gibi bulanık görünüyor.

Bir müddet sonra pencere önünden sallanarak hızlı bir şekilde kısa boylu sarı kız, peşinden aceleyle üzerine bir şey giyen kardeşim ile Nurlan geçti. Saatine bakan Nurlan bir şeyler söyleyerek acele ettiriyor. Alima az önce yaptığı gibi değil, onun dediklerini sessiz dinliyor. Onlar bu şekilde yürüyerek hiç bir yere dönmeden işte o yolun üzerinde duran yalnız kızağa doğru gittiler. Orda ikisi beraber bir müddet durdular. Alima başı aşağıya eğilmiş bir şekilde Nurlan'ın göğsüne dokunuyor. Nurlan ise sürekli az eğilip, gene başını hızla kaldırıyor. Atların başını sıkıca geren adam

yavaşça hareket etmeye başladı. Nurlan hareket eden kızak ile Alima'ya sırayla bakarak tereddüt ediyordu. Aniden bana kıskançlığı da özel bir his olarak hissettirerek Alima'ya ansızın eğildi, sonra kızak peşinden koştu. Çift at kızağı kaydırarak ileriye doğru koştu. Annemin geçenlerde söyledikleri doğru çıkmış. *“Acaba bana niye uğramadı ki, utandı mı yoksa?”* diye düşündüm. Kardeşim yerinden kımıldamadan kızağın peşinden sadece ellini sallayarak durdu. Belki gözleri de yaşlara doldu. Bana *“Hoşça kal!... Hoşça kal!..”* diyen sabırlı sesi duyulmuş gibi. Bakıp durmaya artık sabrım yetmedi. İçimi çekerek gidip kanepeye uzandım. Hüzünlü düşünceler rahat bırakmadı. Tümü de kardeşimin hakkındaydı. Odaya giren annem nedense, beni uyumuş diye zanettiğinden mi, ya da sadece sessizliği bozmak istemediğinden mi, kapının önünde biraz zaman sessiz durdu. Yüzünde benim önceden farketmediğim kırışıklıklar ortaya çıkmıştır. Yavaş hareket ederek masanın yanına gelip üzerindeki kitapları karıştırdı.

- Nurlan okumaya gitti, - dedi üzümlere.

- Okuması doğru ki...

Bu sefer de cevabım annemin hoşuna gitmedi. Uzun zaman sessiz kaldı. Bir anda pencere önünden koşarak kardeşim geçti de zor nefes alarak eve girdi. Genç yüzü sevinçle parlıyordu. Eve girer girmez annemi bir kucak dolusu kucaklayarak etrafında bir halka çizerek oynadı... Annem kendini toparlayıp bir şey söyleyecek oldu ama Alima fırsat bırakmadı.

- Anne, anneceğim, lüzüm yok, hiç bir şey demeyin. Siz ne dersiniz, fark etmez, ben ona güveniyorum, güveniyorum... – dedi annemin kulağına yalvarışlı bir şekilde fısıldayarak.

Kardeşimin o eski şımarık haline olgunluk gelmiş, güzelliğine de yakışarak farklı bir uyum sağlamakta. Sadece gözlerinde kimsenin bilmediği derin bir sır varmış gibi. *“İlk aşkın hayırlı olsun, bacım”* – içimden dedim ben.

2 : Raygul

Yaz sınavları sonuna ermişti. Ben awıldan mektup aldım. Babam yazmış. Kısaca selam verip, hallerini anlattıktan sonra mektubun sonunda şöyle yazmıştır: “Yavrum, döndüğünde ben seni arabayla gelip karşılamayacağım. İstasyondan iki-üç kilometrelik uzaklıktaki “Kızıl tuw” kolhozunda benim eski bir arkadaşım Jaralğap vardır. Onun evine gidip kal. Çok iyi insanlar. Eğer haber verirsen belki de onlar kendileri seni karşılarlar. Uyarıyorum – büyükler önünde ters huyunu göstermeden saygı göstererek davran. Seni awıla Jaken’in kendisi götürmeyi düşünüyor...”

O zaman ben babamın bu mektupta yazdıklarına pek fazla önem vermedim. İlerideki hadiseler bu mektuptan başlayacağı kimin aklına gelebilirdi ki. Hatta Jarılğap da kim? Benim tanımadığım babamın o hangi arkadaşymış? Onları netleştirecek de hiçbir layığı yoktu. O an babamın sadece araba yollamaya imkanı olmayacağını düşündüm ve bıraktım.

Dört gözle beklediğim son günler de geldi. Yaz stajımı bölgemizde geçireceğim. Bu da benim için büyük sevinç verici bir durumdu. Yolculuğa çıkmadan bir gün önce beni bölüm başkanı olan profesörümüz odasına aldı. O adam, neşeliyken öğrencilerle serbest bir şekilde şakalaşan neşeli ve açık bir insandı. Beni gülümseyerek karşıladı. Jiletle tertemizce tıraş olan kafasını iki-üç kere okşadı.

- Demek, kendi awılına gidecekmisin? İyi yolculuklar. Staj süresini düzgün değerlendir. Sakın, fazla dolaşıp gezme. Nasıl, kolhozlarında kızdar çok muydu?.. Belki evlenip gelirsın, ha? – diye sözüne şakayla başladı.

- Evlenmek için daha erken ki, - dedim ben.

Bu doğrultuda, anne-babamın da bu yılın yazında “evlendirirsek seni artık” diye sürekli dalga geçmeleri, “oğlanların anne babasının yardımcısı olmasının gerekmesi” hakkında yazdıkları mektuplarını hatırlayarak azıcık çekindim.

- Nasıl, oğlum, tam yakaladım galiba, yüzün kıp kırmızı oldu, bak...hahaha...

Profesör yerinden kalkıp bütün vücuduyla kahkaha atarak güldü. Ben sözden dönmeye çalıştım. Aklıma nerden geldiğini bilmiyorum, bu arada sırası hiç olmasa da:

- Pratiğimi kendi awılımda değil, komşu ‘Kızıl tuw’ kolhozunda geçirmeyi düşünüyorum, - diyiverdim.

- Bir dakika... bir dakika..., - dedi hocam benim sözümü keserek. – “Kızıl tuw” mı diyorsun? “Kızıl tuw”, haa?.. – unutmuş olduğu bir şeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi düşündü. Bir müddet sonra başını sallayarak: - Biliyorum “Kızıl tuw”u, - dedi. – İyi ki söyledin, valla, iyi ki söyledin. Nerdeyse aklımdan çıkıyormuş. O kolhozdan sağıcı bir kız bilimsel tavsiye isteyerek bana mektup yazmıştı. Cevabını çoktan yazmıştım, alıp da onu teslim etsen...

Profesör gömlek cebinden çıkardığı katlanmış zarfı bana uzattı. Mektubu elime alınca ben de güldüm. Zarf üzerinde hiç bir adres yazılmamıştır.

- Haa, yazmamış mıyım? Haydi ya, o kızın adresini nereye bıraktım acaba?

O ceplerini, masasının çekmecelerini karıştırmaya başladı. Fakat bulamadı.

- Hadi ya, gerçekten kaybetmiş miyim..? Soyadı neydi ya..?.. Unuttum, unuttum... Evet, evet, buldum, kızın ismi Raygul. Unutma, Raygul, hadi yazıver bir yere...

Böylece üzerinde kızın sadece ismi yazılan mektubu cebime koydum. Önce hiç gitmediğim “Kızıl tuw” kolhozuna gitmem için bu mektup ekstradan bir neden olmuştur.

Küçük istasyonda kısa bir mola veren tren ayağım yere iner inmez hareket etmeye başladı. Lokomotif var kuvvetiyle uğuldadı da: “Hoş-hoş-ş! Hoş-hoş-ş” diye ağır ağır nefes alarak, hızını arttırarak, çatısındaki bacadan çıkan koyu renkli dumanı uzun bir iz bırakarak gidiyordu. Bir müddet sonra çok hızlı bir şekilde göz önünden kayboluverdi. İstasyonu mutlak bir sessizlik kapladı.

Bu zaman güneş tamamen eğilmişti. Gün boyunca boğucu sıcaklığın gücü azalıp, hava serinlemeye başladı. Ben garın dışına çıktım. Yakınlarda “Kızıl tuw” kolhozuna kadar yolun tarifini soracak hiç kimse görünmedi. Kitaplara dolu çok ağır valizim kollarımı yorup, rahatımı tamamen kaçır duruyordum. Tam o an kenardaki ambarlar tarafından doru renkli atı koşturan bir araba çingirdayarak çıktı. Koşuverip elimi kaldırdım. Araba sürücüsü kısa kollu sarı elbise giyen bir kızmış. Yanıma gelip duruverdi. Saçlarını dağılmaması için toplamış olması gerek, başında beyaz ipekli örtüsü var. Ben ona “Kızıl tuw” kolhozuna kadar yol tarifini anlatmasını rica ettim.

Kızın siyah gözleri parıldayıp, tepemden ayağıma kadar aceleyle bir göz atıp:

- Oturun, - dedi. Böyle beklenmedik cevaba sevindiğimden olması gerek, hemen anlayamadım ve kımıldamadan yerimde kaldım.

- Giderseniz oturun çabuk, ücret almayacağım, - dedi kız ikinci kere aceleci bir sesle.

Atlı arabanın üstünde pis kokan iki büyük çuval vardı. Arka taraftaki boş yere valizimi yerleştirince kendim onun bir kenarına oturdum. Benim tamamen yerleşmemi beklemeden araba sürücüsü:

- Deh.. deh..deehh.. – diye dizginleri çekiverdi. At birden yerinden fırladığında neredeyse sırt üstü düşüyordum. Arkasına dönen kız: - Tutunarak otur, - diye yüksek sesle seslendi. Atı hızlı koşturarak gittik.

Anında istasyonun rastgele, düzensiz bir şekilde katlanmış sokaklarını arkada bırakıp tamamen düzleştirilmeyen karayola çıktık. Önümüzde dümdüz bir bozkır başlıyor. Yolun iki tarafı da hala biçilmeyen kalın bir çayırdır. Kararan günün kırmızımsı alevli ışınlarına dalarak etraftaki sulu otların yeşil rengi koyu kırmızıya dönüşüyor. Uzaktan tıpkı göğe kadar uzanan kavakları olan, ayrı ayrı grup halinde karışık bir şekilde büyüyen ağaçlarıyla kolhoz merkezi de göründü. Dore renkli at oynakmış. Hayvan dizginleri çekmiyor. Akşamlar toz gibi uçuşan sirke sineklerin kalabalığından kurtulmak için arada bir homurdanarak başını sallayarak gidiyor. Yürüyüşü ne kadar güzel ki!

Eğri-büğü karayolda bazen zıplaya zıplaya, bazen sarsıla sarsıla giden arabanın gürültülü yürüyüşü de çok nahoş. İyi bir şekilde yerleşip oturamadan sürekli kımıldayıp çok rahatsızlanıyordum. Benim halimi kız sezdi, biliyorum, atın kafasını çekerek yürüyüşünü yavaşlatıp yanındaki taze ottan biraz alıp ata doğru attı.

- Boyası kıyafetinize geçer demezeniz, yaklaşıp bu otlar üzerine yerleşin.

Benim beklediğim de zaten buydu. Kızın yanına gelip otlar üzerine oturdum.

Kızın boynunda dalgalanan ipekli örtünün ucu artık biraz eğildiğimde benim yüzümü gıdıklıyor. Burnuma hoş bir koku geliyor. Araba sallandığında omuzlarımız çarpışıyor. Önce ben biraz çekindim. Fakat kız buna dikkat vermedi. Yavaş yavaş alışmaya başlayınca ben artık omzumu bilerek sık sık çarpıştırarak senli benli davranmaya başladım.

- Atı bu kadar zorlayarak nereye acele ediyorsunuz, bacım, daha yavaş gidelim, ne olur sanki, - dedim.

- Efendim, arabam karnınızı mı rahatsız ediyor? – dedi. Ben birden apıştım.

- Yooo, yok öyle bir şey... Tanışıp konuşalım demek istedim sadece.

- Eee.. tanışıp beni isteyecek miydiniz? Geç kaldınız...

Kız yeniden donuk haline dönüp başını bir hareketle hızla çevirdi de yola doğru bakarak yan oturdu. Biraz zaman geçince ben atı sürmeye hevesimi belirterek dizginlere elimi uzatınca kız kızdı.

- Sağolasın, ben kendim de sürebiliyorum, - diye dizgini gererek bir kaç kere sert sert çekti. Dore at öncekisinden daha hızlı koşmaya başladı. Sessiz geliyoruz. Bir müddet sonra kız kasten bana dönüp baktı. Bana dik dik bakan büyük siyah gözleri ile hafif çilli zayıf yüzündeki bana karşı olan hayreti o kadar büyüktü ki, ben çekindim. Biraz gülümsemiş gibi oldu.

- Yanılmıyorsam, siz damat olmalısınız, değil mi? – dedi ondan sonra

- Ne abesi diyorsun? – dedim ben şaşırıp. Kızın yüzünde alaycı bir gülümseme parıldadı.

- Olamaz mı, belki kayın akrabalarına geliyorsun...

“Bu kız muhtemelen benimle dalga geçiyor”, - diye ben bundan sonra konuşmaya başlamayı uygunsuz buldum.

Kolhozun sokağına girdiğimizde güneş batıp çiftliğin malı otlamadan döndüğü zamandı. Awıl merkezindeki büyük, beyaz bir evin önüne geldiğimizde kız arabayı birden durduruverdi.

- İnin, bizim awılın yönetimi burasıdır, - dedi.

Ben teşekkür edip valizimi aldım. Kıza son bir defa baktım. Dargınlığımı saklayamadım, biliyorum, kız gülüverdi.

- Atı sürmene izin vermedi diye üzülmeyin, siz misafirsiniz. Yolu tanımadığınızdan çukurlarla girintilerini bilmiyorsunuz, - dedi neşeli bir sesle. Yeniden güldü. İki avurtunun üstünde berrak suyun yüzünde yayılmış gibi sevimli kasırgalar ortaya çıktı. Böylece gülüşünü hediye edip atını koşturup gitti. Aralıksızca kımıldayarak dizginleri üst üste çekerek gidiyor. Arabanın silueti göz önünden kaybolmayıncaya

kadar yerimde kımıldamadan durdum. “Ne yazık ki çok inatçı bir kızmışsın” diye kararladım içimden.

Yavaş yavaş karanlık çökmeye başladı. Durgun bir akşam. Az önce awılevlerinin arası net görünüp ayırt edilebildiğine göre bugünkü gece ziyadesiyle karanlık olacak gibi. Sokakta ilk karşıma çıkan birine Jarılğap’ın evini sorup, sigarayı içerek çatısı arduazla kaplanan küçük eve doğru yaklaşıyordum. Çitin önünde ata binecek keçeden başlık giyen ihtiyar, beni görüp oyalandı. Selam vererek yanına geldim. İhtiyar sağ elindeki kalın kırbacını gri renkli beşpetinin üzerinden sıkı sıkıya bağlanan gümüşten yapılan geniş kemerine takıp bana gözlerini dikerek iyice baktı. Çok da sert bir adam gibi gözüküyor. Kuvveti ile enerjisi de daha tükenmemiştir. Sol koluna astığı kayın ağacından yapılan qurığı da ister istemez göze çarpıyor. Kocaman atan devesini öldürebilecek kadar uzun ve kalındır. Abay’ın yaşadığı zamanlardaki Abılğazı’nın qurığı gibidir.

- Hadi, oğlum, iyi yolculuklar, kimi arıyorsun?
- Jarılğap aksakalı arıyorum, - dedim.
- Hoş geldin yavrum, Jarılğap’ın kimi oluyorsun?

Ben apışıp kaldım, birazcık tereddüt edip adımlı-soyadımı söylemeye başladım. İhtiyar kalın sakalını bir defa okşadı.

- Doğru, doğru... Oysa o aradığın Jarılğap’ın benim.

Ondan sonra beni denemek isteyen bir insan gibi tepemden ayağıma kadar dikkatle inceleyerek süzdükten sonra iri vücudu ile eve doğru yöneldi.

- Ultugan-ay, ey Ultugan! – dedi yüksek sesle.

Evden sabırlı bir şekilde hareket ederek kafasına beyaz örtüyü karkara gibi sararak giyen uzun sarışın kocakarı çıktı.

- Bu çocuğu gördün mü? – dedi yaşlı Jarılğap omzuyla bana doğru işaret ederek. Ultuğan bana yaklaşıp çoktan tanıdığı birini görmüş gibi çok samimi bir şekilde selamlaştı.

Yaşlı kadınla ihtiyar bir müddet kendi arasında alçak sesle konuştular.

- “Bugünün gençleri... böylece geldikten sonra ne yapalım, yapacak bir şey yok ki”, – diyen ihtiyarın sözleri kulağıma geldi.

Ondan sonra ihtiyar bana yeniden dönerek:

- Pekala, pekala, - dedi aklına başka bir şey gelmemiş gibi.

- Peki, yavrum, eve geç. Ben ekinlere bir bakıp geleyim...Ey, kocakarı, kımız ver çocuğa, susamıştır herhalde. Az suyunu da hazırla. Sigara dumanını nefes nefese kalıp çektiğine göre bu çocuk onun yoldaşına da karşı olmaz, karı. Yaramaz suyu da unutmamışsın, değil mi.

Son sözleriyle benimle dalga geçtiği besbelliydi. Büyük adamın önünde dumanlatarak sigara içtiğimi sadece şimdi fark edip; bu davranışı uygunsuz bularak sigara izmalitini ayağımın altına atıverdim.

Jarılğap ihtiyar eyere kolaylıkla bindi de akşam karanlığına sarılıp tırıs gitti. Ultuğan teyze ağırbaşlı ve konuksever insanmış. Bana çok sıcak ve merhametli bir şekilde davrandı. Yıkanmak için su hazırlayıp, havlu getirip bana verdi. Yüzümü elimi yıkadıktan sonra eve girdim. Ön oda biraz fakir göründü. Kapısına perde asılan konuk odasına geçtim. Odanın tör'ündeki beyaz yatağın kenarına nakışlar asılmış. Girişten sonra hemen sol taraftaki köşede ise üstünde kitap, parfüm, ayna bulunan küçük masa varmış. Tör'e serilen gri renkli tekemetin üzerine desenli kırmızı alaşa serilmiştir.

Ultuğan teyze, çeşitli quraqlardan güzel bir şekilde dikilen, sadece misafirlere verilen yorganı serdi. Muhabbet ederek kımız içtik. Karı az çok kendi halleriyle paylaştı.

- Orta yaşı aşan kocakarıyız. Halkın içinde birinin önünde, diğerin arkasında giden yaşamımız var. Aramızda şımartılarak yetiştirilen yalnız çocuğumuz geçen sene 10 sınıflık okuldan mezun olup şimdi de sağıcı olarak çalışıyor. Awıl halkı tarafından seviliyor benim kızım, - diye Ultuğan teyze söz gelişinde gülerek büyük bir gururla kızından söz ediyordu.

Fakat teyzenin sürekli kızından bahsetmesi hoşuma gitmedi. Bir müddet sonra o ön odaya çıktı. Yatağa abanarak oturduğum halde uyuklayarak birden uyuyakalmışım. Ne kadar uyuduğumu bilmiyorum, pat diye birden açılan lamba ışığından uyandım. Biri perdenin arasından baktı ve hemen başını geri çekti. Sadece elini uzatarak lambayı

yeniden kapattı. Bundan hemen sonra ön odadan Ultuğan teyze ile birinin konuşması net bir şekilde duyuluyordu. Muhtemelen kızı olması gerek.

- Anneciğim, misafiriniz beni değerlendirmeye de yetişmiş olması gerek, - dedi kız neşeli sesle. – Geçenlerde istasyona aşşığı almaya gittiğimde bu adam benim arabama binip gelmişti buraya.

- Lanet olsun, ne diyorsun, konuştunuz mu artık?

- Haaayır, ben yol boyunca neşesizdim, delikanlınızın söylediklerine dikkat verecek zamanım da yoktu.

“Yuh, bunlar ne diyor ya?” – diye hayrete düştüm. Benim düşüncelerimi yeniden onların sözleri kesiverdi.

- Her şey Juman amcanın inatçılığından. Ne kendisi biliyor, ne bilenleri dinliyor.

- Sakın kız, gene mi Juman’ın bahsini açmayı düşünüyorsun?

- Hayır, anneciğim, sağmal inekleri geceleyin de otlaklara çıkaralım dedik, o da inatçılık yaparak izin vermiyor.

- Yok artık, geceleyin inekler otlatılır mı?

Kız annesinin şüphayle bakarak şaşırdığına büyük bir zevkle güldü.

- Bak, Juman amca da tam sizin gibi. Hatta nasıl da otlatılır!

Kız artık annesine gece otlama hakkında ayrıntılı bilgi vermeye başladı. Ultuğan teyze kızının hızlı bir şekilde anlatmasına hayran kalıyordu.

Şimdi ise kız, bugün akşam bütün gençlerin toplanarak inek otlatmaya gideceklerini anlatıyordu:

- Yuh, evde misafirimiz varken ne gezmesi olabilir? – dedi annesi gücenerek.

- Anne, of, anne, - dedi kızı hiddetlenerek, - söyleyecektim, ama yeniden öfkeleneceksiniz.

- Eeee, başka ne yap dersin? Yeter artık, bitsin gezip tozmaların, sen artık çocuk değilsin, anladın mı? Gülme, bu sözlerde komik bir şey yok. Bugüne kadar serbesttin, yeter artık. Yeter...

Ultuğan teyze son sözlerini sesini yükselterek çok sert söyledi.

- Of, anneceğim, sessiz konuşsana, misafirimiz duyar, ayıp olur... Şu kızın annesi böyle kavgacı ise, kızın kendisi nasıl biri acaba diyecek. – Kızın sessiz gülerek fısıldadığı sözleri çok net duyuldu.

Kısa bir süre için ön oda çok sessiz kaldı. At takırdısı yeri titreterek evin önüne gelip durdu. Biri at üstünden çok gürültü çıkararak indi ve yere çok ağır ve gürültülü bir şekilde basarak ön odaya girdi. Uğultu yeniden başladı. Gelen Jarılğap ihtiyardı. Bir müddet sonra benim yattığım odaya girdi.

- Heey, kahramanım, başını kaldır, hadi, şimdi muhabbet edelim...

İhtiyar benim okuyup okumadığımı, mezun olduktan sonra kim olarak çalışacağımı detaylı bir şekilde sorgu-sual etti. Her fırsatta da sohbetimize kolhozu dahil ediyor. Bugünlerde kolhoz yönetiminde sadece iyi eğitim görenlerin çalışabileceklerini kızına ispatlamaya çalışıyordu.

- Artık her şey eğitime bağlı ki, - dedi biraz düşününce. – Geçen sonbaharda biz kolhozun yeni yönetim kurulu başkanını seçtik. Nasıl geçtiğini bir sor?! Toplantıya bölgenin birinci sekreterin kendisi geldi. Biz tabii olarak önceden önce eski başkanımızın iş yerinden çıkarılmasına karşı çıktık. Fakat komunistler ile komsomollar birinin arkasından biri söyleyip, sonunda, ne olursa olsun, hani Jumanvary (eski başkanımızı diyorum) gelişen ekonomiyi yönetemez, eğitim görmemiş diye, onu rahat bırakmadan ısrar ederek işten çıkardılar. Kimi seçtik? Okuldan mezun olup buraya geldiğine bir sene olmuş, kendin gibi çok genç bilimsel tarım uzmanı olan birçoğunu seçtik. Kolhoz mahvoldu artık demiştik. Ancak, hayır, öyle olmadı. Eğitimden daha iyisi yokmuş. Kendisi de maceraperest biriydi. Sanki kolhozumuzun bahtı açılmış gibi işler iyileşmeye başladı... Gördün mü?.. Babandan senin de öyle bir okulda okuduğunu duyunca çok sevindim. Eee nasıl, mezun olunca başkan olmayı düşünüyor musun? – dedi kinayeli konuşarak ve kahkaha atarak güldü.

Jarılğap ihtiyar atına yem vermeye gittiğinde bir müddet sonra odaya bir kız girdi. Demin arabada olduğu gibi değil, üzerine pileli kahverengi elbise, ayaklarına da bot giymiştir. Görünüşü eskisinden daha güzel olmuştur. Gevşek bir şekilde örülen kalın örgülerini arkasına doğru atmıştır.

- İyice dinlendiniz mi? – gülümseyerek dedi.

- Sağ ol, çok iyi dinlendim.

- Karnınız nasıl, iyi mi? – dedi gülümseyerek.

- İyi, - dedim, ne kadar da kırgın olsam belli etmemeye çalıştım. Bundan sonraki sözlerimi de tamamen sabırlı bir şekilde söyledim:

- Bacım, siz dışarıdan bakılınca iyi birine benziyorsunuz, ama insana saygı göstermeyi bilmiyormuşsunuz.

Çok sakın bir şekilde söylesem de lafım ona ağır geldi, biliyorum, yüzündeki gülümsemesi birden kayboldu.

- Ama kendiniz?.. – dedi hemen, - kendiniz de utansaydınız... Öğrencisiniz...

Bu an dışarıdan giren Jarılğap ihtiyar:

- Hey, ne yapıyorsun burada, haydi gir içeri? – diye kızının sözünü kesti.

Yemek yerken annesi ile babası konuşurken, kız sohbete hiç dahil olmadı. Bana kırgın gibiydi. Zaman zaman etrafına bakarak dışarıdan belli bir işareti bekliyormuş gibi görünüyor. Yakın bir yerden huzur verici bir şarkıyı başlayan ıslık duyulduğu zaman kız yerinden kalktı. Jarılğap ihtiyarın elindeki kasesi masa üstüne pat diye düştü.

- Sesin kesilesi, bu rüzgar çağıran kimmiş acaba, - dedi kızarak. Kız babasına gözünün ucuyla bir baktı da dışarı çıkmaya fırsat olmadığından iç odaya girdi. Islık bir müddet kesilmedi. Sadece dışarıdan belirsiz kimsenin: “Hey! Bu kim?” – diye öksürerek söylenen sözlerinden sonra kesildi.

- İyi akşamlar, - dedi kapı tarafından hırıldayarak çıkan solgun bir ses. Uzun boylu, göğsüyle değil, karnıyla ağır ağır nefes alan şişman adam lambanın ışığında çok bulanık göründü. Jarılğap ihtiyar karısının yanına sıkışarak oturdu.

Juman başını kapı aralığından uzattığı halde evin içerisini gözlerle inceledikten dışarıya bir tükürüp hemen evin tör'üne geçti. Juman öylesine keyif için demir kaşıkla tabağı gıcırdatarak yemeğin sadece tadına bakıp yemeğe pek dokunmadı. Ak ciğerlerinden rahatsızlanmış olması gerek, oturunca göğsü hırıldayarak ağır ağır nefes almaya başladı. Üzerine giydiği kiyafetlerin pahalılığına bakarak eğitim görmüş biri olduğu hemen anlaşılabilir. Jarılğap ihtiyar ile ikisi kendi aralarında buğdayın verimliliğinden söz ederek biraz oturdular.

- Bu çocuk mu?.. – dedi bir müddet sonra Juman bana baktıktan sonra.

- Bu çocuk, - dedi Jarılğap amca onun sözünü tekrarlayarak, - işte bizim çocuğumuz.

İkisi de lafını sonuna kadar getirmeden benim hakkımda kendi aralarında ortak düşüncelerinin olduğunu belirttiler. Juman bir kase siyah çay alıp sesli yudumladı.

- Aksakal, ben aslında çok kırgınım, - dedi sonra Juman içini çekerek, - Bu yaşıma kadar, dastarhan önündeyim ya, yalan söylemem, ne büyük olana, ne küçük olana laubali konuşan biriyim. Bilmiyorum, insanlara yaptığım iyiliklerim önüme kötülük olarak mı çıkıyor.

Jarılğap ihtiyar yüzü kaymış, başı eğilmiş bir şekilde oturarak başını salladı.

- Sürekli anlatmanın ne gereği var, en azından az zaman olsa bile, halk ağası oldum. Savaşın sonrası ekonomisi yıkılmış olan kolhozun bugünlerde gibi gelişip güzelleşmesine benim de katkımın olduğunu düşünüyorum. Hangi başkan benim gibi kolhozlularla barış ve uyum içinde yaşadı, söyleyin, Allah aşkına?

Geçenlerde Jarılğap amcanın anlattıkları aklıma geldi. “Kızıl tuw” kolhozunun eski başkanı buymuş diye tahmin ettim.

- Şimdi ise, bak, çiftlikten de kovmayı düşünüyorlar...

- Yok artık! – dedi Jarılğap amca korkmuş gibi başını kaldırarak.

- Öyle, aksakal, - Juman kahkaha atarak güldü. – “Eğitimin yok, hayvan yetiştirici meslek sahibi değilsin, çiftliği yönetemezsin”, - diyorlar.

- Aah, burdaki en çok süt veren inekleri getiren sen değil miydin? – dedi Ultuğan teyze de dayanamadan.

- Yapacak bir şey yok ki... O emeklerim bir hiç oldu.

- Kimmiş senin başkan yerine uygun olmadığını söyleyen? – dedi Jarılğap amca. Juman hemen cevap vermedi. Bardağın dibindeki çay kalıntılarıyla birlikte soğumuş çayını ağzını doldurarak bir yudumladı. Nefes alması öncekisinden daha da ağırlaştı.

- Gençler, - dedi sonra, - başkaları olsaydı tamam da... Dün örgülerini okşayarak kendim yetiştirdiğim Raygul... Bugün, işte, o da bana inat ederek istasyona kendisi gitti.

Şimdi üçü de sessiz kaldı. Kızın ismini duyunca profesörümüzün yolladığı mektup birden aklıma geldi. Bir müddet sonra artık kendiniz bilirsiniz demiş gibi Juman sitem ederek evden çıktı.

- Kızım, - dedi Jarılğap amca yüksek sesle. İç odadan ses gelmedi.

- Kızım! – dedi tekrardan. Bu sefer de ses gelmedi.

- Hey, duman mı oldun, nerdesin, Raygul! – diye bağırdı.

İç odanın kapısındaki perdeyi çekip benzi uçmuş kız çıktı.

- Baba, - dedi kısık sesle, - siz önce işi öğrenip sonra bağırsanız.

Bu anda Ultuğan teyzenin de:

- Aah, ne oldu ki, - dedi sabırlı bir şekilde. Jarılğap amca bana gözün ucuyla bir bakıp hiç bir şey demeden susup kaldı. Benim ağır sessizliği bozup söz sırasını almam gerekti.

- Raygul, bizim profesörümüze mektup yazan sen değil miydin? – diye sordum. Kız birden bana döndü. Geniş açılan yaşa dolu gözleri parıldayarak, surat asmaya hep hazır olan yüzü titriyordu.

- Ben...

Böylece Raygul’u buldum. Hocamın yolladığı selamı söyledim, mektubunu da teslim ettim.

Raygul önceden güvensizce bakarak mektubu açmadan birkaç kere zarfı elinde çevirerek inceledi.

- Adresi yok.

Hızlı hızlı okumaya başladı.

- Profesörün kendisi yazmış, - dedi hayrete düşerek bakan anne babasına. – Anne, mektubu nasıl başladığına baksana: “Raygul, bence, senin şımarık bir çocuk olman gerek...” Bana şımarık bir çocuk olduğumu söylüyor. Anne, tek sen bana “şımarığım” diyordun ya. Ne kadar iyi bir insan ya...

Büyük sevinci küçücük odaya sığmamış gibi Raygul koşarak dışarı çıktı. Raygul’un babası ile annesi hiç bir şey anlamadan şaşırarak oturuyordu.

- Bu ne be? – dedi sonra Jarılğap amca.

- Hani bir zamanlar anlattığı büyük adamdan mektup gelmiş muhtemelen, - dedi karısı.

- Aa!!

Jarılgap amca kızgındı. Gözlerini kapatan uzun kaşlarını çattı.

- Şu çocuğa yatağını hazırla, ondan sonra kızını bulup eve getir! – diye karısına emir verdi. – Sevincin de bir sınırı var...

- Şimdi kendisi de gelir muhtemelen. Olgun diyoruz ya, hala çocuk gibi, - dedi dayanamayan Ultuğan teyze.

Biraz hava almak için dışarı çıktım. Yaz ayının gecesi o kadar karanlık ki göz gözü görmüyor. Öyle gecelerde gökyüzünde yıldız da pek görünmez. Hafif, serin bir esinti var. Bozkırın serin havası. Bu manzaraya baktığında derin nefes alarak gözler nereye bakarsa oraya gitmek isteği geliyor. Awıl dışından, uzak bir yerden müzik sesleri duyuluyor. Zifiri karanlıkta müzik sesleri ne güzel geliyorlar! Sadece uyuklu bozkır değil de, gökyüzü dünyası da müzik ritimine katılmış gibidir. Bazı yıldızlar müzik etkisi altında bayılıp kayarak tam yere yaklaştığında kayboluyorlar. Şimdi ise delikanlılarla kızların neşeli sesleri, gülüş yankıları çok net duyuluyor.

- Şımarığım, minik kızcağızım...

Az önce kızını aramaya çıkan Ultuğan teyze de müzik dinleyip duruyor.

Benim için yatak iç odada hazırlanmıştır. Önce olduğu gibi değil, biraz dinlendiğimden olması gerek, ya da awıl gençlerinin neşeli eğlenceleri beni de yüreklendirmiş olabilir, neyse, ben uyumak istemiyordum. Bir müddet sonra kızını yanına alarak Ultuğan teyze de geldi. Neden olduğunu bilmiyorum, ama ben Raygul'un döndüğüne çok sevindim.

- Beğeniyor musunuz? – dedi o girdikten hemen sonra bir demet kır çiçeklerini uzatarak. Önce kendisi zevk alarak bir kokladı sonra benim önüme bıraktı. –Mektubu getirdiğiniz için size getirdim.

Onun yüzünde ilk zamanlarda olan patavatsız inatçılığının izi bile kalmamıştır. Üzerinden kırdaki misk çiçekleri koktuğu gibi bir koku geliyor. Neşeyle parlayarak çok güzelleşmiş yüzünün iki yanağı üzerindeki güzel gamzelerine bakıp duruyorum. O çekinmiş olması gerek birden kaşlarını çattı.

Arabada gelirken onun söylediği sözleri aklıma geldi:

- Raygul, siz niye benim damat olduğumu düşündünüz? – diye sordum.

Raygul önceden bana bakarak kurnazca güldü, ama benim gerçekten her şeyden habersiz, şaşırılmış olduğumun farkına varınca, aşındı.

- Siz gerçekten bilmiyor musunuz? – dedi sessizce fısıldayarak. – Çok ilginç, bende ise sizin fotoğrafınız bile var.

- Raygul, uyu artık, - dedi bu anda annesi ön odadan bağırarak. – Yarın kalkamazsın. – Ön odaya girerken Raygul kapının önüne geldiğinde anahtar çevirildi. Az duraklayıp fısıldayarak: - Bir dahaki gelişinizde doğrudan çiftliğe gelin, - dedi.

Ertesi gün çay içtikten sonra ben gitmeye niyetimi belirttim. Ultuğan teyze sadece bir gün misafir olup gittiğine memnun kalmadı.

- Yavrum, niye eve acele ediyorsun? İki-üç gün daha misafirimiz ol, - dedi kırılmış gibi.

- Daha gelirim ki teyze, nasip olursa daha çok gelirim. Raygul’la da işim var...

- Evet, gel, yavrum. Bizim de tek kızımız Raygul’umuz. Tek onun geleceğini düşünüyoruz. Her geldiğinde akıl ver kızımıza. Yalnız şımarığımız bizim, çocukluk yaramazlığı daha geçmemiştir.

Dışarıda kapı önünde dün gece Jarılğap ihtiyarın kendisi bindiği at eyerlenmiş, benim için hazır bekliyordur. İhtiyar atı bağını çözüp önüme getirince benim itirazıma bakmadan koltuğumdan tutarak ata binmeye yardım etti.

- Tekrar bekleriz seni, yavrum, gel. Yabancı değilsin, biz de senin bir evin olacağız. Dnürlerimize de selam söyle, - dedi Ultuğan karı tekrardan.

Hava daha ısınmadığından atı dörtnal koşturarak gidiyorum. Yol boyunca düşünme düşünme hiçbir cevabı bulamadım. Babamın “eski arkadaşım” demesi ne demek, Raygul’un anne-babasının ise “dünürlerimiz” dedikleri ne demekti? Ben asla duymadığım onlar hangi dünürler? Nasıl da duymadım?

Awıla geleli bir hafta sonra pazar günü sabah bahis açtım. Babam atını eyerlemiştir... Tarlalara bir bakmayı düşünüyordu. Annem erkenden kolhoz fırınına gidip fırına ekmek koyup (annem ekmek pişirirdi), kahvaltıya yumurta sürülen sıcak poğaça getirmişti. Ben kahvaltı yaparken babama eğer mümkün olursa bir at ayarlamayı rica ettim.

- Atla nereye gitmeyi düşünüyorsun ki?

- “Kızıl tuw” kolhozuna, - dedim ben stajımı anlatarak.

- Bugün Pazar, tatil günü ki, - dedi annem hemen konuşmaya katılarak, - giderse nerde kalacağı da belli, şu Jarılğap’ın evinde kalır.

- Onlar geçenlerde size “dünürlerimiz” demişti, hangi taraftan dünürünüz oluyor ki? – diye sordum.

Babam ne diyeceğini bilmeyerek şaşırdı. Annem ise kafasını sallayarak babama işaretlerle bir şeye ima ediyor. Annemin masa altında babamı dürtüklediğini de fark ettim. Düşüncelerine dalmış babam söylemeye hazırlanarak bir öksürüp:

- Yavrum, - diye, önce benim fark etmediğim farklı bir ses tonuyla söze başladı. – Geçmişteki adetlere göre çocuğu için hayat yoldaşı anne-baba tarafından ayarlanırdı. Bugünlerde ise o eski adet hala yaşamını sürdürüyor. Ancak, irade sahibi sensin, ya katılırsın, ya katılmazsın... Okulu iki sene sonra bitireceksin diye biz annenle birlikte hani o Jarılğap’ın kızını senin için istedik. Kızı iyi biridir. Anne-babasının kadirini de biliyor. Yalnız ikisini düşünmüş olması gerek...

Gerisi besbelliydi. Babacığımın söylediklerini sessiz dinleyerek karşılığında hiç bir şey demedim. Ne diyeceğimi kendim de bilmedim.

Eğer babamla annem farklı bir durumda tam bu şekilde söyleseydi, ben onları suçlayarak azarlardım. Şimdi ise tam bu sözleri tekrar tekrar dinlemek istiyorum. Sakıncası yok ki, ben Raygul’u çok beğendim. “Raygul, - diyorum tek başımayken fısıldayarak, Raygul önümde duruyormuş gibi, - izin ver, ben de sana ‘şımarığım’ deyim”.

Geçenlerde fısıldayarak çağıran Raygul’un sesi artık aklımdan hiç çıkmıyor.

“Kızıl tuw” kolhozuna gelince hemen ticari süt çiftliğine doğru döndüm. Atı bağlayıp küçük çiti yayan giderek geçtim. İçerisinde geniş bir avlu varmış. Kırmızı kum döşenmiş dallı yollar uzanıyordu. Otlaklardan dönen inekler serin yere yerleşerek rahat rahat yatarak geviş getiriyorlar. Rüzgarla çırpınan beyaz cübbeli sağıcılar acele ederek koşuyorlar. Onların arasında Raygul görünmedi.

Bir bayana sorduğumda çok kızarak baktı bana.

- Bu ne ya, Raygul’u isteyen çocuklar artıyor ya, - dedi bağırarak. “Ne istemesi be?” dedim ben öfkelenerek. Ansızın kıskançlık da ortaya çıktı.

Bayan beni bir kenarda yerleşen küçük, beyaz bir eve doğru yönlendirdi. Ön odaya girerken iç odadan duyulan şöyle konuşmaya şahit olarak, kapıda duraksadım.

- Raygul, - dedi çok sessizce bir delikanlının sesi, - ben bugün işime gitmeden sırf seninle konuşmaya geldim... Ne oluyor? Altı gündür akşamleyin evinin çitinin önünde dolaşıyorum, hep ısıklık çalıyorum. Niye çıkmıyorsun? Ya da sen artık benimle görüşmek istemiyor musun?

- Tabii, asık suratla geldiğinden zaten böyle konuşacağını sezmiştim, - dedi kızın neşeli sesi. – Hadi, doğru bana bak. Daha ne diyeceksin? Söyle.

- Raygul, - dedi delikanlı öncekisinden daha sessizce, - anne-babanın seni nişanlandırıdıkları doğru mu?

- Tabi ki, doğru. Hem de bu sene sonbahara kadar evlendirecekler. Biliyor musun, kimle, hani bir profesörden mektup getiren öğrenciyle...

- Evet, - dedi ağır ağır içini çekerek delikanlı, - o öğrenci, eğitim görmüş, ben ise basit bir traktör sürüyüm. Ne deyim ki, sen bilirsin.

Sandalyenin gıcirtısından yerinden kalktığını anladım.

Adil, - dedi kız artık ciddi bir şekilde. – Dur, önce dinlesene! Benim kendiminmi çıkmak istemediğimi düşünüyorsun? Babam son günler çok sert, hatta işe gitmeme bile zorla izin veriyor. Her şey o öğrencinin... O evimizde bir gün kaldı, ayrıca mektup getirdi. Ben ona: ‘Okuyan, eğitilmiş, akıllı çocuksun, fakat eşini anne-babana aratmaktan utansaydın’ – diye söylemeyi hedeflendim ama fırsatı olmadı. Bir dahaki ziyaretinde bu çiftliğe gelmesini söyledim. Gelirse kesin diyeceğim ki: ‘Gerçekten ben size saygı duyuyorum, fakat...’

Bundan sonraki sözleri duyduğumda ben nefes alamayarak çok ama çok üzuldüm. Orda durmaya dayanamadan çabuk gitmeye karar aldım. Ben tüm olayları en baştan itibaren sonuna kadar aklıma getirdim. Raygul’la ikimizin aramızdaki ilişkileri aklımda tartarak, söylediği sözleri inceledim. Gerçekten biz neredeyse hiç konuşmamıştık. Eğer o mektubu vermeden önce, babası olmasaydı, Raygul bana hemen sert sert diyecekti: “Utansaydınız, öğrencisiniz...” diyerek azarlayıcı bakışı göz önüme geldi.

Çiti geçip çıktığımda merkezdeki kolhoz yönetim tarafından müjde vererek iki çocuk bana doğru koştu. Beni biriyle karıştırmış olması gerek.

- Adil abi, müjdelere, Raygul ablamıza bölgeden bir mektup geldi.

Yanıma gelip birden mektubu uzattı.

Ben çocukları az önce çıktığım eve doğru yönlendirdim. “Hoşça kal, Raygul”. Görüşmeye cesaretim yetmedi, ikinci kere dönüp karşılaşamadığıma üzüldüm. Yapacak bir şey yok, geldiğim yolla awıla geri döndüm.

...Yaz stajım sonuna erip dönüşümde bölge merkezine uğradım. Serinleşmeye başlayan yazın son ayının bir günü idi. Dinlenme parkasında dolaşarak birden bölge oncülerinin onursal tahtasına rast geldim. Birçok fotoğrafların arasında gözlerim ortalarda bulunan bir kızın resmine düşüp onda durakaldı. Gevşek bir şekilde örülen kalın örgüsünü bir omzuna atarak, simsiyah gözlerini geniş açarak bir şeye hayranla bakakalmış o resimde. Bu, imajı göz önünden hiç gitmeyen Raygul idi.

3 : Kıskançlık

Güz idi. Awıldaki iletişim bölümüne şef olmaya iki çocuğu olan dul kadın Bağıla taşınıp geldi. Çoktan kapalı kalan postanın kapısı o gün akşama kadar genişçe açık kalıp evdeki kandil de gece yarısına kadar sönmedi. Gazete dağıtıcısı, aynı zamanda ev süpürücüsü olarak çalışan Polya teyze ile Bağıla sadece o gece içerisinde küçük küçük dört odayı badana edip, yıkayıp, temizleyip bitirdiler. Evin yeni sahibi, iki odaya büyük beyaz bir karyolasını, kaldırıldığında zorlanarak gıcırdayan masasını içeri alıp başka da eşyalarını topladı. Ayaklara mani olan çocuklarını soyundurup sırayla alınlarından öpüp yatırdıktan sonra Bağıla, gönlü rahatlamış gibi zayıf beyaz tenli yüzü yanan kandilin ışığında bürünerek gülümsedi.

- Böylece yaşıyoruz işte, - dedi o Polya teyzeye bakarak. Bu sözleri sevinçten mi, üzüntüden mi söyledi –anlamak zor idi.

Ev içerisinde sadeliğine içini çekerek göz atan Polya teyze:

- Henüz tam olarak taşınmamışsınız sanırım? – diye sormuştur.

- Tabii ki, - dedi onun sorusunu kendince anlayan Bağıla, masaya ak dastarkanı sererek, - Şimdi o tarafta ineğimiz kaldı, onu da getirebilsek.

Yarına iletişim bölümü çalışmaya başladı. İlk başta gelenler az idi. Fakat öğleye doğru tüm awıla postanın yeni şefi hakkında: “Vay, insanın güzeli işte öyle olur” diye övme sözleri dağıldı da, çok uzamadan ilk odaya serilmiş eski kilime ayaklarını silerek gürültü çıkararak gelen-gidenler çoğaldı. Bazıları olmasa çoğunluğu ufak tefek şeyi bahane edip sadece posta şefini görmeye gelenler idi. Kadının düşünceli bakan, uzun kirpikli büyük zeytin gözleri, nar gibi kırmızı dudakları, dik tuttuğu zarif vücudu onların çok hoşuna gitti.

Akşamleyin ise Bağıla iletişim hizmetçilerinin formalı kıyafetini giyip iki çocuğunu yanına alıp dükkan tarafına gittiği zaman arkasından nice gözler ayrılmadan bakıp kalmışlardır.

Kolhoz yöneticisi Dawılbay evinin yanına yerleştirdiği sandalye üzerinde oturarak dinleniyordu. Eşi Mağiya, az önce elediği unu bırakıp, onun yanına gelip durdu. Başını eğerek parmaklarını dişlerinin arasında gezdiren Dawılbay eşine gözlerini

dikerek bir baktı, ağzı boş olmadığı için hiçbir şey söylemedi. Böyle durumlarda kocasının kendisine tahammül edemediğini bilse bile Mağiya gitmedi. Anlaşılmayan şekilde birbiriyle çakışarak çıkmış dört ön dişini göstererek gülümsedi. Çıt ederek tüküren Dawılbay eşine tam bağırıvermeye odaklanırken ansızın gözleri sokak tarafına düşüp şaşakaldı. Çok yakın bir yerde, yöneticinin evinin yan tarafından iki çocuğuyla postanın yeni şefi önünü kesip geçiyordu. Dawılbay parmaklarını dişlerinin arasında bir gezdirip, bir tükürdükten sonra yanında duran eşini de unuttu. Güzel kadının her adım atışına medet uman gözlerle bakarak donup kaldı.

- Vay canına! – dedi imrenerek.

Mağiya kocasına içini çekerek bakıp biraz daha sessiz durdu ve eve girdi.

Bu günden itibaren Dawılbay evine döner dönmez dinlenmek için oturduğu eski yerine sandalye yerleştirip dişlerinin arasında parmaklarını gezdirerek oturmaya alışkanlığa dönüştürdü. İki gözü posta tarafına bakıyor. Oraya girip çıkanları izliyordu. Bu hareketi eşini çok üzüyordu. Kocasının acımasız emrinden dolayı hiçbir yere gitmeyen, hiç kimseyle konuşmayan Mağiya, tüm azaplarını tek başına evinde oturarak çekti. Gittikçe posta şefine karşı çekememezlik de oluştu. Dawılbay'ın evinin yanına oturup posta tarafına gözlerini dikerek baktığı zamanlarda o: “Hayırsız, hiçbir şey görmemiş gibi gözlerini ayırmadan bakmanı senin...” – diye müteessir oluyordu, ama korktuğundan hiçbir şey diyemiyordu.

İki-üç gün sonra Mağiya, tam uzaklara misafirliğe gidecek biri gibi en güzel kıyafetlerine giyinip postaya uğramaya toparlanmıştır. Bu ziyaretin amacı da posta şefini yakından incelemek idi.

Tam evden çıkarken aynaya bakarken morali gene bozuldu. Kendi görünüşünü kendisi beğenmedi. Yüz görünüşü yirmi yedi yaşındaki bir kadının gibi değil, yassı ve yaşlı görünüyordu. Zamanından erken ortaya çıkan gözlerinin çevresindeki, ağzının etrafında yayılan ufak kırışıklıklar, geçen seneki düşüğün izi olarak kalan siyah lekeler de sağlıklı görünümünü bozup çok sevimsiz bir görünüş veriyordu. “Kadının mutluluğu – güzelliğindeymiş” – diye düşündü Mağiya, gözleri yaşlara dolarak. İşte o aynanın önünde dururken kendisinin bugünden yaklaşık on yıl önceki halini hatırladı...

Mağiya, çobanın kızıydı. Çocukken beşinci sınıfı bitirince anne-babası ondan sonra eğitimine devam ettirmeden yanlarına alarak otlaklara götürdü. Eski örflere sadık

olan ihtiyaclar yegane kızlarını üzerine titreyerek özenle bakarak yetiştirdiler. On yedi yaşına geldiğinde yakında eşi ölüp, karı arayan, Mağiya'dan on altı yaş büyük kolhozun zooteknisyenini Dawılbay'a verildi. Anne-babasının kararını tartışmadan kabullenmeyi kendisinin vazgeçilmez vazifesi olarak düşünen kız; aşk, sevgi gibi şeylerin ne olduğunu bilmeden orta yaşlı erkeğe eş olarak verildi. Utangaç, yumuşak karakterli genç gelin, ilk günlerden başlayarak inatçı, kabadayı kocasından çok çekiniyordu. Genç eşinin güzel görünüşünü tüm halktan kıskanan Dawılbay, Mağiya'nın birine bakarak gülümsediğini gördüğünde onu dövüyordu. Böylece en ufak şey için karısını dövmeyi bir alışkanlığa dönüştüren herif, yaklaşık on yılın içinde genç karısını yaşlı bir kadının haline getirmiştir. Bir şaşırtıcı özelliği de, Mağiya kocasının cebir-cefasını hiçbir zaman hiç kimseye anlatarak yakınmıyordu. Tüm eziyeti sessiz kabullenip, sessiz katlanıyordu. Bundan dört sene önce Dawılbay kolhozun yöneticisi olarak seçildi. Morali iyileşip, havalara girmeye başladı. Artık o, eşini beğenmeyip awıldaki genç bayan-kızlara bakarak ivedi dolaşmalara daldı. Kuru ağaç gibi donmuş, azap ile vurmaları katlanmaya alışmış Mağiya zamanla dili çözülüp kocasını takip etmeye başladı. Fakat tüm çabaları boştu. Kocasından hiç utanmazdı. İçtiği günlerde eşini yere sererek döverdi. Fakat awıl halkı evin içindeki bu durumlardan habersiz olacaktı... “Hey, dünya, tüm mutlulukları, tüm nimetleri vermesen de, güzel olarak niye yaratmadın acaba” diye içini çekti kadıncağız. Bir an üzerindeki çıkarmak istemiş gibi durdu da, ama sonunda ondan fayda da, zarar da gelmeyeceğini bilerek postaya doğru yürüdü.

Mağiya kapıdan girerken içeridekilerin “yöneticinin eşi” diye fısıltıları net bir şekilde duyulup, bölme önünde sırada duranlar yol açarak yerlerinden kaymaya başladılar. Fakat onların bangırdamalarına posta şefi kafasını bile kaldırmadı. Belirsiz formları tek düze boncuklar gibi güzel yazısıyla acele etmeden doldurup, iki-üç yere pat küt diye mühür bastı.

- Hadi bakalım, sıra sizde mi? – diye o şimdi sırası gelen insana döndü. Mağiya çok yakın gelip kadına dikkatli bir şekilde bakarak inceliyordu. El övüyorsa hakikaten hakke diyor muş. Yazarak oturduğu halinde bile hafifçe hareket eden gerdanı, birazcık sol tarafa döndürdüğü beyaz boynu, gözleri büyüleyerek iradesiz baktırır.

- Benim işim..., - dedi Mağiya.

- Evet, buyurun, - diyen Bağıla onu anca şimdi gördü. Kendisine gözlerini dikip bakan güzel yüzden dolayı Mağıya'nın yüzü dayanamayıp ifadesini değiştirip içini çektiğini kendisi bile fark etmedi.

- Gazetelerimizin hepsi gelmiyor, - dedi. Posta şefi Mağıya'nın soyadını, ismini sorup yan odanın tabanını temizleyip yıkayan Polya teyzeyi çağırdı.

- Yapma, yavrum, - dedi önlüğüne elini silerek giren Polya teyze tiksinererek. – Gazetelerinizi ben her gün bizzat götürüp kocanızın ellerine teslim ediyorum.

- Kim bilir, Dawılbay eve gazete getirmiyor.

- Öyleyse ben götürüp sana teslim edeyim. Evlerimizin arası da yakındır.

Bunu söyledikten sonra Polya teyze kendi işlerine döndü. Sizinle işim bitti demiş gibi posta şefi Mağıya'ya ihtimamla bir daha baktı ve sıradaki insana döndü.

Soğumaya başlayan güzün bulutlu günlerinin birinde al don kırmızı sarı ata binen yuvarlak ihtiyar, büyük, ay şeklinde boynuzlu kahverengi ineği önüne katıp götürüyordu. Bağıla da, çocukları da önünden koşa koşa çıktı. İneğin baş ipini ele alırken hayvanı ovup okşayarak çok sevindi. Polya teyze ise mektuplar ile gazeteleri dağıtıp döndüğünde posta şefi gülümseyerek evinin avlusunda duruyordu.

-Bizim ineğimizi getirdiler, gelin, bakar mısınız? – diye iki ayağını bir pabuca sokarak evin arka tarafına sürükledi. Kahverengi inek burnundan ses çıkararak nefes alarak önüne koyulan az otu ateş gibi alevlenen diline sararak hapır hupur yiyordu.

- Bunun nasıl bir inek olduğunu bir bilseniz, Polya teyze. İnek değil, akar sütün kaynağıdır. Buzağılamasına on gün kala sağılıyor. Kendiniz görürsünüz, - diye Bağıla ineğini övüp duruyordu. – Eski yerimizdeki bütün komşumuz da: “Maşallah, bir evin bereketidir servetidir”, - diyorlardı. Hatta bana sat diye ne kadar yapıştı onlar. İki çocuğum var, niye satayım.

Polya teyze şefinin çocuk gibi sevinen karakteri ile övmesine az gülümseyip, ineğin memesini tutup tüylerini de çekip baktı. Tek söylediği:

- Kış yaklaştı, şimdi bir-iki kızak ot getirttirirsen iyi olur, - dedi.

- Evet, evet, - deyip ineği ile ilgili kışa özgü bu problemi yeniden aklına getirmiş gibi Bağıla düşünüp kaldı. – Bugün kolhoz yöneticisine gideceğim...

Kışın ilk günlerinin güneşli havası hem insana hem de hayvana rahat verici idi. Posta evinin dışarısındaki ufak tepenin üstündeki kar eriyip kararmıştır. Kışın yiyeceklerinin azlığını sezmiş gibi kahverengi inek ara sıra o tepecikteki karın suyu ile yumuşayan tüy çimen, pelinle besleniyordu.

Bağıla ile çocukları ise kahverengi inekten gözlerini ayırmadan bakarlardı. Hiçbir yere çıkmadan, sıcak evde sadece pencerenin önünde oynayan iki çocuğu bazı zamanlar bu seneki buzağın kime ait olacağına dair tartışırlardı. Anneleri onlara gülümseyerek:

- İkinize de yeter, beraber binersiniz, - diye gülerdi.

- Ama ben beraber binmek istemiyorum, - derdi daha küçük olan yaramaz oğlu sinirlenerek. – daha iyisi iki buzak doğursun.

Bu sözlerle Bağıla var sesiyle sad olarak gülerdi. Polya teyzeyi çağırıp ikisi beraber gülerdi.

Ocağın ortasında kar fırtınalı bir gecede kahverengi inek buzağıladı. Şaşırtıcı olanı, küçük çocuğunun dediği gibi ikiz buzak doğdu. Çocukları sonsuz mutluluk yaşıyorlardır. İkisi iki buzağı kendi arasında sahiplenerek paylaşıp, ilk odadan eve girmeyip duruyorlardı.

Bağıla kahverengi ineğin önüne tepeden bol bol ot getirip ilk uızını da sağıverdi.

Şubat ayın başlarında yağmış kalın kar küçücük tepeyi tamamen katılaştırmıştır. Kahverengi inek sadece yeme bağlı kaldı. Bu zamanda ahırın üstündeki ot da bitmek üzereydi.

Gazete ve dergileri, mektupları sıralayıp işini bir hayli tamamlayıp yerine Polya teyzeyi bırakıp kendisi kolhoz yöneticisine gene bir kızak ot sormaya gidecekti. Dışarıda hava soğuk idi. Batmak üzere olan güneşin uzaktan dolanarak düşen nurunu kırmızı camdan geçirmiş gibi ayaz tutmuş. Kuzeyden yüzü yakan soğuk rüzgar esiyordu. Bağıla'nın yüzü soğuktan alelacele parlayıp öncekisinden daha da güzelleşiverdi. Normalde ayaklarına bol gelen ağır piması da halen küçülüp ayaklarına tam olup hafiflemiş gibiydi. Sonsuz bozkırda oynayan geyik gibi bütün vücudu serbest bir şekilde hareket ederek ilerliyordu. Nasıl hafif bulutsuz gönül, nasıl rahat soğuk

hava! “Pekala, dul olsam da böyle özgürlüğümün kendisi de bana fazladır”, - diye düşündü konseye yaklaştığında.

Konseyde kişi çokmuş. Tüm ekip başları, çiftlik başkanları, işçiler, herkes toplanıp bir meseleyi çözemiyorlardı. Yöneticinin odasını tamamen sigara dumanı basmış. Bağıla girip kapının önünde durdu. Suratı asık olan yönetici, ansızın neşelenip kafasını eğerek selam verdi. Başka kimse buna dikkat vermeden tartışmalı sohbetlerine devam ettiler. Biraz dinleyip durduktan sonra Bağıla sohbetin içeriğini tamamen anladı. Kolhozun kış için hazırladığı ot yetersiz olmuştur. Şimdi bazı uzak arsalara gidip, oradaki otları getirmeyi düşünüyorlardı.

Bundan sonra ikişer-üçer, birinden sonra biri sırayla yöneticiden görevlerini aldıktan sonra millet dağılmaya başladı.

- Evet, mevzunuzu anlatın, - dedi bir an yönetici Bağılay’ya bakarak. “Sorsam mı, sormasam mı?” diye kararsız kalan Bağıla biraz çekindi.

- Ben... Öylesine... Yıl başı için yazılan gazete ile dergilerinizi zamanında alıyor musunuz? Onu öğrenmek için geldim.

- Teşekkür ederim, bunu sormaya gelerek iyi yapmışsınız, - dedi yönetici cevabı hoşuna gitmemiş gibi. – Hepsini alıyoruz. O gün yengeniz gidip söylediğinden beri, - diye Bağıla’nın söyleyeceklerine yön verdi. – gazeteler eve getirilmeye başladı.

Bağıla döndüğünde arkasında tepeden tırnağa kadar yeni giysiler giymiş, pelüş palto giyen yöneticinin eşini gördü.

- Başka mevzunuz yok muydu?

- Yo-yok, - dedi hala iki seçim arasında kararsız kalan Bağıla. Yönetici gülümsemiş gibi oldu da, öncesinden daha beter çekinen Bağıla çıkıp gitti. “Tüh, - ayıp olmuş gibi ya, - dedi dışarı çıktıktan sonra, - ergen kız gibi çekinip durmam da neydi öyle? Ayıp ya..”

Yöneticinin eşi Bağıla’yı gözleriyle ateş edecekmiş gibi bakarak uğurladı. “Kara hilekar, - dedi patlayacakmış gibi, ‘öylesine’, - diyor, galiba çok ama çok öylesine geziyorsun”. Kocasının yanına gidip, sadece fısıldayarak eve ne zaman döneceğini sordu.

- Ooof, döneceğim ya, - dedi suratını gene asmış, yüzünü ekşitmiş Dawılbay, sinirlenerek, – insanlar afalladığında sen de karışıp duruyorsun...

Dünden beri aç kalan kahverengi inek bugün sabah sürekli böğürüp yerinde hiç duramadı. Can çekişip direği dört döndü. İneğinin her böğürüşü kalbine ok gibi saplanan Bağıla, ipi alıp yöneticinin evine doğru yürüdü. O an yöneticinin evine ikinci kızak ot getirilip indiriliyordu. Dawılbay, paltosunu üzerine atıp kapısının önünde yürüyordu. Yataktan yeni kalkıp, elini yüzünü de henüz yıkamamıştır.

- Komşu, ineğim açtır, - dedi selam verdikten sonra Bağıla.

- Eee, alın, alın. Kaldırabileceğiniz kadar alın. – Bu sefer de yönetici konseyde olduğu gibi kurnazca gülümsedi. Ondan sonra otu indiren delikanlıya kızakta kalan otu postaya götürüp orda indirmesini emretti. Ev işleriyle uğraşarak girip çıkan Mağiya:

- Kendimize de yetmeyecek, - diye karışmak istedi. Dawılbay ona dik dik bakarak sözünü kesti. Bağıla, teşekkür edip kızıağı takip ederek peşinden gittiğinde:

- Bu ot kaç güne yetecek? – diye sordu yönetici. Kendisi de bakıp ölçebiliyorsa da koruyuculuk göstermek istemiştir.

- Birkaç güne...

Dawılbay, kafasını sallayarak, düşünerek biraz durdu.

- Siz böyle yapın. Bu otu bir şekilde yaklaşık on güne yetiştirmeye çalışın. Gündüz ineğinizi serbest bırakıp bizim eve doğru gönderin. Zaten awılın bir sürü hayvanın gözleri bizim ahırın etrafında saçılan otun üzerindedir...

Çapakları temizlenmeyen gözlerinde tekrar gülümseme görüldü. Son sözlerini şaka şeklinde söylese de Bağıla'ya bir fikrin ucunu sezdirmiş gibi idi. Yöneticinin gülümsemesi de, sözleri de onun hoşuna gitmedi.

Ondan iki gün geçince geceleyin Bağıla, çocuklarını uyutup kendisi kitap okuyordu. Yavaşça kapıya vuruldu. Korktuğundan olması gerek Bağıla'nın kemikleri titremeye başladı, hareket edemedi donakaldı. "Bırak, ayıptır, biri işi olup gelmiş olabilir" diye düşündü. Fakat gizli ve kısıp bir şekilde çıkan ses, durumun öyle

olmadığını gösterdi. Bağıla yerinden kımıldamadı. Yönetici evin diğer yanından derin karda zorla yürüyerek pencereye geldi. Cama vurdu.

- Komşu, hey komşu, ben üşüdüm, - dedi yalvaran bir sesle. Bağıla'nın ağır ağır sözleri söyleyip, bağırırvesi geldi de, çocukları korkuturum diye kendisini zorla tuttu. Sadece kalkıp ve gidip kandili söndürmeye gücü yetti. Tüm vücudu öncekisinden daha da çok titremeye başladı. Horlayan his boğazını düğümledi. Son aylarda tamamen unutulmaya başlayan, kadınlara düşkün olan müzisyen kocası aklına geldi: ilçedeki yüzü parlayan tüm bayanların peşine düşüp düşüncesiz dolaşıyordu. O zamanlar onun o hareketlerine yüz veren kadınları kurşuna dizerdi de ateş edecek okları yoktu. Kocasından da, kadınlardan da ölercesine nefret ederdi, iğrenirdi. O her yeni bir şarkıyı bir kere dinledikten hemen sonra nasıl çabuk ve kolayca ezberlese, Bağıla'dan o kadar kolayca, çabuk ayrılmıştı... “Koskocaman adam, bu yöneticinin bu hareketlerine ne dersin? Tüm erkeklerin tek bildiği bu mu acaba?” – dedi gözleri yaşlara dolarak.

Kocasının kızgın olduğunu, Mağiya, onun ayaklarını sertçe silkip kapıyı sinirli iterek açtığından anladı. Gözleri ateş fişkıran Dawılbay, sandalyeye pat diye oturdu ve eşine işaret ederek ayakkabılarını çıkartmasını emretti. Mağiya onun üzerindeki karı temizleyip pimasını çıkarttı. “Allahım, nerede bu kadar karda yürümüş acaba?” diye düşündü. Dawılbay o sinirli halinde hiçbir şey demeden ters dönüp uyuyakaldı.

Ertesi gün öğlen o konseyden kolhoz muhasebeci ile beraber eve geldi. Yemekten önce iştahı açmak için ikisi köşeli bardağı sonuna kadar doldurmadan arak içti. Herşeyi konu edinerek muhabbet ettikten biraz zaman geçince ikisinin de yüzü kızarıp terlemeye başladı. Bu halinde övünmeyi çok severdi. Dawılbay eşine:

- Ey, senin dinleyecek muhabbet değil, çıkıver, - diye bağırdı ve muhasebeciye kendisinin postanın yeni şefi ile “yakınlığını”, önceki gece onun evinde olduğunu anlatarak hava attı.

Mağiya, ilk odada durarak kocasının: “Zavallı, kapısının önüne gelip öksürmemi duyunca kapıyı hemen açtı. Kendisi içeriye aldı. Ben de oturacak çok zamanım yok deyince, birden...” dediğini duydu. İkisi de kahkaha atarak güldü.

Bağıla, ilk bir-iki günde ineğini serbest bırakmadı. Fakat yöneticinin dediği güne kadar otun yetmeyeceğini net bir şekilde anladıktan sonra, ineğini serbest bıraktı. Bu durumu kahverengi inek de iyi anlamış gibi bol ota gözü düşüp uzaklara gitmeden dönüp dolaşan kendisi gibi hayvanlara katılıp yöneticinin evinin etrafından çıkmaz oldu.

Bir akşam Bağıla ineğini getirmeye gittiğinde evin kapısının önünde Mağiya ile yüz yüze karşılaştı. Soğukluk saçan öfkeli bakışından rahatsız olan Bağıla, sadece selam verip geçmek istiyordu, fakat Mağiya onu durdurdu:

- Bu serseri dolaşan inek sizin miydi? – cevabını kendisi bilse de kasıtlı sordu yöneticinin eşi. – Bir bakarsan buraya gelmeye ayağı kötü almıştır. Akşama kadar kova kova rahatsız oldum. Çekinen Bağıla:

- Bu evdeki adam serbest bırakıp gönder deyince... - derken Mağiya onun sözünü kesti.

- Bu evin adamı ne... - alay geçerek yüksek sesle sözlerini tekrarlayarak, - kim rast gelirse onun hayvanı için ot getiriyor mu? O her hafta iki kızakla getirilen ot yöneticinin babasına mı ait? Kolhozun otudur o. Onsuz da zaten dillere düştük.

Bağıla, hiç ağzını açmadan ineğini öne katıp gitti. Yöneticinin eşine karşı kırılganlığı çok büyüktü. “Kim bilsin, - diye düşündü evine geldikten sonra, - kocasına ot isteyip tekrar tekrar gittiğimi o kötüye çekeceğini”. Aklına bu düşünce geldiğinde kendisinin horlandığını hissetti. Kahverengi ineği gündüz-gece bağlayarak bir daha serbest bırakmadı. Çok az kalan ot az gün içinde gene bitti. Kış ise daha uzun sürer. Bağıla’nın artık ot isteyerek birden konseye gitmeye takati yetmedi. Kahverengi ineğin burnunu çekerek böğürüşü her gelişle arttıkça canını çok acıtıyordu. Çevresindeki bütün komşularına rica etmeyi denedi. Fakat bu halle de iki-üç günden fazla dayanamadı. “Namusum temiz olup da niye çekiniyorum ki? – dedi o tamamen çaresiz kaldığında. – Eğer yöneticinin eşi gerçekten kötü düşünüyorsa netleştirip açıklamam lazım. Bana getirip ot vermekse kolhozun vazifesidir”. O bu şekilde kendi kendine destek vererek konseye doğru yürüdü.

Bağıla’nın konseye doğru yürüdüğünü Mağiya kapısının önünde durarak gördü. “Kasılarak yürüyüşünü kara hilekarın”, dedi çok öfkelenerek. Az önce uğraştığı işini

bırakıp üzerine paltosunu atıp alelacele evinden bu da çıktı. Tam bu anda iki buzağını yanına alıp baş ipini sürükleyerek kapısının önüne gelip yolunu kapatan kahverengi inek gözüne diken gibi battı.

- Yaaa! O, lanet olasının malı, - diye çığlık atarak ileri atlayıverdi. Ansızın eline kapının yanında duran balta geçti. İneğe doğru attı. Keskin balta güneşin ışığını aksederek parlayıverip yüzü ineğin kalçasını kesti.

Mağiya, duraksamadan konseye doğru sinirli bir şekilde koştu. Gözleri kan çanağına dönmüş, posta şefine atlayıp parçalamaya hazır idi.

Konseye girerken Bağila'nın ağır, sert sesini duyunca durup kaldı.

- Ne dersiniz deyin. Ot getireceksiniz.

- Aman komşu, ben ne yapayım, ne yap diyorsunuz bana? Kolhozun malına da ot yetmiyor. Bbeni zor durumda bırakıyorsunuz... - dedi çaresiz kalan Dawılbay. Ondan sonra önündeki tık-tık eden masa saatine bakarak biraz oturdu.

- Pekala, şimdi bizim ahırımızın üstündeki otun yarısını size getiririm.

- Hayır, ne diyorsunuz, - dedi Bağila korkmuş gibi.

- Ne yapayım, başka çarem yok.

- Ne biçim insansın sen! – dedi bu an kapıdan girer girmez Mağiya Bağila'ya atılarak. – Sana insanca anlatıyor ya. Yarısını değil, al, otun hepsini al!..

- Dur, senin burnunu sokacağın bir iş değil, - diye sırtan Dawılbay onun sözünü kesecekti fakat Mağiya öncekisinden daha çok kızarak:

- Hepsini alsın, hepsini, - diye öfkelenerek ağlayıverdi. Tam bu anda dışarıdan hıçkırarak ağlayan çocuk sesi duyuldu. Bağila dışarı atıldı.

- Anne, bizim inek öldü... İçi yarıldı...- dedi hıçkırarak ağlayan küçük oğlu.

Bağila evine döndüğünde kahverengi inek kapı önünde bağırsakları sürüklenmiş halinde zorlanarak yerde inleyerek yatıyordu. İki buzağı, annelerinin bu yatışını anlamayarak kokluyorlardı. Akan kan kıskançlığın izi gibi yöneticinin evinden bu tarafa doğru uzanıyordu.

4 : Bulunmayan mekân

Yeni mekân – demir yolun boyunda yerleşen küçük awıla taşındığı günün ertesi gün Uazipa, hayatında ilk defa eski inançlara uygun olarak komşularına yedi tane şelpik dağıttı.

“Ya Rabbim, - dedi o içinden, - Bu yerde kalmamıza yardım et!”.

Öyle demeye hakkı da var: bu demir yolu üzerindeki küçük bir awıl, Uazipa’nın Omirbay’la beraber oturduğu on üç senenin içindeki on yedinci mekânı idi. Omirbay, Uazipa’nın üçüncü kocasıydı, Uazipa ise Omirbay’in dördüncü eşiydi. İkisinin bir birine ilk kavuştuğu gün hala Uazipa’nın göz önünde. O zamanlar kırık yaşlarında olsa da, çocuklarının olmadığından o çok genç ve güzel görünüyordu. Genç kızken evlendiği ilk kocası, savaşa gidip habersiz kaybolmuş, ondan sonra Uazipa eski adete uygun olarak bir ayakla tabutta olan ihtiyarla evlenmiştir. Omirbay ise savaş bitince awıla dönüp kolhozda ekip başı olarak çalıştı. Ekibine aşçı olarak Uazipa’yı işe aldı. İşte o zaman bunların arasında konuşmasız sadece anlamlı bakışlardan özel sıcak ilişkiler doğdu. Uazipa Omirbay için yemeklerin en lezzetlisini saklayıp, onun her gelişini dört gözle beklerdi. Bir günün sabahında öfkeden gözleri dönerek suratı asık Omirbay barakanın alçak kapısına kafasını çarpmamak için eğilerek zorla girdi. Elindeki kalın kızılcıktan yapılmış saplı kırbacını çevirerek biraz durdu da:

- Uazipa, ben eşimi kovdum. Gel, benim evime sahip ol, - diye en kısa yoldan söyledi.

İkisi evlendikten sonra çok geçmeden Omirbay, işinden çıkarıldı. O zamandan beri göçebe hayatları başladı.

O zamandan beri çok göç edip, farklı yerlerde kaldı. Eğer bunların göç ederek geçmiş olduğu yolunu uzun arkanla ölçse, Uazipa’nın hesabına göre kendilerin oturduğu dört bölgenin toprağını iki kere çevirip bağlanabilececek olacaktır. Omirbay’ın yapmadığı iş herhalde kalmadı. İlkbahar geldiğinde ekin ekmeye çıktı, sadece 2 günden sonra “Hayır, kocakarı, gün boyunca toprakla uğraşmakla hayat olmaz” – dedi. Otun biçilme zamanında ot biçmeye gitti. Fakat birkaç gün çalıştıktan sonra yine öyle bir hayat olmaz diye işten ayrıldı.

Böylece o kolhozdan kolhoza geçip mekânı değiştirip duruyordu. Uazipa'nın şaşırdığı başka bir mevzu ise nedense kocasının kolhozdan ayrılmasına karşı çıkararak kalmasını isteyen kimse olmadı. Her yerde ona iş de bulunurdu, fakat gitmeye kararlıysa kimse de onu tutmazdı. Bir kolhozda onu hayvanları otlatmaya göndermeyi de denemişlerdi. Ahırda kış için hazırlanmış olan otu güzden itibaren koyunlara verip kışın yemsiz bırakarak neredeyse onları öldürecekti. Sonunda: “Hayır, kocakarı, evsiz barksız hep böyle göçe göçe hayat olmazmış” – dedi... Bunun hepsine Uazipa hiç bir şey demeden kabullenip, gidelim dediği yere gidiyordu.

Artık bu işte. Omirbay'ın göçe göçe gelip durduğu yer, bu küçük awıl oldu. İşi de kolhozdaki gibi değil, rahattır. Görevi, yaklaşık on evin ortasındaki ağaçtan yapılan dükkanı gözetlemek.

- Kocakarı, bu gerçekten rahat bir yermiş, - dedi o, - demir yolu var, dükkan da burda, çok yakın. Her şeyden önce de, işi desene, sağlam bir düzeni var...

Göç etmekten artık çok bıkan Uazipa, kocasının bu sözlerine çok sevindi. Bir yerde yerleşip, sakın bir hayat yaşamaya ne değer ki. Awılın yerleştiği yer, “dağları delip, taşları yarıp geçen” demir yolu boyundaki derin kanyonun içi idi. Demir yolu tüm kanyonun boyuna uzanmıştır. Ağır tren geçerken kanyonu dolduran yankılar kulakları yarıyor. Ancak tren geçtikten hemen sonra dünyadan ayrı kalmış gibi, küçük awılı gene derin bir sessizlik kaplar.

Omirbay'a çifte tüfek, büyük sarı don ve Uazipa ikisinin dört ayağını sığdırabilecek büyük siyah pima verildi.

İlk günleri Omirbay gün batır batmaz giyinip tüfeğini arkasına asıp dükkanın etrafında daireler çizerek sabahlıyordu. Sabahında sofraya oturduğunda:

- Uykusuz kaldığında iştahın açılıyormuş, haydi, kocakarı, yiyecek ne var? – diye kibirlice konuşurdu. Ondan sonra gün boyunca horlaya horlaya başını kaldırmadan uyurdu. Fakat, birkaç ay sonra Omirbay, işine bayağı alışınca geceler arada bir eve uğramaya başladı. Bu eve gelişleri zaman geçtikçe artmaya başladı. Güzün soğuk fırtınaları esip hava da soğudu. Omirbay, rüzgarda sigarayı yakamadığını bahane ederek bir saatte iki kere eve gelmeye başladı. Bir-iki kere kar da yağdı. Şiddetli ayaz, yüzü yakarak geceleyin daha da kuvvetleniyordu.

Günün birinde Omirbay, gece yarısında eve girip sobanın yanına yerleşip ısınarak oturdu. Evin içi karanlık olsa da sobadaki ateşin aydınlığından onun yüzü çok net bir şekilde görünüyordu. Yatakta uyanık yatan Uazipa, kocasının belirginleşe kararan yüzüne uzun uzun baktı. Gerçekten, son zamanlar Omirbay zayıflamaya başlamıştır. Ayrıca canı bir şeye sikkın gibi gözleri endişeli bakıyor. Son iki ayda bırakmış olduğu bıyıkları seyrek seyrek çıkarak kırışıklı yüzünü daha da yaşlı gösteriyordu.

- Oy-bay, niye oturuyorsun, gitsene işine! – dedi Uazipa. Fakat kendisi kocasına içinden acıyordu.

- Kocakarı, benim burnum bu soğuk havaya dayanmıyor herhalde, - dedi kendisini aklamaya çalışarak söyleyen Omirbay. Ondan sonra ağır basarak çıkıp gitti.

Bu geceden itibaren Omirbay, burnunu okşayarak sobanın önünde uzun uzun oturmaya başladı. Kocasını evden kovarak, rahat vermemeyi Uazipa da uygun görmedi. “Zavallı, büyük sevinçten girmiyordur eve”, diye düşündü o.

Artık Omirbay sık sık dışarıya çıkmaktansa dükkanı etrafına evin penceresinden bakarak gözetlemeye başladı. Fakat sobanın yanından sık sık kalkıp, pencerenin yanına gidip camdan bakıp durmak da rahatsız edicidir. Sonunda o pencerenin yanına sandalye koydu. Tüfeği elinde hazır bir şekilde tutarak ona rahat bir şekilde oturdu. Dükkanı böyle gözetlemeye başladı.

Sarı donun dışına yalpık bir kemer bağlayıp, siyah keçe çizmelerini giyip, gece boyunca evde oturarak dükkanı gözetlemekten daha rahat ne olsun.

Uykulu uykulu oturarak uykuya dalıp da gidebilir. İlk zamanlar buna memnun olmayan Uazipa, zamanla alıştı. “Ne yaparsa yapsın da, artık taşınıyoruz demese yeterlidir”.

- Kocakarı, yarın gündüz de uyursun, sen de kalkıp otursana, - dedi günün birinde Omirbay, tek başına oturmaktan canı sıkılınca. Uazipa sessiz giyindi. Artık pencere önüne iki sandalye koyulup, karıkoca olarak ikisi beraber dükkanı gözetlerdi. Günler geçiyordu.

- Kocakarı, sen gidip çevresine bir bakıp gelsene, al tüfeği...

Uazipa dükkanın çevresine bir bakıp döndüğünde Omirbay, pencerenin kenarına başını dayadığı halde uyuyakalmıştır.

Böylece hasretli, hüznü ve uzun geceleriyle kış ayları da bitti.

Günün birinde Uazipa, dükkan çevresini dolaşıyordu. Tam bu anda kanyonun tepelerinden bağırırken buhartenin sesi kadını ürküttü. Gece yarısında gökteki ay tam tepede durarak etrafı süt gibi beyaz ışıklara büründürmüştür. Uzaktan gelip geçen ağır tren çok gürültü çıkararak hızını azaltmadan küçük avılın ortasından geçip gidiyordu. Sıralanmış tren vagonların hepsine yüklenen yük, tek yeni traktorlardır. “Maşallah, bu kadar da traktor olabilirmiş, - diye düşündü hayrete düşen Uazipa, - bunların ağırlığını bükülmeden kaldırabilecek bir yer mi var acaba?” Bunun aklına birkaç seneden beri tüm halkın sürekli söylediği “bakir toprak... milyar put buğday...” gibi sözleri düştü. Bu kadar çok yeni traktörün gitmesinden dolayı onun hepsinin buralardan yakın bir yerde olduğunu düşündü. Eve girer girmez uykulu uykulu oturan kocasını omzundan silkiledi.

- Omeke-au, hey, Omeke... Aşırı çok traktor... Uykusu bozulduğuna memun olmayan Omirbay gözlerini açmadan:

- Eee, napıyım, - diye sordu da kaşınıp uykusuna tekrar daldı. Hayatında ilk defa Uazipa'nın kocasına darıldığı zaman bu idi. Etrafta olanların, bütün halkın iyiliğinin, yüksek bir sesin Omirbaya hiç etki etmediğine çok üzüldü. “Bundan daha fazla ne talihsizlik olsun, zavallı başım”, - diye nefesi kesilerek fısıldadı.

Bahar geldi. Dağdan çağlayan kar suları akmaya başladı. Yer farklı renklere bürünerek kanyondaki korku veren kayalara bile kendi güzel boyasını sürmüştür. Geceleri de ne güzel! Ev etrafındaki bahar suyu ile çıkan yeşilliklerde otlayan hayvanların farklı sesleri, uzaktan kesik kesik sanki “uyu-uyu” diyen baykuşun sesleri, pencere camından düşen damlaların sesleri, bunların hepsi Omirbay'ı sık sık esnetiyordu.

- Hayır, kocakarı, - dedi o ansızın kafasını sallayarak, - hayat boyunca geceleri uykusuz geçirmek, hiç düzenli değildir.

Uazipa birden çok korktu. Gerçekten, bu iş de kocasının hoşuna gitmedi mi?!

- Sen uzan, uyu...

Artık pencerenin önünde uyumuş yavruyu gibi tüfeği kucaklayarak Uazipa tek başına oturmaya başladı.

Yaz geceleri de geldi. Yazın uyku da çok tatlı oluyor. Uazipa yine de uyumadan geceyi geçirerek: “Hayat boyunca ben gözetleyim bu dükkanı, sadece kocam ‘Haydi, başka yere taşınıyoruz’ demesin!” diye diliyordu.

Fakat, Uazipa’nın dileklerin gerçekleşmesi nasip değildi herhalde. Taşınıp geldiklerinden beri bir sene bile olmadan günün birinde Omirbay, şöyle dedi:

- Kocakarı, sen gece dükkanı gözetliyorsun, gündüz ise uyuyorsun, bense gece uyuyorum, gündüz ise sensiz ne yapacayacağımı bilmeyerek sürünüyorum. Kendin düşünsene, böyle hayat mı olur? Hayır, kocakarı, gözetleme işi bize göre değildir...

Uazipa, kocasına katılmadı. Önceden hiç bir zaman yüz yüze bakarak bir birine küsmeyen bunlar, başka karıkocalar gibi kavga da edemedi sadece susuyorlardı. Kim bilir, ikisi böyle gidişle barışır, bu küçük köyde uzun zamana yerleşir miydi...

Şimşekler çakıp, gök gürültüsü ile çok şiddetli yağmur yağdığı gece dükkanın kapısındaki mühürlü dolgu birileri tarafından bozulmuştur. Sabahleyin gözleri öfkeye dolu dükkan satıcısı eve girdi de Omirbay’ı kötüleyip ona sövmeye başladı. Eğer bundan sonra dükkandaki bir ip bile kaybolursa, önceden önce Omirbay’yı suçlu tutacağını belirtti. Polis çağırıldı. Omirbay tutuklandı. Komisyon gelip, küsküçüçük awıl şamataya doldu. Omirbay da tutuklandı. Birkaç güne uzayan kontrol ve sorgulama sonucunda mührü etrafta oynayan çocukların bozduğu ortaya çıktı. Dükkanın eşyaları da tam idi. Omirbay çıkarıldı. Onu Uazipa evinin avlusunda ağlayarak karşıladı. Birkaç günlük tutuklama sonrasında yüzü rengini atıp, şakakları ve bıyıkları ağarmıştır. Sakalları da çok uzamıştır.

- Kocakarı, - dedi o çok halsiz bir şekilde kapıdan girerek, - şimdi yaşlandığımda görmediğim tek hapisti, bunu da gördüm artık... Toparlan... Gidiyoruz... - dedi. Hüzünlü bakan karısının bakışlarından onun sorusunu içinden anladı.

- Nereye mi?... Bilmiyorum... Bozkır geniştir ya... - diye mırıldadı da, elini arkasına doğru sallayıp, kafasını aşağıya indirdi.

Bu an kanyonun içini büyük hayatın sesleri gibi gürültü yaparak geçen ağır trenin sesleri doldurdu.

5 : Ayrı Ev

- Babam, nasıl bir tepki verir, acaba? – awılın kenarındaki küçük sanai birliği avlusundan arabaya binip, evine ulaşınca kadar Uzak'ı zorlayan düşünce bu oldu. Ayrı eve çıkacağını nasıl söyler? Ayrıca şimdi söyleyip derhal taşınması gerek.

Genelde, eskiden süregelen geleneğe göre kazak gençlerin evlendikten sonra ayrı eve çıkacağı zaman akrabalarına erkenden haber verilip, hayvan kesilip, bütün awıla kutlama yapıp, oğlanın babasının evinden ayrı çıkacağı için baba mirasından ona ayrılan payı verilir. Oğlu, ya da kızı büyümüş her anne-babanın aklında sakladığı sırrı, çok arzu ettiği dileği budur. Keşke görebilsek dediği gün de budur. Uzak'ın babası ise bu günü başka babalar gibi göremeyecek herhalde...

Bu düşüncenin sadece akla gelmesi bile üzücüdür. Uzak'ın morali tamamen bozuldu. Sabah erkenden gelen öfkesi ve kızgınlığı geçip şimdi sakinleşti. Şimdi babasına ne der? Her şeyden en çok dokunan, acı veren bu oldu. Fakat artık kararından vazgeçmez. Herkes gibi adam akıllı erkenden haber verip, akrabalarıyla danışıp, anne-babasının izni ile duasını alırım diye adetlere uyacak artık hali yok.

Normalde söz ustası hiç susmayan şoför de Uzak'ın asık suratını görünce çok fazla konuşmadı. Tek sorduğu:

- Jappas'ın eski damına mı taşınyorsun? – dedi. Uzak kafasını salladı.

- Aşırı eski değil mi?

- Hava ısındı ya, ölümlü değil. Yaza kendim ev inşa edeceğim, demin şefim inşaat malzemelerini bulacağını söz etti, - dedi Uzak.

- Tabi ki, inşa edebilirsin. Birkaç kere köy çocuklarını yardıma çağırırsan onlar kendileri de tamamen inşa ediverir.

Bu sözlerden sonra da sessizlik çöktü. Şu anda Uzak'ı zorlayan düşünce evi inşa etme kaygısı değildir. “Babam, nasıl bir tepki verir, acaba? Bu yaptığıma ne der?” deyip gene morali bozuldu.

Babası olmasa “anneme ne diyeceğim” diye düşünce onun aklına hiç gelmedi. Aksine, tam böyle bir gidişle annesine karşı olan dargınlığını göstermek istiyordu. Sonuçta hayat verip yetiştiren, başarısızlıklarına gülmeyen, ayıplamayan annesidir;

fakat Uzak'ın içinde annesine olan küsü buz gibi donmuştur. Uzak, annesinin en azından bir kere olsun ısınacağını, davranışını değiştireceğini bekliyordu, fakat annesi ısınmadı. Tana'ya karşı var sertliğini göstererek davrandı.

Bugün gece boyunca Tana karnım ağırıyor diye rahatsızlanıp yatakta kıvranıyordu, sadece sabaha doğru uykuya dalıp rahatlayabildi. Tam o anda kayınanasının acı sesi çıktı.

- Tana-a! Hey, Tana!.. Evde su yok!..

Uzak, ürkerek uyandı... Tana bükülüp buruşarak kocasının karnına yapışıp, saklanıyormuş gibi yatıyordu. Canını acıtan azaptan zorlanarak bulduğu en huzurlu yer de bu Uzak'ın karnı oldu herhalde. Asık bir suratla yatarak tatlı uykuya dalmıştır. Zayıflamış, az çil basmış çehresi sabahın bulanık aydınlığında morarıp, nefes aldıkça tüm vücuduyla zorlanarak titriyordu. Çok fazla ağlayıp bitkin düşüp uyuyan bebek gibi ara sıra içini çekerek öksürüğü zaptetmiş gibi çehresini buruşturuyordu. Uzak, eşine çok acıdı. “Zavallım benim, zorlanıyordur ya, - dedi. – Geç yatıyor, erken kalkıyor, evin bütün işi bunun boynundadır”.

- Oy-bay, Tana-a-a! Ta-anaş-ı!.. Oy-bay, kalksana! – dedi kayınvalidesi kapısını vurarak; sanki bütün dünyayı yangın basmış gibi sesleniyordu. Tana hemen kalkıverdi. Tir titreyerek giyeceklerini giyemedi:

- Anne, şimdi... şimdi... – deyip duruyordu.

- Tana, sen yatsana, suyu ben getireyim, - dedi Uzak eşinin omzundan çekerek.

Ondan sonra kendisi ayakkabıyı çorapsız giydi ve atletin üzerine pamuklu montunu giyip ön odaya çıktı.

- Kova nerde, anne? Suyu ben getiririm, - dedi.

Annesi hemen çok öfkelenerek, göğü toprağı inleterek, gelinine saldırmaya yöneldi. Tana'ya çok kötü şeyler söyleyerek sövdü. Terbiye görmemiş, görgüsüz, soysuz... daha ne gibi ağır sözler ok gibi atılıp kulaklarından hızla geçiyordu. Of, annesi, anne sütünü verip, imrenerek öpen annesi, Tana'ya karşı söylediklerinin hepsi kendi oğlu Uzak'ına da çok dokunduğunu ve canını acıttığını sezmiyor mu, acaba? Bu da bir ailenin sevilerek şımartılıp yetiştirilen kızı değil mi? Niye kötülüyor, niye horluyor? Niye kendi Uzak'ından ayırım yapıyor? “Hayır artık ölsem de ayrı eve

çıkacağım. Hemen bugün gidiceğim bu evden”, - diye karar vermiştir Uzak. İşte ondan sonra sabah kahvaltı yapmadan gitmiştir. Apartman araştırmayı denemişti, Jappas’ın da eski damından başka hiçbir şey bulamadı. Eski olsa da oraya taşınmaya karar verdi. Sabah erken çıktığından beri eve uğramadan kolhoz başkanına girip taşınmak için araba isteyip eve dönmek üzereyken hali buydu. “Babama ne diyeceğim?..”

Araba evinin kapısının tam önüne gelip durdu.

- Hey, Uzak benim acelem var. Çok çabuk yükleyin eşyalarınızı, - dedi şoför. Kendisi arabadan inmedi, esnediği halde elin avucu ile yüzünü okşayıp oturdu.

Evde babası yoktu. Annesi de evin arka odasında yün dterek oturuyor, Tana aklında hiçbir şey yok, bulaşıkları yıkayarak ocak tarafında bulunuyordu.

- Uzak, canım, nerde kaldın sen, yavrum, zamanında yemeğini yemiyorsun, - dedi annesi alışılan sesle oğluna acıyarak. Böyle söyledi de hemen dittiği yünü toparlamaya başladı.

- Babam nerde?

- Ya, bilmiyorum, yürüyor da awılın bir yerinde.

Annesi kalkıp sobanın üstündeki çaydanlığı aldı, suyu kendi eline dökerek:

- Ilıkmış. Gel, yavrum, yıkanacak mısın? – dedi kendisi su dökmeye hazır olduğunu göstererek. – Ey, Tana, çorbayı ısıtsana, kahvaltısını bile yemeden gitmişti, karnı acıkmış olması lazım.

- Hayır, anne, yıkanmayacağım, - deyip kesti Uzak. Pencere yanındaki sandalyeye oturdu. Ondan sonra dışarıya dikilip bakarak oturduğu halde :

- Anne, biz taşınıyoruz, - dedi. “Müsaadeniz olsa” demek istedi de, hemen vazgeçti, çünkü annesinin izin vermeyeceğini biliyordu.

- Ne taşınması? – dedi annesi. Hiçbir şey anlamayarak oğluna baktı, sonra Tana’ya baktı.

Tana, gözlerini geniş açıp şaşırılmış halde bozarak dona kaldı. O da hiçbir şey anlamamış gibi.

- Evet, taşınıyoruz, - dedi Uzak yüksek bir barajdan zıplayıp geçmiş bir insan gibi artık rahatlayarak. Donakalarak yüzünü annesine çevirdi. – Artık ben büyüdüm, ayrı eve çıkacağım, Jappas’ın eski damına baktım, oraya taşınıyoruz. Tana, toparlan, çabuk, evin önünde araba bekliyor, - dedi emirvaki konuşarak.

- Hiç olmazsa, çay içmeyecek misin? – dedi kafası karışan Tana.

- Hayır, içmem.

Uzak kalkıp gitti de, kendi yatak çarşaflarını çevirerek bağlamaya başladı. Annesine artık hiç bakmamaya çalıştı. Annesinin ağlamaya başladığını net bir şekilde sezdi. Oğlunun inatçı huyunu çok iyi bilen annesi fazla hiçbir şey diyemedi.

- Yavrucuğum, ya baban... baban... – deyip durdu. Uzak o sözlerine kulak asmadı. Ne yapacağını bilmeyerek bocalamaya başlayan Tana’ya:

- Acele et, giyin, arabanın acelesi var, - diye bağırdı. Kendisi şoförü getirip karayolayı parçalara ayırıp, ikisi beraber arabaya yüklediler, yorganla yastıkları da alıp çıktı.

- Tamamdır, - dedi şoföre.

- Of, arabaya da boşuna zahmet olmuşsun, bunun hepsini sen tek başına da sırtına yükleyip götürebilirdin, - deyip güldü şoför.

Tana’yı arabanın kabinine bindirip tam hareket edeceği anda Uzak’ın babası geldi. Görünce hemen her şeyi anlamış gibi, bu nedir diye bile sormadı. Hiçbir şey demeden yaklaşıp:

- Gideceğiniz evlerinizin sobası nasılmış? – dedi Uzak’a.

- Sobası biraz eskiymiş, primus yakacağız.

- Dikkat edin. Tanaş üşütmesin.

Uzak, kendisini suçlu hissederek babasına sadece kısa bir bakış attı. Hayır, babasının aklında kötü bir düşünce yoktur. Böyle olacak günü önceden bilerek, erkenden herşeyi tahmin ederek planlayıp, her şeyi kararmış bir insan gibiydi. Araba bordından dışarı çıkıp sallanan karayolanın ucunu iterek aşağı indirdi. Sonra eski bi keçi halısını bulup getirdi, karayola ucu ile araba bordının arasına sıkıştırdı, vurulmasın diye. Tabi ki, bunun hepsi dıştan bakan gözler içindir; yoksa babasının içinin pare pare

parçalandığını, için için ağlayarak ezildiğini Uzak iyi anlıyordu. Evladı ile bir evde uyum sağlayamayan sert anne-baba adı tüm halkın önünde hayatın sonuna kadar mühür gibi basılacak; bu eziyetten geçmek hangi anne baba için kolay olur dersin?

Babası dönüp hiç bir şey demedi. Her şeyi karıştırıp bir baktıktan ters dönüp gitti. Ancak, ne kadar dayanaklı olurum, sırrımı belli etmem dese de; evladının gidişini asık suratla izleyerek veda etmeye gücü yetmiyor gibiydi. Annesi:

- Yavrucuğum... anneni... – diye hüngür hüngür ağlayarak söylemeye başlarken, kocası:

- Kes sesini – diye bağırdı. Sadece bu anda farkettiler Uzak: babasının yaşa dolmuş çukurlaşmış mavimsi gözleri ateşe düşen tuz gibi yarılıp kızarıp karıkocaya gözünü alamadan dik dik bakıyormuş.

Araba sokak boyundan geçerek uzaklaştı. Komşular tüm aileleriyle topluca kapılarının önüne çıkıp sanki bir bayram kutlamasını seyredencesine kendi arasında homurdanarak konuşuyorlar ve gözleriyle uğurluyorlar.

Uzak tek bu anda çok çekindi. Bir türlü horlanmış gibi hissediyordu kendini. “Ya, babam, zavallı, rezil oldu, herhalde”, - diye düşündü içinden. Şahdamarı kırılmış gibi olup tüm iç dünyası alt üst olup göğsü çok ağırarak zonkluyordu.

Hayatında ilk defa öfkelenerek çok sinirlenip kendisinin bu kadar alımsız görünen yaşamını lanetleyip acı sesle hıçkırarak hüngür hüngür ağlayası geldi. Dünyaya onu getiren altın beşiği olan evini terk edip ayrı eve çıktıklarını hatırladı. “Hiç bir zaman unutmam bu eziyeti”, - diye düşündü. Acı hıçkırığı boğazında zorla zaptediyor. Gözleri yaşlandıkça arabanın bordısından tutup öne bakarak ayakta durdu.

Hava bulutlu, toprak çamurlu. Kış boyunca kar altında kalan gübre ve çöplerin ezilerek çürümeye başlamış iğrenç bir rutubet kokusu burna dokunuyor ve mideyi bulandırıyor. Rüzgar esti mi, olmasa arabanın hızından mı, tam alnına soğuk bir rüzgar esiyordu. Vücüdü serinleyerek biraz dinç oluyordu. Daha kurumamış yumuşak yolda araba yürüyüşü sallana sallana yumuşak oluyor.

Geçmiş sonbahardaki yağmur ile kıştaki kardan dolayı duvarları sökülüp yıkık dökük avıl evleri sırayla birer birer arkada kalıyor. İşte orda Jappas’ın demir çatılı yüksek evi de göründü. Önünde çok eskimiş yıpranmış alçak bir dam duruyor. Eskiden

bu araya ilk kolhoz kurulduğunda inşa edilen ve çok eskiyen damdı. Dışı pis ve lekeli, küçük tek penceresi hasta bir insanın çukurlaşmış gözü gibi.

“Tamam... şimdilik geçici olarak bize bu da uyar. Nasipse yazın adam akıllı ev inşa edeceğim...” Kendisini böylece ne kadar avutsa da; evin sevimsiz halini gördüğünde Uzak’ın morali gene bozuldu, gene sinirlenmeye başladı. Boğazına taş durmuş gibi gözleri yaşlanarak yutkunup durdu. Araba Jappas’ın yeni evi ile eski damının ortasına gelip durdu.

- Büyük saray gibi boz evine de getirdim seni, - dedi yere zıplayan şoför.

Kabinde yüzünün benzi kaçmış, hala şaşkınlığını belirterek gözleri geniş açık halde oturan Tana da indi. Jappas ihtiyar ile karısı evlerinin avlusuna çıkıp yeni mekânları hayırlı olsun diye söyleyip çok sevinerek çok samimi konuştular.

- Çocuklarından kurtulmak istemiş gibi çocuklarını tek başına gönderen şu iki ihtiyar... – dedi karıkoca.

- Ölümlü değil , yavrularım, böylece gittikçe de başka aileler gibi siz de bir aile olursunuz, - dedi Jappas ihtiyar da Uzak’ın gönlünü avutmaya çalışarak.

İçi alacakaranlık basmış iki odalı alçak evin arka odasına yalnız karayola yerleştirilip üstüne bir an içinde yorgan ve yastık da toplandı.

- İşte, ayrı eve çıkıp bir aile oldu dediğin budur, gelinciğim. Yeni mekânın kutlu, ailen bereketli olsun, - diye methederek söyledi karıkoca.

Şoför gitti, her şeyden sonra iyi dilek, sıcak sözler söyleyip karıkoca ve Jappas ihtiyar da gittiler. Uzak ile Tana baş başa kaldılar. Uzak evdeki tek sandalyede oturuyor, Tana pencerenin önünde ayakta duruyordu. İkisi de ses çıkarmayarak bir an etrafı kaplayan boğucu sessizlikte merak ederek kulaklarını büründürmüş gibiydi; ortam sessiz sedasızdı. Bir birine sessizce bakıyorlar.

Birazdan sonra Tana yavaş hareket ederek Uzak’ın karışık saçlarını parmaklarıyla ayırarak taramaya başladı. Ondan sonra kocasının kafasını kucaklayıp göğsüne bastı. Uzak içini çekti de gözlerini kapatıp karısının göğsüne kafasını yasladı. Tana’nın karnı bir hayli büyümüştür. Kalbi güm güm vuruyor. Sabit bir ritimle güçlü vuruyor, iki insan için aynı zamanda vuruyor gibidir. Uzak, başını kaldırıp eşinin yüzüne baktı ve gülümsedi. Ansızın muhteşem sınırsız bir sevinç kapladı tüm vücudunu. Sırıtarak

Tana'nın duruşuna, tepesinden ayağına kadar bakıp duruyordu. Çekinen Tana da kızarak güldü ve avucuyla onun gözlerini kapattı.

- Böyle bakmasana, utanıyorum, - fısıldadı şımarık bir hareketle kocasının kulağına ağzını yakınlaştırarak: - Karnın aç olmalı, yemek yer misin? – dedi. Tana'nın kocasını şımarttığı zamanlardaki alışkanlıklarının biri, böyle onun kulağına fısıldayarak konuşmaktır.

Uzak güldüğü halde başını salladı.

Demin babasının evinden giderken korkusu ile öfkesinin hepsini bir an içinde akıldan çıkarmış gibiydi. Bu sözle anlatılamaz sevinç, alımsız yaşayışı tamamıyla toza dönüştürmüş gibiydi. Karısına gülümseyerek bakan Uzak onun elini avucuna aldı. Karısının eline hiç altın takmamıştır. Aman, bu hiç de Tana'nın eli değil ki. Bir zaman sim-sivri sevimli parmakları dilim-dilim yarılp, oyulmuş, şişmiş ve çok bakımsız hale gelmiş. Tana elini çekti.

- Bilmiyorum, kendi kendine öyle oldu, - dedi.

Bundan sonra ön odaya çıkıp primus yakıp tavaya yağ atıp et kavurmaya başladı.

Kuirdak'ın hoş lezzetli kokusu geldi. “İşte bak, kendimiz de artık bir aile olduk”, - diye düşündü Uzak. Odanın içine göz attı. Çok sıskadır. Kış boyunca kimse kalmamış tamamen toz basmış duvarların bugün beklenmedik halde aceleyle çabuk çabuk kireçle boyandığı belli oluyordu. Jappas'ın karısı, yıkayıp, süpürüp temizlemiştir. Evin tabanında kapıya yönelik kurulmuş yalnız kalın bir tomruk vardır. Kaç sene geçse de hala yuvarlakça ve sağlam kalmıştır. Fakat onun yerine zayıf insanın kaburgaları gibi hep ince tek düze sayılan ağaçlar, eğri olarak bükülmüştür. Sonbaharda yağmurlar yağmış olması gerek, bazı yerlerin sıvası koparılıp düşüp, çok binildiğinden yaralı atın sırtı gibi oyulup, bazı yerleri sarı su izlerinden sararmıştır.

- Uzak, ellerini yıka! – diye seslendi Tana.

Ondan sonra ikisi sandık üstüne sofra serip samimi bir şekilde dedikodu yaparak yemek yedi.

İkisinin evlendiğinden beri dış bakışlardan korunmadan, gizlenmeden yüz yüze tek başlarına ilk defa oturuları idi bu.

- Sen artık awıldan uzak yerlere giden seferlere gitme, - dedi Tana. – Ben evde tek başıma gecelemeden korkuyorum.

- Gitmem, - dedi ekmeği çevirerek ağzına atan Uzak. – Sen doğurmayıncaya kadar müdür kendisi de beni sefere göndermez, demin demişti.

Kaşıkla tabağın dibine değdirip gürültü yaptı.

- Lezzetli kuırdak olmuş, - dedi.

- Tüh, az yapmışım ya.

- Yo-o, doydum. Çok doydum.

- Tamam, şimdi akşama gene yemek pişireceğim.

- Artık akşam oldu zaten. Ben çok doydum, yemek yiyecek yerim yok. Gerçekten diyorum. Sen yorulmuş olmalısın, bugün erkenden yatıp dinlensene. Uyuyalım mı.

- Artık çok dinlenecek oldum. Bu evde yapacak ne var ki, senin yemeğini pişirmekten başka, - diye içini çekti Tana.

Yavaştan karanlık da çökmeye başladı. Uzak da, Tana da hiç evden çıkmadılar.

Yemekten sonra ikisi bir birine karşı oturarak baktığı halde acele etmeden yavaş yavaş sırayla konuşarak ikisi için ortak, tükenmez bir sohbeta daldı. Yaşamlarını nasıl sürdürür, neyle uğraşacaklar, ne almaları lazım?.. Ne kadar sıcak bir sohbet! İkisinden başka hiç kimsenin hoşuna gitmez de. Bellidir. Çünkü bu sohbet – sadece ikisine lezzet verir, sadece ikisini huzura kavuşturur.

- Mayıs bayramına yakın tarihlerde ben kendime fileli bol bir halat diktireceğim.

- Çok ucuz değil mi?

- Yo, Uzak, ucuz olmaz. Ayrıca hamile bir kadının öyle kıyafet giymesi uygun olur.

- Bak, sakın, fakir fukara insan gibi giyinip, halktan ayıp olmasın.

Karanlık iyice çöktü. Fakat bunlar dedikodularını yapmaya devam ettiler. Tana, gaz lambası sönmeye başlayınca kalkmaya çalıştığında Uzak onu bırakmadı, karanlık evde böyle oturmayı çok sevdi.

- Üşümedin mi? – dedi. Ondan sonra bir eliyle karısını kucaklayıp kendine çekti, önceden “Yapma, Uzak, ayıp olur... annem girerse...” diye çok çekinirdi. Tana, bu sefer kocasının göğsüne gizlenerek kendisi yapıştı. Uzak, eşinin saçlarını, boynunu okşadı, alnından öptü.

- Uzak, hey, Uzak! – fısıldadı Tana nefes nefese kalarak.

- Efendim?

- Annem küstü bize herhalde.

Üstüne biri soğuk su döküvermiş gibi Uzak’ın tüyleri diken diken olarak tüm vücudu ürperdi.

- Uzak, ne desen de biz biraz acele ettik. Ne zaman da olsa senin böyle ansızın kırıılarak gitmen doğru değildir. Ancak, iki-üç gün önce haber verip, anne-babanın izni ve duası ile küssüz gitsek de olurdu.

Uzak hiçbir şey demedi.

- Baba çok sabırlı bir insandır, hiçbir şeyi belli etmedi, değil mi?

- E-e-evet, - dedi içini çekerek Uzak.

Bir yerden damlayan suyun sesi geldi. İkisi de merak edip dikkatli dinlemeye başladı. Pencereye değip gürültü yaparak yağmaya başlayan yağmurun sesi imiş.

- Zavallı babamla annem nasıldır şu anda, acaba, - dedi Tana.

Uzak ayağa kalkıp karanlık evde gerinip, uyuşmuş kaslarını esnetmeye başladı.

- Niye zavallıymış, ne bilirsin, belki onlar, tıpkı bizim gibi, oturuyorlar kucaklaşarak, - diye şaka ederek yüksek sesle söyledi Uzak.

Şu anda onun komik, güldürücü bir şey söyleyesi geldi, neşelenesi geldi. Fakat göğsünde gene sızlayan bir acı hissedip, neşesi de tamamen kaçmış bir haldeydi.

Eğer şimdi gerinerek rahatlayıp, neşeye dolu yüksek bir sesle konuşup, zorla gülmese, boğulacakmış gibi hissediyordu kendini. Nöbetli sıtma gibi tir titretip, tüm vücudunu sarmış hıçkırık ağır bir solunum ile karışarak boğazına taş gibi durup tıkamış ki Uzak nefes alamıyordu.

- Uzak, hey, Uzak, ileride bizim de çocuklarımız olduğunda onlar da mı bizi böyle bırakıp gidecekler?

- Pekala, bıraksınlar. Önemlisi, ikimizin hep beraber olmamız, değil mi, canım benim, - diye neşelenip söyleyerek Uzak karanlıkta yanına gelip eşini ellerine aldı. Kaldırıp öyle biraz durdu. İkisi bir birini sessizce okşayarak, sessizce anlaştı. “Gerçekten gelecekte bizim çocuklarımız olacak. Onlar büyüyünce kendi ailelerini kurup evden gidecekler. Biz ise Tana’yla beraber kalırsak, çok iyi olacaktır”, - diye düşündü Uzak. Demin tüm vücudunu uyuşturarak kaplamış boğucu hali yavaşça dağılmaya başladı. Tekrardan karısının boynuna burnuyla dokundu. Güzel bir koku geliyordu.

- Lambayı açsana.

Tana köşede duran fitilli yedili bir gaz lambayı yakıp kapı tarafındaki çiviye astı. Lambanın ışığı çok azdı. Evin içi gölgelerle doldu. Gözü alışmadığından mı, ya da canı sıkıldığından mı, küçük oda, lambanın az ışığında daha geniş gözüküyordu. Her köşesini rutubet sarmış oda, şimdi tıpkı alacakaranlıktaki ıssız ve تنها bozkır gibi haliyle içlerine korku düşürmeye başladı. Buna göre demin karanlık içinde oturmaları daha iyiydi.

Her gün bu saatte akşam yemeğinden sonra Tana, kayınanasının söylediklerini yaparak un eleyip, ertesi gün ekmek pişirmek için hamur hazırlayıp, onu ekşimeye bırakıp, bulaşıkları yıkayıp, kayınbabasının abdest alacağı ibriğine ısıtıp su döküp, hiç dinlenmeden ve ara vermeden hep koşuştururdu. Bugün ise o işlerden bir tanesi bile yok.

Karşısında sadece yüzü süzölmüş, gözleri geniş açılmış, uzun boylu, kemikleri görünen kocası Uzak vardı. Neşeli görünmeye, gülmeye çalışıyor, fakat hüznönlü gözleri var, uykusunu alamayan insan gibi bom-bozdur. Neden mutlu olsun ki? İleri-geri sendeleyerek yürümeye başladı, pencerenin yanına gelip dışardaki seslere kulağını asıp, ondan sonra gelip gaz lambanın fitilini kaldırdı; fakat etraf, yine aynı soluk ışık, aynı alışılmamış boğucu sessizlik içindedir. Güröltü ve kalabalığa alışmış bir insan için sessizlikten daha korkunç hiç bir şey olamaz. Tana, Jappas’ın karısı bıraktığı pelinden yapılan süpürgüyü alıp her yeri süpürmeye başladı.

Evin yeri temiz olsa da işsiz oturmaya katlanamadı. Sadece meşgale için süpüyor. Rahatı tamamen kaçmıştır. Uzak'ın neşeli haline bakarak o da neşeli olurdu. Belli etmemeye çalışsa da, bugün evden taşındıkları aklına geliyorsa kalbi zonklayarak çok ağır bir suç işlemiş gibi titremeye başlıyor.

Ayrı eve çıkışın nasıl olacağını önceden nerden bilebilirdi ki. Bazı akranlarının evlenip ayrı eve çıkıp, evlerinde soba yaktıklarında bacadan çıkan dumanına bakarak imreniyordu.

Kayınvalidesinin acımasızlığı canını acıttığı zamanlarda: “Ne güzel ya, onlar gibi biz de ayrı eve çıkacağımız gün gelir mi hiç, acaba”, - diye hayal ediyordu. Şimdi ise o hayalin ansızın gerçekleştiğinde bunların hali buydu. Şimdilik daha sevinecek hiç bir şey yok. Geldiklerinden beri huzura kavuşamıyorlar. Kendi kendine çekinip duruyor. Birşeyden kuşkullanmış gibi korku var içinde. Kayın babası ile kayınanası dönüp dönüp geliyor aklına. Nasıllardır ikisi, acaba? Gelinini lanetleyerek ağlayarak oturuyorlar, herhalde. Tabi ki tüm suçu onlar Tana'dan görür. Babası demese de, annesi kesin öyle söyler. “Oğlumuzun başını döndürdü o kurnaz sinsi gelinimiz”, - der.

Böyle diyeceği açıktır. Fakat Tana'nın ne suçu var ki? Ona söylenen her şeyi kabul edip yaptığı için, yerine getirdiği için mi? Hatta bugüne kadar kayınanasının yüzüne bir kere bile direkt bakmadı. Ancak artık Uzak'ı anne-babasından ayırdı diye tüm halk onu suçlayarak azarlayacaklar mı, kim bilebilir. Bunun hepsi hayırla sonlanıp biterse iyi olurdu. Neden olduğu belirsiz, son günlerde sonu iyi olacağına inanamıyor. Sonunda yine çok pişman olacağını düşünüp duruyor. Neden bu kadar mutsuz biriydi?

Gelin olarak bu eve geleli hala bir kere bile içten gülemiyor. Daima çekinme, bir korku var...

Artık sinirleri tamamen incelen Tana, süpürgüyü bırakıp hıçkırarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. İki omzu tir titreyerek kocasının göğsüne yüzünü basıp yapıştı.

- Uzak, beni eve götür, ne olur... Ben böyle yapamam, Uzak, sana da hiç küsmem, canım...

- Heey, ne oldu sana?... Sen ne yapıyorsun? – deyip durdu şaşakalan Uzak. Eşini kucaklayarak avutmaya başladı.

- Ağlama, canım, sakın ol. Sanki ben sana kötülük yaptım.

Biraz ağladıktan sonra Tana sakinleşip belindeki önlüğü çıkarıp gözlerini sildi.

- Gerçekten, Uzak, ben sana hiç küsmem, beni eve götür... Benim için anne babanı küstürme...

- Yeter artık! – diye bağırıveren Uzak yerinden sıçrayıp sandık üstündeki bıçağı eline aldı. Tir titreyen gözlerinin kan çanağına dönmüş gibi rengi değişti. – Bir daha söyleme, sakın!..

Tana, sessiz oldu. Bir müddet ters dönüp susarak oturdu. Arkasından gelip Uzak kucakladığı zaman:

- Dur, bekle, pencereyi kapatayım, - diye kalkıp pencerenin yanına gidip önlüğünü asarak pencerenin camını kapattı. Ondan sonra dönüp Uzak'ın kucağına kendisi oturdu ve kocasının alnından, burnundan, dudaklarından öptü. Bir birine bakarak ikisi de gülümseyerek güldüler. Demin olanların hepsini akıldan çıkardılar.

Uzak duygulanarak gözleri yaşlanmak üzereydi. Tana kendi yumuşak davranışıyla onun gözlerini avucuyla kapattı. Avucu sım-sıcaaktır.

- Sen sakın otur, ben öpeyim, - dedi. – Sen sadece gözlerini kapa.

- Yoksa utanıyorsun, değil mi.

- Tana başını salladı. Kalkıp gaz lambasını söndürüp geri geldi.

- Küçük gibi ya, kocasından utanıyor.

- Utanmıyorum, bir türlü uygunsuz, - dedi.

Şimdi Uzak'ın diz üstüne oturup boynuna asıldı ve sım-sıkı kucakladı.

Evin içi zifiri karanlıktır.

- Uzak, bir şey söyleyim mi...

- Ne?

- Son günlerde çok korkmaya başladım.

- Neden?

- Ölümden..

- Sakın deme öyle.

- Gerçeği söylüyorum... hep kötü kabuslar görüyorum... ben, herhalde, doğuramadan öleceğim...

- Ne abesi söylüyorsun sen ya, - diye Uzak eşinin saçlarından, arkasından okşayarak, gözlerini öperken içinden dayanamıyordu. Karısının çok zayıf omuzları hareket ettikçe ona çok acıyarak, göğsüne doğru çekip, gözleri yaşlara dolarak ve çok duygulanarak ağlayası geldi. “Zavallım, bu halinle gerçekten nasıl olursun, yalnız kemiklerin kalmış...” – diye düşündü içinden.

- Uyuyalım, - dedi Uzak.

Yatağa yattıktan sonra ikisi öpüşmedi. Elleri ve ayakları buz gibi donmuş Tana, her zamanki alışkanlığıyla bükülüp buruşarak kocasının karnına yapışıp, saklandı. Daima böyle yatarak ısınıyor. Uzak boyundan dim dik yatıyor. “Şimdi nasıl bir şekilde yaşayacağız? İlk önce neden başlamamız lazım?..”

Pencere camına vuran yağmur damlaların sesi artıp, monoton, aynı ritimli bir gürültüye dönüştü. Yakın zamanda durmayacak, uzun zamandır aynı şekilde yağacak, toprakları ezecek ilkbaharın bir yağmuruydu. Böylece yağarak her yeri denize dönüştürüp, kara toprağı ise iyice ezen de bu yağmurdu.

Pencerenin önünden gürültü yaparak bir atlı araba geçti. Toprak tabandan dışarıdaki gürültü de çok net duyuluyormuş.

- O ne? – dedi ürken Tana başını yataktan bir anda kaldırıp.

- Uyu, benim kahramanım... Sadece arabadır. Gel, duvarın yanında yat, canım, yoksa korkarsın.

Tana, itiraz etmedi. Uzak, ateşin olduğu tarafa kendisi yatıp göğsünü doldura nefes alarak kulak kabarttı. Burnuna pelinin ekşi kokusu geldi. Demin tabanı süpürdüğü süpürge'nin kokusu olması gerek. Bu arada pelin derken...

Uzak'ın aklına Tana'ya ilk aşık olduğu gün geldi. Geçen yazda Uzak ambara tahıl götürüp teslim ettikten sonra awılına geri dönüyordu. İstasyondan çıkarken iner kalkar parmaklığın yanında beyaz elbise giyen, başına beyaz yazma takan bir kız elini kaldırdı. Yüzü de tanıdık geldi.

Baktı, Tana imiş. İstasyonun yemekhanesinde bulaşıkları toplayan esmer bir kız. Sıcak havada durarak bir hayli bunalmış, yüzü de kararıp susuzluktan dili damağı kurumuştur. Gözlerinin etrafı, burnunun ince kanatların üstü terleyip, kirpiklerine kadar tozlanmış. Uzak'ın awılındaki akrabalarının evine gidiyormuş. Önce Uzak onu istasyona her gelişinde yemekhanede görürdü; fakat onu çocuk bularak pek ilgilenmezdi. Şimdi ise kız sanki arabanın çabuk bulunduğuna sevindiğinden kızarak gülererek arabaya bindiğinde, Uzak ona şaşırarak baktı ve o an aklını kaybetti.

Genç kızın hareketleri, yanına oturduğunda ince kumaşlı elbise altından gözükten güzel ve sağlam vücudu vardı ki, etraftaki her şeyi pat diye patlatıp çarpıp geçecek sıcak bir alevın artık dışarı taşacağına benziyordu. “Bu kız ne zaman böyle büyüyüvermiş ya,” – diye Uzak şaşırıp başını salladı. Bir müddet kıza gözün ucuyla bakarak gülümseyip oturuyordu.

Sonunda istasyondan uzaklaşınca Uzak her zamanki alışkanlığıyla sandalyesinin altına saklayarak yanında bulundurduğu bir şişe şarabı çıkarıp şişenin ağzını açıp kıza uzatarak teklif etti, kızaran kız başını sallayarak olumsuz cevap verdi.

- O zaman vermedi diye küsme, - diye Uzak başını arkaya eğip şarabı ağzından içti de, şişesini attı. Şarap Uzak'ın kafasına sarınca bir hayli cesaretlendi. Kızın karakterini anlamak için dikkatli bir şekilde şakalaşarak sorular sormayı denedi.

- Sen fıstık gibi olmuşsun ya, çok büyümüşsün, - dedi.

Tana hiç bir cevap vermedi. Ters bakıp oturduğu halde kızarıp çekinerek oturuyordu. Kızın gönlünde art niyet yok, güneşte kararan esmer ter-temiz boynuna, kulaklarına kadar her yeri kızarmıştı. Saçları toplu olduğundan kızın uzun boyunlu olduğunu farkettti.

- Sevgilin var mı?

Kız gene cevap vermedi.

- Sen niye konuşmuyorsun ki? Hiç senin dilin var mı? – dedi sarhoş olup kızaran Uzak. Kız ters bakarak oturduğu halde titremeye başladı.

- Konuşmaman çok kötü, çok kaba. Konuşman lazım, - diye söyledi Uzak.

Dümdüz bozkır boyunca hızla geçerek yolun ortasında Uzak arabasını gene durdurdu.

- Motor ısındı, - dedi.

Etraf bele kadar uzamış yemyeşil peline bürünmüştür. Yaz boyunca bozkır yolunun tozunu toplayan rüzgarsız bir hava da durgundur. Havaya, tüm etrafa saçılan pelinin acı kokusu ile toz iyice sinmiştir.

Ters dönüp oturan Tana, çok mu duracağız demek istemiş gibi Uzak'a döndü. Delikanlı ona dimdik baktığı halde gözlerini kızın gözlerinden ayıramadan onu elinden tuttu. Kız ürküp, korkudan titreyerek, gözlerini büyük açarak ikinci eliyle kabinin kapısını açmak için çabalıyordu.

- Korkma Tana, ben sadece... – diye Uzak onu kendine çekmeye çalışırken kız iki eliyle onu yüzünden vurup sessizce ağlamaya başladı. Bu, masum insanın boş çabasıdır. İki gözü yaşa dolup yüzü, o kadar acı hissini uyandıran bir hal almıştır ki. Fakat kız yine de hiç bir ses bile çıkarmadı. Kızla tekrardan göz göze gelince Uzak anında ayılıvermiştir.

- Affet... Affet beni... – deyip durdu. O an Tana'nın gözlerinde ortaya çıkan masum güçsüzlük, yalvarma-yakarma, kederlenme, üzülmeye, çok dehşetti. Bu an Uzak'ın hafızasından hayatta silinmez. Tana hakkında düşünürken Uzak hala o gözleri hatırlıyor.

Awıla kadar kalan yolu ikisi de sessizlik içinde geçtiler. Sokağın ortasında Tana arabadan indi de, öne arkasına bakmadan tehlikeden kurtulmaya fırsat bulmuş tavşan gibi arabadan hızla uzaklaştı.

Uzak, şuurunu kaybederek arabadan kızın peşine bakarak bir müddet oturdu. O an hayatta affedilmez bir suç işlemiş gibi içi sızlayarak çok pişman oldu. O günden beri o Tana'ya ölümüne aşık oldu. Şimdi işte o Tana, karnına kafasını dayayıp orda gizlenerek buruşup uyuyordu. Elleri ile ayakları sadece şimdi biraz ısınmaya başladı. Yatakta kımıldayarak uyuyor.

- Uzak, ne düşünüyorsun?

- Geçen seneki bizim istasyondan beraber ettiğimiz yolculuğu...

Tana güldü.

- Ya, sen o zaman beni nasıl korkutmuştun, - diye nazlanarak kocasının yan tarafından dürtüverdi.

- Tabi... Çok dövdün beni ama... – dedi gıdıklanan Uzak gülerek. – Canım, korkutmuş olabilirim, fakat asla kötü hiç bir şey yapmazdım. Özür dilememiş miydim?

- Dilemeseydin ağzını burnunu kırardım.

- Tabi, ben de burnumu kırdırır mıydım sana. İki kolunu arkana bağlasam...

- Ben de böyle ısırırdım ki...

- Boşverelim, canım, tartışmayalım, geçen geçti. O zaman sen benden nefret etmiştin, değil mi?

- Neden?

- Oybay, ıssız bozkırda arabayı durdurup, şarap içip, kendine sataşan bir erkeği hangi kız sevsin.

- Bilmiyorum. Ben senden yine de nefret etmedim. Gerçekten çok korktum, fakat nefret etmedim.

- Peki, eğer ben o zaman sana saldırsaydım, ne yapacaktın?

- Senin asla öyle bir şey yapmayacağına inanıyordum. İnanmasaydım arabana hiçbir zaman binmezdim. Otobüsü beklerdim. Hoşuma gitmeyen tek bir hareketin, hani sana söylemiştim ya, o da senin içkili halinde sataşmandır. Eğer içmeseydin sen bana hiç sataşmazdın. Öyle değil mi? Kendim suçluyum zaten, o sefer senin istasyondan çıkıp awıla doğru yola çıkacağını takip ederek yakalayıp bilerek arabana binmiştim...

- O zamanda sen beni tanı mıyordun ama...

- Sima olarak tanıyordum. İstasyona her gelişinde üstün yağlı olarak yemekhaneye gelip yemek yiyordun... bilmiyorum, seni beğeniyordum. Bu yüzden ben hemen ikna olmuşum...

Gerçekten de Tana çabuk ikna olmuştu...

Ertesi gün Uzak, arabaya tahıl yükleyip gene istasyona doğru geliyordu. Awılın çıkışında araba bekleyerek Tana duruyordu. Uzak çok sevindi. Kızın tam yanına gelip arabayı durdurdu.

- Eve mi dönüyorsun? Gel, otur, - dedi sanki aralarında hiç bir şey geçmemiş insanlar gibi içtenlikle söyleyerek.

Tana hiçbir şey demedi, ters döndü. Çekinen Uzak:

- Sen dün yaptıklarım için beni affet, - dedi.

Tana, ters bakarak durmaya devam ederek hiç bir tepki vermedi, hiç bir şey de söylemedi. Ansızın esen rüzgardan uçuşan elbisesinin eteğini elleriyle bastırıp duruyordu. İşte bu zaman arkadan tahıl yükleyip gelen üç-dört araba daha durdu. Tana onlardan birine bindi.

Yol boyunca Uzak çok öfkelenerek Tana'ya çok kızdı. Su arıklarına, çukurlara hiç dikkat etmeyerek basıp geçiyordu. “Ay, havalı seni, triplere giriyor hem de! Bundan sonra inadına artık özür dilemem,” – dedi öfkelenerek; ama istasyona gelip Tana indiğinde Uzak da arabasını durdurup kabinden göğsünü çıkararak:

- Tana, affettin mi? – dedi bağırarak.

Kız tamam demiş gibi elini birkaç kere salladı ve koşarak içeri giriverdi.

Bundan birkaç gün geçince Uzak istasyona arabasının yağı akıp, onu tamir etmeye gelmiştir. Akşama kadar zorlanarak yerde yuvarlana yuvarlana arabasını tamir etti. Üst başını toz basıp, yüzü yağlanıp, çok yorulup, karnı açıp yemekhaneye girmiştir. Bulaşıkları toplayan Tana tam karşısından çıkıverdi. Hatta Uzak aneredeyse ona çarparak onu ayaktan düşürüyordu. Selam verip vermeyeceğine şaşırıp kalarak:

- Affedersiniz, - dedi.

Bu kez Tana ilk defa Uzak'a bakıp güldü. Gülmekten yarılarak bulaşıkların yıkandığı odaya giriverdi. Uzak yemek yerken Tana, gene çıkıp boş bulaşıkları toplamaya başladı, Uzak'ın yanına geldiğinde buna bakıp gene güldü.

- Niye gülüyorsun? – dedi. - Ayıp bir şey mi yaptım, - diye çekinen Uzak.

- Öylesine, “Devlet adamın eceli” hikâyesi aklıma geldi de.

- Çehov'un hikâyesi mi?

- Evet. Siz tam onun gibi olmuşsunuz... Arabanız bozuldu mu?

- Biraz.

- Tamir oldu mu?

- Tamir oldu da. Sen ise artık bizim awıla gitmeyecek misin?

Tana başını salladı. – İşten ne zaman çıkıyorsun?

- Artık 15 dakikaya.

- Ben bekleyim mi?

Tana, hiçbir şey demedi. Uzak kapının önünde bekleyerek oturdu. Tana çıktıktan sonra onu arabasına bindirip evinin yanına kadar götürdü.

- Tana, bir şey dersem kızmayacak mısın? – dedi.

Tana, kızmayacağını demiş gibi başını salladı.

- Gidelim, benim awıla, benimle beraber.

- Neden?

- Ben seni götürmek istiyorum... Gerçekten... Ben seni seviyorum...

Bundan sonra Uzak susmadan aralıksız konuştu. Ne dedikleri net bir şekilde aklında kalmamıştır. Her nasılsa kız sustukça Uzak'ın neredeyse canı çıkacaktı... Kısacası, yaklaşık bir ay içinde ikisi birleştiler. Tana'nın babası ondan üç sene önce vefat etmiştir, annesi ve iki kız kardeşi vardır, onları ağlatıp, bir akşam içinde Uzak'ın arabasına binip gidiverdi.

Uzak'ın annesi bu beklenmedik vaziyete çok darıldı. Uzak böyle yapmasaydı komşu olan karıkocanın kızıyla evlenecekleri küçüklüğünden anlaşılıp, birkaç seneden beri kendi aralarında alış-verişleri olup, huyları uyuşarak, bir birine dünürüm diyorlardı. Artık her şey geride kaldı.

Annesi çok kızdı, ağladı, fakat artık iş işten geçince ne gereği vardı. İşte annesinin Tana'ya karşı nefretinin kökü oradan geliyor. Aman bu kadar acımasız, sert olur mu huyu, Tana'ya karşı hiç yumuşamadı: “Oğlumun başını döndürmüş... büyülemiş...” sözlerini de söylemiştir. Sütünü veren annesidir; bu sözlerinin kendi evladının canını acıttığını nasıl anlamaz...

- Uzak, uyudun mu?

- Hayır, uyuyamıyorum.

- Benim de uykum gelmiyor...Bazen düşünmekten başım dönüyor.

- Neyi düşünüyorsun ki?

- Hayatı da.. Neden böyledir? İnsan büyüdükçe kaygılarla kederleri, hüznü çoğalıyor gibi. Beni küçükken biri kırdığında “Ne zaman büyük olurum da bundan kurtulurum”, - diye düşünüyordum. Sonra büyürken bir şeye küsüp üzüldüğüm zamanlar sevdiğim eşimin olmasının, mutlu bir ailemin olmasını düşünürdüm. Şimdiyse, ama sen alınma sakın, ailem olduğundan beri gördüğüm çoğunluklatek zorluklardır.

- Zorluklar geçicidir ya, buna niye üzülüyorsun?

- Hayır üzülmüyorum. Benim son zamanlar sık sık düşündüğüm fikir olduğundan anlatıyorum. Yalnız biz değil, fark ediyorum herkes de bizim gibi aynıdır. Delikanlı ile kız bir birini sevip evlenirler, ondan sonra bir birini kırarlar, hayal kırıklıklarına uğrattıyorlar. Gerçi mutlu ve huzurlu bir hayat yaşadığı zamanları da oluyor, bir gün, iki gün... on gün... bir ay... fakat yine de kavga ediyorlar, suratlarını asıyor. Neden böyle?

- Hayat böyle işte...

“Tana’nın sözlerinde anlam var, gerçekten neden böyle oluyor, acaba?” – diye düşündü Uzak.

- Çocuğa büyükler baskı yaparsa, büyüyünce insana hayatın kendisi baskı yaparmış.

- Hayat dediğin ne ki? Sen nasıl düşünüyorsun?

- Hayat dediğin bu dünyadaki yaşayış, günlük uğraşlarla işler değil mi?

- Pekala, o yaşayış ile işleri ise yapan biziz. O zaman hayat dediğin biz değil miyiz?..

- Öyleyse niye zordur? Neden kendi kendimize kötülük yapıyoruz. Ben, tabi ki, yaşayış derken yemek, içmek ve giyinmekten bahsetmiyorum, şimdi her şeyimiz vardır. Benim aklımı alan: neden insanlar bir birine zülüm, vahşiyet gösteriyordur? Neden mutlu, kaygısız bir hayatı yaşayamıyorlar?

- Canım benim, mesele bu işte, neden zor?...

- Ben nerden bileyim...

Bundan sonra ikisi de sustu, her biri kendi düşüncelerine dalıp gitti. Birazdan sonra vücudu ısınmış Tana uyuyakaldı. Terlemiş olması gerek, yorganı üstünden atmıştır. Bu anlarda Uzak, yorganı eşinin bedeninin altına sıkıştırarak boşluk kalmayacak şekilde tamamen örtmeye uğraşırdı. Şimdi de eşinin üst tarafını, ayaklarını örtüp, hiçbir yerin açılmadığını kontrol edip omzundan okşadı. “Zavallım benim, çok zayıflamışsın ya..” – dedi fısıldayarak.

Evlendikten sonra ilk zamanlar nasıl olmuştu Tana? Evlendikten tam bir ay sonra balık etli, al yanaklı esmer güzel bir kadın oluverdi. Vücuduna hafiften dokunsan alevleniverir gibiydi, o kadar çok ateşi vardı ki içinde. O zamanlar ona acımak, Uzak’ın aklına bile gelmezdi. Olgun, güzel eşinin itibarı kendisinininkinden daha fazla görünüyordu ona. Tana’nın kendisiyle evlenmeye çok çabuk ikna olduğuna çok şaşıırıyordu. Hatta bazen bunun kökünde farklı bir şey olup olmamasını düşünerek kendi kendine üzülererek şüpheleniyordu. Bu yüzden Tana’yı halkın tümünden ölümüne kıskanırdı. Genç eşinin göz doymaz güzel yüzüne gözünü ayıramadan hayran kalarak: “gerçekten, hep benim olur mu, acaba”, - diye bazen korkmaya başlardı. Ah, çok güzel zamanlardı! Bayanın geri dönmeyecek kadirli dönemi!.. Uzak eşine ölümüne çok aşıktı!..

İki ay sonra o ölümüne aşık olduğu eşine ilk defa el kaldırdı. Çok sinirlenerek Tana’yı boşu boşuna vurmuştu. Nasıl olmuştu ya, o olay?

Kar düşmeden önce Uzak kum üzerindeki hayvan kışlıklarına ot götürdüğünde eve gece yarısında çok yorgun olarak dönmüştü. Tana uyuyakalmıştı. Kapıyı açan annesi oğlu eve girer girmez gelinini sövmeye başladı. Kocasını dışarıdan yorgun olarak geldiğinde yerinden atlayıp kapıyı açıp üzerindikileri çıkarmak yerine bu evin sultanı gibi yayılarak yatıyor terbiyesiz seni... Pısırik, sakın huylu kocasını bastırıp... Annesi bu sefer üst üste vurmuştu. Küplere binen Uzak, arka odaya iki adımda ulaşp girdi de derin uykuya dalıp bükülerek yatan Tana’yı yerinden çekip birkaç defa eliyle yüzüne vurdu... Annesi tatmin olsun bari, ona gereken buydu zaten?!

Suçsuzdu Tana kocasının önünde, küçük bile suçu yoktu. Tek kabahati – gün boyunca ev işleriyle uğraşarak yorulup istemeyerek uyuyakalması, kocasının gelmesini bekleyerek uyanık kalmamasıdır.

Suçu var mıydı bunda? Hala gençtir. O da birinin sevilen ve şımartılarak yetiştirilen evladıydı, o da annesinin gözbebeği idi!.. Şimdi o zaman yaptıklarını hatırlayınca canı acıyarak çok utanıyordu. Göz önüne o an Tana'nın dudaklarını ısırarak hüngür hüngür ağlayan yüzü geldi. O kadar kötü duruma uğrayan suçsuz zavallı kız! Hiç olmazsa “suçum neydi?” – bile demiyor ki. Sessiz ağlıyor. “Asla elimi kaldırmam, el üstünde tutarım”, - demişti Uzak evlenirken.

Bir şeyin tıkırdadığını duymuş gibi oldu. Uzak, telaş ederek başını kaldırıp kulağını kabarttığına farenin cıvıltısı işitildi. Kapı tarafında olan köşedeki sandığı tıkırdatarak, bulaşıkları şırıldatarak, oraya buraya çok rahat bir şekilde koşarak, hatta bir birini kovalayarak oynuyorlar gibi evin içi gürültüye doldu. “Yuh, tek bu yetmiyordu...” – düşündü Uzak içinden.

Uzak, eşini uyandırmamaya çalışarak yataktan aşağı asılarak yatağın yanında çıkardığı botunu alıp attı. Attığı botu sandığa çarptıktan sonra demin rahatsız eden sevimsiz tıkırtı, cırıltılar bir an için yok olup, etraf sessizliğe büründü. Fakat birazdan tıkırtı gene başladı. Uzak ikinci botunu da atıverdi. Bu sefer sandığa ulaşmadan yanlış bir yere çarpmış olması gerek, bulaşıklar şangırdadı.

- O ne? – dedi korkarak uyanan Tana.

- Benim... Bu evde fare varmış.

Kalbi güm güm vurarak boğazı düğümlenen Tana kocasını kucaklayıverdi.

- Tüh... biri tam yanımda ateş etmiş gibi hissettim ya... Gürültü yapmasana, Uzak.

- Tamam, artık gürültü yapmam, - diye Uzak kibrit yakarak gidip botlarını bulup geri yerine koydu. – Bir tane çay bardağı kırılmış, - dedi ondan sonra.

- Tamamdır. Yarın bir bardakla sırayla içeriz çayı...

İkisi karanlık evde bir müddet bangır bangır muhabbet ederek yattı. Uzak, lambayı açmak istediğinde: “Işıkla uyuyamıyorum”, - diye Tana açtırmadı.

Dışarıdaki yağmur, akşam başladığında olduğu gibi hala durmadan yağıyor. Tamamen eskiyen kerpiçten yapılan damı bugün gece boyunca tamamen ezmek istiyormuş gibi bu yağmur, sesi durmadan çalıyordu.

- Uzak!

- Efendim?

- Elini uzatsana... Baksana, böyle tepinip duruyor. Bazen karnımı delecek gibi... Kendisi de çok yaramaz, şımarık olacak herhalde.

- Oğlan olsa, zaten şımartırım. Komşulara gidip yaygarayı bassın. Uzak'ın oğlu böyle, Uzak'ın oğlu şöyle, Uzak'ın oğlu yaramaz, Uzak'ın oğlu haylaz deseler!..

- Bırak ya, çocuğun böyle olmasının nesi iyi ya?

- Ben öylesine diyorum... En önemlisi sen önce doğur sağ-sağlım, geri kalana sonra bakarız...

- Aynen, sağ-sağlım bir doğursam...

- Bırak, sen ağlamayı kes, canım... Ağlama...

- Kestim... Ağlamam...

Tana, Uzak'a yapışıp yattığı halinde gene uyuyakaldı. Uzak'ın ise hiç uykusu gelmiyor. Her şey aklına gelip, düşünceleri çok farklı doğrultularda geliştirdi: bu eski damı yarından itibaren tamir etmek lazım, bir gün olsa bile temiz durması doğrudur, ilaç getirip eve saçıp, bu kovalama oynayan fareleri yok etmek lazım; bunun dışında, yaz yaklaştı demekle hava hala serinmiş, hamile olan ve günden güne doğurma süresi yaklaşan Tana'ya soğuk geçebilir, bu yüzden evde demir soba yerleştirmek doğru olur; depodan yalıtılan tel rica ederek alıp elektrik açmayı unutmayım; başkanın sözü vardı, sonra pişman kalmamak için şimdiden başlayarak inşaat malzemelerini toplamak gerek, yaza kulübe de olsa kendine has denecek bir barınak olmadan olmaz...yapacak çok şey var, düşündükçe böyle ardı ardına devam eder. Evi hallettikten sonra her şeyi düşünmek lazım. Anne babasının hali de belli, küssen de, darılsan da yine de gidemezsin, onları da düşünmek lazım, onlara da gözün ucuyla bakmak lazım, erkek kardeşi ile bacısı da daha çok genç... Titreyen Tana, ayağıyla tepinip yavaşça inledi. Rüya görmüş olması gerek Uzak eşinin yastığa rahatsız bir şekilde dayandığı boynunu daha rahat yerleştirip gene okşayıp, saçlarını kokladı.

Bu anda Tana, yanından biri fokurdayarak itmiş gibi oldu. "Baksana, bunun yaramazlığına", - dedi sevinen Uzak.

Hayır, artık, Tana sağ-sağlım doğurursa kendini toparlamayınca kadar Uzak kafasını kesse de uzak seferlere çıkmaz. Awıldan hiç uzaklaşmaz. Eğer kendisi olmadığı zaman Tana zor bir duruma uğrarsa... Allah korusun, Uzak için bundan daha korkunç hiçbir şey yok.

Farklı düşüncelerin peşine düşen Uzak, birazdan sonra farelerin tıkırtısına da, cırıltısına da kulak asmadı. Tana'yla evlendiğinden beri bir kış içinde baştan yaşayıp geçenleri sıralanarak aklına geliyordu. Neden belli değil, fakat çoğunlukla üzüntülü, rencide olmuş zamanlar aklına geliyordu. Sevinç ve neşe çok az, fakat rencide ve üzüntüler daha baskındır. Hatıra, içindeki kapalı bir yara gibi, acıtarak sızlıyor. Başka her şeyi boşver de, bugünden yaklaşık bir ay önce artık çok kaba davranarak Tana'ya affedilmez bir cefa çekti.

O gün Uzak üç aylık emeğinin maaşını birleştirip birden alıp bir grup erkeklerle beraber arak içip, akşam eve çok sarhoş olarak döndü. Babası dışarıda hayvanları ahıra girdirerek uğraşıyor, annesi ise bir şeye söverek kızarak oturuyordu.

- Ne oldu gene? – diye sordu.

- Bana ne soruyorsun, hepimizi kendi bildiği gibi idare eden hatununa sor.

- Ne oldu? – diye Uzak artık Tana'ya dönüp sordu.

Kazan altına ateş yakan Tana suçlu yüz ifadesiyle gülümseyerek:

- Elbiselerim dar olup, ben dört metre kumaş almıştım, - dedi.

- Dört değil, on metre bile alsan da, sen niye bana erkenden haber vermiyorsun, niye danışmıyorsun, niye benden izin almıyorsun, ha?? – hiddetlenen annesi patladı birden. Göz yaşını da döküverdi. Tana, gülümseyerek durmaya devam ediyordu. Annesinin büyük bir maddi zarar görmüş gibi döktüğü gözyaşları, Tana'nın sırtması Uzak'ı çilesinden çıkardı. Bundan sonra ne yaptıklarını kendisi de kavrayamadı. – Sen niye sırtıyorsun, hey seni... - diye Tana'ya gelip tekme attı. Tana hiçbir şey demedi; hiçbir karşılık göstermeyince, Uzak ondan daha çok delirip ağzına geleni söyleyip üst üste vurdu. En sonunda:

- Derhal defol evden!.. Hamile olsan da, ne olursan da... Bana karı bulunur. Kendine acındırarak bu eve gelip şimdi bize gülüyor, işe yaramayan terbiyesiz seni... Bu öksüze, zavallıya bak!.. – diye tamamen kudurduğu hafızasında kalmış.

Tana evde oturduğu kıyafetiyle evi terk etmeye yöneldi. Uzak peşinden koştu. Tam evin kapısında karşısına çıkan babası sopayla oğlunun kafasından vuruverdi.

- Doğduğun gün lanet olsun! – dedi.

Uzak, elleriyle başını tutarak oturdu. Sersemlediği halde birazdan başını kaldırdı, akşam gökyüzünün karanlık perdesinde awılın batı tarafındaki büyük tepeden baykuş gibi uçuverip göğe yönelen biri görüldü. İstasyona doğru giden yoluyla giden Tana gibi.

“Aman Allahım, o gerçekten otuz kilometre uzaklıktaki istasyona mi gitti, ölecek ya” – öfkesi basılıp sakinleşmiş Uzak, kendisinin çok büyük hata yaptığını anlayıp Tana’nın peşinden gitti.

Biraz buz tutmuş çamurlu yolda yürümek çok zormuş. Awıldan uzaklaşınca etrafı karanlık kaplayıp zifiri karanlık çöktü. Hiçbir şey görünmeyecek kadar karanlık bir geceydi. Çok terlemiş Uzak ağır nefes alarak koşuyordu. Karanlık onu yutmuş gibi Tana hiç görünmüyordu. Yol kestirerek tepeleri, kıvrılan yolları geçip bir yara da indi, yaklaşık awıldan on kilometre uzaklıktaki bir yere geldi. Tana ise ufukta hiç görünmedi.

- Tana-a-a!..

Uzak, yarı yankılarla doldurarak bağırıp geliyordu. Hayır, Tana dönecek değil, ses de çıkaracak değil. Uzak gene var gücüyle koşmaya başladı. Kıvrılan yolda yürürken yakın bir yerde yanan ateşi gördü. Ateşi yakıp oturan Tana imiş. Uzak yanına gitti, fakat karısı ona dönmedi. Dizlerini kucakladığı halde ateşe yakınlaşarak ısınarak oturmaya devam etti. Uzak onu koltuklarından tutarak nemli yerden kaldırmaya çalıştı, fakat Tana kalkmadı.

Susarak göz yaşlarını döktüğü halde buna bir baktı. O tek bakışta ne kadar keder, ne kadar hüznü vardı. Hayır, bunda öfke, ya da kızgınlığın izi bile yok. Bu kadar canını acıtan, cefa çektiren Uzak’ı değil, en başta kanan, adamakıllı düşünmeden acelece evlenen kendisini suçluyor gibiydi. Uzak’ın zoruna giden, canını acıtan sadece buydu.

O geceyi dışarıda yarın içinde kışın bırakılan az ot yığını ateşe atarak sabahladılar. Uzak özür dileyerek, yalvararak oturdu, fakat Tana ağladığı halinden dönmedi. Ne iyi, ne kötü diye bir şey demedi. Bir an Uzak hıçkırarak hüngür hüngür ağladı. Tana da ağladı, fakat yine de kocasını affedecek değildi.

Sabah ata binip gençlerin arkasından babası da geldi. İhtiyar atından inip Tana'nın yanına gelip alnını öpüp:

- Gidelim, yavrum, Tanacığım, ben seni geri götürmeye geldim... - dedi. Tana'yı geri getiren babasının bu söylediği birkaç sözüydü.

Eğer o gün babası gelmeseydi, Uzak Tana'yı tamamen kaybedecek miydi, kim bilir...

Şimdi bunlar hepsi aklına gelince Uzak kendini çok kötü hissetti. Gözünden sıcak gözyaşları parlayıverdi ve yastığa damladı. Bugün gün boyunca içinde biriken ıstırap artık dışarıya çıkıp içini rahatlattı. Asla kimse öğrenmeyecek, bugünkü geceyle beraber gidecek bu ıstırap. Tana da bilmeyecek... Tana'nın bilmesi daha doğru olur mu, acaba? O zamandan beri Uzak'ın çok kötü hissettiğini ve acı çektiğini anlatsın da, Tana'ın önündeki tek kusurunu nasıl affettirip unutturacağını bilmeyerek çok zorlanıyor.

O zaman Tana döndü eve, fakat Uzak için eski Tana gibi dönmedi. Tamamen başka Tana, önceleri gibi açılarak çok konuşmuyor, hiçbir şeyle alakası olmayıp sersem gibi isteksiz yürüyor. Özellikle gözlerinde arada bir ortaya çıkıveren bir hüznün var, kimseye açmaz bir sırrı saklıyor. Gülüyor, konuşuyor, bugünkü gibi şefkatli davranarak kucaklıyor da, fakat eskisi gibi sıcak samimiyet, alevlenen tutkun gönül yok gibi, içinde kendi kendini durdurma, korkmak vardır. Şimdi de Uzak'tan şüphelenerek her zaman güvensizlikle bakıyor gibi. Belki kaçmış hevesinin, uğradığı hayal kırıklığının tezahürüdür. Sadece hissettirmek istememiş olması gerek. Demin, hayat hakkında, kaygı ve hüznün hakkında bahis açtığı da boşuna değil.

Bir gün Tana annesinin evine gidip dört-beş gün gibi misafir olup dönmüştü. O dört-beş gün Uzak'a dört-beş sene gibi geldi. Tana'nın dönmeyeceğinden korkmuştu. Dört-beş gün geçince sözünü tutup Tana döndüğünde Uzak çok sevinmişti...

Sabah horoz öttü. Bahar sabahıydı. Uzak ise uykudan bezmiş gibidir. Başını kaldırıp pencereye baktı, hala karanlık ve yağmur yağıyor. Sadece şimdi kulağına sesler geldi: evin bir duvarın tarafında su damlıyor gibi. Yavaşça kalkıp kibrit yaktı da, al sana ayrı eve çık!.. Arasından su geçip damlayan çatı, dokunulursa daha çok damlayacak gibi görünüyor. Yatağın yanına kadar geçmiştir.

Gaz lambasını yakmak zorunda kaldı. Uzak gaz lambasını yakıp, suyun damladığı yere yalnız kovayı koydu. Damlalar içi boş kovanın dibine vurarak gürültü yapmaya başladı. Çok geçmeden yatağa yakın bir yerde tavanın sıvası koparılıp gürültüyle yere düştü. Tana'nın ürkerek uyanacağından korktu Uzak, fakat o uyanmadı. Sıvanın koparıldığı yerden damlalar çoğalıp akmaya başlayınca Uzak oraya çaydanlığı koymak zorunda kaldı.

Yavaş yavaş artık tavanın sıvaları sık sık koparılıp düşüp, suyun damladığı yerler çoğaldı. Uzak, elinin altına gelen her bulaşığı su damladığı yerlere yerleştirdi. Evin içi damlayan suyun seslerine doldu. Artık yatağın üzerine de damlaların ulaşacağının tehlikesi vardı. Uzak yavaşça yatağı odanın tam ortasındaki büyük tomruğun altına itti. Kendi sararmış büyük branda bezinden yağmurluğunu yorganın üzerine serdi.

Uykusu tamamen kaçmıştır. Uzak gözleri açık, karanlık evde etrafındaki seslere kulak asıyor. Tavandan sıvalar düştükçe Tana'yı kendine çekiyor. Yorganın üstüne damlamış olsa, Tana'yı korkutmasın diye yağmurluğunu eliyle açarak serdi.

Evin içi damlaların sesiyle doldu: Çaydanlığa: “tifu-tifu!..” – diye, kovaya: “tsuk-tsuk!..” – diye damlayarak ses çıkarıyor. Artık yağmurluğun üstüne de tıkırdatarak damlamaya başladı.

Tana, diğer yanına dönüp yattı, uyanmadı. “Tifu-tifu!..” “Tsuk-tsuk!..” Çok az mırıldamış gibi nefes alarak Tana, ters dönüp yattı. Tekrar tepindi, üstündeki yağmurluk gürültü çıkarıyordu. – Soğuk geçer ya, - diye endişelenen Uzak, karısını gene yorganı vücudunun altına sıkıştırarak örttü. Tana eliyle onun elini itiverdi.

Sanki uyanık olup Uzak'ın hareketleri hoşuna gitmeyerek bilerek elini itmiş gibi oldu. Şaşakalan Uzak başını kaldırıp Tana'ya dik dik baktı, fakat eşi gerçekten uyuyordu.

Tavanın sıvası gene gürültüyle koparılıp yere düştü, damlalar gene çoğaldı. Yere damlıyor. Malum, artık damlalar altına koyacak bulaşık kalmadı... “Tifu-tifu!..” “Tsuk-tsuk!..” “Tıp-tıp!..” “Tıp-tıp!..”

“Sabah köründe kül çıkarıp bu evin tavanına bir çare bulmasa olmaz. Siyah kağıt bulup kapatmak lazım”.

Tana, kocasının tarafına dönüp yattı. Uykulu halinde Uzak'ın göğsüne yapıştı. “Rahat edemiyorsun herhalde, a”, - dedi, eşinin kendi tarafına dönüp yatmasına içinden sevinerek. Böyle yatarak kendisi de uyuyakalmış. Kaç saat geçtiği, kaç saat olduğu hiç belli değil. Uykusunu alıp gözlerini gülümseyerek açtı. Kuşluk vaktiydi. Tana yatakta yok.

Damlaların sesi artık gelmiyor. Fakat evin tavanı büyük yaralarla kaplanmıştı. Küçük pencereden hızlı bir şekilde göç eden bulutlar göründü. Hava açık gibiydi.

Uzak gülümsedi: “Artık ayrı eve çıktık. Ha-ha...” Ön odadan birilerin sesleri geliyordu... Uzak kulağını kabarttı: Tana ile annesi konuşuyorlarmış.

- Bu keçiden halıyı arka odaya sersene, çıplak kalmasın, - dedi annesi. Ondan sonra evin dışından, dışarıdan babasının da sesi duyuldu.

- Ey, Jappas, bu direği şu odada yerleştirelim, daha iyi olmaz mı? – dedi de, sonra evin içine doğru seslendi:

- Hani, o Uzak nerde kaldı? Bu ne ya, öğleye kadar uyumak!..

Uzak yatak üstünde gerinip, kaslarını gerip, yataktan uçup kalkıverdi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kymbat KALİ
Doğum Yeri ve Tarihi	Astana, Kazakistan – 06.12.1990
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	L. N. Gumilyev Avrasya Ulusal Üniversitesi, Türk Filolojisi bölümü (2009-2013)
Y. Lisans Öğrenimi	Erzurum Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı (2013-2016)
Bildiği Yabancı Diller	Türkçe, İngilizce, Rusça
Bilimsel Faaliyetleri	Türkoloji ve Türk Dili Edebiyat alanlarında konferans, seminerlerde sunumlar; bilimsel makaleler yazımı
İş Deneyimi	
Stajlar	Türkçe Öğretmenliği - Yunus Emre Enstitüsü, Varşova, Polonya
Projeler	Tika tarafından düzenlenen “Türkoloji Yaz Staj – 2010” projesine katılım
Çalıştığı Kurumlar	“Sembol” Ltd
İletişim	
E-posta Adresi	miss_banana90@mail.ru
Tarih	26.07.2016